

3 1761 04238 9791

Dialektologie moravská.

Druhý díl.

Nářečí hanácké a české.

Sepsal

František Bartoš.

V BRNĚ 1895.

Tiskem mor. akc. knihtiskárny. — Nákladem Matice Moravské.

Předmluva.

V předmluvě k prvnímu dílu Dialektologie moravské slibil jsem vypsati v druhém díle nářečí hanácké, horácké a české. Dav se pak do práce, ocitl jsem se s nářečím horáckým neboli horským na nemalých rozpacích; nebylo ho lze ani náležitě ohraničiti, ani znaky jeho jakožto jednotného přesně stanoviti. Jsouť názvy zeměpisné, jimiž se podřečí moravská jmenují, obsahu velmi neurčitého, označující obyvatele spíše dle povahy krajiny jimi osazené, nežli dle vlastního jim nářečí. Kde jsou hory, všude máme Horáky, Záhoráky a Podhoráky. Na Brodsku jsou Záhořané slovenští, na sever od Lipníka Záhořané hanáčtí; Hanákům na rovině všichni obyvatelé krajín hornatých slovou Horáky. Téhož různého a neurčitého významu jsou četní Zálesáci (obyvatelé s té i oné strany lesa navzájem) a Podlesáci. Doláky máme na Moravě nejméně troje: 1. na pravém břehu Moravy od Spitinova po Klobouky (Dial. I., str. 51.); 2. v okolí Bučovic a Slavkova (Dial. II., str. 145.), a v okolí Tišnova (II. 179.).

Jako mezi Horáky a Hanáky podstatného rozdílu dialektického stanoviti nelze, tak nesnadno též náležitě odlišiti a ohraničiti Valachy od Slovákův. I bylo mi vytýkáno, že počítám Vyzovsko k Valachům, ačkoliv podřečí tamější málo čím se liší od zlínského, pokládaného mnou za slovenské. Pověděl jsem už v I. díle na str. 59., že „nesnadno vytknonti přesné hranice mezi obojím nářečím, zvláště, ano obyvatelstvo samo různého jest o té věci mínění“. Tu více kroj rozhoduje. Slováci od Hradiště i Hanáci pokládají za Valachy ty obyvatele moravské, kteří nosí haleny zvláštního střihu, v úpoly upjaté a v klínech rozkřídlené, kdežto haleny slovenské jsou volné bundy, v zadu opatřené širokým a dlouhým Tobjkem („cimbálem“). A poněvadž na Zlínsku takové valašské haleny nosí a mimo to župice téhož

stříhu (oděv sváteční), jichž Slováci nemají, počítal bych nyní i Zlinsko dle kroje k Valašsku, jak jsem už na místě uvedeném v poznámce označil.*)

Hledíme-li k řeči samé, máme na Moravě toliko čtvero hlavních nářečí, a to:

1. Nářečí slovenské s podřečím

a) valašským (Zlín, Vyzovice, Vsetín, Val. Klobouky, Karlovice, Rožnov, Meziříčí, Dial. I. str. 5.—26., 59.—80.);

b) dolským (na pravém břehu Moravy od Napajedel po Klobouky brněnské, Dial. I., str. 51.—56.).

Nářečí vlastně slovenské rozestupuje se v různorečí *a*) záhorské (Dial. I., 27.), *β*) pomoravské (I., 28.), *γ*) různorečí uhersko-slovenská (I., 33.), *δ*) různorečí přechodní (II., 1.).

Podřečí valašské má různorečí *a*) hranické (Dial. I., 81.), *β*) starojické (I., 84.), *γ*) kelecké (I., 91.).

2. Nářečí lašské (Dial. I., str. 97.) s různorečím severo-opavským (I., 134.).

3. Nářečí hanácké. Slováci a Valaši nazývají každého Hanákem, kdo samohlásky *e*, *é*, *i*, *í*, *y*, *ý*, *u*, *ú* zvláštním způsobem přezvukuje neboli moutí, ať všecky, ať jenom některé z nich, na př. *ý*, *ú*, a na tom myslím i vědecká dialektologie přestati může. Dle rozmanitého přezvukování těchto hlásek a dle některých jiných znaků (přehlasování samohlásky *a*, přídechu *v* a *h* a *j*.) rozdělil jsem nářečí hanácké na dvanáctero podřečí, jež jsem pojmenoval většinou dle okresních měst, vytýkaje všude osady pohraničné (Dial. II., str. 7.—242.).

Hanáci sami všelijak se navzájem rozlišují, hlavně dle bydliště: „Praví Hanáci slovou jen obyvatelé po řece Hané od Vyškova až po Kojetín; obyvatelstvo po řece Blatě u Plumlova a Prostějova a po levém břehu řeky Valové u Tovačova slovou Blatáci, sousedé jejich od Věrovan níže Dubu k Brodku a Cítovu nazývají se Moravčici; obyvatelé na levém břehu Bečvy od Přerova k Záříčí, Chropyni a Skaščicům Zábečváci, jejich

*) Župice téhož stříhu a téže úpravy jako Valaši nosí také osadníci charvátští v okolí Míkulova, i není pravdě nepodobno, že jest to kroj, jež jako tito, tak i stěhovaví Valaši rumunští z jihu si přinesli.

sousedé u Kroměříže a Hulína Zámoravčiči, a konečně obyvatelé pahrbkovité krajiny od Přestavlk a Staré Vsi k Bystřici a Holešovu Podhoráci.“ (Šembera, Dial. str. 46.).

Obyvatelům na Kroměřížsku a Holešovsku říká se též dle širokých červenic („baní“) Baňáci.

Hanákům, kteří místo *o* vyslovují *ú*, ostatní Hanáci přezdívali Čuháků (od slovesa čúhat m. han. čóhat, trčeti), druhdy tak nazývající i jiné („nepravé“) Hanáky, kteří vyslovují: budu m. bôdô atd.

4. **Nářečí české.** Za Čechy pokládám ty slovanské obyvatele na západní Moravě, kteří po způsobu českém vyslovují dvojhlásky *ou* (= *ú*) a *ej* (= *ý*), a dělím nářečí toto na troje podřečí (Dial. II, str. 243—283). Česká tato výslovnost obou dvojhlásek jest poněkud jiná nežli výslovnost dolská a kelecká; v této druhdy jen zbystrěný sluch rozezná rozdíl mezi *ou* a *ú* a mezi *ej* a *ý* (*í*), kdežto v nářečí českém obě dvojhlásky zcela zřetelně znějí.

Bedlivý zřetel obracel jsem všude k řeči městské, kteráž se často značně a podstatně odlišuje od nářečí vesnic okolních (Srovn. Holešov II. 35., Přerov II. 36., Kroměříž II. 38., Třebíč II. 220 a j.).

Kromě popisu nářečí hanáckého a českého tento díl Dialektologie obsahuje krátkou skladbu, slovník abecední a druhou část slovníka věcného. V obojí slovník pojata jsou nová slova ze všech končin Moravy a Slezska.

V některých partiích slovníčka věcného zvolil jsem pořádek abecední, protože mnohá slova mají v jiných končinách jiný význam, i bylo by je v jiném uspořádání napořád opakovati. V částech přírodopisných vycházím od názvů latinských.

Kdy a jak vznikly nynější dialekty moravské, o tom nenasadno na ten čas něco určitého tvrditi. Snad by z bedlivého prozkoumání starých rukopisů moravských něco světla padlo na tuto temnou stránku naší ethnografie. Přímé zprávy o moravských nářečích ze starší doby máme, pokud mi známo, jenom v České grammatice Jana Blahoslava z r. 1571. Škoda, že se nevidělo Blahoslavovi zaznamenati více těch „ineptií“, jak nazývá dialektologické odchytky moravské. Než i skoupé jeho

poznámky zdají se nám pro naši otázku dosti důležité, abychom je zde položili všechny.

„Moravané, ačkoli českým jazykem mluví, však ne tak pěkně a slušně vyřikají slov někteří. Jako sedláci prostí, zvláště na Hané, velmi ústa otvírají, a naberouce některé litery hlaholu plná ústa, jaks nezpůsobně mluví. Okolo Huleyna říkají klauče, pacholeyk, čeystey mauž. Baude mít au vás zejtra etc. Někde příliš ukracují, diftongu nezachovávajíce a někdy přidávající liter nebo syllab. Někde literu příliš protahující jednu: jako u Strážnice a vůkol, kdež říkají budú, súd, na súdu, klúče a u susedových, u susedů, Janových, Vávrových, Ondrových. Abychom ta poznali. Bychom sa radovali. Jedné sa varujma tých věcí. Sebrali sa na nás zlí lidé. Item některé věci na Moravě hned jinými jmény jmenují nežli v Čechách: o čemž dobré jest věděti. Čechové řkou pěkným slovem hlemýžď: Moravci mrzutě slimák. Podletí, jaro: Moravci vesno, z vesna inepta vox. Česky hlavatice, moravsky přísada: první lepší. Tak košťál a hlaub nebo hlaubi říkají někteří Moravci hlaupí. Též Moravci pokrutinám říkají záboj. Veliký hrnec nepoléváný, jako mléko chovají v nich, slove látka u Moravců. Čech dí vážiti vodu, navážiti vody: Moravec táhnouti vodu; lepší české“.

„A i toto znáti sluší, že i na Moravě velmi nejednostejně mluví. Okolo Meziříčí jinak, v Prostějově a vůkolí jinak, v Bystřici potom i v Třebíči jinak. Jinak okolo Brna a Znojma, rozdílně v Strážnici a v Brodě etc. Nebo jakž kteří bližší jsou Slezákům, jiní Slovákům a jiní Čechům, tak se také v některých slovích a způsobích k nim připodobňují, často i mnoho s nimi jako se sousedy činiti mívajíce“ (str. 338 a 339.).

„Staří mnoho užívali toho diftongu *ay* (nyní se nám už netrefuje): day, nechay, pomáhay, volay, požehnay, a někde tak ještě i mluví, zvláště na Moravě a v Slovácích“ (str. 26.).

„A staří Čechové též psávali a snad i mluvivali tak: musimy, budemy, půjdemy, dopustímy, nedámy. V některých místech na Moravě ještě tak vůbec mluví, jako okolo Slezan. Ba některé Moravky říkají: budými. Ale nechválím toho způsobu: est inepta antistechon. Ženám i děvkám moravským jakž takž by to mohlo připadatí, ale mužskému pohlaví nic. Est omnino mulieribus quaedam ac velut timida pronuntiatio, prorsus cavenda“ (str. 350.).

„Moravci majice říci: přijde anebo: přide, i řkou: přinde anebo: přejde“ (str. 266).

„Okolo Hulína prostí Moravci něřikají: spějí (= dorminut), než všemi ústy (= na plnou hubu): spijau (str. 268.).

„Chození do kostela, na pole etc: okolo Evančic říkají: chodění, rovně jako těsta = cesta, daci = dáti, tisař = císař, tihla = cihla, všemohautí etc. Okolo Evančic na Moravě, zvláště ve vseh muozí proměňují *i* v *z*. Majice říci: dítě i řkou: dztě = anebo: dzca, pzše = píše, dzvadla = divadla“ (str. 274.).

„Okolo Pernštejna říkají: rejši = raději“ (str. 275.).

Z těchto poznámek Blahoslavových lze na jisto postaviti: 1. že již za jeho doby v různých krajinách Moravy byly různé dialekty. 2. že se na označení týchž věcí v Čechách a na Moravě užívalo různých slov, v případech uvedených týchž jako posud, 3. že leckteré zvláštnosti dialektů moravských, Blahoslavem vytčené, trvají posud ve své míře. Tak tvar 1. os. mn. na *my* (musímy, budemy atd.¹), v té krajině, odkud ho Blahoslav uvádí, t. na Kroměřížsku, posud se zachoval (Dial. II. str. 38.). Zajímavý jsou tvary „**mauž** (muž¹, baude mít **au** vás“, v nichž krátké *u* přechází v *au*, kteréž se posud s obměnou dvojhlasiky *au* v *ou* zachovaly na Tršicku (Dial. II. str. 72.). 4. Všelico se však také v nářečích moravských od doby Blahoslavovy změnilo. Tvary, „abychom, bychom“, jež Blahoslav uvádí za strážnické, nevyskytují se nyní na Moravě nikde, nýbrž: abysme, abychme. Tolikéž na Strážnicku není nyní tvaru 1. osoby mn. na *ma* (varujma sa), ovšem jsou posud takové tvary na Zábřežsku (Dial. II. str. 138.). Na Ivančicku není nyní ani stopy toho, že by se *i* zaměňovalo v *z* (dztě = dítě, pzše = píše), aniž se tam kde mluví: tisař m. císař, těsta m. ce-ta, daci m. dat a p.; částečně jsou takové tvary jenom v nářečí lašském (Dial. I. str. 107.).

Nejdůležitější z těchto změn pro naši otázku jest přechod tehdejších dvojhlasek *au* a *ey* v nynější *ó* a *é*. Tvrdí totiž Blahoslav, že se okolo Hlína mluví: klauče, spijau a že se vyslovuje toto *u* „všemi ústy“. Nyní vyslovuje se tam klóče, spějó n. spijó (vůbec *ú* = *ó*). V podřečí dolském a keleckém (podstatně slovenském a valašském, rozširuje se posud nejen *ú* nýbrž i *ü* v *ou*. (Dial. I. 52 a 92) a patrně toho stopy znamenati i v některých osadách, jichž mluva jest podstatně

hanácká, jako v Loučce u Lipníka (Dial. II. 71), v Dešově u Jemnice (II. 205), v Radostíně, Pavlově a ve Zhořci u Vel. Meziříčí (II. 243.).

Tolikéž tvary pacholeyk, čeystey, Huleyn znějí nyní v okolí Hulína pacholěk, čistě, Hulén, ale v podřechi dolském a keleckém rozšiřuje se posud *y* a z části *i* v *ej* (Dial. I. 52. a 92.). Krátké *i* v přídavném čistý, je-li transscriptce Blahoslavova správná, rozšířilo se v *ey* asi tak, jako krátké *u* ve slovech výše uvedených.

Z toho bychom snad souditi mohli, že rozšiřování samohlásek *ú, ý—í* v *au* (ou), *ay* (ey, ej) zasáhlo svým časem i nářečí moravská a že se odtud v některých z nich zachovalo až po naši dobu, v jiných prodlením času se opět zrušilo. Dle toho byl by nynější útvar dialektů moravských poměrně dosti mladý.

Pro nářečí slovenské zdá mi se v tom vzhledě důležité býti slovo *pajchovňa* (štoudev o třech nohách na „zváraní“ prádla, v. Dial. I. 329.), jež odvozeno jest od slovesa *pýchat* (dýmati, dýmiti): *hory pýchají* (slov.), *péchat, péchovňa* (han.), *pejchat* tabákem (Tišňov). Jest v něm tedy *aj* rozšířené z *y* zachováno ze starší doby zcela izolovaně, poněvadž slovo to ve tvaru *pajchovňa* utkvělo jakožto terminus technicus.

Snad i přehlasování svým časem všeska nářečí moravská zachvátilo. Přehlasování samohlásky *a* v prostředku slov postoupilo i dále nežli v jazyce spisovném a zachovalo se posud, na př.: *síha, dosíhat, přít, okřít, smít se, zapříhat, tříst, kvíčeľa, písčeľa* a p. V koncokách ohýbacích přehlasované *a* zachovalo se posud v hanáctině litovelské, konické, jevické a zábřežské (Dial. II. 107. a 124.). Zajímavý po této stránce jsou tvary *obyčaj, obyčajně* na Krumlovsku, kde sice *aj — ej* přechází v *é*.

Z ustrnutí na jiném stupni tohoto procesu rozšiřovacího a přehlasovacího mohla by se snad vykládati mluva některých měst moravských (Holešova, Bystrice pod H., Třebíče, Velkého Meziříčí), různá od nářečí ostatního okolí, kdežto lašský ráz městské mluvy přerovské a lipenské v okolí hanáckém nebude lze myslím jinak vyložiti než původní koloniací lašskou*).

Hlavní práce sběratelské pro II. díl Dialektologie vykonány byly již r. 1883—84. Od té doby v řídkých chvílích oddechu

*) K mluvě přerovské (Dial. II. 36.) podotýkám ještě, že prý starší lidé v otčenáši posud vyslovují *něuvoď*.

od prací školních a úředních, zvláště v dobu prázdnin material sebraný jsem doplňoval a upravoval. I k tomuto II. dílu dostalo mi se příspěvků namnoze cenných, jednak ku grammatické, zvláště však k lexikální části jednotlivých podřečí. Jmenovitě přispěli mi moji bývalí žáci pp.: † Libor Doležel, F. Drašar, Filip Heusler, Al. Hlavinka, F. Jurek, Josef Kašpar, Al. Ličman, Cyr. Mašíček, Ant. Mol, F. Odehnal, Šeb. Páral, Jak. Sedláček, F. Šoukal, Jos. Úlehla, Jos. Vejchodský; pp. učitelé: Jan Funtíček, J. Hübner, Jan Knies, Jos. Kobza, Jos. Koněrza, F. Polášek, Jos. Soukal, F. Still; pp. Jar. Gryc, rolník, F. Heidenreich, obecní tajemník, Al. Hrudíčka, děkan, Klim. Klusal, bohoslovec, Ad. Kubeš, ředitel, Jan Mádr, professor, J. Novotný, nadporučík, F. Slavičinský, spisovatel valašské povídky „Vlk Krampotů“, Emil Smetánka, stud. univ., Tom. Šmýd, farář, F. Vahalík, stud. univ., žáci telecké reálky Jiří Puchnar a J. Kocián, pí. Vlasta Pittnerová, spisovatelka.

Slovník přírodovědecký pořádati mi laskavě pomáhali páni uč. V. Čapek (ptáky) a pan prof. Dr. F. Dvorský (botaniku).

Samohlásky hanácké v pohádkách od jiných laskavě přepsaných znaménky diakritickými označil jsem si sám, i jsem já sám z toho práv.

Vítanou pomůckou byly mi důkladné monografie pp. prof. Jos. Neorala o podřečí litovelském, Jos. Bartochy o podřečí dolnobečevském a Ign. Hoška o podřečí chromeckém, spolehlivým pak vodítkem celé práce Gebauerova Mluvnice česká.

Všem těmto pomocníkům, jakož i všem, kdož jakkoli při práci té mi pomocni byli, vzdávám díky nejupřímnější.

V základních a hlavních rysech dialektologii moravskou dílem svým pokládám za hotovu. V jednotlivostech bude lze všelico ještě doplniti. Dopřeje-li Bůh života a zdraví, doufám, že i mně samému přístě bude možná leckterou stránku prohloubiti a doplniti; jmenovitě rád bych i budoucně vyzdvihoval nepřebírané poklady lexikální a frastické lidové řeči moravské.

Jak ostatní znaky osobitosti kmenů moravských, tak nyní působením školy a literatury i zvláštnosti dialektické znenáhla se stírají. V některých osadách moravských nejstarší pokolení mluví: bodo, rebe, hotěkat; prostřední: budo, rybe, otěkat a nejmladší již: budu, ryby, utěkat atd.

Na konec přičiňuji některé důležitější dodavky k I. dílu.

1. Prodloužená hláska kmenová sloves trvacích IV. třídy: mluvit, ménit, hónit, strójit, křmit a p. (str. 8, 1. c) v přechodníku se krátí: mluva, měňa peníze, noňa zajíca, nastroja sa, narkňa voľy, ale: vřzaja, cabřňaje, róchaja, rúbaja atd.

2. Jako „vitám vás“, tak i „prosím vás“ krátí samohlásku (str. 9., b.).

3. Podstatná ž. r. na *ta* mají heteroklický lokal na *ti*: v novoti, v minuti, o samoti.

4. Streľa má v gen. mn. stereľ: sto jasných stereľ do tebe!

5. Jako hlásky *s* a *z* v deklinaci mají platnosť hlásek měkkých skoro ve všech podřečích moravských, tak v podřečích uhersko-slovenských (str. 33.) *r* a *l* a v podřečí pomoravském (str. 30.) *l* tuto platnosť mají: jabor: na jabori, dva jabore: toľar: o toľari, tri toľare, na dvori, do komore, v komori, vínečko z poháre, na hůri, na úhori, všecky dvore, biele zore (plur. tantum) atd. — Jehľa — do jehle — v jehľi, stodoľa — do stodoľe — ve stodoľi, ve školi atd.

6. V různorečí velickém (str. 38) v celém skloňování zájmeném i složeném lokal jednotný rovná se dativu: na tomu našému pěknému dvori, o kterému mojému bratrovi, o jednomu dobrému kráľovi.

7. V různorečí březovském (str. 43) má sloveso půjdu vedle pravidelných zvláštní tvary zkrácené:

puom	puójděm
puoš	puójděš
puo	puójdě
puome	puójděme
puotě	puójdětě
	puójdů.

10. K nářečí lašskému přičiněti jest tyto tvary slovesné z Frýdecka: spaśc (spadnouti), svájśc (svadnouti), přiňśc (přijíti), — bylch — byls — byl — bylichmy — abychmy (Ign. Tkáč v „Komenském“ r. 1886, str. 499), němitě = nemějte, odejatý = odňatý. Dle prof. Tkáče mají číslovky tři a čtyři zvláštní tvar přívlastkový: tři, štyři chlapi tam byli — byli sme tam tře, štyře.

V Brně dne 1. května 1895.

F. Bartoš.

Podřečí přechodná.

Malenovice, Napajedla, Kvasice.

Bývalé panství malenovské a částečně i napajedelské jest dle kroje (nyní už zaniklého) i dle nářečí nenáhlým přechodem od slovenštiny zlínské a záhorské k hanáctině holešovské.

Osady: Lhota, Karlovice, Ondřichovice, Pohořelice, Komařov mají podřečí zlínské s jediným rozdílem dativu *mně* (proti zl. *mi*).

I podřečí osad: Louk, Malenovic, Lhotky a Tečovic rovná se celkem zlínskému s některými však už patrnějšími rozdíly: 1. Proti zlínským tvarům: tela — tefate, prasa, hříba; běžat, křičat a p. jsou tvary: teře — tefete, prase, hříbě; běžet, křičet, 2. *a* imperativné a superlativné zlínského podřečí přehlasuje se v *éj*: déj, volěj, nějlepší, 3. dativ zájmena já jest *mně* (proti zl. *mi*), 4. podstatné křída krátí *i* (na Zlínsku křída). 5. Kmen *sah* úží *á* (*ia*) v (*ie*) *i*: síhnút, síha. — Ostatní tvary rovnají se zlínským i co do přehlasování: obilé, o klekáňu, k snídaňu, bez rozmýšlení, při sečéúu a t. d.

Mnohem více liší se od zlínské slovenštiny podřečí ojedinelé tu dědiny Sazovic; základní však ráz i tohoto podřečí jest ještě slovenský. Podstatné znaky podřečí sazovského jsou:

1. Dloužení *a*) jako na Zlínsku: volál, běžél, chodíl, kút; védl, nésl, pékl; kaméní, modféní; černý, čért, céra; hójit, zvonít a t. d., b) odchodně od slovenštiny zl.: šístý, sídmý, úsmý.

2. *a* se přehlasuje jako v zlínské slovenštině *městské* (Dial. I. 7. také pod čarou).

3. *é* (*ie*) se úží v *y* (*í*) jako v sousední hanáčtině holešovské: krýv, dýšč, rýž, nýst, pýct, síct, méno, pýro, putýnka, kamýnek, dýnko, chlíb, lík, večír, uhlídí a t. d.; ale: šét (han. šíř).

4. *í* má vesměs zvuk čistý, nepřecházejíc nikdy v *é*, jako v sousední hanáčtině: psík, vozík, rohlík, nosím, ščípat a t. d. — *i* se dluží v muž. rodě číslovek tří, čtyří, a ve slovese blíská se (proti zlin. blíská se).

5. *í* trvá nezměněno: za vašú stodolú, klíč, lúbat, volájú,

6. Dvojhláska *au* jest jako na Zlinsku ve slovech: pauk, paučina, pauz.

7. Těžeslabičné *aj* se přehlasuje v *ej*: héjný, krěj — na kraji, zavolěj; vyjmouc: lišaj.

8. Těžeslabičné *ej* trvá nezměněno: olěj, séj, néjlepší.

9. Těžeslabičné *ij* a *yy* mění se v *í* a *y*: uší, uží, umý, zakrý.

10. Dlouhého *r* a *l* v tomto podřečí není: vrba, poprchá, vlček, — *ř* tyrdne v *r* ve slově kryda (jako v sousední hanáčtině), *m* se mění v *l* ve slově hastrban, *p* u *v* ve slově vták.

11. Dativ mn. rodu mužs. a střed. vyzvukuje v *om*, lokal v *och*.

12. Přídavná vzoru *dobrý* skloňují se takto:

1. dobrý — dobrý,	dobrá;	dobří, dobrý
2. dobrého	dobřej	dobrych
3. dobrému	dobřej	dobrym
4. dobrého — dobrý	dobru	dobry
6. dobrým	dobřej	dobrych
7. dobrým	dobru	dobryma.

13. Komparativ příslovecí rovná se komparativu přídavných: Včera bylo teplejší, chladnější (zl. teplěj, chladněj).

14. Dativ zájmena *já* jest *mně*.

15. Zájmena přisvojovací skloňují se dle tohoto vzoru:

1. můj — moje,	moja;	moji, moje
2. mojého	mojí	mojích
3. mojému	mojí	mojím
4. mojého — moje	moju	moje
6. mojím	mojí	mojích
7. mojím	mojú	mojíma.

Tak : náš, našeho, našemu atd.

16. Zájmeno ukazovací skloňuje se takto :

1. ten — to,	tá;	ti, ty
2. toho	těj	tech
3. temu	těj	tem
4. toho, to	tú	ty
6. tem	těj	tech
7. tým	tú	tema.

V lokale stř. vedle tem je také tým: Po tým zinnica přestala.

17. Infinitivy sloves jsou: nýst, hryzt, lýt, pýct, týct, výst, přast, kvýst, hníst, ozíbat, rožít — rožél — rožatý, zařat, fat, vířt, plut, plút, myt, umět, mlátit, hřít, přít, smít se atd. — 3. osoba mn.: nesú, pijú, padnú, umíjú, chodíjú, volajú, smějú se, íjú, víjú atd. — Přechodníky jsou hojně, tvary jejich jako na Zlinsku. — Sloveso psat má hanácké tvary: pšu — pšú, sloveso vidět má vidím i vizu.

18. Předložka protiv poji se s dativem: protiv suširni (na Zlinsku proti s genitivem).

Mluva osad Kvítkovic, Otrokovíc a Napajedel byla původně asi stejná s malenovskou, tedy podstatně zlinskou.

Nynější mluva těch osad v některých případech kolísá mezi tvary slovenskými a hanáckými, ač základní její ráz zůstává vždy ještě slovenský. Ten jeví se hlavně dlouhým *ú*: za našú stodolú, v obilú, sprežkou *éj*: *těj* dobrěj ženě, čistými hláskami *í* a *ý*: kříž, psík, prší, strýc, býk.

Zvláště vytknouti jest:

1. Kvantita hlásek je táž jako na Zlinsku.

2. Samohláska *a*, *á* přehlasována touž měrou jako v podřeči zlinském městském; mimo to přehlasuje se také *aj* imperativně: zavolěj, děj.

3. *é* (*ie*) úží se *a*) důsledně v kmenových slabikách jmen podstatných: dýšc, rýž, krýv, putýnka, kamýnek, mlíko, chlíb, lík atd., *b*) nedůsledně ve tvarech adjektivných: dobrý maso — čerstvého piva (Kvítkovice), škoda dobrého člověka — dobrýmu — druhému (Otrokovice), *c*) neúží se v infinitivech sloves I. třídy: nést, vést, lézt, péct, téct atd.

4. *u* v dativě jedn. skloňování zájmeného a složeného se buď po způsobu zlinském odmítá, buď podržuje: chudobném

člověkovi, jednom, druhém — komu, tomu. Takto v Kvitkovicích; v sousedních Otrokovicích *u* se již neodmítá.

5. *ř* tvrdne v *r* ve slově kryda, *ch* se mění v *k* ve slovech: kvíla, kvála, kválit.

6. Zájmenných tvarů: teho — temu — tomu — na tom, koho — keho užívá se vedle sebe.

7. Vedle obyčejného nyní tvaru 3. osoby mn.: chodijú, nosijú, ijú, vijú atd. slyšeti posud za řeči dosti často starší tvar: chodíja, nosíja, íja, víja.

Osamělá se svým podřečím jest Nová Dědina n. N. Ves na Napajedelsku, na pravém břehu Moravy. Předkové nynějších osadníků prý se tam přistěhovali „s pasek za Zlínem“. Mluva jejich má celkem ráz podřečí zlínského.

1. *a* a *u* nepřehlasuje se touž měrou jako na Zlinsku: teľa — telate — telati, do poľa, daj, zavolaj, mňa, ťa, sa, klečať, kričať, utrácá, po snídaňú.

2. Dvojhlaska *au* ve slovech: paúk, paučina, pauz jako na Zlinsku.

Kvantita samohlásek je táž jako na Zlinsku.

4. Tolikéž je v podřečí tomto dlouhé *ř* a *ř*: vrba, víšek, zdržať, víček.

5. Skloňování a časování rovná se celkem zlínskému. Tolikéž je tu zlínská spojka *lesti* = jestli.

Rozdíly od zlínského podřečí jsou nepatrné:

1. *u* v dativě skloňování zájmenného a složeného se nedsouvá: našemu dobrému.

2. Některá slova s náslovím *a*, *u* mají přidech *h*: hanýz, hadamovské jabka, huľic.

2. Zájmeno *ten* má tvary: teho, temu, o tem, tych, tym, tyma (tak i číslovka jeden) vedle: koho, komu, o kom.

4. Infinitiv měkčí koncové *t*: nést, péct, dať, byť.

Táž mluva jest na sousedních Žlutavách.

I na Kroměřížsku máme ještě šest osad, jichž mluva jest jaksi přechodem od nářečí slovenského k hanáckému, lišíc se od tohoto čistými hláskami *í*, *ý*, *ú*: kříž, prší, dobrý strýc, za našú stodoľú, — od onoho hlavně úžením samohlásky *é* (*ie*) v *ý* (*i*): nýst, kvýst, řízť, plíst, dobrýho, řik, chřiv atd. vyjmonc: pės-

nička, utékat, větr, věko, řeka, šel. Jsou to osady: Kvasice, Vrbka, Lubná, Bělov, Strážovice, Trávník.

Podstatné znaky tohoto podřecí mimo dotčené jsou:

1. Kvantita samohlásek shoduje se většinou se zlínskou: volál, běžel, chodil; nésl vědl, sékl, černý, čert, hójit, hónit, zvónit; liší se od ní *a*) úzením zlínského *é* v *í*: večír, k víčeru, šístý, sídmý (úsmý), *b*) nedostatkem některých zlínských délek: kamení, stavení, vrata, cera (zl. kaméní, stavéní, vráta, céra), *c*) krácením samohlásek v několika kmenech slovesných: povídat, zabíjat, zapříhat, dřímat.

2. Samohláska *a* trvá nepřehlasována asi tou měrou, jako v zlínské mluvě městské (Dial. I., 7), jen iterativa vzoru házeti častěji přehlasují: házet, svážet, odhánět, kácet, vracet.

3. *i* mění se v *e* toliko v komparativě šerší (jako v sousední hanáčtině), ostatek má jako *í* všude zvuk čistý. — *i* se dluží v nom. mn. rodu mužs. tří, čtyř, všecí, tí, vysouvá se ve slovese pšu.

4. Slovenská dvojhláska *au* ve slovech: pauk, paučina, pauz mění se v *ú*: púk, púčina, púz.

5. Těžeslabičné *aj* (vyjmouc háj, máj, kraj) přehlasuje se v *éj* a trvá jako původní *éj* nezměněno: héjný, voléj, déj, oléj, prodéj, néjlepší. Tolikéz nemění se těžeslabičné *ij* a *yj*: pij, umyj, ryj, ušij, užijte.

6. Dlouhého *r* a *l* v podřecí tomto už není: vrba, trn, po-prchá, vlček. — *l* se odsouvá ve slově užica (v sousedních osadách hanáckých lužica). — *ř* tvrdne ve slově kryda (ovšem také ve slovese uderyt).

7. *n*, *d* a *t* měkne v přechodnicích: sedňa, staňa, veďa, iďa, pľeťa.

8. *ň* se vsouvá ve skupinu *mě*: mněch, mněsto, zamnětat

9. *m* se mění v *n* v číslovkách: sedn, osn, sednnást, osnnást.

10. *p* se mění u *v* ve slově vták.

11. *j* se odsouvá v násloví i ve středosloví mezi dvěma samohláskami: íva, íme, íný, zaíc, kraíc; nevysouvá se ze slovesa pűjdu.

12. Datív mn. podstatná rodu muž. a vzor hřibě mají na *om*: chlápom, mužom, teľatom. Vzory okno a pole mají *ám*:

oknám, polám. Lokal mn. vzor holub — dub má na *ech*: na stromech, o chlapech, *och* (zvláště po *k*): o žebrákoch, o vtákoch, *ách*: na potokách, — vzor muž, nůž na *ách*: o mužích, nožích, — vzory okno a pole na *ách*: v oknách, na polách, vzor hříbě na *ech*: o telatech, hříbatech.

13. Podstatná na *s, z, sa, za, so, zo* sklánějí se dle vzorů měkkých, jako skoro všude na Moravě: v lesi, po hlasi, na ocasi, na vozi, o kozi, v masi, v prosí, v železi, pl. Iese, voze, koze, kose.

14. Kmeny na *ev* přestoupily pod vzor ryba: mrkva, koroťva, dratva, tykva. Krýv má v gen. krvi, v instr. krvů.

15. Vzor dobrý — dobrá — dobrý skloňuje se zcela jako v Sazovicích (viz str. 2.).

16. Zájmeno *já* má v gen., dat., akk. a lok. *mně*.

Zájmena přisvojovací můj, tvůj, svůj, náš, váš skloňují se dle jednoho vzoru:

1. můj — moje,	moja	moji, moje
2. mojeho	mojěj	mojích
3. mojemu	mojěj	mojím
4. mojeho — moje	moju	moje
6. mojem	mojěj	mojích
7. mojím	mojů	mojíma.

18. Ten, tá, to:

1. ten — to	tá	tí, ty
2. teho	těj	tych
3. temu	těj	tym
4. teho — to	tú	ty
6. tem	těj	tych
7. tým	tú	tyma

V Travníku za *těj* je *té*.

Dle vzoru ten skloňuje se číslovka jeden, kromě že v množn. čísle *y* se dlouží: jedných, jedným, jednýmu.

Kdo: koho, komu, o kom, kým.

19. Časování je totéž jako v podřechi sazovském (viz str. 3.) Slovesa vědět a jest mají v 3. os. mn. *vijú, ijú*, v Lubné *vědijú, jedijú*.

Iterativum slovesa lizt je lózit (jako na Zlinsku), slovesa jet ježdat (jako na Hané).

20. Spojka jestli zní v Kvasicích *esli*, v Strážovicích *lesi*.

Nářečí hanácké.

Hanácké samohlásky.

Souhlásky podřečí hanácká mají celkem tytéž jako jazyk spisovný kromě *l* a *l* v některých podřečích posud zachovaných; za to vynikají velikou rozmanitostí samohlásek, jimiž se hlavně od sebe různí.

Jakost jejich měříme samohláskami nářečí slovenského, valašského a lašského, jež majíce zvuk čistý, nemoucený, jsou nám za normální. Některá podřečí hanácká mají samohlásky čisté, rovnající se svým zvukem hláskám východo-moravským; v jiných se zvuk samohlásek *e*, *é*, *o*, *ó* dle jisté stupnice zvyšuje nebo snižuje. Dle toho jsou v podřečích hanáckých tyto samohlásky:

1. *a* = *a* : baba;

á = *á* : vták;

ã rovná se temnému zvuku, vytvořenému rychlým přechodem z *á* v *ó*, nebo naopak a dle toho tu více v *ó*, tu více v *á* vyzvukujícímu: pátek, volá;

2. *e* = *e* : vedete;

é jest *e* malinko zvýšené neboli zúžené (zavřené), při jehož vyslovení hrdlo se zúží; když totiž nastrojíme mluvidla na vyslovení *e*, ale toto *e* vyslovíme hrdlem zúženým tak, že zvuk hlásky *e* malinko se zbarví zvukem *i*: věděté.

Vyšší než *é* jest *è*. Tu nastrojíme mluvidla na vyslovení *e*, ale místo něho vyslovíme *i* nebo *y*: žèto, rèbè;

ê jest snižené (otevřené) *e*, při jehož vyslovení hrdlo se rozšíří; když totiž nastrojíme mluvidla na vyslovení *a*, ale místo něho vyslovíme *e*: žèto, rèbè;

é, ê, ě, ě znamenají dlouhé e, ê, è, ê a vytvořují se mluvidly jako tyto.

3. i = i : šidit;

í = í : bílí;

í jest nejvyšší, neboli nejžší zvuk hlásky é, t. j. í jen málo zbarvené zvukem é: hlísta.

4. y = y : ryby;

ý = ý : dýšě;

ý jest jako í nejvyšší zvuk hlásky é po tvrdých a obojetných souhláskách, t. j. ý jen málo zbarvené zvukem é: dobrý strýc.

5. o = o : slovo;

ó jest o malinko zvýšené (zúžené); když totiž nastrojíme mluvidla na o, ale toto o vyslovíme hrdlem zúženým tak, že zvuk jeho malinko se zbarví zvukem u : olóvó.

Vyšší než ó jest ô, ale ne tou měrou proti ó jako è proti ê : olóvô;

ô jest snížené (otevřené) o, vyslovené otevřeným hrdlem; když totiž nastrojíme mluvidla na a a vyslovíme o : bôdô.

ó, ó, ō, ō znamenají dlouhé ó, ó, ò, ô a vytvořují se mluvidly jako tyto.

6. u = u : budu;

û jest nejvyšší (nejžší) zvuk hlásky o, t. j. u jen málo zbarvené zvukem o : vůlûvû;

û rovná se zvukem dlouhému û : za našú stodolú.

7. Jerem ꝛ vyznačujeme vlastní některým podřečím polohlásky, jež jinde označujeme menším ö nebo apostrofem.

Stupnice zvuků e—é, o—ó od nejnižšího (nejššího) do nejvyššího (nejžšího) tedy jest:

ê,	e,	ê,	è,	
ě,	é,	ě,	ě,	(í, ý)
ô,	o,	ò,	ò,	û,
ō,	ó,	ō,	ō,	ű.

Kdo dobře vysloví různé e ve větě: krěčír (krěčír) přěšil řékô, přěšil k nám a přěšél krómflěkê (krómflěkê) na přěšětě (přěšětě) kabát; nebo různé o a e ve slově: pókôšětél, umí hanácky. To však se málokterému nehanáku podaří. Jmenovitě

nesnadno jest cizinci vyslovovati zvýšené (zúžené) krátké hlásky é, ê, ô, ò.

Hlavně dle těchto samohlásek a dle některých jiných znaků (přehlasování samohlásky *a*, přídechů *v* a *h* a *j*.) nářečí hanácké dělí se na několikero podřečí.

I. Holešov, Kroměříž, Přerov, Záhोří.

Podřečím tímto mluví se na Holešovsku, Kroměřížsku, Přerovsku a na tak řečeném Záhोří lipenském, t. j. v krajině na sever od Lipníka.

Pohraniční jeho osady jsou tyto: Tlumačov, Machová, Mysločovice, Hostišová, Racková, Martinice, Přílepy, Žopy, Dobrotice, Chomyž, Brusné, Slavkov, Chvalčov, Příkazy, Osíčko, Provodovice, Bíškovice, Malhotice, Kladníky, Pavlovice, Želátovice, Šířava, Henčlov, Záříčí, Chropyň, Zborovice, Nětčice, Těšánky, Divoky, Újezdsko, Milovice, Lhota, Soběsuky, Zlámanka, Bařice, Těšnovice, Kotojedy, Záhlinice.

V těchto hranicích podřečí toto zachovává základní svůj ráz celkem stejný; toliko na Záhоří znamenati podle některých slov sousedství valašské. Taková slova jsou na př.: drveno (poleno), dětelina (jetelina), hučnica (silnica), chásně (dítě), kura (slípka), naprotivo (naprotivá) ulich (liják), poníže Iesa povýše křěža (pod Iesem, nad křěžem), dovírať (důvěřovat), odříkovať (odříkávat). Také přízvuk se tu častěji než jinde přemýkuje na slabiku předposlední. Čím více k hranicím valašským, tím více slov těchto přibývá. Tak v Osíčku říkají: rubáč, kasanka, strívě, hore, — v Soběchlebích: opasek, fěrtóšek, strěvice, zhůru.

Na Kroměřížsku mluva několika osad pohraničních na jihozápadě kloní se k podřečí kojetskému (viz str. 38, 5).

Samohlásky.

a, á.

1. **a** nepřehlasované trvá celkem touž měrou jako v sousedním podřečí zlínském, jmenovitě městském (Dial. I., 7, i pod čarou). Odchyly vyskytují se toliko v některých kmenech slovesných: tříšť, — příšť — předu — předť (Přerovsko, Kromě-

řížsko) — přast — přadu — přadt (Holešovsko, Záhoří) — přádló — přaza — přistka, — rožít, rožal (Záhoří) — rožat, rožal (jinde), — zapít, začít, utít, žít (žnu), vzít (Záhoří) — zapjat, začat, utat, žat, vzít i vzat (jinde), dosihat — síha (sáha).

Podobně slovesa II. třídy vzoru hřáti přehlasují *a* (*ia*) a úží v *í*: hřit — hřit — hřitě, okřit, přít (přeju), smít se.

Slovesa V. třídy vzoru házeti na Holešovsku a na Záhoří mají tvary vesměs nepřehlasované: střílat, kófat, vyměšlat, večerať, odháňat, stavjat, pobízat, házat, přicházat, poklózat, oplacat, utrácat, vracat, svážat, přenášat, věšat, krácat, porócat, poččávat, zabíjat. Tak i v indikativě, přechodniku a přičestí, činném: odháňáme, splácáte, přicházaja, svážali atd. Na Kroměřížsku a Přerovsku jsou vedle nepřehlasovaných mnohá přehlasovaná, jmenovitě: kácef — kácím — kácel, utrácet, vypláčet, napájet, válet, začlánět, docházet, ostózet, vyprovázet.

Kvantita samohlásky *a* jest celkem táž jako na Zlinsku (Dial. I. 8, 9). Krátké jest *a* proti dlouhému zlínskému v podstatných: vrata, — trava (Záhoří).

e, é; ě, ie.

1. *e* původní má zvuk normální: vedete, ležet, vesele.

2. *é* (*ie*) se úží v *ý* (*í*):

a) v kmenech jmen podstatných: chlib, chliv — chlíva (slov. chlív — chlěva), lík, mlíko, polivka, klišče (slov. klěšče), večír (slov. večér), v litě, dýšě — dýšča (slov. děšč — děšča), rýž — rži (slov. réž), krýv — krvi (slov. krév), prstýnek, kamýnek, dýnko, okýnko a p., — drýv (gen. mn. podstatného drva, slov. drév); — věnýček (věneček, Záhoří);

b) v koncovkách adjektivných: dobrýho, dobrýmu, o dobrým, dobrý pivo atd.;

c) v číslovkách řadových: šístě, sídmě (slov. šestý, sedmý); ale: půl šestě, sedmé (Dial. I. 3);

d) v infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeného: nýst, výst, výzt, lízt, kvýst, hníst (slov. hňest), pýct, týct, sýct, vliet;

e) ve slovesech opětovacích: litat, líhat, oblíkat a p.

Přičestí slovesa jíti zní v Tlumačově šel, jinde všude šil.

Píšeme *i* a *y* dle výslovnosti záhorské, kde se tyto hlásky po retnicích přesně rozlišují, kdežto se jinde od sebe hrubě neliší.

Jméno zvyšuje kmenové *é* v *ě*: méně, tolikéž péro na Kroměřížsku, kdežto jinde má *y*: pýro.

2. *ě* (*e*) se nedlouží *a*) ve slovech: mřeža, březa, věko, větr, dveři, utékať (Dial. I. 10). *b*) v infinitivech sloves: měť, seť, přef, křef, třef, jest (jako v nářečí slov. a val.), *c*) *e* se nedlouží (proti nářečí slov. a val.) v podstatných rodu středního na *eně*: kamení, lešení, dovoření a p. a ve slovech: cera, čert, černě, včera, k večeru; nářečí hanácké shoduje se tu s jazykem spisovným.

3. *ě* tvrdne *a*) v předponě *ně*: nehdo, nejakě, nehde a p., *b*) v genitivě, lokale, dativě a instrumentale mn. náměstky *ten* a číslovky *jeden*: tech — jednech, tem — jednom, tema — jednema, *c*) ve slovech veža a (na Záhoří) meděně.

4. *ě* se zeslabuje v *i* v dat. a lokale: izbi (na Záhoří).

i, í.

1. Slabiky *li*, *ři*; *zi*, *si*, *ci*; *ši*, *ši*, *či* podržují čisté *i*: lid, peřina, zima, síla, cibula, žito, široké, svačina, — páliť, variti, voziti, nositi, slóžiti, bušiti, močiti. Toliko v komparativě šerši (posit. široké) a v podstatném malena mění se *i* v *e*.

2. V slabikách *li*, *ři*; *zi*, *si*, *ci*; *ši*, *ši*, *či* mění se *i* v *é* malinko zvýšené (*ě*):

a) v slabikách kmenových: klén, hlěsta, lěce, lěsti, blězko, blěžit se, lězať, lěbit se, slěbit, blěská se, lěčiti (biliti), — křěž, křédlo, zakřěkl, vedle: bfin, hřich, hřibě, třiska, řidkě.

Zpravidla přezvukuje se *i* v *ě* v předponě *při*: přehon, přésada, překlad, přěčina, přésaha, přemluva; ač i tvary s čistým *i* se vyskytují: příhon, přísada a t. d. (Prusenovice).

Proti spisovným tvarům klíč, líto, plíce, libati jest klóč. lóto, plóca, lóbať z nepřehlasovaných klúč, lúto, plúca, lúbať; jen na Záhoří slyšeti také lěto.

V kmenových slabikách *zi*, *si*, *ci* málo kdy se *i* přezvukuje v *ě*, většinou drží se čisté: v zěmě, cěn, cětiť; -- zivať, siň, dvacítka.

Pravidelnější je toto přezvukování v kmenových slabikách *ží, šží, čí*: žédlo (zřídlo i žihadlo), žénať (požinati bujné obilí), šépek, čěž, čéhať, čétať, čém? — ale: číst, čí?

b) v zdrobňovacích koncovkách *ík, íček* a p.: stehlěk, lefěk, Dostálěk, stařek, Mynářek, vozěk, lesěk, nožěk, košěk, křezěček, Janček, koblížek.

Po jiných souhláskách drží se *i* nezměněno a v koncove *ník* se krátí: slavík, červík, — chodník, zedník, řezník;

c) v koncove *ín, ínek*: včelén, chmelén, klének, Hulén, okřén — okřének. A tak i Radoťén (místní jméno na Záhoří);

d) v genitivě mn., a to i po jiných souhláskách: tabuľé, pentľé, pořé, dveřé, kožé, březé, kosé, osé (vosa), vežé, růžé, kožé, dušé, fľašé, nošé, zemjé, studňé, koňé, kosté, děté, kurotvé a p., ale: lidí a j;

e) pravidelně v indikativě přít. sloves III., IV., a iter. V. třídy kromě 3. os. mn.: páľém, páľeš, páľé, páľéme, páľéte, páľijó. Tak: modľém se, myslľém, bolé, mrhoľé, sihoľé; vařém, hořém, kóřém; vozém, mrzé; prosém, nosém, mosém, visém; ležém, blézém se, slózém; těšém se, pršé; klečém, břeščém, křičém, praščém, máčém, kráčém a t. d.

Po jiných souhláskách *i* trvá nezměněno: tróábím, topím, hovím, honím, chodím, mlátím, dójím a t. d.

i nemění se v slabikách vytčených: a) vzniklo-li zúžením z *é* neb *á* (*ie*): mlíko, chľib, slípka; hřít, přít, okřít, zapřihat, příst.

b) v koncovkách podstatných jmen na *i*. obilí, uhli, boří, hľoží, oľší, pcháči, vyjmouc ponděľé;

c) v koncovkách přídavných jmen vzoru dnešní: Boží dar, Boží muka, Boží slovo, u Boží muky, Božího daru, slovem Božím, darů Božích a t. d., hovězí, kozí, husí, telecí, komáří, kočiči a t. d.;

d) v infinitivech sloves I. třídy: dřít, mřít, třít, vřít, přít se, říct, lit;

e) ze sloves opětovacích jen některá mění *i* v *ě*: strěkat, užévat, vyšévat, počévat, ščépat, „dyž neco uščépane“, — ščípat dříví.

Ostatní podržují *i*: stríľat, říkat, třískat, břískat, polívat, dopřívat, kľečívat a t. d.

3. *i* se krátí:

a) v týchž slovech jako na sousedním Slovensku a Valašsku (Dial. I. 9), -na př.: řípa, misa, píla, špina, žíla, hlina, snih, dítě; biť, pít, žit, šit, hnit;

b) odchodně od nářečí slov. a val. ve slovech: cisař, tříška (na Záhoří tříška), pismo (záh. písmo), it, povídat, dřímat a v koncovce *íc* (na Přerovsku): zajíc, krajíc měsíc.

4. *i* se dluží: a) v nom. mn. skloňování muž.: huľubí, chlapi, vtáci, hadí, ogaří, muži a t. d. a číslovek v muž. rodě: tři, čtyři, všeci. Na Holešovsku jen tři, čtyři, všeci. b) ve slově pivo.

5. *i* se odsouvá:

a) v koncovce infinitivní *ti* měkkěic koncové *t* v *t*: výst, sednót, umět, mlátit, volat, kupovat a t. d;

b) ve slovech: pchať, pcháč (jako ve slov. a val.), pšu — pše — pšó, du (vedle idu).

y, ý.

1. Krátké *y* se nemění a má zvuk čistý: ryby, pysky, lyko. Jenom na Kroměřížsku je zvuk jeho malinko stemněn v *é*.

2. Dlouhé *ý* mění se v *é* malinko zvýšené (*ě*): běk, pastěř, pěcha, strěc, dobré člověk, dobrých lidí, věmluva, věhra.

ý trvá ve slově řuhýk (Plešovec).

3. *ý* se krátí v týchž slovech jako v sousedním nářečí slov. a val.: dyňa, kyta, mydlo, tylo; byť, kryť, myť, ryť (Dial. I. 9). — Slovo ryma krátí *ý*, kdežto na Zlinsku naopak jest réma.

o.

1. Proti českému *ů* podržují některá slova své původní *o* jako v nářečí slov. a val. (Dial. I. 9): kozle, koža, noša, mostek, kostka.

2. *o* se nemění v *ů* v dativě mn.: chlapom, stromom, teľatom, pořom (jako v nářečí slov. a val.).

3. Koncové *oj* ve jménech podstatných a v imperativech drží se nezměněno (proti *uj* jiných podřečí hanáckých): loj, kroy, stroj, pokoj; stoj, podoj, neboj se a t. d.

4. *o* mění se v *ů* ve slovech: ůsmě, důle; ale půl osmé (val. slov. ósmý, pů osmé).

5. *o* se dlouží v *ó* v kmenové slabice některých sloves IV. a III. třídy, a to na Holešovsku a na Záhoří touž měrou jako na Zlinsku (Dial. I. 8): *dójit, hójit, hnójit, kójit, spójit, rójit, strójit; bójím se, stójím; hónit, zvónit, vóním* (vonět); — kdežto na Přerovsku a Kroměřížsku toliko *oj* se dlouží, *oň* zůstává krátké: *honit, zvonit, vonim*.

u, ú.

1. *u* se nepřezvukuje a zní čistě jako české *u*: *budu, hubu, kup cukru*.

2. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách v *i*:

a) asi v týchž kmenových slabikách jako na Zlinsku (Dial. I. 7): *břuch, čuch, čuť, kluka, košuľa, kozuch, pluť*;

b) v koncovkách ohýbacích drží se tolikéž nepřehlasováno jako v sousedním nářečí slov. a val. a) v dativě a vokativě jedn. mužs. kmenů měkkých: *křěžu, košu, kameňu; kováru! mužů!* β) v akkusativě jedn. ženských kmenů: *dušu, čepicu, našu*.

3. *u* se mění v *y* ve slově *hlybokě* — *hlybší* (na Záhoří *hybokě* — *hybší*), v *o* ve slovese *moset* (jako ve slov. a val.).

4. Kmenové *u* proti češtině se nedlouží v *ou* (*ó*) v týchž slovech jako v nářečí slov., val. a j. moravských: *hruda, husle, luža, mucha, ľuh, pruh, uheľ*.

5. Za *ú* č. *ou* (a přehlasované z něho *i*) je všude *ó*. Toto *ó* je čistě dlouhé *ó*, jenom v Týně u Lipníka se malinko zvyšuje (*ó*): *dlóho, kót, lóka, đóra*; za našo *stodoľó, tó červenó rúžó, k zeló; nesó, majó, volajó, mlátijó, pšó; sednót, padnót*.

Za české *sluka* je v podřečí tomto *slóka* (slov. val. *slúka*).

ů.

ů se vyslovuje většinou zdlouha, jmenovitě na Holešovsku a na Záhoří: *dům, pohůnek, potůček, sósedů*. Na Přerovsku se v některých slovech krátí: *dum, kuň*; na Záhoří: *ruža*.

2. Ve slovese *půjčiti* změnilo se *ů* v *ó*: *póčit*: „*zdraví pócíváli*“.

au, aj, ej ij, yj.

1. Dvojhláska *au* jest mluvidlům hanáckým protivna; v cizích slovech hanáčtí žáci za *au* vyslovují *ou*: *loudo, alouda*,

hous, haupt atd. a nesnadno zvykají správné výslovnosti. Za slov. val. pauk, paučina Hanáci mají pók, počina, póz. Kaucí, Pauláni zní han.: kóci, Póláni.

2. *aj* téžeslabičné je toliko v několika slovech: háj, máj, ráj, lišaj; ostatně se přehlasuje v *ěj* a přechází jako *ěj* původní v *ě*: krě — kraja, hěně (hajný), do Ratě (osada Rataje, ukréte si (krát = krájeti); hěk (= hájek, Dřevohostice).

3. Téžeslabičné *ěj* původní a přehlasované z *aj* přechází v *ě*

a) v substantivech i adjektivech: obyčě, obyčěně. věce, stěně, zlodě — zloděja, oľě — oľeja; ale dobroděj;

b) v předponě superlativní: něvětši, něfěpsi, něvic;

c) v imperativě: dě, počkě, zavolě, naľě, nasě, stavjě, hrě, přě;

d) v příslovcích: prvě, včilě, zasě (slov. val. prvěj, včilěj, zasěj), přecě (val. přecěj), a ve slovcí přě (slov. val. praj, přěj).

4. Téžeslabičné *ij* v imperativě mění se na Holešovsku a na Záhoří po *š* a *š* v *ě*, ostatně v *i*: užě, ušě, pí — píme — píte; bí; na Přerovsku a Kroměřížsku vesměs v *i*: uži, uši, pi, bi, ale: Iě, plě (všude).

5. Téžeslabičné *ij* v imperativě mění se v *ě*: umě, zakrě, rě (rýti).

Zvláštní dlužení.

Kromě dlužení samohlásek na svých místech uvedeného připomenouti ještě jest všeobecně, že koncovky přičestí činného *aľ*, *eľ*, *iľ*, *yľ*, *uľ* na Záhoří se nedlouží, na Holešovsku jen *uľ* se trochu prodlužuje, kdežto jinde všechny samohlásky na polo, v Prusinovicích dosti značně se prodlužují.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se skoro touž měrou a týmž způsobem jako na Zlinsku (Dial. I. 12).

Hlásky *v* po *k*, *t*, nemění se v *f* jako v sousední hanáctině na Kojetsku a v okolí Bystřice pod sv. Kopečkem.

Jasně souhlásky *b*, *v*, *d*, *h*, *z*, *ž* znějí na Záhoří ua konci slov velmi jemně, t. j. s pazvukem samohláskovým: dub, krýv, had, pluh, vůz, rýž.

l, r, ř.

1. Tvrdé a měkké *l* v podřečí tomto zcela určitě se rozeznává; ale tak rázně a jadrně, jako v sousední valaštině rozlišuje se toliko na Záhोří.

2. *l* se vysouvá v týchž slovech jako na Zlinsku a jinde na Moravě: masnica, řemesník, mynář (ale: mlén), šupka; na Záhоří dle sousední valaštiny také: hut (hlt), hutnót, užica (toto i na Holešovsku vedle lužica, jako na Přerovsku).

3. Dlouhého *r* a *l*, jako jest v sousedním nářečí slov. a val., v tomto podřečí (a v hanáctině vůbec) není: vrba, poprchá, vrtať, vřček.

4. Ani nemají tu *r* a *l* tak často platnosti samohlásek: berla, ščerbina, sčerbatě, žerď, chlup atd. (Dial. I. 6.).

5. *ř* tvrdne v *r* ve slovech uduřť, kryda.

6. *r* měkne v *ř* ve slovech modřať se, věřať, netopěř (jako ve val. a slov., Dial. I. 14.).

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech a tvarech jako v nářečí slov. a val. (Dial. I. 14.).

V přechodníku přítomném měkne toliko na Holešovsku: sedňa, lehňa, utňa a t. d., jinde trvá tvrdým.

1. *n* se mění v *l* jako v nářečích val. a slov. ve slovech: lebo, milistrant.

3. *n* se mění v *m* před *b* a *v* ve slovech: Pámbů, Štemberk, pámvá (Dial. I. 15, 17).

4. *ň* se vysouvá ze skupiny *mň*: v humje.

d, d'; t, t'.

1. Proměny, jež zubnice *d*, *d'*; *t*, *t'*, podstupují, jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 15, 17).

V přechodníku přítomném *d* a *t* se měkčí toliko na Holešovsku: křada, veđa, buđa, přeťa;

2. za holešovské svaďba je všude jinde svajba.

3. *t* mění se v *k* ve slově virkře (uzenky).

4. *dj* rozlišuje se v *z* ve slovese vizu (tak i v jiných podřečích hanáckých), — *st* přechází v *šč* ve slovese čiščit (Záhоří);

5. *t* se nemění v *k* (jako v jiných podřečích hanáckých) ve slovech: tľustě, tľóct, tľačit.

b, p; m; v, f.

1. Proměny souhlásek retných jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 13, 16).

2. Přídechového *v* v tomto podřečí není: oko, osa (vosa), oves.

3. Jenom ve slově vták změnilo se náslovné *p* u *v*, výmouc pohraničné osady Rackovou a Tlumačov.

Měkkých retnic *b*, *p*, *m*, *v* v tomto podřečí a v hanáčtině vůbec není; jotový přídech zní tu zřetelně jako *j*: hoľóbjata, procestvja, mje; slabiky *bi*, *pi*, *mi*, *vi*, *fi* mají střední (české) *i*. Jenom v Rackové a Žeranovicích jest ještě výslovnost valašská, i smějí se svým sousedům martinickým, že nerozeznávají bíť a byť a p. Psané slabiky *bě*, *pě*, *vě*, *mě* vyslovovati jest v hanáčtině jako *bje*, *pje*, *vje* a t. d.

g, h, ch.

1. *g* slyšeti dosti často, skoro v týchž slovech jako na Zlinsku (Dial. I. 6, a ve Slovníku).

2. V sousedních od valaštiny osadách mluví se: *gdo*, *gd*, *negdy* a t. d.; ale již v Záhlenicích slyšeti vedle toho dosti často: *hdo*, *hde*, *nehdy*, kteréžto tvary jinde jsou pravidelný.

3. *h* se odsouvá ve slovech: vězda, koróvička (slov. val. korovička), rožnóť; přisouvá se ve slově žhrať (což se i na Zlinsku a jinde vyskytuje).

4. Přídechového *h* není kromě ve slově huřica (v Rackové ještě uřica);

5. *ch* mění se v Tlumačově jako na Kroměřížsku v *k* ve slovech: kváľa, kváľiř, kvíľa.

6. Ostatní proměny hlásek hrdelných jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 15, 16, 17).

z, s, c; ž, š, č.

Souhlásky tyto neposkytují nic zvláštního; jejich proměny jsou celkem tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 14, 15, 16).

j.

1. *j* se odsouvá zpravidla před náslovným *i*: ikavec, íva, ím, ich — im, iskra a t. d. (jako na Zlinsku), před *e* ve slovech

ešče (jakož i jinde), esi (jestli), ve slovese pudu (jenom v Tlu-
mačově jest pŕjdu);

2. *j* se přisouvá ve slově jasent = odvod (Záhoří);

3. *j* se mění v *l'* ve slově krahulec (jako na Zlinsku).

Přesmyk.

Přesmyk hlásek *r* a *l* jeví se ve slovech ratelňa (Záhoří),
paryľňa, huľar v. hural (bzinky), žlté v. žluť (Záhoří, jako
v sousední valaštině).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *hoľub, dub*.

Jedn.	1. hoľub	dub
	2. hoľuba	duba
	3. hoľubovi	duba
	4. hoľuba	dub
	5. hoľube	dube
	6. hoľubovi (u)	dubě (u)
	7. hoľubem	dubem
Množ.	1. hoľubi	duby
	2. hoľubŕ	dubŕ
	3. hoľubom	dubom
	4. hoľuby	duby
	5. hoľubi	duby
	6. hoľuboch (ech, ách)	duboch (ech, ách)
	7. hoľubama	dubama.

2. Vzor *muš, nŕš*.

Jedn.	1. muš	nŕš
	2. muša	noša
	3. mušovŕ	nošu
	4. muša	nŕš
	5. mušu	nošu
	6. mušovŕ	noži
	7. mušem	nošem.
Množ.	1. muši	noše
	2. mušŕ	nošŕ
	3. mušom	nošom

4. muže	nože
5. muží	nože
6. mužoch (ech, ách)	nožoch (ech, ách)
7. mužama	nožama

3. Vzor *obraz*.

Jedn. 1. obraz	Množn. obraze
2. obraza (u)	obrazů
3. obrazu	obrazom
4. obraz	obraze
5. obrazu	obraze
6. obrazi	obrazoch (ech, ách)
7. obrazem	obrazama.

1. Dle vzoru *obraz* (= nůž) skloňují se všechna podstatná vyzvukující sykavkami *s* a *z*: les, vůz, provaz. V množ. 1., 4., 5, výjimkou má čas — časy, vlas — vlasy.

2. V nom. mn. životná mají *í*: hadí, vojáci, chlápí; koncovky *ové* a *é* se nevyskytují.

3. V lok. mn. přípona *och* jest pravidlem na Holešovsku, na Záhoří, většinou i na Přerovsku. Na Kroměřížsku slyšeti častěji: o vtákách, po stromech a p. (Plešovec). Místní jména pomnožná mají *ích*: v Příkazích, v Něčicích, v Kvítkovicích.

4. *Kůň* má v gen. mn. koní, v lok. koněch.

5. Ostatek má i v podřechi tomto platnost skoro všechno to, co o jednotlivých pádech poznamenáno v podřechi zlínském (Dial. I., str 18).

4. Vzor *okno*.

Jedn. 1. okno	Množn. okna
2. okna	oken
3. oknu	oknom (ám)
4 okno	okna
5. okno	okna
6. okně	oknách (ech, och)
7. oknem	oknama.

5. Vzor *pole*.

Jedn. 1. poře .	Množn. poľa
2. poľa	pořě
3. pořu	pořám

4. pole	poľa
5. poľe	poľá
6. poľi	poľách
7. poľem	poľama.

6. Vzor *stavení*.

Jedn. 1. stavení	Množn. staveňa
2. stavení	staveň (-ňě)
3. staveňó	staveňám
4. stavení	staveňa
5. stavení	staveňa
6. staveňó	staveňách
7. stavením	staveňama.

7. Vzor *ryba*.

Jedn. 1. ryba	Množn. ryby
2. ryby	ryb
3. rybě	rybám
4. rybu	ryby
5. rybo	ryby
6. rybě	rybách
7. rybó	rybama.

Zcela dle vzoru *ryba* skloňuji se podstatná na *-ľa*: *stodoľa*, *škoľa* atd.

Hvězda má v gen. mn. hvězdě. V lokale mn. mají některá slova mužskou koncovku *ech*: na *rybech*, na *hubech*, na *nivech*, na *náspech*, v *patech* (i v jiných podřečích *hanáckých*).

8. Vzor *koza*.

Jedn. 1. koza	Množn. koze
2. koze	kozě
3. kozi	kozám
4. kozu	koze
5. kozo	koze
6. kozi	kozách
7. kozó	kozama.

Dle vzoru toho sklánějí se podstatná ž. r. zakončená na *za* a *sa*: *březa*, *meza*, *kosa*, *osa*, *misa* a *p*.

9. Vzor *starosta*.

Jedn. 1. starosta	Množ. starostí
2. starosty	starostů
3. starostovi	starostom
4. starostu	starosty
5. starosto	starostí
6. starostovi	starostoch
7. starostó	starostama.

Podle vzoru toho sklánějí se jmenovitě vlastní jména Procházka, Sova, Svoboda a p.

10. Vzor *duša*.

Jedn. 1. duša	Množn. duše
2. duše	dušě
3. duši	dušám
4. dušu	duše
5. dušo	duše
6. duši	dušách
7. dušó	dušama.

Dle vzoru toho sklánějí se podstatná na *-l'a*: tabuľa, kapľa, a *ňa*: sviňa, dyňa, kovárňa, studňa a p; v genitivě mn. mají všecka *ě*: tabulé, sviňě, studňě atd.

11. Vzor *zem*.

Jedn. 1. zem	Množn. země
2. země	zemí
3. zemi	zemjám
4. zem	země
5. zemjo	země
6. zemi	zemjách
7. zemjó	zemjama.

12. Vzor *kost*.

Jedn. 1. kost	Množn. kosti
2. kosti	kostě (i)
3. kosti	kostám
4. kost	kosti
5. kosto	kosti
6. kosti	kostách
7. kostó	kostma (kostima, kostama).

V gen. jedn. a nom. mn. převládá *i*: do noci, tři noci, do nemoci, niti; do pece.

V gen. mn. střídá se *i* s *ě*: klubko nití, pět štvrtí, moc pecě.

13. Vzor *host, den*.

Jedn. 1. host	Množn. hostí (i)
2. hosta	hostů
3. hostovi	hostom
4. hosta	hosti
5. hostu	hosti
6. hostovi	hostoch
7. hostům	hostama.

Jedn. 1. deň	Množn. dni
2. dňa	dní
3. dňu	dňom
4. deň	dni
5. dňu	dni
6. dni (ve dně)	dňoch
7. dněm	dňama

Lidi odchyluje se v některých pádech od vzoru *host* a má podobné sklonění s množn. číslem *děti*; obě slova skloňují se takto:

1. lidi	děti
2. lidí	dětí
3. lidom	dětom
4. lidi	děti
5. lidi	děti
6. lidoch (lidech)	dětoch
7. lidima	dětima.

14. Zavřené kmeny rodu mužského změknuvše přešly pod vzor *nůž*: kameň, plameň, řemeň, kořeň atd.

Zavřené kmeny rodu ženského skloňují se dle vzoru *ryba* v genit. mn. mají *ě*:

Jedn. 1. mrkva	Množn. mrkvy
2. mrkvy	mrkvě
3. mrkvě	mrkvám
4. mrkvu	mrkvy

5. mrkvo	mrkvy
6. mrkvě	mrkvách
7. mrkvó	mrkvama.

Tak: pámva, hózva, tykva a p. Slovo krýv skloňuje se takto: 2., 3., 6. krví, 5. krvjo, 7. krvjó.

Slovo *nebe* skloňuje se zcela dle jazyka spisovného, z něhož jediné znám jest také plural toho slova.

15. Vzor *hřibě*:

Jedn. 1. hřibě	Množ. hřibjata
2. hřiběte	hřibjat
3. hřiběti	hřibjatom
4. hřibě	hřibjata
5. hřibě	hřibjata
6. hřiběti	hřibjatech
7. hřibětem	hřibjatama.

V lok. mn. koncovka *ech* převládá, jenom v Tlumačově jest *och*: teľatoch, prasatoch, hřibjatoch.

Duálu zachovaly se v hanáčtině vůbec ještě skrovnější zbytky nežli v nářečí slov. a val. *Ruky, nohy* skloňují se zcela dle množného ryby. *Oči, uši* skloňují se takto: 2. očě, ušě, 3. očám, ušám, 6. očách, ušách, 7. očima, ušima.

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. dobré	dobrý	dobrá
2. dobrýho		dobré
3. dobrýmu		dobré
4. dobrýho (ě)	dobrý	dobró
6. dobrým		dobré
7. dobrém		dobró
Množ. 1. dobří (ý)	dobrý	dobrý
2.	dobřech	
3.	dobřem	
4.	dobrý	
6.	dobřech	
7.	dobřema	

Přídavné přisvojovací má kromě tvarů: *sósedů, sósedova, sósedovo, sósedovu* (akk. sg. f.), *sósedovi* (i), *sósedovy* (nom.

i akk. pl. m. a f.) všechny ostatní dle vzoru dobré: sósedovýho, sósedovýmu, sósedových a t. d.

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: pěkné — pěknější, teplé — teplejší, dobré — lepší a t. d.

Skloňování zájmen.

1. já	ty	
2. mě (mně)	tě (tebe)	sebe
3. mi (mje, mni)	ti (tobě)	si (sobě)
4. mě (mně)	tě (tebe)	se (sebe)
6. mě (mni)	tobě	sobě
7. mnó	tebó	sebó.

Tvary mně (gen., akk.), mni (dat., lok. předložkový) běžny jsou na Záhoří a v Týně: potkal mně, di ode mně, poď ke mni, nevěděł o mni. Všude jinde pojí se mě v gen., dat. a lok. i s předložkami: ode mě, ke mě, o mě.

Tvary tebe, tobě, sobě jsou předložkové a důrazové.

Množné číslo až na instr. nama, vama je pravidelné.

2. Jedn. 1. on	ono	ona
2. ho (něho)		jí
3. mu (němu)		jí
4. ho		ju
6. něm		ní
7. něm		ňó

Množ. 1. oni	ony	ony
2.	(j)ich	
3.	(j)im	
4.	(j)ich	
6.	nich	
7.	nima (něma)	

3. Jedn. 1. můj	moje	moja
2. mojeho		mojí
3. mojemu		mojí
4. mojeho (můj)	moje	moju
6. mojem		mojí
7. mojim		mojó

Množ. 1.	mojí	moje	moje
2.		mojich	
3.		mojim	
4.		moje	
6.		mojich	
7.		mojima	

Tvary stažené jsou velmi řídké.

Dle vzoru toho skloňuje se také zájmeno *náš, váš*.

V kvantitě pozorovati jest některé rozdíly. Na Holešovsku a na Kroměřížsku *í* v instr. sg. m. a v gen., dat. a lok. f. se krátí: *mojim, našim, moji, naši, na Záhoří* a na Přerovsku *í* tu trvá dlouhé.

4. Jedn. 1.	ten	to	tá (ta)
2.	teho		tě
3.	temu		tě
4.	teho	to	tu
6.	tem		tě
7.	tém		tó

Množ. 1.	ti	ty
2.	tech	
3.	tem	
4.	ty	
6.	tech	
7.	tema	

V nom. sg. f. tvar *ta* s krátkým *a* obecný jest na Záhoří, jinde *tá*.

V akk. je všude *tu*, proti očekávanému *tó* vzhledem k nom. *tá*.

Porůznu slyšeti tvary *tych, tym, tyna* (Osíčko na Záhoří).

Kdo se skloňuje dle *ten*: *keho, kemu* (na Záhoří také *komu*), o *kem, s kým*. *Co* má v instr. *čem*. *Či* se skloňuje dle *pisma*.

Skloňování číslovek.

1. Číslovka jeden, jedna, jedno skloňuje se celkem dle *ten* až na délky v množ. čísle.

Jedn. 1.	jeden	jedno	jedna
2.	jedneho		jedně

3.	jednemu		jedně
4.	jedneho	jedno	jednu
6.	jednem		jedně
7.	jedněm		jedno

Množ.	1. jedni		jedny
	2.	jedněch	
	3.	jedněm	
	4.	jedny	
	6.	jedněch	
	7.	jedněma.	

1.	dvá — dva, dvě	tří — tři	štyři — čtyry
2. 6.	dvóch	třech	štyrech
3.	dvóm	třem	štyrem
7.	dvóma	třema	štyrema

Tvary dlouhé: dvě, tří, štyři jsou masculina životná.

V Rackové má číslovka dvě, dva, dvě krátké *o*: dvoch, dvom, dvoma.

Neurčitá číslovka všecek, všecka, všecko skloňuje se dle přídavných přisvojovacích: všeckýho, všeckým, všeckých a t. d. Jenom na Záhoří zachovalo substantivní všecko původní tvary: má všeho dost, všemu rozumí, o všem ví, ze vším se rozlóčil; tak i ze vším činem.

Deseták, dvaceták na Záhoří znamená desetník, dvacetník (10, 20 kr.).

Časování.

Časování děje se v celé oblasti tohoto podřechí způsobem stejným; rozdíly, které se v jednotlivých krajinách vyskytují, jsou tyto:

1. 1. osoba mn. ind. praes. má na Záhoří (vyjmouc farnost Loukovskou) a na Kroměřížsku (v. str. 38, 4.) koncovku *my*: dámy, volámy, mlátímy, zmy a t. d., jinde: dáme, mlátíme a t. d.

2. V infinitivě I. třídy vzoru péci odsouvá se na Záhoří koncové *ť*: pýc, říc, síc, týc, vlic, moc, tlóc.

Tamtéž obecně jsou infinitivy: pít, tít, začít, žít proti tvarům pjať, tať, začať, žať jinde užívaným.

3. Jako v nářečí slov. a val., tak i v tomto podřechí přechodníky jsou velmi časté. Jejich tvary rovnají se celkem

zlinským, s tím toliko rozdílem, že *d, t, n* měkčí se v nich toliko na Holešovsku: buďa, plefa, věďa řehňa, sedňa a t. d. Na Záhoří slyšeti také valašské tvary: řeknaci, kleknaci a p.

4. V přičestí činném rozlišuje se rod v množném čísle toliko na Záhoří: chlapi byli, ryby byly; jinde se vyslovuje stejně.

Pozn. Opěťovacího slovesa slovensko-valašského lozit hanáčtina nezná; užívá za ně jako jazyk spisovný trvaciho tvaru lizf.

I. třída.

1. Vzor *výst, vedu*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vedu	veď	veda (veďa)
vedeš	veďte	Infinitiv:
vede	veďme (my)	výst.
vedeme (my)		
vedete		
vedó		

Přičestí činné: vedl, vedla, vedlo.

Přičestí trpné: vedené, vedená, vedený.

Dle vzoru toho časují se všechny kmeny zavřené až na odchylky hláskoslovné: číst, hníst — hnětu, klast, krasť, kvýst — květu, mýst, plíst, příst (přast) — prádu — přadl, růst — rostu — růstl; — hryzt, tříst — třasu, výzt — vezu, moct (moc) — možu, pýct (pýc) — peču, říct (řic), síct, (síc), týct (týc), tlóct (tlóc) — tluču, vliet (vřic); — pjať (pít) — pne — pni — pjať — pjatě, začat (začit), najat, fat, (tít) — tnu — tal — utatě (utitě), žat (žit) — žal — žatě (dožitě), vzít (vzat) — veznu — vzał — vzítě; — dřít (dřu, deru), mřet, mřít — mřu, prostřít, vřít.

Kmen *žeh* má tvary: rožat (rožit) — roži, rožete — rožal, rožatě (rožitě).

Kmen *zab* přestoupil do třídy V.: ozibať — ozibe — ozibalo.

Za *tříst* užívá se obyčejně třepať.

Sloveso *ít* (jít) má tvary idu (du) — di, děte — ida, da (iđa, đa) — šil — pudu (půjdu). Ve složeninách: přindu, dondu, vyndu.

2. Vzor *kryt, kryju*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kryju	kré	kryja
kryješ	kréte	Imperativ:
kryje	kréme (my)	kryť
kryjeme (my)		
kryjete		
kryjó.		

Příčestí činné: kryl, -a, -o.

Příčestí trpné: krytě, -á, ý.

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného až na některé rozdily hláskoslovné, zvláště v imperativě se vyskytující (viz str. 15.): plet — pleju — plě — plel; bit — bi (bí), hnit — hní, lit — leju — lě, pít — pi (pí), šit — ši (ušě), vit — věju — vjě — vil, žít — ži (užě); — duť, kuť, pluť, pluť, myť, ryť.

Sloveso smět má v 3. os. mn. smějó.

II. třída.

Vzor *tahnóť, tahnu*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
tahnu	tahni	tahna (tahňa)
tahneš	tahněte	Infinitiv:
tahne	tehněme (my)	tahnóť
tahneme (my)		
tahnete		
tahnó		

Příčestí činné: tahl, -a, -o.

Příčestí trpné: tahnuté, -á, -ý (taženě).

III. třída.

1. Vzor *slyšet, slyšém*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
slyšém	slyš	slyša
slyšěš	slyšte	Infinitiv:
slyšě	slyšme (my)	slyšet
slyšěme (my)		
slyšěte		
slyšijó.		

Příčestí činné: slyšel, -a, -o.

Příčestí trpné: slyšené, -á, -ý.

Dle vzoru tohoto časují se slovesa, jejichž kmen se končí souhláskami *z, s, ž, š, č, l, ř*: mrzet, viset, ležet, pršet, křečet, bolet, hořet, a t. d. (viz str. 12.).

2. Vzor *uměl*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
umím	umjě	uměja
umíš	umjěte	Infinitiv:
umí	umjěme (my)	umět
umíme (my)		
umíte		
umějó (umijó)		

Příčestí činné: uměl -a -o.

Příčestí trpné: uměně -á -ý.

Dle vzoru toho časují se slovesa šedivět, plesnivět.

3. Vzor *sedět* — *sedím*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
sedím	seď	seďa
sedíš	seďte	Infinitiv:
sedí	seďme (my)	sedět.
sedíme (my)		
sedíte		
sedijó.		

Příčestí činné: seděl -a -o.

Dle vzoru toho časují se ostatní slovesa této třídy.

Některé odchylky vyskytují se při těchto slovesech:

1. měť — mám, majó — mjě; na Záhoří (Dřevohostice):
měte se dobře, — měja — měl.
2. bát se — bójím se — boj se — boja se — bál sa.
3. chtět — chcu — chci — chca — chtěl.
4. spať — spím, spějó — spi — spja — spal.
5. stát — stójím — stoj — stoja — stál.
6. vidět — vizu (hřed) — viza — viděl.
7. hředět, imp. heď — heďte (Dřevohostice).

IV. třída.

1. Vzor *prosit, prosěm*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
prosěm	pros	prosa
prosěš	proste	
prosě	prosme (my)	Infinitiv:
prosěme (my)		prosit
prosěte		
prosijó.		

Příčestí činné: prosil -a o.

Příčestí trpné: proseně (prošeně) -á -ý.

Dle tohoto vzoru časují se slovesa, jejichž kmen zavřen jest souhláskami z. *s, ž, š, č, l, ř*: vozit, nosit, slóžit, těšit se, točit, pálit, varit atd. (v. str. 12.).

2. Vzor *mlátit — mlátím*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník
mlátím	mlať	mlaťa
mlátíš	mlaťte	
mlátí	mlaťme (my)	Infinitiv:
mlátíme (my)		mlátit.
mlátíte		
mlatijó.		

Příčestí činné: mlátil -a -o.

Příčestí trpné: mláceně -á -ý.

Dle vzoru toho časují se všechna ostatní slovesa této třídy.

V. třída.

1. a) Vzor *kácát, kácám*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kácám	kácě	kácája
kácáš	kácéte	Infinitiv:
kácá	kácéme (my)	kácát.
kácáme (my)		
kácáte		
kácájó.		

Příčestí činné: kácál -a -o.

Příčestí trpné: kácáně -á -ý.

1. b) Vzor *káčet, kácím*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kácím	kácě	káceja.
káciš	kácěte	
káci		
kácíme	kácéme	
kácíte		
kácijó.		

Příčestí činné: kácel -a -o.

Příčestí trpné: káceně -á -ý.

Kmeny nepřehlasované časují se dle vzoru dělati, přehlasované dle vzoru sázeti až na odchytky zákony hláskoslovými podмінěné. O kmenech těchto v. str. 10.

Sloveso krájeti má tvary stažené: krát — kráju — krě — král — krátě.

Slovesa házat (házet) a vázat (vázet) přešla částečně pod vzor tesati: hážu — haž i hazě — házaja (házeja) — házal (házel), sážu — saž i sázě — sázaja (sázeja) — sázal (sázel).

2. Vzor *hřít, hřeju*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
hřeju	hře	hřeja
hřeješ	hřeće	
hřeje	hřeíme (my)	
hřejeme (my)		
hřejete		
hřejó.		

Příčestí činné: hřít -a -o.

Příčestí trpné: hřítě -á -ý.

Dle vzoru toho časují se slovesa: okřít, přít — přít i přál, smít se; — hrát — hraju — hré — hraja — hrál — hrátě.

Časování sloves vzoru *tesati* a *bráti* shoduje se celkem s jazykem spisovným.

Psáti má: pšu, pšo — pši, pšete — pša — psal — psané.

Plakat jako i jinde na Moravě v indikativě má krátké *a*: plaču — plačeš — plačó.

Stonat — stonu i stonám, nemá významu českého stůni = choruji, nýbrž sténati.

VI. třída.

Vzor *kupovat, kupuju.*

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kupuju	kupuj	kupuja.
kupuješ	kupujte	
kupuje	kupujme (my)	
kupujeme (my)		
kupujete		
kupujó.		

Příčestí činné: kupovaľ -a o-.

Příčestí trpné: kupovaně -á -ý.

Slovesa bezpříznaká:

Indikativ:	Imperativ.	Přechodník:
1. dám	dě	daja
dáš	děte	Infinitiv:
dá	děme	dať.
dáme (my)		
dáte		
dajó.		
Příčestí činné: daľ -a -o.		
Příčestí trpné: daně -á -ý.		
2. vím	pověz	věda
víš	povězte	vědět
ví	povězme (my)	pověděľ -a -o
víme (my)		pověděné -á -ý
víte		
vědijó (vijó).		
3. (j)ím	jez	jeza
(j)íš	jezte	jest
(j)í	jezme (my)	jedľ -a -o
(j)íme (my)		jezeně- á- ý.
(j)íte		
jedijó (jijó).		

Tvary *vědijó* a *jedijó* jsou všeobecný; *vijó* a *jijó* vyskytují se jen v některých osadách (v Záhlinicích).

4. su, něsu	buď	buda (buďa)
si, něsi	buďte	byť

je, něni	buďme	byl, -a, -o
zme (zmy), nězme (nězmy)		
ste, něste		
só, něsó.		

Některé předložky, příslovky a spojky.

Některé předložky rozšiřují se tu a na Hané vůbec příponou *vá*: podřevá, vedřevá, skrzevá, kořevá, kroměvá, protivá, kvůlivá, stranivá.

Príslovečné tvary zvýší, zdělí a t. d. znějí po hanácku: šěrő, zvěšő, zdylő, stářő; — kraďő = úkradkem.

S nářečím slov. a val. společny má toto podřečí příslovky: hen n. hyn, toť, toťka = nedávno.

Jenom má tvary: enum, jenym, enym, enem

Komparativ příslovek rovná se komparativu přídavných: Dnes je pěkněší, tepleší, chladněší a t. d.

Spojka jestli má tvar *lesi*. Za slov. val. také jest *taky*.

Na Záhoří obecna je lašská spojka *bai* (= i): Otec bai matka mu umřeli. Bai ty o tem viš.

O Pánu Bohu.

I.

Kdysik šil Pán Ježiš po dědině a viděl tam starýho žebráka plakat, akorát dyž vycházěl z vrat velikýho gruntu.

„Proč plačeš, stařečku?“ ptá se Pán Ježiš.

„Och, Pane, mám hlad a nemožu si vyptať kóska chřeba. Všady majó selky prácu v konopjách, každá mě odběvá, že nemá hdy a žádná nechce si vzít toli času, co je třeba ukrójit kósek chřeba“ -- nařikál si žebrák.

Pán Ježiš mu řekl, aby chvílku počkál a sám šil do gruntu, co tamodtáď před těm žebrák vyšil. Selka z dívkama vázala konopě do otýpek, chystali jich do močidla. Pán Ježiš prosil o kósek chřebíčka. „Ale, to se s vama měch roztrhl! jeden za druhém! Děte, děte — nemám hdy vám slóžit!“ dožhrala se na něho selka, a dyž Pán Ježiš přecé prosil, že ji Pámbu nadělě, co dá chudobnýmu žebrákovi, rozkřěkla se zlostně „Nepotřebuju vašeho klábosení, nedostanete nic — skrz vás práce nenechám!“

Pán Ježiš odešel z toho gruntu a šel do druhého, ale tam se mu nedařilo lepší. Tak ho selky odběvali v každém staveňó. Tož Pán Ježiš řekl selce, u keré ptál naposledy: „Pamatujte, od včilka budete měvat při konopjách za trest z jedné práce dvě.“ Potem odešel z dědiny vezna žebráka s sebou.

Od té doby pře se musijó konopě trhat na dvakrát — napřed poskoný a potem hlavatý.

2.

Za onoho času, dyž Pán Ježiš chodil ze svatém Petrem po širokém světě, přihodilo se im na cestě ledaco. Hdysi přišli na noc do dědiny, hde jim dlóho nihdo nechťel dať nocleha, až se přecé našil sedlák, co jim dáť nocleh. Poručil pacholkovi, aby jim ustlál v přistodůlku na slámě, a ešče než odešli spat, dáť jim dobró večerú. Petrovi, keré se zlobil, že jim nihdo nechťel dať nocleha, se to velice ľebiło, a v jedném kusi ho chválil.

„Jenom chval, Petře, tak, abys nepřečhválil,“ povidá mu Pán Ježiš.

Sotvá se ráno trochu šerilo, už se přihnała chasa do stody. Petr se probudil z pěkného sna a velice ho mrzelo, že ho sedlák tak skoro zhurkál.

„Hé!“ zakřékl sedlák, „zhůru, vy nocležnici, nechmáráte se a poďte nám pomoct! Hdo chce jest, mosé aji dělat!“

Petr se ani nehěbál, dyž viděl, že se mistr taky nehěbe. Chasa dała se do mláčení; dyž omlátili tři sázky a pozvytrípali, povidá sodlák: „A co, máme my ty lenochy tady nechať spat? Dyž se najedli, ať dó pomoct! Di, Jurko, a pizni toho krěního po řbetě!“

Petr ležel na kraji a tož dostál cepem po zádech. Ale ani netikl (nešpetl) viza, že Pán Ježiš se nehěbe.

„Ale ti spějó jako snopy“, řekl hospodář a mlátili zas dál. Tu pošuškal Pán Ježiš Petrovi: „Petře, přelehni na moje místo, dyby přišil sedlák, abys ty nedostál zas.“ Petr poslechl rád, boleli ho záda ešče od prvního uderení.

„Ale ti spějó jak duby“, dopálil se sedlák, „dyby jim hrom do ušě tlókl, nebudó slyšet! Počkéte, včil piznu toho druhého, snád ten se pohne.“

Jak řekl, tož tak udělal. A protože věřil Petr ležel tam, hde před tím Pán Ježíš, tož dostal on zas znov, a to pořádně. Neříká nic, ale si myslil: Je to přecé pěkná věc, dyž ví člověk neco napřed; moze se ledačemu zlýmu vyhnóť.

Sedláka už omrzelo jich budit, nechál jich ležet, ale k snídaňo už ich nevolál. Nocležníci se pěkně potichu z přistodůlka vykradli. Cestó haňel Petr sedláka v jedněm kusi, ale Ježíš mu zas povídál: „Petře, co nemožeš chválit, tož nehaň.“

Lověšice u Přerova.

Přepsal prof. *Jos. Bartoča*.

Řeč města Holešova, dědiny Žeranovic, od Holešova 1½ hodiny na jih vzdálené, a města Bystřice pod Hostýnem v nejednom vzhledě podstatně se liší od řeči osad okolních, majíc některé znaky společny s nářečím valašským a slovenským.

1. Dlouhé *i* je ve všech slabikách čisté a nepřezvukuje se nikdy v *ě*: hlísta, líce, kříž, křídlo, příhon, v zimě, šípek, rohčík, nožík, okřín, pářím, vozím, nosím, vařím, křečím, u dveří, moc pentlí, koží a t. d.

2. Dlouhé *y* trvá tolikéž nezměněno: býk, strýc, pastýř, pýcha, dobrých lidí, výmluva, výhra.

3. Za *o* podřečí okolního jest *ú* ve všech slabikách kmenových i ohýbacích: dlúho, lúka, kút, đúra, za našú stodolú, tú červenú růžú, kostú, krvjú, dvúch, k zelú, v zelú (v Žeranovicích) — k zelí, v zeli (v Holešově a v Bystřici), nesú, volajú, majú, mlátijú, pšú (v Holešově: píšú), sednúť, padnúť.

4. V Holešově a v Bystřici *aj* ve slovech: kraj a hajný se nepřehlasuje; v Žeranovicích se přehlasuje v *ěj*: krěj — kraja, héjny.

5. *ej* původní i přehlasováním vzniklé trvá nezměněno: vėjce, nėjlepsi, teplėjši, nėj sú, złodėj, obyčej, děj, volėj, hrěj, přěj, ukrěj si.

6. *au* trvá v Holešově ve slovech: pauk, paučina vedle: púz; v Bystřici a v Žeranovicích: púk, púčina, púz.

7. Imperativné koncovky *ij*, *yj* hlásky *j* neodsouvají: bij, pij, ušij, užij, umyj, zakryj, — v Holešově: réj, zakrěj vedle: umyj.

Tolikéž neodsouvá se *j* v genit., dat. a lokale sg. fem. skloňování zájmenného a složeného: na téj zeleněj líuce, téj

dobréj ženy. V Holešově: od mojěj sestry, našěj, bílěj kozi; v Bystřici a v Žeranovicích: naši bílěj kozi, od mojí sestry.

9. Proti tvarům a slovům okolních osad: vědijó, jedijó, umějó, spějó, lesí, enym jsou v Holešově, v Bystřici a v Žeranovicích: vijú, ijú, umijú, spijú, jestli, enom.

10. V Holešově rozeznává se sice *l* a *l'*: uheř — uheř, pluř — pluř, škoľa — do škoľy — ve škoľe, ale ne tak důsledně jako v okolí. Za řeči leckdy vyznívá *l* za *l'*, jmenovitě na konci slov a před souhláskami: včil, topoľ, kostelník, znaľci, lampa. Odtud se sousedé Holešovanům z toho posmívají větou: Na Hoľajce*) u Poľášků lampa pluřkla do keľu (= na Hoľajce u Poľášků lampa pluřkla do keľu). Za hluboké sousedních osad vyslovuje se v Holešově hluboký.

11. V Holešově říká se: pět rynský, za 30 rynský atd. V ostatních kusech řeč těchto tří osad shoduje se s podřecím sousedních osad nahoře vypsáním.

Řeč města Přerova s předměstím Dlážkou odlišuje se podstatně od podřecí všech osad okolních, přimykajíc se svým základním rázem k nářečí lašskému, se kterýmž má společny: *přízvuk polský* a nedostatek dlouhých samohlásek. Novější dobou ráz tento v městě samém ovšem školou mizí, a mluví-li kdo v městě po staru až příliš zkrátka, tážou se ho: „Což si z Dlážky, že tak zkrátka zatrhuješ?“ Ale starší žena, která mi to vypravovala, sama vyslovovala všechny slabiky zkrátka s přízvukem na předposlední slabice. Sousedé napodobují řeč Přerovanů rozličnými větami, na př.: „Kde su paňmama? Šťi do zahrady na karľatky“.

Také lokal jedn. skloňování zájmeného a složeného v rodě mužském a středním rovný instrumentálu jest původu lašského v tym hustym lesi, za tym hustym Iesem.

Mimo to liší se řeč přerovská od okolní hanácké v těchto asi kusech:

1. Dlouhé *ý* se nemění v *é*, ale ovšem krátí: byk, stryc, pastyř, dobry člověk, dobryho člověka, dobrych lidi.

2. Za *ó* podřecí okolního jest *u* (místo *ú*) ve všech slabikách kmenových i ohýbacích: dľuho, ľuka, za našu stodoľu,

*) Část Holešova.

puz, puk. — Vzor znamení v dativě a lokale jedn. *ú* (*ó*) přehlasuje v *i*: k zeří, v zeří.

3. Hláska *j* se pravidelněji vysouvá než v podřečí okolním: doi, i (jí), iju, piak, piavka.

Slabika *aj* se přehlasuje v *ej* a trvá, jakož i původní *ej* nezměněno: zavolej, dej, nejlepší, ořej, zloděj.

5. Imperativní koncovky *íj*, *yj* hlásky *j* neodsouvají: bij, šij, zakryj.

6. Tolikéž neodsouvá se *j* v gen., dat. a lok. sg. fem. skloňování zájmeného a složeného: tej dobrej ženy, na tej zeřenej luce. —

7. *é* (*ie*) se úží v *ý*, *í*, ale krátí: nyst, vyst, lizt, dyšč, kryv, chřib, hřista, klišče, prstyněk, okynko. — Neúží se v číslovkách řadových: šesty, sedmy (šísté, sídmé v okolí) — tak i osmy zůstává nezměněno proti okolnímu úsmě.

8. Tvrdé a měkké *l* rozlišují se jako v okolí, jen ve slově řiska jest *l* měkké (m. lyska).

9. Za třetí osobu množn. okolního podřečí *ajó* a *íjó* jest v Přerově *aju* a *íju*: daju, voľaju, chodiju, učiju se.

10. V Přerově se mluví: gdo, negdy, ležička. jesli, — v okolí: hdo, nehdy, lužička, lesi.

V několika osadách na Kroměřížsku, jež k oblasti tohoto podřečí náležejí, jeví se některé zvláštnosti a odchylky více méně podstatné.

V Popovicích a Šelešovicích zní každé dlouhé *á* zvláštním polovičním zvukem mezi *á* a *ó*, více ke zvuku *á* se kloníc: šátek, svátek, pás, kráva, tráva, na hruškách, pomeškáš, nádoba atd. Výslovnosti této sice v celém ostatním okolí není, shledáváme se s ní zase až v četných osadách na Brněnsku.

2. V Lutopecnech, Popovicích, Ratajích, Vážanech a v Drahlově přísouvá se ku genitivu množn. v *ú* a přídavnému přísvojovacímu souhláska *m*: pět grošum, nemá voľum, do svátkum, byl sem u Sedláčkum, u sósedum, chłapec Vrzałum, učej kovárum.

3. V Popovicích, Sobělicích, Věžkách, Ratajích a Těšnovicích zaměňuje se *ch* souhláskou *k* ve slovech: kvála, kválit, kvíla, kvílka.

4. V Popovicích, Lutopecnech, Sobělicích, Zlobicích, Bojanovicích, Jarohňovicích, Vážanech, Drahlově, Věžkách, v Hulině, Bilanech, Plešovci, v Břestě, Žalkovicích, v Bezměrově, Hradisku, v Chropyni 1. osoba mn. má koncovku *my* (m. me): dámy, volámy, kópímy, poďmy atd. Sousedé na Holešovsku posmívají se jim z toho větou: „Nadrobili zmy si do misy a vylízali zmy^{si}“.*)

5. Závažnější rozdily jeví se v několika osadách na jihozápad od Kroměříže ke Zdounkám. Jsou to jmenovitě: Rataje, Věžky, Šelešovice, Zlámanka, Soběsuky, Lhotka, Milovice, Újezdsko, Divoky, Těšánky, Zdounky, Cvrčovice, Troubky, Nětčice, Zborovice. V osadách těchto 1. infinitiv vyzvukuje v *t*: nýst, sednót, ležet, kópit, volat, kupovat atd. 2. Dlouhé *í* po souhláskách sykavých tvrdých i měkkých a po *l* a *ř* mění se celkem v *ě*, jak svrchu vyloženo, ale v genitivě množn. a v indikativě praes. sloves III., IV. a V. třídy trvá nezměněno: kozí, koží, noší, — nosím, vozím, hořím, pálím, máčím atd.

3. Sloveso viděti má indikativ jako v jazyce spisovném: vidím.

4. Přídavné jméno přísvojovací tvoří se i od vlastních jmen adjektivních: Novotné — Novotná, Konečné — Konečná; to však děje se i jinde, zvláště na západní Moravě.

Městská mluva kroměřížská má vedle svého rázu polohanáckého i prvky slovenské.

Ty jeví se jmenovitě dlouhým *í*: budú, za našú stodoľú a dvojhláskou *au* ve slově pauk, paučina. Dlouhé *ý* mění se v *é*: dobré, dlúhé; *í* trvá nezměněno: kúřím, prší; infinitiv končí se na *t*: volat, kúpit, ležet atd

Osady: Roštín, Kostelany, N. Ves, Cetechovice, Zástřízl, Střílky, Koryčany mají nářečí slovenské.

1. *a* se nepřehlasuje ani jinde, ani jmenovitě ve slovesech V. třídy vzoru házeti: svážat, zabíjat, stavjat, utrácet.

2. V Cetechovicích stařec 70letý mluvil: nést, vést, lézt, dobré pivo, dobrého, dobrému, o dobrém, ženy 40leté již: nýst, výst, lízt, dobrý pivo, dobrýho, dobrýmu, o dobrým. Tak i ve

*) Jako se v takových posměšných větách, obsahujících význačné odchylky sousední mluvy, obyčejně upřilishuje, tak i zde tvar „misy“ přibásněn; mluví se tu jako jinde do *mise*.

Střílkách rozeznává se „starší“ a „mladší řeč“. Ve jménech podstatných však se vůbec *é* úží v *í* a *ý*: chlíb, mlíko, dýšče, krýv atd.

3. *í* se nekrátí a jest jako *i* vždy čisté: pondělí, listí, držmat, žito, peřina a t. d. — *í* se neodsouvá ve slovese *idu*;

4. *y, ý* se nemění: ryby, pysky, mlýn, strýc;

5. *o* se nemění v *ů* ve slovech: koža, kozle, noša, stojkroj, podoj a p.;

6. *u* je čisté: budu, chalupu, dušu. —

V Cetechovicích je slov. moseť, ve Střílkách han. museť. — *u* se mění v *y* ve tvarech: byď — byďte, byđa (slov. buďa = jsa);

ú zní u výslovnosti, jmenovitě starších lidí, jako sloučené *ou*: za chalupou, stoupl, čtou, dřoužky, dvouma, v zelou, v bořou;

7. *ů* se nekrátí: stůl, růža.

8. V Roštině a v Cetechovicích je slov. dvojhláska *au* ve slovech: pauz, pauk, paučina; ve Střílkách: púz, púk, púčina.

9. Tězeslabičné *aj* v imperativě se přehlasuje v *éj*; toto pak jakož i původní *ej* trvá nezměněno: volěj, děj, oľěj, nějlepší, nějsu, včilější. Taktěž zůstává nezměněno *éj* ve skloňování zájmeném a složeném: z naší bílěj husi, na těj v ašé lúce, mojej starěj matce.

10. Dlouží se *a) e* v podstatných: kamění, stavění a p. (viz Dial. I. 8), černý, čért, — ale cera (slov. céra); *b) o* ve slovesech: dójit, rójit, hójit, zvójit a p. — ale: poď dom (slov. dóm) (Dial. I. 8); *c) číslovky řadové: šístý, sýdmý, ůsmý.*

11. Tvrdé a měkké *l* se rozeznává: uheľ — uheľ, škoľa, do škoľy, ale lokal ve Střílkách: ve škoľi. V Koryčanech jest jedno *l*, více měkké než střední. Měkké jest tu všudy *l* ve slovech slza, žlutý.

Dlouhého *l* a *r* není: vlček, vrba, vrtat, poprchá.

Ve Střílkách se mění *t* v *k* ve slovech: klustý, klúčt, klačit;

j v násloví se nevyslovuje: ikavec, íme — íjú, iskra a t. d. *i* se nevysouvá ve slovese půjdu.

12. Lokal jedn. měkkých kmenů muž. v Roštině a Cetechovicích je na *í*: v hrnci, na kříži, na vozi, v lesi — ve Střílkách na *u*: v hrncu, na křížu, v lesu, na vozu.

Dativ mn. končí se na *om*, lokál na *ách, ech*: chlapom, telatom; vtákách, stromech, telatech.

Přídavné přisvojovací vyznívá v *ů*: Důchafíků, susedů, v Koryčanech v *ůj*.

Dativ i akk. zájmena *já* jest *mně*.

Zájmeno ten se skloňuje takto:

1. ten—to,	tá	ti	ty
2. teho	těj		tech
3. temu	těj		tem
4. teho—to	tú		ty
6. tem	těj		tech
7. tým	tú		tema.

Tak se skloňuje též *kdo* a *jeden* v čísle jednotném; v čísle množ.: jedných, jedným a t. d.

13. 1. osoba jedn. a 3. množ. zní: vedu — vedú, maluju — malujú, volám — volajú, dám — dajú, křečím — křečijú, mlátím — mlátijú, vím — vijú.

Opětovací tvar slovesa lézt je slov. ložit, slovesa jet han. ježdát.

II. Přerov, Kojetín.

V ostatních osadách na Přerovsku a na sousedním Kojetsku mluví se podřečím jiným. Pohraniční osady tohoto podřečí jsou:

Předmostí, Radslavice, Osek, Veselíčko, Lazníky, Penčice, Kokory, Majetín, Bolelouc, Brodek, Citov, Rakodavy, Věrovany, Biskupice, Otonovice, Čehovice, Čelčice, Klenovice, Obědkovice, Tvorovice, Uhřičice, Kojetín, Lobodice, Troubky, Císařov, Rokytnice.

K oblasti tohoto podřečí náleží také krajinka na jižním Kojetsku, jejíž pohraniční osady jsou: Hruška, Němčice, Vicoměřice, Dlouhá Ves, Vitčice, Dřínov, Tetetice, Popůvky. — Podstatný rozdíl mezi oběma krajinami jest, že v krajině první (A.) infinitiv má měkké *t*: volat, hořet, kut, nyst, v druhé (B.) tvrdé *t*: volat, hořet, kut, nyst. Jiné, méně důležité rozdíly budou na svých místech výtčeny.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá celkem touž měrou jako v podřeči I: tříst (*A.*) — třást (*B.*), příst — přidř, rožit, utit, žit — žnu, dožitá, začit — načítě, vzit, pjat (Klenovice), — ufat, žat, začit, vzit, pjat (Němčice), — pjat, tať — zetit, vzať (Předmostí) — hřit — hřit (ohřit — ohřit), přit — přit, smit se — smit se, zapřihat.

Slovesa V. třídy vzoru házeti mají tvary jen některé nepřehlasované: večerať, věšať (všude) — zabijat, střílat, popijat (*B.*) — jinde: zabijeť, popijeť, stříleť, — pobizeť, krájeť, vracet, vèpláčet, vèhánět a p. (všude);

2. *a* mění se v *u* ve slově luskomině.

3. Kvantita samohlásky *a* je táž jako v podřeči I.

e, é — ě, ie.

1. *é* (*ie*) se úží v *y*, *i*:

a) v kmenech jmen podstatných: chřib, chřiv — chřiva, řik, mřiko, polivka. klišče, večir, v řitě, dyšč — dyšča, ryž — rži, prstynek, kamynek, dynko, putynka, dryv, myno, pyro;

b) v koncovkách adjektivních: dobryho, dobrymu, o dobrym, po druhy, po čtvrtý a t. d;

c) v číslovkách řadových: šistě, sidmě, v. šestě, sedmě (Předmostí, Věrovany);

d) v infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeného: nyst, vysť, vyzť, řizť, kvyst, hryst, pyct, tyct, sicť, vlicť;

e) ve slovesech opětovacích: řitať, řihať, obřikať, pykávať, nařizať a p.;

f) *é* ve slovese není (= není) mění se v *ě*: něni;

1. *ě* se nedlouží v týchž slovech a tvarech jako v podřeči I. (str. 11, 2.);

3. *ě* tvrdne v týchž slovech a tvarech jako v podřeči I. (str. 11, 3.). Mimo to v pádových koncovkách slova *zem*: do zeme, pl. zeme, a v tvarech slovesa *hnyst*: hnetu — hnetř — hneteně, ale pohnětať se;

4. *ě* se zeslabuje v *i* v lokálech: na náspi, v izbi, po cestí a v předložce vedli (Němčice), na Bečvi (Předmostí), ve slově řinkyř, řink a v přičestí řil (iit).

i, í.

1. Po *l', ř, z, s, c, ž, š, č* mění se *i* ve zvláštní, velmi zúžené *e* podnebné (*è*), t. j. v *i* (*y*) zbarvené zvukem *e*:

a) v slabikách kmenových: lèd, lèst, hlèna, plèskèř (slov. pliskýř); hřèb, krècèť, řècèca, krèvě, kopřeva; zèma; sèla, sèrotek; cègán, cèboľa, cèzi, lacèňši; žèd, žèto; šèroké, Šèmon, cèstè a t. d.;

b) v příponě *ina, inec*: peřèna, kozèna, psèna, kožušèna, husènec, mušènec, kuřènec, kobèfenec, — vedle toho kravènec (slov. kravinec);

c) v genitivě, dativě a lokale sg. fem.: do nocè, do řečè, k polècè, v pecè, na vežè, v ružè a t. d.;

d) v infinitivě a přičestí činném sloves I. a IV. třídy: žèť (žèju, ale: žít — žnu), šèť — šèju — šèl, pálèť, kórèť, vozèť, nosèť, slóžèť, tèsèť, točèť a t. d.

V komparativě šerši jest *e* čistè.

V příponě *při* na Kojetsku *i* se nemèní, na Prèrovsku přechází v *è*: přišil — přišil (venit).

Proti českému *i* vyslovuje se *y* ve slově hostynec.

Čistého dlouhého *í* v podřèčí tomto není; každé *í* buďto se mèní v *è*, t. j. *è* velmi zúžené, že *téměr* přechází v *í*, ale přece od něho zřetelně se liší, nebo, a to mnohem častěji, krátí se v *i*.

1. *í* se mèní často v *è* po *l', ř, z, s, c, ž, š, č*, a to:

a) v slabikách kmenových: klèň, blèň, hlèsta, lèce, lèsti, blèzko, blèžit se, podlèčkè (punčochy k červenicím), lèbit se, slèbit, lèzat, blèská se; krèž, krèdlo vedle: drič, hřibè, hřich, řidkè, triska, křišit, dřivi, řidit, říkat.

V příponě *při* [*í* se zpravidla krátí: příklad, přísada, přísaha.

Proti spisovným tvarům klíč, líto, líbati, plíce jest *i* v podřèčí tomto klíč, lóto, lóbat, plóca (viz str. 11) — vedle klíč (*B*).

V kmenových slabikách *zí, sí, cí* málo kdy se *í* přezvukuje, většinou se krátí: v zèmě, siň, cèn, cisař, dvacitka, citit.

Pravidelnější je přezvukování v kmenových slabikách *ží, ší, čí*: žèdlo, žèbrovat, ženat, šèpek, podšèfka, cèhat, cèšť, cètat; ale: či (cujus), žižen;

b) v zdrobňovacích koncovkách *ík, íček*: rohlěk, lefěk, truhlěk, Vacuřěk, Zapřetařěk, Skácelěk, špendfěk; žebřěk, stařček; vozěk; psěk; krěžček, nožěk; košěk; plášček, Fuček; cecěk. — Po ostatních souhláskách *i* se tu krátí: chlapík, slavík, chodník, koník — koniček, mladík — mladíček, červík, puntík, Hubík a t. d.;

c) v koncovkách *ín, ínek*: včelěn, okřének;

d) v genitivě mn., a to i po jiných hláskách, jmenovitě *ň*: škatulě, tabuřě, pentlě, pořě, kožě, březě, dušě, země (v. země), daňě, střešně, řečě, zdě, kostě, pecě, ovcě, korotvě, pšaňě, kázaňě; — ale klubko nití, pět štvrti, moc lidi, děti a p.;

e) v instr. jedn. zájmena *on*: s něm;

f) ve slovesech opětovacích, hlavně po *ž, š, č*; ostatek se krátí: užěvat, požěvat, věšěvat, ošěvat se, přěčětat, začěnat, ščěpat (zwicken) — šcipat (spalten); — zapřítat, pořivat, nalizat, větřipat, třískat, střítat, říkat, dopřivat, vozivat, nosivat, klečivat, honivat, krmivat, potirat, zapirat, pojídat, chodivat, povídat, vězvidat a t. d.

2. *i* se nemění v slabikách vytčených v *ě*, nýbrž krátí v *i*:

a) vzniklo-li zúžením z *é* neb *á* (ie): chřib, lik, chřiv mlíko, polítka, slípka, limec, říska, sliz, klišče, kořibat; hřít, přít, okřit, smít se, příst, zapřihat, ozibnót, uviznót, vsiknót, dosihat;

b) v koncovkách vzoru znamení: obíři, zeři, uhři, boři, hloží, pcháči, ořši; — ovšem také ve všech jiných slabikách tohoto vzoru: stavení, kázání, králostři, pokušení a t. d.;

c) ve všech koncovkách jmen přídavných vzoru dobrý a dnešní, v nichž se vyskytuje *i*: zři, doři, nebozi, boři, dařeci, hluři (lědi), Božihó daru, husimu peři, hovézím masem, komariho sádla, kočiči hlava a t. d.; — ovšem také ve všech jiných slabikách těchto vzorů: chudi, tlusti, slabi, hlópi, známi, hodni (lědi), dnešní deň — a v komparativech i superlativech: lepší, horši, něpěkňěši a t. d.;

d) v indikativě sloves III, IV. a V. třídy vzoru házeti: pářim — pářiš — páři — pářime — pářite — pářijó, modřim se, mėsřim, vařim, kóřim, vozim, nosim, slóžim, šlěřim, pokóřim, močim, točim, věnářim a t. d.; ovšem také ve všech jiných slabikách těchto a p. sloves: umim, chodim, řetím, topim, trefim, povim, spim a t. d.;

e) v infinitivě sloves I. třídy kmene zavřeného: dřít, mřít, třít, vřít, přít se, říct, začít, utít, jít a p.

3. Ve všech ostatních slabikách kmenových i ohýba cích *i* se krátí, na př.:

a) v kmenových slabikách: *ní*: hnízdo, ponížít; — *dí, tí*; dílo, dítě, ditka, divám se, díl, tin, tížít; — *bí, pí, mí, ví, jž*: bida, bílé, piď, písek, písmo, spiš, smích, mira, chvíla, kvítek, vira, jídlo a t. d.;

b) v pádových koncokách: na saních, pět dní, koni a p.;

c) v příponách *íc, íček, íčko* a j.: zajíc, krajíc, měsíček, strěviček, chlapiček, políčko, psáničko, nebičko a t. d.

Proti českému *i* jest *y* ve slovech: cedýlko, andýlek.

i se odsouvá jako v podřečí I.

1. Každé *y* se mění ve vysoké, *velmi* zúžené *è*, t. j. *e*, jehož zvuk přechází v *y*, ale přece od něho dobře se rozeznává: *rèbè*, *pèskè*, *lèko*, *mèš*, *rakè*.

V čisté *e* mění se *y* toliko ve slově *menář* (= *mlynář*). Také *y* zástupné mění se v *è*, a to a) v 1 os množn. indikativu a imperativu: *dámè*, *volámè*, *podmè* atd., b) v přídavném *hlèbokè* (*y* = *u*), v příslovci *hèn*, *hènka* (na Záhoří *lyn* = *hen*).

2. *y* mění se v *è*, t. j. v *é* velmi zúžené, jehož zvuk přechází v *y*, ale přece od něho dobře se rozeznává: *bèk*, *pastèř*, *pècha*, *strèc*, *dobrè* *človèk*, *dobrèch* *lèdi*, *vèmluva*, *vèhra*, *vèškať*, *mèlif* atd.

3. *y* se krátí v týchž slovech jako v podřečí I. a mění v *è*: *dèňa*, *kèta*, *mèdlo*, *tèlo*, *bèť*, *krèť*, *mèť*, *rèť* (str. 13, 3.)

o

1 Proti českému *ů* podržují některá slova své původní *o* jako v podřečí I. (str 13, 1.): *kozle*, *koža* — *kuža* (B), *noša*, *mostek*, *kostka*. — *o* se mění v *u* v indikativě slovesa *rust* (*růsti*): *rustu*, *rusteš*, *ruste* — imp. *rust*.

o se nemění v *u* v dativě mn.: *chlápom*, *stromom*, *telatom*, *poľom* (jako v podřečí I.).

2. Koncové *oj* jmen podstatných a v imperativě drží se buď nezměněno: *stoj*, *podoj*, *pokoj* v. *struj* (A), buď mění se v *uj*: *poduj*, *stuj*, *kruj*, *struj*, *pokuj*, *nebu* se (B).

3. *o* mění se v *u* ve slovech *usmě* (v. *osmě*), *duľe*.

4. *oj* se dlouží v *ój* ve slovesech: dójit, hójit, stróji, bóji se a p. — ale: zvonít, honít a t. d.;

o se dlouží v *ó* ve slovese plóvat (plovati).

5. *o* mění se v *a* ve slově pabuda.

u, ú.

1. *u* se nepřezvukuje a zní čistě jako české *u*: budu, hubu, kup cukru.

2. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách v *i* a nedlouží se právě jako v podřečí I. (str. 14).

3. Za *ú* (č. ou) a přehlasované z něho *í* je všude *ó*. Toto *ó* je čisté dlouhé *ó*: dlóho, kót, lóka, dóra; za náš stodoló, tó červenó ružó, k zeľó, v boíó, v okoľó, majó, voľajó, mľátijó, pšó, sednóť, padnóť.

4. Toto *ó* se krátí ve slovech kľocť (Klénovice), ostava (Předmostí).

ů.

ů se vyslovuje vesměs zkrátka: dum, muž, stuľ, ruža, vul, sósedu chlapec.

au, aj, ej, ij, yj.

1. O dvojhláscce *au* platí, co pověděno o podřečí I. na str. 14;

2. *aj* téžeslabičné je toliko v několika slovech: háj, máj, ráj; ostatně se přehlasuje a přechází jako *ej* v *ě*: krě — kraja, hěně, gědē (gajdy = dudy), polěka (slov. polajka), hrě.

Slovo lišaj přechází v leši n. liši a jest rodu středního.

3. Téžeslabičné *ej* původní i přehlasované z *aj* přechází v *ě*:

a) ve jménech podstatných i přídavných: oběčě, oběčěně, věce, stěně, zľodě — zľoděja, oľě, dobroďě, — v. zľoděj, oľej, dobroďěj (B.);

b) v předponě superlativní *nej*: nělepší, něvic;

c) v imperativě: dě, zavolě, nalě, usě, stavjě, přě, počkě — i počky (Předmostí).

4. Téžeslabičné *ij* v imperativě mění se po *ž* a *š* v *ě*, ostatek v *i*: užě, šě; pi, bite.

5. Téžeslabičné *yj* v imperativě mění se v *ě*: umě, zakrě, rě.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se touž měrou a týmž způsobem jako v podřečí I. (viz str. 15).

Kromě toho hláska *v* před souhláskami temnými i po nich mění se v ostré *f*: *f* kaplè, *f* těstè, *fsiknót*, *f* ciše, *difka*, *fčera*, *kfět*, *kfit*, *k* fečeři, *k* fám (ale: *g* vuli, ne: *k* fu!i!), *mrtfě*, *otfirať*, *tfuj*, *darebenstfo*, *králostfi*, *sfiña*, *sfička*, *sfuj* a *p*.

l, r, ř.

1. Tvrdé a měkké *l* i v podřečí tomto zcela určitě se rozeznává; ovšem nezní ani tu obojí *l* tak jadrně jako v nářečí slovenském, valašském a lašském. Jen místy vyniká rázná výslovnost tvrdého *l*, a ve dvou osadách — jediných to na celé Hané i dále na západní Moravě — zachovalo se bývalé „obačkování“.

Ve Vitčicích (u Mořic) několik rodin „obačkuje“, jmenovitě rod Řezáčův, a v Němčicích rodina Jiříkova, vyslovující: *byu*, *čvověk*, *huava*, *kuanica* a t. d.: *l* zní tu zhruba mezi *l* a *u* (*v*). V sousedním Tištině za stara prý se také obačkovalo, nyní však už toho není ani stopy.

l se mění v *l'* ve slovech *slze*, *žlutě* (podobně i v některých osadách na Slovensku). — V Předmostí a okolí je *lužica*, jinde *ližica*.

l se vysouvá v imperativě: *heř* — *heďte*.

l se mění v *m* ve slově *vemblód* (tak i v ostatní hanáčtině), v *r* ve slově *korovrat* (i jinde).

2. *ř* tvrdne v *r* ve slovech *uderět*, *krèda* (jako v podřečí I.).

3. Platnost samohlásek má *l* a *r* jmenovitě ve slovech *klzkě* a *hrskě* (slov. *herský* = *hezký*).

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech jako v nářečí slovenském a valašském (Dial. I. 14).

V přechodníku přítomném *n* neměkne: *sedna*, *lehna*, *utna* a t. d.

2. *n* mění se v *m* ve slově *blim* a střídá se přesmykem s *l'* ve slově *klofněk* (*knoflik*).

3. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: *umnět*, *mněch*, *mněl* a t. d.

d, ḍ; t, ṭ.

1. V přechodníku přítomném *d* a *t* se neměkčí: klada, ida, veda, buda, pleta.

2. Dle obdoby podstatných vzoru kost a host měkčí se *t* také ve slově křest — křtu (Klenovice).

3. *ḍ* se mění v *j* ve slově svajba.

4. *ṭ* se mění v *k* ve slovech klustě, klócf, klačef.

5. *sṭ* se mění v *šč* ve slovech chěšču, chlašču.

6. *t* se vsouvá ve slově sedmikrástka (jinde sedmichrástka).

7. Za slov. natýsat (zvědavě nahlížeti) je na Hané nasěsať.

b, p; m; v, f.

1. *b* mění se v *f* ve slově frk, u *v* ve slově honva.

2. *p* se mění v *b* ve slově charba, v *f* ve slově fták.

3. *m* se mění v *n* ve slovech veznu, sedn, osn, senka (sem).

4. *v* se mění v *b* ve slovech sfábolně, pandrab;

v se vsouvá ve slově blěskfa (slov. pliska).

g, k, h, ch.

1. *k* se mění v *h* v náměstkách a příslovcích: hdo, hde, hdy a t. d., v *g* ve slovech pargan, zgómať, v *ch* ve slově věčhnóť.

2. *ch* se mění v *k* ve slovech: kviľa, kvála, kválit, (Němčice) katrně (Předmostí).

3. *šk* před *i* mění se v *šč*, *ck* v *čč*: mužšči, uheršči, češči, němečči, turečči.

4. *h* se vysouvá ve slově pie (píhy), piovatě.

Ostatek o proměnách souhláskových platí skoro vše, co pověděno o podřečí I.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *hoľub*, *dub* má v genitivě mn. *u*: hoľubu, dubu, v dativě mn. *om*: hoľubom, dubom; tak i: Klenovicom, Tforovicom, v lokale mn. *ech*, *ách*: hoľubech, hadech, dubech, hodech, po šľakech, ftákách, sedľákách, zemňákách. — Přípony *och* v tomto podřečí a dále na Hané a na západní Moravě už nikde není.

2. Vzor *muž*, *nuž* má v lokále jedn. *u* (ovi): o muži (ovi), na koňu, v košu, na koľáču, v Hoľomócu, genitiv mn. *u*, dativ

om, lokal *ách*: o chlapcích, mlatech, košách, nožách. — Mandel má v genitivě mn. mandlě.

3. Vzor *obraz* má v lokale jedn. *u*: v lesu, na vozu, na obrazu, od Předmostí k Lipníku *è*: v lesè, na vozè, na obrazè, v. na nosu; v nominativě mn. *e*: obraze, voze, lese.

4. Vzor *okno* rovná se zcela podřech I. Jména na *so* a *zo* mají v lokale jedn. *u*: v prosu, v masu, v železu.

5. Vzor *poře* má v lokale jedn. *u*: na poři, v moři, mn. č. poři — poři. Strniše (slov. strnisko) má v mn. č. strniša.

6. Vzor *stavení* kromě kvantity (*i* všude krátké) rovná se podřech I.

7. Vzor *procestí*:

1. procestí	procestíja
2. procestíja	procestíjě
3. procestíjó	procestíjám
6. procestíjó	procestíjách
7. procestím	procestíjama.

8. Vzor *rèba*, mn. *rèbè* rovná se podřech I. (kromě *y* = *è*) V genitivě mn. bývá někdy *è*: pařmè, hořbè.

9. Vzor *koza*:

1. koza	koze (<i>è</i>)
2. kozè (<i>e</i>)	kozè
3. kozè	kozám
4. kozu	koze (<i>è</i>)
5. kozo	koze (<i>è</i>)
6. kozè	kozách
7. kozó	kozama.

9. Vzor *hus*:

1. hus	husè
2. husè	husè
3. husè	husám
4. hus	husè
5. huso	husè
6. husè	husách
7. husó	husama.

10. Vzor *starosta* má v genitivě jedn. a v akkusativě mn. starostè, v akkusativě jedn. starostu, v lokale mn. starostách.

11. Vzor *duša* má v dativě a lokale jedn. dušě, v genitivě mn. dušě.

12. Vzor *zem*:

1. zem	zeme (zemně)
2. zeme	zemi (země)
3. zemi	zemám (zemňám)
6. zemi	zemách (zemňách)
7. zemó	zemama (zemňama).

Dverě má v genitivě dver (Předmostí).

13. Vzor *kost* má v genitivě *i* a (častěji) *ě*, *ě*: kosti, niti — pecě, nocě, nemocě, řeče, pěstě, — v nominativě mn. *i* a (častěji) *ě* (*e*): niti, kosti — kostě, mastě, maličkostě, hlópostě, pece, noce, nemoce, řeče, — v genitivě mn. *i* a (častěji) *ě*: niti, štvrti, kosti — kostě, mastě, hlópostě, pecě, nocě, nemocě, řeče, obručě, haluzě. Úvratě zni tu obrafa.

Host má v genitivě mn. hostu. *Lidi*, gen. lidi, — liďom, lidíma.

14. Vzor *mrkfa*:

1. mrkfa	mrkfě
2. mrkfě	mrkfě
3. mrkfě	mrkfám
4. mrkfu	mrkfě
5. mrkfo	mrkfě
6. mrkfi (ě)	mrkfách (fjách)
7. mrkfó (fjó)	mrkfama (fjama).

Dle vzoru toho skloňují se: dykfa, pámvá, pľotfa, hóžva, kotfa, koróba (korouhev).

1. *Kryf*, 2. krvi, 3. krvi, 4. kryf, 5. krvo, 6. krvi, 7. krvjó.

15. Vzor *hřibě*. vyjmouc krátké *i*, skloňuje se jako v podřecí I.

16. *Rukě*, *nohě* skloňuje se zcela dle mn. *rěbě*.

1. Očě, ušě, 2. očě, ušě, 3. očám, ušám, 6. očách, ušách, 7. očima, ušima.

Skloňování jmen přídavných.

1. dobrě-dobry	dobrá	dobři, dobry, dobry
2. dobryho	dobře	dobřech
3. dobrymu	dobře	dobřem
4. dobryho-dobry	dobró	dobry

6. dobrým	dobře	dobřeč
7. dobrém	dobró	dobřeřma.
1. sósedu—sósedovo	sósedova	sósedovi sósedově—sósedově
2. sósedovyho	sósedově	sósedověč
3. sósedovymu	sósedově	sósedověř
4. sósedovyho	sósedovu	sósedovy
6. sósedovym	sósedově	sósedověč
7. sósedověř	sósedově	sósedověřma.

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: teplě — teplěši, pěkně — pěkněši, chladně — chladněši, hustě — hušči, hlubokě — hlubši, krátkě — kratši, lefkě — lefči.

Skloňování zájmen.

1. já	tě		mě
2. mně	tebe, tě	sebe	nás
3. mně	tobě, ti	sobě, si	nám
4. mně	tebe tě	se, sebe	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Tvar *mně* v 2., 3., 4., 6. jedn. převládá. V Předmostí je v 2., 4., 6. mě (mje), v 3. mi, v blízké Rokytnici a dále všude mně. V Křenovicích, Vrchoslavicích a Vitčicích je dat. tě: Já tě dám.

1. on, ono	ona	oni oně oně
2. no, něho	ji	(j)ich
3. mu, němu	ji	(j)im
4. ho	ju	(j)ich
6. něm	ni	nich
7. něm	ňó	něma (něma).

Akkusativ předložkový je častěji ně než něho pro masc. i neutr.: Nebójim se o ně, skově se za ně (strom), di mně pro ůě (pivo).

1. muj, moje	moja	moji, moje, moje
2. mojeho	mojë	mojech
3. mojemu	mojë	mojem
4. mojeho, moje	moju	moje
6. mojem	mojë	mojech
7. mojěř	mojó	mojema.

Stažené tvary: myho, mymu, mě, měch, měma vyskytují se častěji než v podřetí I. V 2., 3., 6. r. ž. slyšeti také tvar moji: od moji mamněnkě.

V množném čísle jsou také tvary prodloužené: mojých, mojěm (Předmostí, Věrovany).

Dle *můj* skloňují se *naš*, *váš*; v mn. čísle: 1. naši — naše, 2., 6. našech, 3. našem, 7. našema, nebo: našech, našěm, našěma (Předmostí, Věrovany).

1. ten, to	tá	ti, tè, tè
2. teho	tě	tech
3. temu	tě	tem
4. teho, to	tó	tè
6. tem	tě	tech
7. těm	tó	tema.

Hdo: keho, kemu, kem, kěm, *co*, čěm. *Či* kromě kvantity dle písma.

Skloňování číslovek.

1. jeden, jedno	jedna	jedni, jedně, jedně
2. jednoho	jedně	jedněch
3. jednemu	jedně	jedněm
4. jednoho, jedno	jednu	jedně
6. jednom	jedně	jedněch
7. jedněm	jedno	jedněma
1. dvě — dva, dvě	tři	šteri — šterè
2., 6. dvóch	třech	šterech
3. dvóm	třem	šterem
4. dva, dvě	tři	šterè
7. dvóma	třema	šterema (šterma).

Sedn, osn; šistě, sidmě, usmě. Nedočká se osndesáti, k osndesátim, po osndesátich.

Kolik: do kolíki tam budeš? O kolíki hodinách? V kolíki domech? S kolíkima tam šil?

1. všecek — všecko	všecka	všeci, všeckè, všeckè
2. všeckyho	všeckě	všeckěch
3. všeckymu	všeckě	všeckěm
4. všeckyho — všecko	všecku	všeckè
6. všeckym	všeckě	všeckěch
7. všeckěm	všeckó	všeckěma.

Časování.

I. třída.

1. Vzor *třít* — *třu*:

Indik.:	Imperat.:	Přech.: třa.
třu	tře	Příčestí činné: třel, -a, -o, třelě.
třeš	třete	Příčestí trpné: třeně, -á, y.
tře	třemě	
třemě		
třete		
třó.		

Dle vzoru toho časují se všechny kmény zavřené: číst, hnyst (hnetu, hneteně), klast, krasť, křyst (křetu), myst, příst' příst (předu, přadl i přidl), rust (rostu, rostl), hrěst, tříst (třasu), vyzť, mocť (možu), pycť (peču), řict, sict, tycť, tlóct, vľict, pjať, začať, tať, vzit (veznu, vzať, vzitě), dřit (dřu i deru), mfeť, mřit, prostřit, vřit.

Kmen *žeh* má tvary rožať, rožni — rožněte, rožeľ, rožatě.

Kmen *zab* má v Němčicích (B.) zibst, zebe. ziblo, jinde přestoupil do třídy V.: ozibat.

Sloveso *it* má tvary: du (idu), di — děte, da (ida), puđu

Vedle infinitivu *žať* a t. d. jsou také: *žit*, *utit* (utitě), *začit* — *začitě* (Klenovice), *vzať* (Předmostí); vedle *zapjať* je všude *zapnóť*.

Za *tříst* užívá se obyčejně *třepať*.

O infinitivě zakončeném na *t* viz na str. 40.

2. Vzor *krèt* — *krèju*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: krèja.
krèju	krě	Příčestí činné: krèl, -a, -o, krèlě.
krèješ	krète	Příčestí trpné: krètě, -á, -y.
krèje	krémě	
krèjemě		
krèjete		
krèjó		

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného až na některé rozdíly hláskoslovné, zvláště v imperativě se vyskytující (viz str. 45): *pfeť* (pfeju, Pfe), *biť* (bi), *šeť* (ši — ušě), *žeť* (ži — užě), *duť*, *kuť*, *pľuť*.

Sloveso plouti má v infinitivě plóvat, v ind. pluju i plouvám.

II. třída.

Vzor *tahnót* — *tahnu*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: tahna.
tahnu	tahni	Příčestí činné: tahl, -a, -o.
tahneš	tahněte	Příčestí trpné: tahnutě, -á, -y,
tahne	tahněmè	taženě, -á, -y.
tahnemè		
tahnete		
tahnó		

Vedle zamknót je také sloveso IV. třídy: zamčěť, zamčím, zamčěl.

III. třída.

Vzor *umět* (umněť) — *umím*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: uměja.
umím	umjě	Příčestí činné: uměl, -a, -o, uměle.
umiš	umjěte	Příčestí trpné: uměně, -á, -y.
umi	umjěmè	
umímè		
umíte		
umijó.		

Jiná slovesa liší se jen v imperativě a přechodníku od tohoto vzoru: sedět, sedím, seď—sedte, seďa, seděl, — klečet, klečím, kleč, kleča, klečel.

Mět: mám — majó, mjě, měl.

Bát se: bójím se, buj se, boja se, bál se.

Stát: stójím, stoj (stuj), stoja, stál.

Chťet: chcu, chci — nechťě, chca, chtěl.

Vidět: vidím i vizu, (podivě se), viďa i viza, viděl.

IV. třída.

Vzor *prosět* — *prosím*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: prosa.
prosím	pros	Příčestí činné: prosěl, -a, -o.
prosiš	proste	Příčestí trpné: proseně, -á, -y
prosi	prosmè	(prošeně).

prosimè
prosite
prosijó.

Dle vzoru toho časují se všecka slovesa IV. třídy.

V. třída.

1. Vzor *kácet* — *kácim*:

Indik.:	Imper.:	Přech.:	káceja.
kácim	kácě	Příčestí činné:	káceļ, -a, -o.
káciš	kácěte	Příčestí trpné:	káceně, -á, -y.
káci	kácěmě		
kácimè			
kácíte			
kácijó.			

Kmeny nepřehlasované (viz str 41) časují se dle vzoru dělati: večerám — večerájó, večerě, večeraja

Sloveso krájet má tvary stažené i nestažené: krájím — krájijó (kráju — krájó), krajě (krě), krájeļ (král). Přech. krája.

2. Vzor. *hřit* — hřeju.

Indik.:	Imper.:	Přech.:	hřeja.
hřeju	hřě	Příčestí činné:	hřitļ, -a, -o.
hřeješ	hřěte	Příčestí trpné:	hřitě, -á, -y.
hřeje	hřěmě		
hřejemè			
hřejete			
hřejó.			

Dle vzoru toho časují se slovesa okřit, přit, smit se.

Hrát: hraju, hrě, hrál, hrátě.

Spat: spim — spijó, spi, spja.

Psat: pšu — pšó, piš — pšě, piša — pša.

VI. třída.

Vzor *kupovať* — *kupuju*:

Indik.:	Imper.:	Přech.:	kupuja.
kupuju	kupuj	Příčestí činné:	kupovaļ, -a, -o.
kupuješ	kupujte	Příčestí trpné:	kupovaně, -á, y.
kupuje	kupujmě		
kupujemè			
kupujete			
kupujó.			

Slovesa bezpříznaká mají celkem časování totéž jako v podřeči I. Vim — vijó, im — ijó, su — só, něsu — něni — něsó.

Přechodníky v tomto podřeči jsou hojně a po moravsku pravidelné: buda, veda, vezna, jeda, sedna, běža, kleča, mláta, volaja, hraja, spja, kópja, okópja se, maľuja, věďa, jeza a t. d.

Sloveso ložit slyšeti jen porůznu na Kojetsku; v Předmostí je lašský tvar laziť, jinde se zaň užívá dur. lizť. Zvláštní iter. je v tomto podřeči, i dále na Hané ježďať (jezditi). Za nelze je nelza jako v nářeči slov. a val.

Některá příslovce a spojky.

Tahľe (= tamhle), za vedňa (za dne, Předmostí), dávno — nedávni, zaskě (Předmostí), jenem, juž — už, na vrchu (slov., val. hore).

Komparativ příslovci rovná se komparativu přídavných: dnes je pěkněši, chladněši, tmavjěši, až nás bude vícě (slov. věcěj).

Spojka *jestli* má tvary: *lesi* (Obědkovice), *esľe* (Předmostí), *ešľe* (Tvorovice a j.).

Obecná *jest* v tomto podřeči a dále na Hané i na západní Moravě spojka *pak*, ve slov., val. a laš. nářeči neznámá.

Učenec.

Znaľe ste strěca Chalánka? — Vrtite hlavama, že né, a něni divu.

Strěc Chalánek běľe ešče piják z toho staryho poctivyho braku. Pane, takovi už věmirajó, a ti fčělěši? — Děte s něma — ! Už to de s kopca i s temato zbětkama starěch oběčeju, a za chvíľu nenandete jedinyho poctivyho pijáka na celě požehnaně našě rovině . . .

„Hm, hofečci, spíšě se ináč pijávalo nežľevá fčěl; ale tehďa nám taky vařelě inši trunķe, než só tē fčělěši patokē Věpija za starěch času máz kfasnicovyho ľebo korbeľ, neco ste citilě v sobě — fčěl? Je to hrušková vodička.

Staró prostijofskó ste juž ani nezastalě. Z „novyho domu“ a od „zelenyho stromu“ vozelě ji formani plny furē až na česky hranice a ďaleko do Valach.

Šak tehďa se nevěsedávalo v hospodě deň jak deň od rána do nocē. Ve fšedni deň běvalě hospodě prázny jako fčěl

kostelè — chëba ve žña, že si vëpít sedlák ida s poľa máz, dva. Vëtahl pěknë jeden po druhym, jenom se oblëžl; këvl na hospodskó: „Tož to tam přëpište na rabušu“ a šil.

Ale v tó boži nedëlu a ve státkë bëvalo v hospodë nabity — a pílë zmë jak duhë. Náš kovár dal si sám vëvalet vëdro kfasnicovyho, a nestal od stoľa, dokád ho nevëcódil do poslední kapkë; a nedał žádnymu ani oblëžnót z něho.

To bëlë inši časë! . . .

Dëž se dělal obecní pořádek, chodil pořicajt pořádkó od sóseda k sósedovi a sbíral ich do hromadë; — bëvala dëcky v obecní hospodë. Každëch deset sósedu patrëlo k jednomu desátku, a každë desátek dostal vëdro piva. Bëlo teho do Pána Boha, ale ani toli se nepropilo, jak dëž se vëpóšci sčëtofské rëbník! — O trachtë, dëž se sfëtil v Prostijovë špitál, ani nemlujva!

Dëž se dostal sósed na místo, musel dat přëjem do obce; chalupník trë vëdra, štrftrník pët a sedlák deset — pořádek musel bët ve fšeckym. Fčël se přëženi ledajakë šuseň do obce a starë sósed abë mu smekal čepicu.

Ale co, darmo tróset rozumë!

Tehdá bëlë ai inši lëdi než só fčël. Dëbëste povësëlë na naše chlapce fčël keles, jakë noselë naši stari kelesari, ukuckajó se pod něm. A pošlëte fčël štërapadesátë regement pěškë do Netálie — zustane vám ich polovic zhuru papučama než dondó k Prumlovu. Më zmë šlë s princem Emilem přës Grác a přës L'ajboch boskë a protahlë zmë celó Sardynskó f samym ohňu. — Kulë se nás ani nechëtalë!

Fčël só vojáci! Majó kferë jak piščelkë a rana něni věči (sëhlëši) než z pukača — jak dëž chlapci bóchnó baranicó na pěkny časë. — Dëž zmë më naládovalë a pustilë šus, hučelo to jak z kusu od Hoľomóca až k Prostijovu.

Fčël ide voják na vojnu, a mësliite, že nezašil ešče ani za humna — a on už si nese obšit a je zpátkë. Naše robë na nás čekávalë třënást let a dëž štrnástë rok docházal a karamádi se vracelë z vojne, teprov řeklë Ančë lebo Maryšë: „Dëfče, nečekë, Francek tam leži dávno zhuru bradó u Minčia!“ —

Jako dëbëch osobitë slëšel vëkladat strëca Chalánka. Šak už só tam na pravdë Boži — dě jim Pámbu ľefky odpočënuti — ale zpominám ich často. Bëlë z tech starëch vojáku a pijáku.

Ale neběle ředajakě ošusta, běle dobrě hospodář: Grunt měle ešte ze žudrem, po starosfětsku spraveně. Strěcha dochová ze schlopce na seno. V izbi stále veľky kachľovy kamna, za něma pec, hde to drobjasko skotačelo. Kolem kamen běla lafka a v kótě u okna šťerhranatě stuľ s trnožim. Legátě mněle v lenochu věrezávany srdečka a na stěně v kótě visěle obrázkě sfatěch z barevnyho vosku lebo z papiru. Nad stoľem na nitce visela žlutá hoľubička, taky z vosku, — „duch sfatě“. — Okna běle maľy; na desce pod oknem běle járkě, kerěma voda stěkala do pľechověch žbánečku pod deskó.

Jako obědli sfoje zachovávalě strěc Chalánek taky kruj zrovna jak chodivalě za mlada. Na hlavě v zěmně v řitě kulató baranicu, — „je-ľe Pámbu doma“ se ji řikávalo — kožený pľkě po koľena, běle barvě třeba hděse červeně, ale časem zašla červená barva a hráľe tak hodně do hněda. Pod koľenama bloncaľe strěpce po bíľech podľěščkách. Do parádě braľe pěkný hoľinkě, po řšedně choděľe věčim dílem boskě. Koľuľa zavazovala se i u krku i v zápěsti na šňurkě. V řitě chodivalě bez obľečeni, na zěmu mněle sókeně burnus a celě Boží rok pukávalě z krátkě oderkě. Ani děž odpľovalě nevětahľe ji z hubě.

Hdo jich neznaľ a běľ bě jich počětal za nejakyho starosfětskyho hlópáčka, běľ bě se v nich tuze změľeľ. Pane, ten mněle za usěma! — Běľe prvni, kerě daľe sěnka na řtudije, a jejich Francek běľ prvni panáčkem z celě dědině. Po Francokovi řil na řtudije jejich Janek, kerě řil na rectora, a třeti, Vincek, dostaľ se ke řtrece.

Dvě chěbě měľe: jednu tó, že si rádi zavdaľe, ale né často — jenom tak ale řtěrěkrát do roka. Po tě běľe zas dóbrěm hospodářem a klóklě se člaňkama lebo ai pěšťó do čěla: „Ale Tomášu, slěšiš, tě se lump — lump se! . . .“

Druhá chěba běla, že si zakľadaľe na sfojë chětrosti. — Děž chodivalě chlapani na vagaci, strěc Chalánek hned na ně: co se naučěľe f tech řkoľách? Chľapani museľe pěkně ven ze sfojë učeností ze zemněpisu, přirodopisu ba ai z vězdářřtři. Strěc podchětlě z teho ředaco, — nehdy si to pravda taky trochu zmáľe. A děž zavdy rozevřěľe nekeró knižku řtudentovu a uviděľe obrázkě všelějakěch hadu, draku, lvu a iněch tvorů nečěstěch — potom teprof s něma neběvalo ani zběti.

Jedno večer věkládal Francek, že hdesè v Arábii našlè se ve fèky ložeska zlata, kery přè se tam kope jak u nás uhli — a něni přè tam řèdi, co bè ho sbirařè.

„Ježiš Marja“, škrklè Chařánek z lužka, „matko, slèšiš — ani řèdi tam něni — — sakfa, poďmè tam! — Slèšiš, matko?“ ..

A zabrařè si Arábii tak do hlavè, že jim žena ani za rok zlato a stèhování z hlavè nevèhnařa.

Dèž strèca popadř kfurtář a dèž tak už třeti deň v hospodè vèsedávalè, bëvalè sama módrost; zasedřè si do panskè sfètnice mezè nèvzácňèši hostè. Řikávalè: „Což mè sedřáci vimè, ale od pánu človèk podchètnè ledaco chètryho.“

Jedno večer zastařè ř panskè sfètnicè panáčka, učiteřa, dochtora, sprářca ze dvora, polesnyho. — Přèsedřè neoslèchaja se mezè ně a poslòchalè chvilu.

Mtuviřo se o pohodè.

„Pèknè požehnání na poli, chvála Bohu“, přèkèvoval panáček polesnymu.

„Pèknè požehnání, jen aby to Pán Bůh zachoval“ přèmastil učiteř.

Strèc Chařánek vètahřè oderku z kòtka — nedařo jim, abè se nepochválèřè, že taky neco vijò.

„Ale co, — dèbè tak přešřè kobèlkè, jak bëvajò v Ázii a tak nám to zežhrařè!“ — šplèchřè do toho.

Páni mlèčèřè — mèsřim se jim strècova řèč nepodobala.

„Tam só takovy . . .“

„Ječmen se zvláštè udařil!“ zamlòval jejich řèč polesně; „jestři nezmokne, bude letos platit . . .“

„Tè kobèlkè licò jak brabci; dèbè tak sem na nás ftrhřè!“

„Co je pravda, pane sprářce“ prohodil zas velebnè, „letos dostanete pochvalu za výtèžek . . .“

„Ale vite, vè pane sprářci, v té Ázii se tè kobèlkè ijò jak u nás lukšè . . .“

Fšeci páni už začènalè bèt trochu nevrři: ale strèc Chařánek nedařè se mèřèř a za nastalyho ticha vedřè sfò dál.

„Ja, só fšèřèjaky potforè na tem sfètè; třeba dèž zmè řèžèřè v Undinè, tam bèlo škorpiònu jak smeti. Dèž taková zòžèř ušèčpřa ř patu, zčèrňala vám jak řèrtoch a hned se dař do toho brant. A nèrač do botu tè mrchè zařèzřè; každè řeň stálo ř pefelu, že má každè voják, než se obòvá, vèřřipat botè —

tak se vám fšecko hemželo škorpiónama. — Ale mē zmē si na jednom postihlě: dařē zmē ho na buben, nasēpařē do kolečka prachu a zapářē. Potfora! Napřēd hřēdal, kudē bē ufókl; viza, že nemože nikadē, džigl se sám žēdlem a tak sēcel zlostó až pošil . . .“

Páni sebó začařē nemile vrtět; ařē strěc Chalánek mēřēřē, že se jim ten věklad tak lēbi, a tož se držeřē dál svē řēčē: „A vite vē, pane spráři, že drak ai lice? — nevěřite? — Dět to náš Francek povidařē . . . A jak se pozná, děž řeti, od řtáka? — Aha, tož tak ste chēřři a učeni páni a to nevíte!“ — smiřē se strěc blaženē.

Páni sebó jaksē hnuřē, už ich to začēnařo domržeř. Pořesně sebó nemile škuřl, a děž se strěc Chalánek pořář tak ušče- pačně smiřē, odseřl jim: „Ale stakra, děž ste tak učēř, tož povēzte, jak se pozná velřeba samec od samice?“ . . .

Strěc Chalánek se zarazēřē, jak bē ich bēř ten ščór upchl; ve Franckovēch kniřkách nic o tem nebēřo! . . . „Dět — dět . . .“ začařē se zajikař, ařē dál nemohlē.

Páni se pod kuřó usmivařē — a strěc Chalánek jako poraženē cōfařē do řenkovnē mezē sōsēdē. „Dāchant jeden, s jeho samcem a samicó . . .“ povidařē si v duchu, „hneř jak přēndu dom, podivám se na to do Franckovē kniřkē, dět to tam musí bēř . . . Ale temu chlapovi mēřēřevckymu to nedaruju, a dēbē mnē to mnēřo stář na třē mēřēce pořa . . . Temu to nepa- siruju, to nē!“

F řenkovni sedēř za tabuřu sám jak prst a zamēřēřē se. —

O blēzce sedēřē Francek Zmrzřēk, starē řfalīřer a karamád strēca Chalánka z Netářiē. Mnēřē chajdu chatrnó, dēbē se jim věř jenom tak dost ředajak do ni opřēř, hneř bē chudera bēřa zhuru pácem — ařē piřēř jak do duchodu a rádi si porozpřavēřē o vojně.

„Na, zavdēř si, Tomášku, dět zmē z vojně kamarádi“ začē- nařē rozpřářku přēsedaja ke strēřcovi Chalánkovi.

„Di rač nedopaluja — —“

„Ale Tomášku, co mnēř tak zahazuješ a cucháš, dět sem taky bēř v Netárii . . .“

Strěc Chalánek najednó sebó trhlēř a zhurta skočēřē, až Zmrzřēk řekem odřēřēřē; Chalánek se uhodilēř do čēřa, jako

že jim cosè napadlo, a skokem běželè do panské stětnice. Chudák Francek Zmrzlěk samotně popíjelè.

F panské sfětnicè akorát pan pol'esně cosè vèkládal. Mluvil jak je dědina bohatá, na pěknym místě — —

„Ja což, Klenovice só jako město —“ skočelè mu do řečè strěc Chalánek. „Só tadè panácci — (ukázařè na velebného pána a otrčelè palec levě rukè) — só tadè učiteři (ukazováček se zvihá), só tadè dochtori (třetí prst se zvihá) — a só tadè i hěni . . .!“ vèkrěklè strěc ukazuju na pana — polesnyho.

Ten zbledl jako stěna, všeci páni se mrzelè, hubovalè a zebera se tam ti. Strěc Chalánek sedělè jakobè nic s oderkó v hubě, ařè pod kužó se ščurělè, povídaju si v duchu: „Na, já ti dám samicu a samca!“ . .

Sotvè panstvo odešlo, přeběhlè strěc zas do šenkovně a zrovna k milymu Zmrzlěkovi. „Francku, Františku — na, zavdě si, tè sè můj kamarád, ai v Netálii běls . .“

„No tak vizeš, Tomášku, že sem běl.“

„No ař sis běl, ařè že neviš, jak daleko je z Tovačova do Parizu?“

„No neběl sem tam, je pravda, a nemožu to vědět, ařè šak tè taky staryho čerta viš!“ bránilè se Zmrzlěk.

„Co? — já? — Já vim ai kolèk je feľcajkmajstru v našè monarchii!“

„Tè viš . . .!“

„Devět, abès věděl, tróbelo; a majó na místo vězdiček řěstkè na límecu, viš tè —? A cisař pán majó taky řěstek na límecu, ale feľcajkmajstri ho majó špicama duřè, a cisař pán na vrch špicó . . . A viš proč? — Proto že už nemože bět pána nad cisařa — viš tè —? Ja, tès běl v Netálii, cos tam viděl?“

„No a co tè!?“ mrčelè Zmrzlěk. „Já sem běl přece na koňu a tès chodil pěškè jako za volama!“ —

„Nechť si sem chodil pěškè, ale u takovyho regementu přeces neběl, jak běl náš — pane, princ Emil.“

„A co, tès museľ cvachař bľatem, a já sem si pěknè seděl jak pán!“

„Ja, ařè děž zmè přěšlè na místo a udělal se roztok, zhodil sem teřè a bác sebó pěknè — a tè se řčel teprof pucuj s koňskem . . .!“

„No, musels lehnót, dět už nemohls na nohách stát,“
rechtaľe se Zmrľěk.

„Tě hlópě šfalšero, děts nemněl ani fľentě, jenom bič —
tēs běl voják?“

„Tě sakra — Tomášu, nezľob, ľebo —!“

„Ale co se budem domrzał, pimě rač“ — dobróchaľe strěc
Chaľánek.

Zavdaja si prohodil každě sem tam neco, ale strěc Cha-
ľánek, že bĕľe už dnes tak řečně, hned začaľe s čĕmsě inĕm.
„Pravda, Františku, máš pěknó chaľópku, faň to máš!“

Zmrľěk mnĕľe chaľópku rozbitó jako Fenedyk, ale ne-
mnĕřĕľe, co strěc z tě řečě vĕvedó, a proto jenom kĕvľe hlavó:
„No viš, Tomášku, jak chudobně ěľovĕk — jenom jak možu,
každě podľivá svyho —“

„No šak faň, tuze faň to máš. — Ale na, zavdě si, dět
zmĕ kamarádi.“ Kamarádi si zavdaľe. „Tuze řku faň to máš
zřechtovany; pěkně přĕstup všadĕ, ai na mľatyfku, ai do
chľifka, do komurkĕ — tuze faň!“

Zmrľěk se blaženě usmivaľe.

„Ale viš, Františku, co ti chĕbi? — že nemáš doma
knížek; tĕ ani neviš, že só na svĕtě brabľenci jak kráva —“

„Ale di rač nelža“ zakřĕkľe Zmrľěk, „dět sem už bĕľ
fšĕľehde: v Netáľii, f Peštu, f Prajské — a to sem ešĕ
nesľešĕ.“

„No no, Františku, só, só, vĕř mnĕ, na mó dušu só —
v Americe só. — A ti brabľenci taky si stavijó chaľópkĕ; a
jakó tĕ máš faň chaľópku — to je pendrek protivá tem bra-
bľencom —!“

„Ssak . . . Tomášu“ vĕhrkľo ze Zmrľĕka, „to aľ už od
tebe nesľešim, ľebo se zapomenu, uvizeš . . .“

„No no, Františku, jenom co je recht. Só takovi brabľenci
a majó takovy chaľópkĕ, a dĕbĕ ses na nosu vrtil; ešĕ ti
povim, že tá tvoja chaľópku je protif tě brabľenci — s od-
pušĕnim — jak kopka hnoj!“

„Krrrr . . .“ zaskřipĕľe Zmrľěk zubama, „počĕľ, já ti dám
brabľence a chaľópkĕ, tĕ fšĕvo!“ — a už bĕľe strĕci a kama-
rádi z vojně f sobĕ. Darro jich hospodské rozbraňoval. Zmrľěk
sfiraľe Chaľánka pod krkem, až zmodraľe.

„A je to pravda — je — a děbès pukl zlostó jak ščór —
tè odrachmeło — majó chalópkè — — věči než tfoja kuťa —
— je to tak — náš Francek to povídal . . .“

Tabuľa začala pod něma praščet. — Hospodské přskoček —
buch — strěci se válelè před hospodò v kalužè, jenom že
fěel zas Chalánek navrchu a Zmrzľěk duľe.

„Františku, nevěřiš, že majó brablenci chalópkè?“ ptalè
se Chalánek, fšecek uděchaně a morótně. „Věř, pustím tě,
Františku, hned tě pustím . . . dèt to sám náš Francek povídal“—.

„Tè sloto, tè fšè . . . sssak . . .“

„Na třè štokè majó chalópkè, Františku, ešče nevěřiš? —
— nevěřiš?“

„Pust, krrrr . . . pust, Tomášu, lebo je zľe!“

„Vidiš, Františku, já tě musím udávit — tož teda přece
řekni, majó chalópkè ti brablenci či nemají?“ — —

Hospodské zavřel za něma vrata, a tak se podnes neví,
jaky je to s tema brabl'enci Chalópkama. Strěc Chalánek po
tě kol'ěk času o hospodu ani nězavadiľè a děž ich zas jednú
chětl kfartál, už dávno zapomněľè na brabl'enci chalópkè, pro-
tože jim zatím stóplò do hlavè zas neco inyho, iná učená
otázka.

Věrovany u Tovačova.

Přepsal *P. Alois Hlavinka*.

Řeč osad *Morkovic, Slezan, Tetetic, Počenic* a *Uhřic* náleží
celkovým svým rázem k oblasti podřechí kojetského (*B*), má však
některé své zvláštnosti, nejpatrnější posud v Morkovicích.

1. *ě* (*e*) mění se v *i* v některých slabikách kmenových a
ohýbacích, zvláště v genitivě jednotném jmen rodu ženského:

le = *li*: ve školi, v truhli, ve zmoli, na stoli;

ře = *ři*: řitaz, od večeri, pris plot, prid chalupó, při-
silené, přistaľ zpivat, — richtor;

ze = *zi*, *se* = *si*, *ce* = *ci*: od kozi (= koze), z kosi,
měřica pšenici, do čepici, do kapci, z práci, z pořici, se šibenici,
z měřici;

že = *ži*, *še* = *ši*, *če* = *či*: ži (spojka *že*), z kuži, s veži,
do nuši, ed Kači;

ně = *ni*: do studni, od lani, u jabloni;

vě = *vi*, *bě* = *bi*: z korotvi, kus mrkvi, kus hůžbi, — v izbi, ale: na fáře, na huře, v zahradě a t. d.

Sousedé posmívají se jim z toho větou: „Ži přiskočím s tím řítazem přis ten plot;

ě se mění v *i* také v imperativech: seduňte, uhnite zavříte a p.

2. *i* v slabikách: *li*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *zi*, *ši*, *či* v Morkovicích je čisté: list, peřina, zima, síla, cigán, žito, šidit, atd. vyjmouc: ceboľa; v Počenicích v některých slabikách malinko se ztemňuje v *è*: peřena, žèd, hlèna, ešlè vedle: zima, síla.

V infinitivech sloves IV. třídy v týchž slabikách *i* se mění v *e*: modlet se, vařet, vozet, noset, učet atd. V přičestí činném toto *e* se prodlužuje: strčél, položél, patrél, vařél, vozél atd. kdežto jiná přičestí nedlouží: volal, seděl, mlátit.

3. *i* v týchž slabikách přechází v *é* v Morkovicích, nebo, v *ě* v Počenicích jenom ve slovech: psék, vozék, nožéček, šépek; v ostatních slabikách se krátí: blízko, klič, řito, (ale řóbat), kříž, stehlík, rohlik, kromflík, řibi se, stádo husi, pět fláši atd.

4. *y* je v Morkovicích čisté: ryby, hrušky, muchy, v Počenicích *malinko* ztemněno v *è*: rèbè (*téměř* = ryby), muchè, slèšim).

5. *y* se mění v Morkovicích v *ě*. běk, stręc, dobré, v Počenicích v *ě*: běk, stręc, dobré.

6. *u* je čisté: budu, mucha, chalupu, dušu; *ú* se mění v *ó*: za našó chalupó, nesó, vedó.

7. *ů* v Počenicích se zdlouha vyslovuje: růža, kůň.

8. Tvrdé a měkké *l* se rozeznává: stodola, do stodoly, ale: ve stodoli, ve škoři (li = le).

9. Vzor starosta má akk. jedn. roven genitivu; měkké kmeny mužské mění tu *e* v *i*. Lid se modlí za † Jozefa Derky (Derka), za Fr. Běši (Běša), za Jána Glozi (Gloza) a p.

9. Vzor *mrkva*.

Jedn. 1. mrkva	Množn. mrkvi (= ě)
2. mrkvi (= ě)	mrkvi (= i)
3. mrkvě	mrkvám
4. mrkvu	mrkvi
5. mrkvo	mrkvi
6. mrkvě	mrkvách
7. mrkvó	mrkvama.

Tak i hůzba (= houžev), dykva (= tykev). Korotvja s jotovaným v skloňuje se poněkud odchylně:

Jedn. 1. korotvja	Množn. korotvě
2. korotvi	korotvi
3. korotvě	korotvjám
4. korotvju	korotvě
5. korotvjo	korotvě
6. korotvě	korotvjách
7. korotvjó	korotvjama.

10. Dativ i akk. zájmen *ty* je *tě*: viděl sem tě, dám tě.

11. 3. osoba množn. sloves vzoru dělat končí se v *ajó* i v *aji*: mají, dají, volají, dělají.

12. Zvláštností jest morkovské *habr* za okolní *hrab* a *Letová* = Litovel.

Ostatek se podřecí toto srůvnává s kojetským B).

V Prasklicích, v Pornicích a ve Lhotě jsou odchylky od podřecí kojetského jen tyto:

1. *u* koncové mění v *o* čisté: mucha, hruška, — budo, hubo našo chalupo.

2. *y* se mění v *e* méně vysoké než na Kojetsku: hruškě, muchě, řebě.

3. *ě* (e) nemění se v *i*: do čepice, že, řetaz atd.

Praskličtí se posmívají Pornickým větou: *Zděruvala kučka około potučka*. Také prý říkají: kopec na kupco (kupec na kopci), ale v Pornicích nyní se k tomu neznají.

III. Olomouc, Šternberk, Prostějov, Vyškov.

Hledíc k některým podstatným rozdílům hláskoslovným, podřecí to rozestupuje se v několikero různorečí.

a) Různorečí olomoucko-prostějovské.

Hranice: Dub, Štítovice, Vrbátky, Dubany, Olšany, Topolany, Křelov, Horka, Chomoutov, Pňovice, Želechovice, Náklo, Senice, Laškov, Kostelec, Lešany, Ohrozim, Vícov, Krumsín, Myslejovice, Brodek, Želč, Ivanovice, Vyškov, Mor. Prusy, Pačlavičice, Dědkovice, Švábenice, Chvalkovice, Dobromělice, Pivín, Vřesovice, Výšovice, Čihovice, Bedihošť, Prostějov.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá jako v podřečí I, II.: čepica, ovca, noža, vdovca atd. Jenom naša, vaša po různu se přehlasuje: naše matka, vaše cërka (Těšetice, Slátenice). Slovesa V. třídy vzoru házeti přehlasují všecka: zabijět, vješět, stílět, mišet, vëměšlět, věčërět.

2. Kvantita samohlásky *a* je celkem táž jako v podřečích I, II. Odchodně krátí se *á* ve slovech: maslò, sadlò. Kráva — kravò; vrata (slov. val. vráta); *a* se prodlužuje ve slověsádě = sady (Slátenice).

e, é; ě, ie.

1. Původní *e* je poněkud zvýšené (více na př. v Těšeticích nežli v Nákle, kdežto v Dubanech zní normálně: žělèzo, lèd, kašèl, pètèl.

2. *é* (ie) se úží v *y*, *i* v týchž slovech a tvarech jako v podřečí II.: chlib, mlíkò, dyšč, prstyněk, pyrò, mynò (ménò, Těšetice), dóbryhò, šístè, sidmè, nyst, vliet, oblikat atd. (v. str. 41.)

3. *ě* (*e*) se nedlouží v týchž tvarech jako v podřečí II.

ě tvrdně v týchž tvarech a slovech jako v podřečí II.

ě se zeslabuje v *i* ve tvarech: v jizbi, na náspi, dilò sè, bihávat, šil (iit), sèdnitè a p.

i, í.

1. Po *l*, *ř*, *z*, *s*, *c*, *ž*, *š*, *č* mění se *i* v *e* snižené (*é*)

a) v slabikách kmenových: lèd, lèst, hlèna, kòblèh, slémák, létòvat, lèzačka, tólèpán. vèlèké, přèblèžòjè sè, — chlapcè bëlè, dèvcata bëlè, — krèvé, strèkač, přèbrat, zèma, sèla, sèrka, sèròtèk, sèvé, gdèsè (kdysi) — gdèsè (kdesi), cègán, cèbòla, cèzi, lacèné, — žèd, žèvot, žèto, žèla, žèvica, šèdit, Šèmon, šèndèl, šèròké, òcètèl, ričèca;

b) v příponách *ina*, *inèc*, *ica*, *ička*, *ivý*: malèna, pèřèna, kòzèna, psèna, kòžòšèna, kòšèna, hòsènèc, kòřènèc, — tak *i*: žabènèc, kravènèc — pòlèca, plòskòřèca (prskyřice), mèřèca, kòzèčka, hòsèčka, ròsèčka, ružèčka, bázlèvé, švitòřèvé;

c) v genitivè, dativè a lokale ženských vzorù, kde *e* zastupuje *i*: dò rèčè, k rèčè, v rèčè, dò pòlècè, na pècè; — alè: na vèžè (vèži) — s vèžè (s vèže), v ružè (v rùži) — dò ružè (do rùže) atd.;

d) v nominativě mn. mění se jenom *ci* v *cê*: vójácê, vtácê a v dualu: očê, ôšê, ostatek trvá *i* nezměněno: očêtêli, přátêli, psi, drátaři, něznabôzi, hastrôši.

e) v infinitivě a přičestí činném sloves I. a II. třídy, i po souhláskách *ň, mĵ, j*: žêt — žel — žějô, šêt — šel — šejô, pâlêt, kôrêt, vózêt, nôsêt, slůžêt, fěšêt, tóčêt, nôsêl, vařel, očel, ôžel, hôrêt, zvôňêt, krmjêt, strôjêl, dôjêt.

f) ve spojce *i*: ôtêc ê matka.

Toto zástupné *ê* u výslovnosti zcela určitě a zřetelně se rozeznává od *è* (původního): Tam bêtô lêtô (= lidu) — tam bêtô lêtô (= ledu).

Čistého dlouhého *i* ani v tomto podřecí není; každé dlouhé *i* buďto se mění v *é* poněkud zvýšené (*ě*), nebo, a to mnohem častěji, se krátí v *i*.

1. *i* se mění často v *ě* po *l, ň, z, s, c, ž, š, č*, a to:

a) v slabikách kmenových: klěň, hlěsta, léce, blězko, blězêt sê, lěsti, lěbit sê, slěbit, lěčêt stěňô — pólíčêt na vtákê.

Výjimky: blin, klížêt, sklipěk, plíšěk, kôbližek a p. — Proti spisovnému: klíč, líbat, líto, plíce je: klôč, lôbat, lôtô (v. létô), plôca.

Křéz, křédlo, vedle: hřib — hřêbê, hřibê, hřich, řidkê, třiska, Jirík, dřit, vřit a p. — Strêlêt = strêlit i strêlet.

Předpona *př*i většinou *i* krátí: přisada, přišera, příklad, v. přêkladnik.

V kmenových slabikách *zi, sí, cí* málo kdy se mění *i* v *ě*, většinou se krátí: v zêmě, siň, tisíc, cěň, cisař, dvacitka, citit. Pravidelnější je přezvukování v kmenových slabikách *ží, ší, čí*: žěnat, šěpěk, čětat, čěst; — čěhat = číhati, cňhat = trčeti, — cěm, ale čí? (cujus).

b) v zdrobňovacích koncovkách *ík, íček*: stólěk, rňhlěk, králěk, stêhlěk, kólěk, v. krômflík (knoflík), — žêbrěk, starêček, vózěk, psěk, křézêček, nózěk, kôšěk, nêbôžêček.

c) v koncovce *ín, ínek*: včelěn, ôkřěňek, Drôžďên.

d) v genitivě mn., a to i po jiných hláskách, jmenovitě po *ň*: škatôlê, pěntlê, pólê, kôzê, kužê, dôšê, zêmňê, daňê, strêšňê, řêčê, zďê, pécê, kôrôtvê, psañê.

e) v instrumentale sg. náměstky *on*: s ůêm.

f) Ve slovesech opětovacích mění se *i* v *ě* hlavně po *ž*, *š*, *č*, ostatek se krátí: ôžěvat, věšěvat, přěčětat, začěnat, ščěpat, strěkat, — zaplitat, pôlivat, větrípat, klěčivat, vařivat, věšěvat, nôsivat.

2. *i* se krátí v týchž slovech a tvarech jako v podřečí II., jenom pândělě činí výjimku.

y, ý.

1. *y* mění se v *e* snížené (*ê*): pèsk, kópêtò, ménář, mêt — mèl, sèt — sèl, krêt — krèl, dèbè bèlè rèbè, bèla bè ê máčka, krèda (křída).

y trvá jen v několika slovech méně obvyklých nebo cizích: bylèna, starobylè, šprym, tyran. Vedle staršího děckè slyšeti nyní častěji dycky. Slovesa zpytovat, třpytit se, jež mají v nářečí val. a slov. měkké *i*, nemění tolikéz své *i*-hlásky.

Vzory obraz a koza mají koncové *e* zvýšené (*è*), protože nevzniklo z *y*, nýbrž z původního *e*: ôvsè, kòzè, kòsè.

y se nevysouvá ve slovese: vědat, vědaná.

2. *ý* mění se v *é* trochu povýšené (*é*): bék, pastěr, stréc, dôbrè, človèk, dôbrèch lèdi, věmlòva, věhra, věskat.

ý se krátí v *ê* v týchž slovech jako v podřečí II.

o.

1. Původní *o* je malinko zvýšené (*ò*): ôlòvò, stòdòla, dòma, hòlòbòm.

2. *o* se mění v *u* (*ù*) ve slovech: kuzlè, kuža, nuša, luni (luň), kužòch, usmě, dulè, zvláštè v koncevce *oj*: luj, ruj, pokuj kruj, struj, zábuj, nèbuj sè, pòduj, — vujna, pak ve slovese: muct — mužu — muhl.

3. *o* se nedlouží v *ó*: dójèt (dojiti), hòjèt, stròjèt, bòjim sè, stòjim.

4. *o* se nemění v *u* v dativè mn.: stròmòm, tèlatòm, pòlòm.

u, ú.

1. *u* se mění v *o* snížené (*ò*): zòb, kòs, hòbò, ròkò, dòšò, jòž, ščòka, kòt-kòl, nèsò, bòdò, mèdò, còkrò, kòvářò!, k òhňò, čèpicò, na nòžò, na pòlò, na prahò, ò nás, pòklòdit, kòpòjò, òřò, kòdè, tòdè, všòdè.

Toto snížené (hrdélné) *ô* zcela zřetelně se rozeznává od zvýšeného (podnebného) *ó* v podobných slovech a tvarech: *kôs* (kus) — *kôs* (kos), do *bôkô* (buk) — do *bôkô* (bok). Zavolá-li Hanák: „*Franckô!*“ ví dobře Francěk vedle Francky stojící, že on jest volán, an by na Francku volal: „*Franckô!*“ Cizinci spíše se podaří vysloviti hanácké *ô* než *ó*.

2. *u* se nepřezvukuje v *ô* jen v některých slovech a tvarech *a*) ve slovech cizích nebo méně obvyklých: štrovat, bunda, pult, řujnosť, bujnosť, šukat, lump; *b*) v imperativě sloves IV. třídy: kupuj, maluj; *c*) v příslovcích: dôkuď, dôtud, ôdsuď a p.; *d*) ve jménech národů: Rus, Prus (ob. Prajz); ale: Tôrèk, s nímž bývaly častější styky.

3. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách a nedlouží se, právě jako v podřecích I. a II.

4. Za *ú* (*ou*) a přehlasované z něho *í* je všude zvýšené poněkud *ó* (*ó*): *ó*ď, *ó*var, *ó*řad, klíč, *ó*bat, za naš^o st^od^ol^oď, t^o č^ořv^oň ruž^o, k z^ol^oď, v p^oř^oť, k vič^oř^o.

5. Slova, jež v nářečí slov. a val. proti češtině *u* nedlouží v *ú*, mají v hanáčtině *ô* (nikoli *ó*): *ô*sl^ol^o, st^opa, l^oža, p^ota, d^ot, z^oz^ot, — a naopak, která tam proti češtině *u* dlouží v *ú*, mají tu *ó*: s^okn^o, žař^oďèk, dr^ožka, r^obat.

6. *ó* se krátí: dl^oh^o — dl^oh^o, l^oka — l^ok — l^okám — na l^okách — l^okama.

7. *ó* a *ô* splývá v *ó* ve slově dv^ošnik = dv^o-*ó*šnik (dvoušnik), hrnec se dv^oma uchy.

ii.

ü se vyslovuje vesměs zkrátka: dum, nuž, stul, dvur, vul, sul, ruža, vula, — žaku, k^ošu (gen. mn.), s^os^odu chlap^oec, — trun, kur (v. k^or), — muj, tvuj, puč^ot (p^oč^oiti), pud^o (p^ođu).

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlásky *ia*, *io* vyskytují se po retnicích vzorů země, hřib^o, proceství: k^on^opja — k^on^opj^o! — k^on^opj^o, p^od z^omj^o, hřibjata, procestvja, v procestvj^o.

2. O dvojhlásece *au* platí, co pověděno o podřecí I. na str. 14: p^ok, p^oz.

3. Tolikéž celkem má platnost, co pověděno na str. 45. o dvojhláskách *aj*, *ej*, *ij*, *yj*; vzniklé odtud *é* jest poněkud zvýšené: klé (klej = klich), olé, oběčé, dé, zavólé. Vedle počké je také počky.

Pozn. Původní hlásky *e*, *o* a zástupné *e* (= *y*), *é* (= *ý*, *ej*), *o* (= *u*), *ó* (= *ú*) nejsou všude stejné jakosti. V Dubanech jest jejich zvuk skoro normální: rebe, volé, dobré, bodo. Jen koncové *ó* se malinko zvyšuje: za našó stodoló. Vokativ zní tu: Francko! — Francka!

V Těšeticích a v Kostelci původní *e*, *o* a zástupné *é*, *ó* zní značně výše nežli v Nákle. V Olšanech zase zástupné *é* je nižší, více hrdelné než podnebné.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se celkem touž měrou a týmž způsobem jako v podřečí I. (str. 15). Hláška *v* se v tomto podřečí nespodobuje v *f*: květ, ótvirat, tvuj a t. d. Toliko v Olšanech vyslovuje se křět, k fám, sfuj a t. d.

Mistry (na př. ve Studenci) *h* na konci slov zní jen slabým přídechem a takměř mizí: sni, pra, tr.

O proměnách souhláskových platí celkem, co pověděno v podřečí II. Zvláště podotknouti jest:

1. *l* a *l* rozeznává se zcela určitě a rázně ještě v Těšeticích: skála, klada, tabôla, zěženě, pachólék atd. Ale už v přifařených tam Ohnicích rozdíl ten jest méně patrný. V Příkazích, Skrbeni, v Nákle na Olomoucku, v Myslejovicích na Prostějovsku jest *l* před každým *a*, *o*, *ó* a na konci slov: stóðola, lampa, tabôla, kóló, malóvat, vólal, óhél, óčétel; před *e*, *é*, *ě* je střední *l*: pachólék, zěženě, léd, léto, róhlék.

l se vysouvá ve slově: žéčka, mění se v *e* ve slově měčēt — měč — měčē.

2. Pozoruhodno je vsuté *r* (vl. rozlišené *nn*) před příponou *ný* v přídavných: dřevěrné, olóvěrné, kužerné, kóščerné, sklěrné, vedle slaměnné, kdež se *nn* zcela zřetelně vyslovuje, jako ve slovech: Anna, panna (Náklo, Náměšť).

3. *d* se mění v *j* ve slově svajba (Dubany) — svadba (Těšetice).

t neměkne v infinitivě: nyst, lěžēt, vólat.

t se mění v *d* ve slově: žlóðék.

4. *v* přídechové je v Bilovicích, Kostelci, Čelechovicích, Stařechovicích, Uherčicích, Dědkovicích, Myslejovicích, v Ohrozimě, Krumsině: vóbá, vóbřislò, vóbèc, vòkurkè, vòknò.

m se mění v *n* v slovese: snějò sè, snějèš sè atd.

5. *k* se mění v *ch* ve slově: parchan.

6. *h* přídechové jest jenom v několika slovech: hòzèl, hòzda, hòlèca, hòdica, hòzèny, ale: òhèl, òhèr, òchò atd., Hanka, Hana, Hantoš.

h se odsouvá ve slovech: řbèt, vizdat, vèzda, řèbičkè, řmi, zařmèlò. Òncè (= Ohnice), jak bitè (= hbitè, jakmile).

7. *ž* se vysouvá ze složeniny: jòlèpak = jòzlèpak.

8. *š* se mění v *č* ve slově: člapa.

9. *j* sè odsouvá ve slovech: ìm, ìva, ìkrè a p., èšèè (v. jènòm), èčmèň (Náklo), Lòzèk.

R o z d í l y.

1. V Stařechovicích, Čelechovicích, Kostelci, Bilovicích, Lešanech, Ohrozimi, Plumlově, Krumsině, Uherčicích, Dědkovicích, Brodku, Želči, jakož i v sousedních západních osadách tohoto podřechí je přídechové *v*: voko, voves, vodehnal. V Zdětíně u Ptení už jest i přídechové *h*: hale, hocho, hovázale.

2. V Plumlově, v Kelčicích, Vřesovicích, Koberčicích, Hradčanech, v Brodku a v Želči jest jedno *l*, střední. V Dobromělicích se *l* a *l'* ještě rozeznává, ač ne příliš rázně.

3. V Dubě a přifařených Nenakonicích, pak ve Štítovicích *t* v infinitivě měkne: voľat, bèžef, mľátit, kdežto v sousedních Vrbátkách už je tvrdé *t*.

4. V Senici je zástupné *e* (= *y*) a *o* (= *u*) vyšší, podnebné: rèbè, šperkè, kòp còkrò.

5. V Pivíně, Štítovicích, Bèdihošti, Dubě, Nenakonicích a v Senici je zástupné *é* (= *y*, *è*) vyšší, skoro kojetské: lècet, èchat, krèž, zavolè, strèc, bèk, z tè bílè hòsè.

6. Ve Vřesovicích, Vřesovicích, Štítovicích, v Dubě a Nenakovicích je *ó* (= *u*) hodně vysoké = *ò*: za našò zahradò.

7. V Brodku a Želči je zástupné *é* a *ó* snižená, hrdelná: strèc, dobrè, omè, zakrè.

V přičestí minulém zástupné *e* se tam dlouží: omèl, zakrèl, prosèl, vozèl. Tak i v Koberčicích a Dobromělicích, ale *é* je tu vyšší: omèl, zakrèl.

i ve slabikách *li, ři, sí, ší, ží* většinou se krátí.

Slova *niř* a *nížký* mají přídech *h*: *hniř, hnízkě*.

Dativ mn. rodu m. a stř. končí se na *um* jako na Vyškovsku: *žebrákum, telatum*.

Přídavné přisvojovací je: *souseduj — sosedova — sosedovo*.

Imperativ slovesa *bět* (býti) je: *běď — běďte*.

8. Řeč města Prostějova má sice ráz podřečí okolního, ale již se značně „poměštila“; a) hlásky *u, i, y* jsou čisty: *budu, žito, hlina, ryby* a t. d.; b) *í* mění se v *ó, ý, ej* v *ě* jako v okolí: *dobře stréc, dě*; c) *í* se krátí a mění se v *ě* toliko v koncovce *ik*, po *z, ž* a *š*: *vozěk, nožěk, košěk*.

b) Různořečí bystřicko-šternberské.

Hranice: *Loučka, V. Újezd, Daskabát, Přáslavice, V. Bystřice, Bukovany, Radkov, Dolany, Bilkovice, Mor. Houzová, Hnojice, Žerotín, Hřebčín, Hodolany, Bystrovany*.

Mluva pohraniční osady *Loučky u Lipníka* značně se již odlišuje, jsouc přechodem k sousednímu podřečí hranického.

1. *u* a *y* nemění se v *o* a *ě*: *budu, našu chalupu, chlapi byli, roby byly* („*bele* je prý škaředý“.)

2. *í* a *ý* přechází v *ó* a *ě*: *dľóho, móka, stréc, běk, dobré člověk*. Koncové *ó* zní jako rychle vyslovené *ou*: *vedou, za našou stodolou*, nebo se krátí, když se předchází slabika přízvukem (po hranicku) *dlouží*: *k zéľo, v zéľo*.

3. *é* (*iě*) se úží jako v *různořečí a*): *mľiko, chľib, prstynek, přišil k nám, nyst, vyst*.

4. V slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, či* nemění se *i*: *list, peřina, zima, žid*, atd.

5. Dlouhé *i* v těchto slabikách mění se jen po *z, s, ž, š* ve vysoké *ě*: *vozěk, psěk, nožěček, košěček*.

6. *l* a *ľ* rázně se odlišují: *uheľ — uheľ, byli — byly*.

7. Lokal mn. rodu m. a stř. má koncovku *och*: *o vtákoeh, na stromoeh, v oknoeh, teľatoeh* (v koněch).

8. Dativ jedn. zájmem *já* jest *mi*, po předložkách *mi*.

9. Sloveso *byľ* má tvary: *su, sí; kde sis byl?*

Řeč města *Lipníka* má ráz lašský nedostatkem dlouhých slabik a přízvukem polským: *patek, mačka, sedľak, chľib, poľivka, krupy, muka, dobry pivo — dobroho* atd.

V Hnojicích, Houzové a Žerotíně je dativ zájmen já *mi*, ve Štěpánově a dále na jih *mně*. Odtud si sousedé tito navzájem přezdívali: „Mítáci“ a „Mněši.“

Ve Stukově, Želechovicích a dále už je přidech *v* (vokno, voves) a *t* v infinitivě tvrdé (volat, vyst).

V Tršicích staří lidé mluví právě tak jako v sousedních Lipjanech a j.; mladší pokolení „jůž se panšči“.

Podřečí bystricko-šternberské liší se od olomoucko-prostějovského hlavně měkkým *l* infinitivním: nyst, piť, hōřět, chōdit, vōlat, házět, kōpōvat.

Jiné patrnější rozdily jsou asi tyto:

1. *á* nekrátí se ve slovech: máslo, sádlō v krajině od Práslavic k Lipníku.

2. Koncové *e* zástupné tvarů jmenných je poněkud zvýšené a zní stejně jako *e* původní: s tabōlě — na tabōlě, do trōhlě — v trōhlě, v teplě, na farě, na dvōrě, v kōmōrě, z nōzě — v nōzě, z mēzě — na mēzě, do čepicē — v čepicē, z ružě — v ružě, do dōšě — o dōšě, do řěčě — v řěčě.

Tolikéž jest vyšší zástupné *e* v infinitivě proti nižšímu různorečí *a*): očēt, nōsēt, vařēt, slōžēt, pālēt atd.

V nominativě mn. nemění se *i* v *ě* na Bystřicku ani po *c*: chlapi, zajici; proti tvarům chlapcē, zajicē v Hnojicích a sousedstvu.

V duale oči a uši mění se *i* v *ě*: očē, ōšē.

V Práslavicích: tři, štěři, strīlēt, v Daskabatě: třē, štěřē, štrělēt,

Zástupné *é* (= *i*, *y*) je na Tršicku o poznání vyšší než na Bystřicku: krěžčěk, kosččěk, strěkat, krěvě.

Mžikat očima — mžekat = hrát na mžičku.

V příponě *pří* mění se *i* v *ě*; někdy se také krátí: přelěžētōst, předaněk, přějēm, přívōz, přihōda, přikōpa.

3. *ě* se ůží (mimo jiné, obecně hanácké) ve slovech: břiža, mřiža, vikō, tircha (slov. tērcha = tíže).

V okolí Bystřice: šistě, sidmě; na Tršicku: šestě, sedmě; tak *i*: usmě — ōsmě.

4. Na Tršicku vyslovuje se *o* (= *u*) zvláštním způsobem, jako by *ou* velmi rychle, ve zvláštní jeden zvuk vyslovil: strččkou! na vōzou. V Lipjanech jsem tuto výslovnost, jakožto

na první poslech nápadnou, sám dobře rozeznával, a v Tršicích mi tvrdili, že se i tam za stara vyslovovalo: Franckou! Jankou! boudou (budu) a p.

Na Bystricku dlouží se *o* v slabice *oj*: hójět, strójět, dójět, rójět se, bójím sè, stójim, ve slovese plóvat — plóvám a v podstatném ójè.

o se mění v *u* ve slově rózpurèk.

5. *ô* (*u*) se přehlasuje ve slově ščika *a*) ščôka.

ó (*ú*) se krátí ve slovech: ómòr, óspòra.

6. Na Šternbersku (v Hnojicích a j.) jasné hlásky na konci slova vyslovují se rozdílně od temných, t. j. s pazvukem samohláskovým: vuz — kôs, lèz — lès, hòb — kòp, had — plat atd.; koncové *h* u výslovnosti mizí: pra — prahò, rò — ròhò, sni — snihò.

7. Na Bystricku spodobuje se *v* v *f* jako v sousedním podřechí II: k fám, dratfa, mrkfa, kfèt, sfuj.

8. Na Tršicku rozeznává se zcela jasně *l* a *l'*. V Doloplazích jest *l* před každým *a*, *o*, *ô*, *ó* a na konci slov: lampa, klòč, lóbat, ôhèl; jinde jest *l* střední.

V Práslavicích a odtud na sever k sv. Kopečku a Šternberku jest jedno *l* střední (české). Žena v Lipjanech směje se svému muži rodilému z Bukovan pod sv. Kopečkem, že říká lampa, pachofek (vl. lampa, pacholek) m. lampa, pacholek.

l má platnosť samohlásky ve slově klč — klči (coll.) = pařez — pařezí, dòstał dò ròkè klča (slov. val. krč = křeč). Tršice.

l se vysouvá ve slově: brablèc — brabca.

9. *ř* tvrdne (jako v *a*) ve slovech: ôdèrèt, krèda.

10. *v* se odsouvá ze slabiky *vova* jako v jiných podřechích moravských: piovár, pozdraovat, vèpraovat, staovat se.

11. *m* se mění u *v* ve slově vrabèc n. vrablènèc = mravenec (Hnojice).

12. *k* se mění v *ch* ve slovech žvèčať, schòrèca.

13. *h* se přisouvá ve slově husa = osa (*vosa*): popchané ód husé (Hnojice).

14. *ch* se střídá s *k* ve slově skfálnè, naskfál v. schfálnè, naschfál (Práslavice).

15. *č* se mění v *š* ve slově žlòš (Chvalkovice).

Skloňování a časování spravuje se celkem v celé oblasti obojího různorečí týmiž vzory až na některé rozdíly hláskoslovné, na svých místech vytčené. Vystavené tu vzory jsou velkobystřické (z Přáslavic).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *holub, dub*:

Jedn. 1. hólôb	Množ. dôb
2. hólôba	dôba
3. hólôbóvi (ô)	dôbô
4. hólôba	dôb
5. hólôbě	dôbě
6. hólôbô (ovi)	dôbô (ě)
7. hólôběm	dôběm
Množ. 1. hólôbi	dôbě
2. hólôbu	dôbu
3. hólôbóm	dôbóm
4. hólôbě	dôbě
5. hólôbi	dôbě
6. hólôběch	dôběch
7. hólôbama	dôbama.

Dativ mn. v Kostelci má koncovku *um*: žebrákum, pacholkum.

Lokal mn. mívá také koncovku *ách*, jmenovitě po hrdelnicích: o ftákách, žebrákách, hříchách, na břehách, — po pěti grécařích (Doloplazy).

2. Vzor *muž, niž*.

Jedn. 1. môž	Množ. nuž
2. môža	nôža
3. môžóvi	ňóžô
4. môža	nuž
5. môžô	nôžô
6. môžô (óvi)	nôžô
7. môžêm	nôžêm.
Množn. 1. môži	nôžè
2. môžu	nôžu
3. môžóm	nôžóm
4. môžè	nôžè

5. mōži	nóžè
6. mōžich (èch)	nóžich (èch)
7. mōžama (èma)	nóžama (èma)

Instr. mn. na *èma* je dosti častý: košèma, chlapci se òčijò krèčìřèma.

3. Vzor *obraz*:

Jedn. 1. òbraz	Množ. òbrazè
2. òbraza (ò)	òbrazu
3. òbrazò	òbrazòm
4. òbraz	òbrazè
5. òbrazò	òbrazè
6. òbrazò	òbrazèch (ich)
7. òbrazèm	òbrazama.

V Kostelci je lokal: v lèsè, v. na vòbrazò, na vòzò.

4. Vzor *okno*.

Jedn. 1. 4. 5. òknò	Množn. òkna
2. òkna	òkèn
3. òknò	òknám
6. òkné	òknèch (ách)
7. òknèm	òknama.

Hnizdo má v genitivè mn. hnizdè.

5. Vzor *pòle*:

Jedn. 1. 4. 5. pòlè	Množ. pòla
2. pòla	pòl, pòlè
3. pòlò	pòlòm, pòlám
6. pòlò	pòlách (èch, ich)
7. pòlèm	pòlama

Nèbè, z nèbè, k nèbò, na nèbò (nèbjò), pòd nèbèm. — V té nèbi, pòd nèbò (Hnojice).

6. Vzor *stavení*:

Jedn. 1. 4. 5. stavèni	Množn. stavèña
2. stavèni	stavèň (ňè)
3. stavèni (ňò)	stavèňám
6. stavèni (ňò)	stavèňách (ich)
7. stavènim	stavèňama.

7. Vzor *proceství*:

Jedn. 1.	4.	5. pròcèstfi	Množ. pròcèstfja (vja)
	2.	pròcèstfi	pròcèstfě (vi)
	3.	pròcèstfi	pròcèstfím (vjám)
	6.	pròcèstfi	pròcèstfích
	7.	pròcèstfím	pròcèstfama (vjama)

Mimo jiná collectiva je na Hané také *směti* (kdežto Slováci a Valaši užívají pluralu: Sú tam smeti, posbíraj ty smeti) a *kostí*: Chòdi pò kòsti (kupuje po dědinách kòsti). Maryšò, hdè máš tó kòsti? Jè tó žèd. Žèd handli kòstim.

8. Vzor *ryba*:

Jedn. 1.	rèba	Množ. rèbè
	2. rèbè	rèb
	3. rèbě	rèbám
	4. rèbò	rèbè
	5. rèbò	rèbè
	6. rèbě	rèbách
	7. rèbò	rèbama.

9. Vzor *koza*:

Jedn. 1.	kòza	Množ. kòzè
	2. kòzè	kòz, kòzě
	3. kòzè	kòzám
	4. kòzò	kòzè
	5. kòzò	kòzè
	6. kòzè	kòzách
	7. kòzò	kòzama.

10. Vzor *trohla*:

Jedn. 1.	tròhla	Množ. tròhlè
	2. tròhlè	tròhlè (lè)
	3. tròhlè	tròhlám
	4. tròhlò	tròhlè
	5. tròhlò	tròhlè
	6. tròhlè	tròhlách
	7. tròhlò	tròhlama

Slòza (slza) má nom. mn. slòzi.

Vzor starosta má v gen. starostê, v akk. starostô; v Dubanech v gen. starostu, v akk. starostô: od Prochazku, od Janka Svobodu

11. Vzor *duše*:

Jedn. 1. dôša	Množ. dôšê
2. dôšê	dôšê
3. dôšê	dôšám (im)
4. dôšô	dôšê
5. dôšô	dôšê
6. dôšê	dôšich (ách)
7. dôšô	dôšama (êma)

Sviňa má v dativě mn. sviňóm.

12. Vzor *země*:

Jedn. 1. zêm	Množ. zêmňê
2. zêmě (zeme)	zêmňê
3. zêmí	zêmňám
4. zêm	zêmňê
5. zêmjô (zêmňô)	zêmňê
6. zêmí	zêmňách
7. zêmjô (zêmňô, zêmô)	zêmňama (něma).

Ves splývá s předložkou *na* v jedno slovo: je návšê, poď návês (= na návší).

Slova na *c* mají v nom. mn. obyčejně *ê*: nêmocê, pêcê.

Vôhrózêm (Ohrozim), dô Vôhrózêmê, Vôhrózêmi (lok.).

Kólaja pomnožné, v kólajich.

Častý je v tomto podřechi gen. mn. ženského rodu na *ê*: lampê, hrê, pówêřê, flêntê, knihê, kózê, břízê, mêzê, hòsê, kužê, flašê, ôlšê, slêpicê.

13. Vzor *kost*:

Jedn. 1. kóst	Množ. kósti (ê)
2. kósti	kósti (ê)
3. kósti	kóstim (êm)
4. kóst	kósti (ê)
5. kóstô	kósti (ê)
6. kósti	kóstich (êch)
7. kóstô	kósfama (kostma)

Vzory *host* a *daň* kromě odchýlek hláskoslovných (i = í, u = ů, ô = u) a lokkalu mn. *ěch* skloňují se jako v podřeči I.; tak i *lědi* a *děti*, *mrkva*, *kryf*, *hřibě*.

Skloňování jmen přídavných.

1. Vzor *dobrý, dobré, dobrá*.

Jedn.	1. dobře, dobry		dobrá
	2. dobryhó		dobré
	3. dobrymô		dobré
	4. dobryhó, dobry		dobró
	6. dobrym		dobré
	7. dobrém		dobrů
Množ.	1. dobři	dobry	dobry
	2.	dobréch	
	3.	dobréch	
	4.	dobry	
	6.	dobréch	
	7.	dobréma	

2. Vzor *dnešní*:

Jedn.	1. dněšni, dněšni	Množn.	dněšni
	2. dněšnihó, dněšni		dněšnich
	3. dněšnimô, dněšni		dněšnim
	4. dněšniho, dněšni		dněšni
	6. dněšnim, dněšni		dněšnich
	7. dněšnim, dněšni		dněšnima

Vzor *sůsedu* — *ova* — *ovo* skloňuje se celkem dle *dobré*.

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: pěkné — pěkněši — nepřekněši, těple — těpleši, hůsté — hůšci, dobré — lepší a lepči, krátké — kratši a kratči, lěfké — lěfci — a lěfěši.

Význam superlativný mají tvary: věsôčajzně (velmi vysoký), dlôhajzně, vělěčajzně a p.

Skloňování zájmen.

1. já	tě		mě
2. mně	těbě, tě	sěbě	nás
3. mně	tobě, tě	sě, sôbě	nám

4. mně	těbě, tě	sě, sěbě	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mně	těbó	sěbó	nama

V Senici jest dativ *mi*. Na Tršicku: dě mjě, pòd ké mjě, di òdè mjě, pòčkè mjě.

1. òn, ònò,	òna	òni, ònè
2. hò (něhò)	ji (ni)	(j)ich (uich)
3. mò (němò)	ji (ni)	(j)im (uim)
4. hò (něhò)	jò (ňò)	(j)ich (ně)
6. něm	ni	nich
7. něm	ňó	něma

Na Tršicku: Pòčkè na ně!

1. muj, my (mòjè)	mòja (má)	mi, my
2. myhò (mòjèhò)	mě	měch
3. mymò (mòjèmò)	mě	mém
4. myhò (mòjèhò), my (mòjè)	mòjò (mó)	my
6. mym (mòjèm)	mě	měch
7. mém (mòjèm)	mó	měma

Tvary v závorkách položené jsou řidší. *Mi* a *my* v nom. mn. zní ovšem stejně.

1. naš, našè	naša	naši, našè
2. našèhò	našè	našèch (našèch)
3. našèmò	našè	našèm (našèm)
4. našèhò, našè	našò	našè
6. našèm	našè	našèch (našèch)
7. našèm	našó	našèma (našèma)

1. tèn, tò	ta	ti, tè
2. tèhò	tè	tèch (tèch)
3. tèmò	tè	tèm (tèm)
4. tèhò, tò	tò	tè
6. tèm	tè	tèch (tèch)
7. tèm	tó	tèma (tèma)

Dle vzoru ten a to skloňuje se hò a cò.

Skloňování číslovek.

Jeden — jedna — jedno skloňuje se docela dle vzoru ten, ta, to.

1. dvě — dva dvě	tři — třě	štĕři — štĕrĕ
2. dvŏch	třĕch	štĕr (štĕrĕch)
3. dvŏm	třĕm	štĕrĕm
4. dva dvě	třĕ	štĕrĕ
6. dvŏch	třĕch	štĕrĕch
7. dvŏma	třĕma	štĕrma

Všecek skloňuje se celkem dle dobrĕ.

Kŏlĕk: do kŏlĕka, s kŏlĕka.

Časování.

I. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vĕdŏ	vĕď	vĕda
vĕdĕš	vĕďtĕ	Infinitiv:
vĕdĕ	vĕďmĕ	vysť
vĕdĕmĕ		
vĕdĕtĕ		
vĕdŏ		

Přičestí činné: vĕdl, vĕdla, vĕdlŏ.

Přičestí trpné: vĕdĕnĕ, vĕdĕnĕa, vĕdĕny.

Dle vzoru toho časují se všechny kmeny zavřené až na odchylky hlaskoslovné: čisť, klast, krasť, kfyst — kfĕtŏ, mysť, plicť, přisť — přĕdŏ, rust — rŏstu a rustl; — hrĕzť, třisť — třĕsŏ, vyzť — vĕzŏ, mŏct — mŏzŏ — mŏhl, pycť — pĕčŏ, řicť, sicť, tyct, tlŏct, vlicť; — zapjat (pnŏť), pŏcit, tit, žit (žat), najat, vzit — vĕzmŏ — vzal — vzitĕ; — zibst — zĕbĕ — ziblŏ — dřit (dřŏ, dřŏ), mlĕt, mřit — mřŏ, prŏstřit, vřit.

Sloveso hnyst — hnĕtĕ — hnĕtl, na Prostĕjovsku a Olomoucku obecnĕ, zastupuje se na Bystřicku slovesem klačit. Sloveso moci na Prostĕjovsku má tvary: muct — mužŏ — muhl. Tamtĕž obecnĕ jsou tvary přĕmŏt (přijmouti), najmŏt

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
krĕjŏ	krĕ	krĕja
krĕjĕš	krĕtĕ	Infinitiv:
krĕjĕ	krĕmĕ	krĕť

krêjëmè
krêjètè
krêjǒ

Příčestí činné: krêl, krêla, krêlò.

Příčestí trpé: krêté, krêtá, krêty.

Dle tohoto vzoru časují se všechna slovesa kmene otevřeného: plêt — plějô — plě — plël, biť — bijô — bi — bil, piť — pi, liť — li, rêť — rê, mêt — mě, šêt — šël (šíti), žêt — žel (žíti), čôť, dôť, kôť, ôbôť.

II. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
tahnô	tahni	tahna
tahněš	tahnitè	Infinitiv:
tahnè	tahnimè	tahnǒť
tahnëmè		
tahnètè		
tahnǒ		

Příčestí činné: tahl, tahla, tahlò.

Příčestí trpné: tahnotè -á -y (taženè).

III. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
ômim	ômě	ôměja
ômiš	ômňètè	Infinitiv:
ômi	ômňëmè	ôměť
ômimè		
ômítè		
ômijǒ		

Příčestí činné: ôměl — ôměla — ômělò.

Příčestí trpné: ômněně -á -y.

Mět — mám, majǒ — mjě (mňě) — měja — měl.

Bát se — bójim sè, bójijǒ sè — buj sè — bója sè — bál sè.

Čtět — chcô, chcô — chcè (chťè) — chca — chtël.

Spat — spim, spijǒ — spè, spètè — spja — spal.

Stát — stójim — stuj — stója — stál.

Vidět — vizô — (hlèď) — vidël, viza.

IV. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vózim	vóz (vózě)	vóza
vóziš	vóztè (vózètè)	Infinitiv:
vózi	vózmè (vózémè)	vózèť
vózimè		
vózitè		
vózijó		

Příčestí činné: vózèl — vózela — vózèlò

Příčestí trpné: vóženě -á -y.

Kratší a delší tvary imperativu vyskytují se často vedle sebe: slóž — slóžè, nòs — nòsè, kaz — kazè, kal — kalè. Praščeť má v imperativě: praščè n. praščè, lèbit sè: lèb sè — lèbtè — lèbmè sè.

V. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
dělám	dělè	dělaja
děláš	dělètè	Infinitiv:
dělá	dělémè	děláť
dělámè		
dělátè		
dělajó (aji)		

Příčestí činné: dělal, dělala, dělalò.

Příčestí trpné: dělané -á -y.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kácim	kácè	kácèja
káciš	kácètè	Infinitiv:
káci	kácémè	kácèť
kácimè		
kácitè		
kácijó		

Příčestí činné: kácèl, kácèla, kácèlò

Příčestí trpné: kácèně -á -y.

Dle vzoru toho časují se kmeny přehlasované; zabijèť, krájèť, pòbizèť, vèměšlèť, mišèť, vèšèť, vèčèřèť, zarósèť, vracèť a t. d.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
hřějô	hřě	hřēja
hřějěš	hřětě	Infinitiv:
hřějě	hřémě	hřít
hřějěmě		
hřějětě		
hřějô		

Dle vzoru toho časují se: ôkřít, přít, smít sè (Prostějovsko-Ol.: smát sè). Hrát — hrajô (hrám) — hrě — hrál — hrátě. Slovesa váti užívá se jen trpného přičestí: zavítá cesta (= zavátá), ostatek se zastupuje slovesem fôkať.

Dle vzoru tesati časují se: říkať — říčô, česať — čěšô, kôsať — kôšô, strôhať — strôžô, děchať — děšô a p.

Psat má: pišô i pšô, piš i pšě.

II. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kôpôjô	kôpuj	kôpôja (kôpôvaja)
kôpôjěš	kôpujě	Infinitiv:
kôpôjě	kôpujmě	kôpôvat
kôpôjěmě		
kôpôjětě		
kôpôjô		

Slovesa bezpříznaká.

Daf — dâm, dajô — dě — dal — daně.

Věděť — vim, vijô — at viš — věděł.

Jěsť — jim (im), jijô (ijô) — jěz — jedł — jězěně.

Bět — sô, sěš, smě, só — bôď — běl; nésô — nésô.

V Kostelci a ve Slátenicích: sô, sě, jě atd.

Přechodníky v podřecí tomto nejsou neznámy, ale neuvívá se jich tak často jako v nářecí slov. a val.

Komparativ příslovci zní: tēplěš, pěkněš, hōšć (hostěš), hlōbš (hlōbš), slabjěš, lěpši (lěpšěš, lěpčěš), kratšěš, dyl (dylěš), lěfcěš, myň, vic, radš.

Podmínovací spojka zní *ěšlě* (v Dubanech *ěžlě*).

Smrť kmotřička.

Běl jednó jěden člověk tóžě chódobně na světě. Naródil se mó chlapěček, alě nigdó (nihdó) něchtěl mó jít za kmótra, žě běl tóžě chódobně. Ótěk si póvidá: „Milé Bóžě, tak só chódobně, žě mně nihdó něchčě poslózěť v té věcě; věznó (věmó) si chlapca, pudó, a kěhó pótčám, tětó naptám za kmótra, a něpótčám-lě žádnyhó, kóstelník mně přecě snad poslózí“. Šil a pótčal smrť, alě něvěděl, cò tó jě za ósobó; běla pěkná žěnská, jakó iná žěnská. Ptal jò za kmótrěčkó. Óna se něvěmlóvala a hněď hó přévitala kmócháčkem, vzala chlapca na rókě a něsla hó dó kóstěla. Chasnička pókřtilě jak se patří.

Jak šlě z kóstěla, kmótr vzalě kmótró dó hóspondě a chtělě jò tróchó óctiť jakóžtò kmótrěčkó. Alě óna im póvidala: „Kmócháčkó, něchtě tětó, alě póđte rač se mnó dó myhó stánkó.“

Vzala hó dó své izbě a tam běló tóžě pěkně. Pótóm hó vědla dó vělěkěch sklěpu a tēja sklěpama šlě až pód zěm v tēmností limbó. Tam hórělě sfičkē: maly, hróby, próstředni — trójihó brakó; a kery ešče něhořělě, tē bělě tóžě vělěky.

Kmótra póvidá kmótróvi: „Hlěďtē, kmócháčkó, tó mám každyhó člověka věk.“ Kmótr se na tó divá, nandě tam tóžě maličkó sfičkó ó samě zěmně a ptá se ji: „Alě kmótrěčkó, prósím vás, či jě ta malá sfička ó té zěmně?“ Óna mó póvidá: „Tó jě vaša! Jak ta sfička kěrákólē zhóri, já mósím pró tětó člověka it.“ Ón ji póvidá: „Kmótrěnkó, prósím vás, ešče mně přédětě!“ Óna mó póvidá: „Kmócháčkó, tó já ódělat němózó!“ Pótóm šla a tēmó chlapcovi, cò hó ókřtilě, rózala nývó sfičó vělěkó.

Zatim cò kmótra něviděla, kmótr vzalě si taky nývó vělěkó sfičó, rózalě jò a přelózělě tam, hdě ta jējich maličká sfiča dóhóřivala.

Kmótra se na něhó (na ně) óhlidla a póvidala: „Kmótrěčkó, tó stě mně němósělē dělat! Alě děž stě si józ předalē, tēdē maté Póđmē tó óđuť vèn a pudēmē kē kmótrěncē.

Vzala jakēsē dar a šla s kmótrēm ē s ditětēm kē kmótrě. Přěšla a pólózěla kmótrě chasnička na lužkó a věptávala se, jak ji jě a hdě jò cò bóli. Kmótrěčka si ji stěžóvala, a kmótr póslal pró pivó a chtěl jò jakó kmótró (óctiť) vē sfě chalópě, abē se ji móhl zavděčēt. Pilē a hodovalē. Pótóm póvidá kmótra

kê kmôtrôvi: „Kmôcháčkô, tak stê chôdôbni, žê vâm nihdô nêchtêl f té věcê pôslôžêt, až já, alê nic si z têhò nêdêlêtê, bôdêtê mnêt pô mnê památkô! Já bôdô chôdit pô hódnych lédêch a bôdô jich môrêt a vê bôdêtê hójit a ôzdraovat. Já vâm tê likê fšeckê pôvim, já ich fšeckê mám, a vâm každê rád dôbrê zaplati“. Stalô sê. Kmôtr chôdilê pô nêmocnêch, hdê kmôtrênka môrêla a každymô pômôhlê. Tôž bël najêdnô slavnê dôchtôr z nêhò. Ômiral jêdên knižê, alê ê skônával. Přecê êšcê pôslalê pro têhò dôchtôra. Ôn přêšil, začal hò masť mazat a sfy práškê mô dávat — a pômôhl. Dêž hò ôzdravil, dôbrê mô zaplatilê, ani sê nêptalê cò sô dlôžni. Pôtôm smrt řekla kmôtrôvi: „Kmôcháčkô, pôdrôhy dêtê pôzôr. Kêmô já bôdô stát v nôhách, têmô každymô pômôžêtê; alê kêmô bôdô stát v hlavách, têmô jôž nêpómáhêtê!“

Ômiral zas jêdên hrábê. Zas pôslalê pro têhò dôchtôra. Dôchtôr přêndê a smrt stôji v hlavách za lužkê. Dôchtôr krêçijô: „Jôž jê zlê, alê zkôsime tô!“ Zavôlal slôhê a kázal lužkô zatôçêt nôhama kê smrti a začal nêmocnyhò masť mazat a práškê mô pôdávât dô hóbê a pômôhl mô. Hrábê mô zaplatil, cò môhl ônyst, ani sê nêptal, cò je dlôžnê. Bël rád, žê hò ôzdravil.

Smrt, jak sê s nim zêšla, pôvidala mô: „Kmôcháčkô, až sê vâm tô zas tak stanê, vic mnê tô nêdêlêtê. Trêba stê mô pômôhlê, alê ênom na chfilkô; já hò přeci môsim ôdêvzdat hdê patri.“

Kmôcháčkôvi tô tak trvalô nêkôlêk rôku, — jôž bêlê tôzê starê. Alê k pôslêdkô jôž sê zlôbilê a sami pô smrti žádalê, abê ich vzala. Smrt ich nêmôhla vzit, prôtôžê si sami přêdalê sficô dlôhò, môsêlê čekât až jim dôhóri.

Jêdnô jêlê êšcê k jêdnêmô nêmocnymô, abê hò ôzdravilê. Pômôhlê mô. Pôtôm sê jim smrt zjêvila a vêzla sê s nêma f kočárê. Začala hò lèchtať a šôstla hò zelênô halôzkô pôd krk, a ôn sê ji svalêl dô klêna a ôsnôl na věčnôst. Smrt hò ôlôžêla f kočárê a ôtêkla pryč. Tô nandô dôchtôra mrtfyhò f kočárê lêžêt a zavêzlê hò dôm. Cêly mêtô a fšeckê dêdinê hò oplakávalê. „Škôda takovyhò dôchtôra, jakê tô bêlê rôzômnê dôchtôr! Dôbrê pômáhalê, takovyhò dôchtôra jôž nêbôdê!“

Sên jêdnô šil dô kôstêla, a kmôtrêčka hò pôtkala. Ptalâ sê hò: „Milê sênkô, jak sê máš?“ — Ôn i na tô pôvidá: „Jôž tak lédajak; dôkuď mám, cò mnê taticêk nahôspôdařelê, dôbrê jê sê mnô; alê pôtôm Pambu vi, jak sê mnô bôdê“. — Kmôtrêčka

povídá: „Ênô, sênkô, nèbuj sê nic; já sô tfá křestná matka: cò tatiček tfôji mëlê, k tèmô já sêm im pómôhla, a ê tóbê věžévô zaopatřim. Pudêš g'ednêmô dôchtôrôvi dô ôčeni a tê bôdêš chêtřési nèž ôn, ênôm sê pjekně chòvê“. Pôtôm hò pômastila masťò pò ôšich a zavêdla hò k dôchtôrôvi.

Dôchtôr nèvêdêlê, cò jê tò za pani a jakyhò sênka mô dô ôčeni vèdê. Pani překázala sênkôvi, abê sê pěknê chòval, a dôchtôra žádala, abê hò dobřê ôčel a k dôbrymô stavò převêdl Pôtôm sê s nim rôzlòčela a ôdêšla.

Dôchtôr a chasnik šlê spòlêm zbirat' zèlênê, a tèmô ôčňôvi každá ta zèlênka křêčela, jakê lik nèšê, a ôčên zbiral. Dôchtôr taky zbiralê, alê nèvêdêlê žádnê zèlênê, jakê lik kèrà nèšê. Ôčňôvê zèlênê pómôhlê v každê nêmocè. Tò dôchtôr pòvidajò ôčňôvi: „Tês chêtřési, nèž já; lèbò hdò přechází kè mnê, já žádnymò nèvêstihnò, a tê ôd každê nêmocè znáš zèlênê, jak tê tò viš? Tê slêšiš zèlênê, každá zèlêna tóbê křêčí, jakê lik nèšê a já nèslêšim žádnê zèlênê. Viš cò, bôdmê spòlêm; já tóbê slòžim sfuj dôchtòrskê lèst a bôdò ô tèbê nêmènšim pómòcnikem a chèo s tèbò bêt až dô smrti.“

Chasnik pómáhal ôd nêmocè a sčasnê ôzdraòval, až mô v nèbò sficka dôhòřela.

Přáslavice u Olomouce.

Přepsal prof. *Jan Mádr*.

O zlatých zámkách.

Tòž têda bël jèdnò jèdèn král, a tèn mël dva sênê. Tèn starši sê mènòval Slavòmil a tèn mladci sê mènòval Sòbêslav Vòbá dvá bëlê têda princì králòvci. Dêž dosáhl Slavòmil dva-cátyhò ròkò vèkò svyhò, řekl svymò ôtcòvi*): „Ôtèè! dètè mnê vèstavêt zámek zè zlatò střèchò, abèch muhl v nèm bèvat a taky hrzkò princèznò dô nêhò si převyst.“

Ôtèc mēja svy dètì rád, zèbral hdê jakê gròš a dal sênòvi vèstavêt zámek zè zlatò střèchò. Slavòmil mël hròzitánskò radòst, bël za tò svymò ôtcòvi tòzê pòvdèčnê a hnêd sê dô svyhò zámkò stihòval. Radòst jèhò alê nèbêla dlòhá. Lèbò dêž ránò stal, bêla střècha pryč a zè zámkò stálê jènòm hòly žda. Člòvèk jò vòdnyst sòtvê muhl, pròtò jò taky Slavòmil nehledal, alê zapòmnêt na ñò nèmuhl a nèmuhl a pòřáď sê pò ni tèsknìl.

*) Ôtèc jakožto slovo více ménê cizí („tatinek“) nemá pñidechu v.

Děz bělo pak alě taky Sóběslavóvi dvacět lět, zašil k ótcóvi a přenda k němó, povídá: „Ótčé! dítě ĵmně místó myhó díló vĕstavĕt zámĕk zĕ zlató strĕchó, jak stĕ dalĕ Slavómilóvi.“

Král zĕbral tĕda vód zlata hdĕ có a zĕbĕra dal vĕstavĕt Sóbĕslavóvi taky zámĕk zĕ zlató strĕchó. „At sóbĕ jó alĕ lĕpši hlídáš, něž Slavómil“, povídá sĕnóvi, děz běl zámĕk dóstavĕnĕ, šak tó sóbĕ Sóbĕslav jž dávnó óminil.

První nóc ani na lužkó nĕlĕhl; vzal flĕntó, dal si natrhat pĕháču a šil hlídat. Nĕdalekó ó zámkó sĕ skóval, flĕntó přĕchĕstal a pĕháčĕ si vótóčĕl vókóló krkó, dĕbĕ si zdřiml, abĕ hó pichlĕ. V nócĕ běló tma jak v mĕchó, poslóchal tĕda pórřád, ĕšlĕ hdĕ có šóstně; až dó pul nócĕ běló všĕckó tichó. Tó alĕ najĕdnó sĕ strhnĕ ó zámkó vĕlikánské šrómot, Sóbĕslav hómĕm vĕskóčĕl a vĕskóča strĕlĕl v tó stranó; běló sĕcĕ tózĕ tma, nĕvidĕl có sĕ díló, a ĕšlĕ jĕ strĕcha vódnĕšĕná alĕbó nee.

Tóž tĕda běžĕl dó ótcóvyhó zámkó a přĕběhna tam ódĕlal póvĕk, lĕdi přĕběhlĕ s póchódnĕma a tó óvidĕlĕ ó zámkó pótóck krvĕjĕ a v ni nĕhoráznĕ palĕc z vóbra; strĕcha alĕ běla pryč, „E cóz vó tó nic“, povídá Sóbĕslav svymó bratróvi, „šak mĕ tĕhó zlóďĕja dóstanĕm, až sĕ jĕnóm rózšĕři, pudĕm pó krvavĕ drazĕ za něm a jistĕ pĕlóch jĕhó nandĕm.“ A tóž sótvá sĕ začaló šĕřĕt, šlĕ bratři zĕ slóžĕbníkama pó krvavĕ drazĕ, až přĕšlĕ k vĕlĕké dřĕ. Přenda tam, povídá Sóbĕslav: „Přĕnĕstĕ sĕm hódně dlóhé próvaz, a jĕdĕn z nás ſsĕ spósti dulĕ.“ Slóžĕbníci běžĕlĕ tĕda pró próvaz a přĕnĕsa hó, vzal Slavómil dó kapĕcĕ zvónĕk, abĕ něm muhl dat znamĕni, až bódĕ dulĕ a spóstil sĕ dó tmavĕ jamĕ. Alĕ spósta sĕ, za maló chvílĕnkó jž zazvónil, a vóni hó vĕtahlĕ. „Nó tóž tĕda cós vidĕl?“ ptal sĕ z vĕlĕkó dĕchtivóstó Sóbĕslav.

„E běl sĕm tam Pámbu vi jak hlóbókó, alĕ vó svĕtlĕ ani zminkĕ. Já tam jž vicĕkrát nĕpudó!“

„Tóž tĕda pólĕzó já“, povídá Sóbĕslav; „vzal zvónĕk a vĕzma hó spóstil sĕ dó milĕ jamĕ. Na stó sih dlóhé próvaz běl skórá cĕlĕ róz mótanĕ, děz sĕ dóstal na dnó. Tódĕ óvidĕl kólĕm dó kola přĕkrásnó krajínó; tráva běla jakóbĕ zĕlĕněši, kvitka strakatĕši, vóboc vónáčĕši, ĕ tó nĕbĕ sĕ zdaló jakó bĕ módrĕši, jĕdnĕm slóvĕm běl tó dócĕla inši svĕt. Có nĕdivněšihó mó alĕ běló, bělĕ dvĕ slónĕčka, kĕry sĕ pórřád jĕnóm blĕzkó něhó tóčĕlĕ a takóvó zář vĕdávalĕ, žĕ běló dalĕkó šĕrókó vidĕt. Všĕcĕk

ôdiveně pòdèprěl sè vò stróm a pòdèpra hlèdi dò jasnè té zàřè; v tèm přelètíjò dvě hólòbičkè a sèdnò na stróm. „Pòvèz mnè, sèstrèčkò milá“, ptá sè jèdna dròhè „cò jè tò za vòhnivò zàř?“

„Nò còž pak nèviš, žè sò tò zlaty zámkè?“

„Nèvim, dèvěčkò; pòvaž jènóm, žè tò jòž tòzè dávnò, cò sèm tò nèbèla.“

„Král tètò pòdzèmské řiše pòròčèl svymò vòbròvi, abè vèstavěl dva zlaty zámkè jèhò cèrám. Vòbr jich tèda vèstavèl a vèstavja nèmèl strèchè; tò sè najèdnò dòzvědèl, žè dal král nad nama sènòvi zámèk zlatò strèchò pòkrèt a tòž nèmèškaja v nòcè jò vòdnèsl a dal jò na jèden z tèchtò zámku. Dròhè zvòstal nèpřèkrètè až pò dnèšni nòc, hdè vòbr krađa jò k órazò přèšil, tak žè sòbè včèl mòsi strèlnò ranò ô mòra hòjit. Princ knížètè pána, cò mò ta jèdna strècha patři, stòji tòdè pòd strómèm a nèvi, cò tò jè; dèbè šil přèd zámèk a řèkl: „Stuj, zámkò, jak svymò pánòvi!“ zastavil bè sè zámèk a vòn bè sè k princèznám dòstal.“ Tò tèda pòvidala hólòbička, a Sòbèslav z té dòšè ji bèl pòvdècnè a òtèkal k zámkòm, cò sè tòčèlè.

Přènda k prvnímò, řèkl: „Stuj, zámkò, jak svymò pánòvi!“ Zámèk sè tò chvilò zastavil a Sòbèslav až žasnòl, jak bèl nèsmirnè krásnè. Všèckò bèlò z čèstyhò zlata a vòkòlò dvèři a vòkèn bèlè rámcè vèkládany drahèm kamènim, barèv divnèch a inačích, alè zakrètè bèl strèchò, kèrá patřèla jèhò bratròvi.

È vèšil tèda Sòbèslav pò vzácnèch kopèrcách dò vnitřkò, hdè sè všèckò jènóm blèščèlò. V nèzadněši jizbè stála panna a krmila vtáka, a tèn mèl zlatò hlavò. Čèrny vlasè klòstèma lèlèkama stříbrny šatè až zakrèvalè; tènòčky jak hèdbávi a dlòhy řasè krèlè vòčè čèrny jakò trnkè.

„Jak pak sèm's přèšil, mládèncò krásnè?“ ptala sè libèznèm hlasèm Sòbèslava, kèrè bèl jak vè vidèňò, tak žè ji tèpròv za hòdnò chvilò svò pøihòdò pòvèdèt muhl.

„Tòž tèda nèmèškè a pòd hnèď k mè sèstrè!“ pòvidá čèrnòvòká panna, vzala Sòbèslava za ròkò a vèdla hò kè dròhymò zámkò, kèrè sè na známy slòva taky hnèď zastavil. Bèl-lè prvni krásnè, bèl dròhè èšèè krásněši, lèbò bèl všècèk dyjamantama a pèrlama vèkládanè è tšpytil sè jak slòncè. Alè tò všèckò nèbèlò nic proti tèmò, jak bèla ta panna hrzká, kèrò zhlidl Sòbèslav v nèzadněši sètnicè. Po mòdrèch šatèch spadalè ròzplètèny zlaty vlasè, kèry právé zlatèm hřèbinkèm ròzčèsavala.

Ůviza jich přecházet, pohlidla vókem módrém jak růzvitá charba na Sóběslava a tē vóčē až žízlavý růzpálélē srcē jēhō jēdném plamēném. „Kēhō pak mně tō vědēš, milá Jōdētō?“ ptala sē, a hlas jēji zvōčēl zlatō sētnicō jak dēbē strībrném zvōném zvōnilē. Tō tēda Jōdēta všēckō vēkládala, cō ji Sóběslav pōvidal.

„Tē sē tōzē gurášně mládēnēc, a lēhkō's tō muhl smrtō zaplatit“ pōvidá princēzna Hēléna. „Alē dām tē dōbrō radō.

Náš ōtēc vōdēšlē dō cēzēch zēmi a dalē nás tēm ōkrōtném vōbrēm hlídat, kērē tōbē a tvymō bratrōvi zlaty strēchē vōdnēsł. Prótōzē alē dnēska pōzbēl palēc, tōz sē mōsi hōjit; lēži na brēhō červēnyhō mōra a má nōhō vē vōdē, dōkavād' bē sē mō rana nēzhōjila. V lēvé kapcē má vōdō slabō a v pravé sēlnō; tē tēda sē mōsiš pōkōsēt, abēs mō flašcēčkē zmēnil a sám pak sē tē sēlnē vōdē hōdnē napil. Jak sē prōbōdi, napijē sē hōnēm pōdlivá pōvėkō z pravé flašcēčkē, alē tēm zēsłábne a tē hō bōdēš mučt lēhkō zabit. Až tō ōděláš, vhōd' hō dō mōra a hōnēm k nám zas přēběhni!“

„Jak pak alē, bōdē-lē vōbr vēhōjēnē, nēž já k mōrō dōndō?“

„Tōt máš zlatō pišcēlkō“, řēkla Hēléna a pōdala jō Sóběslavōvi, „alē hōdinō cēstē vōcād' pasē sē na zēlnē lōcē stádō kōni; jak k nim dōndēš, zapiskni na tō pišcēlkō a kērē z kōnu k tōbē přēběhne, na tēhō sēdni a bōdēš spiš ō mōra.“

Sóběslav pōdėkōval pėknēm sēstrám a pōdėkōvaja šil k červēnymō mōrō. Alē na hōdinō cēstē vōd' zlatých zámku zhlídl na lōcē stádō kōni. Tōz tēda zapiskl na zlatō pišcēlkō a zapiskna, nēkrásněši z cēlyhō stáda přēběhl k nēmō; ē vēskōčēl vōn Soběslav tēda na nēhō a ōjizdēl cō jēnōm muhl k mōrō.

Z dalēka jōz vidēl nēsirnē hrōby tēlēsčō vōbrōvō na brēhō růztahnōty, skōčēl tēda s kōna a skōča šil pėškē kē brēhō. Vōbr alē spal tvrdō; lēbō chrápал, žē tō bēlō dalēkō šērōkō slēšēt, jak dēž z hlōbōka řmi. Pōtichōčkō přēsōral sē Sóběslav k pravymō bōkō a z pōlėhōčka vētahl flašcēčkō, kērā z kapcē trčēla. Tō sēbō alē vōbr trhl a Sóběslav nēmėškaja hōnēm sē napil, abē mēl sēlō k zápasō, dēbē snad vōbr stal. Nēž tēn lēžēl a spal jak prv, a Sóběslavōvi sē zmēna flašcēčėk ščasné pōdarēla. Pōtōm kōsėk pōvōdēšil a pōvōdēnda čekal na brēhō, až bē sē vōbr prōbōdil; tō taky nētrvalō přilēš dlōhō. Vōbr si prōtrčēl vōčē, chmatl dō pravé kapcē a nahl si hrzkē z flašcēčkē; tō chvílō mō alē sēlny ramēnō klēsłō. Tōz prōklēnal hđē cō a

oviza Sóběslava žě přecházi, vĕtahł nõhõ z mõra a nõ malõ sĕ rõtĕklĕl. Nĕž tĕntõkrát sĕ alĕ tõze võmĕlĕl; lĕbõ jak űm Sõbĕslav ždõchl, přĕvalĕl sĕ jak hnilĕčka. Lĕhõčkõ hõ tĕda přĕmuhl a přĕmuža prõbõdl a vĕhõdil dõ mõra. Dĕž tõ Sobĕslav tĕda tak všĕckõ vĕkõnal, vrátil sĕ na ĕrstvym kõhõ kĕ zlatĕm zámkõm.

Tõdĕ hõ s tõzĕ vĕlĕkõ dĕchtivõstõ sĕstrĕ vĕhlialĕ. Sõtva hõ zhlidlĕ, hnĕď mõ bĕžĕlĕ võbĕ dvĕ naprõti a zĕ srcĕ mõ dĕkõvalĕ, žĕ jich vĕšvõbõdil. Hnĕď hõ vĕdlĕ dõ sĕtnicĕ, nanõsĕlĕ dõbrĕch jidĕl a chõtnĕ võbõcĕ, chtĕjic hõ aspõň nĕĕĕm õctit, alĕ Sõbĕslav bĕl sĕtĕ divaja sĕ na jejich až andĕlskõ krásõ.

„Vĕĕl nás tĕda tõdĕ võcãď vĕvĕď“, řĕkla Hĕlĕna, dĕž põrõzprãvĕlĕ a sĕ võbĕerstvilĕ „a za võdmĕnõ vĕm tĕ zlaty zámkĕ sĕbõ! Tõ mãš dvĕ jabka, jĕdnõ zlaty, jĕdnõ dijamantõvy; s prvnm sĕ põstav přĕd prvni zámĕk a řĕkni: „hõp, zámkõ, dõ jabka!“ a zámĕk sĕ dõ nõhõ zavřĕ. Drõhĕ zámĕk zavřĕ dõ dijamantovyhõ jabka! Až jich bõdĕš chtĕt mĕt vĕnkõ, řĕknĕš: „Hõp, zámkõ, z jabka!“ a zámĕk sĕ põstavi, hĕ bõdĕš chtĕt.“

S põdĕkovãním přĕjal princ drahõcĕnĕ dar a vĕzma sĕstrĕ za rõkĕ, šil s nĕma k ěřĕ, kõdĕm k nim přĕšil.

Alĕ napřĕď šlĕ k prvnmõ zámkõ. Sõbĕslav vĕtahł zlaty jabkõ a řĕkl řka: „Hõp, zámkõ dõ jabka!“ a zámĕk bĕl tõ chvilõ v jabkõ. Tak taky õdĕlal s drõhĕm; põtõm jich strĕĕl dõ kapcĕ a všĕci šlĕ k prõvazõ.

„Napřĕď pudĕš tĕ sĕstrõ“ řĕkla Hĕlĕna, „põtõm já a napõslĕdĕ Sõbĕslav.“

Zatim õslĕšĕlĕ slõžebnici zvõnĕk a vĕtahõvalĕ prõvaz na vrch. Dĕchtivĕ, cõ alĕ bratr vĕzkõmal, Slavõmil stãl õ ěřĕ a võĕĕkãval, až hõ õvizĕ. Najĕdnõ zašõstijõ strĕbrny šatĕ, a ĕrnõvlasã hlava, võkrãšlĕnã pĕrlama, sĕ õkãžĕ. Slõžĕbnici sĕ lĕklĕ, žĕ až võdskõĕlĕ, a dĕbĕ bĕl Slavõmil Jõdĕtõ nĕzachĕtil, bĕla bĕ dulĕ spadla. Kryv mõ snĕďõ tvãř põlila, dĕž Jõdĕta ĕrnĕm võkĕm na nõhõ põhlidla a cõ bratr zkõsĕl mõ vĕklãdala. Hnĕď rõzkãzal, abĕ spõstilĕ prõvaz, prõ drõhõ princĕznõ; nĕkõlĕk slõžĕbniku bĕžĕlõ dõ zámkõ prõ võzĕ a tam prõ vzãcny hõstĕ všĕckõ cõ nĕpĕkñĕš chĕstalĕ.

Napõslĕdĕ vĕtahĕlĕ na vrch taky Sõbĕslava.

Drõhyhõ dnĕ slavila sĕ svajba võbõch dvõch bratru a sĕstĕr. Kviĕĕrõ Sõbĕslav sĕ vĕtratil zĕ sinĕ, šil na kõpecĕk naprõti õtcõvskyhõ zámkõ, vĕtahł z kapcĕ zlaty jabkõ a řĕkl:

„Hóp, zámkô, z jabka!“ a tó chvílô stál zámek na kôpěčkô. Pôtôm šil na drôhé kôpěček, vêtahl dijamantovy jabkô a vêtahna hó řekl tak jak prv a dijamantama vèkládané zámek sè blěštěl v zářè slôněčka dêž zapadá, až sè lêdi sbihovalé a krěčélè: „hóri!“ alé jak přêmrzli stálè, dêž ôvidělè tèn div divôci. Sôběslav sè vrátil a védl hôstè, abè sè šlè pôdivat; pôtôm dal bratrôvi zlatè zámek a dô dijamantovyhò šil sám zè svô Hèlénô.

Lešany u Prostějova. Přepsal soud. adj. *Jak. Sedláček*.

c) Různořečí týnecko-nezamyslické.

V 18 osadách na Prostějovsku a Olomoucku odlišuje se mluva od vypsaného podřechí okolního několika podstatnými znaky, majíc s ním ostatek základní ráz společný. Jsou to osady: Držovice, Vrahovice, Kralice, Vítonice, Hrubčice, Ratibořice, Čertoryje, Drahlov, Charváty, Tážaly, Kožušany, Blatce, Grygov, Hostkovice, Čechovice, Týnec, Vsisko, Holice.

Samohlásky.

1. *á* se krátí ve slovech sadlo, maslo.

2. původní *o* má zvuk normální: vedete, nesete.

V řadových číslovkách šestý, sedmý na Prostějovsku *o* se neúží, na Olomoucku se úží: šistý, sidmý.

3. V slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, čí* mění se *i* v *e*: lest, hřena, pořeca, křečet, peřena, zema, seřa, cebořa, žed, šedit, řečeca. Tak *i* ve slovesech IV. třídy: pářet, kůřet, vozet, noseř, točet atd.

V nominativě mn. *i* se nemění ani po *c*: vojáci, vtáci.

Toto zástupné *o* neliší se hrubě svým zvukem od původního: řed (led) a řed (lid) znělo mně stejně, ač sousedé tvrdili, že obě slova rozeznávají. Tak přešil znamená přešel i přišel.

4. V slabikách *lí, ří, zí, sí, cí, ží, ší, čí*, kde v *a*) a *b*) *i* přechází v *é*, ve výslovnosti těchto osad slyší se *i* jen malinko zbarvené zvukem *é* (na Prostějovsku), někde skoro čisté (na Olomoucku): řísti, ponděří, říbit, řířat, hřista, kříž, křídlo, vekříkl, šípek, naši matce, čítat, čířat, číst, rohřik, psík, vozík, košik, nožik, nebožčík, střířkat, střířim — střeřim.

Tak i v genitivě mn. rodu ž., kde v *a) b)* jest *é*, je tu *í* po měkkých souhláskách, *ý* po tvrdých a obojetných: kuží, doší, nuší, hosí, olší, zěmní, rebý, korotvý.

5. *y* se mění v *e* poněkud zvýšené, zvláště v sousedstvu podřečí kojetského: řěbě, pěskě, jazěk.

6. *ý* zní jako *ý* poněkud ztemnělé zvukem *é*, ve Vrahovicích na př. více nežli v Charvátech a Týnci: strýc, býk, dobrý člověk, omývá, zakrývá.

7. *o* má zvuk normální: oľovo, toporo.

o se mění v *u* (ů) v týchž slovech a tvarech jako v *a) a b)*: pokuj, ruj, struj, stuj, nebuť se, pomuč — pomuža — pomuž — pomuľ, rust — orustľ atd.

8. *u* se mění v *o*: bodo, chaľopo, v leso, šćoka, kľoćka, koľatý, sľonećko, odhrnoľ, jož, potřebojo.

Zvuk tohoto zástupného *o* neliší se od původního: bok (bok i buk), kos (kos i kus) ve výslovnosti se nerozeznává, a Francka má ve vokativě Francka proti: Francko! (= Francku!).

9. *ú* má zvuk dlouhého *ú* ztemnělého poněkud, někde více, jinde méně, zvukem *ó*: kľobůk, kľůć, ľubať, kľůćek, špfůćať, ůľ, ůhor, ůvod, k zelů, v obilů, radostů, obeů, ružů, dvůch, minůť, sedijů, voľajů, mažů, ijů, vijů, sů, k vićerů atd.

ú se mění v *ý* ve slově plýťfa (ploutev), *ó* v *ú* ve slově můda, miliůn.

10. *ů* zní všude zkrátka: dum, dvur, ruža, sůsedu.

11. Hanácké *půk*, *půz* (slov. pauk, pauz) zní v tomto podřečí: půk, půz; cizí slova kaucí, hauptman, Pauláni: kůci, hůptman, Půľáni.

Tězeslabičné *aj* mění se v *ý* (ej, é): krý — kraja, hýný.

Tězeslabičné *ej* přechází po tvrdých a obojetných hláskách v *ý*, po měkkých v *í*: grýcar, výce, krýćir, dý, zavolý, zazpivý, počký, přećťý, nenalizý, neošivý se, nývětší, nýpěkníší, nýso — nýsů — nýni (= néjsu — néni), z tý bilý hose, — neotrácí, omní (uměj), krájí (krájej), hří, okří, velí, (vylej).

Tězeslabičné *ij* v imperativě po *š* a *š* mění se v *í*, ostatek v *í*: oží, oší, napi se, nabi.

Tězeslabičné *yj* v imperativě mění se v *ý*: zakrý, om ý, rý.

12. Ve většině těchto osad souhláska *v* s temnými *k, t, s* spodobuje se v *f* jako na sousedním Kojetsku: *kfět, kfám, tfuj, sfuj, sfět*.

13. *l* a *l'* rozlišuje se všude zcela určitě: *oheř — oheř, voľý (volej) — oľí (olej), trohľa — do trohle — v trohle*.

ř tvrdne jako *jinde* na Hané ve slovech: *odereř, kreda*.

r se mění v *ro* ve slově *teprová*.

14. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: *mněť — nemňí za zly, smněje se, mněch, smněť, po tmně*.

15. *t* se měkčí v infinitivě: *nyst, biť, sedět, chodit, volat, kopovat*; mění se v *k* ve slovech *klóct, klóstý, klačet*.

16. Přídechového *v* není: *oko, oves*; ani přídechového *h*, leč v několika slovech: *hozeny, hofeca*.

Ostatní proměny samohláskové i souhláskové jsou celkem tytéž jako v *a*) a *b*).

Skloňování a časování spravuje se vzory nahoře uvedenými, až na vládnoucí tu zákony hláskoslovné; proto stačí tu vytknouti jen některé zvláštnosti, hledíc hlavně k těmto zákonům hláskoslovným.

1. Zvláštní je v podřečí tomto genitiv jedn. substantiv vzoru *starosta* na *u* vedle akkusativu na *o*, kdežto přece každé *u* se mění v *o*: To je bratr našeho *Peku*; ale jenom ve *Vrahovicích* (jako v *Dubanech*), v sousedních *Hrubčicích* a dále končí se na *o* jako akkusativ: *Beř sem o Janka Krópo, dostal sem to od Pavla Svobodo* (tak i na *Litovelsku* a *Zábřežsku*).

2. *Kafé* má v gen. *kafejo*: „Trocho *kafejo*“ (*Holice*).

3. oče	oše
očí	oší
očám	ošám
očách	ošách
očama	ošama

4. dobrý — dobry	dobrá
dobryho	dobrý
dobrymu	dobrý
dobryho — dobry	dobru
o dobrým	dobrý
dobrým	dobru

dobři — dobry
 dobrých
 dobrým
 dobry
 dobrých
 dobrýma.

5. muj — moje (mý)	moja
mojeho -- (mýho)	mojí (mý)
mojemo (mýmo)	mojí (mý)
mojeho (mýho)	mojo (mů)
mojem (mým)	mojí (mý)
mojim (mým)	mojů (mů)

moji moje
 mojech (mých)
 mojem (mým)
 moje (mý)
 mojech (mých)
 mojema (mýma)

6. ten	tá	ti	ty
teho	tý	tech	
temo	tý	tem	
teho	tů	te	
tem	tý	tech	
tým	tů	tema.	

Totěž podřečí vládne v 10 osadách na Kojetsku; jsou to: Srbce, Mořice, Nezamyslice, Dřevnovice, Těšice, Tištín, Koválovice, Osičany, Pavlovice, Určice.

V prvních osmi osadách shoduje se mluva docela s podřečím právě vypsáním; rozdily jsou nepatrné.

1. *a* ve slovech máslo, sádlo se nekrátí.

2. *l* je tvrdé před *a*, *o*, *ú*, ale před *e* střední.

3. *v* po *k*, *t*, *s* podržuje svůj původní zvuk, nespodobujíc se v *f*: květ, tvůj, svět.

4. Vzor starosta má v gen. staroste, v akk. starosto. I jméno Šírek má v gen. Šírke.

5. Infinitiv má tvrdé *t*: volat, sedět, chodit, sloužet, kot.

Mluva osad Pavlovic a Určic má kromě svých odlišných znaků (í, ý, ů) ráz podřečí kojetského B).

1. *i* v slabikách *li, ři, zi, sí, ži, ši, či* mění se v *è*: polèca, peřèna, zèma, sèla. žèto, šèdit, svačèna.

2. *y* mění se tolikéž v *è*: rèbè, pèskè, chètat.

3. *u* se nemění: budu, hubu, muchu

4. Infinitiv má *t* tvrdé: dat, ležet, nosèt, vodit, kut.

Zlatovláska.

Bel jeden král a bel tak rozomný, že i fšeckým zvířatom rozomněl, co si povídale. A poslúchýte, jak se to naočel. Přešla k němu jakáse stará stařenka, přenesla mo v košíko hada a povídá, abe si ho dať nastrojít, dež ho sni, že bode fšeckymo rozomnět, co kery zvíře f povětrú, na zemi i ve vodě młovi. Temo kráľovi se to líbilo, že bode omnět, co žádný neomi, dobře stařence zaplatil, a hned poročel složebníkovi, abe mo tú rebo g obèdo nastrojil. „Afe“ prý, „ať ji ani na jazek nevezneš, lebo mnè to sfojú hlavú zaplatiš.“

Jorkovi, temo složebníkovi, belo divny, proč mo to král tak toze zapověděl. „Jagžev sem takovú rebo neviděl“, povídá si sám, „vepadá zrovna jag had. A jaký be to bel kochař, abe ani nekoštoval co stroji?“ Dež to belo opèčeny, vzal kúšček na jazek a koštoval. F tem sleši kolem oší neco bzučet: „Nám taky neco, nám taky neco“. Jorka se ohlíži, co to? — a nevidi leda nekořek moch, co v kochení lítale. To zas negdo na hořece šepřavě volá: „Gde pak, gde pak?“ A tenši hlase odpovídajú: „Do menářovyho ječmeňa, do menářovyho ječmeňa“. Jorka kúknè oknem a vidí húsèra ze stádem hoší. „Aha“, povídá, „taková je to reba?“ Jož věděl, co je. Čerstfo strčel ešče jeden drobek do hobe a potom hada donesl kráľovi, jag be nic nebèlo.

Po obèdè poročel král Jorkovi, abe mo nastrojil koňa, že se chce projet, a on abe ho doprovázel. Král jel napřed a Jorka za ním. Dež jefe po zelený líuce, poskočel Jorku kuň a zařechtal: „Hohohó, bratře! mnè je tak ľefko, že bech chtěl přes hore skákat“. „Což je o to“, povídá drohý, „já bech taky rád skákal, ale na mnè sedi starý; skočim-ľe, svali se na zem jak mnèch a zlomi si krk“. — „Ať si zlomi, co z teho?“ řekl Jorku kuň;

misto staryho bodeš noset mladýho“. Jorka se tý rozmlově zasmil, ale jenom tak poticho, abe král nevěděl. Ale král taky dobře rozomněl, co si konici povidaše, ohlídl se a viza, že se Jorka smňuje, ptá se: „Čemo se smňuješ?“ „Ničemo, králofská Jasnosť, jenom mně tak neco napadlo“, oměluval se Jorka. Ale starý král jož ho mněl v podezřeňú a koňom jož taky nevěrel; obrátil a zas dom.

Dež přejele do zámko, poročel král Jorkovi, abe mo našil do sklinky vina. „Ale tfoja hlava za to“, povidá, „ešle nedofeješ alebo přejeješ!“ Jorka vzał komvo z vinem a leje. F tem preletěle oknem dvá ftáčci, jeden drohyho honil, a ten, co otěkal, mněl tře zlaty vlase v zobáčko. „Dý mňe jich“, povidá ten jeden, „šak sú moje!“

„Nedám, moje sú, já sem si jich zvihl.“

„Ale já sem jich viděl, jak opadle, dež se tá zlatovlasá pana česala. Dý mně aspoň dva!“ — „Ani jeden“. To ten drohý ftáček za ním a te zlaty vlase chetil. Dež se tak o ně v letě táhale, zostal každymo v zobáčko jeden, třeti zlatý vlas opadl na zem, jenom to zazvonilo. F tem se Jorka po něm ohlídl a přefil. „Propadls ževot“, věkřikl král, „ale chco s tebiú milostivě naložet, dež tí zlatíú pano dobodeš a převedeš mně jo za ženo.“

Co mněl Jorka dělat? chtěl-le sfuj ževot zachovat, moseł pro pano, ačkole ani nevěděl, gde jo hledat. Nastrojil si koňa a jel kade tade. Přejel k černymo lesu, a tam pod lesem o ceste hořel chrást; zapálele ho pasáci. Pod chrástem beł brablenčí kopec, iskre na ní přšele a brableneci ze sfojema biłýma vajičkama semtam otěkale. „Ach, pomuž, Jorko, pomuž!“ voľale žalostně, „zhořime, a naši mladi ve vajičkách“. — To on s koňa duľe, chrást oťal a oheň ohaseł. „Až teho bodeš potrebovat. zpomeň si na nás, a taky ti pomužem (e).“

Potom jel přes ten les a přejel g vesoký jedľe. Na vrcho na jedľe beł krkavčí hnízdo, a duľe na zemi piščele dvě krkafčata a našikale: „Tatiček a matička nám oľetěle, máme si sami potravo hledat, a me obohy pisklata ešče litať neomime. Ach, pomuž, Jorko, pomuž, nakrm nás, lebo omřem hladem“. Jorka se dlúho nerozmýšľel, skočel s koňa a vrazil mo do boka šabľo, abe krkafčata mněle co žhrať. „Až teho bodeš potrebovat“, krkale vesele, „zpomeň si na nás a taky ti pomužem!“

Potom dāl jož moseł Jorka pěške. Šil dūho, dūho lesem a dež jož z Iesa vecházeł, viděl před sebu daleky veleky moře. Na břeho na krajo mořa hádale se spolem dvě rebári. Chetile veleků zlatů rebo do sítě, a každý jo chtěl mněť sám pro sebe. „Moja je síť, moja reba!“ — A drohý mo na to: „Málo be ti tvoja síť beła pátaná, debe mojí lodě a moji pomocě něbelo. — „Až podrohy zas takovů chetnem, bode tvoja“. — „Né tak, te počký na drohů a túto dý mně“. — „Já vás porovná“, povidá Jorka; prodýte mně tú rebo, dobře vám jo zaplatim, a penize rozděte mezi sebu na pole“. A dāl jim za ňo všecke penize, co mněť od kráľa na cěsto, nic si nenechal. Rebári beše rádi, že tak dobře prodale, a Jorka postil rebo zas do mořa. Vesele zašplůchla, podhrozeła se a potom břízko břeha ešče jednu vestrčeła hlavo: „Až mně, Jorko, bodeš potřebovat, zpomeň si na mně, odslůžim se ti“. A potom se stratila. „Gde ideš“, ptaše se rebári Jorka. „Ido sfojemo pánovi, starymo kráľovi pro nevěsto, pro zlatovlasů pano, a nevím ani gde jo hledat“. „Ach o tý ti mužem dobře povědět“, řekle rebári, „je to Zlatovláska, kráľova cera, z křešťalovyho zámko tam na tem ostrově. Každý deň ráno, dež se rozednivá, češe svoje zlaty vlase; ide od nich zář po nebi i po moři. Chceš-ře, sami tě tam na ten ostrov dovezem, protožes nás tak dobře porovnal. Aře mů se na pozoro, abes pravů pano vebrať: dvanást je panen, kráľofských cer, aře jenom jedna má zlaty vlase.“

Dež beł Jorka na tem ostrově, šil do křešťalovyho zámko proseť kráľa, abe svojo zlatovlasů cero jeho pano kráľovi dāl za ženo. „Dám“, řekl kráľ, „aře mosiš jo veslůžet, mosiš za tře dni tře práce odělat, co ti oložim, každý deň jedno. Zatým si mužeš do zýtřka odpočenů“. Drohý deň ráno povidá mo kráľ: „Moja Zlatovláska mněľa šnurko drahých perel; šnurka se přetrhla, a perle se vesepale do vesoký tráve na zeľený lůce. Te perle mosiš zebrať, abe ani jedna nechebila“. Jorka šil na tú lůko, beła daleká, veleká, kľekl do tráve a začal hledat. Hledal, hledal od rána do poledňa, aře ani perličko neviděl. „Ach, debe tade beše moji brablěnci, ti be mně muhľě pomuč!“ „Šak zme tade, abechme ti pomuhľe“, řekle brablěnci, gde se vzale, tam se vzale, aře koľem něho jenom se hýbale. „Co potřeboješ?“ — „Mám perle zebrať na tý lůce, a nevidím ani jedno“. „Počký jenom maličko, me jich za tebe pozbiráme“. A netrvalo to dūho,

z tráve mo snesle hromádko perel; nepotreboval leda na šnurko navlíkat. A potom dež jož tí šnurko zavazoval, překolhal ešče jeden brableneček, běl chromý, noha mo tehda zhořela, dež o nich hořeło, a křečel: „Počký, Jorko! nezavazuj, neso ešče jedno perličko!“

Dež Jorka te perle královi přenesl, a král jich přepočítal, ani jedna nechebila. „Dobřes odělal svojo věc“, povídá, „zýtra ti dám jinú práco.“ Ráno Jorka přešil a král mo řekl: „Moja Zlatovláska kúpala se v mořo a ztratila tam zlatý prstýnek; ten mně mosíš najít a přenyst“. Jorka šil k mořo a chodil smotně po břeho; moře belo česty, ale tak hluboky, že nemohl ani na dno dohlednúť a což teprová na dně najít prstýnek. „Ach debe tade bela moja zlatá reba, tá be mně muhla pomuct“. F tem se neco v mořo zablísklo, a z hlúbke na vrch vode veploa zlatá reba. „Šak so tade, abech ti pomuhla; co potreboješ?“ „Mám v mořo najít zlatý prstýnek a nevidim ani na dno“. „Včel akorát potkala sem ščoko rebo, nesla zlatý prstýnek na plýťfě. Maličko jenom počký, já ti ho přeneso“. A netrvalo to dlúho, vrátila se z hlúbke a přenesla mo ščoko i s prstýnkem.

Král Jorka zas pochfálel, že dobře sfojo věc odělal, a potom ráno mo oložel třeti práco: „Chceš-ťe, abech sfojo Zlatovláska tfojemo královi dal za ženo, mosíš ji přenyst mrtfý a ževý vode, bode ji potřeba“. Jorka nevěděl, gde se pro tí vodo obrátit, šil na zdařbuh, kade tade, gde ho nohe nesle, až přešil do černyho lesa. „Ach debe tadě bele moji krkafci, snád be mně pomuhle!“ To mo nad hlavú cose šostlo, a gde se vzafe tam se vzafe dvá krkafci: „Šak zme tade, abechme ti pomuhle. Co chceš?“ Mám přenyst mrtfý a ževý vode, a nevim, gde jo hledat.“ „O tý me dobře vime. Maličko jenom počký, me ti jo přenesem“. A za malú chvílo přenesle Jorkovi každý jeden plocar plný vode; v jednom plocaro bela ževá voda, v drohým mrtfá. Na krajo lesa viděl od jedle g jedle rozpjatú púčeno, prostřed púčene seděl vefeký púk, cucał mocho Jorka vzał plocar s mrtfí vodí, postříkał púka a púk se zvaleł na zem jak zralá višňa, bel mrtfý. Potom postříkl mocho z drohyho plocara ževí vodí a mócha začala sebu házet, veškrabala se z púčene ven a potom do povětří. „Tfoje ščesti, Jorko, žes mně zkriseł“, bzučela mo kolem oší, „šak beze mně bes sotfá ohodl, kerá ze dvanásti je Zlatovláska.“

Týnec u Olomouce.

Přepsal theolog Jan Švránek.

d) Různořečí vyškovské.

Na Vyškovsku, počítajíc tam: Pačlavice, Dědkovice, Švábenice, Hoštice, Křižanovice, Herotice, Topolany, Mor. Prusy, Vážany, Malkovice, z podřečí tohoto vytknouti sluší:

a) Původní *e* a *o* mají zvuk normální

b) Ze sloves V. třídy *a* nepřehlasují: večerāt — večeráme, věšat — věšáme, zabijat, střilat. Za mišat jiných podřečí hanáckých je tu michat (imper. zamiš).

c) *ě* se úží v *i* v slovesech: hřit — hřije — hři — hřil, věkřit — věkřije — věkři — věkřil, přit — příje — při — přil, smit se — smije se — smi se — smil se.

d) *i* v slabikách *lí, ři, sí, ži, ší, či* většinou se krátí: klíč, blízko, rohlík, stehlík, kříž, křídlo, šípek, košík, nožík, číst, čítat, čihat, v genitivě mn.: kuži, veži, hōsi. Jen v některých slovech a tvarech mění se v *ě*: lésti, lézat, lézačka, psěk, vozěk, čém, ôšě (ušij), ôžě (užij). Tak i v Brodku a v Želči.

e) *y* mění se v Pačlavicích ještě v *e* povýšené: rěbè, trnkè (jako na Kojetsku), dále v *e* hrdelné: rěbè, trnkè, hròškè.

f) *o* se dluží před *j* ve slovesech: hójit, dójit, strójit, bójim se, stójim a p.

g) Slovo kraj nepřehlasuje.

h) V Pačlavicích ještě se dosti zřetelně rozeznává *í* a *l*, dále už je jedno *l* střední.

i) *ř* tvrdne ve slovese ôderêt, ale netvrdne ve slově křêda

k) Přídechového *v* a *h* není: oko, óvod, abêch.

l) Dativ mn. rodu m. a stř. v Hradčanech, Chvalkovicích. Pačlavicích a Švábenicích má koncovku *om*: chlapom, koňom, telatom, od Ivanovic počínajíc k Vyškovu *um*: žebrákum, koňum, telatum.

m) Akkusativ jedn. vzoru starosta jest roven genitivu: Od Procházke, potkal sem Procházke.

n) Zem, do zeme, v zemi, pod zemó, zeme — zemi — zemách — zemama.

o) Přídavné jméno má v instr. jedn. a mn. krátké *y*: dobrym, dobryma; tak i: mym, sòsedovym.

p) Dativ zájmena *ty* rovná se akkusativu: já tě povim!

Zájmeno ukazovací ženského rodu je v nom. *tá*, v akk. *tô*.

r) Opětovací sloveso *jeti* je tu všude ježďat.

V Ivanovicích se nyní řeč „panští“. Hledíc k samohláskám, pozorovati tu tři doby vedle sebe: *bôdô* — *budô* — *budu*, *rêbê* — *rybê* — *ryby* a p.

IV. Drahaný.

Hranice: Ptení, Zdětín, Vícov, Plumlov, Prostějovičky, Podivice, Drysice, Pustiměř, Něm. Prusy, Dědice, Drnovice, Nosálovice, Lulč, Nemojany, Tučepy, Habrovany, Olšany, Radčice, Ruprechtov, Podom, Krásensko, Rozstání, Lu dikov, Újezd, Skalice, Svitávka, Chrudichromy, Buková, Lipová.

Samohlásky.

1. *a* v koncovkách pádových se ne přehlasuje: *práca*, *dô hrnca*, *zêlêny pôla*.

á ve slovech *máslo*, *sádlo*, *nás*, *vás* se nekrátí.

2. *e* původní zvýšeno je v Drahanech v *è*: *hdê hô vèdêtê*, *nêsêmê*, *jinde* v *ê*;

ě se zeslabuje v *i* ve slovech a tvarech: *vidêt*, *pôvidêt*, *zdôvidêt sê*, *vêstihôvat sê*, *Prôstihôv*, *plêsnivit*, *vôšêdivit*, *vônémôcnit*, *sêdnitê*, *zamknitê*, *na náspi*, *vêdli*, *hrijê*, *prijê*, *smijê sê*, *vôkrijê*;

é mění se *y*: *prstynêk*. *dyšc*, *kryv*, *dôbryhò*, — *mynò*, *pyrò* v. *ménò*, *pérò* (Žďárná);

é kmenů zavřených sloves I. třídy mění se v infinitivě v *y* (= *ý*): *nyst*, *vyst*, *vyzt*, *tyct*, *pyct*, *kvyst*, na Boskovsku (Žďárná, Chrudichromy) se krátí: *nest*, *vest*, *vezt*, *kvest* v. *pyct*, *tyct*;

ie mění se v celé krajině v *i* (= *í*): *plict*, *litz*, *řict*.

3. *i* po retnicích má zvuk středního, českého *i* a mění se někdy v *ê* jako *y*: *rozvêlê* (*rozvily* = *rozpustily*), *pêchnôt* (*pichnouti*).

Slabiky *li*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *ži*, *či* mění se jako na Prostějovsku a t. d. v *lê*, *řê*, *zê*, *sê*, *cê*, *žê*, *šê*, *čê*.

V nominativě množném *i* zůstává někde vůbec nezměněno: *vôjáci*, *vtáci*, *psi*, *kôžêlôži*, *drátari* (Krásensko), *jinde* se mění

v *é* po sykavkách tvrdých i měkkých: vójácé, psé, kòžélôžé — drátáři. — Vòčé, hòšé (Krásensko) — vòčé, hòšé (Žďárná).

V lokale jedn. po *l* a *ř* mění se *i* v *é*, po sykavkách v *ê*: na tabôlê, na fařé, na pécê, na vèzê;

i po týchž souhláskách jen v některých slovech se mění v *ě*, většinou se krátí: lésti, lézat, cětít (Žďárná) — citít (Krásensko), psěk, vòzěk, — hlista, křidlò, šipèk, čihat, ròhlik, stéhlik a t. d.

Tak i v genitivě mn. *i* jen po *s* a *z* místy se mění v *ě*: hòsê, kòzê (Žďárná) — hòsi, kòzi (Krásensko), dòsi, kuži, březi.

4. *y* mění se v *ê*, *ý* v *ě*: rêbê, pèskê, běk, pècha, dòbrèch lèdi.

5. *o* původní mění se v Drahanech v *ò*, jinde v *ó*: vòlòvò — vòlòvò.

6. *u* se mění v *ò*, *ú* v *õ*: bòdò, mèdò, kòp còkrò, za našò — stòdòlò.

7. *ã* se vyslovuje zkrátka: stul, dvur, ruža.

8. *ej* v koncovkách substantivních zůstává nezměněno: zlòdèj, vòlèj, lèšèj, na pròdèj, ostatek se mění v *ě*: zavòlè, dè, nèlèpsi; — přèmitè = přijmète.

Souhlásky.

1. Jasnè souhlásky vyznívají na konci slov velmi jemně s pazvukem samohláskovým.

2. V Prostějovičkách před *a*, *o*, *ò*, *e*, *n* a na konci slova jest *l* tvrdé: tabòla, lòpata, lòh, vdòlèk, kòstèlnik, hòčètèl, v ostatních osadách jest jedno, střední *l*.

Za *l*, *r* jest *lò*, *rò* ve slovech: slòza, pètròžèli;

ř tvrdne ve slovese hòdèrèt, ale nikoli ve slově křèda.

3. *n* měkne ve slovech: čèsnèk, kòmiňàř.

4. *č* se mění v *j* v místním jménè Dèjice;

čt, *čt* zůstává nezměněno: pòčtè, zaplattè;

st mění se v instr. jedn. vzoru kòst u abstrakt v *šč*: radòšèčò, chètèròšèčò.

5. *v* mění se v *b*: gèbat = kývati, blaštuvka;

v se přísouvá: vlaska (lasice), vodvolat (odolati, jako by bylo složeno od—olat);

v jest přídechem každému náslovnému *o*: vòkò, vòvès.

6. *h* se mění v *j*: řójik;

h jest pravidelným přídechem náslovnému *a, e, i, ô* (= *u*), *ó* (= *ú*): haž, halé, hěrtěplé, hē (= *i*), hiva, jěhich, hō nás, hōmrěl, hōvód. Hōděrěl hōhliř hōhliřa hōhlēm, hōhliř hōpadl, hōmrěl. Se skupiny *hř* neodsouvá se *h*: hřich, hřibě, pō-hřěb a t. d.

7. *č* se mění v *š*: šmélák, *j* v *h*: Prōstihōv.

8. Přesmyk: hint = nit, hindē = hnidy.

Skloňování a časování neodchyluje se podstatně v ničem od obecné hanáčtiny, jmenovitě prostějovské.

1. Dativ mn. končí se na *um*: vtákum, hostum, hřibjatum.

2. Nebe skloňuje se dle pole, jen v genitivě má zvláštní tvar *nebi*: Pěšni anděli z něbi spadlé.

3. Rōcé má analogické tvary: dō rōci, v rōcich, rōcima.

4. Vzor mrkev přestoupil pode vzor ryba: mrkva, hōžva, kōtva, dēkva, kōrōtvja. — Ve Žďárné: mrkev -- mrkvě — k mrkvě — mrkvjó, pánvja, kōrōtvja, hōžva.

5. Přídavné přisvojovací končí se v *uj* — *ova* — *ovó*, na Boskovsku v *u* — *ova* — *ovó*.

Vó zlym kócōró.

Běl jedně jédén mladě, svōbōdně sēdlák. Rōdiči mō hōmrělē a vón vód tě dobē něměl hō sēbě vē statkō ani človíčka, měl jěnom vělkyhō čěrnýhō kócōra.

Sēdlák tēm běl tōzē pracōvitē a přěčēnlěvē; ránō každē dēň si všěckō sám pōklōdil a dēž drōzi sēdláci jělē dō pōla, jěl jōž takē. Him bēlō divny, hō mō všěckō pōpravōjē a dělā, alē dēž sē hō na tō zēptalē, říkával, žē mō všěckō hōdělā jěhō kócōr. Za nějākē čas namlōvil si cērō bōhatýhō sēdlāka a pōtōm si jō takē vzal; vōna bēla bōhatā, alē tōzē lēnošná a vzala si hō jěnom prōtō, žē si mēslēla, žē tēm kócōr za ňō bōdē všěckō dělāt. Prvni dēň pō svadbē sēdlák ránō stal, zapřihl a pōvidā žēnē: „S pánēm Bōhēm! Já jēdō dō pōla a tē tō tadē s tēm kócōrēm jōž pōpravuj.

V pōlědně přějēl dōm, vōdstrōjil kōně a šil dō sēknicē. Žēna jěhō sēdēla hō vōkna a šēla; kócōr lēžēl na lavcē hō kamēn. Sēdlák sē ptā sēlkē: „Nō, cō varíš na vōhēd.“ „Nic!

Povídala sém ráno kócõrovi: Pòklòd! — Nèchtěl. — Běž prò vòdò, nèchtěl, ani sè nèhèbal. — Běž, vař. — Nèchtěl. Děž vòn nèšil, nèšla sém také“, røkla sëlka.

Na tò sèdlák: „Tak, kócõr tÈ nèpòslòchal, nò døbřè. Šak já mò pòmùžò. Na, chèt hò a drž, alè pèvnè, já hò bòdò rìzat; bòdèš vidèt, žè tÈ pò dròhy pòslèchnè.“ Sëlka vzala kócõra a sèdlák hò rìzal. Chvilkò bël kócõr pò tichò, jènòm vrčèl; alè pak škrabal sëlko tèm vic, čím vic sèdlák hò mastil. Sëlka jòž prò Bòha pròsèla, habè hò nèchal, alè sèdlák nic. Rìzal dál. Sëlka jòž bèla cèlá pòškrabaná, a sèdlák rìzal kócõra jèšèè. Pòtòm dèž jòž sëlka tò nèmòhla zdržèt, pòstila kócõra, a habè hò pò dròhy zas nèmòsèla držèt, vařèla, pòpravòvala a dèlala všèckò sama. Tak si sèdlák chètřè pòmuhl a mël bòhatò a pilnò žènò.

Krásensko.

Napsal stud. *Jan Zachoval.*

V. Letovice.

Hranice: Krhov, Sebranice, Rudka, Nýrov, Jasenov, Vranová, Vlkov, Skrhov, Stvolová a odtud osádky po levém břehu Svitavy po Letovice.

Osady Vranové náleží sem jen východní polovice (30 čísel), jež slušela kdysi pod panství letovské, kdežto polovice západní, jež poddána byla Křetínu, má nářečí křecké (kunštátské).

Podřečí toto skoro ve všem se rovná brněnskému.

Samohlásky.

1. *a* se nepřehlasuje, *á* mění se celkem jako v ostatní hanáctině.

2. *é* se mění v *ý*: prstýnek, dýnko, dobrýho, po dobrým, vyjmouc kmeny zavřené sloves I. třídy na *z* a *s*, jež *é* krátí: vezt, vest, nest, kvest, lezt, v. týct, pýct;

ě mění se často v *i*: na halmaři, na hůři, na káři (v. na fáře), příd, přís, přivrátit, hřije, přije, smije se, vokríje, sednite.

3. *i* po *l*, *ř*, *ž*, *š*, *č* zůstává nezměněno, po *z*, *s*, *c* mění se v *e* (normální): lid hlina, peřina, pálit, vařit, slóžit, točit, močit,

— zema, sela, serotek, do Lisec, v Rosecích, cebola, cezí, noset, vozet a t. d.

Skloňovací koncovka *ci* mění se v *cè*: vtáčè, vojácè, k té pracè, v pecè (Sebraniče).

i dlouží se v nominativě mn.: tři, čtyři, všeci, hadí, holobí.

i vyslovuje se velmi zdlouha: znamení, zeli, dnešní, lepší, chodíme, nosíme, mlíko, chlib, klišče a t. d.

Po *l*, *ř*, *ž*, *š*, *č* zůstává *í* nezměněno, po *z*, *s*, *c* mění se v *é* (normální) jen v některých slovech a tvarech: hlista, lízat, blízko, klíč, plíce, kříž, křídlo, hřích, příčina, žídlo, hožívat, vešívat, číst, čítat, — v zémně, zívát, cép, cétit, cín, císař, psék, vozék, lesék, stádo kozé, hosé, pět mezé;

i se krátí v koncovce *ík*: mladik, chodnik, červik, — rohlik, stehlik, špendlik (Krhov) — rohlík, stehlík, špendlík (Sebraniče).

4. *y* mění se v *e*, *y* v *é* (normální *e*, *é*): meš, rebe, peske, pécha, stréc, motél, hél, dobréch lidí.

5. *o* má zvuk normální.

o mění se v *ú* ve slovech: kúzle, kúža, núša, rúste — rústl, vůbec (= obec), v *u* ve slabice *ov*: vuves, vuvca, nuvé, dobuvé, boskuvské, maluvat, a ve slabice *oj*: stuj: poduj, nebuť se, v. pokoj, a ve slovech jabluň, zluďej.

6. *u* se mění v normální *o*, *ú* v *ó*: bodo, hobo, kop cogro, za našó stodoló. Bok (latus) a bok (fagus), kopec (mercator) a kopec (mons) ve výslovnosti se nerozeznávají.

7. *ú* se vyslovuje zdlouha, i v genitivě mn. se hodně prodlužuje: stúl, rúža, dúm, vůl, nemúžu púčit, ho sósedú.

8. *aj* se nemění ve slovech: kraj, hajné, *ej* v koncovkách substantivních: dobroďej, zluďej, Matěj, lišej, kdežto jiné *ej* se mění v *é*: sténé, dé, névětší. V imperativě: počke — počkete krátí se *é*;

ij se mění v *i*: nali, nasi, hoži, hoši (ušij).

Tolikéž *ěj* se mění v *i*: nesmi se, při mo toho, zehři se. *yj* se mění v *é*: homé, zakré.

9. V přičestí činném v rodě muž. jedn. dlouží se samohláska, zvláště *e* vzniklé z *y*: bél, nosél, prosél, vozél. Dlouží se: šísté, sidmé, ale: vosmé.

Po různu: sélnica, čistá voda (Krhov).

Souhlásky.

1. Jasně souhlásky na konci slova znějí velmi jemně, s pazvukem samohláskovým.

2. *l* před *a*, *o*, před souhláskami a na konci slova v některých osadách (na př. v Sebranicích) zní zhruba: taboľa, na polo (na poli), kostelník, klnót, veľké, hoheľ, v jiných jest jedno, střední *l*.

V příčestí činném *l* jen místy (ve Vranové) většinou se odsouvá.

ř tvrdne ve slovese hoderet, trvá v podstatném křida.

3. *t* se neměkčí ve vzoru kost: spravedlnost, štvrt, hnit.

d a *t* tvrdne v imperativě: bed — bete (= beďte, buďte) pod — pote, zaplat — zaplate, pojed — pojedte a v příslovci ted.

d se nevsouvá ve slovese žímat.

st se mění v *šč* v instr. jedn. jmen odtažných vzoru kost: zloščó, chetroščó;

t se nemění v *k* ve slovech: tlosté, tlóct, tlačit.

4. *v* jest přídechem každému náslovnému *o*: voko, voves.

5. *h* jest přídechem náslovnému *a*, *e*, *i*, *o*, (= *u*): habech, he (i), hiskra, hídlo, hocho, hodělal, ho sóseda a t. d.

h se předsouvá ve slovech: hnit, hnížké, hroždí.

Skloňování.

1. Můj nové nůž	mý nový nůže
2. mého nového nůža	mých nových nůžů
3. mýmo novýmo nůžo	mém novém nůžum
4. můj nové nůž	mý nový nůže
5. můj nové nůžo	mý nový nůže
6. mým novým nůžo	mých nových nůžech
7. mém novém nůžem	méma novéma nůžama

Lokal mn. vzoru holub-dub bývá častěji na *ich* než v jiných podřečích sousedních: na stromích, na bocích (buk), vo vtácích na vozích, vobrazích.

1. Naša bílá koza	naše bílý koze
2, naší bílé koze	našich bílých kozé
3. naší bílé kozi	naším bílém kozám

4. našo bíló kozo	naše bílý koze
5. naša bílá kozo	naše bílý koze
6. naši bílé kozi	našich bílých kozách
7. našó bíló kozó	našíma bíléma kozama

Jako v jiných podřečích hanáckých, i v tomto jsou lokaly mn.: rebech, hobech, patech.

Vzor starosta má v genitivě i v akk. jedn. staroste.

Roce i tu se skloňuje dle liché analogie: do roci, na rocich, rocema.

Vzor mrkev má: mrkvě, mrkvi, mrkvjó atd. Tak: kotev, hůžev, pánev (v. pánva), ale: korotvja.

Přídavné přisvojovací končí se v Krhově na ůj, -uva -uvo, jinde na ů, -uva, -uvo.

Zájmeno *te* (*ty*) má v dativě i v akkusativě *ti*.

Von v akk. jedn. r. m. *jé*, r. stí. *je*, v akk. mn. *je*, v lok. jedn. něm, tak i našem, vašem, čem, všem.

Zájmeno *tem* (= *ten*) má tvary: toho, tomo, vo tom, tém, tí, tech atd.

Číslovka tři — tři má ve Vranové tvary: do třích, po třích, šteří — štere: do šter, po šterech, jinde: třech, štyřech.

Časování.

Tříst — třeso — třísl — třesené, příst — předo — přídl — předené, nest, vezt, vest, kvest, lezt, pýct, týct, síct, hotít — hoťál — hotíté, žít — žál — požaté, začít — začál — začaté, zapít — zapjál — zapíté, rožit — rožál — rožíté, vodpočít — vodpočál v. vodpočinót, přít — přije — přil, hřít — hrije — hřil — hříté, smít se — smije se — smíl se, chestat — cheščo — chešči — cheščite.

Přechodníky jsou jenom: sedna, lehna, stoja, seđa, kleča, chođa, viđa.

V přičestí činném slyšeti místy (na př. ve Vranové) i tvary elidované: nes, ved, pek atd.

Příslovce: vodsádedok (odtud), posovad, domka (domů), venka (ven), taktom, pádem za stavením (zrovna, hned), — cak (copak), — teplej, zeměj, pěkněj, réš.

Ostatek deklinace a konjugace neliší se hrubě od sousední kunštátské nebo vzdálenější brněnské.

VI. Litovel, Konice, Jevíčko.

Hranice: Náměšť, Senička, Odrlice, Cholina, Rozvadovice, Chořelice, Černé, Střelice, Lipinka, Loštice, Pavlov, Trnávka, Biskupice, Jevíčko, Smržov a t. d., Borotín, Ivanovice, Vísky, Sušice, Okrouhlá, Benešov, Pavlov, Štěpánov, Usobrnó, Šubířov, Konice, Buděcko, Náměšť.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se přehlasuje *a*) celkem tam, kde i v jazyce spisovném a v obecné češtině: *a*) v nom. jedn. rodu ženského: čepicé, lavicé, dōšě, ružě, věžě, přezě n. přízě, mēzě, svině, kaplé, šablě, tabulě, běrlě, v. stōdōla, škōla, skala a t. d., *β*) v genitivě a akk. jedn. rodu mužského: hōčētēlě, hēlě, ménārě, hōspōdārě, zajicé, strēcě, plačě, košě. S moravským změkčením: pul lōktě, měricé, jěčméně, kōs kaměně, dō plaměně; ale: zastřělél jělěna (slov. val. jeleňa) *γ*) v genitivě jedn. vzoru pole: dō pōlě, dō mōřě, vedle: dō pōla, mōra.

b) V některých slovech, v nichž čeština spisovná neb obecná nepřehlasuje: *a*) ve dvou slovech na *za*: hruzě, pōzě (pavuz) v. kōza, rōsa a t. d., *β*) ve slovech na *ňa* po moravsku změkčených: kōvárně, vōvčirně, kōžělōhōvně, *γ*) ve vlastních jménech: Kačě, Marōšě, Barōšě a p.

a se nepřehlasuje *a*) v nom. mn. vzoru pole: pōla, mōra, zēla, ōbila; *b*) v přechodníku: sēđa, běža, chōđa, vstāvaja, líhaja.

Na Konicku v sousední osadě Laškově počíná se přehlasovati teprve od nedávna, starší přehláska je: naše stōdōla vašě zēhrada, kdežto v některých pohraničních osadách, jako v Benešově na Boskovsku zase za příkladem obcí sousedních začíná se přehláska rušiti. Jinde tvary koša, koňa a p. pokládají za „dratařské“.

2. *á* (*ia*) se přehlasuje *a* úži (v *ie*, *i*) jako v jiných podřechách hanáckých: sihat, siha, tříst, příst, vokřit, hřit a t. d. (srovn. str. 9).

Kromě toho také ve slovese tihnót: tihni!

3. Kvantita samohlásky *a* jest celkem táž jako v podřečí I. (viz str. 10).

a se krátí *a*) ve slovech: maslò, sadlò; *b*) v instr. jed., v dat., lok. a instr. mn. (zřídka v gen. mn.) krátí některá jména dvojslabičná vzoru ryba kmenové *á*: brána — branó — brán — branách — branama. Tak: tráva, kráva; *c*) ve tvarech zájmených: *nas* a *vas*: Běl ô nas, mlòvil vò vas.

4. *a* se seslabuje v *e* ve slově zèhrada.

e, é; ě, ie.

1. *e* původní je zúžené (zvýšené, někde více (è), jinde méně (é), jinde mezi é a è: sèbè, cèra, čekal, vèdètè, jèhò, jèšcè, lèpçi, mèd, tanèc, pèrèna, rèpa, dòbřè, trèba, sèstra, v lèsè, strèšèn, chcètè, òcètèl, chtèl, hòzèl, zèžèrè.

2. *e* přehlasované je taktéž zúžené v è nebo é: vòd òtcè, chlappè, šèvcè, za šafàrè.

3. *é* (ie) se úží v *y* (i) jako v podřečích I.—III.

4. *ě* (e) se mění v *i* (y) ve slovech: zbihlè sè (zbèhly), pò izbi, litò — v litè, pòdli, vè žni, pšincè, vècìr — k vècèrò, vijèčka, vidèt — zdòvidèl sè, Pròstijòv, smijè sè, sijè, hrijè a p-třím, v. třém, třima, v. trèma.

i, í.

Po retnicích zní *i* v některých osadách, jako v Seničce, v Laškově, mèkce: pivo, bit, nemivá, visi; většinou však má zvuk českého středního *i* a měnívá se tytýž v *ê* jako *y*: pèchnòt = pichnouti (u Jevíčka); vèka (vikev) zní v nářečí slov. a val. vyka.

2. *i* mění se po *l, ř, z, s, v, ž, š, č* v *ê*, t. j. v nízké, hrdelné, otevřené *e*, kteréž se velmi zřetelně rozeznává od zvýšeného (původního) è, è: lèd — lèd (lid — led), šèdit (šiditi) — šèdit (šedou barvou barviti), nèlžètè (imper.) — nèlžètè (indik.), lèž (lízej) — lèž (lež), zèmni (zimní) — zèmni (zemní), přèšil (přišel) — přèšil (přešel) — přèšèl (přišil) — přèšèl (přešil), trè (imper.) — trè (indik.).

V nominativě mn. po *c* je *è*: vtácè, vojácè; dual: vòcè, hòšè má *e* súžené. V lokale je tolikéž è: pò vulè, v pòlècè, na hòlècè.

Tato změna hlásky *i* v *ě* děje se většinou v týchž slabikách jako v podřečí III., na př.: hlěna, slěna, lěst, pólěcě, stólěcě, ěslě, křěvě, křěčět, zěma, sělnicě, sěvě, cězi, cěbolě, cěgáu, žěla, žěd, žědlě, žětó, šěška, šět — šějo, ščěka, čěstě, bičěskó, kòčěčka a t. d. Kromě toho také ve slabice *ji*: jětrnicě.

V infinitivě a přičestí činném sloves IV. třídy nejen po týchž souhláskách jako v podřečí III., nýbrž i po některých jiných: chválět — chválěl, vařět, vòzět, nòsět, slòžět, tòčět a t. d. — cífět (v. mlátit a t. d., Borotín), zmiňel se (v. černit a t. d., Palonín), divjěl se (Moravičany).

3. *i* po týchž souhláskách mění se v *é*. Toto *é* je na Litovelsku *ě*, t. j. *é* podnebné, značně sùžené: zěma — v zěmě, ròhlěk, psěk, lěčět, strěkat, pòčětat a t. d., jinde *ě*, t. j. *é* hrdelné, otevřené: slěn, lězat, lěsti, šěp a t. d.

Tato změna hlásky *i* v *ě* nebo v *é* děje se většinou v týchž slabikách jako v podřečí III., na př.: lěsti, pòndělě, lělěk, lěčět, řěbkě (hřibky), křědlò, křěž, psěk, vòzěček, cěp, kòšěček, Pěncěn, čěžek, čěhat, čěst a t. d.

Místy *i* po vytčených souhláskách v některých slovech se nemění v *ě* (*ě*), nýbrž se krátí: pònděli, blim, klin, hlista, ròhlik, libit se, ličět, ščípat, čihat, počítat (Pavlov u Loštic, Borotín).

Klěn (sinus) — klên (cuneus).

Kliš má tvary: klòč (Litovelsko), klíč (Konicko), klěč (Bohuslavice u Litovle), glěč (Mohelnicko).

Za obecné lòtó slyšeti místy lětò, vzniklé z přehlasovaného *lito*.

Ostatek platí o *i*, co řečeno bylo o podřečí II. str. 42—44. Dlouhého *i* čistého ani v tomto podřečí není.

4. *i* se odsouvá ve slovech: čěp'cě, pòv'dat — pòv'dal, pšin'cě, sěln'cě, a také v týchž slovech jako v podřečí I. a II.

y, ý.

1. *y* mění se v *e* téže povahy, jaké jest *e* vzniklé z *i* (str. 108.), tedy v hrdelné, otevřené, široké *ě*: rěbě, pěškě, kòpěto, chěbě, chěstat, mějò atd.

I toto *ě* velmi zřetelně se liší od sníženého (původního) *è*: hdě (kdy) — hdě (kde), žěně (mulieres) — žèně (agit), vèdětě (vedete) — vè dètě (vy jdete) — vèdětě (vydejte).

ý mění se v é téže povahy, jaké jest é vzniklé z í (str. 109.) Na Boskovsku (v Benešově) zní toto é skoro čistě, jsouc jen málo sníženo; na Litovelsku je to podnebné, značně súžené ě: běk, pěcha, šěr, kěvat, dobrě člověk; na Konicku a Jevíčsku hrdelné, široké, otevřené ě: hòdně, řěpat, stréc.

3. Toto é (ý) se krátí ve slovech: přěšč (prýšť), děchat (dýchat), vĕpřěščĕla sĕ vòda.

o.

1. o původní je zúžené (podnebné, zvýšené) o, někde více (ò), někde méně (ò): Cò tò bělò, babičkò? Šil za stòdòlò.

2. o přechází v u (ů) ve slovech: lužè (postel), vusa, přĕstudulĕk, muct — muhl, rust — rustĕ — rustl. Mimo to též ve slovech a tvarech obecně hanáckých: luĵ, stuĵ, nebuĵ se, poduĵ, òkruĵ, kuzlĕ, v. kòzlĕ, v í ve slově libivĕ (slov. lubivý).

3. o se dluoží v ó v příponě och: staròch, čĕrniòch, smra-dòch (Jevičko) a ve slovese plòvat — plòval.

u, ú.

1. u se mění v ô, t. j. v hrdelné, otevřené, široké o: břòch, kòšòlĕ, kòžòch, stròha, môcha, pòta (pouta), pracòĵò, k dòbò, sĕdòm, vòsòm.

Toto zástupné ô rozeznává se u výslovnosti zcela zřetelně od původního (zvýšeného) ò (ò): kòs (kus) — kòs (kos), bòk (buk) — bòk (bok), vòknò — k vòknò, Franckò! (Francku!) — Franckò! (Francko!) Tònkò! (Tonku!) — Tònkò (Tonko!). „Na Francka a na Tonka otevře se huba.“

u nemění slova zvukodobná a některá cizí (jako v hanáčtině vůbec): bubák, bumbat, žblunk, guráš, burnus, kukuřicĕ, kutĕ.*)

2. ú mění se v ó. Na Litovelsku je to podnebné, značně zúžené ō: za našò chalòpò, vòlajò, v zelò, klòbòk, na Konicku, na Jevíčsku hrdelné, otevřené, široké ō: vĕdò, řĕvĕnò ružò, dòbrò radò.

u, ú se nepřehlasuje v slabikách ohýbacích, v kmenových přehlasuje se jen některých: v kòšò, pò Ignácò, na vòtcò nic nĕžádá, vašò řĕčò, — čòt, klòka, lòbat, — dira, v. dòra.

4. ó se krátí ve slově dlòhò.

*) Slov. kufa = barák.

l, r, ř.

1. *l* je většinou jedno, střední; jen místy (na př. v Seničce) jest *ḷ* před každým *a*, *o*, *ô*, *ó* a na konci slov: *lampa*, *lópata*, *kólô*, *maľovaľ*, *ôčeteḷ*.

l se mění v *r*: *baršónek* (balšánek), v *n*: *řemesnnik* (Loštice), v *m*: *vémblôd*.

l se odsouvá v příčestí činném kmenů zavřených v Bouslavicích: *pad*, *nés*, *pék*, *bôd*.

2. *r* měkne v *ř*: *řemlôvat* — *řemlicê* — *řemlik* (Jevičko, o páření zajíců), mění se v *l*: *kôľer* (kurýr); vysouvá se: *hadľák*, *Hôdlêcê* (Odrlice).

3. *ř* tvrdne v *r* ve slovese *ôderêt* a v podstatném *krêda*.

n, ň.

1. *nn* se jadrně vyslovuje: *panna*, *Hanna*, *kamennê*.

2. *n* měkne v *ň*: *ďeň*, *kôřeň*, *kaměň*, *prstěň* a *p*.

3. *ň* tvrdne v předponě *nê*: *nêhdô*, *nêkêřê* a t. d.

4. *ň* se mění v *j* v koncovce *nina*, *nin*: *slajinê*, *mišajina*, *Palôjin*.

d, ď, t, ṭ.

1. *d* měkne v příslovcích: *hnêď*, *pôsavaď*, *pôřaď*, *vôdkáď* a *p*.

2. *d* se mění v *j* ve slově *svajba*, nebo v *r*: *svarba* (Borotín)

3. *t* v nominativě vzorů *host* a *kost* netvrdne: *hòst*, *zêt*, *lòkêt*, *kòst*, *spravêdlnòst*, *smrt*, *štvrt*, *nit*, *dost* atd.

4. Jen v některých osadách (v Pavlově u Loštic) je: *tlôct*, *tlòstê*, *tlaêt*, jinde se v těch slovech *t* mění v *k*.

5. *ďt*, *tt* v imperativě mění se většinou v *jt*: *bêjtê*, (byďte = buďte), *pòjtê*, *jêjtê*, *hlêjtê*, *plajtê*, *mlajtê*.

6. *st* v instrumentale jmen odtažitých vzoru *kost* a v některých tvarech slovesných mění se *šč*: *zlòšcô*, *s chêtřòšcô*, *s radòšcô*, *nachêšcê* (nachystej), *pòchramòšcêně*. V Seničce: *zámòšci* (zámostí), ale: *zlòstô* atd.

b, p; m; v, f.

1. *p* mění se v *b*: *charba*, *klôbat*.

2. V Seničce, Odrlicích, Vilémově, Cholině, Myslechovicích přídechu *v* není: *òknò*, *òce*, — *òsk* (= vosk), v Rozvadovicích a

v Chudobině se počíná a jest pak na ostatním Litovelsku, Zábřežsku, Konicku i Jevíčsku.

3. *v* se mění v *b*: zdáléba (Jevíčko), pijóvár, v *h*: hěcòch (kanal ze chléva, jímž hnojovka odtéká, Jevíčko), sluje jinde věcòch.

4. *v* se odsouvá: šeckè, šètèčnĕ, šlatèc (svlačec), sètídlò (světídlò, Jevíčko), vòtĕř (otevř, Jevíčko), prál (pravil).

5. *v* se vsouvá ve slovese: vodvolat (odolati, Konice).

6. *f* se mění v *p*: packa.

g, k; h, ch.

1. *g* se dosti často slyší: cĕgán, dragač, fagan, zgrblòù, zgabnòt, gaval, žgránĕ (Jevíčko), glĕč (Moravičany).

2. *h* jest přídechem na Prostějovsku a Litovelsku jen v několika slovech: hòzĕny, hòlĕc, Hòlòmòc (na Jevíčsku: Vòlmòc, fem.), hòšĕ, hòzkĕ (Palonín), hòzda, hòjĕc, hòl (Bouslavice u Zábřeha). — Na Konicku, Jevíčsku a Boskovsku je *h* pravidelným přídechem každému náslovnému *a*, *e*, *i*, *ò* (= *u*), *ó* (= *ú*), novější však dobou přídech tento místy značně mizí, (v Přemyslovicích ho vùbec není): haž, habĕch, hani, hĕ (*i*), hòmĕl, hò sòsĕdu, hòvòd, hòròkĕ, hòtĕk, hiva, hinĕ. hišĕrka, hizda, hitrnicĕ, himĕ, him (jim), hintĕrés, hiskra atd.

Alĕ = sed, halĕ = asi (Borotín).

3. *h* jest přídechem před *n* a *r* v několika slovech: hniř, hnikĕ, hròždi, Hròch, hròchat.

4. *h* se odsouvá a) se skupeniny *hř*: řibĕ, řich, řit — zeřit — řĕjĕ, řidĕl, řĕbik, řĕbĕk, řĕšĕt, pòřĕb, řbĕt, b) se skupeniny *hl* ve slově: lĕsta, c) se skupeniny *zh* ve slově: zurò (zhůru).

5. *ch* se mění v *k*: katrĕ, stĕřmka.

6. *ch* se vsouvá ve slovese schòžòvat (sužovati, Jevíčko).

c se mění v *s* po *b* a *p*: vransĕ, kòpsĕ, stròpsĕ, do vubsĕ (Litovel).

Více o tom v podřečí VII.

č v š: šmĕlák.

š v č: čnĕk — čnĕčĕk (Jevíčko).

ĵ v h: Pròstihòv.

Za řeči souhlásky *v*, *h* a *j* se vypouštějí, *d'*, *t* někdy v *j* se mění, samohlásky se stahují a p.: pòidala (povidala), tò jè Āčervinkòò (-ovo), vòpradò (opravdu), zal (vzal), pul dròìò (druhého), 'á (já) sèm dò tèhò jènòm đòbl, já 'm (já sem) pòidala. mně 'e zdá (se), bòěš (bòděš), 'slèpak přèstanè přšèt (esli), dèj tò (dět — vždyt), tójká (totká), šteràdvacèt, jednádvacèt (Loštice).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor muž, den:

1. mōž	mōži
2. mōžè (è)	mōžu
3. mōžovì (ò)	mōžòm (um)
4. možè (è)	mōžè (è)
5. mōžò	moži
6. mōžò	mōžich
7. mōžèm (èm)	možèma (èma).

1. dèň	dni
2. dñè	dni, dñu
3. dñò	dñòm (um)
4. dèň	dni
5. dñò	dni
6. dñò, ve dnè	dñèch
7. dñèm	dñèma

Dle vzorů těchto skloňují se kmeny měkké a změkčené: zlòdě — zlòdějè (zlòdije), jèčměň — jèčměně, dyšè — dyšèè atd.

Vzor *obraz* má v lok. jedn. zpravidla è (è), řídčejí ô: v lèsè, na vòzè, v nom. mn. è: lèsè, vòzè.

Střív (střevíc) skloňuje se takto: 1. střív, 2. stříva, 3. střívò, 5. střívò, 6. střívò, 7. střívèm. Množn. č. 1. střívè, 2. střevi, 3. střevim, 6. střevich, 7. střívè ma.

Lok. jedn. končí se zpravidla na ô při neživotných i životných: pò svym tatinkò, vo hasrmanò, vò psò. Kmeny na *k*, *h*, *ch* mívají è (è): na pòtòcè, na jarmacè, v kòlèkatym ròcè, v Zábřèzè, pò svatym Dòšè zvòstaň v kòžòšè.

Jména místní rodu mužského i ženského tvoří nom. mn. na *a*: Nasaburka, Slatinka, — jamka, kòtka (jména polí).

Lok. mu. má po tvrdých souhláskách koncovku *ách, ech*, po měkkých *ich*: hrachách, jěčměňách, psěch, stróměch, zlòdíjich, nòžich, kònich, vòlich.

Instr. mn. měkké kmeny mají na *ěma* (ěma): chlapcěma, zajicěma, kòncěma, kòšěma.

2. Vzor *pole*:

1. pòlě	pòla
2. pòlě	pòl (pòli)
3. pòlò	pòlim (ám)
6. pòlò	pòlich (pòlách)
7. pòlém	pòlěma (ama)

Věce má v mn. č.: věce, vajec, věcim, věcich, věcěma.

Jména na *ště* končí se v tomto podřecí na *ska* a skloňují se dle *vokno*. Ohništi na Litovelsku říkají vohnisek (dle dub).

Kafě má tvar: kafět — kafětò. *Nebe* má v lok. v něbjò.

3. Vzor *stavení*:

1. stavení	stavěňa (ní)
2. stavení	stavení
3. stavěňò	stavenim
6. stavěňò	stavenich
7. stavenim	stavenima.

V nom. mn. jest *a* zpravidla nepřehlasované; zěla, vòbila, hòdòla.

Psání (list) má vedle pravidelného skloňování také: psánětě, psánata, psánat atd. Tak i: pròcěstvjata, pròcěstvjat.

Vzor *ryba* má některé lokaly mn. na *ěch*: rěběch, v patěch, po trěběch.

4. Vzor *starosta*:

1. staròsta	staròsti
2. staròstò (è)	staròstu
3. staròstòvi	staròstòm (um)
4. staròstò (è)	staròstě
5. staròstò	staròsti
6. staròstòvi	staròstách
7. staròstò (ò)	staròstama.

Genitiv = akk. staròstô převládá: vòd Pròchádzkò, Svò-bòdò, vod Jahòdò, vod Bèndò, tò je kòs nèlèdò (nom. nelida) atd., tvar staròstè slyšeti v Borotíně a v okolí.

Jména Tóna (Antonín), Ferda a p. mají místy vokativ: Tónè, Fèrdè.

2. Vzor *duše*:

1. dòšè	dòšè
2. dòšè	dòšě (ě, i)
3. dòšè	dòšim
4. dòšò	dòšè
5. dòšò	dòšè
6. dòšè	dòšich
7. dòšò (ó)	dòšèma.

Tak skloňují se též místní jména na *ce*: k Vilimòvicim.

Svině má v dativě mn.: sviňòm (Senička).

Instr. mn. má pravidelnou koncovku *èma*: šavlèma, lavicèma, ružèma, sviňèma.

V genitivě mn. častá jest koncovka *ě* (ě) jmen rodu ženského i středního, tvrdého i měkkého zakončení: lampě, pantlě, laňě, sviňě, kòzě, hòsě, mèzě, kužě, flašě, tèce (tèce = týč), hnizdě, tò je mlíkě! (hrnců s mlékem).

6. Vzor *kòst*:

1. kòst	kòsti (ě)
2. kòsti (ě)	kòsti
3. kòsti	kòstim (tám)
4. kòst	kòsti (ě)
5. kòstò	kòsti (ě)
6. kòsti	kòstich (tách)
7. kòstò	kòstima (tama)

V gen. jedn. a v nom. mn. *i* mají jména na *st*, jiná mívají častěji *e*: hlòpòsti, maličkòsti, do nèmocè, do pècè, třè nòcè, nitě, štvrtě.

V instr. jedn. mění se místy *st* jmen abstraktních v *šč*: s radòščò, zlòščò, chètòščò (Palonín, Borotín).

7. Vzor *mrkev*:

1. mrkèv	mrkvě
2. mrkvě	mrkvi
3. mrkvi	mrkvim

4. mrkèv	mrkvě
5. mrkvjò	mrkvě
6. mrkvi	mrkvich
7. mrkvjõ	mrkvěma (ima).

Tak skloňují se: dratèv, tètèv, bòkèv (bukvice), kòròtèv. Na Konicku obyčejnější jsou tvary na *va*, gen. *vè*.

8. Vzor *hřibě*:

1. řibjè	řibjata
2. řibjètè	řibjat
3. řibjèti	řibjatòm (um)
6. řibjèti	řibjatech
7. řibjètèm	řibjatama.

Pod tento vzor přestupují i některá jména vzoru slovo a pole: hnizdè — hnizdètè, lužè — lužètè, srdcè — srdcètè.

D u a l.

Ruka má buď tvary pluralové: ròkè, ròk, ròkám atd. (Litovelsko) nebo: ròcè — ròkõ, na ròkõ — v ròkõch (Jevíčko), tak i na nõhõ, na kòlènõ, na ramènõ; nebo tvary utvořené lichou analogií z nominativu: ròcè, ròci, ròcim, ròcich, ròcèma (Borotín).

1. vòcè	òšè (hòšè)
2. vòçi	òši
3. vòčám	òšám
6. vòčách	òšách
7. vòčama	òšama.

Jméno přídavné skloňuje se zcela tak jako v podřecí III. *é* za *ý* je buď *è*: dòbrè, dòbrèch, dòbrèm, nebo *è*: dòbrè, dòbrèch (str. 108.)

Přisvojovací jméno přídavné končí se všude na *u-ova-ovo*, jenom ve Střelcích u Litovle na *uj-ova-ovo*, a skloňuje se celkem dle vzoru *dòbrè*.

Skloňování zájmen.

1. já	mè
2. mnè, mjè	nas
3. mnè, mjè, mi	nám
4. mnè, mjè	nas
6. mnè, mjè	nas
7. mnõ (mnõ)	nama.

Tvar *mi* obyčejný jest v Moravičanech, v Paloníně, Seničce a na sever od Litovle. Tvar *mjé* vyskytuje se nejčastěji na Konicku a Jevičsku.

Ty má v dat. zpravidla *tě*; *ti* slyšeti pořídku (v Seničce).

Tvar *vas* má krátké *a* jako *nas*.

Zvratná náměstka má v dativě *si* (Konicko, Jevičsko), *sě* (Litovelsko), v akkus. *sě* n. *se*.

1. vòn (vònò)	vòna	vòni, vònè
2. něhò, hò	ji, ni,	jich, hich
3. němò, mò	ji, hi, ni	jim, him
4. hò, jě, ně (hò, jè, ně)	jò, ùò	je, ně, jich
6. ñèm	ni	nich
7. něm, nim	ňò, ùó	něma.

Akk. *jich* obyčejný je na Konicku.

O pŕídechu *h* v. str. 113. Před jějichma vòčema (Borotín).

Můj, náš atd. skloňuje se zcela jako v podřechí III.

Ten, ta, to skloňuje se většinou jako v podřechí III.: teho (těhò, tëhò) — těch (těch, tëch) atd. Místy vyskytují se také tvary: tòhò, tòmò (Boskovsko).

Podobně *kdo*: kèhò — kèmò, místy kòhò, kòmò, a číslovka *jeden*.

Čich sò të krávè?

Skloňování číslovek.

Jeden, dva skloňují se zcela jako v podřechí III.

Tři — *třè* na Jevičsku: třem — třema v. třim — třima.

Štêři — *štêrè* má v genit. *štêr* v. štêrèch n. štêrèch.

Sedn, vosn (Chořelice, Palonín), *sèdòm, vòsòm* (Pavlov), *sèdm, vòsm* (Moravičany, Konicko, Borotín).

Po dvanástich sèkáčich, s patnástima žèncèma, před padèsátima lètma, před stò lètè, před šèstima stama lèt, před tisícèm lèt.

Vo kòlika n. vo kòlikati hòdinách?

Còkrát místo = kolikrát (Borotín).

Mrátìli dvòjicò, šèstèricò, patèricò (Jevičsko).

Časování

neodchyluje se podstatně od podřeči III.

Infinitiv nosových kmenů I. třídy je; žit — žat, ôtit — hôtat (zřídka hôtnôt), zapít. — Začel (Moravičany). Rôžit, rôžô, imper. rôž — rôžtê, rôžaty.

Zibst — zèbè — ziblò.

Čist — četô — četl, vòčetèně (odčítaný, Borotín).

Mòct má: mužè, ale: nèmuz (Borotín).

A jòž hòndétè vòd nas? = hòdèndètè, odejdete (Jevičko).

Vèdèt má vizò, psat: pšò.

Hdò tò hòďál? (udělal, Jevičko, Borotín), sám sèm tò pòďál (podělal).

Zamišim = zamíchám (Moravičany).

Chèšçè sè (chystej), nachèšçè (nachystá).

Bòtè sè blèšçò (Jevičko).

Bèt, sò — sè (sěš) jè, smè, stè, sò (sò), bèď — bèďtè.

Slovesa V. třídy a p. mají na Litovelsku v 3. os. mn. *ajò*, jinde *aji* vedle *ajò* (ajò): volají — volajò, dají — dajò.

V přičestí činném kmenů zavřených odsouvá se *l* v Bouslavicích na Litovelsku: řék, pék, mòh, tlòk, střík, ôviz, čet, snéd atd.

Výrokové přičestí trpné rodu středního končí se na *no*: Jòž je vòtèvrinò, zaplacènò, vèmlácènò, nachèstánò; na Jevičsku: Jož jè pòsèčèny, pòžaty, vèmlácèny.

Přechodníky jsou dosti častý: Zanda tèn člověk za mnè, kuň pác. Přèjèda tam, jòž bël mrtvè. Vènda tam, nic nèbèlò vidèt. Hòsnòl stòja. Rěpna hò, bël na hròmadè. Najèza sè hrachò, bòdèš sèlnè. Pòjèza, mòsim mèt hnèď fajkò. Stávaja lihaja na tò mèslim. — Mèt má přechodník: maja, chtèt: chtic — nechtic — samòchtè, hit: dòca (Jevičsko), bèt: sòca, sòca tam, pršèlò (Borotín); nepřimèři (slov. nepřimířaja = nepřirovnávajíc).

Některá příslovce.

Vòdkáď, pòkáď, vòcáď, vòdnikáď, na vrchò, navrch, zhurò, vdulè, včèl, čilka, tèhdývá, vòndè, vòndènò, dècky, dècinkè, kvičèrò, sódò, lèchò, bèď ztichò, tòzè — tòzinkè, rovnè = beztoho (vòn vò tèm ròvnè vèdèl), bať (ovšem), jèslè, jèslè (Litovelsko).

Komparativ příslovci: teplěš, chladněš, pěkněš, hlůbš (Litovelsko) — teplěj, zěmjěj, pěvněj, čistěj, pòslizè, lip, huř, hlůb (Jevíčsko).

Rád má na Jevíčsku: řeš — něrěš, jinde radš.

Za příklad i tohoto podřečí může býti pohádka „Vtačí hlava a srdce“ přidaná k podřečí VII.

VII. Zábřeh.

Mluva na Zábřežsku, ač má mnohé, podstatné znaky společny, není přece všecka jednotného rázu; ba může se říci, že skoro každá osada vyniká tam některými dosti patrnými zvláštnostmi. Celkem však přece osady na Zábřežsku skupiti lze v šestero větších, menších celků dialektických, jež se hlavně svým samohlásenstvím od sebe odlišují, svým souhlásenstvím, jakož i vzory skloňovacími a časovacími v kusech podstatných se shodující.

Vytkneme tedy napřed zcela stručně nejdůležitější rozdíly samohláskové těchto šesti skupenin a pojednáme potom poněkud obsírněji o společných znacích všech, nebo několika z nich.

1. Z Litovelska dostaneme se od Moravičan úzkým pruhem českých osad, vtěsnaným mezi jazykové území německé, na české Zábřežsko. První skupenina zábřežských osad od Stavenice po Hněvkov, odtud přes Postřelmov k Soudkovu, Dlouhomilovu a podél hranic území německého na jih po Úsov má celkový ráz podřečí litovelského.

a) a se přehlasuje a má touž kvantitu jako na Litovelsku. Za litovelské: vedlivá říká se tu: vedlivé.

b) e původní i přehlasované je zúžené, zvýšené e, ve Zvoli a Postřelmově v é, v Dubicku, Třeštině a Brníčku v è: cèsta, kòpèc, èekat, dòbřè, vòd vòvcè, nèsètè — cèra, zlè, vèdètè.

Osobní přípora *me* v indikativě a imperativě má otevřené, hrdelné *è*, což předpokládá původní *my*: nèsèmè, lèžimè, nèsèdmè a pòdmè.

č, ie mění se zcela jako na Litovelsku.

c) i mění se po l, ř, z, s, c, ž, š, č jako na Litovelsku v otevřené, hrdelné *è*: lèst, pòlècè, pèřèna, řèčècè, sèla, èčètèl, pàlèt, vařèt, vòzèt, nòsèt, prašèt atd.

V Dubicku vyskytuje se v některých slabikách čisté *i*: cigán, zima, žid.

i po týchž souhláskách mění se v otevřeně, hrdelné *ě* proti zúženému litovelskému *ě*: lésti, chlésta, hřebek, v země, vòzěček, psěček, cětit, šěpek, Stròpsěš atd.

V některých slovech *i* se krátí: klič, trískat, čist, počítat, věšivat, křisět, čihat. Jmenovitě v koncove *ik i* se krátí *i* po *l*: ròhlik, stěhlik; cin — cěnka (nádoba cínová). Ostatně každé *i* se krátí jako na Litovelsku.

d) *y* mění se v otevřeně, hrdelné *ê* jako na Litovelsku: chětat rěbê, pěskê, chěbê.

ý mění se v otevřeně, hrdelné *ě* (proti zúženému litovelskému *ě*): běk, pěcha, běvat.

e) *o* původní mění se ve Zvoli a Postřelmově v poněkud zúžené, zvýšené *ò*: vòlòvò, vòknò, žèbrákò; v Dubicku, Třeštině a Brníčku ve vyšší, užší *ò*: stòdòla.

o přechází v *u* ve slovech: kùžè, luj, lužè, ale: kòžlè, pòkòj, stòj, nèbòj sè, pòdòj.

f) *u* mění se v otevřeně, hrdelné *û*, jež se zřetelně liší od původního *ò*: stòdòlò (akk.), stòdòlò (vok.), kòžòch, bòk — bòk, kòs — kòs.

û mění se v otevřeně, hrdelné *õ* (proti litovelskému zúženému *õ*): lòbat, v zelò, za našò stòdòlò.

g) *û* se krátí: dvur, kuň, ružè, ò sòsèdu.

h) za litovelské *pòk* je tu pabòk, v. pòz. *ej* imperativní a v předponě *nej* mění se v *ě*: zavòlè, nèlèpši; *ej* adverbii trvá: dólèj, téplèj, pjèkñèj, zasèj.

ij téžeslabičné mění se po *ž* a *š* v *ě*, sice v *i*: òžè, òšè, zabi, napi sè.

2. S podřecím těchto osad shoduje se celkem řeč Bludova a D. Studének, s tím toliko rozdílem, že *e* a *o* původní v Bludově má zvuk normální, v D. Studénkách poněkud se zvyšuje. Značně se však tato druhá skupenina liší od první zvláštními polohláskami, o nichž bude řeč níže.

3. Do třetí skupeniny počítáme osady: Hochštýn, Kosov, Pivonín, Rovensko a Postřelmůvek.

a) **a** jako na celém Zábřežsku, tak i v těchto osadách se přehlasuje.

b) **e** původní i přehlasované je značněji zúžené než ve skupině 1. a 2.: *dámě, věděm, čepicě*.

c) **i** a **í** mění se jako ve skupině 1.: *lěst, pěrěna, sěľa, vozět, lěsti, hřeběk, psěček, chodim, pisěk, dněšni, vobili* atd.

d) **y** mění se v zúžené, zvýšené *è*: *chétat rěbě*.

ý mění se v otevřené, hrdelné *ě*: *běk, pěcha, dobře člověk*.

e) **o** původní má zvuk normální.

f) **u** zůstává nezměněno: *mucha, na polu, budu, kup cukru*.

ú mění se v otevřené, hrdelné *ó*: *za našó stodoló, v ódoló*.

g) **ů** se krátí.

h) dvojhlásky mění se jako ve skupině 1.

i) Zvláštních polohlásek v této skupenině není.

4. K osadám těmto druží se Chromeč, Vyšehoří a Bohutín.

Změny hlásek **á, í, ý, ú, ů**, jakož i dvojhlásek jsou tytéž jako ve skupenině třetí. **u** zůstává tolikéž nezměněno, **o** původní zní normálně, **e** původní i přehlasované někdy se trochu zužuje, zvláště po **c**: *cěsta, čepicě*. Hlavně však odlišuje se podřechí Chromče od skupeniny třetí polohláskami, shodujíc se v tom se skupeninou druhou.

5. Do páté skupeniny náležejí osady v horním cípě Zábřežska, od H. Studének, Zborova, Klášterce, Radomilova na sever položené, jmenované osady pohraniční v to počítajíc.

a) **a** se přehlasuje.

V Janoušově zní *á* mezi *á* a *ó*: *na trávu, na Jána pálivali, rybám, v komorách*.

b) **e** zní normálně.

é mění se v *ý* (proti krátkému *y* jiných podřechí hanáckých): *prstýnek, kamýnek, studýnka, dýnko, dobrý pivo, dobrýho, v dobrým, nýst, kvýst, výst, pýct* atd. Tolikéž *ě* a přehlasované *ia* (*ie*) se dlouží v *í*: *chlíb, mlíko, dívče, plíst, lízt, tříst, příst, šíl* (*šel*), *zíbst, zapřížený*.

c) **i** po *l, ř, z, s, c, š, ž, č* má zvuk čistý: *list, peřina, zima, síľa, cibule, žid, šit, točit, jen* v Janoušově a ve Lhotě Štědrákově zaznívá trochu ztemněle v *e*.

Také *i* po týchž hláskách zní většinou čistě a dlouze: lístí, libí se, litost, klíč, chlísta, pondělí, držmat, střili, voziček, nožíček, počítat; jen porůznu v některých slovech mění se v *ě* otevřeně: léstí (H. Studenky), voblězat (Bohdíkov), vozěk (Ruda), lesěček (Komňatky), řěbky (H. Studenky), cětit.

Ostatní *i* se všude hodně zdlouha vyslovuje: dítě chodí po kamení, dívá se.

i se prodlužuje v nominativě mn. rodu mužs.: tři, čtyři, všeci, bratří, hadí, muži.

d) *y* zní čistě: ryby, chyby, hrušky. Jen v Komňatkách, v Janoušově a Lhotě Štědrákové zní zhruba, téměř jako lašské (polské) *y*. V *ě* mění se *y* v Bohdíkově v číslovce štêrê — do štêrêch.

ý mění se v otevřeně, hrdelné *ě*: sěkorka, pěr, věš k mětu, dobře člověk, dobrých lidí, bět (býti).

e) *o* má zvuk normální.

f) *u* má všude zvuk čistý: budu, chudobu, nesu, dušu.

u se odsouvá v dativě jedn. skloňování zájmeného a složeného: kom', tom', jednom', druhým', dobrým' člověku, starym' žebráku (Bohdíkov), ňom' (jemu), k vašom' dobrým' to dělám (Komňatky).

ů mění se v otevřeně, široké *ó*: v zeló, v psaňó, lóbat, v peřó, voľajó.

g) *ů* vyslovuje se hodně zdlouha: stůf, růže, sósedů. Půjdu zní v Bohdíkově: puđu, ve Lhotě Štědrákové podu.

h) Za litovelské pők, pöz, jsou tu tvary: pavuk, pavuz (Ruda), pők, pavuz (Bohdíkov), pavők, pavuz (H. Studénky).

ej imperativné a superlativné v předponě *nej* mění se v *ě*: dě, zavolě, nělepsi, ostatní trvá nezměněno, zloďej, teplěj, chladněj.

ij po *s* a *ž* mění se v *ě*, ostatek v *i*: užě, ušě, zabí, vypí.

yj mění se v *ě*: umě, zakřě.

i) V podřečí tomto nejen slabiky povahou dlouhé hodně zdlouha se vyslovují, nýbrž i některé slabiky krátké u výslovnosti se prodlužují, zvláště v Janoušově a ve Lhotě Štědrákové křiví, ve vóvse, s múzem.

k) Zvláštních polohlásek v této skupenině není.

6. Skupenina šestá, do níž počítáme osady: Jedlí, Crhov, Cokytle, Drozdov, Václavov, Svěbohov, má podstatné znaky společny se skupeninou pátou, některými zvláštnostmi se však od ní liší: a) *y* a *i* po *l*, *ř*, *z* atd. zní malinko ztemněle v *è*; b) *e* původní i zástupné (za *y*, *i*) jest velmi zúžené, vyznívajíce ve výslovnosti často v *y* a *i*: honěm, kaměň, ječměn (téměř *ym*, *yn*), dáme (téměř: dámy), muchě hrěžů, šterě a šterěcět, cěbulě. c) Některé původně krátké slabiky se prodlužují: biskup, s kůžělě, pőkne (pukne), mlóvil, — nůžka (nožička). d) Jako ve skupině druhé a čtvrté jsou i v této zvláštní polohlásky.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se přehlasuje v týchž slabikách kmenových i ohýbacích jako na Litovelsku (str. 107). Kromě toho vytknouti jest: jeľovec (jméno trati ve Lhotě Štědrákově), jetrnice (slov. val. itrnica), v. jatel (na Litovelsku jetel = datel), rožetě (slov. val. rožitý = rožzatý), březe (5), pařiz — pařize (5), mišet (slov. val. míšat).

Vzor pole v nom. mn. zpravidla přehlasuje.

Místy vedle tvarů přehlasovaných slyšeti i nepřehlasované, jmenovitě v nom. sg. vzoru duše: hulěca, čepica, šavla, sviňa (Rovensko, 3), stolica, lavica, čepica, v. jaľovice, šavle, svině (Kosov, 3).

2. *á* (ia, ie) jako jinde na Moravě přehlasováno i v tomto podřečí v *i* (*i*): vořit — vořil = vořitě (ohřáti), vokřit, přit (přáti), třist — třeslé sme (2), zibst, zapříženě (5), přist — přědlě (6), renščík (6), (slov. val. rynščák = zlatý).

V prodloužených koncovkách příslovci bývá za *á* v podřečí tomtó *é*: nihdě, vedlivé, sotvé.

4. Kvantita hlásky *a* je celkem táž jako na Litovelsku: sadlo, maslo, nas, vas. Mimo to krátí se *á* ve slovech: hak, pamatka (Janoušov); *a* dluží se po česku ve slově hrách a pláču. Hrabě = č. hrabě i hrábě.

e, é; ě, ie.

1. *é*, *ie* úží se v týchž asi slovech jako v jiných podřečích hanáckých v *i*, *y* (1—4) nebo *í*, *ý* (5, 6): klišče, plist, kamynek,

šil, — mlíko, lík, kvýst, dýnko, mýho, dobrýho atd., mý dívče (5, 6).

2. Odchodně mění se *e*, *ě* v podřečí tomto ve slovech: tyle — telete (1—6), myčěk (= mečík u vozu, 2), blisk (5), podli vas, kadlic (5), hősinka, šink, v jizbi, sobi, tobi (5), tema penízama (6);

ě se nemění ve slovech: větr, mět, chtět, pěsně = píseň (4—6), v. pisně (1—3).

3. Pohyblivé *e* se nevysouvá ve slovech: kadlec — kadlece, šev — ševama, četô — četel — četení.

4. *e* se vsouvá ve slovech: mēsel, smēsel, sedleckě.

i, y.

1. *i* se vysouvá ve slovech: Brň'čko, sloň'čko, sěl'nce, pov'dat — pov'dať — pov'dě, pchat, pchál.

2. *y* se mění v *i* ve spojce diž = když (6).

o.

1. *o* jen porůznu mění se v *ů* (*u*): kužě, luj, lužé (1), (jinde kože, loj), kozle, pokoj, stoj, neboj se (1—6), vubec (obec).

2. *o* mění se v *u* ve slovech: jenum, potum, v infinitivě a přičestí sloves II. třídy: maluvat, tancuvat, vypravuvat, obětuvat, pracuvať, spotřebuvaně (4—6).

u, ú.

u, *ú* (*ů*) se nepřehlasuje v slabikách ohýbacích, a v kmenových jen některých, jako na Litovelsku: kôle — kôlu, pěsně — pesňu, po strêcu, lóbat, za naš' stodoľ.

O dvojhláskách byla již řeč na svých místech nahoře. Ostatek platí o nich, co povéděno v podřečí litovelském. Dvojhláska *aj* (neprodloužená) vyskytuje se i v tomto podřečí dosti často v příslovcích: dneskaj, čilkaj, toťkaj, vedle toho také: kraj, tajně.

Zvláštní délky jsou: zěma (hiems) — zêma (chladno), ale: před zimô, líto = leto (5, 6), pláču (5, 6).

Polohlásky.

V krajině pod čísly 2, 4, 6 nahoře vyznačené samohlásky *e*, původní i zástupné (za *i* a *y*), *i*, někdy též *o*, původní i zástupné (za *u*) vyslovují se zvláštním, neoznačitelným způsobem. Někdy

se samohláska pohlcuje a předchozí souhláska vysloví se velmi zostrá a zplna, jsouc slabikotvorná; jindy vyznívá polovičním *o*, *ö*: š'la, c'gán, já b'ch j'ď'ľ. Zvláštní tento temný pazvuk budeme označovati znakem *ъ*, kde je slabší, nebo znakem *ö*, kde vyznívá silněji. I na konci slova bývá často slyšeti takový pazvuk: chlibъ, přišilъ.

Výslovnost tato i sousedům dobře jest povědoma i nápadna. V Postřelmůvku mi pravili, že „v Chromči je řeč, jak by ji sekerou mlátil; řeknou prý h'š'k' (hrušky), zak'ľ (zakryl), tak prý to hrčí v hubě.“

Podobná výslovnost vyskytuje se zase na Krumlovsku, Znojemsku, Velkomeziříčsku a Třebíčsku.

1. Polohláska za *i* (*ê*) v slabikách *li*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *ži*, *ši*, *či*, *ni*: ľd, ľst, ľpa, polъce, kobľha, slъvkъ, vidľčкъ, karľčka, klčka, gulъch, v trohlъ, ve školъ, do školъ, jesľ (jestli), šľ (šli), poslčhalъ, modľt se, bilъ, reľna, měľce, jeľce, křďlice, řďice, třъct, na huľ, třъ, ōderъ, vaľt, zъma, zarazľa, na mezъ, vozъt, sъ (sí), sъľa, sъrotěk, posъt, sъcvár, sъbole, na řečъco, v čerícъ, vtácъ, vojácъ, žъd, žъv, žľčka, rъľ (rži, gen.), slžъt, vobľžъt, koščěk, ōšъt, ōčъt, pučъt, zvoňъt.

2. Polohláska za *e*, *ě*: d'ch, poďm'ö, mám'ö, mlátim'ö, já b'ch j'ďľ, hl'ď'öt, ve vod'ö, dif'ö, vid'öt, ž'nská, ruž'ö, š'ďě, vš'chno, nuš'ö, do koš'ö, na míst'ö, mň'ch, po ň'm, do přízň'ö, žň'ö, Ň'mec, Č'ch, č'ho, d'vč'ö, klepač'ö, j'šč'ö, j'ö (je), j'čmeň, j'öden, j'öľ, j'öst, j'ötel'na, voklep'öj'ö, men'öj'ö, pj'öt, kvj'öt, d'ödek, d'öđina. Tato výslovnost panuje jmenovitě v D. Studénkách.

3. Polohláska za *u* (*ö*): dъb, bъk, spoľъ, po svym otъ, Sъdkov, pъta (pouta, slov. puta), pъtra, hъs.

4. Polohláska za *y* (*ê*): ľko, rъbъ, rъchta, vočъ m'ö vъrъčelъ na pěkno (vyručely — vytekly), do matrъkъ, rъt — řêjo, zakrъt — krêj'ö, zakrъľ, hospodъň, tudъ, dъckъ, motъka, prstъ, kobľa, dobъtek, abъ bъľo, abъchmъ, bъľ (byli), pъtel, pъskъ, mъďľo, mъ smъ, ōmъľ, vъka, vъkládat, vъhrál, kъta, rukъ, hrnkъ, takъ, zhъňöt, chъtat, sъn, — hdъ = kdy, hde = kde.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasně souhlásky na konci slov znějí většinou velmi jemně jako na Litovelsku. Jmenovitě *h* a *v* skoro mizí: sni', bře', tr'.

Jen v Chromči hlásky ty znějí ostřeji kromě *v*, kteréž i tu jest velmi plynulé.

2. Jasně *h* spodobuje se většinou s předchozí temnou souhláskou v tmenné *ch*: schodit, schořet, schrnovat, s chromádků, nes'cho, k chospodě. Předložka *s* před jasnými podržuje svůj zvuk, nemění se v *z*: s vápnem, s motyků.

l; r, ř.

1. V podřečí 1. skupeniny jest jedno, střední *l* jako .na Litovelsku. V ostatních osadách vyznívá z řeči dvojí *l*, jedno hrubší (*l*), druhé jemnější, střední (*l*), jichž nesnadno na první poslech rozeznati, právě pro nedostatek *l* měkkého (*l'*). Čím více na sever k hranicím řeči německé, tím hrubší jest toto *l*. Němci Raškovští právě takové *l* vyslovují jako jejich sousedé Moravci v okolí Bohdíkova. Toto hrubé *l* záhřebské má poněkud jiný zvuk nežli tvrdé *l* slovenské, valašské a lašské.

V slabice *la* zní *l* zhruba: skała, stodoła, láska, voľat, někdy i v slabice *la*: ľampa, plácat v. tabôle.

V slabikách *lo* a *lo* zní *l* stejně zhruba: ľopata, koľo, ľogaj.

V slabikách *l'* a *lu* (*lô*) znělo mně *l* jako střední, kdežto v slabice *lô* (= *lú*) mělo zvuk zřetelně hrubší. Patrným jevil se rozdíl ve slovech: chalupa — chaľópka, chlup — chľópek (Chromeč). Tolikéž pozorovati bylo rozdílný zvuk ve tvarech: koľek — kolěk, stoľek — stolěk.

V slabikách *le*, *li* (*lé*), *ly* (*lê*) znělo mně *l* stejně jakožto střední: poleno, ľeskat, ľeko, do jehle.

2. *l* se mění v *li* ve slovech: sedlika (5.) (sedľeka 1. 3.) sedlické, kadlictví (6.) Plný zní v Bohdíkově a v okolí téměř jako: pilně.

3. V přičestí činném jsou ve většině těchto osad trojí tvary vedle sebe: lekel se — lekl se — lek' se, snědel — snědl — sněď atd. V Brničku pravila mi 72letá žena (r. 1884): „Řikaji ô nás: spadel, snědel, zavedel, lehel, ale tomô se smnějem“.

Nevokalisované *l* v přičestí minulém zní velmi zostrá a v jednotném čísle zhruba, v množném středně: spadľ — spad'ľ (= spadli), vedľ — ved'ľ, nesľ — nes'ľ, tlókl' — tlók'ľ' (Chromeč).

V D. Sudénkách říkají: Vencel; v okolí Bohdíkova za stara prý vyslovovali: spadyl, sedyl, Vencil a p.

4. *l* se přisouvá ve slovech: hlučení, střaplec; vysouvá: děál — děála.

5. *r* samohláskové zní velmi jadrně a zostra: drva, krče, vrčet, krk, smrk, brk (2–6).

ř tvrdne v *r* ve slovech ôderyt, kryda jako na Litovelsku.

n, ň.

1. *n* měkne v podstatných na *en*: kameň, plameň, kořeň
vyjmouc: ječmen, jelen; — deň — vedne (na Hané: vedně).

2. *n* vsouvá se ve skupeninu *mje, mjo*: mněch, smněje se, na stromně, v zěmně, v domně, mamně, zemňó.

3. *ň* se mění v *j* jako na Litovelsku: sekajina a p., *n* u *v*: livduška (5) Za obecné na Moravě zelnisko říká se: zelisko.

d, ď; t, t'.

1. Koncové *d* předložek nad, pod, od, před mění se před náležujícím *d* a *t* v *j*: naj domem, naj t'ó mez'ó, poj d'óbem, poj t'ém stromem, voj tebe, voj toho, voj d'ělě to, voj t'áhlě, přej domem, přej t'ěmto. V H. Studénkách vyslovují: pod t'ém, nad t'ém atd., v Komňátkách: pode tu šupňu, v Postřelmůvku: po t'ém, na t'ém (= pod, nad).

2. *dc* mění se v *jc*: v příhrájce, v zahrájce (6).

3. *d* mění se v *t*: kapratí (5), v *p*: pušno (3), v *g*: g'órance (2).

4. *d* se vysouvá ve slovese: puđu — pueš — pue — pueme — pueťe — puďó (Janoušov), vsouvá se: zdralé.

5. *ď* se mění v *j*: svajba.

6. *ďd* a *ďt* mění se v *jd* a *jt*: hnej do sině běžel, pojte, jejte, hlejte, schoj to ze stola, zavej to tyle, bujto.

7. *t* se nemění v *k*, jako na Litovelsku a jinde na Hané, ve slovech t'lustě, t'ľóct, t'ľáčēt.

8. *t* se mění v *k* ve slovech: pekléce (petlice u dveří, 1), klet: cosz kleje (= t'lí), zakleně trám (2), křemšóví (= střemchové křóví, 5).

9. *t* se vysouvá: s'lat (stlat) — slaní (5), kostka — v kosce (6), l'ěsky = l'ístky (5), na mosku = mostku (5), p'ěti-prska (rostlina, 5).

10. *tt* mění se v *jt*: plajte, uplejte, vrajte se, mlajte, čejte (= čtete).

11. *st* v instrumentale jmen odtažitých vzoru kost mění se v *šč*: s radoščó, zložščó, chytroščó.

12. *t* mění se v *č* ve spojce *at*: Ač se ozve! Ač na tě nevezmu hůl (5).

b, p; m; v, f.

1. *b* se mění v *d* ve slově dřemeno (2); přisouvá se ve slově blézat (lízati).

2. *p* se odsouvá ve rčení: hde ak ale! hde ak deš? (1, 2.)

3. *v* na konci i uprostřed slova jest velmi plynulé, vyznívají skoro v *u*: korotev, Bludov, červ, lev; za pravda, kavka a p. žáci psávají prauda, kauka. Nejprv zní něpr. Tolikéž *v* skoro mizí v slabice *ovi*: pánoi, poidal (3). Druhdy zase mění se *v* u výslovnosti skoro v *b*: zbalili, boni, belkč, bidět, já bím (6), bōterě (4), — korobrat (4).

v mění se v zřetelné *j* ve slovech: dje (1—6), kjet, sjet, posjet (dračka), stojka (4—6).

v jest přidechem každému náslovnému *o*: voko, vostrě atd. Za obecně moravské Holomouc je tu Volomóc.

v se mění v *h*: Václahov — do Václahova (6).

v se vsouvá ve slově rožceství, jako i jinde ve slově proceství (dle králoství) (5, 6.), odsouvá se: čil, čilka, ščeľa (včela), — prál (pravil).

3. *f* se mění v *ch* v cizím slově lôcht = luft (2).

g, k, h, ch.

1. *g* slyší se dosti často, jmenovitě záměnou za *k*: cêgán, fagan, zgrbloň, dragar (trakař), bagary (velké střevíce), gajc (kolovrátek na předení), grmela (kudla). zvrgly mliko (sražené), frgál (placka), gamarád, ganduš (špenzr), logajka (lokálka), gluvat (klovati), glič (klič, 5), galech (kalich). Řezníci chodí „do gaje“ = do vsi (Bludov, Gau?)

g se přisouvá ve slově grybrzlata.

2. *k* mění se v *h*: hdo, hde a p., v *ch*: ščerch, čmelóch = čmelák (1).

k se vsouvá ve slově aksenda.

ck před *i* mění se v *čč* (č), *sk* v *šč*: německě — němečči, ōherské — ōheršči.

3. Náslovné *a* jest bez přídechu *h*: aběch, ale. Náslovné *i* má přídech *h* jen po různu: hiva (1). Častěji vyskytuje se přídech *h* před náslovným *u* (ó), ō: hōchō, hōlēc, hōzda, hōzěl, hōdit, Hōnčōv, v. ōčētěl, ōmřěl, ōtek' atd. (1, 2), — hucho, hulec, huzda — v. umřěl, utek' atd. (3, 4, 6), — humím, huvařit, huč se atd. (5). hól, hōvoz, hōzkě, Hōsov. v. ōvod (1—4, 6), hól atd. hōvod, hōkol (5). — Hnizké v. níf.

h se mění v *ch* ve slově chlěsta.

h se vysouvá ze skupeniny *hř*: řibě, řich, řit — vořit — zeřit — řidel, — řěbek (hřibek),

hře: řeje, řebik, pořeb, řešt, řeblo, kobyļa se ořebiļa, *hr*: Radisko (2), na rubō Moravu (5), ranáče (druh jablek, 5), z jiných slabik: loh, ložinka, řbet, řmět, vězda, nidá (5), bōdan v. bohdan (slov. bogdál = čáp), Dlomilov (Dluhomilov), Bōtín (Bohutín), Bōšín (Bohušín).

h se přisouvá: hróchat, Hroch (1).

4. *ch* se mění v *k*: karba (2), kocholka (3).

z, s, c.

1. **z** měkčí se někdy v **š** v přičestí trpném: saženě (sazený), vobsaženě (obsazený) (3).

2. **s** se odsouvá ze slova třílet, v. střešně, strápec a p. (5).

3. **c** po *p* a *b* mění se vždy v **s**: s kopse, krpse (ženské botky), kupsová, dal babse, vod vubse, k vubsím, v chalópse, ve slipse, v trōbse, — řidčeji po *v*: jíkavse (5), ale vovce, v jamce, v polivce, v kabelce, na hrōšce atd.

ž, š, č.

1. Skupeniny *žs*, *šs*, mění se v *js*: aj za rok, aj se vrátím, děj sem napsal, dyj sem přišel, nej sem se vrátil, juj sō tu, zvaj (svaž) si to, pomoj si, mozej si to vzít, pudej sem?

ž se mění v **z** ve slovese vohlížeti se: vohlízí se, vohlízel se, prohlížívali.

2. **š** se mění v **č**: čampanský (šampaňské brambory, 5); **š** se přisouvá: ščermák (5), šč kanka (D. Studénky).

Skupenina *šč* mění se v *chč*: pichčala (pichči, břechčák, břechči, chčěpař chčěpôjé, na chčěsti pōchčěstiló sě něchčasnymô, pōchčět — zpōchčěně človjek, jěchčé, něbōchčěik, chčěpat, prachčít, chčōka (štika), chčōplě (štíhlý), z radōchčō, zlōchčō, vōbzláchč, klichčěma (1, 3).

3. Skupenina *čc* mění se v *jc*: špajci, vtájci, vojájci, panájci, kojce, v mājce, v smějce (smyčce), na tějce (tyčce).

Skupenina *ičce* mění se po *l, ž, ř, č* v *ějce*, sice v *ijce*: v kaplějce, v hulějce, v ružějce, v nušějce, kočějce, ve flaščějce, — tetijce, v čepijce, v hubijce, na Obijce (Obička, pole), — anděljci.

„Skupina *čs* někdy se mění ve skupinu *jc*. To se děje: 1. když imperativ 2. os. jedn. č. se končí souhláskou *č* a následuje po něm zvrtné zájmeno: *ujce* = uč se, *vъrjuci* = vypuč si, *votojce* = otoč se, *nemujce* = nemuč se; 2. když po částicích *proč* a *nač* následuje a) zvrtné zájmeno, b) sloveso sem atd.; c) příslovce sem: *projce* ptáš? *projci* to udál, *projcem* pořád chodi? *najci* to vzal? Jinak skupina *čs* splývá v *c*: *chromeckě*“ (Hošek).

Skupenina *pč* mění se v *pš*: chlapše! kopší (křoví; kopec = keř).

j.

j v násloví zřídka se odsouvá: *jiva*, *jime*, *juž*, *ješče* v. *ešče* (5).

j se mění v *h*: *pihavice*, v *ď*: *ďama*.

Přesmyk: *koblōk* = klobouk, *karnálek* = kanárek, *šavlej* = šalvěj (Leznice).

Skloňování a časování neliší se podstatně od litovelského a ostatních hanáckých. Vybereme tu hlavně takové vzory, jimiž se objasnují zákony hláskoslovné, nahoře vypsané.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *vůl*:

1. vůl (vůľ)	voli (volь)
2. voľa	voľu (voľich)
3. voľô, -ovi (voľu)	voľom
4. voľa	vole

5. vole	voli (volъ)
6, volô, -ovi (volu)	volech, -ách
7. volem	volama, -ema.

2. Vzor *obraz* :

1. vobraz	vobraze
2. vobrazô (u)	vobrazu (û, ũch)
3. vobrazô	vobrazom
4. vobraz	vobraze
5. vobrazô (u)	vobraze
6. vobrazъ, -ê (e)	vobrazich, -ech
7. vobrazem	vobrazama, -ema.

V osadách (5) skloňuje se vzor obraz v lokale jedn. a v nom., akk. a vok. mn. po česku: v lese, na voze, — vóvse, lesy, vozy, vovsy, klasy.

V Chromči vokativ *pane* pojí se s podstatným rector jako indeclinabile ve všech pádech: pane rector přêšlъ k nám, běl u pane rectora, dať to pane rectorovi, šil s pane rectorem. Tak i pane rectorka! Ale pan faťář, vod pana faťáře atd.

Lokal neživotných, zakončených na *k, h, ch* bývá zpravidla na *ě*: na trávnice, na potoce, na koblôce, v Zábřeze, na vrše, na hraše.

Nominativ mn. neživotných mívá někdy koncovku *a*: lěstka = lístky (2), Łaza (jméno trati, 5), Řbeta (jméno lesa 6).

Lokal mn. končí na *ech* i na *ách*: na stromech, vo hadech po doktorách, na vrchách.

3. Vzor *chlapec* :

1. chlapec	chłapsi, ê (chłapsъ)
2. chlapse	chłapsu
3. chłapsô -ovi (u)	chłapsom
4. chlapse	chłapse
5. chlapse	chłapsi, ê (chłapsъ)
6. chłapsô -ovi (u)	chłapsech
7. chłapsem	chłapsema.

Tak se skloňují: kôpec (kupec), kopec, vrablec — vrabse a p.

4. Vzor *kámen*:

1. kameň	kameně
2. kámeně	kameňu (ů, ůch)
3. kameňô (u)	kameňom
4. kameň	kameně
5. kameňô (u)	kameně
6. kameňô (u)	kamenich, -ěch
7. kameněm	kameněma.

Dle vzoru toho skloňují se změkklé kmeny: plámen, kořeň, lokeť a p.; tvrdé: ječmen a jelen dle vzoru tvrdého.

Lokal jedn. kmenů měkkých končí se na *u* (ô): na kraju, na koncu, v pokoju, po poledňu, v Kláštercô, v hrncô.

Instrumental mn. kmenů měkkých má koncovku *ema*: Móravcema, před třema králema, bičema.

Dativ a lokal jedn. životných kmenův obojích mívá často kratší koncovku *u* (ô): po mym bratrô, strěcô, vo nebožčíkô strěčkô. Genitiv mn. obojích kmenů v podřecí (5) končí se na *ůch*: do šatůch, za pět rokůch, vedle stromůch, u sôsedůch, do botůch, koľáčůch, u Pechůch — ze zád = ze zadu (5).

Vzor pole má v lokále jedn. *u* (ô): na polu, v mořô, v nominativě mn. z pravidla *a* se přehlasuje: pole, moře.

Něbe má tvary: do nebe, k nebů, v nebů, pod nebem i pod nebů.

Podstatná na *stvĭ* pozbývají před *o*, *a* jotace: k hospodařstvů, v procestvů, procestva.

5. Vzor *ryba*.

Jedn.:	1. rěba (1),	rěba (3),	ръба (2, 4, 6),	ryba (5)
	2. rěbê	rěbê	ръбъ	ryby
	3. rěbê	rěbê	ръбê	rybê
	4. rěbô	rěbu	ръбô (u: 4, 6)	rybu
	5. rěbô	rěbo	ръbo	rybo
	6. rěbê	rěbê	ръбê	rybê
	7. rěbŏ	rěbŏ	ръбŏ	rybŏ
Množn.	1. rěbê	rěbê	ръбъ	ryby
	2. rěb	rěb	ръb	ryb
	3. rěbám	rěbám	ръбám	rybám
	4. rěbê	rěbê	ръбъ	ryby

5. rěbê	rěbè	ръбѣ	ryby
6. rěbèch	rěbèch	ръбеч	rybech
7. rěbama	rěbama	ръбama	rybama.

Za vokativ jedn. bývá někdy nominativ: já vám povím, tetka. Co novyho, kmotra?

Nominativ a akk. mn. mívá často koncovku *a*: skaľa, na stříbrny hora, draha, na ľavka (přes vodu), jiskra litale, Studynka, Čecha.

V lokale mn. mají koncovku *ech*: rybech, hubech, jahodech, v patech.

6. Vzor *koza* (2, 4.)

1. koza	kozъ
2. kozъ	koz
3. kozъ	kozám
4. kozô (u: 4)	kozъ
5. kozo	kozъ
6. kozъ	kozách
7. kozó	kozama.

V osadách (5) skloňuje se tento vzor celkem po česku: kozy, kosy.

7. Vzor *kapsa*, mor. *kapca* (2).

1. kapse	kapse
2. kapse	kapes
3. kapsъ	kapsám
4. kapsô	kapse
5. kapso	kapse
6. kapsъ	kapsách
7. kapsô	kapsema.

Vzor starosta má v gen. i akk. jedn. koncovku *y* (ê, è): vod Berkê, potkal sem Berkê (1, 2), vod Bendy, potkal sem Bědy.

Jména Tóna (Antonín), Ferda (Ferdinand) a pod. mívají někdy vokativ dle vzoru holub: Tóne, Ferde! To je Tónu ševcovýho (6).

8. Vzor *duše* (2).

1. dôše	dôše
2. dôše	dôšъ
3. dôšъ	dôšim

4. dôšô	:	dôše
5. dôšo		dôše
6. dôšb		dôšich
7. dôšô		dôšema.

Dle vzoru toho skloňují se podstatná s přehlasovaným *a*: kule, veže, pěsně (píseň) a p.

Zem: zemně, zemi, zemňô.

Vzór panoše přestupuje pod vzor muž: škúdec (5), sôdec (5).

9. Vzor *kost*:

1. kost	kosti
2. kosti	kosti (ich)
3. kosti	kostim
4. kost	kosti
5. kosto	kosti
6. kosti	kostich
7. kostô	kostima.

Abstracta mění v instr. jedn. *st* v *šč*: radoščô, zloščô, chêtroščô.

Dle vzoru *kost* skloňuje se *lêdi* (lrdi) a děti kromě dativu mn., který jest *lêdom*, *dêtom*.

10. Vzor *mrkev*:

1. mrkev	mrkve
2. mrkve	mrkvi
3. mrkvi	mrkvim
4. mrkev	mrkve
5. mrkvo	mrkve
6. mrkvi	mrkvich
7. mrkvô	mrkvema.

Tak skloňují se: korotev, dratev, kotev, pánev, plôtev têkev.

Kryv: krvi, krvô.

V podřeči (5) genitiv množn. na *i* přibírá k sobě *ch*: dětí, dních, kostích, vobručích, ržích.

11. Vzor *tele*:

1. tyle	telata
2. telete	telat
3. teleti	telatom
4. tyle	telata
5. tyle	telata
6. teleti	telatech
7. teletem	telatama.

Divče má v jedn. čísle divčete i děvčete atd., v množném jen děvčata.

Pod tento vzor přestupují i některá podstatná vzoru slovo a pole: luže — lužete, hnízdě — hnízděte, štyble — štyblete, srdce — srdcata, i pole — polata (6).

Jméno přídavné skloňuje se celkem jako v podřechi litovelském. *é* za *ý* jest *ě*: dobré, dobrých, dobrém atd., *é* za *ej* je čisté *é*: dobré ženě. V osadách (5) a (6) všechny koncovky jsou dlouhé: dobrého, dobří atd. V osadách (5) v dativě jedn. *u* se odsouvá, jako v celém skloňování zájmeném a složeném: dobrým člověku, starým zebřáku.

Velebný přestupuje pod vzor dnešní: velební svátost (2), taktéž divý: diví pec (v níž pékaly divé ženy, 5).

Jméno přídavné končí se na *-u* (*ů* 5, 6), *-ova*, *-ovo*.

Skloňování zájmen.

Já má v genit., dat. a akk. *mně*.

Ty v dat. *tí*, v akk. *tě*. V osadách (5) jsou dativy a lokaly: k tobi, při sobi.

1. von	vono
2. ho, vod ňoho (5)	ho, vod ňoho (5)
3. mō, mu (3, 4, 6), ňom — něm (5)	mō, mu (3, 4, 6), ňom — něm (5)
4. ho i jé, za něho i za ňé	ho, pro ně, — pro ňé (5)
6. něm, ňom (5, 6)	něm, ňom (5, 6)
7. s ňěm (1, 2), s nim (3—6)	s ňěm (1, 2), s nim (3—6)
1. vona	voni, vonê (y, ѣ), vonê (y, ѣ)
2. ji — ni, jí — ní (5, 6)	jich, vod nich
3. ji, ní (5)	jim, nim (3), ním (5, 6)

4. jô, ju (3—6)	je, jich (2)
6. ní, ní (5, 6)	nich
7. ňů	něma.

Tvary dativu ňom, něm (v Komňátkách) ní, nim — ním jsou i bezpředložkové. V D. Studénkách (2) zní tvar *je* jako *j⁵*. Tamtéž jest akk. mn. jich: *Созъ jich pichlo do pohъ.*

1. náš, naše	naše
2. našeho	naši (1—4), naši (5, 6)
3. našemu (3, 4, 6), našemô (1, 2), našom (5)	naši (1—4), naši (5, 6)
4. našeho, naše	našô (1, 2), našu (3—6)
6. našem (1—4, 6), našom (5)	naši
7. našim (1—4), naším (5, 6)	našô

1. naši	naše	naše
2. našich (1—4),	naších (5, 6)	
3. našim (1—4),	naším (5, 6)	
4.	naše	
6. našich (1—4),	naších (5, 6)	
7. našema (1—4),	našíma (5, 6)	

1. ten	to	ta
2. toho		té
3. tomô (1, 2), tomu (3, 4, 6), tom (5)		té
4. toho, to		tô (1,2), tu (4—6)
6. tom		té
7. těm		tó

1. ti	tê (1), ть (2, 4, 6), të (3) ty (5)
2.	tech
3.	tem
4.	tê (1), ть (2, 4, 6), të (3), ty (5)

Zatim (zatím 5, 6) = interea, za těm stromem.

Skloňování číslovek.

Jeden — jedna — jedno skloňuje se dle *ten - ta - to*.

V osadách (5) v dativě jedn. *u* se eliduje: k jednom zámku.

Šteři štere (1), штѣрь — штѣрь (2, 4, 6) má v gen. a lok. šteřech (1, 2), šterech (3, 6), v dat. šteřem — šterem, v instr. šteřma — šterma.

Sědôm, vòsôm (1, 2), sedum, vosum (3—6). Devět a deset se nedlouží: do devěti, vo deseti, devětma, desetma.

Se slovem půl pojí se číslovky taktó: půl šesta dvacet, půl pata třicet, půl vosma padesát atd. (5).

Všecek skloňuje se celkem dle vzoru dobrý.

Vedle toho jsou také tvary: všeho, všemu, všim, všech, všema, — všom (5).

Cokrát = kolikrát jako na Jevíčsku.

Časování.

Nehledíc ku zvláštnostem hláskoslovným různých osad, časování neodchyluje se podstatně od obecně hanáckého. Stačí tu tedy vytknouti jen věci důležitější.

1 První osoba mn. č. indikativu a imperativu v osadách (5) má koncovku *ma*: sednema — sedněma si, lehnema — lehněma si, spadnema, půdema — počma, ušijema — ušijma, umíma — umějma, sedíma, chcema, zaplátíma — zaplaťma, mlátíma — mlaťma, pravíma — nepravma, hážema — nehažma, kupujema — kupujma, víma — vězma, jíma — jezma.

Slovesa na *ati* mají v Bohdíkově a Lhotě Štědrákově koncovku *my*, v ostatních osadách (5) *ma*: udělámy — udělěmy, volámy, stróhámy, dámy, mámy, čekámy, — říkáma, máma, dáma, zavoláma (Ruda, Janoušov, H. Studénky). Sloveso býti má tu (5) všude *smy*.

2. Třetí osoba mn. má *ě*, kde 1. jedn. má *u* (*ô*): nesu (nesô) — nesě, piju (pijô) — pijě, hraju (hrajô) — hrajě.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ám*, mají v 3. os. mn. *ajě* v. *aji*, *ají*: majě i maji, vokopávajě i vokopávaji (dají, volají atd. 5, 6).

Kde je v 1. os. jedn. *ím* tam je v 3. mn. *ijě*: chodijě, učijě se, zdržijě. V Horních Studénkách a ve Svěbohově jsou vedle těchto tvary na *í* (= 3. os. jedn.) zcela obyčejné: Nohy mně bolí. Děti chodí do školy, učí se, rozumí všemu, všecko ví, v. chodijě atd.

Slovesa vědět a jest mají v 3. os. mn. *vijě, jijě* (1—4), *vědijě, jedijě* (5, 6).

3. V imperativě jest v 1. a 2. os. mn. *ěme, ěte*, kde má 2. jedn. *í*: sedni — sedněte, di — děte.

4. Přechodníků jest jen několik: seďa, stoja, leža, kleča.

5. Přičestí činné kmenů zavřených má trojí tvar: sedel, sedl, sed. Všecky tři tvary vedle sebe slyšeti v osadách (1—3) a ve Svěbohově (6); sedl a sed (4), pouze elidované tvary obecný jsou v osadách (5, 6). Srovn. na str. 127.

6. Přičestí trpné končí se vždy na ě, á, y (ý 5, 6): Strom je statě, proso je věmláceny, už máme požaty, zametyeny, — zaplácený, vymlácený.

7. Sloveso *číst* (číst 5, 6) má tvary: četn (ô 1, 2), četeš, čete, četeme, četete, četě. Imp. čeť — čejte. Part. pass. četeně. Subst. verb. četení.

Načetem = načítame.

Slovesa krásti a hrýzti nekrátí v infinitivě kmenové samohlásky jako v jiných podřecích hanáckých; krást, hrězt — hreze (2).

8. Nosové kmeny mají tvary obecně hanácké: začít — začal — začatě, žít — žal — požatě atd., toliko zapnôt tvoří i přičestí činné dle sloves II. třídy: zapl n. zap.

9. Samohláskové kmeny I. třídy v osadách (2, 4, 6) vyzvu-
kují na polohlásku: výt (vítí), mýt (mýti), rýt — ryl (rýti), krýt — kryl — zakrýtě (krýti), kýt (koutí).

10. Častější, než jinde na Hané, jsou tvary sloves V. třídy dle vzoru lámati: dľabat — dľabô, hěbat = hěbô, blězat — blěžô (lízati), stonat — stonô, fňkat — fňčô (2), zkumat — zkumu (zkoumati), desky pňčô (pukaji), prasata scípó (5), máchat — mášu (4).

Vzor hřáti má tvary: řit — řejô — řě — řil — vořitě, přit — přejô — přě — přil, smát se — smnějô se — smě se — smál se (2).

11. Sloveso býti má tvary (2):

sô	něsô	boď n. bľď
sъ	něsъ	běl — běle
je	něni	bět, pobět n. pobьt.
smь	něsmь	
ste	něste	
sô	něsô	

12. Některé zvláštnosti: *pondeš* = *půjdeš* (3), *uľamno* = *nlomí* (3), *ľopit jabka* = *loupati* (2), *nuž zerzi* = *rezaví* (3), *poržit* = *pozřítí* (3), *šejvala* = *šívala*, slov. *šijávala* (2), *čarodenice chodi udájet* do chľiva, *musela sem hěbat pryč* (3), — *jinde jen* v imperativě: *hybaj* = *jdi* po svých.

Příslovce.

V *dule* (2) = *důle* (5), *venčó* = *venku* (5), *prvka* = *prv* (5), *tepró* = *teprvá*, *na pěkno* = *docela*, *toľ* = *teď*, *nyńi* (6)-*toťkaj*, *čilkaj*.

Komparativ příslovci: *krásněj*, *teplěj*, *čistěj*, *dolěj*, *hlěbš*, — *pozďěj* (2).

Zvláštní význam má komparativ *těž* příslovce *tuze*: *Voni těž* = *více*, *lépe* (4). *Peníze padly ešče těž hlěb* = *hlouběji* (5). *Daľ se s ním těž do řeči* (6). *Kdo ho nětěž potřebuje* = *nejvíce* (5). *Tahel co nětěž mohel* (2).

Vtači hlava a srcě.

Měslěvec šil *jědnóhó dně* na *hón*. *Dľóhó chodil* po *lěsě* a *nic mó nepřěsló do raně*. *Najědnó vidi vtáčka tak krásnyhó*, *že mó hó běló litó zastřělět*, *alě lětost nětrvala dlěhó*; *spostí*, a *vtáčěk spadně z halězkě*. *Měslěvec hó vézně za nöhě* a *něsě dóm*. *Tó hó pětka stará babička*, a *děž zhľidně vtáka*, *povídá měslěvcóvi*: „*Vitě-lě pak, jakyhó sě tó nēsětě vtáka?*“

„*Vták jako vták, jěnom že má tó těn krásny pěři*“, *vódpóvi měslěvec*.

„*Tómó něni tak, milě paně! Těn vtáčěk tódě jě vták chěasně*, a *hó jěhó srcě sni*, *těn nandě děň jak děň pód svó hlavě třě dökátě*; *hó hlavě sni, bódě králěm*.“

„*Máš mňě za blázna, babó?*“ *řekľ měslěvec s póchěbnóchčó a krótil nad tēm hlavě*.

„*Ba němám, paně. Děž tó ódělátě, jak sém vám řekľa, přěsvjěčítě sě a zpóměnětě na mňě*“. *Tak řekľa baba a zmizěla*.

Měslěvec óvěřěl, *že jě tó nějaká čaroděnicě*, *kěrá mó chěstí přědpovjěďěla* a *z radóchčó óbiral sě dóm*. *Jórka a Haněs, jěhó dvá sěni, přěbjěhlě mó naprótí*, *s křěkěm větrhlě mó vtáčka z rókě a bjěžělě k matcě*, *abě sě kókla, jaky tó přěkrasny pěři*.

Žena se mó také pòdivila a ptala se móžé, cò s něm ðelat bòdè ?

„Cò s něm ðelat bòdò ? Ôpèčèš hò, a tò hnèđ. Mòsim jèchcè ðò lèsa, tè hò zatim přèprav. Alè tò tè pòvidám, ať se z ùhò ani kòsèk nèztrati, lèbò bòdè zlè s nama zè všèma!“

Mèslèvcè vòdèšil, a mèslèvcòvá vtáčka vòškòbala a dala na ròžèh; alè mjèla vènkò a pò ðòmjí prácò, pòstavila k ròžnò sènè, abè tòcèlè a na vtáka pòzòr dalè, abè se nèpřèpálèl.

Chlapse se postavilè k vòhnichò; jèdèn přèkládal, dròhè tòcèl; přè tèm se vòbá pilně na pècinkò divalè. Tò ôpadnè hlavíčka a hnèđ za nò vèpadnè srdičkò. Chlapse vòbòji zvihlè a jèdèn na dròhyhò se dival, cò s tèm začít ?

„Bratrè“, rèkl starši mladšimò, „jak pak, abèchmè tò sñèdlè, tè srcè, já hlavò ? Bèz tèhò jè ta hlava samá kòst, a tatinèk jò nihdá nèjijò, a vò srdičkò rèknèm, žè tèn vták snáđ žádnýhò nèmñèl.“

„Já bèch tò, brachò, rád sñèdl“, vòdpòvjèdèl Jòrka, „alè tatiček rèklè, žè se nèmá s ùhò nic ztratit. Viš, jak nas prò každò hlòpòst bijò.“

„È tò snáđ jènom tak rèklè; bèz tòhò dòstávámè srcè, hlavò a tè dròbnòsti vòd všèckè drubèžè, a snimè-lè tò spiš alèbò pòzdè, všèckò jèdnò.“

Jòrka mñèl tak dòbrè chòt na srcè jakò Hanès na hlavò; è dal se brzò přèmlòvit a srcè sñèdl. Sòtvá tò skřòplè, přèšla se matka na vtáka pòdivat.

„È vè klazani!“ zkrèkla, dèž vidèla, žè jè hlava ta tam. „Hdè jè hlava ? Jistè žès dòstal na nò chòt, tè mlsna hòbò ?“ ptala se zlèm hlasèm Jòrkè, kèrè nèbèl jèjim miláčkèm.

„Nè, maminkò, já sèm sñèdl srcè, hlavò sñèdl Hanès. Alè vòn mñè na tò naváðèl.“

„Tò tò mámè, nemñèlò se ani za mak z vtáka ztratit, a ta bòhaprázná chasa zmaři srcè è hlavò ! Až přèndè tatik, vòdnèsò já tò.“

„Pòð, bratrè, òtècèm; zatim pòminè maminkò zlòst“, nabizèl Hanès, dèž vidèl přèd sèbò vèlèké trèst, vzal bratra za ròkò, vòbá se vèkradlè z kòchènè a òtikalè pòlèm ðò lèsa; alè zdalò se jim pòráð, žè slèšijò za sèbò hròzici hlas matcèn a jakòbè jòž cètilè mètlò na záðèch. Òtikalè dál a dál, cò nòhè stačèlè, až bèlè òmdlèni. Vcèl se zastavilè, vòhlidlè se kòlèm ðò kòla

a viděl, že sů v hóstym lèsě, vòkòlò nich tichò jak v hròbjě. Sědlè dò mèchò, abè sè tròchò vòdděchlè.

„Puděš dóm?“ ptal sè Jòrka bratra.

„Tò bèch bël blázèn, abèch si šil prò biti! Radš pudò, hdè mñè vòčè zavědò“, vòdpòvjěděl Hanès.

„Alè jènóm hdè, bratrè? Hdò nám tò cò dá? Dèbèch tò bël vjěděl, že tò tak dòpadné, nèbël bèch srcè snědl,“ bjědòval Jòrka.

„Dělè cò dělè, já sè dóm nèvrátim. Jakbè mñè nècò šěptalò, že nas tatik zabijè. A jaké strach? Dět sè vè svjětè nèztratimè!“

Hanès dòdal bratròvi srcè, a pò chvílè òhiralè sè vòbá lèsèm dál. Bèlò jòž přètmi, dèž přěšlè za lèsèm dò dèdinè a nèmjèlè grècara v kapsè. Hlad jè trápil a tělò bëlò zèmdlèny. Cò začít? Na zdařbuh vèšlè dò chalòpè a pròsèlè vò nòclèh a vò kòšèk chlèba. Našlè dóbry lèdi, kèri jè nèvèhnalè, alè k stòlò pòzvalè. Chlapsè sè najèdlè dò sèta, pòdèkòvalè vlidnèm hòspòdàřòm a lèhlè na slámò. Ránò časnè stalè, hòspòdèň jim dala snidani, a vòni vòdèšlè dál. Dèž alè dèvèčka vòdnášèla slámò, našla v hlavách trè dòkátè. Tò sè pòmèslèla sèdlèka a sèdlák, že tò bëlè snáď nèjaci pání, a lètovalè, že jim mjèkšèj nèòstlalè a nècò vòbzláchšnihò nèòvařèlè; alè jòž bèlò pòzdè. Chlapsè bëlè dalèkò za dèdinò a nèvjědèlè nic, jak vèlèky zpròpitny hòspòdàřòvi zanèchalè.

Zas šlè cèlè dèň, až přěšlè kè dvòrò, hdè bëval zèman. Chlapsè vèšlè a pròsèlè vò tròchò jidla a vò nòclèh. Sòtvá jè zèman spatřèl, hněd sè mò zalibilè, a ptal sè jich, jèslè bè ò nèhò nèzvòstalè, či sů a hdè dò?

Bratři mò primò všèckò pòvjědèlè a přèslibilè z radochò, že ò nèhò pòbòdò. Tak jak přèdèšlè nòcè na slámjè, lèžèlè dnès ránò pòd zhlavcèm zas trè dòkátè, kèry dèvèčka pánòvi dònèsla. Zèman sè divil, alè nèřikal ani slòva, lèbò mèslèl, že sè pò nich chlapsè bòdò scháñèt. Alè chlapsè nic, ani tèn dèň ani dròhè, trètì, štvrtè. È pòmèslèl si zèman, že má jèdèn z nich šòtka a òminil sè, dèž sů tak chčasni, že jè dá všèmò òčèt a pòtóm žè sè jè vèznè za vlasni a pò svè smrti, že jim statkè pòròci.

Mili chlapsè mòsèlè tèda dò vèlèkyhò mñèsta, zèman jim vzal òčètèlè, a vòni sè òčèlè všèmò, cò sè na zdèlanyhò člòvjèka

patří. Haněs běl v ōčěňō stálěši něž Jōrka, kěřě chtěl bět radš mēslěvcēm něž jakěmkōlě jinēm pánēm; alě svymō dōbrōdincō sē prōtívít nězdálō sē mō za dōbry. Lěta ōbihalē jak vlnē, z chlapsu vērōstlē mláděncē, a čas přēšil, hdē sē mūēlē zē škōl dōm navrátít. Vjěrnē slōžěbnik zēbral vjēcē svěch pánū a šil napřēd, prōtōžē chtělē bratři mōcō jit pjěškē, trěba jim pjěstōn psal, abē zarōvēň zē slōžěbnikēm dōm sē vrátilē.

Za tēn cělē čas, cō bēlē bratři ō zēmana, nēdōzvjěděl sē Jōrka, jakē pōklad ō sēbē chōvá. Zēman jim držel slōžěbnika, vō kerym vjěděl, žē jē vjěrnē, a tēn pánōvi svymō pēnizē vōdváděl a bratrōm sē vō tēm ani nēzminil. Zēman si mēslēl, dēbē sē vō tēm dozvjědělē, žē bē sē s nich trěba marnōtratnicē stalē, ba zli lēdi žē bē jē ē vō žēvōt přēpravít muhlē. Čekal tēda, až bē přēšlē dō lēt, hdē bē jim tō říct muhl, a tak sē stalō, žē Jōrka vō dōkátēch nic nēvjěděl. Z té přičēnē jē zēman nihdā dō svjēta nēpōchčěl, trěba žē hō vō tō nēkolēkrát prōsēlē.

Dēž tēda slōžěbnik vōdēšil, bratři vzalē každē puškō na ramenō a ōbiralē sē z mňesta; alě dōm nēšlē. Psalē zēmanōvi, abē sē nēhūēval, žē dō dō svjēta, žē bē sē rádī bēlē s nēm rōzlōčēlē, dēbē sē bēlē nēbālē, abē jim ōmēsēl jējich nēzkazēl; pōtōm mō jēchē za všēckō dēkōvalē a přēslibilē, žē sē za rōk vrátijō.

Přepsáno v Rájec̄ku u Zvole.

Potrestaná zāvist.

Бѣ*) dvā bratři, jeden tuze bohatē, druhē tuze chudē. Jednō hlidal chudē svymu bohatymu bratru snorъ na polu, a dōž tak seděl pod mandelem, uhlidal biťō ženu, jak zbirala klāsъ, cō vostaъ na zāhonech a zastrkāvāla do mandelu. Dōž pak až k němu přšla, chъtl ju za ruku a ptal se jí, cō je zač a cō tu dělā? „Su tvyho bratra ščesti a zbirām ztraceny klāsъ aъ mněl vic pšenicē.“ „A prosim tē, hde pak je my ščesti?“ ptal se chudē. „Na věchodē“, řekla žena a ztratila se.

Uminil si chudē, žē pude do svjeta hledat svyho ščesti. A dōž jednō z rāna vodchāzel z domu, nenadāle vōskočyla ze zápeci Bida a plākāla a prosyla, aъ ju taъ vzal sebō. „O mā milā“, řekl chudāk, „sъ tuze slabā a cesta dalekā, nedošla bōs; ale jā tu mám prāznō flašćku, umenši se, vlez do

*) Souhlāsky kursivou tištēnē vyslovujī se zostra a zplna. (Srov. na str. 126).

ni, a já tě ponesu“. Bida vlezla do flaščěčků, a von nemeškal, zacpal ju špuntek a dobře zavázał. Potum na cestě, dluž přišel k jednomu bahnu, vlděl flaščěčku z kapse a strčel do bahna a tak se Bič zbavil. Po nejakym času přišel do veřkyho mněsta a nejakě pán vzal jé do služb, abč mu kopal sklep. „Přatu ti nedám žádného“, řekl, „ale co přč kopáně nandeš, bude tvy“. Dž tak nejakě čas kopal, našel kus zlata. Podli domluč bylo jeho, ale von přce pořovic dal pánovi a kopal dal. A potum přšel na železny dveř, a dž je vtevřel, byl tam podzemni sklep a v něm veřky bohactvi. Tu slěši z jedně harmarč ve sklepe hlas. „Voteuř pane muj, voteuř!“ Pozvihl věko, a z harmarč vyskočila krásná pana celá bílá, poklonila se mu a řekla: „Su tyv štěstí, co sč tak dlóho hledal, vod včělka budu s tebě i s tvě rodině. Potum se ztratila.

Von pak vo to svy bohactvi zas se podělčl ze svěm běvalěm pánem a zvoštal přec nesmírněm boháčem a mněni jeho deň vode dně se množilo. Přč tem přec nihdě nezapomněl na svě běvalě nůzu a děal chuděm toho mněsta moc dobryho.

Jedně, dž se procházel po mněstě, potkal svyho bratra, kerě tam přjel po své práč. I pozval jé k sobje a vřpravoval mu dukladně všecč přihodč svy, jak viděl na jeho polu štěstí kláskč sbírat, jak a hde se své Bidč zbavil a jiny věč. Častoval jé u sebe kolčk dni a potum mu dal na cestu moc peněz a ženě i dětom jeho moc daru, a rozlčěl se s nim bratrskč. Ale bratr jeho byl neupřimně a záviděl mu toho štěstí. Dž se ubíral dom, pořad přeměšlel, jak bč na bratra svyho mohč zas Bidu poslat. A dž přšel k tomu místu, kde bratr jeho flaščěčku pochoval, hledal, dlóho hledal, až ju našel a hned vtevřel. V okamžeň vyskočila Bida ven, před vočma jeho rostla, začala vokoło něho radostně skákat, vobjala ho a lóbal a děkovala mu, že ju z vězení vysvobodil. „A za to vděčná budu tobje i tvě rodině až do smrti a nihdě vas nevopustim.“

Darmo závistivec se vřmlčoval, darmo ju posílal k prvni mu pánu, Bidč se nijak nemohč zbavit, ani ju prodat, ani darovat, ani zakopat, ani utopit, pořad byla mu v patách. Bohatství, co si dom vezl, pobralč mu zbujnicč, dom se dostal žebrotě a našel místo svyho staveni hromadu popeľa, a s pole mu zatím řrodu všecku pobrala voda. A tak nezvoštalo závistivymu boháču nic než jenum Bida.

Přepsáno v Chromči.

VIII. Slavkov, Bučovice, Ždánice.

Hranice: Slavkov, Křenovice, Otnice, Bohušovice, Uhřice, Žarošice, Dražůvky, Archlebov, Nechvalín, Mouchnice, Nemošice, Kožušice, Chvalnov, Strabenice, Honětice, Hoštice, Litenčice, Nítkovice, Nemochovice, Uhřice, Šardičky, Letonice, Němčany.

Samohlásky.

1. Nepřehlasované *a, á* trvá celkem tou měrou jako na Kojetsku; přast, trást, zást, žat, řat, pjat — příst, tříst, zíst, žít (na Slavkovsku*), vsíknót, zapřihat.

Slovesa V. třídy vzoru házeti jen některá nepřehlasují: zabíjat — zabíjám, večerāt, věšat; krájet, házet, pobízet — pobízal koňa.

V Brankovicích a Kunkovicích přechází *á* v *â*: šátek, pátek, dobrâ, kravâm, o kravâch.

2. *é (ie)* se úží v *ý, í* celkem v týchž kmenech a slabikách ohýbacích jako na Kojetsku; toto zúžené *ý, í* většinou se nekrátí: chlib, lík, mlíko, klíšče, večír, dýšě — dýšča, rýž, rýva; prstýnek v. putynka, dynko; méno, péro (Kloboučky) — méno, pýro (Ždánice) — méno, péro (Litenčice).

V koncovkách adjektivných úží se *é a)* v čisté *ý*: dobrýho, dobrýmu, dobrých (na Slavkovsku); *b)* v *y*: dobryho, dobrymu, dobrych (Litenčice); *c)* v *é*: dobrého, dobrému, dobrých (na Ždánsku).

V infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeného na Ždánsku a v Brankovicích *é* se krátí, jinde se úží v *ý, í*: vest, nest, pect, lezt, kvest, hněst atd., ale: říct, — výst, nýst, pýct, lízt, kvýst, hníst.

ě na po retnicích zní jako *je*: obje, na dubje, objedvat.

Po různu mění se *ě* v indikativě sloves V. třídy vzoru hráti v *í*: hříje, vokříje, smíje se, přijje mu (Němčany) a v imperativě: sednite, zavřite, rožnime a p. — Šil na Ždánsku, jinde *šel*.

3. Po retnicích zní *i* a *y* stejně jako v češtině.

Po *l, ř, z, s, c, ž, š, č* celkem *i* se nemění: lid, hlina, peřina, zima, síla, cibula, žito, široké, čisté. Jenom po různu: malena, slemák (Kloboučky), lacené. — V Dobroškovicích slovesa IV. třídy

*) Se Slavkovskem míněn tu všude zároveň okres bučovský, kde se jmenovitě neodlišuje.

po vytčených souhláskách mění *i* v *e*: vozet — vozel, vařet — vařel, kóřet, slóžet. Za stara říkalo prý se také: žed, sela, serotek, zema, peřena atd., nyní: žid, peřina atd. „Je prý to šikovnější.“ Posud se říká: říčeca, pře gruntě, tře, dale, vzale, vázale atd.

Také *i* po týchž souhláskách zůstává většinou nezměněno, přecházejíc jen po různu v čisté *é* (na Slavkovsku) nebo v *ě* (na Litensku a Ždánsku): lésti, lézačka, klěč (Mouchnice) — klíč (Slavkov) — klič (Litenčice), klin — klének (Litenčice), léstek (Kloboučky), v zěmě v. v zimě, cětít v. citít (Slavkov), šěpek v. šípek (Slavkov), čěhat, počětát v. čihat, počítat (Slavkov), čěm, s něm. — V ostatních slabikách kmenových tohoto druhu *i* zůstává nezměněno, jen že se na Litensku zpravidla, na Ždánsku a Slavkovsku málo kdy krátí: lice, blízko, líbit se, líčit, listí; kříž — křěž (v Mouchnicích), křídlo, křida, síň, cín, cisař atd. Za líbati je tu všude nepřehlasovaný tvar: lóbat.

V zdrobňovací koncovce *ík*, *íceť* mění se *i* v *é* jen v několika slovech: psék, vozék, maléček; na Ždánsku a Litensku častěji, po jiných souhláskách nahoře vytčených (v *ě*): rohlěk, králěk, randlěk, nožěk, košěk, cecěk, — stehlik, rohlik, lelik (Kunkovice).

V genitivě mn. v dotčených slabikách *i* se nemění: škatulí, kozí, husí, kůží, duší.

V ostatních slabikách *i* se nemění a zůstává na Ždánsku, v Brankovicích a v okolí většinou nezkráceno; na Slavkovsku krátí se *i* v koncovkách *íc*, *ník*, *ičko*: zajíc, chodník, poličko, psáničko, nebičko; koniček, v. měsíček, lesíček, kdežto na Litensku *i* se vůbec krátí jako na Kojetsku.

i dluží se na Ždánsku a na Slavkovsku v nominativě množ. rodu m.: holubi, hadí, vojáci, vtáci, tři, čtyři, všeci. - V Nitkovicích: holubi, tři, všeci lidi atd. — Obilí — v obiló, dobroděni (Brankovice).

4. *y* se nemění: ryby, pysky, hrušky, jen porůznu: štere, bel — bele (Dobroškovice).

y se mění na Litensku a Ždánsku v *ě*: strěc, běk, pastěř, dobré člověk, věmluva; na Slavkovsku zní toto *é* čisté. .

5. *o* jen ve slově kůža mění se v *ú*, sice zůstává nezměněno: kozle, pokoj, stroj, loj, podoj, neboj se, v. stuj

Na Ždánsku a na Slavkovsku dlouží se *o* v slovesech IV. třídy: dójit, hójit, rójit se, hónit, zvonit, stójim, bójim se.

6. *u* se nemění: budu, kup cukru, hubu.

V imperativé a přechodníku slovesa byt přechází *u* v *y*: byď — byďte, byďa.

ú se mění v čisté *ó*: za našó stodoló, kót, dóra. Jenom v Nechvalině, Dražůvkách a v Mouchnicích koncové *ó* zní trochu zúženě: v zeló, půjdó, za našó chaľupó. Na Slavkovsku krátí se toto *ó* ve slově ovod.

7. *ú* na Ždánsku a Slavkovsku zní celkem zdlouha: rúža, nůž, stůl, vůz, dvůr; krátí se jen ve slovech: dum, kuň. Na Litensku vyslovuje se vůbec zkrátka.

8. Dvojhlasý *au* v tomto podřečí není: pók, počiny, póz (Litensko a Ždánsko) -- póza (Slavkovsko).

aj téžeslabičné je toliko v několika slovech: kraj, háj, máj, ráj; ostatně se přehlasuje a přechází v *é*: dé, zavolé, ale: héjné.

Téžeslabičné *ej* v koncovce substantivní trvá nezměněno: zloděj, olěj, proděj, dobroděj, ostatek se mění v *é*: nélepší, nalé, přé, véce.

Téžeslabičné *ij* mění se v *i*: pi, bi, uši, uži.

Téžeslabičné *yj* mění se na Litensku v *ě*: umě, zakřé, zřé, na Ždánsku a Slavkovsku v *y*: umy, zakry, zry.

9. Samohlásky se dlouží *a)* v koncovkách přičestí činného: *al, el, il, yl, ul*: volál, sedél, chodíl, zakryl, ryl, dúl, kúl, obúl; *b)* v řadových číslovkách: šísté, sídmé, ósmé, v. úsmé (Bran-kovice).

Souhlásky.

1. Měkké a tvrdé *l* rozeznává se přesně toliko v Lovčicích a Nechvalině u Ždanic. V Nitkovicích a Kunkovicích u Litenčic před samohláskami *a, o* jest tvrdé *l*: stodoła, tabuła, koło, před *e, i (y)* jest *l* měkké. V Litenčicích a Strábenicích jest jedno *l*, měkkí než české *l* střední. Tak i ve Ždánicích. Na Slavkovsku a Bučovsku jest jedno *l* střední. Podstatná na *l, la* skloňují se dle vzorů měkkých: vůl — vole n. volí (pl.), do jehle, nemá síle, ve stodoli atd. V Dobroškovicích je toto jedno *l* tvrdší než v okolí. Vyslovujeť se skoro: kluk, pohodlno, plné, plác — *n* měkne v *ň* ve slově trň.

2. *t* se mění všude v *k* ve slovech: klusté, klóet, klačit; *d* v *j* ve slově svajba: *d* v *g* ve slově žiglo = žihadlo (na Slavkovsku; židlo = zřídlo); *t* v *c* ve slovese cheet (na Slavkovsku).

3. *p* se mění v *b* ve slovese budu = půjdu (Kožušice, Mouchnice, Brankovice), u *v* ve slově vták (všude).

m se mění v *n* ve slovese snět, nesnět (Slavkovsko).

v jest přidechem každému náslovnému *o*: vokno, oves atd. v Ždánicích, Brankovicích, Žarošicích a na Slavkovsku; na Bučovsku a Litensku: on, oves, oči atd.

4. *h* se mění u *v* ve slově vadra (Žarošice).

h jest porůznu přidechem náslovnému *a*, *e*, *u*, *ó* v několika jen slovech: Hanyša, herteple, hulica, hudic, hucho, hózké; — hniť, hnízké v. nízké.

5. *s* a *z* měkčí se porůznu v přičestí trpném sloves I. třídy: nešené, vežené.

z se vsouvá ve slovese hrazdit.

s se mění v *c* ve slově cichravo (Nechvalín).

6. *j* se vysouvá ze slovesa půčit a porůznu pudu v. pujdu.

Skloňování.

1. Vzor *holub*, *dub* má v genitivě mn. *ň*: holubů, dubů, v dativě *om* na Litensku, Ždánsku a Bučovsku, *um* na Slavkovsku, v lokale *ech*, *ách*: na stromech, o vtákách. V instrumentale mn. vedle *ama* mají dvě podstatná kratší tvar *ma*: voľma koňma (Ždánsko). — O dlouhém *í* v nom. mn. v. str. 146.

V Brankovicích a Dobroškovících končí se genitiv mn. na *ůj*: do zádůj, u Masaříkůj, od vojákůj, pět chlapcůj, 20 rénských šajnůj a t. d.

2. Vzory *muž*, *nůž*, *obraz* mají v lokale jednotn. na Ždánsku *i*, jinde *u*. Tak i podstatná rodu středního na *so*: proso, maso a vzor *pole*.

3. Vzor *stodola*, vyjmouc osady, v nichž se zachovalo *t* (v. str. 147), přestupuje pod měkký vzor *duša*: do stodole, ve stodoli, dvě stodole, v silí a p.

4. Vzor *zem* na Ždánsku má tvary: do zemi, v zemi, pod zemó, pl. země, zemi, v zemích, — jinde: do zemně, nom. pl. zemně.

Střešňa a višňa má v genitivě mn. střešeň, višeň.

5. Děti, děti, dětom (dětum), dětech, dětma, tak i *lidí*.

6. Podstatná vzoru *mrkev* přestupují z části pode vzor ryba, z části pode vzor duša: mrkva, kotva, pánva, konva, dykva — korotvja, podešvja, dratvja.

7. Vzor znamení má v dativě a lokale jedn. většinou nepřehlasované *ó*: k zeló, v bořó, chraštó.

8. Přídavné přisvojovací v Dražůvkách a na Slavkovsku končí se na *ňj, ova, ovo*, jinde na *ň, ova, ovo*.

9. Komparativ má na Slavkovsku častěji příponu *jěši* (ější) než v jiných podřecích: slabé — slabjěši, bohaté — bohatěši, hořké — hořčěši, horké — horčěši, hezké — hezcěši. — Také komparativy příslovci mají některé zvláštní tvary: snadno — snadněš, ózko — óž, posledně — posliž, zadu — zadněš, široko — šíř, zima — zimněš.

10. Zajméno *já* má v gen., dat., akk., lok. *mně; ty* v dat. *ti*, v akk. *tě*; tvar *ňé* (o ně, pro ně) je pro masc. i neutr.

11. náš — naše	naša	naši — naše
našeho (ího)	našé	našech (éch)
našemu (ímu)	našé	našem (ém)
našeho — naše	našu	naše
o našem	našé	našech (éch)
s naším	našó	našema (éma)

Tak skloňují se také můj, tvůj, svůj, majíce vedle toho také složené tvary: mýho — mé, mýmu — mé atd.

12 ten tá	tí ty
teho té	tech (téch)
temu té	tem (tém)
teho tó	ty
o tém té	tech (téch)
s tém tó	tema

Tak skloňují se také *kdo a jeden* (kromě jedna — jednu).

Časování.

3. osoba mn. má *ó*, kde má 1. jedn. *u*:

vedu	piju	hrajú
vedeš	piješ	hraješ
vede	pije	hraje

vedeme	pijeme	hrajeme
vedete	pijete	hrajete
vedó	pijó	hrajó.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ím*, mají v 3. os. mn. *ijó*; umím — umijó, chodím — chodijó, vím — vijó, jím — ijó (ím — ijó) — na Ždánku: vědijó, jedijó.

Kde je v 1. os. jedn. *ám*, tam je v 3. mn. *ajó*: volajó, po-vidajó, dajó.

Kmeny *pn*, *tn*, *čn* mají v přičestí činném vedle pravidelných také tvary: zapl, zatl, začla.

Byt má tvary: su -si, -só: nésu — nési — néni, — nésó, byď — byďte.

Přechodníky jsou časté; tvary jejich jako na Zlinsku a j. na vých. Moravě: stoja, leža, chođa, přinďa, viďa, veďa, pleťa, sedňä, lehňä, byďa atd., v. donďa, ida, lehna (Brankovice).

Iterativum slov. *jet* jest ježďat, slov. *lezt* jen na Ždánku ložit.

O chytré princezni.

Dvã řemeslníci šli světem. Jednó přinďo k pěknýmu zámku a plotem se divajó obã do zahrady, kde se krásná kněžna procházela. „Bořku, viš-li co bych si přil?“ ptál se jeden z nich, mladé, hezké chasník.

„Snad abys byl pánem toho zámku, né?“ odpověďel Bořek.

„Chyba lavky, neuhódlš! tó princežňu bych chtěl.“

„Iřiku, ty nési hlópe; já sem myslél jenom na jedno, ale ty myslíš na princežňu aji na zámek. Ale nedělé si darebných laskomin a poď, máme ešče hodné kus cesty před sebo.“

„Bořku, čertovi bych dušu dal, dybych dostál tó princežňu.“

„To bych přece nedál,“ odpověďel Bořek a táhl Iřika od plotu. Šli až do chladnýho boru, nedaleko mněsta, a tam si v chlãdku lehli, aby utrmáceném ódom trochu pohovjeli. Bořek usnul, sotvá dolehl; ale Iřík nemohl živó mocó usnót, pořãď mysla na krásnó princežňu. Tu ě mimo mlãdenec, zeleně oblečené a viďa, že Iřík nespí, zastavil se u něho.

„Dobrý zdraví, mladé, kam pak dete?“ ptál se Iřika.

„E chodíme tak světem, ale já sem toho už syté, člověk při tém vystóji jak pes.“

„To rád věřím, nélepsi je byt pánem.“

„E to se ví, že je, jenom dyby něm každé mohl byt.“

„No, nekdy záleží jenom na vůli.“

„Což je o vůlu! lidí by si všelico žádali, dyby se jim to vyplnilo. — Já na příklad bych chtěl mět tó princeznu z blízkyho zámku a povídál sem juž prv, že bych čertovi dušu dál, dybych ju dostál.“

„Myslíš to opravdu?“

„Opravdu, opravdu.“

„Tvá žádost se ti vyplní. Já su čert, a dyž se mně zapšeš, za štvrt hodiny budeš bohatém princem a možeš jet k princezni, kerá si tě oblíbí a za manžela veme. Tady je lístek a péro, natrhni si maléček a krvó se podepiš!“

Nerozměšlaja se, Iřík vzál trů, natrhl si maléček a krvó se čertovi na léstek podepsal.

„Tak, včil si můj. A za kolik roků si mám pro tebe přiit?“

„No, já myslím za dvacet let; dyž užiju do té doby lásky princezně a svěckéch rozkoší, pudu rád s tebou.“

„Dobře teda, tady máš mněch plné dukátů; ber z nich, co chceš, bude dycky plné. Rozvaž svůj mněch, máš tam svý šaty promněněný v knížecí. Nastroj se, a za lesikem na tebe čeká nekolik služebníků s koněm pro tebe přistrojeném. Sedni na něho a jeď k zámku, daja si méno nejakýho princa lebo knížete!“

„Ale dyť já neumím tak mluvit, jak se na kníže patří, a hned se prozradím.“

„O to se nestaré, budeš všecko umnět, nač si pomyslíš, a všecko se ti bude vjerit. Jenom di, dokud se tvůj kamarád nezbudí!“

Potom čert zmizél, a Iřík rozváža mněch našél opravdu skvosný šaty a nastrojil se. Potom šél za lesík, kde mu již vyšňoření služebníci naproti přijíždali a bujnýho koňa vedli. Iřík se na něho vyhópl tak šikovně, jakby byl u néznamenitéjšího podkoního ve cviku béval. Potom se obrátili ke knížecímu zámku. Bořek se zatím probudil a dyž Iříka vedli sebe nevidél, myslél, že šél napřed; sebrál teda svý věci a pospíchal dál. Necháme ho jit kde chce, a nahlídnime, co se zatím dílo v zámku.

Mladá princezňa byla ešče v zahradě, dyž Iřík do zámku přijel. Dál se u krále ohlásit, že je ten a ten princ z té a z té zemi, aby mu kníže krátkýho pohostinství ve svém zámku popřil.

Král ho s velikó uctivostí přijal a hned se pokoje chystaly, a služebníci museli huzle a věci princovy, keréma ho čert zásobil, do nich nosit. Skvosná tabula byla přichystaná, a Iřík se oblíkl do samýho zlata, aby se jenom princezni zalíbil. To se mu skutečně taky podářilo. Jak ho princezňa uviděla, hned se jí zalíbil, a jediný její přání bylo, aby hezké princ u nich na dycky zostál. Ale Iřík se taky okolo ni točil jak na obrtlíku a od huby se mu jenom prášilo; mňél radost sám ze sebe, že mu rozprávka šla jak voda. Dyž byl nějaké deň v zámku, dělal jak by chtěl už pryč, ale zatím mňél strachu dost, aby ho nepustili.

Ale princezňa se ocovi svěřila a prosila ho, aby prince dyl zdržoval; to otec taky udělál a Iřík zostál rád, lebo pozoroval, že je rád viděné. Jednyho dňa byl s princezňo o samotě a použija té chvíle zjevíl jí svó lásku, a dyž slyšél, že aji ona ho má ráda, šél k ocovi a žádál o její ruku.

Řekl, že nemá žádnýho knížectví, proto pré, že je némladší syn oců, ale že si može tó chvílu aji névěčí knížectví kópit. Bez všeckých překážek jich staré kníže požehnál a Iříka za svýho spoluvláca ustanovíl. Brzo se slavila svajba, a Iřík byl jak v nebi! Lidí ho mňéli rádi; nebo byl dobré a žádnýmu bez příčiny neublížil. Za nekolik let potom staré král umřel a a Iřík byl sám panujícím knížetem.

Juž mňél dva syny a ceru a žil se svó manželkó velice ščasně. Nekdy pravda spomňél na čerta, ale dycky si myslél: „E do té doby ešče dlóho! do ví, co se nestane!“

Ale doba tá uběhla jak nic, a juž chybělo do dvacíti jenom rok. Dyž se Iřík zpamatoval, zalekla ho krátká tá lhuta tak, že strachem dněm nocó spat nemohl. Bledé jak stín chodíl po zámku a s bolestó se divál na svý děti a na svoju drahó manželku. Co by ušlo oku milující manželky! Často se ptávala Iříka, co mu je, ale on všelijak se vymlůvaja, nikdá příčiny povědět nechtěl. Tak bylo celé rok a juž mu zbévál jenom deň. Celé deň nic nejedl a do svýho pokoja se zamkl, aby neviděl slze manželčiny a jejím otázkám se vyhnúl. Večír se ale dveře samy otevřó, a do nich vkročí zeleně oblečené mládenec.

„No, Iříku“, pravil bledýmu knížeti. „Ešli pak si zpomněl, že je dneska dvacet roků a že máš jít se mnó?“

„Bodět bych zapomněl; ale vidíš, mám ešče všelico na řízeňó, ešče sem se nerozlččil se svojó manželkó: popřé mně ešče tři dni.“

„To ti udělám a mnohem víc. Vyvol si po tři dni každé deň jednu věc, byď to co byď, a ešli bych ti to neudělál, vrátím ti cedůlku a víc žádnýho práva k tobě mnět nebudu.“

Iřík poděkovál čertovi a byl temu velice povděčné, lebo se domníval, že snáď nejak čerta ošidí. Mnohem veselěší vyšel z pokoja a šel ke kněžně, aby se s ňó potěšil. Kněžna viďa úsměv na tváři (na hubě) svýho miláčka, byla taky veselěší; šli spolem na procházku.

„Pověz mně, drahá, co by tě tak těšilo, dybys to ešče mněla?“ ptál se Iřík, dófaja, že se od manželky neco doví; lebo si nemohl na žádnó prácu pro čerta zpomnět.

„E já mám všecko, a jenom bych si příla, abys byl veselěší.“

„Dyť su juž zase veselé dost. Ale pověz přece, dyť je to jenom o řeč. Jak pak bys ešče chtěla mnět zámek okrášlené?“

„Náš zámek je s předu dost pěkné, ale ze zadu není žádné vyhlídky. Dyby té ukrutné skale nebylo, bylo by to lepší.“

„Máš pravdu“, odpověďel Iřík a hned si umínil tó prácu čertovi uložit. Večir stál čert před knížetem a ptál se ho, co žádá, aby udělál.

„Chcu, abys mně do rána skalu, kerá nám v zadu celé zámek zaclání, odrovnál.“

„Stane se, jak žádáš“, odpověďel čert a odešel.

Kníže myslél, že to čert neudělá a že mu zbyde víc času, ale velice se ulekl, dyž ráno stál a přistópja k oknu, širó rovinu spatřil, na keré po skali ani památky nebylo. De pro manželku a ukazuje ji to.

„Pro Boha, mužú! ty máš spolek s čertem, lebo si kózelník?“ zvolala kněžna a s podivením se dívala ven.

„To bych ti byl dávno juž tó radost udělál, ale já sám nevím, co se stalo; snáď nejaké šotek našu rozmluvu včera poslócháł. Přé si teda schválně ešče nejakó věc, ešli se aji to vyplní?“

Kněžna byla chytrá žena, věděla, že to není s dobrém a že ji manžel neco strašlivýho tají. Na oko teda řekla, že si přeje

celó tó širó rovinu v nékrásněší zahradu promněněno, v keré by květin a bylin a stromů ze všeckých krajů světa bylo, a to všecko v plném květu. Ale v duchu si myslela: „Počké, bude-li to zětra, neupustím, a Iřík se mně musí přiznat“.

Večír dostál čert úlohu, na rovině zahradu udělat, v keré by byly všechny květiny a stromy ze všeckých dílů světa. Čert to slíbil a odešel; dyž se ráno kníže probudil, zarazila ho vůňa tisícerech květin, kerý se v nékrásněším květu po rozsáhlé rovině skvěly. Býl to daleké, krásné ráj! Přišla aji kněžna, keré to pokoja nedalo a s hrůzó aji zalíbením uvízlo oko její na rozkošné květnici. Ale najedno se odvrátila, vzala Iříka za ruku a povídala: „Včil, můj drahé, mně nesmíš dyl tajit, že máš spolek s čertem. Já to istě vím, a rači mně pověz, na jak dlóho si zavázané, abych tě mohla potěšit, lebo dobró radó ti příspět“.

„Už je pozdě, moje srce; dnes je poslední deň, večír přinde ešče pro jednu věc — a pak su jeho“ Potom Iřík od začátku až do konca povídál, co býl a co se s ním stalo. Kněžna mu ráda všecko odpustila, proto že ho velice mněla ráda a věděla, že jenom z lásky k ni chybíl.

„Nebyď smutné a neběduj, ať si teho žádné nevšímne. Byďme veselí, a až večír přinde čert, pošli ho jenom ke mně! Já si do té doby neco vymyslím.“

Iřík býl jak z nova narozené, a všecka těrcha s něho spadla. Hněď šel se svó manželkó a celé deň býl s dětma veselé, jak by jakživo nic nebylo.

Večír se v určitó dobu čert dostavíl. „Co pak sis dnes vymyslél?“ ptál^{se} knížete.

„Di jenom k mé pani!“ ona ti řekne, co chce, já juž nic nevím.“

Čert vešel do pokoja kněžninýho, kerá ho juž očekávala.

„Ty si ten čert, co máš mýho manžela odnýst?“

„Ano.“

„Možu si teda místo něho jednu věc vyvolit, ať to je cokoli?“

„Ano.“

„A esli mně to neuděláš, nemáš k němu víc moci?“

„Nemám.“

„Dobře teda; poď sem a vytrhni mně tři vlasy z hlavy, ale nesmí jich byt víc ani miň, a ať mně to ani za mak málo nebolí!“

Čert se zamračil, přistópl blíž k pani a honem vzal tři vlásky a vytrhl. Ale pani přece vykřikla. „Vidiš, to máš už jeden vróbek, řekla sem ti, ať mně to ani za mak málo nebolí, — ale nechť, to ti prominu; věil vem ty tři vlasy a změř jich.“

Čert jich změřil a pani zase povídala: „Věil uděláš ty vlasy každé o dva loktě delší; ale ne abys myslél nastavit jich: zrovna ty natahni, aby byly každé o dva loktě delší.“

Čert se chvílu na ně díval, ale nevěděl si rady; prosil teda kněžnu, aby mu dovolila do pekla jich s sebou vzít a s tovaryšama se poradit. Kněžna mu to dovolila, a čert s vlasama zmizél.

Dyž přišél do pekla, svolál všechny tovaryše svý, položil vlasy před Lucipera na stůl a povídál, co se s něma stát musí.

„Tenkrát si prohrál, chytróšku“, řekl pán, „dostál se na tě inší kos. Co s něma? natahneme-li jich, přetrhnó se; bóchnem-li do nich, rozklučó se; dáme-li jich do ohňa, spálíj se. Nezbévá ti, než se vrátit a místo vlasů cedůlku odvýst.“

„Ó já k ni nepudu, mohlo by se mně zle výst.“

„Proč si nedáš lepší pozor? Věil di a odveď, co už není tvý!“

Čert musél cedůlku vzít, a či byla, odvýst. Slítl teda do zámku, ale boja se tam vstópnót, číhál u okna, až ho kníže otevře. Dyž se teho dočkál, hodil cedulu do pokoja a zmizél. S nevýslovnó radostó zvihl Iřík cedůlku a běžél ke své manželce, kerá juž napřed věděla, jak bude. Děkovali Bohu, že jich z nebezpečenství vyvedl, a žili spokojeně až do smrti.

Kloboučky.

Přepsal prof. Dr. F. Šujan.

Řeč osady *Letonic* odchyluje se některými zvláštnostmi od podřečí slavkovského a přichyluje se k rousinovskému (brněnskému).

1. *ě* se mění v *i* v indikativě sloves V. třídy vzoru hráti: hříje, smije se, vokříje.

2. *li* se mění v *le*: poleca, stoleca, hlena, led, bele, sme, — *ři* v *ře* jen ve slově kředa a v předponě *při*: převedl, přehnal, vedle: peřina, křivé atd., — *si* v *se* zpravidla: sela, serotek, serka, — *ci* v *ce*: cebola, lacené v. cigán, cizí, — *zi*, *ži*, *ši*, *či* trvá celkem nezměněno: zima, žid, žila, čistě v. svačena.

V infinitivě sloves IV. třídy *i* po týchž souhláskách mění se v *e*: pálet, vařet, huderet, vozet, noset, smažet, točet atd.

V přičestí činném toto *e* se dluží: modlél se, kóřél, nosél, vozél.

i po týchž souhláskách zůstává celkem nezměněno: hlísta, blízko, kříž, křídlo, tříska, stříkat, síň, cítit, huživat, šíp, vešivat, číst, čítat v. čóhat (čihati). V koncovce *ík* mění se *i* v *é* jen po *z* a *s*: vozék, psék v. rohlik, stehlik, košík, nužík.

i se krátí *a*) v genitivě mn.: kozi, veži, kůži, *b*) ve vzoru znamení: huhli, zeli, próti, *c*) v koncovce *íc*: zaic, kraic, *d*) po různu: cisař, mřit, vřit, třit, hutikat.

i se dluží jako na Slavkovsku v nominativě mn. rodu muž.: tři chlapecí (staří lidé: tře chlapecí), hadí, páví, čtyří vojáci, všeci holubí.

3. *y* se mění v čisté *e*: peske, rebe, koreto, vehodit.

ý se mění v čisté *é*: bék, stréc, dobré člověk, vémluva.

4. *o* mění se častěji v *ů* (u) než na Slavkovsku: kůža, počď dum, rust, muct — muhl, poduj, stuj, struj se v. loj, pokoj, kraj, kozle.

o se dluží v *ó* jako na Slavkovsku ve slovesech IV. třídy: hójit, dójit, bójím se, stójím, zvóní, hóní.

5. *u* koncové mění se v čisté *o*: kup cukro, zavři hubo, budo, chalupo, kus, buk.

Vokativ Francko! (Francka i Francek) výslovností se nerozeznává.

ú se mění v čisté *ó*: za vašó chalupó, dóra, kót, vedó, dajó.

6. *ej* přehlasováním z *aj* vzniklé mění se v *é*: héné, počké, zavolé, nélepsi, na prodé, původní *ej* zůstává nezměněno: zloděj, volěj, — lešěj, huměj, zakrěj, séj, réj.

ij se mění v *i*: pi, bi, nali, huši, huži.

7. Samohlásky se dluží jako na Slavkovsku (str. 147, 9).

8. Vedle přídechu *o* před každým náslovným *o*: voko, voves jako na Slavkovsku má přídech *h* každé náslovné *a*, *e*, *i*, *u*, *ó*: haž, habeč, Heva, hiskra, hitrnica, hiné, hindá (v. iščera), hutekl, hu vás, humnět, hóvod, hóhor, — hniř, hñizké (jako na Slavkovsku).

9. Zvláštnosti deklinace patrný budou z tohoto vzorce:

- Jedn. 1. ten náš nové vůz
2. teho našeho nového voza
3. temo našemo novýmovo vozo
6. tem našem novým vozo
7. tem našem novem vozem.

- Množ. 1. te naše nový voze
2. tech našich nových vozu
3. tem našem novém vozom
6. tech našich nových vozách (ech)
7. tema našema nevéma vozama.

Zvláštní jsou krátké koncovky v instrumentale jedn.: s našem malem chlapcem, s mem pěknem klobókem atd.

Přídavná přisvojovací končí se na **-u**, **-ova**, **-ova**: sósedu, sósedova, sósedovo.

Zájmeno *ty* má v dativě i akk. *ti*: Viděl sem ti.

10. Slovesa I. třídy mají v infinitivě kmenové hlásky zúžené: nýst, výzt, kvýst, pýct, týct, zíbšt — zebe — zíblo, hutit — huťál — huťaté, začít — začál — začaté, žít — žal, rožit — rožni — rožél.

Bet má tvary: so — se — je — sme — ste — só, néso nése — nésó, beď — beďte.

Jest: him — hime — hijó.

Přechodníky známy jsou jen některé způsobové: stoja, leža, seđa, kleča, chođa.

Mluva osad Dražovic, Podbřezic, Bohdalic, Kozlan, Pávlovic, Hvězdlic a Chvalkovic je přechodním podřečím od slavkovského k vyškovskému.

1. Koncové *e* v 1. os. mn. jest poněkud zvýšené, zúžené *é*: dámé, volámé, hnojímé;

ě mění se v *i*: hříje, příje, smíje se;

é mění se v *y*, *i*: nyst, vyst, pycť, lizť, dobryho, dobrymu, — méno, péro — myno, pyro (Podbřezce).

2. *i* po *l*, *ř*, *z*, *s*, *c*, *ž*, *š*, *č* mění se v *e*: poleca, křevé, zema, sela, cebola, žeto, šeška, říčeca, noset, vozet, učet, vařet atd. — Na konci slov je toto *e* místy poněkud zúžené: očé, ušé,

eslě, na pecě, na hulecě. V Podbřezicích jest ve všech těchto slabikách hrdelné, snížené *ê*: polěca, zavřě, Podbřezěce, svačena atd., ale na konci slov je tolikéž zúžené: na věžě, v polěcě, vočě, hošě.

í po týchž souhláskách většinou se krátí: ličet, blízko, klíč, rohlik, čihat, počítat, šíp, křídlo atd.; v *é* se mění jen ve slovech: psěk, vozék.

í se vůbec krátí: chodime, pisek, znameni, zeli, — kosti, kuži, husi (gen. pl.) atd.

3. *y* v Chvalkovicích mění se na konci slova v *é*: rybě, hruškě, šiškové, do zahradě, chytat; vedle toho: kret, ret, met — krel, rel, mel, belé (byli) beď (byď = buď), štyry.

V Pavlovicích: rybe, pyske, koreto, vehodil, veleskal.

Ve Hvězdlicích, Dražovicích a Podbřezicích mění se *y* v *é*: rěbě, mēdlo, kēše, sēto v. chytat (Hvězdlice).

ý mění se v *é*: strěček, bévat, dobré, dobrých, dobréma; v Chvalkovicích v *ě*.

4. *u* v Chvalkovicích zůstává nezměněno: budu, hubu, v lesu, na vozu. V Dražovicích a Podbřezicích mění se v *o*: hobo, kos, bodo. V ostatních osadách mění se toliko koncové *u* v *o*: budo, mucho, kus, buk, kup cukro, v lesu, na vozo. Toto zástupné *u* neliší se zvukem od původního, proto odlišují se vokativy ženských jmen od mužských tvarem nominativním: Francko — Francka! Tonko — Tonka, vedle: Terezo, Veruno!

ú mění se v čisté *ó*: za našó stodoló, s chytrostó, lóbat, v bořó, v zeló, volajó.

5. *ů* se krátí: dvur, ruža.

6. *ej* se mění v *é*: dé, zavolé; *ij* v *i*: pi, bi, uši, uži; *yj* v *ej*: umej, zakrej, rej.

7. *al*, *el*, *il* v přičestí činném v Chvalkovicích se dluží: seđél, chodíl.

8. V Chvalkovicích přídechů *v* a *h* není; v ostatních osadách přídech *v* je vůbec: voko, voves, vobědvat; přídech *h* místy teprv dobou novější mizí: haž, hale, hindá, hnizké, hynť (Podbřezice), hale, až, abech, hóvod, hóhor, hóké (Pavlovice).

Kroužek u Rousinova jest na rozhraní mezi podřečím slavkovským a vyškovským: 1. u = u: budu; 2. y = y: ryby; 3. ý = é: pécha; 4. ú = ó budó, óhor; 5. slabiky li, ři, zi atd. mají čisté *i*; 6. *i* se zpravidla krátí jako na Vyškovsku; 7. přidechu *h* není.

IX. Blansko, Brno, Židlochovice, Klobouky, Rousinov.

Hranice: Kolářov, Lipovec, Ostrov, Lažánky, Olomoučany, Babice, Vranov, Lelekovice, Řečkovice, Medlánky, N. Ves, Husovice, Říčanice, Bilovice, Maloměřice, Židenice, Juliánov, Slatina, Tuřany, Chrllice, Rajhrad, Syrovice, Blučina, Židlochovice, Unkovice, Žabčice, Přisnotice, Přibice, Ivaň, Vranovice, Uherčice, Mikulčice, Diváky, Klobouky, Hostěhrádky, Dambořice, Borkovany, Těšany, Šaratice, Vážany L., Hruška, Blažovice, Holubice, Velešovice, Slavikovice, Rousinov, Vážany K., Šumice, Hostěnice, Bukovinka, Senetářov.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá celkem touž měrou jako na Kojetsku (v. str. 41).

Slovesa V. třídy vzoru házeti mají tvary jen některé nepřehlasované: večeřat — večeřám, zabíjat — zabíjám, v. zabíjet zabijím (Slavikovice, Horákov), věšat — věšám, střílat — střílám v. střílet — střílím (Blučina).

Některá z těchto sloves přestupují místy do IV. třídy: věšit — věším — věšil, večeřit — večeřím — večeřil (Ostrov, Kulířov), mišit — miším — mišil (Slavikovice). Tak i: tájí — tájilo — tájit (táti).

2. Kvantita samohlásky *a* je celkem táž jako na Kojetsku (v. str. 41). *a* se dluží ve slovech: káňa, hrách (Blažovice a j.), zmářit (Telnice); hrabě znamená i Graf i Rechen.

3. *á* vyslovuje se v některých osadách jako splynulé v jeden zvuk *aó* (â), v Líšni téměř jako *ó*: šátek, stárek, hlásné, perníkář, cegãn, ráj, práší se, Procházka, na střechách, máslo, sádlo, jináč, požehnání, dělã, volã (Líšeň, Prace, Vážany L.,

Hruška, Šaratice, Zbejšov, Šitbořice, Borkovany, Diváky, Nikolčice, Těšany, Křepice, Syrovce, Mělcany, Bračice, Sobotovice, Blučina). V Líšni i krátké *a* mění se v *o* ve slově staré (starý).

e, é, ě, ie.

1. *ě* zní po retnicích jako *je*: holóbjje, hrabje, na dobje, rebje, Mjenín, pópje.

2. *ě* se mění v *i* ve slovech a tvarech: klica, ze zdalika, třiba, šink, zasi, — zloděj — zlodija, volěj — volija (Slavíkovice), vajíčko je v komoři, slepička je na hůři (Líšeň), na vesoké hoři, v dōři, k fáři, po mhli, na střeši, vedli — hříje, přije, smije se, sije, vije, vokříje, — šil — šél (Blučina) — sednite, kleknite.

3. *é, ie* se úží v *ý, í* v týchž slovech a tvarech jako na Kojetsku. *ý* a *í* odtud vzniklé jest většinou dlouhé, jen v některých osadách se krátí: putynka, dynko, prstynek, dyšč, kryv, dobrohy, slunyčko, chlib, lik (Telnice, Těšany, Klobouky a okolí).

Méno, pýro (Ostrov), mýno, pýro (většinou).

Slovesa I. třídy kmene zavřeného v některých osadách *é* ouží v *ý, í*, v jiných je krátí: nýst, výzt, plíst, lízt, vlíct atd. (Jiríkovice, Slavíkovice, Klobouky a j.) — nest, vest, lezt, kvest v. pycť, síct, týct, vlíct (Kuliřov, Ostrov, Lažánky, Horákov, Slatina), nest i nyst, vest i vyst atd. (Újezd).

3. *ě* tvrdne ve slovech: veža, medveď, tech, tem, — *e* měkne ve slovech: zamětat, zatěkat, napěká mo.

4. *e* se vysouvá v číslovce jednást.

i, í.

1. Po retnicích nerozeznává se *i* od *y*, jen ve vzoru mrkva zní jako *ji*: v mrkvji, do krvji. Odtud jde, že se druhdy v slabikách *vi* a *mi* *i* právě tak mění v *e* jako *y*: vetám vás, planá trnka s plotá vesí, vejó panne, vejó věnce, veje každá svýmo, včera menul tédeň, mesa, vod práce nemévá pokoja na chvílko (Líšeň). Proto také nic nerozhoduje han. výslovnost „Veškov“ pro pravopis „Vyškov“ m. „Víškov“.

2. *i* v slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, čí*.

li: léd, lèst, hléna, poléca, lèštva (Kulířov, Klobouky a okolí),
jinde: lid, list, hlina, polica, lištva atd. Chlapce beli — děvčata
bele (Kulířov, Ostrov, Lažánky), — jinde belé atd. pro oba rody.

ři = *ři* všude: hřib, křivé, kopřiva, jenom v předložce a
v předponě *při* mění se *i* v *e*: pře něm, přepominolè, přebit atd.
ale: přišil (= přišel i přišil).

zi = *zi*: zima (Telnice, Začany, Slatina) — zema (Ostrov,
Jiříkovice), zéma (Slavíkovice).

si = *se* (*sè*): sela, serotek, serka, kdose (většinou) — *si* = *si*
(Slatina, Telnice, Blučina).

ci = *ce* (*cè*): cegán, cebola, cezí, lacené, — cibola, cizi,
lacené (Blučina).

ži = *ži*: žid, žito, žila (všude).

ši = *ši*, *šè*: šidit (Slatina, Blučina) — šedit (jinde), široké
— šersí (Slatina) — šeroké — šersí (jinde).

či = *či*: čisté, říčica (všude).

V příponě *ina* mění se *i* v *e* všude jen ve slově malena,
v jiných slovech jen místy: peřena, ledačena (Klobouky).

V příponě *inec* je změna ta pravidelnější: kobelenec, koře-
nec, mošenec, kravěnc.

V lokale jedn. *i* jen místy porůznu mění se v *e*, jmenovitě
po *c*: v police, na veže, na taboli (Ostrov), na holece, v pece
(Klobouky), v peci, v polici, na veži, na taboli (jinde).

V nominativě mn. *i* mění se v *e* místy jen po *c*: vtáce,
vojáce, stehlice, po jiných souhláskách se dlouží.

V infinitivě sloves IV. třídy mění se *i* v *e* (*è*) jen po *z* a *s*:
vozèt, *kazèt*, *nosèt*, *vozèt*, — *kalit*, *vařit*, *slóžit*, *točit*, *močit*. —
V Blučině: *nosit*, *vozit* atd. V přičestí činném mění se prodlou-
žené *zi*, *si* v *zè*, *sè*: *vozél*, *nosél*, *dosél*, *zarazél*.

i se mění v *ě* ve slově: voběli.

3. *i* v slabikách: *lí*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *ži*, *ši*, *či*.

lí = *li*: blízko, blíská se, lízat, líto, líčit, hlísta (všude),
klíč v. klič, listí v. listí, klen (= klín, Klobouky), — lóbat (všude).

ři = *ři* (*ři*): kříž, hřích, křídlo, tříska, řídké, střílet, křída
v. křída (Klobouky), břískat, třískat, — dřimat, říkat, třít, vřit, mřit.

zi, *ci*, = *zè*, *cè* jen v několika slovech: v zémě, *cétit*, *cép*, *cén*
v. cin (Blučina), — vzívat (= zívat), síň, zasívat, císař, dva-
cítka v. cisař, dvacítka (Blučina).

ži, ši, či = *ží, ší, čí*: hoživat, šíp, vešivat, čítat, číst, — jen: čém, voščédát se. — čóhat = dychtivě n. hloupě na něco hleděti.

V příponě *ík* mění se *i* v *é* jen v několika slovech po *z, s, ž, č*: vozék, psék, mužék, biček, — rohlík, stehlík, — košík, slavík, chodník.

V genitivě mn. častěji se mění *i* v *é*: kozé, hosé, věžé, kůžé, flašé, nůšé, v. kozí, hosí, veží, nůší (Ostrov, Slavíkovice).

4. *i* se místy krátí: *a*) v příponě *íc*: krajic, zajic; *b*) v zdobňovací příponě *iček*: koniček, červíček, možiček, měsíček v. kostelíček, rohlíček; *c*) ve slovese povídat (všude), místy *i* v jiných iterativech: vezvídat, vozívat, nosívat, vešívat. Někde i osobní přípony: *ím, íš, í* atd., *i* v nominativě mn. přídavných jmen (dnešní, lepší) jen napolo zdlouha se vyslovují (Telnice, Klobouky, Blučina).

5. *i* se dluží: *a*) v nominativě mn. rodu mužského: naši tři holobí, učitelí, všecí hadí atd.; *b*) v různých slovech: pívó, čínit, lídí — lídum (Telnice), zvíhnót — zvíhl, liskat, stříhat, věíl.

6. *i* se vysouvá: koblh, plska, pšenca, slntat (Líšeň), velké („veliké“ prý je větší), pšo místy v řeči starších lidí; — *i* se vsouvá ve slově zemičata (Líšeň).

y, ý.

1. *y* mění se většinou v úzké *é* až *è* (Slatina): hodé, ruké, rěbè, rěbník, pèskè, věhodit. Na Rousinovsku (Slavíkovice, Vážany L.) středoslovní *y* se mění v široké *ê*, koncové *y* v úzké *é*: rěbè, pèskè, korèto, věhodit.

V Šitbořicích starší vyslovují: rěbè, pèskè, mladší rybè, pyskè atd. V Slatině, Měnině, Začanech a v Hvězdlicích vůbec jen koncové *y* se mění v *è*: rybè, pyskè, synè.

ý se mění v *é*, jež místy hodně ze široka zní (v Újezdě, Blučině): běk, strēc, grécar, sér.

o.

1. *o* se mění v *u* *a*) ve slabice *ov* v těchto koncovkách: *ov*: chuv, kruv, vokuv, Vostruv, Zběšuv, Tišňuv, z Róse-
nuva, z Veškuva;

ova: podkuva;

ova, — *ovo* (v přídavných jménech přisvojovacích): sóse-
duva — sósoduvo, Páraluva — Páraluvo;

ová: místruvá, Páraluvá;

ové — *ová ový*: hotové, makové, dobuvé, jaluvé, nuvé, —
znuva, zruvna;

ovaté: jeduvaté, kóskuvaté;

ovka: Vondruvka, ševčuvka, mlatecvka, laštuvka;

oví: liskuví, višňuví;

ovisko: řepuvisko, makuvisko, hrachuvisko;

ovina: hrachovina;

oviňa: sladoviňa, židoviňa, rasoviňa;

ovica: jaluvica, makuvica, slivuvica, liskuvica, vobaruvica;

ovat (v inf. sloves V. a VI. třídy): chuvat, skuvat, ma-
luvat, miluvat, spravuvat, pamatuvat, žaluvat.

V ýjimky: kovář, hovado, slovo v. sluvo (Šitbořice);

b) v koncokách *och*, *ocha*: běluch, čerňuch, lenuch, vrtuch,
paněucha, macucha;

c) v dvojslabičných pádech podstatných *dům* a *nůž*: duma,
dumem, kuňa, kuňovi, kuně;

d) v slabice *oj* (ne všude stejně): luj, straj se, hokruj se,
dvuje, stuj, poduj, vuje, v. kroj, loj, podoj, stroj, voje.

e) v různých slabikách: buchunek, dubetek, dulů, dušké,
hunem, kuběla, kupat, kupec, jabluň, klubása, zluďej, zapumnět,
hrutek, strum — dva strume, potuk, jezuvec, ruste, muhl, vuře.

2. *o* se mění misty v *ů*: kůzle, růste — růstl, můct —
můžo — můhl (Slavikovice, Ostrov, Šitbořice i j.). poď dům.

3. *o* se mění v *i*: klíbók, lobivé (libový).

4. *o* se dluží ve slově klenót; nedluží se však ve slo-
vesech: dojit, hojit, bojím se, stojím a p.

u, ú.

1. *u* mění se v *o*. Toto jest ještě v Kulířově a v Lipovci,
pohraničních to osadách od podřechi drahanského, hluboké (hrdelné)
ô. Tam se ještě dobře rozeznává: Franckô! (Francek) —
Franckô! (Francka), bôk (latus) — bôk (fagus) a p. Ale již
v Ostrově má zvuk normální a tvary dotčené se nerozeznávají
v ýslovnosti; vok. ženského jména Francka rovná se nominativu

nebo se volá: Fraňo! Tento normální zvuk má toto zástupné *o* v celé další krajině: holob, roka, hosa, bros, bodo, hobo, pečo, pijo.

2. *u* střídá se ve středosloví s *o*, ale koncové *u* vždy se mění v *o*: bodo, poduj to krávo, bochta, potna, trohla, dub, buk, kus, cukro, pepřo, mucho (Slatina, Újezd, Telnice, Začany, Měnín). Ve Vážanech L. mluví starší lidé: bodo, hobo, mocho — mladší: budo, hubo, mucho.

u jenom koncové mění se v *o*: budo, kup cukro, chtyl mucho atd. (Hvězdlice, Blučina).

Slovesa I. třídy kmene otevřeného v *u* podstupují tyto změny: plot, blot, kot, vobot — plól, blól, kól, voból (většinou), plot, blot, vokut, vobut — plól, blól, vokúl, vobúl (Slatina), plut, blut, vokut, vobut — plúl, blúl, vokúl, vobúl (Slavíkovice, Blučina).

3. *u* se dluží v *ó*; hóbe (houby, mor. huby), na poló (= na poli), Líšeň, v *ú* (ů): tůze, můž, pět můžů, dva může

4. *u* se mění v *y*: hlyboké, klybko (Líšeň).

5. *ú* mění se v *ó*: ščór; đóra, plóca, hól (úl), rebó, za stodoló, v zeló, volajó. Toto *ó* má celkem zvuk normální, jenom v Blučině a odtud na jihovýchod vyslovuje se „plnó hobó“: motekó, za našó stodoló.

ů.

ů zní většinou hodně zdlouha, i v genitivě a dativě množném: stůl, dvůr, dolů, růža, vtáků, koňům, volům.

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlásky *ia*, *io* jsou v podřechi tomto dosti hojné ve vzorech mrkvja a holóbje: břitvja, brstvjja, dratvjja, konopja, kópja, korotvjja, lištvjja, náspjja — mrkvjo — mrkvjo, korotvjjo — korotvjjó, krvjó atd., holóbjja, hříbjja, pópjja, dópjja.

2. Dvojhlásky *au* není: pók, pabók, počina, póza.

3. Tézeslabičné *aj* drží se nepřehlasováno jen v několika jednoslabičných slovech: kraj, máj, ráj, ostatek se přehlasuje v *ej* a trvá pak nezměněno jakož i původní *ej* v slabikách jmenných: hejné (zřídka héné), stejné (zřídka sténé), volěj, zloděj, proděj, lišěj.

V předponě superlativné *nej*, v koncovce komparativné a imperativné mění se *ej* v *é* (ě): nélepší, pěkněší, vůlíší, dé, zavolé.

Slovesa V. třídy vzoru hráti (hřít) imperativné *ej* různě mění: hři, vokřij, přé, nesmi se (Blučina), vokřé, zehřé (Újezd), vokři (Šitbořice).

4. Těžeslabičné *ij* mění se zpravidla v *i*: napi se, nebi, nali, zaši, — hošé, hožé (Ostrov), hoši, hožé (Slavíkovice), huši, hužij (Blučina).

5. Těžeslabičné *yj* mění se buď v *ěj*: překřej, huměj, réj (Blučina), nebo (zpravidla) v *é* (ě): homé, ré, zakré — homě, rě, zakrě (Slatina, Újezd, Telnice).

Zvláštní dlo u ž e n í.

1. V přičestí činném jedn. čísla rodu mužského dlo u ž í se všecy samohlásky: dál, volál, kupoval, bél, rél, seđél, běžél, hořél, píl, chodíl, mlátil, vehnól, kól, dól, plól, voból — kúl, plúl, vobúl (srovn. str. 164.)

2. Místy vyskytují se délky přízvukové na způsob českých: névi, zéli (Prace), můj Bóže! (Líšeň).

Souhlásky.

Jasně hlásky na konci slov znějí velmi jemně, s pazvukem samohláskovým: dob, žid, chliv, vůz, číž atd.

l, r, ř.

1. *l* jest jenom jedno, střední české *l*.

l má platnosť samohláskovou ve slovech: klzat, klzké, kadlc, — klčka, žlčka (Líšeň).

l se mění v *lo*: sloza, v *lu*: sluzza (Telnice), v *r*: relík, procar, v *m*: vemblód.

l se vysouvá: žička, mesím, habes tam šíl.

2. *r* má platnosť samohláskovou ve slově žrd v. žerđa.

r se mění v *l*: falář, palazór, pulmistr, levírník, v *ru*: petružel, tepruvá.

r se vysouvá: hadlák (Líšeň) v. hadrlák (slov. handrlák).

3. ř tvrdne v *r* v slovese boderet, netvrdne ve slově křida.

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech a tvarech jako v nářečí slov. a val.; *n* měkne tu i v přechodníku: sedňa, lehňa, padňa, hotňa a ve slově komiňář (Líšeň).

2. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: mněsto, do zemně, mněch, v krámně, na slámně, neměé za zlý. — V Slavíkovcích: měch, město atd.

d, d'; t, t'.

1. *d* měkne v *d'* v příslovcích: hned, pořád, vodkuď, potád atd. V Kloboucích: pocád, dotád, vodkád atd.

d se mění v *r*: svarba, herbávi, v *g*: švigravé (Líšeň).

2. *t* se mění v *d*: žlódek, v *k*: klóct, klosté, klačit.

t koncové vzoru kost většinou měkne v *t*. Místy neměkne toliko v abstraktech na *st*: radost, spravedlnost, dost v. kost, níť, štvrť, smrt (Ostrov, Lažánky, Tvarožná).

t netvrdne ve slově řetaz (slov., val. i han. řetaz).

3. *st* mění se v *šč* v instrumentale abstrakt dle vzoru kost: zloščó, chetroščó, s radoščó v. kostó (Ostrov, Lažánky), všude ve slovesech cheščo, chlaščo, nachešči, nechlašči.

4. V imperativě koncové *t* i *d'* v Ostrově, Kulírově a v Lažánkách tvrdne: zaplat — zaplatte, vrat — yratte, mlat, pod — pote, nechod — nechote. Jinde *d'* zůstává nezměněno: poč, beďte; *t* se mění v *c*: zaplac — zaplacte, mlac — mlacte. neplec — neplecte. Místy jen *at* se mění v *ac*, *et* trvá nezměněno: mlac, placte, nepleť, zameťte (Těšany).

Ve slovese chtět mění se *t* v *c*: chcet — chcél.

1. Hláska *g* i v podřečí tomto dosti často se vyskytuje: Margyta, gaval, glih, gronyka, cigán, fagan, tragač, zgabnót, zgrblík.

2. *k* mění se v *ch* ve slově šcerch (Tvarožná).

3. *h* jest přídechem každému náslovnému *a*, *e*, *i* *u* (nebo je zastupujícím *o*), *ó*: Hanyša, handěl, haž, hale, habech, Heva, bratr he (= i) sestra, hiné, hit — vodehit, Hidáš, hikavec, hitrnica, hiskra, hiva, hišcera, huši, huhlí, hutrhnot, hočit, hozel, hodělat, hoderet, hórad, hóroda, hózkost atd. Podobně před *ň* ve slovech: hniť, hnížké, hnižit se, — hesle v. jesle (jestlí).

Výjimky: vokázat, Ustopeč = pís. Hustopeč (na Židlochovsku).

h se střídá s *v*: Volšténsko-Holštýnsko (osada), Volomóc, vlvko, levké, s *j*: pija (píha), pijuvaté.

h se odsouvá se skupiny *hř* a *hv*: řešit, řích, říbě, řiva, řije (hřeje), řbet, řmět, řidel, řebik, vězda, vízdat; po různu: loh (hloh), znit — zniže (= zbnit).

4. *ch* se místy odsouvá ve slovese: scet — sce — scél — nesci (nechtěj).

b, p; m; v, f.

1. *p* se mění u *v* ve slově vták.

2. *m* v číslovkách sedm, vosm zůstává většinou nezměněno.

3. *v* se mění v *b*: brablec, brstvjá, břískat, břed, břetýnko, klebety, voboce, „vodo si dám voblažit“ (ovlažiti, ohřáti), v *j*. pijovár.

v jest přisuto v slovese vzívat (zívatí).

v se odsouvá před příponou *ství*, *sko*: králoství, Horákosko (Horákov).

v jest příděchem každému náslovnému *o*: voko, voheň, vó-týpka, vorat, vóstré, voltář; ale: hofěra (ofěra).

Vomdlivá = omdlivá, homdlivá = umdlivá.

s, č.

1. *s* se mění v *š*: lešena (lyšena kráva).

2. *č* se mění v *c*: cesnek, v. *t*: šmytec.

j se vysouvá: do — deš, pudo, půčit.

Přesmyk.

Karamád, kabacaja (kacabajá), cosialista, Jezuralém, parýlha: polcurán, palaprý, haksic, cerel, hynť v. hnit, „vim to rócítě“ (určítě).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzory *holub* — *dub*, *mož* — *nůž*, *vobraz* neliší se podstatně od jiných podřechí hanáckých.

Máj má v genitivě jedn.: na 1. májo (Telnice).

V lokale jedn. mají neživotná tvrdého i měkkého zakončení *o*: v břocho, v hrncó, na vozo, v leso v. v lesé (Telnice). I životná mají častěji *o* než jinde: po Johanyšô, po pano hočítelo.

Nominativ mn. životných končí se na *í*: holobí, hadí, všecí chlapeí.

V genitivě mn. jest *ů*: holobů, možů, vozů, porůznu *é*: košé, nužé. (Srovn. vlasí a p. Dial. I. str. 19.)

Dativ mn. končí se na *ům* (um): koňům, volům, vobrazům, ke Klobókum, — lokal mn. na *ách, ech, ích*: ve vtákách, vo hadách, svátkách, na koněch, po stolích.

Sóci (soudce) skloňuje se jako *správčí* dle vzoru dnešní.

Vlastní jméno Švec má v gen. Šveca, ku gen. obecného jména ševca je nom. ševc (Kulířov).

2. Vzor *volkno* a *pole* má v dativě mn. *ům*, v genitivě mn. má pole: *pol*, tak i rol (nom. jedn. rolí). Slova na *so* mají v dativě a lokale jedn. *o*: v proso, v maso v. v masě (Blučína).

Nebe má: do nebe, v nebi, pod nebó.

Za českou koncovku *-íště* je všude *-isko*: strmisko, hrachovisko, vohnisko.

Jména na *do* a *dlo* mají v genitivě mn. *é*: hnízdé, motovidlé.

3. Vzor *stavení* má v dativě a lokale jedn. nepřehlasované *ó*: k dojeňó, k snídaňó, k vařeňó, na modleňó, po požeňnáňó po Jiřó.

4. Vzor *reba* (*ryba*).

Jedn. 1. reba	Množn. rebě
2. rebě	rebě (reb)
3. rebje	rebám
4. rebo	rebě
5. rebo	rebe
6. rebje	rebách
7. rebó	rebama.

5. Vzor *koza*.

Jedn. 1. koza	Množn. koze
2. koze	kozé
3. kozi	kozám
4. kozo	koze
5. kozo	koze
6. kozi	kozách
7. kozó	kozama.

6. Vzor *stodola*.

Jedn.	1. stodola	Množ.	stodole
	2. stodole		stodol(é)
	3. stodoli (stodolè)		stodolám
	4. stodolo		stodole
	5. stodolo		stodole
	6. stodoli (stodolè)		stodolách
	7. stodoló		stodolama

Tak skloňují se všechna jména ž. r. na *la*: do truhle, ve školi, proti školi, do jehle, všechně žile.

7. Vzor *starosta* má v genitivě i v akkusativě jedn. *é*: Měl dva syně, Jurkě a Honzě, potkal Svobodě, dostál to vod starostě. — V Horákově: Di přivítat pantáty, vod sluchy, poslal sluchy.

Instrumental jedn. jest *ó* i *em*: s Kudrnem, se Svobodem, s Procházkem (Začany).

Vlastní jména, zvláště cizího původu, přibírají často koncovku *a* a skloňují se dle vzoru *starosta*: Vormá (Wurm): vod Vormě, potkál sem Vormě, mlovil sem s Vormó, Majera (Majer): Majerě, s Majró (Klobouky).

8. Vzor *doša*.

Jedn.	1. doša	Množn.	doše
	2. doše		došé
	3. doši		došám
	4. došo		doše
	5. došo		doše
	6. doši		došách
	7. došó		došama.

9. Vzor *zem* má: do zemje, v zemi, pod zemjó, nebo: do zemně, v zemi, pod zemňó, množn.: zemně, zemúě, zemňách.

Vokativ jmen vlastních vzoru *reba* rovná se druhdy nominativu: Francka! Mařka! Vincka! v. Maryno, Hančo, — kmotrěenko!

Genitiv mn. končí se zpravidla na *é*: pěsničké, kočičké, baňké, službé, družbé, krávě, barvé, noté, plachté, kozé, kapsé, klubásé, palicé, trávnícé, kužé, flašé, stodolé, tabulé, jehlé, truhlé, zmolé atd.

Lóka (louka) má v mn. čísle: loka — na lokách.
Roce skloňuje se: rocé, v rocích, rocima (Ostrov).

10. Vzor *kost*.

Jedn. 1. kost	Množn. kosti
2. kosti	kosté (i)
3. kosti	kostám
4. kost	kosti
5. kosto	kosti
6. kosti	kostách
7. kostó	kostima (kostama).

Puč mi štvrti, bez choti, do noce, do pece, v nocé, v peci,
 v kleci.

O tvarech: chetroščó, zložčó viz str. 166.

1. Děti	lidí
2. děti	lido (lidí)
3. dětům	lidům
4. děti	lidi
6. dětech	lidech
7. dětma (dětima)	lidma.

Neznám tech lido (Ostrov, Lažánky).

1. Vzor *mrkvja*:

Jedn. 1. mrkvja	Množ. mrkvje
2. mrkvje	mrkvjé (i)
3. mrkvji (vje)	mrkvjám
4. mrkvjo	mrkvje
5. mrkvjo	mrkvje
6. mrkvji (vje)	mrkvjách
7. mrkvjó	mrkvjama.

Tak se skloňují: břítvja, broskvja, brstvja, dekvja, dratvja,
 hóžvja, konvja, kotvja, lištvja (v. lišta), náspja, pánvja (v. pámvja),
 plótvja, podešvja.

Místy vyskytuje se nom. mrkev, v ostatních pádech dle
 „mrkvja“ (Ostrov, Lažánky, Slatina).

Krýv, do krvje, v krvji, krvjó.

8. Vzor *hřibje*:

Jedn. 1. hřibje	Množ. hřibjata
2. hřibjeti	hřibjat
3. hřibjeti	hřibjatům
6. hřibjeti	hřibjatech ¹
7. hřibjetem	hřibjatama.

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. selné	selný	selná	Množ. selní, selný
2. selného		selné	selných
3. selnýmo		selné	selném
4. selného	selný	selná	selný
6. selným		selné	selných
7. selném		selná	selnéma.

Mistry krátí se *í, ý* v nom. mn. (Slavikovice, Šitbořice), jinde krátí se *ý* ve všech pádech (Telnice, Blučina).

Přisvojovací přídavné končí se na *ůj (uj)* — *uva* — *uvo* a skloňuje se celkem dle selné.

Komparativ: hežčější, horčější, hořčější, křevčější, levčější, vlvčější, selňější, hlópjější, měkčější, keselší, stodenší, bělší, bohatější, svatější.

Skloňování zájmen.

1. já	tě		mě
2. mně	tebe (tě)	sebe	nás
3. mně (mi)	tobě, ti	sobě, se	nám
4. mně	ti	sebe, se	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Vítám ti, viděl sem ti, kópil sem se, sedl sem se, hokruj se.

1. von	vona	voni	voné
2. jeho, ho, jé (ňé)	jí (jí)		jich
3. jemo, mo	jí (jí)		jim
4. jé (ňé), ho	jo		jich
6. něm	ní (ni)		nich
7. ňém	ňó		jima.

Tvar *jé* (ně) zastupuje genitiv a akkusativ rodu muž. i středn.: potkal sem *jé*, neboj se *jé*, místo *ně*, už je *jé* (piva) málo, až *jé* bude víc, vepilè *jé* (pivo), — vedlivá *ně*, ale: vod něho (Těšany).

Jejich chlapec, jejichho chlapca, jejichmo chlapcovi, o jejich chlapco, s jejich chlapcem.

1. můj, mý	má	mí, mý
2. mýho	mé	méch
3. mýmo	mé	mém
4. mýho, mý	mó	mý
6. mým	mé	méch
7. mém	mó	méma.

1. náš, naše		
2. a) našeho	b) našeho	c) našiho
3. našemo	našemo	našimo
4. našeho	našeho	našiho
6. našem	našem	našim
7. naším	našém	našém.

1. naša	
2. a) naši	b), c) naše
3. naši	naše
4. našo	našo
6. naši	naše
7. našó	našó

1. naši, naše	
2. a) našich	b), c) našéch
3. naším	našém
4. naše	naše
6. našich	našéch
7. našíma	našéma.

Tvary *a)* jsou v Ostrově, Kuliřově, v Lažankách, tvary *c)* na Rousinovsku, tvary *b)* jinde.

1. ten, to	tá	tí, tè
2. teho	té	téch (tech)
3. temo	té	tém (tem)

4. teho, to	tó	tě
6. tem	té	téch (tech)
7. tém	tó	téma (tema).

V Ostrově, Kuliřově, Lažankách, Kloboucích je ženský rod *ta*.
Sesilněné tvary jsou: tentok, tentuk.

Kdo skloňuje se zcela dle *ten*; jen v Ostrově a v Lažankách jsou tvary: koho, komo.

Čich je to chlapec? *Vod čichho* chlapca to's dostál? *Čichmo* chlapcovi to's dál? *S čich's* to šil chlapcem? Nečich dům.

Skloňování číslovek.

Jeden, jedna, jedno skloňuje se dle *ten*. V Ostrově, v Lažankách a v Blučině jsou tvary: jednoho, jednomo, vo jednom v Lišni: jednoho, jednymo.

1. Dvá — dva, dvě	tří — tři (tře)
2. dvóch	třech
3. dvóm	třem
4. dva, dvě	tři
6. dvóch	třech
7. dvóma	třema.

1. styři, štyry (štere)
2. styřech (šteřech, šter)
3. štyřem (šteřem)
4. štyry (štere)
6. styřech (šteřech)
7. štyrma (šterma), šteřema.

Časování.

I. třída.

Indik.:	Imper.:	Inf. nest (nýst)
neso	nes	Příčestí činné: nesl -a -o.
neseš	neste	Příčestí trpné: nesené -á -ý
nese	nesme	
neseme		
nesete		
nesó		

Číst — čto — čtl, jít — do — pudo — šíl, kvést — kveto (kvýst — květo), mest (mýst), plest (plíst), přást (příst) — předo, růst — růsto — růstl, vest (výst), hrezt — hrezo i hrežo, lezt (lízt), tříst — třeso — třisl — třesené, vezt (výzt), zíbst zebe — zíblo, zéblo (Horákov), zíbne mně (Líšeň), zábst — zabe — záblo (Klobouky), moct, pomúct — múžo — pomůž — pomůhl, pýct, říct, týct, tlóct, vlíct, začít — začno — začál — začaté, najat (najmót) — najmo — najál — najaté, vzít — vezmo — vzál — vzaté, zapít — zapjál — zapjaté (zapnót — zapnól — zapnoté), hotít — hoťál — hoťaté (hotité), žít — žál požaté, dřít (dřo), vřít, mřít, prostrít, mlet.

Sloveso *žít* má některé tvary zvláštní: žijo, žijo trávo na vlčkovým sáho (Dětské říkadlo), žaj, srpečku, žaj (Suš. 556 od Klobouk). Nežeň, milá, té tráve (Líšeň).

Kmen *žeň* má tvary: rožit — rožno — roži (rožni) — rožél — rožitě.

Za tříst užívá se obyčejně třepat, za hrezt vobkosuvat.

O infinitivech nest — nýst, plest, plíst atd. v. str. 160.

Ind. krejo	Imper.	Inf. kret
kreješ	kré (krej)	Příč. činné: krél — krela -o
kreje	kréte	Příč. trpné: kreté -á -ý
krejeme	kréme	
krejete		
krejó		

Plet — plejo — plé — plél — pleté, bit — bi, šit — hoši (huši, hošé), žit — hožé (hužij), kot — kól, kut — kúl (v. str. 164).

II. třída.

Ind.	Imper.	Inf. zvihnót
zvíhno	zvíhni	Příč. činné: zvihl -a -o
zvinneš	zvihnite	Příč. trpné: zvihnóté n.
zvíhne	zvihnime	zdvížené
zvihneme		
zvihnete		
zvihnó.		

III. třída.

Indik.	Imper.	Inf. homjet (homonět)
homím	homjé (homňé)	Příč. činné: homjél -a -o
homíš	homjéte	(homňél)
homí	homjéme	Příč. trpné: homjené (hom-
homíme		něné
homíte		
homijó		

Bát se — nebuť se, chtět (chcet) — chco (sco) — chfél, (chfél, scél) — chcé, nechcé (v. str. 166), mět — majó — mjél (mňél) — mjé (mňé), spat — spijó — spál — nespíte, stát — stojím — stuj.

IV. třída.

Indik.:	Imper.:	Infín.: prosit
prosím	pros	Příč. činné: prosil, -a, -o
prosiš	proste	Příč. trpné: prošené, -á, -ý
prosí	prosme	
prosíme		
prosíte		
prosijó.		

V. třída.

Indik.:	Imper.:	Infín.: volat
volám	volé	Příč. činné: volál, volala, -o
volajó	voléte	Příč. trpné: volané, -á, -ý
kácím	kácé	kácet
kácijó	kácéte	kácél, kácené
hřijo	hřé	hřít (hřít)
hřijó	hřéte	hříl, hříté.

O tvarech infinitivu: věšit, večeřit, míšit, tájit v. str. 199., o tvarech imperativu vzoru hřít str. 165.

Psátí má: píšo — pišó, zřídka pšo.

VI. třída.

Indik.	Imper.:	Infín.: maluvat
malujo	maluj	Příč. činné: maluvál
malujó	malujte	Příč. trpné: malované.

Bět.

so	néso	běď	běl — běla, bělo
seš	néseš	běďte	
je	néni	běďme	
sme	nésume		
ste	néste		
só	nésó		

Jest.

	hím	jez	jedl -a, o
	híš	jezte	sněžené -á -ý
	hí	jezme	
	híme		
	híte		
	hijó		

Věděť).*

vím	pověz	věděl — věděla
víš	povězte	pověděné -á -ý
ví	povězme	
víme		
víte		
vijó		

Přechodníky v tomto podřečí nejsou časté. V některých osadách známy jsou jen způsobové: stuja, leža, seđa, kleča. Jinde i některých časových se užívá: přiňđa, kopaja, nemuža se dočkat, vodešle (Jiríkovice), sněza maso ten tam (Lažánky). V Kloboucích jsou častější, i přechodníku „heđa tebo“ se tam užívá. — „Namlóval sem si Némkyňo, *mysleja*, že neco má (píseň z Líšně). — Ječmeň se oklepává *na stůja*, žito *na leža* (Prace; srovn. č. v sedě, v leže).

Iterativum slovesa *jet* jest jezdit i ježdät.

Příslovce.

Hde (kde i kam), kade, tadek, tamlé, tuť, tuťka, kadema, tadekmatu, tadematuk, pocaď, vocaď, vocaďok, hinadema, vènka, dũli, v dũli, dolu (= dole), na vrcho, na vrch, podlivá, vokolová dũm (= domů), dumka.

*) V Ostrově: vidět, viděl.

Včíl, včílka, včílké, „včílka jenom to bél“ (právě nyní), včílkom, zasík, vlúni.

Take v. taky, tuze, hešli (jestli), jeжданovesa! (Těšany). Komparativ příslovci: tepléši, chladněši, pěkněši (Blučina), teplés, zemněš, chladněš, čerstvějš, mám se lepší (tvary nejčastější), pozdějá, teplejá, chladnějá atd. (Ostrov) — račí, radš.

O putování P. Ježíše se sv. Petrem.

Hrách.

Děž chodilē Pán Ježíš se svatém Petrem po světě, šlē polem, hde hakorát sedlák rosívál hrách, a hned ho cestē. Zastavilē se ho něho a P. J. povídá: „Sedláče, proč siješ ten hrách haž k cestē, dět ti ho lidí bodó trhat!“ „E nechť, děž bodó mēt lidí co trhat, bodó mēt he já“, a mjél.

Šlē dál. Tam zas hiné sedlák sél hrách, ale ho cestē veko. Zas se ho P. J. ptál, proč k cestē dává veko a tepruvá dál hrách. „No, habē mně lidí nechodilē na hrách. Děž pudó vokolo, bodó vidēt veko a nepudó na hrách. Ale nemjél hani vèkē, hani hracho. Pámbu mo nepožehnál.

Troník.

Děž tak zas šlē, svaté Petr ztratil troník a bél lenošné ho zvihnót, a hani ho nezvihl. P. J. šil za něm a zvihl milé troník a kópil za ně 70 kadrátek. A děž tech kadrátek 70 kópil, šil před něm a pořád po jedné píščél, a Petr za něm zvihá a jedl. Děž juž běla poslední, povídá mo P. J.: „Vidíš, prv sis nechcél zvihnót troník a včíl juž 70tá hopadla, a tē ses s každó zvihá.“

Hobē.

Tak potom zas šlē přes dědino, a jedna tam seděla s koláčama, žena chodobná. Tak von sv. Petr tech koláčů kópil, ale Páno Ježíšovi jich všeckē nedál, sobē nechál trē a chcél jich sněst, habē P. J. nevidél. Ale děž strčil kósek do hobē, von se ho neco ptál, ten P. J. sv. Petra. Von to honem zahodil a vodpovídál, ale P. J. se ho pořád ptál, haž von všeckē tē koláče pozahazuvál z hobē, a tepruvá haž bél poslední, juž se ho neptál. Děž se potom zvrátilē, šlē zas tadema tó cestó, a z tech koláčů bělē všade po cestē verůstly hobē, a že bělē z tech koláčů, co sv. Pětr píščél z hobē, proto se menujó hobē.

Proč hose stá vajú v zimě vo jedné noze?

Šlě zas přes jedno dědino a přišlě do hospodě. Měla tam hospodská hoso. No, habě pré jim jo teda přechěstala, že jo bodó jést. Sv. Petr nemuža dočkat, hořízl milé hosi stehno a snědl, habě P. J. nevěděl. Děž potom dostalé na stůl, P. J. povídá: „Co to je? Děť má hosa dvě nohè!“ „Ale deť má přece jenom jedno!“ A děž potom věšlě na holec, bělo tam nekolik hosé, a jako bělo v zémě, stálě na jedné noze. (Tó drohó mívajú v peřó skuvanó.) „Vidíš, Pane, má každá jenom jedno noho.“ Drohó teda sv. Petr snědl.

Boží požehnání.

V hině zasi dědině hledalé si nocleha a bělě tam na noc ho jedné hospoděně. Dala jim pěkně večere a hostlaní jim nachěstala. A děš potom ráno vodcházělě, ptalě se, co že za nocleh. „E nic, jenom co bě mně Pámbu požehnal mé práci!“ Děž teda vodešlě, donesla si plátna, že bode stříhat na košole. Měřila, stříhala, ale plátna bělo pořáď stejno, ješče přeběvalo. Přišla k ní sósedka. „Co děláš?“ „Vidíš, měla sem taďě na noc dva lidi, a děž vodcházělě, co pré za nocleh? Jářko, no co, jenom děbě mně Pámbu požehnal mé práci! Dnes vezmo plátno, stříhám a vono ho nic nehobévá.“ Ta sósedka běla tůze lakomá a take be ráda tē lidi dostala na nocleh. Dala jich teda hledat, a haž jích našla, habě k ní šlě take na noc. Děž vodcházělě, vona take že vod nocleha nic nechce, jenom habě jí Pámbu požehnal. Jak zavřela za nima dveři, hned vzala míšek s penězama, že bode čítat. Ale sotva začala čítat, přišlo jí s vodpuščením na strano a než si zas k temo sedla, zas, a tak nenačítala nic.

Včele.

P. J. měl na čele strópek. Jednó si ho zedřel. Šlě vokolo stroma, a tam v něm běla takuvá ščerbina. Do té ščerbíně jé teda dál. Dež šlě zasik spátkem, vokolo teho stroma, jenom to bzučelo a všeco to vělízalo z teho stroma, z té ščerbíně. Sv. Petr ptá se: „Co to je? Děž smie šlě napřed tadematu, nebělo tadě nic; co bě to přece bělo?“ „To je z mýho strópka, co sem měl tenkrát *v čele*; proto se bodó menuvat *včele*.“*)

*) Legenda tato vznikla asi v krajině, kde, jako na Zábřežsku, místo včela říkají ščela. Tu je prstonárodní etymologie případnější „To je z mýho strópka s čela; proto se bude menuvat ščela (= s čela)“.

K u k a ě k a.

Jedno zasi přišle spolo k pekařce a chcelè, habè jim prodala chleba. Vona ale že nemá, že ho včilka jenom vèprodala, ale dèbè chvilko počkalè, že hotrhne těsta, co má zadèlaný, dá do pece, šak že to bude hned, nějaké malé bochnik. Že to bělo Páno Ježišovi, von v peci hodné napekl. Ale pekařce bělo lito teho chleba jim dat. Šla na hůro a tam si sedla do svislů a že se nevokáže, až se dost načekajó a vodendó. Voni teda nemuža se dočkat, šlè bez chleba. Pekařka jak se na ně *kókala*, dèž vodcházelé, stala se za pokoto *kukačkó*.

Jiříkovice u Brna.

Napsal vel. p. Šeb. Páral.

X. Tišňov.

Hranice: Obřany, Ochoz, Bukovina, Křtiny, Habrůvka, Olomoučany, Blansko, Techov, Suchdol, Šošůvka, Němčice, Újezd, Jablona, Lysice, Brónov, Dl. Lhota, Zhoř, Belč, Veselí, Volší, Drahonín, Vickov, Vratislávka, Rojetín, Lubné, Nová Ves, Deblín, Svatoslav, Branškov, Maršov, Lažánky, Biteška Veverí, Kynice, Kyničky, Komín.

Samohlásky.

a, á.

1. *á* (ia) přehlasuje a úží se v *í*:

a) ve kmenech: pořídát, pû pořídko (ale: pořádek), příst — předl, tříst — třísl — střísat, rožit, zapít — zapjál — zapité, začít — začál — začíté, tít — fál — hotíté, žít — žál — požité, vzít — vzál — vzité, zibst — ziblů v. zábst — záblů. — Podobně slovesa V. třídy vzoru hřáti přehlasují *á* (ia) a uží v *í*, hřít — hříl — hříté, vůkrít — vůkríl, smít se — smíl se, přít — příl. — Slovesa V. třídy vzoru házeti skoro všeka přehlasují: stavět, pobízet, střílet; nepřehlasované tvary jsou jen: zabíjät, večerät.

b) v koncove *átko* slov zdrobnělých: kořítků, jehnítků, prasítků, hósítků, kotítků.

2. Proti českému *í* jest *u* ve slově žahadlo.

3. *a* se mění v *e* ve slovech: zehrada, škeřopa, škeřópka (slov. škařúpka).

4. *á* místy vyznívá v *â*: pátek, rebâch, fâň (fein). Petrovice.

e, é, ě, ie.

1. *e* původní v okolí sloupském trochu se úží v *é*: jédén, něsέ, řěkné, půděkujém, lokšé (Petrovice).

2. *é* (*ie*) se úží v *ý* (*i*) v týchž asi slabibách kmenových i koncových jako v jiných podřečích hanáckých (str. 10): chlib, klíšče, veřír, krýv, dýšče, zdýlka, prstýnek, křídýlka, mýnů, pýrů, sladký mlíků — sladkýhů — sladkýmů atd., šísté, sídmé, — slonýčků.

V infinitivech sloves I. třídy: sict, hotýct, plíst, říct, vlíct vedle: kvest, vest, vezt, lezt, pect i pýct.

2. *ě* (*e*) se neúží: *a*) ve slovech: mřeža, březa, větr, dveři, hotěkat; *b*) v infinitivech sloves: mět, set, smět atd. (str. 11).

Úží se ve slovech: víků, líčit (léčiti), půvědit, přidl a v přičestí trpném: půročínů, půvědínů atd.

Podstatná na *el* dluží koncové *e*, je-li předposlední slabika krátká: kazatél, kústél. půstél, petružél, hozél; ale: kódel, kůžel, přítel, tróbel.

3. *ě* tvrdne v týchž slovech a tvarech jako v jiných podřečích hanáckých (str. 11, 2). — Proti bořitovskému zamětat na Tišnovsku a dále je zametat.

4. *ě* se velmi často seslabuje v *i*, a to: *a*) ve kmenech: litopěr, polituje, plet — plijo — plél, vět — vijo — vjél, pořikadlů, řizat, třiba, přijo, hřijo, vūkřijo, smije se, přice, svaté Matijo, dé nám nádijo, stihovat se, (vrtit), vidět, nasikat, žino (hnáti), šink, šinkovat, šil, ščině, išče — hišče (ještě), hiščera (ještěrka, slov. iščerka), išli (jestli).

b) v koncovkách ohýbacích: z Lomici, vůd práci, k princezni, sestři, k oboři, při stuli (stole), v důli, na brstvi, v díři, na hůři, na fári, na kári, pů hři, — ale: na dvoře, místy *i*: na fáře, — vidél sem ti, potkál sem tí, naši děvké peró, — místy: našiho, našimo atd. (obyč. našeho).

c) v koncovkách předložek a některých přísloví a spojek: půdli, přistane, přinúcovali, přide dnem, přis cesto, zasi, ži, a v podstatném: kadlic.

d) v imperativě sloves I. a II. třídy (jakož i jinde): zavřite, utřite, sednite, lehnite atd.

5. *e* se mění v *o* ve slově peloch.

i, í.

1. V slabikách *li, ři, ži, ši, či* trvá *i* nezměněno, v slabikách *zi, si, ci* mění se v *e* poněkud zúžené (è): půlica, lišta, list, peřina, pocheřina, žid, žitů (ale: žèv), šidit, šidlů (ale: šeroké — šerší), čistè, svačina; — zèma (v. zima), zèsk, mezè, Mezèhùří (pole), sèla (v. sila), sèrka, sèvé, sèrotek, jakèsè. Nejčastěji a nejpravidelněji mění se *ci* v *ce* a) ve kmenech: cèbola, cèzi (ale: cihla, cirkev), b) v nominativě mn.: katolicè, sedlácè, chalopnicè, chlapcè, Hùrácè, vècè *c*), v lokale jedn.: v nocè, v pecè, při pracè.

V infinitivě sloves IV. třídy mění se *i* v è po *z, s, č, r*, po ostatních souhláskách trvá zpravidla čistè. V přičestí činném jest pak — zél — sél — čél — rél, sice — il: nùsèt — nùsél, vùzèt — vùzél, ličèt — ličél, hoderet — hoderél — pálit — pálil, kóřit — kóřil, vařit — vařil, bilit — bilil, černit — černil (výj. zazdél). Slyšeti však také: dùrazil, zkosil.

V množném čísle má přičestí minulé pro mužs. rod životných *li* n. *l'*, ostatek *le*: psi žrali, chlapci bel', děvčata belè, krávè žralè.

2. V kmenových slabikách *li, ři, si, ži, ši, či* trvá *i* nezměněno: v slabikách *zi, ci* měnívá se v è: klín, hlísta, lístí (bléská se), kříž, křídlo, tříska, dřímat, stříkat, střílet, přičína, přihùn, židlů, siň, půžínat, šipek, číž, čihat, čítat, čist; — v zèmě, zètra, cèn, cètit. — Klíč, líto, plíca jako v jazyce spisovném, ale: lóbat.

b) v zdrobňovací koncovce *ík* mění se *i* v è jen po *z* a *s*, vùzèk, psèk; — rùhlik, hùblik, kùšik.

c) v genitivě mn. jen po *s* a *z*: kùzè, klùbásè, — rùží, flaší, kùží, pentlí (*i* malinko zbarvené v è v Petrovicích).

3. *i* se krátí a) v týchž slovech jako v podřecí I. (str 13). b) v příponě *ník*: řezník, zedník, trávník (v mn. čísle: řeznicè,

zednice); ale: slavík, chlapík, čertík. c) v příponě *íc*: zajíc, krajíc, střevec.

4. *i* se dluží ve všech nominativech mn. vyjmouc *ty*, v nichž se mění v *ě* (v. na hoře): chlapí, věří, kamarádi, rodičí, hûlobí, děti, lidí, všeci, tři, čtyři atd. — vtáce, race atd.

5. *i* se u výslovnosti často pohlcuje, zvláště v slabikách: *li, ni, ci, ji*: žl'ca kl'ka, pol'ca, l'pa, hol'čka, pl'ska, hobl'k, vezl' sme tam dříví, máš-l', išl' (jestli), vesl's nás (vyslyš), pšeň'ca, masň'ca, sekň'ca, mleň'ca, strň'čná žaba, p-ň'ze, táhň'te, lac'no, zaj'c, kraj'c; — pšo.

Řiká se: kráva říve, řivala, ale: zařve.

Proti spisovn. rozčepeřiti je rozčepeřat.

y, ý.

1. *y* mění se ve zvýšené poněkud *é*: měš, rébě, rokè, mochè, pèskè, lèska, — varè.

y drží se všude v příslovci *decky*, skoro všude v číslovce *štyři* — *štyry*; v Bořitově: *syn, šmytec*.

Novější dobou počíná se v některých osadách (na př. v Borači) přezvukovati toliko *y* koncové, kdežto *y* v ostatních slabikách vyznívá čistě: *rybè, pyskè, chytíl rybo*.

2. *ý* mění se v *é*: mlén, stréc, pastér, pécha, dobréch, véhra, vémlova.

Také v přičestí činném mění se *ý* v *é*: bél, pûzbél, homél, zakrél.

o.

1. *o* v slabikách kmenových i ohýbacích přechází v podřečí tomto v *u*. Toto *u* však není čisté *u* jazyka spisovného, nýbrž zvuk jeho je tu více, tu méně zbarven zvukem samohlásky *o*; je to vlastně velmi zúžené *o*: bûk, bûb, bûr, drûzd, dû zemné, dûběhno, dûstano, dûst, dûjit, hrûm, hûřké, hûdit, chûmôt, jezûvec, kûcór, kûhót, kûš, nûs, pûle, pûtûm, pûpél, pûtvûrû, rûbûta, rûh, skûkan, prûdat, pûdkûva, pûd stûl, snûp, stûlica, tâpûrû, vûbéd, vûčístec, vûrech, vûkûlû, vichûr; — děckû, hídlû, manželstvû, maslû, ránû, strniskû, smetliskû, vûknû, vûkû; — dlóhû, všeckû, na červenû, na bílû, hdû — kûhû — kûmo, tâhû — tûmo, celýhû, pršelû, belû pěknè atd.

V Bořitově *o* se drží jenom asi v těchto slovech: strom, čočka (slov. čučka!), hovězí, Jozef; v některých osadách vyznívá dosti často vedle *û*.

Čistě zní toto *u* asi v týchž slabikách jako na Brněnsku: sósédûj — sóseduva — sóseduvû, maluvat, pracuvat, makuvé, chlapcuvî, dubetek, kupec atd. (v. str. 162.)

2. *o* se dluží v *û* ve slovech: můct — může — mûhl (nemůže, Petrovice), růsto, důděrek, důžinek, důlû.

3. *o* se dluží v *ó*: *a*) v příponě *on* (slov. oň): zertzón, slepón, hlochón; *b*) v slovese stóno, Borač; u Blanska: stûňo.

4. *o* se mění v *e* ve slově peduška.

u, ú (ou).

1. *u* se nepřehlasuje (jako v podřečí v I. a j. v. str. 14.) a přechází po tvrdých i měkkých souhláskách v *u*: bodo, mocha, hobo, hochû, hohél, kop pepřo, cogro, břoch, kûzoch, ke křížo, v kûšo, kûváro! možo! hoklodit.

u se nemění v předposlední slabice indikativu sloves VI. třídy: kopujo, malujo, a ve slovese muset (Bořítov) v. moset.

2. Za *ú* (ou) a přehlasované z něho *í* je *ó*: dlóho, kót, lóka, za našó stodoló, v zeló, v povětřó, k Veveró, majó, dělajó, tepró (slov. teprú), hórûk, hóhûr, hózkûst, hóžitek; — đóra v. díra.

û.

1. *û* zní většinou *hodně* zdlouha, ale ztemněle, mezi *ú* a *ó*:
a) ve kmenech: stûl, lûj, kûža, rûža, kûzle, mûj, tvûj, svûj, pûčit;
b) v genitivě mn.: vozû, měsícû.

2. *û* se krátí: *a*) v dativě mn.: vûlum, kûûum, dvûrum;
b) porûznu v některých osadách ve slovech: dum, luj, kuň; (Bořítov), vuj, vusmé (v Jabloňanech).

3. Jednoslabičná podstatná mužsk. rodu krátí *û* v *u*, stávající se dvojslabičnými: kûû — kuně, dvûr — do dvura, stûl — na stulí — stule (pl.).

ia, io, ió, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlasý *ia, io, ió* v podřečí tomto jsou častější než v ostatních hanáckých: mjata, šlapja — šlapjo — šlapjó, náspja, mrkvja — mrkvjo — mrkvjó, dratvja, pjatro, holóbjata, hříbjata, dópjata, hósjata, v Brtovjó, na Čepjó.

2. Za slov. val. pauk, paučina, pauz je pók, počina, póza.
3. Těžeslabičné *aj* trvá ve slově kraj; přehlasuje se v *ej* ve slově hejné. Podobně trvá *ej* ve slově pejchat: Pejchá tabákem (dýmá).

Zvláštní je změna různoslabičného *aj* ve slově némit si (najmouti) — némo si (najmu) — némovat (najímati, Petrovice).

4. Těžeslabičné *ej* v koncovkách substantivních trvá nezměněno: vůbečej, zlůděj, vůlėj, důbrůděj; ostatní *ej* původní i přehlasováním vzniklé mění se v *é*: pučké, volé (volati), nalé, nasé, hře, přé, plé, nélepsi, puzdě, rádě.

5. Těžeslabičné *ij* mění se v *i*; *yj* v (ej) *é*: bi, pi, hoži, hoši — homé, zakré.

Zvláštní dlužení.

Podřečí toto vyniká velikým počtem délek, a to délek *velmi* různých.

1. Dlouží se mimo případy nahoře uvedené koncovky *al*, *el*, *il*, *ol* v přičestí činném rodu muž.: půtkál, vůlál, psál, seděl, homřél, běžél, průsél, bél, chůdíl, píl, šíl, kól, plól, dól.

2. v infinitivě a ve všech rodech přičestí činného slovesa nechat hláska *a*: nechát — nechál — nechála.

3. V některých osadách, zvláště v Petrovicích u Sloupa, všecky koncovky se velmi prodlužují: mák, sén (syn), děň, vůhěň, tém, za kostelém, chlebém, kameňém, šest hodin, vůbřísél, dyž se zendém.

4. Hrabě znamená Graf i Rechen.

Jak různého tvaru nabývají v tomto podřečí některá slova změnou samohlásek, cizinci na první poslech nepostihlého, viděti z příkladu: pře kupeti, t. j. při kopytě.

Půčít = půjčiti, pučet = počet, počet (pučeti).

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasně hlásky na konci slov znějí všude velmi jemně, t. j. s pazvukem samohláskovým: chlib, bůb, krýv, živ, žid, med, vůbéd, snih břeh číž, na vůbtíž, vůz atd.

2. Ve skupině *sh* a *kh* spodobuje se *h* v *ch*: schořet, scho-
dit, k chorám.

3. Hláška *v* po temných nemění se v *f*: květ, tvůj, svět.

l, r, ř.

1. *l* jest jedno, měkčí než české střední, čímž substantiva zakončená na *l*, *la*, *lo* přestupují [pod vzory měkké: stůl — na stuli, pl. stule, do škoie, ve školi, v másli, sádli];

l se mění [v *r*: relik !(lelik, cop), v *m*: vemblód, v *n*: kůnčava;

l se vsouvá: mlisa;²⁶

l se vysouvá: homrčí hlava, žička.

2. *ř* tvrdne v *r* ve slovese hoderet (Bořitov, Černá Hora), ale na Tišnovsku již hoderit.

n, ň.

ň tvrdne v *n* v předponě *ně*: nekdo, neco, nehdy;

n měkne ve slově trů;

n se mění v *m* ve slovech: tem — temto (tentom), smětivá pšěň'ca, před *ba* a *va*: hamba. homba, klemba, komva;

ň se mění v *j* v [příponách *nín* a *nina*: Hojín (Hunín), Hodojín, Rákojín, Vidojín, sekaj'na, řezaj'na mišaj'na, slaj'ne, kopaj'ne;

ň se vsouvá v slabiku *mě*: mněkké, mněch, mněsto, v dumně, v lůmně, v đamně;!

ň se vysouvá ve slovech: Lůmica, Lůmička.

d, d'; t, t'.

1. *d* tvrdne v imperativě: pūd — pūte, nechud — nechu(d) tam, zahud.

2. *d* se mění v *r*: svarba, v *g*: vízgat, v *s*: seslo;

d se vsouvá: zdralé, mezdírka, dmdlůba; nevsouvá se ve slovese žímat;²⁷

d se vysouvá: kadlic — kalca — kalcé.

3. *t* tvrdne v podstatných vzoru kost, ale ne důsledně a všude stejně: povinnost, trpělivost, hnit, důst i důst (Knihnice), kůst i kůst (Bořitov), host, ale zeť a p.

4. *t* mění se v *k* ve slovech: klosté, klóct, klačit (jako skoro všude na Hané), v *š*: škůř (tchoř), v *č*: krčica (krtica = krtek).

5. *t* se rozlišuje v *c*: a) v imperativech: plac — placte — placme, vrac, mlac, vemec (vymeť) atd. — v Borítově *t* tu tvrdne: zaplat, mlat, vrat; — b) ve slovese chcet — chcél — chcívat.

6. *st* mění se po různu v *šč* v instr. jedn. jmen abstraktních vzoru kost: s chechrůščó, zluščó (Jabloňany).

7. V iterativech se *đ* a *t* zpravidla rozlišuje: vecházet, házet, kácet, veplácet, jen porůznu *đ* trvá: přesaďovat (Deblín).

b, p; m; v, f.

1. *b* mění se v *m*: remník (rybník).

2. *m* se mění v *n* před *k* a *t*: Šimek — Šinkuj — Šinka, v zánko, stronků, pŭtkál sen ti, pak ve vl. jméně Brónov (Broumov).

m se mění v *b* ve slově brablenec (jako i jinde).

3. *v* se střídá s *f*; fízgat v. vízgat (hvízdati).

v se mění v *b*: bedra (vydra), bedří čepica, brabec, zbihat (zdvihati), v *h*: šlihovica (slivovice).

v se přisouvá: vlaska (slov. laska = lasice), včíně (šťěně),

v je přídechem náslovného *û* (o): vŭkŭ, vŭves, vŭn, vŭči, vŭbros, vŭsléchá se atd.; ale holiva (oliva = topol).

Tolikéz se *v* vsouvá: navŭpak, černŭvŭké.

4. *f* se mění u *v*: tróvat (troufati).

g, k; h, ch.

1. *k* se mění *g*: cogr, glich, glízit, fogar, v *h*: hdo, hde, hdy atd., v *ch*: chrt (krtek), chrtínek, vsichnót.

sk mění se před *i* v *šč*, *ck* v *čč*, ale porůznu též v *sc* a *cc*: mŭravské — muravščí, znujimské — znujimščí, kynické — kyniččí; — klášterské — klášterscí, rosické — rosiccí (Broumov).

k se přisouvá: tentŭk, tenhlek, tohlek.

2. *h* se mění v *g* ve slovese vogldávat (ohledávati slepici, má-li vejce (Skreje; jinde vol'dávat, vol'dat).

h se přisouvá: hniť, hniké — hniž — slonýčkŭ se hniží, hroždí.

h jest přidechem každému náslovnému *a, e, i, o* (= *u*), *ó* (= *ou*): hanû, hale, handěl, habech, hanýz, haž, hani, Hgypt, Héva, hevandéljum, hi n. he (et), hiva, hiskra, hitrnica, hiné, histé, hí, hit, him — hijó — hišli (jestli), hišče (ještě), hočené, hosmíl se, ho vás, hočitel hočí, homí, hochû, hóhûr, hókûl, hóvûd atd.

h se odsouvá: loh, vězda, vízgat.

3. *ch* se odsouvá: scet — sco — sčeš — scél (v. chcet).

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se měkčí v *ž* v přičestí trpném: vežené, sážené, hážené; ale: hosené (uzený).

z se vsouvá: hrazdit, náhrazda, hozpozlehnót se (uspolehnouti).

z se vysouvá: pohřít (pozřítí).

2. *s* se mění v *ch*: šûch (šos kabátu).

s se přisouvá: stříсло, střeňák, střešné a p.

s se odsouvá: krz.

3. *c* se mění v *č*: dečky.

4. *čc* mění se v *cc* (c): kûcce (kočce).

5. *š* mění se v *č*: lepči.

j.

j ve středosloví zni jen slabým přidechem: dûijó, rûit se, strûit, nebûim se, co stûiší?

Někdy mění se *j* i středoslovné v *h*: jehí — jehihû atd., nahít, zhím (sním), zahíc, — lihák (Bořitov).

j se mění v *đ*: đama, u *v*: dež se zabívalû (zabijelo)

Přesmyk hlásek jeví se ve slovech: hynt v. hníť, hyntka, žlica, ralva, (larva).

Sraženiny: déch = debech (kdybych), dé = debe (kdyby), hachme = habechme (abychom), cak (copak), nuveské (novoveský).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor: *holub, dub*.

1. hûlob	hûlobí	dob	dobè
2. hûloba	hûlobû	doba	dobû
3. hûlobuvi	hûlobum	dobo	dobum

4. hůloba	hůlobe	dob	době
5. hůlobe	hůlobí	dobe	době
6. hůlobo (uvi)	hůlobech	době (o)	dobech (ách)
7. hůlobem	hůlobama	dobem	dobama.

i v nominativě mn., pokud se nemění v *ě*, je vždy dlouhé: hadí, bratří, chlapi, páví, — vojácé, vtácé.

Čas má v genitivě mn : za starých časé (Deblín).

Dativ mn. má většinou *um*; v Borači, Rašově, na Litavě *om*.

Lokal mn. má koncovky *ách, ech, ích*: vŭ vtákách, ve vla-sech, v lozích (pole, luhy).

2. Vzor: muž, nůž.

1. mož	moží	nůž	nuže
2. moža	možů	nuža	nužů
3. možuvi	možum	nužo	nužum
4. moža	može	nůž	nuže
5. možo	moží	nužo	nuže
6. možuvi	možích	nužo (i)	nužích (ách)
7. možem	možama (ěma)	nužem	nužama (ema).

Kadlic má v gen. kalca, mn. kačcě.

Nominativ mn. má dlouhé *i*: kováří, hostí, haostroší.

Dle měkkého vzoru skloňují se podstatná na *s* a *z*: les, vŭbraz, vŭz. Lok. jedn.: v lesě, na vubrazé, na vuzě (*ě* = *i*, Jabložany), v lesě, na vubrazo, na vuzo (Knihnice, Zhoř), v lesi, na vubrazi, na vuzi (Borač); nom. mn. všude: lese, vubraze, vuze.

3. Vzor: okno.

1. vŭknŭ	vŭkna
2. vŭkna	vŭken
3. vŭkno	vŭknám
4. 5. vŭknŭ	vŭkna
6. vŭkně	vŭknách (ech)
7. vŭknem	vŭknama.

Vŭkŭ (oko), lok. jedn. na vŭce.

4. Vzor: pŭle.

1. pŭle	pŭla
2. pŭla	pŭlí
3. pŭlo	pŭlám

4. 5. pûle	pûla
6. pûlo	pûlách
7. pûlem	pûlama.

Nebe má některé tvary heteroklitické: 2. du nebe, 3. a 6. nebi, 7. pûd nebó. V ty nebi (Komin). V říkadle dětském: Veronkû, leť dû nebičke (Bořitov); děti si hrají „na nebo“ (= nebu).

5. Vzor: *stavení*.

1. stavení	staveňa
2. stavení	stavení
3. staveňó	staveňám
4. 5. stavení	staveňa
6. staveňó	staveňách
7. stavením	staveňama.

V dativě a lokale jedn. *v* se joutuje: rectorstvjó, panstvjó, hofestvjó.

Království má: králostvjó, králostvjam, králostvjách, králostvjama.

6. Vzor *ryba*:

1. reba	rebè
2. rebè	rebé
3. rebè	rebám
4. rebo	rebè
5. rebû	rebè
6. rebè	rebách
7. rebó	rebama.

Vlastní jména mívají druhdy nominativ za vokativ: Francka! vedle: Karošû! (Karuša).

V genitivě mn. *é* je pravidlem: belinké, sklinké, lûpatké, hyntké (nitek), divoženké, žabé, lampé, hûspûdé, varté, beliné; — nevěstí (Deblín).

Mužská jména na *a* mají akkusativ roven genitivu (*è*): Měl dva sené, Honzè a Jorkè, Putkál Vundrè, Hantulè (Anton), Procházkè, Svûbûdé.

7. Vzor *duše*:

1. doša	doše
2. doše	došé
3. doši	došám
4. došo	doše
5. došû	doše
6. doši	došách
7. došó	došama (ema).

Dle měkkého vzoru skloňují se venkonce podstatná na *sa, za, la*: *kûsa, kûza, stûdûla*.

Genitiv mn. končí se i tu na *é*: *ružé, kužé, ložé (louže), seknicé, krčicé, hosé, kûsé, kûzé, březé, stûdûlé, brylé*.

Instrumental mn. mívá někdy *-ema* vedle *-ama*. Dveři má *dveřima*.

8. Vzor *kost*:

1. kûst	kûsti
2. kûsti	kûsté
3. kûsti	kûstám
4. kûst	kûsti
5. kûsto	kûsti
6. kûsti	kûstích (ách)
7. kûstó	kûstima (ama).

Podstatná na *t*, jako *hniť (hynť), štvřť, chetrust* mají v gen. jedn. a v nom. mn. *i*, slova na *c* obyčejně *e*: *pece, nûce*.

V instrumentale jedn. abstrakta na *st* mají porůznu *ščó*: *chetrûščó, zlûščó (Jabloňany)*.

Zvláštní sklonění má místní jméno *Nová Ves*. Nominativ je *Nuvy Vsa*; přídavné „*Nuvy*“ zůstává nesklonné, a „*Vsa*“ se skloňuje takto: 2. do *Nuvy Vse*, v *Nuvy Vse*, přís *Nuvy Vso*, za *Nuvy Vsó (Skreje)*.

Pomnožné *děti* a *lidé* skloňuje se takto:

1. děti	lidi
2. dětí	lidí
3. dětum	lidum

4. děti	lidi
6. dětích	lidích
7. dětma	lidma.

V genitivě místo „lidi“ obyčejně bývá koll. „lido“: Neznáš těch lido? (Tak i jinde).

9. Vzor *mrkev*:

1. mrkvja	mrkvě
2. mrkvě	mrkví
3. mrkvi	mrkvjám
4. mrkvjo	mrkvě
5. mrkvjů	mrkvě
6. mrkvi	mrkvjách
7. mrkvjó	mrkvjama.

Tak se skloňují: kůnvja, kůtvja, kůrůtvja. Vedle toho jsou též časty nominativy, jak se podobá, starší: mrkev, kůtev, kůrůtev, hůžev.

Krvjv, krvě, krvi, krvjó.

10. Vzor *hřibě* kromě jotace: hřibjata, hřibjat, hřibjatam atd. neliší se od spisovného.

Zbytky dualu jsou skrovné: vůči — hoši, vůči — hoši, vůčím — hoším, vůčima — hošima.

Rokě — nůhě dle vzoru reba: z roké — nohé atd.

Roce skloňuje se také dle liché analogie: rocema, na rocích (Borač).

Skloňování jmen přídavných.

1. důbré — důbrý	důbrá	důbrí — důbrý
2. důbrýchů	důbré (ý)	důbréch
3. důbrýmo	důbré (ý)	důbrém
4. důbrého — důbrý	důbró	důbrý
6. důbrým	důbré (ý)	důbrých
7. důbrém	důbró	důbrýma.

V ženském rodě tvary důbré obecný jsou na východě, tvary důbrý na západě toho podřechí (na Tišňovsku, Doubravnicku) i v Jablůňanech u Boskovic.

Prisvojovací přídavné končí se na -ůj, -uva, -uvû a skloňuje se celkem dle důbré.

Vlastní jména tvaru adjektivného mají v gen. a dat. mn. skloňování jmen podstatných: Pokornů, Pokornum.

Komparativ jmen přídavných má obecné tvary hanácké: veselější, hlobší. — Svaté má svatější, důbré důbrější ve smyslu chutnější, sice: lepší.

Komparativ se také opisuje positivem s příslovcem hináč: Ten je hináč hodné, hináč důbré než tě.

Skloňování zájmen.

1. já	tě	—	mě
2. mně	tebě	sebe	nás
3. mně	ti (tobě)	sobě, se (si)	nám
4. mně	ti	se	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Akkusativ jedn. 2, os. zeslabením hlásky *ě* v *i* vyrovnal se dativu: viděl sen tí, já ti dám.

1. vûn — vûnû	vûna	vûní — vûné
2. jehû, hû	hí (ní)	hích (jich)
3. jemo, mo	hí (ní)	hím
4. jé, hû, je	jo	je
6. něm	ní	ních
7. něm	ňó	níma (nima, něma).

V akk. jedn. užívá se tvarů *jé* a *hû* vedle sebe pro životné i neživotné. Po předložkách *jest* pro mužský rod *ně* pro střední *ně*.

1. můj mý	má	má — mý
2. mýchû	mé (mý)	méch
3. mýmo	mé (mý)	mém
4. mýchû — mý	mó	mý
6. mým	mé (mý)	méch
7. mém	mó	méma
1. náš — naše	naša	naší — naše
2. našehû	naší	našich (éč)

3.	našemo	naší	naším (ém)
4.	našehû naše	našo	naše
6.	našem	naší	našich (éech)
7.	naším	našó	našíma (éma, ima)

Prisvojovací zájmeno můj - má - můy kromě tvaru můj skloňuje se zcela dle jmen přídavných; tvary zájmenné jsou skoro neznámy.

Jeho je nesklonné, za to zvláštním způsobem skloňuje se *jehích* (*jejich*):

1. jehích
2. jehíchhû
3. jehíchmo
6. jehíchovým
7. jehíchovém,

a dle vzoru toho také *čích* (*čí*): *číchhû*, *číchmo* atd.

Jehí (*její*) skloňuje se dle přídavných:

1. jehí	jehí
2. jehíhû	jehích
3. jehímo	jehím
6. jehím	jehích
7. jehím	jehíma

1. tem - to	ta	tí — të
2. tûhû	té (tý)	téech (tech)
3. tûmo	té (tý)	tém (tem)
4. tûhû — to	to	tè
6. tem	té (tý)	téech (tech)
7. tém	tó	téma (tema).

Rozmanitý a zvláštní jsou přípony sesilovací zájmena *ten*: *tentuk*, *tentutok*, *temtum*, *tentuhlečke*, *tentumhlečke*.

Dle vzoru *tem* skloňuje se také tázací *hdû*: *kûhû*, *kûmo*, *kem*, *kém*. *Cû*: *čehû*, *čemo*, *čem*, *čém*. Tak *nehdû*, *necû* a p.

Zvláštní zájmeno tázací je *keré*: *Keré je tû?* (= kdo?), *keré ste vè?* (= kdo?).

Skloňování číslovek.

1. jeden — jednû	jedna	jední — jedně
2. jednûhû	jedné (ý)	jedných
3. jednûmo	jedné (ý)	jedném
4. jednûhû — jednû	jedno	jedně
6. jednem	jedné (ý)	jedných
7. jedném	jednó	jedněma

1. dvě — dva dvě	tří tři	štyři — štyry (štěři — štěře)
2. 6. dvóch	třech (třích)	štyřech
3. dvóm	třem	štyřem
4. dva dvě	tří (tře)	štyry
7. dvóma	třema	štyrma

Sedm, vûsm vedle: sedn, vûsn.

Všecek skloňuje se většinou dle důbré, má však i tvary jednoduché: všici, všech, všem.

Neurčitá číslovka *mûc* sesiluje se příponou *ka*: mûcka.

Pár bývá nesklonné: v pár dnech (Skreje).

Časování.

I. třída.

1. Vzor: *třít* — *třo*.

Indik.	Imper.	Přech.: třa.
třu	tři	Příčestí činné: třél, třela -o.
třeš	třite	Příčestí trpné: třené -á -ý.
tře	třime	
třeme		
třete		
třó		

Dle jednoho celkem vzoru časují se všechna slovesa kmene zavřeného: klast, kragt i kract, růst — růsto — růstl, kvést i kvýst — květo, plíst, příst — předo — předl i přídl, nest, pást, tříst — třeso — třisl, vezt, lezt, hrezt, zábst i zíbst — zabe, zebe — zíblo, mûct — mûžo — muhl, pect i pýct, týct, říct, vlíct, klóct, pít — pno — pjál, začít — začno — začál, najat — najmo — najál, vzít — vezmo, vemo — vzál, dřít, lít, mlet, homřit.

Číst má *četo* ve smysle „hádám, tuším“: Já četo, že je do Brna štere míle, — sice: čto.

Slovesa *pít*, *začít*, *žit* mají v přičestí činném skrácené tvary: *napla*, *začli*, *nažla* (Čebín). *Žít* má také: *důžil* = *dožal* (Skreje). Iterativum slovesa *žit* je: *žínávat*.

Najat má zvláštní tvary: *némit* si (najmout), *némovat* si (najímati), *némo* si (najmu) Petrovice.

Sloveso *hít* (jíti) má tvary: *do*, *di* — *dite*, *pudo*, *šél* i *šil* — *šla*; přech. *dóco*.

2. Vzor: *kret* — *krejo*.

Indik.	Imper.	Přech.: <i>kreja</i> .
<i>krejo</i>	<i>kré</i>	Příč. činné: <i>krél</i> — <i>krela</i> -o.
<i>kreješ</i>	<i>kréte</i>	Příč. trpné: <i>creté</i> -á -ý.
<i>kreje</i>	<i>kréme</i>	
<i>krejem</i> (e)		
<i>krejete</i>		
<i>krejó</i> .		

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného: *plet* — *plejo* — *plé* — *plél*, *bit* — *bi*, *pit* — *pí*, *šit* — *ši*, *žit* — *ži*, *dot* — *dojo* — *dól*, *kot* — *kojo* — *kól*, *plot* — *plojo* — *plól*.

II. třída.

Vzor: *tahnót* — *tahno*.

Indik.	Imper.	Přech.: <i>tahna</i>
<i>tahno</i>	<i>tahni</i>	Příč. činné: <i>tahl</i> -la -lo.
<i>tahneš</i>	<i>tahnite</i>	Přičestí trpné: <i>tahnoté</i> -á -ý.
<i>tahne</i>	<i>tahnime</i>	
<i>tahnem</i> (e)		
<i>tahnete</i>		
<i>tahnó</i>		

Sloveso *hnót* má přičestí činné: *hl*-*hla*. Kmen *sah* přehlasuje: *sihnót* — *sihl*.

III. třída.

Vzor: *homněl* — *homím*.

Indik:	Imper.	Přech.: <i>homněja</i>
<i>homím</i>	<i>homně</i>	Příč. činné: <i>homněl</i> -a -o.

homíš	homíte	Příč. trpné: homněné -á -ý.
homí	homíme	
homíme		
homíte		
homijó.		

Jiná slovesa liší se jen v imperativě a přechodníku od tohoto vzoru: sedět — sedím — seď — seďa — seďel, klečet — klečím — kleč — kleča — klečel.

Mnět — mám — majó — mňé — mňeja — mňél.

Chcet — chco — chcó — chcé — chceja — nechceja — chcél.

Vidět má pravidelné tvary: vidím — vidijó — viďa.

IV. třída.

Vzor: prūsét — prūsím:

Indik.:	Imper.:	Přech.: prūsa.
prūsím	prūs	Příč. činné: prūsél, prūsela, -o.
prūsíš	prūste	Příč. trpné: prūšené, -á, -ý.
prūsí	prūsme	
prūsíme		
prūsíte		
prūsijó.		

O změně *i* v *e* viz na str. 181.

O imperativech: mlac, vrac, zaplac, nechod, mlat a p. na str. 186.

V. třída.

1. Vzor *házet* časuje se jako v jiných podřečích hanáckých.
2. Vzor *hřít* zeslabuje v indikativě *ě* v *i*: hříje, vūkřijo, přijo, smije se; přičestí činné: hříl — hříla, vūkříl, příl, smíl se. *Spat* má tvary: spím — spijó, spi — spite, vespaja se.
3. Vzor *tesat* má tvary pravidelné; důležitější jsou: fókat — fóčo, lítat — líco, chěstat — chěščo, chlastat — chlaščo. Sloveso *klouzati* má tvar: klóhat — klóžo.
4. *Dít se* má: dije se, dělo i dílo se, — ďál, hoďál (= dělal).

Slovesa bezpříznaká.

1. *Dat*: dám — dajó, daja, ďal, dané.
2. *Vidět*: vím — vijó, věďóca, věďél, pověďené.
3. *Jest*: hím — hijó, jez, jeza, jedl, sněžené.

4. *Bét*:

Indik.:	Imper.:	Příč. činné: bél, bèla, -o.
so néso	beď	Přech.: boda (zřídka), častý:
seš néseš	beďte	pobeda tam, zaboda se.
je néni	beďme	
zme nézme		
ste néste		
só nésó		

K 1. osobě jedn. na *ím* je 3. osoba mn. zpravidla *íjó*: *chûdijó*, *hočijó* se, *klečijó*, *hijó*. Jenom porůznu, na př. v Borači, vedle tohoto tvaru je také kratší tvar na *í*: *chodí*, *hočí* se, *klečí*, *hí*.

V přičestí činném kmenů zavřených *l* se zpravidla neodmítá: *spadl*, *hotekl*, *nesl*, *jedl*; jenom v Borači slyšeti často tvary elidované: *najed* se, *zavez*, *hokrad*.

Přechodníky v podřechí tomto jsou časté: *veda*, *přinda*, *vezma*, *jeda*, *vepija* *vûdešél*, *napija* se *zavdál*, *stûja* *čekál*, *bóchna* *dveřima* *ten* *tam*, *sedna* *za* *stûl* *vêkládal*, to je člověk *zakřikna* *hotêkat*, *seďa* *za* *stulem* *spál*, *hoviďa* *jé* *běžél* *za* *něm*, *vráfa* se *zaplatíl*, *namláfa* *vezl* *dû* *mléna*, *zaplafa* *vzal* *plátnû*, *vêplaca*, *kópja* *koňa* *šíl* *sem* *dûm*, *dívaja* se, *zavolaja* *na* *ňé*, *stávaja* *lihaja* *na* *tû* *mêslím*, *vêspaja* se *píl* *zas*, *kûň* se *začál* *válet* a *vévála* se *stál*, *pûjeza* *puďem* *na* *pole*, *pûbada* *ho* *nás* *chvilko* *vudešíl*.

Tři přechodníky mají tvar v *óca*: *dóca* (*jiti*), *řkóca*, *vêdóca*. *Dóca* *vûbá* z *besede*, *kévalû* *na* *ňé* *cûsê*. *Dóca* *lesem* *pûtkál* *sem* *mêslivca*.

Vida *vuči* = *vûcihledě*.

Príslovce.

Príslovce tohoto podřechí zajímavé jsou svou rozmanitostí a svými příponami sesilovacími: *tufké* — *tuték* — *tadêk* (*tu*), *vocáď* — *vucáď* — *vocáďtok* — *vucátok* (*odsud*), *tudentom* — *tudymatok* — *tadenkum* (*tudy*), *jinadem* (*jinudy*), *v dûli* (*dole*), *přešíl* *dûm* (*domû*), *stranová* (*stranou*), *puďlivá*, — *včil* — *včili* — *včilka* — *včilkum*, *teď* — *tedé* — *tedéky* — *tedéčké*, *nynčky* — *nynčkum*, *docáď* (*dosud*), *pûřádečkê* — *pûřádenkê* (*pořád*), *hi*

nedvá (jindy), prvý, pûtůmkè (potom), dečkè (vždycky), nihdá, hinduvá, kviceró, nedávný, zasik.

Hánu (ano). „Juhanès, tès tû hûdál?“ „Hánu *prva* = neudělál, dět (vždyt), klusó (honem). To je *tuze velice* dobrý.

Komparativ příslovci má nejčastěji příponu *iad* n. *ejá, ejác*: pěkněáč, teplaáč, duliáč, hnižiáč = níže (Knihnice), zěmiáč, lehčiáč (Borač), lacěnijáč (Komín), teplejá, lehnějá, prodčejá, nékračejác, nélehnějác (Tišňov, Lomnice). Vedle toho také: teplej, zimněj, pěkněj, puzdě, hežčěši (Osyky, Bořitov), věš.

Rád má komparativ: rádě (Petrovice), radši (Osyky), řeš — řeši (nejčastěji).

Vû kůzlátkách.

Běla jedna kůza, a ta měla tři kůzlátka. Jednó vûdpůledne hím řekla: „Kůzlátka, já dneska pudo na jarmak dû Lyséc; débè nehďû klókl na bránko, nevůtvíréte žádnýmo, habè na vás třiiba nepřišil vlk a nezežhrál vás.“ Kůzlátka slíbilè: Šak mè nevůtevřem žádnýmo“, a ta stará kůza šla. Za chvílo hdūsè začne bóchat na bránko: bóch, bóch -- a praví klostém hlasem: „Kůzlátka, vůtevřte!“ Kůzlátka se cely důlekalè a řeklè: „Ó je! tû nèni naša maminka; naša maminka má tenší hlásek jakû pañmámin vlásek. Mè nevůtevřem.“ A vûn tû bël vlk. Tak tem milè vlk se zebrál a šil ke kuvářuvi a řekl: „Kuvářo, hopiluj mnè kósek jazèka.“ Kuvář mo pûlůžil hlavo na špalek a jak piluje, tak piluje Dèž mo hû kósek hopiluvál, tak tem vlk šil zasi k té bránce, zabóchá a praví jož tenším hlasem: „Kůzlátka, vůtevřte!“ Ale vûnè zasi řeklè: „Tû nèni hišče naša maminka; naša maminka má tenší hlásek, jakû pañmámin vlásek.“ Tak tem vlk se dužhrál, šil zasi k tûmo kuvářuvi a povídál mo: „Hopiluj mnè hišče víc tûhû jazèka“ Milè kuvář vezme klišče, větáhne mo jazèk a jak piluje, tak piluje, haž hû mël jenum kósek. Pak zasi šil za tema kůzlátkama, zabóchá na dvírka a vûlá jož tenkém hláskem: „Kůzlátka, vutevřte!“ A vûnè řeklè: „No, tû bè bël naši maminkè hlásek.“ Ale vûkaž nám čapko! Tak tem vlk strčil dû vûkýnka svó čapo. Dèž jo hovidèlè kůzlátka, spostilè smích a řeklè: „Ich! tû bè tak bëlû! Dèt přece naša maminka má pěknó čapko a ne takuvó škaredó s drapákama. Tû je histè vlk.“ A nepostilè hû. Tak tem vlk s velkó žlústó hotekl. A dèž jož bël pryč, to de stará kůza s hozilkem

z jarmako. Jak zaklepala a zavûlala: „Kûzlátka, vûtevíte“, hned hí kûzlátka pûznalè, vûtevřelè bránko, šlè hí k roce a řeklè: „Vítáme vás, maminkû, šak zme jož rádè, že ste přišli: bël tadè vlk,“ a všeckû hí pûvèdèlè. Stará kûza híh pûchválila, že bëlè tak vûpatrny, rûzvázala hozílek a pûdélila je dûvijakéma věcma: ba rûhlíkama, ba cogruvém, ba vûřechama, tak že mëlè velkó radúst haž — haž! A dèž tû všeckû jož snèdlè, tak tam bèla potynka vûdè, a jož pû té pûhádce bode (a kûžení pulicajti chûdili, z papíruvèch kanónû stříleli, a zablínkál tam zvûnec, a jož je té pûhádce kûnec), a bèla tam papíruvá zem a prûpadli zme se haž sem.

Bořitov.

Napsal učitel *Josef Sumbal*.

XI. Ivančice, Krumlov, Znojmo, Meziříčí, Třebíč, Mor. Budějovice.

Hranice: Od Bystrce u Brna podél německých ostrovů židlochovského a pohořelského, odtud na jihozápad podél území německého na Znojmsku až po Dešov, pak na sever podél hranic podřechí jemnického a dačicko-teleckého (V. Újezd, Štěpkov, Heraltice, Chlum, Radošov, Pavlinov, Pustina, Netín), odtud na jihovýchod podél hranic podřechí žďárského a kunštátského (Jivové, Křížanov, Břeží, Křoví, Ostrovačice, Žebětín u Brna).

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se drží celkem nepřehlasováno: jatelina, majstr, přazka, řetaz, šlahat, čepica, do koša atd.

Ve Výmyslicích na Krumlovsku jest jméno pole Jazirke (Jezírka). — Proti č. jehla je tu všude jahla; svaté má komparativ svatější.

Slovesa V. třídy vzoru házeti přehlasují: stavět, odhánět, střílet, zabíjet.

2. *á* porůznu vyznívá v *â*: marjánek, pátek, v jamách mām atd. (V Hunkovicích, Tikovicích, Radošticích, Pršticích, Branicích, v Silůvce, v Jezeřanech, Maršovících, Botících). Směji

se jim z toho sousedé větami: „Marióna Zóděrova mó novó zóstéro“. „Kópime si drót a bodem si hrót.“

3. *á* (*ia*) se přehlasuje a úží v *í* (*a*) ve kmenech: pořidat, pořidatko (alé: porádek, pořádem), hidro (jádro), sihot, siha, tihni (táhni), přist — předo — přidl, přidlo, třist — třisl, začit — načité, otit — otité, žit — požito, vzit — vzité, zibst — ziblo (v. zábst).

Podobně slovesa V. třídy vzoru hráti přehlasují *á* (*ia*) a úží v *í*: hřit — hřil, přit — přil, vokřit — vokřil, smit se — smil se.

Přátel jest příbuzný, *přitel* — druh.

b) v koncovce *átka* slov zdrobnělých: holóbitko, káčitko, kořitko, prasitko, hósitko, pópitko, na mládítka, — telátko.

4. *a* se mění v *e* ve slovech: zehrada, škeřópka.

Proti č. pomáhati je pomuhat — pomuhá (Vedrovice).

5. *a* je proti češtině krátké celkem v týchž slovech jako v jiných nářečích moravských: đama (jama, klada, kamen, kaňa, rana, saně, skala, vrana, žaba, mak, prah, blato; mimo to také ve slovech: krava, vrata. Dlouží se ve slově hrách; porůznu: Káča (Dešov).

e, é, ě, ie.

1. *e* v instrumentale jedn. místy úží se poněkud, znějíc mezi *a* a *y* (*i*): kameněm, klackěm, provazěm, za doměm.

2. *é* (*ie*) se úží a krátí v *y* (*i*) v týchž skoro slabikách kmenových i koncových jako v jiných podřečích hanáckých (srovn. str. 10.): chlib, klišče, večir, kryv, prstynek, polínko, myno, pyro, sladky mlíko — sladkyho, sladkymo; — slonyčko.

Řadové číslovky: šesté, sedmé neúží.

V infinitivech sloves I. třídy některých se úží, v jiných neúží: sict, tyct, plict, řict, pyct, vlict, vedle: nest, vezt, vect.

Zvláštní jest úžení ve slovech: syčka (sečka = řezanka, Hroznětín), nyž (než, Vedrovice).

Proti dech — dýchat jest u Budějovic doch — dóchat.

3. *ě* se často seslabuje v *i*, téměř v týchž slovech a tvarech jako v podřečí tišnovském (str. 180): hřije, smije se, přije, vidět = vědět (porůznu: vědit), říkl, na káři, v hanbi, ve vostudi, v chalopi, po Václavi, ve žni, podli, přis, přibrál (= pře). Starší mluví šil, mladší šel, toto nyní převládá.

i, í.

1. *i* po retnicích *b, p, v, f, m* je střední české *i*.

2. *i* v tomto podřecí velmi často se pohlcuje v slabikách kmenových i ohýbacích. Zbývající souhláska zní pak sama slabičně, *i* vyslovuje se *bel', v les'* dvojslabičně, povídal' čtyřslabičně se zvláštním pazvukem samohláskovým. V týchž slabikách však *i* druhdy také vyznívá, jmenovitě v řeči mladších lidí, a tu buď trvá čisté, nebo se mění po způsobu hanáckém v *e*.

a) Slabika **li**.

α) **li** = **l'**: l'di, hl'na, dol'na, Pavl'nov, žl'ca, hol'ca, pal'ca, kl'ka, židl'čka, vidl'čka, stol'čka, kapl'čka, mesl'm, mesl'vec, mal'čké, kol'k, — v stodól', v maštál' ve škol', v pol', k smrtný neděl', potřebojem sol', — povídal', šl', zaplatěl' zme, voň' to kopil', me zme pral', to bel' všeci zloději, sval'l se. — Ale: naše cerke bele, krave dojile, — brzol', dávnol', jesl' n. hešl' (= jestli).§

β) **li** = **li**: polica, lido, listi, chlapci beli v. poleca, kolek (Dešov), lidi mřelé (Vedrovice).

b) Slabika **ři**.

α) **ři** = **ř'**: bř'tva, ř'cadlo, kř'dla, věř'l, tř' prote, v kancelář'.

β) **ři** = **ři**: peřina.

γ) **ři** = **ře**: pře tom, přeskočil k nám, peřena (Vedrovice), řemsa (Dešov).

c) Slabika **zi**.

α) **zi** = **z'**: z'ma, na voz', na vobraz' vo koz'.

β) **zi** = **zi** není.

γ) **zi** = **ze**: zema, zema (Vedrovice), mozeka, kozěnke (Výmyslice).

d) Slabika **si**.

α) **si** = **s'**: mos'la, kos' (nom. mn.), v les', ve vs', okrojte s', dé s' pozor.

β) **si** = **si**: sila, silné.

γ) **si** = **se**: sēla (Vedrovice), sela (Dešov), Rosece.

e) Slabika **ci**.

a) **ci** = **c'**: c'hla, lac'no, vojác', ptác', v noc', po selnic'.

β) **ci** = **ci** není.

γ) **ci** = **ce**: cebola, laceno, cegán, na pecě, v chalópcě.

f) Slabika **ži**.

a) **ži** = **ž'**: lž'ca, ž'd, ž'to, kož'čka.

β) **ži** = **ži**: žito, žid.

γ) **ži** = **žé**: žěto, žěd (Vedrovce), žeto, žed, (Radošov, Dešov).

g) Slabika **ši**.

a) **ši** = **š'**: šška, š'dlo, hoš', v koš'.

β) **ši** = **ši**: šit - šijo.

γ) **ši** = **še**: šeroké, šerši.

h) Slabika **či**.

a) **či** = **č'**: voč', stač't, šč'ka.

β) **či** = **či** vedle č'.

γ) **či** = **če** není.

i) Slabika **ni**.

a) **ni** = **ň'**, **n'**: n'c, n't, sn'dani (ň'), n'čky, pšen'ca, sekn'ca, seln'ca, hrozn'ěke, kvasn'ce, n'ti, rebň'k — v rebn'ce, vovesn'ca, solň'čka, sn'm (sním), s ň'ma (s nima), po n'čem, lehň'te, sedň'te s', sedň' se.

k) Slabika **ti**.

a) **ti** = **t**: mač'eko, já t' dám.

β) **ti** = **ti** zpravidla.

l) Slabika **vi**.

V Budějovicích a západních vseh (Jackově, Litohoří, Jakubově), v Syrovicích, v Jaroměřicích a v okolí odsouvá se i se slabiky *vi* v dativě a lokale jedn. mužských jmen; slovo se tím o slabiku skrátí: bratrov', zahradníkov', k ženichov', o koňov', k židov', po bratrov' atd.

m) Spojka **i**

má tvary: *i*: otec i matka (Dešov), *e*: bratr e sestra (Rudikov), *he*: otec he matka (Bystre).

Toto pohlcování hlásky *i* vytrácí se znenáhla z řeči a působením školy vymizí časem docela. Také sousedé se o to přičiňují, posmívajíce se z této výslovnosti větami: „Co ste měl? Knedle a zél? Kde ste to měl? Na kranc', v hrnc', na lavic', pod kř'dl'c'.“

V první osadě podřečí toho, v Bystrci u Brna, 80letá stařena po *l* pohlcovala *i* napořád: sl'na, hl'na, debechme bel' nekópil', neměl' sme, ale tvrdila, že se tu vždy vyslovovalo: žito, žid, šiška, cihla, zema, selné (nyní se tu od mladších vůbec vyslovuje: zima, silné) atd

V Netině u Vel. Meziříčí *i* se vůbec nepohlcuje, vysouvá se jenom ve slově proctnót — proctla.

V Biskupicích zní *i* ve slovech žito, žid, sila, peřina skoro čistě.

Také v Dešově u Jemnice se nepohlcuje leč ve slově žl'čka. Vyslovuje se tu: sela, zema, žito; ale: žid — u žeda, list — lesti, lid — ledi

V Budišově 50letá žena (r. 1883) nechtěla se k této výslovnosti znáti, ač jí za řeči dosti často vyklouzlo: kl'ka, stol'ca a p.; tak prý se mluví v Hodově, a je prý to škarědy. Podobně neznal se tam k tomu 66ník.

V Beneticích školní děti z takové výslovnosti měly smích. ač jí z domu dobře znaly a výborně napodobily.

Nejrázovitější je tato výslovnost v okolí Mor. Budějovic, v Syrovicích, Lázu atd. „V neščest', v Láz', f'cho, ze vs'“ zní tu zvláštním pazvukem mezi *o* a *ö*, sousedé slyší tu *o*. Tak se tvrdí od sousedů, že v Maršovicích u Znojma vyslovují: žoto, žod, šokovné, đo (jdi), rađot (raditi), mláťot a p.

3. *i* se sesiluje v *ě* (è): ñet (nit'), sněh, Kameněce, hoděne, dětě (ditě), děděna, piščeto, ztěcha, seletě, prasetě (dat. lok.), Jarišča — mn. Jařeščich.

Jmenovitě v infinitivě a v přičestí činném sloves IV. třídy děje se tak zpravidla: povolet — povolél, hospodářet — hospodářél, jak se patřelo, honět, bláznět, voženět se, přecinět se, chetět, platěle, navrátěl se, ztratěl, oškrťel, postěl, voš'dět, radět, dojet (mulgere), strojet, hojet; ovšem také po *z*, *s*, *ž*, *š*, *č* (jako v jiných podřečích hanáckých), vozet, noset, slózet, těšet, tlačet, hočet.

V Myslibořicích a Biskupicích nyní už: platit, radit, černit atd. V Rudikově: hodit, černit, platit vedle: hoděl, černěl, platěl.

4. *i* *a*) v kmenových slabikách *lí, ří, sí, ží, ší, ří* se krátí, v slabikách *zí* a *cí* mění se v *é*: *klič, libat, ličit, lizat, dohližet, bližít se, blízko, kříž, tříska, držmat (stříkat v Bystrci), siň, šipek, čihat, čítat (čém), — v zémě, zétra, cép, cén, cétit.*

b) V zdrobňovací koncovce *ík* mění se *i* v *é* toliko po *z* a *s*: *vozék, psék, lesék, nosék*; ale: *košík, nužík*; — porůznu: *rohlék (Zakřany).*

c) V genitivě mn. jen po *z* a *s*: *kozé, břízé, mezé, hosé, kosé.* —

Ostatek každé dlouhé *i* v slabikách kmenových i ohýbacích se krátí: *bilé, díra, povídat, zeli, boři, roždi, dnešního, ležim, mlátiš, chodi, meslime, slešite, rebnik* atd.

y, ý.

1. *y* mění se *a*) ve zvýšené poněkud *e* (*è*): *rèbè, rakè, hroškè, pèskè (Bystrc, Vedrovice)*; *b*) v čisté *e*: *rebe, peske (Meziříčsko)*; *c*) mění se toliko koncové *y* v *è* neb *é*: *chytá rybè (Jaroměřice, Stéměchy, v Biskupicích rybè i rybè), chytá rybe, německe, česke (Dešov, Bitov)* Zde onde i na Meziříčsku zní *y* po sykavkách čisté: *sysel, sypat, syn, syčet.* V Netíně staří vyslovují *rebe, mladší ryby n. rybe.*

Vyšší znělo mi v Dešově jako *vejši.*

Kde se *i* pohlcuje, tam slyšeti též: *s'n (syn), pos'pat* a *p.* (v Loukově u Znojma).

2. *ý* se mění v čisté *é*: *méto, mlén, sér, bék, téden, sékora, pécha, dobré člověk, ženskéch, vosléchat se.*

Ve slově *dým ý* trvá. V Nárámči žena zpívala: „Tatičko starej náš“ a vyslovovala *bejk*, „za stara prý bylo *bék.*“

Proti obecnému ohylek (nhlíček je ohálek (Cidružice).

o.

1. *o* má zvuk normalní: *voko, vokno.*

2. *o* se mění v několika slovech v *ú* (*u*), ale ne všude v týchž: *kuža, zbužnik, kuzle, v luň', ruste, stuj (všude), — pokoj, neboj se, podoj (všude), loj v. luj, poď dum (Vedrovice) v. dom, záhunek (Myslibořice), putum (Cidružice), dulu (Vedrovice), vorat*

— vuře (všude), kopat jablůžka — tak tě kupno — kupl ho (Rudikov), vokupávat (Biskupice), vubec = obec (Jaroměřice).

Nejčastější je tato změna na Ivančicku: jabluň, záhun, skukan, duma, hunem, harmunyka.

u, ú.

1. *u* se nepřehlasuje (jako v podřečí I. a j. str. 14.) a přechází po tvrdých i měkkých souhláskách v *o*: sod, kos, losk, hosa, mocha, našo došo, na polo, pečo, pracojo, malojo.

Toto *o* je čisté, i neliší se výslovností od sebe slova: bok (latus) a bok (fagus), kos (pták) a kos (kus) atd. Jenom v Radošově je to *o* zvýšené: bódò, cògrò, medò.

V některých osadách přezvukování toto buď částečně buď docela mizí. V Netíně bylo prý za stara: bodo, nyní i starší lidé vyslovují: budu, mucha, cukru.

V Jaroměřicích, Dešově a Bitově: hruška, budo, v Dešově: hubu, bakolo hu šraňko.

Ve Stěměchách, Radošově: huší, u sóseda, udeřil.

K základním číslovkám: sedum, vosum jsou číslovky řadové: sedumé, vosumé (Biskupice).

Za hluboký, hloubka je hlyboké, hlébka (na Meziříčsku).

2. Za *ú* (ou) a přehlasované z něho *í* je všude *ó*: sód, hól (úl), kósat, dóra (v. dira), za našó stodoló. Toto *ó* je většinou čisté dlouhé *ó*, jenom na Krumlovsku zní trochu ztemněné v *ã*, znějíc mezi *á* a *ó* asi tak jako jinde šátek, pátek a p.

V Radošově zase je poněkud zvýšené (*ó*). V Dešově zní toto *ó* mezi *ó* a *ou*, jako velmi rychle vyslovené *ou*: budou, za stodolou.

Proti č. klouzati je přehlasované klizat.

Zbódim (v Netíně) = budím.

ů.

1. V Bystřci *ň* vyslovuje se vesměs dlouze: růža, vůbec (obec), stůl, kůň, vůl, ho sósedů, žebrákům, telatům, můhl, růstl, vorat — vůřo, nemůže — ale: pomůž.

2. Jinde se většinou krátí: ruža, stul, koňu, volum.

3. V Radošově *ň* má týž zvuk jako *ó* (= *ú*), dlouhého totiž, zvýšeného *ů*: stůl, růža, dům, kůň — koňů — koňóm.

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. I v tomto podřechí dvojhlasky *ia, io, ió* jsou dosti časté: p^hatro (ve Výmyslicích: patro), Dobjané, zmjást, vjadnót, korotvja, — korotvjo — korotvjó — korotvjám, hřibjata, dópjata, pópjata, hósjata, káčjata — ale: prasata.

2. Za východomoravské *pauz, pauk* je tu: pók — póza (Bystre), pók — pa^hvoza (Krumlovsko), babók — póza (Rudíkov), pabók — pavoza (Štéměchy), babók — pavoza (Dešov).

3. *aj* se nepřehlasuje ve slovech: kraj, hajné a — což paměti hodno — ve slově vobyčaj — vobyčajně (Výmyslíce).

4. Jinde se přehlasuje a mění v *é* jako původní *ej*: dé, zavolé, nélepsi, néde (nejde), néso (nejsem). V substantivech *ej* zpravidla trvá: prodej (imper. prodé), zloděj, vobyčej, volej.

ěj imperativné buď přechází v *é*: přé, vokřé, buď se újí v *ij* a jako původní *ij* mění se v *i*: zelhři, nesmi se — nepi bi.

5 *yj* mění se v *ej*: homej, zakrej.

Zvláštní dlužení.

1. Koncovky přičestí činného *al, el, il* se prodlužují: volál, dál, polél, seđél, zakrél, hořél, hospodářél, zblázňél se, hođél, mlátél, chetél, prosél, kazél, dojél, přístrojíl, kópíl.

Někde jenom *al* se prodlužuje, *el* jenom, kde vzniklo z *yl*: omél, zakrél — seđel, odeříl, vozil (Rudíkov, Křoví).

2. Dlouží se substantivní koncovka *el*, je-li předposlední slabika krátká (jako na Tišňovsku): posél, datél, hočítél (Ivančicko, Krumlovsko).

3. Dlouží se zdrobňovací slabika *eček* ve slovech: stoléček, medéček, vedle: chlapeček, hrnyček, — sluničko.

4. Dlouží se náhradou za odsutou samohlásku: v maštál' (Cidružice), dól = dole (Dešov, voň' = voní (Budějovice), bjél'ce = bělice (Vedrovice), von bel — voň' bél' (Jaroměřice), chođél' zme, říkál', smávál' zme se, nevodvédl' mě (Budějovice). Jinde: vorál (jedn.) — voral' (mn.).

V některých osadách se vůbec koncovky prodlužují: s masém, perníkém (Bystre). V otčenáši: plód, naše viny (Cidružice, Řeznovice).

Sraženiny.

Ach = abych, achme = abychme, dych = dybych, déch — déchme, déste = dybyste (Budišov). Nevim, kdechme ho našl', kohochme tam poslal', cochme tam dělal'. Déch měl 100 zl., coch s' kópil? — cak = copak, dobytro.

Souhlásky.

Spodobování souhiásek.

1. Jasně souhlásky na konci slov znějí všude velmi jemně, s pazvukem samohláskovým: chlib, kryv, had, hned, ploh, vuz, číž a t. d.

2. Ve skupině *sh* spodobuje se *h* v *ch*: schořet, schodit, schnilé, schnět, schrnót.

l, r, ř.

1. *l* jest jedno, měkčí o něco než č. střední *l*, čímž substantiva zakončená na *l* -*la* -*lo* přecházejí pod vzory měkké: v kotli, do stodole — ve stodoli, v másli.

l se mění v *m* ve slově vemblód (jako jinde).

l se mění v *lo* ve slovech: sloza, slozet.

l se neodsouvá v přičestí činném: řekl, sedl, vodnesl.

2. *r* se mění v *re* ve slově haderník (v. hadr), v *ro* ve slově skroz, *r* se mění v *d* ve slově kladynet (i jinde na Moravě).

3. *ř* netvrdne v *r* ve slovese udeřiti (hodeřet).

ř tvrdne v *r* ve slovech: porád, dvírka, nar'tek (= nářitek), Jaroměr'ce, Mesl'bor'ce, Jaroměr'cké.

n, ň.

1. *n* neměkne v *ň* ve slovech: kamen, ječmen, plamen a pod.; měkne ve slově deň na Ivančicku a Krumlovsku, jinde: den — ve dne.

n se mění v *m*: rynek — na rymku (Netín);

n se vsouvá v slovese žandat (žádoniti, louditi).

2. *ň* tvrdne v *n* ve slovech: dyna, stupen — pod stupnem (dle: ječmen — ječmenem);

ň se mění v *j*: sekaj'na, slaj'na (porůznu);

ň se vsouvá v slabice *mě*: mněsic, mněsto, mněd. Místní jméno Nětín zní Mnětín.

d, t; ď, t.

1. *d* měkne jako *jinde* v příslovcích: *pocáď, vodsáď, vodkáď, v. vodkud;*

d se mění v *r* ve slovech: *svarba, herbavi.*

2. *t* neměkne v podstatných vzoru *kost* na Meziříčsku a Třebíčsku a částečně i na Krumlovsku (Výmyslice): *kost, povinnost, spravedlnost, něť, štvrt, smrt, chut, mast, kopest, dost, host, — t* tvrdne v *t* v imperativě zakončeném v *st*: *pust, mast, — ale: cheť, mlať atd., — v příslovci det (= vždyť).*

Na Ivančicku neměkne jenom ve slově *dost, sice: kost, host, nit atd.*

V Myslibořicích, v Dešově a v okolí *t* tvrdne ve slově *dyšť (jinde dyšć).*

t mění se v *d* ve slově *drkat (Zbejšov), v k* ve slovech: *klosté, klóct, klačet porůznu (na Brněnsku, ve Vedrovicích, Zbejšově, Biskupicích, Křoví).*

3. *ď* a *t* nerozlišuje se v *z* a *c*: a) v přičestí trpném sloves IV. třídy: *hoděné — hodino, hraděné — hradino, proboděné, zaplatino, vemlátino, chetěné, zatratěná šelma atd.*

b) v iterativech a frekventativech sloves IV. třídy: *háděť hádim — hádiš — hádi — hádimě — hádíte, hádijó, — háděl, haďé; tak: sáděť, obcháděť, zacháděť, kátěť, veplátěť, hotrátěť, převratěť — převratim, — rozhaďovat — rozhaďojo — rozhaďoval, nařídovat, vesadovat, ohlaďovat, zacheťovat, vemlaťovat atd. Vobili schádi, sloničko vechádi, zachádi atd.*

4. *ď* a *t* před *t* v imperativě a) trvá nezměněno: *poďte, platte, vraťte (Brněnsko, Ivančicko); b) ď* se mění v *j*, — *t* trvá: *pojte, hlejte, přijte, pojejte, nechojte — cheťte, platte, mlaťte (Rudikov a okolí); c) ď* i *t* mění se v *j*: *pojte, bejte (beďte = buďte), nejejte, mlaťte, plajte, vraťte (Křoví); d) ď* trvá, *t* se mění v *c*: *poďte, jeďte, mlať — mlaťte, vrac — vracťte (Stěměchy, Martinkov a dále za Třebíčem).*

5. *t* se rozlišuje v *c* ve slovese *chcet v. chcít — chcel — chcé.*

b, p; m; v, f.

1. *b* se přisouvá: *blizat, blizačka (Ivančicko).*

2. *p* se mění u *v* ve slově *vták* jen na Brněnsku a Ivančicku; *jinde je pták.*

3. *m* se mění v *n*: veno — veneš (= vemu = vezmu), senka, senky (= sem).

4. *v* se přísouvá: vlaseca v. lasica, vlaštvka (jako v jazyce spisovném).

v se mění v *b*: zbihnót (zdvihnouti) — zभिhni to, hóbodka (úvodky), buď bule tvá (Zákřany), bedle (Dešov).

v jest všude příděchem každému náslovnému *o*: voko, voves, vobili, vorat, navopak atd.

g, k; h, ch.

1. *k* se mění v *g*: cogr, gasa a p. (Bystrc), v *ch*: chrt v. krtince, v *h*: hdo, hde atd.

2. *sk* mění se před *i* (*i*) v *sc*, — *ck* v *cc*: znojenské — znojensci, oherské — ohersci, zakřanské — zakřansci, moravské moravsci, panské — pansci, světské — světsci, jaroměřské — jaroměřsci, — rosické — rosicci, blatnické — blatnicci, medřické — medřicci, německé — němecci, katolické — katolicci, mesl'vecké — mesl'vecci atd.

2. *h* jest příděchem každému náslovnému *a*, *e*, *i*, *o* (= *u*) *ó* (= *ou*) v krajině od Brna na severovýchod po Byteš, od Byteše na jihozápad přes Dalešice k Budějovicům: hale, habech, handěl, Héva, he (= *i*), hiné, hiva, ho sóseda, hotekl, hoderět, hóhor, hóvodka atd.

Na Jaroměřsku, Třebičsku, Meziříčsku je příděch *h* jen porůznu v několika slovech: hocho, holic, hozeny, hól (úl); sice jsou hlásky čisté: abech, o sóseda, odeřil, óroke, ohli atd.

Na Krumlovsku, Znojemsku a Budějovsku přísouvá se *h* k náslovnému *li* (*l'*): hl'st, hl'd, hl'tost, hl'pa, hl'žka, hl'ska (= líska).

h (*ch*) se vsouvá ve slově motchéł, hroždi (skoro všude).

h se odsouvá: vězda, vizdat, řbet, rane (hrany), ložek, dopak, depak, dypak.*)

3. *ch* se mění v *k*: vokliplé, — kvála (Budišov), v *s*: sco — scete — scel.

*) Šembera v „Základech dialektologie“ na str. 43. uvádí z Hostími tvary: *gřich*, *gřešit* m. hřich, hřešit. Těch ani v Hostími ani v celém okolí nikde není, a tuším že nikdy nebylo. V těchto a pod. slovech není hlásky *g* ani v nářečí lašském na samém rozhraní řeči polské.

z, s, c.

1. *z* měkne v *ž*: kolomaž, kolomažník, stežka.

z se vsouvá: nahrazdit — náhradza, ohrazdit — ohrazda.

z se odsouvá: řicadlo (zřicadlo = zrcadlo).

2. *s* měkne v *š*: šahat, podošihnót (Rudikov), mušet — muši, mušel (mošil) na Budějovsku.

s se mění v *j* před sykavkou: proj za nás (na Budějovsku).

s se mění v *c*: pliet, myet (méstí), vyct, kract (Krumlovsko), jaroměrcké, v *ch*: chcipnót.

3. *c* se měkčí v *č*: dečke — dyčky.

ž, š, č.

1. *ž* mění se v *z*: řizavé (řežavý).

ž mění se porůznu před sykavkou v *j*: aj se vrátím (Radošov).

2. *šč* je i v tomto podřecí všude za *č*. *šč*: měščan, ščesti, vyjmouc dyšt (v. str. 208.)

3. *čc* buď se zřetelně vyslovuje: kočce (Budějovice, Štěměchy), buď zní jako *cc* (*c*): koce, nebo přechází v *jc*: kojce (Radošov), vorajce (Hroznětín).

4. *čk* před *i* mění se v *šč*: jeříček — jeříšci (jirička pták), kovaříček — kovaříšci (červená ploštice stromová).

j.

j náslovně mění se v *h* na Brněnsku, Ivančicku a Krumlovsku, jinde jen porůznu: hiva, hiné v. jit, jime (Bystřec), hináč, hiščerák (krtonožka), hit, hiva v. jim, jiné, Jidáš (Vedrovce), hiva, Hinošov, hiné, hiskra, hišče (ještě), hidro — hidrata = jádro (Zakřany), ikavec, ikre, išcerka v. jit, jisté, jiskra, jime, jich, ji (dat.), jiva (Rudikov).

Ve středosloví *j* vyznívá zpravidla zřetelně: bojijó se, hrozijó, pije — piovaté (pihy).

V Bystřci se vyslovuje půjdu, jinde puđu.

Spojka jestli zní: ešl' (Rudikov), hešl' (Hroznětín). Hešče na Krumlovsku = ještě.

j se mění všude v *d* ve slově dama.

P ř e s m y k

Žlica (žl'ca) — lžica, kotkavé — koktavý (Zbejšov), čerchané — čechraný (ib.), konólia — kolónia (ib.), hynti — hnti (niti, Bystřec).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *holub, dub*.

Jedn.:	1. holob	dob
	2. holoba	doba
	3. holobovi (ov)	dobo
	4. holoba	dob
	5. holobe	dobe
	6. holobovi (ov, o)	dobo (ě)
	7. holobem	dobem.

Množn.	1. holobi	dobe
	2. holobu	dobu
	3. holobom (um)	dobom (um)
	4. holobe	dobe
	5. holobi	dobe
	6. holobech	dobech
	7. holobama	dobama.

2. Vzor *muš, nůž*.

Jedn.:	1. mož	nuž
	2. moža	noža
	3. možovi (ov)	nožo
	4. moža	nuž
	5. možo	nožo
	6. možovi (ov)	nožo (noži, nož')
	7. možem	nožem

Množ.	1. moži	nože
	2. možu	nožu
	3. možom (um)	nožom (um)
	4. može	nože
	5. moži	nože
	6. možách (ich)	nožich (ách)
	7. možama (ema, ima)	nožama (ema, ima).

3. Vzor *obraz*:

Jedn.	1. vobraz	Množ.	vobraze
	2. vobraza (o)		vobrazu
	3. vobrazo		vobrazom (um)

4. vobraz	vobraze
5. vobrazo	vobraze
6. vobrazo (vobrazí, vobraz')	vobrazách (ich)
7. vobrazem	vobrazama (ima).

1. Neživotná mají v genitivě jedn. častěji *a* než *u* (*o*) jako i v jiných nářečích mor. (I. 18); slyšeti tu *i*: vod zada, vod předa (Vedrovice).

2. V lokale jedn. měkké kmeny neživotné mají na Brněnsku, Ivančicku a Krumlovsku až po Byteš a Náměšť *o* (= *u*): v ohňo, v košo, v leso, na vobrazo, jinde *i*, kteréžto se často pohlcuje: na stol', v kancelár', v les', na voz' atd. (v. str. 201). Den má vedne.

3. V dativě mn. je na Meziříčsku *om*, jinde převládá *úm* (*um*).

4. V lokale mn. tvrdé kmeny mají *ách* n. *ech*, měkké *ách* n. *ich* (= *ích*): ptákách, sedlákách, stromech, domech; chlapcích, mužách, nožích, lesích.

5. V instrumentale mn. převládá koncovka *amo*, měkké kmeny mají také *ema*, *ima*: hrncema, mečima, lesima, volima.

6. Soudce svým tvarem *sóci* skloňuje se jako správci dle přídavných.

Vzor *okno* skloňuje se celkem jako v ostatních podřechách hanáckých: dat mn. oknám, lok. na dřevách, řídčeji na dřevech; genitiv mn. končí se v *é*: vokné, kolé, hnizdé.

4. Vzor *pole*:

Jedn. 1. pole	Množ. pola
2. pola	poli
3. polo	polám
6. polo (poli, pol')	polích
8. polem	polima (ama).

Vzor *znamení* vyjmouc instr. mn. *ima* a skrácené koncovky skloňuje se dle řeči spisovné: zeli, do zeli, k zeli, v zeli. Jen porůznu vyskytují se tvary: v zeló, v kameňó a p.

5. Vzor *ryba*:

Jedn.		Množ.	
1.	reba		rebe
2.	rebe		reb (rebé)
3.	rebě (i)		rebám
4.	rebo		rebe
5.	rebo		rebe
6.	rebě (i)		rebách
7.	rebó		rebama

6. Vzor *hosa*:

Jedn.		Množ.	
1.	hosa		hose
2.	hos'		hosé
3.	hos'		hosám
4.	hoso		hose
5.	hoso		hose
6.	hos'		hosách
7.	hosó		hosama (íma).

7. Vzor *stodola*.

Jedn.			
1.	stodola		stodole
2.	stodole		stodolé
3.	stodoli (stodol')		stodolám
4.	stodolo		stodole
5.	stodolo		stodole
6.	stodoli (stodol')		stodolách
7.	stodoló		stodolama.

Dle tohoto vzoru skloňují se všechna podstatná na *la*: jahla, škola, skala, trohla atd.

Vzor *starosta* má akk. jedn. roven genitivu: potkal sem Procházke, Klime, Vávre, staroste, tate.

8 Vzor *duše*.

Jedn.		Množ.	
1.	doša		doše
2.	doše		došé
3.	doši (doš')		došám
4.	došo		doše
5.	došo		doše
6.	doši (doš')		došách (ich)
7.	došó		došama (íma)

Genitiv mn. všech těchto vzorů ženských končí se z pravidla na *é*: stodolé, trohlé, jehlé, hré, kuré (kůra¹, Rozáré, doliné, rodiné, vrané, kačené, žené, sviňé, hospodeňé, žabé, svarbé, lampé, kravé, barvé, selké, tetké, roké, kavké, písničké, švestké, knížké, svičké, holčké (ulička), stežké, nohé, kozé, bříze, mēzé, hosé, kosé, vosé, kapsé, slépicé, lavicé, vocé, ružé, nušé, Marušé, Kačé atd.

Na Brněnsku těchto tvarů ještě není; na Ivančicku a Krumlovsku jsou již obecné, a vyskytují se jen některé genitivy pravidelné: bab, votypek.

Jinde obecné jsou jen tvary v *é* vyjmouc: „Kolik hodin?“ po různu jen slyšet: dróžek, písniček a p.

Vzor *zem* skloňuje se jako na Brněnsku (str. 169).

9. Vzor *kost*.

Jedn. 1. kost	Množn. kosti
2. kosti	kosti
3. kosti	kostim
4. kosti	kosti
5. kosti	kosti
6. kosti	kostech (ich)
7. kosti	kostima.

1. Instrumental jedn. končí se z pravidla na *i*: s chetrosti, tó masti, tó hnití, těžkó nemoci, za peci, radosti, zlosti, se lži. Jen na Brněnsku a Ivančicku jsou ještě tvary: kostó, hynťó, za pecó atd. (vok. kosto!) a po různu na Meziříčsku (v Netíně).

2. Instrumental mn. končí se z pravidla na *ima*: starostima, hnitima, nemocima.

Lidi a *děti* skloňují se jako v podřečí tišnovském (str. 190).

10. Vzor *mrkev*.

Jedn. 1. mrkev	Množn. mrkvě
2. mrkvě	mrkvi
3. mrkvi	mrkvjám
4. mrkev	mrkvě
5. mrkvjo	mrkvě
6. mrkvi	mrkvjách
7. mrkvjó	mrkvjama.

Tak skloňuje se mimo jiné (korotev, pánev atd.) též *krotev* (krov na střeše).

V Bystrci jsou ještě tvary tišnovské: mrkvja, korotvja atd.

Kryv má ve všech ostatních pádech: krvi.

Dle vzoru hříbě — hříbjata skloňují se také některá neživotná na ě (e).

11. Vzor *idre* (jádro).

Jedn. 1. idre	Množn. idrata
2. idrete	idrat
3. idreti	idratom
6. idreti	idratech
7. idretem	idratama.

Nominativ jedn. je také: jidre, hidre — idro, jidro, hidro, ostatní pády jsou zpravidla dle idre: hidrete, hidrata atd.

Tak skloňují se: košče, vohnišče, strnišče, tržišče, brabišče (mraveniště) a p.: na vohniščeti, brabenci só v brabiščeti, po všech tržiščatech.

Porůznu jen vyskytují se některé tvary na *isko* (dle vokno): strnisko, žitnisko v. žitnišče, vovesnišče a p.

Hnizdě n. *hnizdo* skloňuje se též dle vzoru hříbě: hnizděte, na hnizděti, hnizďata.

Dual *roce* pořídka se vyskytuje: roce mně bolele (Bystrc); obyč. roke — roké — rokám atd. — gen. a lok. rokó, nohó (na Budějovsku).

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. dobré — dobry,	dobrá	Množn. dobří, dobry
2. dobryho	dobry	dobréch
3. dobrymo	dobry	dobrém
4. dobryho — dobry	dobró	dobry
6. dobrym	dobry	dobréch
7. dobrém	dobró	dobréma.

Genitiv, dativ a lokál jedn. r. ž. je *dobry*: z bily hos', vod náhly a nenadály smrti, hodny ženě, v čisty a studeny vodě, jedny toze bohaty holce, k sedmy hodině, my maly ceři.

Zvláštní je pád předložkový na otázku kde?: bele sme na krátky, na dlóhy, na široky, na břichovsky, ve stříbrny (názvy pozemků ve Vedrovicích a Myslibořicích).

Přídavné přisvojovací od Brna po Znojmo a odtud po Budějovice je *uj -ova -ovo*, jinde *u -ova -ovo*. Skloňuje se celkem dle vzoru dobré. Jako jinde tvoří se i tu taková possessiva i od vlastních jmen adjektivných: Hladku -ova -ovo, Pokornu, Novotnuj.

Komparativ má celkem pravidelné tvary hanácké: známé — známější, modré — modřější, blízke — bližší, chodé — chodší, lehké — lehčější, hezké — hezčější, krátké — kratší. Sladké má sladší i sladčější, svaté — svaťeší, dobré — dobrější (= chutnější, sice lepší). Na Budějovsku nerozlišují *k* v *č* před *ě*: divokější, lehkější, grubskější.

Skloňování zájmen.

1. já	me
2. mně, mě	nás
3. mně, mě, mi	nám
4. mně, mě	nás
6. mně, mě	nás
7. mnó	nama.

Genitiv, dativ, akkusativ a lokál *mě* je v některých osadách na západ od Třebíče, na př. v Štěměchách, dativ *mi* na Budějovsku.

1. te	
2. tebe, tě	sebe
3. tobě, ti, t', tě	sobě, si, s', se
4. tebe, tě, ti, t'	sebe, se, si, s'
6. tobě	sobě
7. tebó	sebó.

Dativ *ti* (t'), akk. *tě* je na př. v Myslibořicích, Štěměchách, Radošově.

Dat. i akk. *ti* (t') ve Vedrovicích, Křoví, Budišově, Rudíkově, Biskupicích.

Dat. *tě*, akk. *ti* (t') na Ivančicku.

Dat. i akk. *se* je na Ivančicku a Krumlovsku; jinde většinou dat. i akk. *si* (s').

1. von — vono	vona	voni — vone
2. jeho, ho	ji	jich (ich)
3. jemo, mo	ji	jim
4. ho, jé — je, ho	jo	je (jich)
6. něm	ni	nich
7. něm	ňó	nima.

Akk. m. jest *ho* i *jé* vedle sebe; předložkový akk. je zpravidla *ňé*. Někde je *ho* pro životné, *jé* pro neživotné (Jaroměřice). Akk. stř. r. jíst většinou *je*, někde je *ho* pro mužs. i střed. rod (Biskupice, Hroznětín). Akk. mn. *jích* vedle *je* na Krumlovsku. V Biskupicích jest lok. *ňom*, v Dešově: za *ňo* = něho.

Jejich skloňuje se, jakož i jinde: jejichho, jejichmo atd.

Mnj — *má* — *my* skloňuje se celkem dle dobré -á -y.

1. náš — naše	naša	naši — naše
2. našeho	naši	našých
3. našemo	naši	našém
4. našeho — naše	našo	naše
6. našem	naši	našých
7. našém	našó	našéma

1. ten — to	ta	ti — te
2. toho	ty	tých
3. tomo	ty	tém
4. toho — to	to	te
6. tem	ty	tých
7. tém	tó	téma.

Porůznu vyskytuje se i v tomto podřechí tvar *tem* = ten (Křoví). Sesilněné tvary jsou: tentom, tentok, tenlen, tenlek. Za ženské tvary *ty* je v západní části toho podřechí *té*.

Právě tak se skloňuje *kdo*, jen že v lokale zde onde se vyskytuje tvar *kom* (Dešov). — V Biskupicích: *v čom*.

Skloňování číslovek.

Jeden — *jedna* — *jedno* skloňuje se dle vzoru *ten*, jen že v lok. jedn. bývá častěji *jednom* než *jednem*.

Dva — *dva* — *dvě*, *tři*, *štyři* — *štyry* mají obecné skloňování hanácké.

Sedum, *vosum* má: do *sedum'*, vo *vosum'* (Rudíkov); na Krumlovsku *sedm*, *vosm* — *sedmi*, *vosmi*.

Pět — *deset* má dat. *pětím*, *desitím*, instr. *pětima*, *desitima*.

Za *mnoho* říká se: *moc*, *mocka*, *mockal'*, *moclik* (kolík).

Kolík skloňuje se po hanácku: do *koliki* o *koliki* (Krumlovsko).

Toliž = tolik (Jaroměřice, Budějovsko).

Všecek — *všecka* — *všecko* má častěji skloňování zájmenné nežli složené: všeho, všemo, všech atd. Nom. pl. je: všeci n. všici.

Časování.

Časování tohoto podřechi neliší se hrubě od ostatních podřechi hanáckých. Zvláštností jeho jest a) že přechodníků má velmi po skrovnu; zná jich jen několik ve smyslu způsobovém a časovém: *seďa*, *stojá*, *ležá*, *klečá*, *stávaja*, *lihaja*, *nepřimiřaja*: Ten člověk žije nepřimiřaja jak hovado, b) že ve středním rodě užívá přičestí činného o tvaru neurčitém: je tam zmrzlo, už je dost namoklo, přeložila sem, belo to (= tu, v pokoji) vechládo, c) že má zvláštní neurčité přičestí trpné v neosobní vazbě trpné: Už je zaplatino — pivo je zaplatěny, už máme vemlátino — žito je vemlátěny, je psáno — psaní je napsany, dež jo (krávu) prodáváno, je zamračino — nebe je zamračeny, je zamčino, už belo pojedyno atd.

I. třída.

Vest (vect: Štēměchy, Dešov) — vedo — vedó, vedyno, čist — čto — čtl — přečtyno, kvyst — květo — vodkvětlé, zamest — zameť (zamec) — zametyno — zametat, plest (plict: Štēměchy, Dešov) — pletyno, přist — předo — přidl — před — předyno, krast (zde onde: kract), nest — zanesino (zanešino) — vodnešené, lezt, vezt — vodvezino — vodvežené, pást — napasino — napasené, třist — třisl — třes — votřešené, zibst (zábst) — zabe — ziblo — voziblé (ob. voznošené), pect (pyct) — pečo — opeč — opečené — napečino, moct — mužo — pomož, tlóct — tločo — potločino, řict, sict — posečino, tyct, vlict (vlect), rožit — rožo — rožó — roži — rožel — rožito, zapnót — zapnoté, vzit — venó — veneš — venó — veň — veňte (v. vemo, vezmo) — vzal, vzito — začit — začal — začito, otit — ofal (otl) — otito, žit — žno — žal — požito, třit — tři — třite — třel — otřety, mřit — omrlé, zavřit — zavřeté, mlet — melo — zemlino, pohřit (= pozřítí) — pohřo — pohři — pohřel — pohřeté, kret — krejo — zakré — zakrél — zakreto, met — mejo — omé — omél — ometé — ometo, — lit — lijo — nali — nalil — nalito, vit — vijo — zvi — vil — zvito, plet — plejo — plél — pleté, plot — plojo — plól — ploté.

Za *čist* užívá se obyčejně slovesa říkat. *Hnísti* je neznámo, užívá se za ně sloves: válet (těsto), tlačit (boty), mačkat (šaty). Podobně neznámo jest *másti*; říká se: plíst někoho. — Za „*najmót* dělníka“ říká se „zjednat si“. V Radošově ne užívají slovesa *otit*, nýbrž toliko oseknot. Sloveso *kouti* tvarem kovat přestupuje do V. třídy: kovám — kové — koval. Za *douti* říká se démat.

Na Krumlovsku slyšeti infin. *moce* (moci): Až nebodo moce dělat.

II. třída.

Minót — mino — minol — minoté.

Tisknót — tiskno — tiskni — tisknite — tiskl — tisknoté. — Ani se nehl.

III. třída.

Omět — omim, omijó — omjé.

Trpět — vetrpino, chcet (chcit) — chco (sco) — chcé — cheet.

Hleděti přestupuje tvarem hlídat do V. třídy: Co hlídaš? Nehlíde! Hlídal sem.

IV. třída.

<i>platět</i>	plaf (plac)
platim	platte (placte)
platiš	plaťme (placme)
plati	platěl, -a, -o
platime	zaplatino
platite	zaplatěné, -á, -y
platijó.	

O záměně hlásky *i* v *ě* v infinitivě a přičestí činném viz str. 203.

O rozlišování zubnic v imperativě a přičestí trpném viz str. 208.

V. třída.

1. Vzor *dělat* má v 3. os. mn. zpravidla: dělaji, volaji, chovaji, zpívaji; jen porůznu: dělajó, volajó atd. (Dešov).

2. Vzor *kácet* nerozlišuje zubnic *ď* a *ť*: kátět, hádět, vobchádět atd. (v. str. 208).

3. Vzor *hřít* zeslabuje v indik *ě* v *i*: hřijo, vokřijo, smijo se; imperativ: zehři se, přé mo to, vokřé, nesmi se; přičestí činné: hřil, vokřil, smil se.

4. Vzor *tesat* má tvary pravidelné: tešo, kolibo, kopo, vuřo, češo atd.

Sloveso klouzati se má tvar klóhat se.

VI. třída.

Kopovat — kopojo — kopojó — kopoj — kopoval — kopováno -- kopované.

Slovesa bezpříznaká.

1. Dat — dám — daji — dé — dáno — dané.

2. Vědět — vim — vijó — pověz — povědino.

Onikajice říkají *vědi* (Budějovsko), viď — vidte, veď — veďte, vede — vejte (Krumlovsko, Myslibořice), vida (Jaro-
měřice).

3. *jest* (zde onde hest) — jim — jijó — jez — snědyno — snědené.

4. *bet*:

so (sem)	néso (nésem)	beď — beďte
seš	néseš	bel
je	néni (néně)	
sme	nésme	
ste	néste	
só	nésó.	

Tvar *sem* slyšeti porůznu na Meziříčsku, méně v Dešově.

V otázkách užívá se v 2. os. mn. tvaru *sete*: Sete doma? Sete tam? Nésete nemocné?

Tak mluví se i jinde na západní Moravě, jmenovitě i na Žďársku (na př. v Bohdalově), kdež záporný tvar zní *nejsete*.

Zde onde říkají *bujdo* za budo: bujdo psat (Náměšť).

Příslovce.

Tudle, tudletky, tudletkym, támle, semka, tadytky, tadytkom, vocadky, tamlen, tamlek, votátok (odtud), dol, poč dom, venko, venka, venky.

Věili (Bystre), ničky — ň'čkom — nyněkom — nyněkym — nyčky — neničky — nyčkym, vonegdá — vondyno, dotavád, posavád, prvy, tepráv (Jaroměřice), putum — putym — potomek, dečke, kvičeró.

Ten až měl stracho! (= teprv). Mezi nimi bělají se budovy *ba* jednotlivé, *ba* ve vesničku shluklé (Fr. Stránecká), bárci, pozticha, lale! (= hle!), han (ano), nešt, take, jesli — esli — jesl' — esl' — hesl' — hešl', e — he (= i).

Komparativ příslovcí má koncovku *ijá* n. *ijác*: špatnijá, sladčijá, pobožnijá, teplijá, chladnijá, pěknijá, škaredijá, pozdijá, kratčijá, zimnijá — nebo: teplijác, zimnijác, pozdijác atd.

Počínajíc od Biskupic, Jaroměřic a Třebíče na západ končí se komparativ příslovcí na *ejc*: pěknějce, teplejc, dulejc, na hořejc, chladnějc, hlóbějce; — v Radošově: teplejic, tmějic, lacinějic.

Rád má komparativ: réši.

Vo choděch serotkách a vo andělo.

Bela vdova toze chodobná; děti mjela jako smeti, ale ve všem jinym nedostatko dost. Bela dobrá matka, starala vo svy děti, jak jen mohla, do ópado pracovala, abe je veživila, ale což, dež to přece jen malé kósek chleba belo, co vedělala, na tolik zobu. Trápila se nad tím, křadla, až olehla a těžko se rozstonala. Dež se ož bližela k poslední hodince, poslal k ň' Panbu anděla, abe došo její do nebe vodvedl. Dež anděl k její posteli přistópil a plačici serotke vokolo ni stát viděl, belo mo jich lito a vrátěl se do nebe proset votce nebeskyho, abe nechal ješče tém serotkom matko na živě. Dež před votce nebeskyho vstópil a prosbo svó mo přednesl, votec nebeské řekl mo: „Vrať se na zem, potop se do mořa a dones mje ze dna mořskyho kamen.“

Anděl vrátěl se na zem, pohróżel se do mořa, vzal velké kamen a k votco nebeskymo se s ňém vrátěl. Votec nebeské kamen vzal, jako kósek chleba v polo rozlomil, a belo v něm plno drobóckých zviřátek. „Hle“, řekl andělovi, „jako na sta žije to v tem kameni rozličných drobných zviřátek a nedám jim zahenót, tak e nezhenó serote na zemi“. Dež to pověděl, votec nebeské kamen složel jako spiš bel, dal jé andělovi a poročel mo,

abe jé donesl zas do mořa. Za pokoto, že mjel tak slabó duvěro k votci nebeskymo, kázal mo tři leta na zemi pobet a lidem slóžet.

Šel tedy anděl zas na zem a vystópil do složbe o pána, keré mjel hrozny bohatstvo. Aň' žene nemjel, aň' děti, ani přítelička; a taky si jich nežádal. Nač pomeslel, to se mo stalo, kam se mo zachtělo, tam jel, každá vula se mo veplněla; ale dobryho žádnymo neodělal aň' za mak. Na lidi bel zlé, a nerádi o něho ani za drahy peníze slóží'. Ale anděl měl andělskó trpělivost, a pán si jé brzo yoblibil a kam se hnoł, bral jé všade s sebó. Jednó vebral se pán na lov, anděl s něm. Přišl' do velkyho lesa, a tam pán, dež honěl srno, hloboko do lesa zablóděl a cesto zpátke najit nemohl; anděl bel mo všade po boko. Noc je pře-padla, a ponéprv ve svym živobeti pán spal na holy zemi. Ale vic než to, hlad jé trápil, a všade posto, aň' plaňóške vidět nebelo. Jak rád be bel za vděk vzal nécerněšim kóskem chleba, debe ho belo. Hladové, onavené ráno stal, a zas na cesto se vedál'. Drohé den našl' ož ledakde plaňóško, čerstvé pramen, černó maleno, ale na stopo člověka nepřišl'.

Pán klel a zas plakal a hoboval, ale anděl jen ho těš'l a mo domlóval, abe duvěřoval v Pánaboha, ten jediné že jim pomoct muže. Ale pán na Pánaboha málo dbal. Tak blódíł' moc dni v tem les' a živíł' se jenom kořinkama, lesním ovocem, a ešl' nekde veverko pán zastřěl', že s' jo opekl'. Ale na tem nebelo dost. Jednoho dne přepadl' je v noc' zbojnic', a dež viděl' na pánovi pěkné šat, do čista ho vo všecko vobráł', ba ješče ho sbíł'. Debe nebelo anděla, nebel be pán aň' stal, ale anděl mo rane zahojel.

„Ach snad tade v tem les' zahenem“, nařikal pán.

„Jen te mjé, pane, duvěro v Pánabohoha, jen von nám muže pomoct!“ řekl anděl.

„Ach co se bode Pánbu vo nás starat!“ zabročel pán.

„Dež se e te, pane, vo něho nestaráš, von se přec vo tebe stará, a debe se nestaral, bél' bechme tade zahenól'.“

„No a nezahenem? Det nemáme aň' šatu, aň' ň'c, čém bechme se zachraníł'“, pravíł pán.

„Staň, pane, a pudem tóto stežkó, dófám v Pánaboha, že dojdem k dobrém lidem.“

„No až se zase dom vrátíme, vodslóžim se ti dobře za tvó složbo“, pravil pán andělovi, ale anděl zavrtěl hlavó, že žádnó vodměno nežádá. Cestičká tó přišl' vskotko z lesa ven a do dedinke, kde přebéval' dobři, ale toze chodi l'di. Na stránich, na planých polich, motekó jen pokopaných, špatny jen rostlo ž'to a voves. Kósek chleba jen jako popel šedyho a trocho mlíka keselyho dostál' pocestni, ale z opřimnyho srdca jim belo dáno; pánovi nédražši jídla, co na stol' mival, tak nechotnale, jak ten černé chlib. A nejen vo chlib se s něma rozdělil', ale e šate jim dál', dež slešél', že só vo šate volópeň' vóv zbojniku. Pán, dež viděl, jak ti chodi l'di rádi jim pomáhaji a vo posledni sósto s neznáméma se dělíjó, rozpomenol se, že, třebas bel bohaté, nikdá l'dem nepomohl, e ominěl s' v docho, až se dom vrátí, že bode lepší dělat, než spiš dělával. Anděl znal mešlenke jeho a těšel se z toho, že se pán nad sebó rozpomenol a jináč dělat s' ominěl.

Dež se o dobrých téch l'di poselníl' a s' vodpočinól', anděl vedl pána svyho dom. Třetího dne přišl' zase do dědine. Anděl vedl pána k néposledněši maly chalópcu, a podivál' se vokynekem do sekň'ce. Modlilo se tam v chody sekň'ce šest děti za svó maminko a prošel' Pánaboha, abe je nevopóšcel.

„Vidiš, pane, to só serotó, nemaji matke ani votce, jen votce nebeskyho.“ A dež k město přicházél', anděl se zastavil: „Ňčkom di jož, pane, sám dom, já jož s tebó bet nemužo, nebo tři roke minole, co ti slóžim, a ňčkom se mosim vrátět k votco nebeskymo. Dófé v Pánaboha a pomesl' dobrém na te serotke abe s' e Pánbu jedná na tebe dobrém zpomjel. Dež to pověděl, zmizel. Pohnoté vodešel pán do mjesta, a cos' ominěl, to e ve-konal; všeccko nádhéro zanechal a stal se přívětivém, milo-srdném votcem šesti serotku.

Rudíkov.

Přepsala sl. *Jos. Štastná.*

Mluva města *Třebíče* podstatně se liší od podřečí osad okolních, majíc do sebe ráz obecné češtiny.

Samohlásky.

1. *a* se přehlasuje: do kopce, do koše, od zetě, od učitele, potkal komináře, ruže, duše. Po *c* v nominativě jmen rodu ženského drží se tvary nepřehlasované vedle přehlasovaných: žlica, čepica, palica; tak i kaša.

2. *é, ie* většinou se krátí: dešť, meno, pero, klešče, nest, lezt v. chliv, mliko, prstynek, kamynek, putynka. V koncovkách adjektivních mění se v *y*: dobroho, dobrymu, po páty, půl šesty. *ě* imperativné mění se v *i*: sednite, kleknime, zavřite.

3. *i* má ve všech slabikách zvuk čistý: lid, křivej, sirotek, žid, nosit, vařit atd;

i se krátí skoro ve všech slabikách kmenových a ohýbácích: dilo, bilej, pismo, zajic, mřit, dřit, zapirat, nosivat, uhli, hovězi, duši, kosti, ruži (instr: sg. a gen. pl.), nosim, chodime, chlista, klič, v zimě, cisař, šipek, čitat, rohlik, žebřík, košiček.

V *ej* mění se jen ve slovech: vozejk, nozejk, cejn, cejtit. Za mor. psíček je tu č. pejsek.

4. *y* je čistě: ryby, pysky. Jen slovesa myt, kryt, ryt mění *y* v *e* v indikativě: meju, kreju, reju;

ý se mění v *ej*: bejk, pejcha, pastejř, vejmluva, mejlit se, dobrejch.

5. *o* se mění v *u* ve slovech: kuže, kuzle, stuj, v. neboj se.

6. *u* má zvuk čistý: budu, hubu, kup cukru;

ú se mění v *ou*: dlouho, kout, za stodolou, vedou, žaloudek, *u* a *ou* v ohýbácích koncovkách jmenných přehlasuje se v *i* (*í* se krátí): ruži, duši, za peci, naši stodolu, za naši stodolu.

Po *c* drží se *u*, *ou*: palicu — palicou, čepicu — čepicou.

7. *ů* se krátí: dvur, stul, ruže, sousedu.

8. *aj* drží se ve slovech: kraj, hajnej;

ej přehlasované i původní se nemění: zavolej, přej, nasej, nejlepší;

ij a *yj* se mění v *i*, *y*: pi, bi, uši, uži, umy, zakry.

9. Zvláštní délky jsou: zéli, pívo, Bóže, na hóře.

Souhlásky.

1. *l* jest jedno, střední. Substantiva na *el* a *la* kolísají mezi skloňováním tvrdým a měkkým: učitel — učitele i učítela, do popele, v popeli, do školy i do škole, ve škole, dvě školy i škole.

2. *d* se mění ve zvláštní, ne příliš zřetelné *r* ve slovech: gro, gre, gry (kdo, kde, kdy) a p.

3. Přídech *v* je pravidelný: vokno, voko, voves, vobéhnout. Přídechu *h* není: abych, udělal ouvod, oul.

4. *st* neměkne v *st*: host, chytrost, ale: nit, štvrt;
đ, t imperativné se nemění: nechoďte, zaplať — zaplatte;
t a *đ* nemění se v *c* a *z* v iterativech V. třídy (jako v okolním podřetí): kátět, uklidět, vychádi.

5. *šč* nemění se v *st* měščan, neščesti, ščedrej.

Skloňování.

Jedn.	1. ten	náš	malej	kluk
	2. toho	našeho	malyho	kluka
	3. tomu	našemu	malymu	klukovi
	4. toho	našeho	malyho	kluka
	5. ty	náš	malej	kluku
	6. tom	našem	maly m	klukovi
	7. tym	našim	maly m	klukem
Množn.	1. ty	naše	maly	kluci
	2. tech	našejch	malejch	kluku
	3. tem	našejm	malejm	klukum
	4. ty	naše	maly	kluci
	5. vy	naše	maly	kluci
	6. tech	našejch	malejch	klucich
	7. tema	našejma	malejma	klucima.

Podstatná měkkého zakončení mají v lokale jedn. *i*: na koni, v koši, v koláči, v háji.

Vzor obraz má v lokale jedn. *i*: na vobrazi, v lesi, na vozi, v nom. mn. *y*: vobrazy, lesy, vozy.

Skloňování zájmenné a složené má v nom. mn. pro všechny tři rody stejný tvar: vaše chlapani, znojemsky měščani, německy hrušky, moravsky vina, turecky vojáci.

Akkusativ mn. rovná se nominativu: Viděl jsem vojáci vtáci, kominári.

Lokal mn. končí se na *ich* a *ech*: vojácich, vtácich, nožich, učitelich, stromech, hodech.

Instrumental mn. po měkkých souhláskách končí se na *ima*: mužima, konima, učitelima, košima, nožima. Jména na *k* a *ch*

tvorí jej od nominativu mn.: klucíma, vojácíma, vtácíma, hošíma. Po jiných souhláskách má koncovku *ama*: holubama, prutama.

Přítel má v množn. čísle: 1. přátele, 2. přátel, 3. přátelům, 6. přátelích, 7. přátelíma.

Jedn.	1. ta	naše (a)	bilá	koza
	2. ty	naši	bily	koze
	3. ty	naši	bily	kozi
	4. tu	naši (u)	bilou	kozu
	6. ty	naši	bily	kozi
	7. tou	naši (ou)	bilou	kozou
Množn.	1. ty	naše	bily	kozy (e)
	2. tech	našejch	bilejch	koz
	3. tem	našejm	bilejm	kozám
	4. ty	naše	bily	kozy (e)
	6. tech	našejch	bilejch	kozách
	7. tema	našejma	bilejma	kozama.

1. mrkev	mrkve
2. mrkve	mrkvi
3. mrkvi	mrkvím
4. mrkev	mrkve
6. mrkvi	mrkvích
7. mrkvi	mrkvíma.

Instr. jedn. končí se zpravidla na *i*: kosti, niti, za peci.

Instr. mn. substantiv rodu ženského i středního měkkého zakončení má koncovku *íma*: kostíma, dušíma, ružíma, věžíma, čepicíma, políma, vejcíma.

1. Ruce, 2. 6. rukouch, 3. rukoum, 7. rukama.

Vlastní jména přídavná tvorí genitiv mn. dle substantiv: u Slabu, u Novotu, vod Budišovsku.

Vedle tvaru o něm slyšeti také o ňom; ale jen: o čem, o ničem, po všem.

Časování.

Infinitiv: klact, kract, vect, nest, plect, příst, trást, vezt, lezt, pect, tect, vlect, zapnout — zapal (i zapnul) — zapatej (i zapnutej), začít i začnout, žít i žnout.

1. osoba jedn. a 3. mn.: vedu — vedou, piju — pijou, ležim — ležijou, chodim — chodijou, vim — vijou, jim — jijou, volám — volaji, dām — daji.

Přechodníky jsou jen: stoje, leže, kleče, sedě (i: v stoje, v leže atd.)

Příčestí činné kmenů zavřených *l* odsouvá: pad, sed, utek, sněd.

sem	byď
seš	byďte
je	byďme
sme	bejt.
ste	
sou	

Podobně i mluva města *Velkého Meziříčí* jest podstatně obecná řeč česká a liší se od třebíčské jen málo čím.

1. *a* se nepřehlasuje: do kopca, do koša, od učítela, duša, ruža, palica.

2. *yj* imperativné mění se v *ej*: umej, zakrej, rejte.

3. Akkusativ mn. odlišuje se od nominativu: ti naši mali kluci — ty naše maly kluky. Instrum. mn. končí se zpravidla na *ma*: klukama, košama, nožama.

4. Zájmeno *ten* má v množném čísle: 1. ti -ty -ty, 2. tejh, 3. tejm, 4. ty, 6. tejh, 7. tejma.

5. Přídavné přisvojovací má tvary: *uj -ova -ovo*: souseduj — sousedova — sousedovo.

6. Sloveso *bejt* má v 1. os. jedn. *su*.

7. Přechodníky jsou tytéž jako v Třebíči, ale *a* se v nich nepřehlasuje: seđa, leža, stoja, kleča.

Ostatek je všechno jako v Třebíči.

XII. Kunštát.

H r a n i c e: Kunčinov, Bedřichov, Černovice, Tasovice, Hodonín, Kunštát, Rudka, Sulikov, Vranová A), Lazinov, Skrhov, Skřib, Bradleny, Bohouňov, Ústup, Crhov, Louka, Brťoví, Koroužné, Kobylnice, Kozlov, Rožná, Moravec, Pykarec, Radkov, Libochov, Mezihoří, Litava, Husle, Maňová, Doubravník, Sejřek, Nedvědice, Štěpánov, Černovice.

Hranice tohoto podřečí nelze vymeziti až do poslední vsi. Na hranicích jeví se přechody k podřečím sousedním, že nenasnadno stanoviti, kam tu onu osadu připočísti. Křížanov se svým pozadím snad lze už počítati k Meziříčsku, ač se tam toliko koncové *u* a *y* mění v *o* a *é*: budo, hubo, rybè, pyskè, tè hruškè; zdá se však, že odlišení toto od podřečí meziříčsko-třebičského vzniklo teprve dobou novější. *Ci* a *si* zaměňuje se tam posud v *ce* a *se*: cebula, cegán, sèla, selnica, serkè.

Osady Olší a Drahonín u Doubravníka kloní se již k podřečí tišňovskému: prů vúdû.

V Bohouňově jest mnoho přistěhovalcův, od Svojanova; ti pak mluví podřečím tamější krajiny: dobrej člověk, dej, za našou stodolou.

V Louce na Kunštátsku starší lidé mluví jako v Prosetíně, mladší už vyslovují *ou*, *ej*.

Zajímavá je v této krajině osada Vranová. Západní její polovice, 30 čísel, patřila pod faru i pod panství do Letovic, východní do Křetína. Ač do školy všechny děti chodily do Křetína, přece řeč osady byla rozdělena na křetskou a letovskou a vyrovnává se v obou polovicích v křetskou teprve v nynějším mladším pokolení. Ve východní polovici je jedno *l* jako v západní, ale v této značně tvrdší, zvláště před *a*, *o*, *ò*, *ó* a na konci slov. Tam mluví se: budu, buk, hubu, zde: bôdô, bôk, hôbô. Na křetské straně: v čom, v ňom, v našom, na letovské: v čem, v něm, v našem. Tam: ryby, pysky, plevy se chytly, zima, zde: rëbè, pëskè, plevè se chëtëlè, zëma. K těmž podřečí jako západní polovice Vranové patří také osady: Jasenov, Zabłudov, Skrhov, Vlkov, Meziříčsko. Řeč těchto osad proti křetské a vlastní letovské nazývají „prostřední“.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* je krátké proti českému *á* celkem v týchž slovech jako v ostatních podřečích moravských: jama, skala, vrana, rana, klada, lavka, prah, blato, radlo atd.

Dlouhé jest ve slově pára.

Jména s dlouhým *á*: brána, pára, sláma a p. podržují *á* ve všech pádech; jen kráva krátí *á* v dativě *mu*: kravám, jako všude na Moravě.

2. Dlouží se *a* týchž kmenů měkkých, odsuje-li se koncové *a* (č. *e*): báň, káň (v. baňa, kaňa), — tak *i*: chýž (Roseč).

Dlouží se *a* v příslovcích: ledvá, sotvá, nihdá, tehdá, posád, posavád, támle, včera.

3. Krátí se *á* v jednoslabičných infinitivech kmenův otevřených: dat, brat, spat, lhat atd.

4. Koncové *a* trvá celkem nepřehlasováno: lavica, duša, muža, pola. Zde onde slyšeti některý tvar přehlasovaný: u otce (v. u kříža atd. Prosetín), naše babička (dosti často).

5. Uvnitř slova přechází *á* v *í* *a*) v zdrobnělých slovech na *otko*: hósítko, kuřítko atd., *b*) ve kmenech sloves: zíbst, huvíznót, tíhnót — tíhli pryč, *c*) v infinitivě a přičestích sloves: příst — přídíl, tříst — votřís se, hřít — hříl, přít — příl, vokřít — vokříl, smít se — smíl se.

6. *a*, *á* se seslabuje v *e*: popáset — popásím (Rožná), v *i*: klicek, v *o*: pomohat, zmohá se, posovád.

e, é; ě, ie.

1. *e* se nedlouží v infinitivech těchto kmenů zavřených: vest, vezt, plest, lezt, jezť, v. týct, pýct, kvýst.

2. *e* se dlouží v substantivní koncovce *te'*, je-li předchozí slabika krátká: učítel, pytel, postel; ale: přítel.

e se dlouží v příslovci: tédi (tehdy), tédivá.

3. *é* se mění v *ý* ve slovech: krýv, stýblo, dýšč — dýšča (v. dešča), drýv, mýno, pýro, šísté, sídmé, prstýnek, dýnko, putýnka atd., *b*) ve tvarech adjektivních: dobrýho, dobrýmu, o dobrým.

4. *e* se sesiluje v *ě*: zamětat, záměť.

5. *é* (*ie*) se úží v *í*: chlib, chlív, mlíko, lík atd.

6. *ě* se seslabuje v *i* *a*) v imperativě: sednite, kleknite, *b*) porůznu v lokále: na půdi.

ě tvrdne v slabice *ně*: nekdo, neco, a ve tvarech zájmen *ten*: tech, tem, tema.

i, í.

1. Po retnicích zní *i* stejně jako *y*.

2. V slabikách *li*, *ří*, *zí*, *si*, *ci*, *ži*, *šř*, *čř* jest *i* čisté: lid, peřina, zima, sila, cibula, žito, šidit, čisté, svačina.

Jen v infinitivě sloves IV. třídy mění se zde onde *i* v *é*: nosět, vozět, pálět, vařet, slóžět atd. Přičestí: nosél, vozél, točél (Bradleny).

V přičestí č. mn. čísla rod se většinou nerozlišuje: chlapci běhali, děvčata běhali; jenom na Bystřicku: děvčata běhale, krávy se pásle.

3. V slabikách *lí, ří, zí, sí, cí, ží, ší, čí* zůstává *i* celkem čisté: líto, listí, tříška, stříkat, císař, vyšívát, užívat, čítat atd. Pravidelně přezvukuje se *a*) *sí* v *sé* v příponě *ín* místních jmen: Karasén, Milasén, Jersén,*) *b*) *sí* a *zí* v genitivě mn.: husé, kozé, mezé, *c*) porůznu: v zémě, vozék, psék (ale: nožík, stehlík, atd.), po řěčku (Strítež), čém (Bradleny).

4. *i* se krátí v týchž slovech jako jinde na Moravě: hlina, lipa, misa, sila, žila, snih, dítě. Kromě toho: křida, povídat, naříkat, zabíjet — zabijím, popíjet — popijím.

5. *i* se dluží ve slovech: tři, čtyři, všeci (v rodě m.), jích, jim, jíma (Kunštát) pivo, křížák, křížuju, klínuju.

y, ý.

1. *y* zní většinou čisté: ryby, pysky, hrušky; jenom v přítomném čase sloves myt, skryt, ryt mění se *y* v *e*: meju, kreju, reju.

V Bedřichově a Kunčinově a s druhé strany v Křižanově a v okolí mění se koncové *y* v *é*: rybě, rakě, mē. V Sejků každé *y* vyznívá hodně v *é*: Tak si povídalē tē matkē.

2. *ý* mění se v *é*: sékora, méto, sēpka, mlén, réč, motél, stréc, bévám, pokrívám, dobréch, dobrém, dobréma atd. Místy: bél — byl (Buková).

o.

1. *o* zní čisté: kopec, stodola, vokno.

2. *o* se dluží v *ň* v slovech: stūně (Křetín) — stūne (Rožná), vůře, chrūmat a v číslovce vůsmé.

3. *o* se mění v *u* v slabice *ou* sloves VI. třídy: kupuvat, vytahuvat, děkuvat.

*) Ve Zvoli: Karasejn atd.

u, ú.

1. *u* zní většinou čistě: budu, hubu, muchu.

V Bedřichově a Kunčinově a s druhé strany v Křižanově a v okolí koncové *u* mění se v *o*: budo, mucho, hubo. V Kunčinově tak vyslovoval muž 50letý (r. 1883), žena 45letá však už: budu, muchu, hubu.

2. *u* se dluží v příslovcích: túze, túle (tuhle).

3. *u* se přehlasuje ve slově břich a ve vokativě: kováři, Tomáši! Ostatek trvá: čepicu, našu dušu.

4. *u* se zeslabuje v *y*: hlyboké, nabydu, byď.

5. *ú* se mění v *ó*: tróba, za našó stodoló, k zeló, v zeló, kostó, jedná ranó, nesó.

V Bukové *ó* se málo dluží a zní skoro jako *ou*.

ů.

1. *ů* se vyslovuje zdlouha *a*) ve kmenech: kůzle, kůža, můžu, hnůj, stůl atd.; *b*) v genitivě mn. a v přídavném jméne přisvojovacím: u Jakubů, chlapec Jakubů.

V Doubravníku se krátí: kuzle, kuža atd.

2. *ů* se krátí ve slovech: puđu, puđit (půjčiti).

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlaska *ia* vyskytuje se po retnicích *a*) ve slově pjatro, *b*) ve vzoru holoubě: holóbjata, hříbjata, pópjata, *c*) ve vzoru mrkev: korotvja (v. korotev), hóžvja.

2. Dvojhlaska *io* vyskytuje se po retnicích *a*) ve vzoru mrkev: mrkvjó, dratvjó, cirkvjó; tak i zemjó; *b*) ve vzoru znamení: v Brtovjó, na krejčírstvjó, v procestvjó.

3. Za východomoravské páuk je tu všude pabók, za pauz: pavza, pabza (Buková), póza (Bedřichov).

4. *aj* se nepřehlasuje ve slovech: kraj, hájné. Sice koncové *aj* se přehlasuje v *ej* a přechází jako původní *ej* v *é*: dé, kréčí, zavolé, hře, přé, nalé, véce, nélepsi.

5. *ij* se mění v *i*: pi, bi — bite; po *ž* a *š* v *í*: uží, uší.

6. *yj* přechází v *é*: umé, zakré, v. zakry (Buková).

Zvláštní dlužení.

al, el, il v přičestí činném se prodlužuje: povidál, dál, sešel, běžel, mlátil.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Skupenina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: schon, schánět, schořel.

2. Na konci slova hláska jasná zní velmi jemně, s pazzvukem samohlásky *e*: *zub, had, snih, vůz, chlic, kříž, Crhov.*

l, r, ř.

1. *l* se odsouvá *a)* v přičestí činném kmenů zavřených: *spad, ved, nes, jed, sed, plet.* V osadách od jiných podřechí sousedních vyskytují se v řeči tvary neelidované a elidované vedle sebe (Bradleny, Vranová, Bedřichov, Nedvědice, Doubravník, Sejrek); *b)* v přičestí činném slovesa dělat: *déal — děála, hudéal, rozděál, i: dál;* *c)* ve slovech: *mynář, žica, žička.*

l (*el*) mění se v *e* ve slovese mečet — meč — mečí, v *lu* vo slově sluzá, v *m* před *b* ve slovech: *vemblód, Vamberice (= Alberice), Špimberk, v n* ve slově končava.

2. *r* se mění v *l* ve slovech: *falář, lichtář, léstřík, Kadlík, kadrátky a j.*

r se mění v *er* ve slově chaterné (Pykarec).

3. *ř* tvrdne ve slovech: *dvírca, porád a ve slovese uderit od Křetína po Kunštát.* V osadách: *Roseči, Petrově, Sulíkově, Rosičce, Ústupě, Kněžovsi a od této čáry na západ již se vyslovuje udeřit.*

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* ve slovech: *kameň, plameň, ječmeň, kře-meň, deň — ve dne, — kovárňa, pekárňa, kůlňa a p.*

2. *ň* tvrdne v *n* v předponě *ně*: *nehdo, nehdy.*

ň se mění v *j* v koncovkách *nín a nina*: *Hoďojín, Drahojín, Domajín, Róbajín, sekajna n. sekajina.*

ň vsouvá se v slabiku *mě*: *mněřica, mnět, mněch, smněje se, kromně.*

3. *n* se mění v *m* před *b* ve slovech: *hamba, homba.*

4. *nn* se rozlišuje v *dn* ve slově *padna* (Prosetín).

d, d; t, t.

1. *d* měkne ve slově půda (Křetín).

d neměkne v příslovcích: *vodkud*, *dokád*, *dokavád*, *napřed* a *p.*; *tvrdne* ve slově *ted* (Křetín);

d se mění v *r* ve slově *svarba*, *svarebníci*, v *z* ve slově *pobízka*;

d se odsouvá ve slově *pořá*;

d se vsouvá ve slově *zdralé*.

2. V imperativě *d* místy *tvrdne*: *pod* — *pote*, *pojed* — *pojedte*, *byd* — *bydte* (Křetín), *jinde* většinou: *poď*, *pojeď* atd.;

d se mění v *j* v místním jmeně *Nedvějice*.

3. *t* měkne porůznu ve vzoru *kost* v osadách od jiných podřechí pohraničních: *kost* v. *hniť*, *zlošť*, *spravedlnost* atd. (Vranová, Lazinov, Bradleny), *kost*, *dost*, *zlošť* a *p.* (Buková, Sejřek, Štěpánov, Černovice). V Bedřichově a Křetíně neměkne jen ve slově *hniť*, v *Kunštátě* a v okolí neměkne vůbec: *milost*, *zlost*, *mast*.

4. *t* *tvrdne* v příslovcích: *dyt*, *at*, *nechat* — *nechatsi* (Roseč).

V imperativě *t* *trvá* v osadách pohraničních: *vrať* — *vraťte*, *mlať* — *mlaťte*, *plať* — *plaťte* (Lazinov, Bradleny, Bedřichov); v Křetíně: *mlat* — *mlatte*, *plat* — *platte*, v Prosetíně: *zaplať* — *zaplaťte* v. *neutrať*, v Černovicích, v Doubravníku: *vrac* — *vraťte*, *zaplac* — *zaplaťte*.

V imperativní koncove *st* *tvrdne t* v *Kunštátě* a v okolí: *pust*, *namast*.

Ve slovese *chtět* mění se *t* v *c* na *Bystřicku*: *scet* — *scu* — *scél*.

5. *dj* a *tj* mění se v *z* a *c* v přičestích sloves IV. třídy a v iterativěch sloves IV. třídy: *vyhozené*, *převrácené*, *kácet*, *vyplácet*, *vyházet*; jen v *Doubravníku* a v okolí: *kátět*, *hádět* atd.

6. *st* abstraktních substantiv vzoru *košť* mění se v instrumentale jedn. místy v *šč*: *zloščó*, *chyťroščó* (Vranová), podobně *stj* v indikativě a imperativě slovesa *chystat*: *chyšču*, *nachyščí* (Vranová).

7. Ve slovech tlusté, tlačít, tlóct mění se *t* v *k* v osadách pohraničních (Doubravník, Buková, Černovice); v Kunštátě a v okolí trvá nezměněno.

b, p; m; v, f.

1. *p* se mění u *v* ve slově vták.

2. *v* se mění v *b* ve slovech: zbíhat (zdvihati), pabók = pabučínář, pabučina;

v je přídechem každému náslovnému *o*: voko, voves, vod nás, vo něm, volovo.

m se mění v *n* před souhláskami neretnými: kan deš? tan sem byl.

g, k; h, ch.

1. *g* se vsouvá ve slovese rozglósknót — rozglóskat (rozlousknouti).

g se střídá s *h*: nehdo, nihde, hdesi (Roseč), hdo, nehdo, nigdá (Křetín), gdo, nekdo, nigde (Buková).

2. *k* se mění v *ch* ve slovech: kochtat — kochce, kochtavé.

sk, ck mění se před *í* v *sc, (c)c*: moravské — moravsci, znojenské — znojemsci, rosecké (Roseč) — rosecí, rosické (Rosička) — rosící, bystrické — bystrící.

k se vysouvá ve slovech: dopak, depak a p. toli.

3. *h* jest přídechem náslovnému *a, e, í, u, ó* (= *í*): hale, hano, haž, handěl, hadvent, ha (= a), habych, heptiška, hiné, Himramov, híva, hírský leny (na sv. Jiří seté), hindy v. jindy, hím v. jím, nahím se v. najím se, huši, humí, hučitel, humřít, hukrad, nehumévé, hól, hóvod, hóroky.

Ale skoro ve všech osadách — někde více, jinde méně — slyšení náslovné ty hlásky bez přídechu vedle přídechu *h*. V Doubravniku, v Bukové a v Černovicích *a* jest bez přídechu, *u* a *ó* jen ve slovech hucho, hulica, huzený, hól, hózké;

h se přísouvá k *n* ve slovech: hnízké, hníf, hnétek (nýtek).

h se odsouvá ve slovech: řmot, řbet, vězda, vízdat, nazlas.

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se mění v *ž* ve slovech: žlátenica, kolomaž, sáženě.

2. *s* se odsouvá ve slově krz.

3. *šč* nemění se ani v tomto podřetí v *št*: mněšččan, neščestí, ščep, ščasné.

j.

j se mění v *h* ve slově Prostihov, v *č* ve slovech: đama, đamcovat (vyhrabovati krtičince);

j se vysouvá ve slovech: du, puđu, pučím, enom, ešče v. ješče, juž, jesli v. esli.

Přesmyk.

Mochorůvka = muchomůrka (Vranová), probřislo.

Skloňování jmen podstatných rodu mužského.

1. Dativ jedn. vedle častějšího *ovi* mívá koncovku *u*: svýmu bratru, k mistru.

2. Akkusativ mn. se tu všude přesně odlišuje od nominativu: Chytál vtáky, poďme na raky, děti si hrajó na vojáky.

3. Dativ mn. končí se všude na *om*: holubom, koňom, hostom, penězom, vobrazom.

4. Instrumental mn. končí se zpravidla na *ama*: holubama, stromama, vobrazama, přátelama, koňama (v. konima, koňma).

V Doubravníku a v nejbližším okolí (Sejřku) vyznívá instrumental mn. vůbec častěji na *ami* než na *ama*: bratrami, jablkami, sestrami, kravami, stodolami, telatami, nami atd. v. konima, volma.

5. Lokal mn. končí se zpravidla na *ách*: stromách, jabkách, žebrákách, kopcách v. na koněch.

6. Měkké kmeny mají ve vokativě a v lokale jedn.: příteli, kováři, muži, manželé, anděli (v. anděle Boží), — na koni, v koši, ve vohni.

7. Kořeň má starý genitiv mn. v úsloví: dveři só votevřeny do kořeň.

8. Podstatná na *z* a *s* skloňují se dle měkkých: v lesi, na vozi, v jednom kusi, nom. mn.: lese, voze, kuse. Místy vyskytá se skloňování dle tvrdých kmenů: na vobrazu (v. na vozi, v lesi); vozy, vobrazy (Křetín, Roseč, Prosetín).

Skloňování podstatných rodu středního

je celkem po moravsku pravidelné.

1. Vzor pole má v dativě: polu, v lokále: na poli.

2. Vzor stavení má v dativě a lokale jedn. tvary přehlasované vedle nepřehlasovaných: k zelí, v zelí v. k zeló, v zeló, na Poříčó, k roló, v stavení, v obilí, v psauó.

3. Lokal mn. končí se nejčastěji na *ách*, ale i na *ech* a *ích*: ve voknách — ve voknech, v zelích, na polech, v psáních; vzor hříbě má jen *ech*.

4. Hnízdo má v genitivě mn.: hnízdé.

Skloňování podstatných rodu ženského.

1. Lóka má v mn. čísle luka.

2. Vzor *koza* kolísá se mezi vzorem *ryba* a *růža*: gen. jedn. a nom. mn. *kozy* i *koze*, dat. a lok. jedn. *kozí*. Podobně vzor *stodola*: do *stodoly*, do *školy* v. do *stodole*, do *škole*, ve *stodole*, ve *školi*, v *truhli*, do *jehle*.

3. Genitiv mn. vzorů *koza* a *růža* končí se na *é*, *éch*, *í*: *husé*, *kozé*, *růžé*, *svíce* — *huséch*, *kozéch*, *růžéch*, *svicéch* — *husí*, *kozí*, *růží*, *svící*. Při vzoru *ryba* gen. na *é* vyskytuje se jen porůznu: *moc sorté*.

1. zem	zeme (zemně)
2. zeme	zemí
3. zemi	zemám
6. zemi	zemách (zemňách)
7. zemó (zemňó)	zemama (zemňama).

1. kost (kost)	kosti
2. kosti	kostí
3. kosti	kostím
5. košto	kosti
6. kosti	kostích
7. kostó (í)	kostama (kostima, kostma).

1. mrkev	mrkvje
2. mrkvje	mrkví
3. mrkvi	mrkvám (vjám)
5. mrkvo	mrkvje
6. mrkvi	mrkvách (vjách)
7. mrkvjó (vó)	mrkvama (vjama).

Tak se skloňují: korotev, pánev, dratev; vedle toho: hožvja.

1. ruce	nohy
2. 6. rukó (óch)	nohó (óch)
3. rukám	nohám
7. rukama	nohama.

Skloňování jmen přídavných.

1. dobré, dobrý	dobrá	dobří, dobrý
2. dobrýho	dobré	dobréch
3. dobrýmu	dobré	dobřém
4. dobrýho, dobrý	dobró	dobrý
6. dobrým	dobré	dobréch
7. dobrém	dobró	dobréma.

Vzor dnešní skloňuje se celkem dle jazyka spisovného. Zbytky skloňování jmenného jsou: z většá, po staršu: „To si vymíňuju, habyste mne po staršu (byli tři synové) každé jednu noc na krehově hlídali“ (v pohádce).

Přídavné přisvojovací končí se na *ů -ova -ovo*, v osadách pohraničních (v Bedřichově, Černovicích, Nedvědicích, Doubravniku, Sejřku, ve Stríteži, Věžné) na *ůj -ova -ovo* a *ůj- uva -uvo* a skloňuje se celkem dle vzoru dobré. „To só vovce prostředních Vrbkovy“ (Věžná). Jsou tři Vrbkové: horní, prostřední a dolní.

Komparativ jmen přídavných: mlačí, slačí, věcí, kračí, veselší, hlubočeší, dobrěší (= chutnější), hůzké — huší.

Skloňování zájmen.

1. *já* má v gen., dat., akk. a lok. *mně*.

2. *ty* má v dat. a v akk. *tě*.

3. *von* má v lokale jedn. rodu muž. a stř. jen v některých pohraničních osadách (v Lazinově, Bradlenách) *něm*, všude jinde *ňom*; podobně: v *našom*, *vašom*, v *čom*, o *ničom*, po *všom*. V Křetině a na Poříčí je také předložkový genitiv a dativ: vod *ňoho*, k *ňomu*. Na Poříčí slyšeti ještě i dativ bezpředložkový *jom* (= jemu); v Křetině jediný soused tvar ten zachoval, i přezdívali mu odtud „Jom“.

Akkusativ rodu m. jest *ho*, *je*, za *ně*, o *ně*: i do *ně*; akkusativ rodu stř. jest *ho*, mn. č. *je*.

Jejich se skloňuje jako v sousedních podřecích: jejichho, jejichmu.

5. *Můj — má — můj* skloňuje se celkem dle vzoru dobré -á -ý.

1. náš, naše	naša	naší, naše
2. našeho	naší	naších
3. našemu	naší	naším
4. našeho, naše	našu	naše
6. našom	naší	naších
7. našim	našó	našíma.

1. ten, to	ta	ti, ty
2. toho	té	tech (těch)
3. tomu	té	tem (tém)
4. toho, to	tu	ty
6. tom (tem)	té	tech (těch)
7. tém	tó	téma (téma)

Skloňování číslovek.

Jeden — jedna — jedno skloňuje se dle vzoru *ten*; v čísle mn. je dlouhé *é*: jednéch, jedném, jedněma.

V Černovicích: po *jedném* zrnečku.

1. dvě — dva, dvě	tří — tři tři
2. 6. dvóch	třech
3. dvóm	třem
4. dva dvě	tři
7. dvóma	třema

1. styří — čtyry, čtyry
2. šter (šterech)
3. šterem
4. čtyry
6. šterech
7. šterma (štyrma)

1. všecek	všecko	všecka	všecí	všecky
2. všeckýho (všeho)	všecké	všech	(všeckých)	
3. všeckýmu (všemu)	všecké	všem	(všeckém)	

4. všeckýho (všeho)	všecku	všecky
6. všeckým (všom)	všecké	všech (všeckých)
7. všeckém	všeckó	všema (všeckéma)

Rozdělil krajíc na *dvý*, na *trý*.

Mocka (= mnoho) je nesklonné: Letos je mocka jablek. Vod mocka práce vonemocíél. Na mocka fůrách vozili seno.

Časování.

1. 3. os. mn. má *ó*, kde má 1. jedn. *u*: vedu — vedó, piju — pijó, hraju — hrajó.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ím*, mají v 3. os. mn. buď *ijó*: chodijó, učijó se, vijó (Křetin, Bedřichov, Vranová, Bradleny), nebo, a to ve veliké většině osad, *i* vedle *ijó*. V Roseči starší lidé mluví vůbec: umijó, hledijó, jijó, vijó, mladší raději: umí, hledí, jí, ví. V Prosetině, Černovicích a na Bystřicku (Štěpánov, Nedvědice, Doubravnik, Rožná atd.) tvar *i* převládá, jakkoliv za řeči jedna a táž osoba leckdy užije tvaru na *ijó*. Tvar *ejí* má „libějí“ (rače) zde onde se vyskytující.

Kde je v 1. os. jedn. *ám*, tam je v 3. os. mn. *ajó*: volám — volajó, dám — dajó, mám — majó. Tvar ten novější dobou ustupuje buď docela tvaru *ají*, aneb se s ním aspoň střídá.

2. V imperativě jsou tvary obecné řeči vůbec: peč, uteč, pomoz.

t buď trvá: plať — plaťte, vrať — vraťte, buď tvrdne: mlat — mlatte, vrat — vratte, buď se mění *víc*: plac — placte, vrac — vracte (v. str. 233.). Tak i *d* v imperativě místy tvrdne: pojed — pojďte, bych — bydte (v. str. 233.). *ej* imperativní se mění v *é*: dé, volé, ij v *i*, *i*: pi, bí, uží, uší, yj v *é*: umé, zakré, málokde zakry (v. str. 231.).

Kde má imperativ v 2. os. jedn. *i*, tam má 2. a 1. os. mn. *íte*, *íme* v. *ěte*, *ěme*: sedni — sednite, vidite, zavři — zavřite.

3. Příčestí činné kmenů zavřených *l* zpravidla odsouvá: nes, pad, jed (v. str. 232.); kmeny otevřené v rodě m. samohlásku dlouží: volál, seđél, mlátíl (v. str. 232.).

4. Příčestí trpné má jen zakončení určité: vedené -á -ý, bité -á -ý, krájené -á -ý.

5. Přechodníkuv užívá se jen asi těchto: stoja, seďa, leža, kleča, přinda, přijeda, viďa voči: zapírál mně to viďa voči (=do oči). Traťi se viďa voči (= vůčihledě).

6. Infinitiv a některé důležitější tvary:

I. třída: vest, plest, krast, kvýst (květu), příst, klast, růst, nest, pást, tříst, lezt, zíbst, (zebe, zíblo), pect — pýct, séct, vlict, týct, moct (můžu — můžó, „mož nebo nemož, jen dělé“), začít — začál — začaté i začité, zapít — zapjál — zapité, zapnuté, žít — žál — požaté, hutít — hufál — hutité, mlet, mřít, kryt, bít, šít, kovát, plovat.

Na Bystřicku jsou infinitivy: vect, kract, plíct, vycť (Sejřek), kvýct (Černovice), pýct — pýk — pýkla, síct — sík — síkli (Černovice).

Slovesa V. třídy vzoru hřátí mají: hřít — hřeju — hříl — hříté, vokřít — vokřeju — vokříl, smít se — směju se — smíl se, přít — přēju — příl, lít — lēju — líl, vít — vjeju — vil.

Slovesa tříd ostatních shodují se celkem se sousedními podřechími tišnovským a meziríčským.

Býti: su — seš — só, byď — byďte, byd — bydte i by-byte: odby ho, odbyte ho, byt, byl.

Příslovce a spojky.

Tadým, tadýmka, tadýmto, kadým, vodsudtom, tadymato, dom — domka (domů), venka (ven), senka, v důli.

Tedé (teď), téhdi, téhdivá, vlůni, vondy, vonehdy, vondyno.

Teda (tedy), trá (třeba), esli — ješli (Střítež), batože (ovšem).

Komparativ příslovci: 1. lehčej, drahněj, říčej, teplěj, zimněj; 2. dálejc, veselejc (řidčeji, Rosička); 3. pěkněj, teplejá (Bystřicko).

Rád má: rači, rač, réši, réš.

Vo kozi.

Býl jednó jeden pán a ten mňél kozu, ale nemňél mu jí kdo pást. Zebrál se teda a šél si zjednat nejakó pastvicu. De a cestó potká děvče, bylo mu ale štrnást let; hned se jí ptá: „Neslózila bys u mně za pastvicu? Budeš se mít dobře, nebudeš nic inýho dělat, jenom pást kozu“. Děvče hned, že ráda. „Tak poď se mnó“. Šél a zaved ju na svůj zámek; tam jí dál jest takovéch dobréch jídel, že se jí vo nich ani ve snách nezdálo,

a pak ju poslal s kozo. Děvče páslo kozu, jak jen mohlo, vodilo ju na nĕpĕknĕší trávu po mezkách a při tom si zpívalo, až se hory zelenaly. Dyž byla koza napasená, vedla ju dom. Jak ju přivedla, ptá se pán kozy: „No kozo, japak tě napásla?“

„Napásla mnĕ!
přivázala mnĕ k suché jedlici
a sama si hrála s pány mládenci.“*)

Pán se dopálil a pastvicu vyhnál a zjedná si druhó. Ale tĕ se stalo taky tak; pán ju zas zahrál, dyž koza žalovala, a zjednal si hinó. Dyž ju poslal kozu pást, šel pozdaleka za ňó, aby ho nevidĕla, a divál se, jak pase. Dyž vidĕl, že pase dobře, vrátil se zasí dom. Jak děvče přivedlo kozu, hned se jí ptál: „No kozo, ja pak tě napásla?“ A koza zas:

„Napásla mnĕ!
přivázala mnĕ k suché jedlici,
a sama si hrála s pány mládenci.“

To pána dopálilo, popad miló kozu a jak ju dřel, tak ju dřel, až jí polovic řbeta vodřel. Koza břískala, a jak se mu vysmekla, tam ta pryč a utekla jedné babice na hůru.

Babička šla na hůru pro móku, a tady najedno koza spustí:

„A já koza rohatá,
do polovic vodřetá,
hdo sem přinde,
každýho zežeru.“

Babička se lekla a nevěděla, co má dělat. Strachem vodešla z chalópy. Škrabe se chudák plačky, škrabe a potká zajíca. „Proč pak, babičko, plačete?“ „Ale, milé brachu, mám na hůři kozu, a ta chce každýho zežrat, kdo k ní přinde, a já nevím, jak ju vocud dostat.“

„Nic si z toho, babičko, nedĕléte, já vám ju vyženu.“

„Ale Bóže, to budeš hodné“, a vrátila se ze zajícem k chalópc. Zajíc de na hůru, přinde na první schod, koza spustí: „A já koza rohatá“, ale zajíc už byl ten tam, sklopil huši a sprašovál do lesa, a babička trekala plačky za ním. Najedno potká lišku. Ta se hned ptá: „Babičko, co pak je vám, že plačete?“ „Ale jak nemám plakat, dyž mám na hůři kozu, a ta chce

*) V písních a říkadlech bývají zhusta tvary české.

každýho zežrat, kdo tam přinde“. „No neplačte, šak já vám ju vyženu“. „Nevyženeš“. „Vyženu“. „Už tam jeden byl a nespravil nic“. „Ale já vám ju vyženu“.

Tak šli. Liška se krade po schodech, přinde na poslední schod, tu najedno koza začne: „A já koza rohatá, do polovic vodřetá . .“ Jak to liška uslyšela, zbihla vocas a horopácem po schodech dolů a utíkala do lesa. Babička za ňó a plakala ešče víc. Utiká, utiká a potká ježka. „Babičko, co pak plačete?“ „Ale, milé brachu, mám na hůři kozu a ta chce každýho zežrat, kdo jen k ní přinde“. „No neplačte, šak já vám ju vyženu“. „Ó nevyženeš, holečku“. „Šak se podíváte, že ju vyženu“. „Dyt juž dvá tam byli a nevyhnali ju“. „No jen pote“. Tak přeci šli. Ježek přinde na první schod, koza spustí:

„A já koza rohatá,
do polovic vodřetá,
hdo sem přinde,
každýho zežeru.“

„No břešči jenom, břešči, šak já ti pomůžu dolů“, a šel pořád dál. Přinda na hůru, scočil jí na řbet, na to vodřený a začal ju píchat a neslez s ní a pořád ju píchál. Koza břískala a metla z hůry a víckrát tam nepřišla. Babička, ta byla ráda, že zas může byt doma, dala ježkovi za to hodně jablek a děkovala mu, že tu kozu zahrál.

Roseč.

Napsal stud. *F. Bělehrádek.*

Nářečí české.

I. Žďár, N. Město, Bystřice.

Hranice: Olešnice, Bolešín, Lesoňovice, Bratrušín, Věchňov, Zlatkov, Zvole, Bobrová, Radostín, Blizkov, Kochanov, Chlumek, Předín, St. Hříše, odtud na sever podél německého ostrova Jihlavského a českých hranic po Svratku a dále na východ po Olešnici podél českých hranic, jež podřečí toto všude přestupuje.

Od V. Meziříčí osady Radostín, Pavlov a Zhořec jsou přechodem k tomuto nářečí. Hláska *u* se tu nemění, *ú* (ou) se mění v *ó*, jež zní hodně v *ou*: za našó stodoló, nitó, kostó; *y* se mění jen pořádku: serové, menář, hrušké; *y* a *cj* se mění v *é*: dobré člověk, dé, umé, zakré, nélepsi. Iterativa sloves IV. třídy nerozlišují *đ* a *t*: hádět, schádět, kátět; *č* před *c* přechází v *j*: špajci, kojce; přičestí činné kmenů zavřených vyznívá v *y'*: nesyl, řekyl, pásyl, smykyl, — tak i šekyl (pes „šekl“).

O Radostíně Pavlované praví, že „tam prve byla tuze tvrdá řeč“; v čem by však ta „tvrdość“ záležela, nemohl jsem zvědět.

Od Bystřice je přechodnou osadou Zlatkov; za *ó* vyslozuje se *ou* teprv prý dobou novější.

Svou řeč v krajině této lid nazývá povětšíně moravskou. Ve Ždánicích u Bystřice pravili, že prý v Jimramově jsou Češi, protože říkají: maj', daj'. V Rokytně mluví také moravsky; jsou prý na sedle, nejsou „ani Čechy ani Morava“. Na Vršavě jižnímu větru říkají „moravský“, západnímu „český“. Na Žďársku lid sám svou řeč nazývá „českou“.

Samohlásky.

a, á.

1. Kvantita samohlásky *a* je moravská: dat, lhat, psat, spat, klast, krast, jama, klada, vrana, žaba, blato (v Studené: bláto), prah, mak atd. — jen hrách se dlouží (jako i jinde na západní Moravě). V Heralci vyslovuje se po česku: fara.

Proti češtině dlouží se *a*: *a*) v podstatných: bábička, Ján — Jáne*), já mám hlád; *b*) v příslovcích: sotvá, tehdivá, indyvá, nikdá, včera, nářed.

2. *a* trvá celkem nepřehlasováno: jařica, jatelina, řetaz, přaska, čepica, duša, muža, koša, noža; zde onde však slyšeti též: je vusmyho máje (Blízkov), příze (Studená).

Vedle večerat, střilat, věšat je: zabijet, házet, kácet atd.; slízet se s někým.

Slovesa III. třídy spodobují po *ž* a *š* *e* v *a*, jako v staré češtině a v podřečích východomoravských: držat — držal — držali, léžat, bjéžat, slyšat.

Proti spisovnému jehla je tu všude jahla.

a se mění v *e* ve slovech: jasen, žleb, v *i* ve slově klicek; *á* v *o*: pomohat.

Uvnitř přechází *á* (ia) v *í*: *a*) v zdrobnělých slovech na *átko* po *č*, *ř*, *š*: káčítko, kuřitko, housítko vedle: kuřátko, housátko (Slavkovice); taktéž: vocísek (Jersín); *b*) v infinitivě a přičestí sloves V. třídy vzoru *hřít* (jako jinde).

e, é; ě, (ie).

1. *e* zní v některých osadách na Novoměstsku zvláštním zvukem mezi *ä* a *a*. V Bobrůvce, jak tvrdí sousedé (v takových věcech ovšem obyčejně upřílišující), říkali prý: „Lonujte (zvoňte!), valebnej pán jada“ (jede), podívajta sa! V Janách prý vyslovují: „Jajmanku, to je hazký!“ a v Hlinném prý říkají packa m. pecka.

2. *é* se krátí ve slovech: meno, pero, dešt, krev; porůznu: chleb (Žďár), v infinitivech kmenů zavřených: nest, vest, vezt, mest, plest, vlect, plect, sect, tect, jest; dlouží se ve slově *céra*.

é mění se v *ý*: *a*) ve slovech: kamýnek, prstýnek, putýnka, dýnko, mýň, dýl a p.; *b*) ve tvarech adjektivních: dobrýho, dobrýmu, o dobrým (vedle dobryho, dobrymu).

*) Na vých. Moravě: Jan — Jane, ale: sv. Ján — sv. Jáne.

e se mění v *ě* ve slovech: zamětat, záměť.

ě trvá *a)* ve slovech: březa, řetice; *b)* v slovesných tvarech: mět, chtět, smět, hřeje, směje se a p.

ě se úží v *i* ve slovech: chlib (v. chleb), chliv, lik, mlíko (v Heralci: chliv, lik atd.), zeslabuje se v *i* v imperativě: sednite, lehnite, zavřite a p. — Břeh — na břihu, pod břihem.

ě tvrdne v slabice *ně*: nekdo, neco, stůne, a ve tvarech zájmena ten: tech, tem, tema.

ě přechází v *ia* ve slově ůadlica = mēdllice (Bobrůvka), můach = mēch (Pykarec).

i, í.

1. Po retnicích *i* zní stejně jako *y*; po sykavkách podnebných a *l* zní někde méně (na Bystřicku), někde více (na Novoměstsku) mezi *i* a *e*. — V Bobrůvce zní *di, ti, ni, ji, ři* skoro jako *dě, tě, ně, je, ře*.

i se vysouvá: svač'na, vodpoč'nout, kol'bat.

2. *i* se někde méně, někde více krátívá, jmenovitě v koncovkách: moc děti (na Bystřicku: dětí), s radosti, chodim -iš -i -ime -íte. Tak i ve slovech polívka, podšívka, v iterativech: vyšívat, pòbijet, posílat a p.

3. *i* se proti češtině nedlouží *a)* ve slovech: hlina, lipa, mísa, síla, žíla, křída, *b)* v infinitivech kmenův otevřených: bit, pít, šít.

4. *i* se dluží ve slovech: tři, čtyři, všeci.

5. *í* v slabikách *lí, ří, zí, sí, cí, ží, ší* rozvádí se v *ej*:

a) ve kmenech: cejp, cejn, cejcha, cejtít, sejtko, sejt, sejtí, polejvat

b) v koncovce *sín* jmen místních: Karasejn, Jersejn

c) v zdrobňovací koncovce *ík*: lesejk, vozejk, nozejk — nozejček, stařejk, rohlej, stehlej.

d) v koncovkách ohýbacích *a)* v genitivě mn.: husejch, kozejch, mezejch, nůšejch, dušejch (v. kozej, husej, mezej atd.), *b)* v gen., dat., lok. a instr. mn. zájmena náš a váš: našejch, našejm, našejma (na Bystřicku a Novoměstsku: našich, našima).

6. *i* (*í*) se odsouvá v 3. osobě mn. na *ají*: povídaj, čítaj, daj a ve slově kontrbucí.

y, ý.

1. *y* nezní čistě; zvuk jeho zbarven jest tu více, onde méně zvukem vysokého, zúženého *e*.

V Bobrůvce zní *byl* téměř jako *bel*.

2. *y* mění se v *e* v předponě slovesa vyjit: Už mi všecko z hlavy vešlo. Sluničko vejde. V Bobrůvce i v jiných složeninách: Vítr stromy veklátil.

3. *y* se vysouvá ve slovese polkat (Svratka).

4. *y* se mění v *r*: prtél (pytel), prtílik, mrdlo (mydlo). Tak jmenovitě v Hlinném; odtud jim sousedé přezdívali hlinenských prtíliků. Než i jinde, na př. v Bobrůvce tuto výslovnost u starších lidí posud znamenati. Tam říká se také jednomu poli „na prklích“ (= na peklích?)*

5. *ý* mění se *ej*: bejvat, vejskat, co se mne tejče, mejdlo, zakrej, umej, dobrej, dobrejch, dobrejm, dobrejma, pět renskejch u Novotnejch. Tak i tejh, tejm, tejma (z tvarů: tých, tým, týma). Ve Žďáře vyslovuje se také zvejkat (= zvykat).

o

1. *o* mění se v *u* (ů) *a*) ve slovech: kuzle (v. kozle), kuža, luj (v. loj), jabluň, vubec (obec) — kůža (Vršava), pomůže (Heralec), *b*) v imperativě stuj v. neboj se, podoj a *j*, *c*) ve slabice *ov* sloves VI. třídy: tancovat, vytahovat a v koncovce *ovka*: rakuvka.

2. *o* se mění v *e* ve slově peduška.

3. *o* se dluží v *ou* ve slově ouvoce (i na Jemnicku a Telecku).

u ů.

1. *u* zní čistě a trvá celkem nezměněno: budu, ulicu, dušu.

2. *u* se nedluží po způsobu spisovné řeči *a*) v substantivech: hruda, huba, mucha, ale: louža, *b*) v infinitivech kmenův otevřených: kut, zut, plut.

3. *u* se dluží v *ou* ve slovech: kvíčerou, žaloudek (slov. žalůdek), soukno (slov. súkno), oužitek, Oustopeč (Hustopeč).

*) Podobný zjev pozoroval prof. Vavř. Dušek na Chodsku. Srovn. Hláskosloví nářečí jihočeských I. str. 8.

4. *u* mění se v *y*: hlybokej, ani slechy ani vidy vo něm nejni a ve tvarech: po česky, po německy a p. — mění se v *o* ve slově žlova.

5. *u* se vsouvá ve slova: sedum, vosum, sluzá, petružel; odsouvá se se slov: dom (domů), poznov.

6. *ú* mění se vesměs v *ou*: za našou stodolou, poď lavicou, kostou, bouček, đoura.

Dvojhlasky.

1. Dvojhlaska *ia* vyskytuje se ve vzoru hřibě po retnicích: holoubjata, poupjátka.

2. Dvojhlaska *au* není: pavouk, pavučina, pavuza.

3. Dvojhlaska *aj* (kromě kraj, máj a p.) přehlasuje se v *ej*: volej, dej, počkej.

4. *ej* ve skloňování zájmeném a složeném buď trvá, nebo se mění v *ý* (*y*): tej mej dobrej, o tej bílej, strakatej (většinou), z ty bídy (Blížkov), z Novy Vsi, do Bobrovy (Svratka), z druhy dědiny (Vlachovice, v. tej všecekj), ty starý ženě (Předín), z tý bílý mouky (Sazomín, Dlouhé, Lhotka u Žďára).

5. *ij* se mění v *i*: napi se, nebi.

6. *uj* se mění většinou v *ej*, zřídka v *y*: zakrej, zrej, umej; — umy (Ždánice).

Některé délky obecné češtiny slyšeti na Žďársku: póle, léži, bóli, Bóže (Lhotka).

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Skupina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: schořet, schodit.

2. Na konci slova souhláska jasná zní velmi jemně, s pazzvukem samohlásky *e*: dub, had, mrkev, snih; jen zde onde (na př. v Předíně) mění se *h* v *ch*: snich. tvaroch.

l, r, ř.

1. *l* se mění v *li* ve slovech: vlik — vlíci — na Vličkách (pole v Bobrůvce), vlina, mlisnej;

l se mění v *yl, il a*) v přičestí činném kmenů zavřených řekyl, čtyl, padyl, štouchyl, klopejtyl, pásyl, mákyl atd. Vedle

nesla atd. také nesyla (Obyčtov). Vedle těchto tvarů slyšeti všude také tvary elidované: řek, pad, nes, zvláště od mladších. — V Studené a Chlumci jsou všechny tři tvary vedle sebe: nesyl — nesl — nes, pletyl — pletl — plet atd. V některých osadách (v Rokytně, Vršavě, v Kadově, N. Vsi) se k tvarům na *yl* neznají; na Bystřicku slyšeti všude tvary elidované; *b*) ve jménech původu německého: Vencil Šacil, šekyl (jméno psí), vergyl;

l se mění v *lu* ve slově sluzá;

l se vysouvá v přičestí činném slovesa dělat: děál — děáli (zní téměř jako: ďál — ďáli) a v příslovci dou (zní dvojslabičně).

2. *r* se mění v *yr* ve slovech: vítyr, butyr, cukyr, hadyr, švagyr. Nejvíce to slyšeti v Hlinném, Dlouhém a ve Svatce;

r se mění v *ro* v předložce kroz (skrze);

ř tvrdne ve slovech: porad, dvírka; netvrdne ve slovese udeřit;

ř se mění v *j* ve slově jeřucha (Kadov).

n, ň.

1. Koncové *n* neměkne ve slovech: kamen, plamen, jelen a p. — den i deň (Vítochov); měkne v příponě *na*: kůlna, kovárna a p., a ve slově miňutka.

2. *ň* tvrdne v *n* v příponě *ě*: nekdo, nekdy, nákej a ve slovese stůnu — stůneš. — Honák jest obchodník s dobytkem, hoňák honící pes;

ň se mění v *j* v příponě *nina*: kopajina, sekajiny, slajiny;

ň se vsouvá v slabiku *mě*: mněch, mnět, mněsto, mněščan;

nn se rozlišuje v *dn*: padna, Hadna (Anna), kamednej, soukednej (Věchnov, Radňovice, Vítochov, Heralec).

Přídavné od podstatných kmene *et* tvoří se na *eněi* m. spisovného *ecí*: prasenčí, kuzlenčí, housenčí v. telecí, jehněčí.

d, ď; t, ṭ.

1. *d* mění se v *r* ve slově karlec.

d se vsouvá ve slově brdlení (mřížoví z hůlek u rybníka, by ryby nevybíhaly).

2. Koncové *t* tvrdne ve slovech dle vzoru kost: spravedlnost, poctivost, dost, nit — nitou, ve slově dešť — dešťu a imperativě pust.

3. *t* mění se *c* v imperativech: vrac — vracete, plac — placte, svéc — svěcte, vobrac — vobracete a p. a ve slovese chcet — chcel.

4. *dt* zůstává nezměněno: hleďte, pojedte.

5. *t* se mění jen porůznu v *k* ve slovech klustej, klouct, klačit (Račice, Bobruvka); mění se v *d* ve slově špadnej, špadně.

6. *dj*, *tj* nemění se v *z* a *c*, jmenovitě v osadách podél hranic podřechí meziříčsko-třebičského: hádět, slunyčko vychádi, kátět, vyplátět, převrátěnej.

b, p; m; v, f.

1. *b* se přisouvá ve slovese blízat (lízati);

b se mění u *v* ve jménech: Vobrová, Vobruvka, v *m* ve slově rymník.

2. *p* se mění v *k* v přídavném křesnej.

3. *v* se mění v *u* po samohlásce, následuje-li po *v* souhláska, a na konci slova: kauka, prauda, zrouna, děuče, poliuka, kreu, šeu, mrkeu, Bohuslau, Vítochou, zdrau; — kráva — krauka, hlava — hlauka, lavica — lauka.

V některých osadách, jako: v Rokytně, Vlachovicích, Kadově vyslovují: kavka, děvče atd., ve Ždánicích: Makouskej v. kavka atd.

v se mění v *j* a) v genitivě mn. a v přídavném přisvojevacím: moc koláčůj, pět másůj, u Brhlůj, chlapec Ježůj, Strakůj atd. (v Bobruvce, Dlouhém, Věchnově), b) v podstatném vobuj.

v se vysouvá ze skupiny *ovi* a) v dativě a lokale jedn.: bratroj, koňoj, psoj, Jozefoj, žebrákoj, po Pinkoj. — Ve Lhotce u Žďáru, v Radňovicích, Svatce, Dlouhém i jinde na Novoměstsku slyšeti tvar ten jen zde onde od starších lidí; b) ve slovesech: poidat, loit, bait a p, v nichž *v* zní jen slabounkým přídechem. — V podstatném pavuza *v* buď jen slabým přídechem zní (Ždánice), nebo mizí docela, při čemž *au* se mění v *ou*: pouza.

v se mění v *j* v číslovce *dje*, v *b* ve slově babouk (pavouk) a zbihat (zdvihati), v *l* ve slovech: skyla chleba, nalní kost (jinde navní, namní).

v se vysouvá z jména Sratka (Heralec).

v se přísouvá *a*) ku každému náslovnému *o*: voko, voves voběd, vorat; *b*) k slovesu šekat: pes včeka; nepřisouvá se ve slově lišta (mor. lištva).

f se mění u *v*: trouvat, v *p*: na Tápli (pole v Obyčtově).

g, k, h, ch.

1. *h* se střídá s *k* (g): hdo — kdo, hdě — kde a p.

h (k) se vysouvá: nedo, nedy, nidá; švaře!

h se odsouvá se skupiny *hř*, *hr*: říbek, rotek.

h se přísouvá k přídavnému hnízkej v. nit.

h jest přídachem náslovnému *u*, *ou* jen v několika slovech: huzeny, huzel, houl, houzkej, v Předíně a v Ždánicích také: hucho, houterý; sice jest *u*, *ou* bez přídachu: učitel, umřel, ouroky, ouvod. Náslovné *a* nemá přídachu *h*: ani, abych.

h se mění v *ch* ve slově: chlísta.

k se mění v *ch* ve slově ochounět (v. obhounět).

sk, *ck* mění se před *í* v *sc*, *cc*: Bratruskej (Bratrušín) — Bratruscí, Karaskej (Karasejn) — Karascí, Chudobskej (Chudobín) — Chudobscí, Znojemscí, moravcí, tureckej — tureccí, Bystřickéj Bystřiccí (na Novoměstsku a Bystřicku).

ch mění se v *s* ve slovese scet — scu — scel (v. chtět).

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se vsouvá ve slovesa hrazdit, bzodnout (N. Město).

2. *s* se mění v *š* ve slovese šahat; porůznu: proš, noš (Chlumeč).

s se mění v *c* v přídavných na ský: moravckej, z mouřeninckej zemně, pancky.

3. *c* se mění v *č* ve slově dyčky.

4. Koncové *ž* před náslovnou sykavkou mění se porůznu v *j*: aj se (až se), nej se (než se), uj se (už se), Obyčtov, Dlouhé; jinde přechází v *z*: uz měla = už s' měla (Sklenné), čížek — čízci (Německé).

5. *š* se mění v *č*: inčí, menčí, lepčí.

š se vysouvá ve slově rynchák.

6. *č* se mění v *š*: papuša.

7. *šč* trvá nezměněno: měščan, ščestí, ščasnej.

8. *čc* trvá nezměněno: děveče, kočce; jen v Měříně mění se v *jc*: žebrajce, družijce.

j.

j se mění v *h* ve slově *híva*, v *ň* ve slově *podnížka* (podjíždka u vozu).

j se odsouvá: ešče, už, přide; přisouvá se: jakorát.

Přesmyk: Krála = Klára, krástel = klášter, mochorůvka = muchomůrka, truť = rtuť.

Sraženiny: ach = abych (Svratka), jach = já bych (Blízkov), dych = dybych, zechme = že bychme (Bobruvka), cák = copak (Žďár), náko = nějako (Sklenné), bišče = bičišče (Předín).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *vták*.

Jdn. 1. vták	Mnž. vtáci
2. vtáka	vtáků (ůj)
3. vtákoj (ovi)	vtákom (um)
4. vtáka	vtáci (ky)
5. vtáku	vtáci
6. vtákoj (ovi)	vtákách
7. vtákem	vtákama.

8. Vzor *nůž*.

Jdn. 1. nůž	Mnž. nože
2. noža	nožů (ůj)
3. nožu (i)	nožom (um)
4. nůž	nože
5. noži	nože
6. noži (u)	nožích (ách)
7. nožem	nožema (ama)

V genitivě jedn. neživotná mají častěji *a* než *u*: duba, voza, do hroba.

V dativě a lokale jedn. jest *oj* na Vršavě, Vlachovicích, Kadově a na Žďársku: bratroj, nádenníkoj, žebrákoj; Bůh, duch a jména svatých mají všude *u*.

V lokale neživ. kmenů tvrdých převládá *u*; ale: na potoce, po roce.

V genitivě mn. *ůj* jest ve Svratce, Věchnově, Bratrušíně i jinde porůznu. Ve Ždánicích: u Fialůj, u sousedůj a p. ale: koláčů, hřebíků atd.

Dativ mn. končí se většinou na *om*: žebrákom, zajícom. — Na Novoměstsku: k Brázdom, ke Kozlom, k Janišom, k pudmistrom a p. sice: žebrákům, koňům, havířům atd.

Akkusativ mn. rovná se většinou nominativu: chytal vtáci, raci, viděl vojáci, zabil dva hadi.

Lokal mn. končí se nejčastěji na *ách*; vedle toho také na stromech, v hrncích, v Hamřích, Vlachovicích.

Jména zakončená na *s* a *z* sklánějí se dle vzoru nůž: v lesi, na vozi, na vobrazi, nový voze, v obraze, chytil dva kose. Vyňato: pes.

Jména na *l* zakončená spravují se dle měkkých kmenů na stoli, v kotli, mn. číslo: stole, kostele, vole, kotle.

Hoch v mn. č. skloňuje se dle liché analogie: hoši, hošů, hošum, hošima.

Loket má v gen. lokte: půl pata lokte.

3. Vzor *vokno*.

Jdn. 1. vokno	Mnž. vokna
2. vokna	voken
3. voknu	voknum (am)
6. vokně	voknách (ech)
7. voknem	voknama.

5. Vzor *pole*.

Jdn. 1. pole	Mnž. pola
2. pola	pol (i)
3. pole	polám (um, im)
6. poli (u)	polách (ích)
7. polem	polama.

5. Vzor *znamení* odchyľuje se od spisovného jen instrumentalem mn. znameníma.

Vyskytují se tu také tvary dle sklonění složeného: uhlího, kořeniho, k zelímu. Jmenovitě místní jména všecka se tak skloňují: do Telecího, za Veselím.

Hromadných jmen vyskytuje se v tomto podřecí více než v jiných, na př. sklí (nádobí nebo skořepiny sklené), porculánovi; Ta nevěsta má sklího, porculánoviho! — železí = železné načíni.

— Jiná hromadná tvoří se na *ovo* a skloňují se dle přídavných: *cugrovo* — *cugrovýho*, *pernikovo* — *pernikovýho* = *pečivo* *cukrové*, *pernikové*.

6. Vzor *ryba*:

Jedn.	1. ryba	Množ.	ryby
	2. ryby		ryb
	3. rybě		rybám
	4. rybu		ryby
	5. rybo		ryby
	6. rybě		rybách
	7. rybou		rybama.

1. Vzor *slepica*:

Jedn.	1. slepica	Množ.	slepice
	2. slepice		slepíc
	3. slepici		slepícím
	4. slepicu		slepice
	5. slepico		slepice
	6. slepici		slepících
	7. slepicou		slepicama.

Vokativ jedn. rovná se často nominativu: *kmotra!* *tetka!* *Tonka!* *Francka!* *Hanka!*

V lokale jedn. má minuta, jako skoro všude na Moravě v minutí; porůznu: v jednotí, v rovnotí.

Místní jména na *ice* mají v dativě mn. *om*: k *Vlachovicom*.

Ryba, huba (= houba), karta mají v lokale mn. *ech*: na *rybech*, na *hubech*, v *kartech*.

Jména na *sa* a *za* (*kosa*, *koza*) skloňují se dle vzoru měkkého. V genitivě mn. koncovky *si*, *zi*, *ši*, *ži* rozšiřují se v *sej*, *zej*, *šej*, *žej*: *husej*, *kozej*, *dušej*, *kůžej* (*Bobruvka*) nebo v *sejch*, *zejch*, *šejch*, *žejch*: *husejch*, *mezejch*, *nůšejch*, *kůžejch* (*Ždánice*, *Věchnov*, *Žďársko*).

Jména zakončená v *na*: *paírna*, *ovčírna*, *kovárna* mění se v *eň*: *paíreň*, *ovčیرهň*, *kováreň*, *pekáreň* a skloňují se dle vzoru měkkého.

Dle vzoru měkkého skloňují se také jména na *la*: *škola*, *jahla*, *truhla*: *jahla* — *jahle* — *jahli* — *jahlu* — *jahlo* — *jahli* *jahlou*; *jahle* — *jahel* atd.

Mužská jména na *a* mají skloňování pravidelné: Procházka, gen. Procházky, akk. Procházku.

8. Vzor *kost*.

Jednot.	1. kost	Množ.	kosti
	2. kosti		kostí (kostích)
	3. kosti		kostám (ím)
	4. kost		kosti
	5. kosti		kosti
	6. kosti		kostách
	7. kostou (í)		kostima (kostma)

Při vzoru *kost* vyskytují se v instrumentale jedn. častěji tvary přehlasované: za *peci*, s *tou niti*.

Jedn.	1. lidi	Množ.	děti
	2. lidí (lidů)		děti (dětích)
	3. lidum		dětum
	6. lidech		dětech
	7. lidma		dětima (dětma).

9. Vzor *mrkev* neliší se podstatně od spisovného.

10. Vzor *řibě*.

Jednot.	1. řibě	Množ.	řibjata
	2. řiběte		řibjat
	3. řiběti		řibjatom (ám, um)
	6. řiběti		řibjatech
	7. řibětem		řibjatama (ty)

Zbytky dualu.

1. voči	huši
2. vočí	huší
3. vočím	huším
6. vočích	huších
7. vočima	hušima.

1. Ruce, 2. rukouch, 3. rukám, 6. rukách (rukouch), 7. rukama.

Skloňování jmen přídavných.

1. dobřej — dobrý	dobrá	dobry (y) — dobrý — dobrý
2. dobrýho	dobrej	dobrejch
3. dobrýmu	dobrej	dobrejmu
4. dobrýho — dobrý	dobrou	dobry
6. dobrým	dobrej	dobrejch
7. dobrým	dobrou	dobrejma

Nominativ mn. rovnající se akkusativu je na Žďársku pro všecky tři rody stejný: velky muzsky to dělaj, mladý vojáci, chlapeci židovsky, opatovsky sousedi, znojemsky páni, pěkný březe, fury brněnsky, prosila tech obyvatelů, aby byli tak dobry, takovy stary čepce vošklivy. (Srovn. str. 250).

Starej, jsouc užíváno substantivně, má v nom. mn. staří, mužskej v témž případě muzcí.

Za *ej* v gen., dat. a lok. jedn. r. žen. je *y* v Blizkově a Svratce: peří z bíly husí, vo naši strakaty krávé, do Bobrovy; — z druhy dědiny (Vlachovice).

Vod Novotnejch (Obyčtov) — u Ščastnů (Dlouhé); — kolikerum pomohla (Vršava).

Vzor dnešní neliší se celkem od spisovného.

Zbytek sklonění jmenného je: zvěšťa.

Přídavné přísvojovací: sousedůj — sousedova — souse-dovo (Meziříčko, Blizkov, Bratrušín, Věchnov, Žďár, Bohdalov, Veselí) n. sousedů — sousedova — souse-dovo (jinde) skloňuje se celkem dle vzoru dobřej.

Skloňování zájmen.

1. já	ty	my	
2. mně (mě, ně)	tebe	sebe	nás
3. mně (mě, ně)	tobě, ti	sobě, si	nám
4. mně (mě, ně)	tebe, tě	sebe, se	nás
6. mně (mě)	tobě	sobě	nás
7. mnou	tebou	sebou	nama (náma, námi).

Di ode mě, dej mě, viděl mě, mluvil o mě (Předín).

1. von — vono	vona	voni, vony
2. jeho, ho, něj	jí	jích
3. jemu, mu	ji	jim

4. jeho, ho, jej	— je, ho ju (ji)	je
6. ňom (něm)	ní	nich
7. ním	ňou (ní)	něma (nima).

Předložkový genitiv je většinou *něj*: u něj, z něj, do něj, vod něj. V akkusativě jedn. r. stř. v některých osadách převládá tvar *je* (ve Svratce, Bobruvce, Jamách), v jiných *ho*; tito se oněm z toho smějí. tázající se: Kolik pak jich bylo?

Lokal *ňom* převládá.

„Že se mu *onotoho* zachtělo“ (= čehosi), praví se o tom, kdo něco ukradl a p.

Za přisvojovací genitiv *jeho* užívá se tvaru *jejichho*: jejichho chlapec, děvče, pes, gen. z jejichho strany (mužovy), dat. jejichho holce, akk. modlil se za jejichho rodiče.

1. můj — mý	má	mý
2. mýho	mej (mý)	mejch
3. mýmu	mej (mý)	mejm
4. mýho — mý	mou	mý
6. mým	mej (mý)	mejch
7. mým	mou	mejma.

V gen., dat. a lok. *mý* tam kde dobrý.

1. náš — naše	naša (e)	naše
2. našeho	naší	našejch (ich)
3. našemu	naší	našejm (im)
4. našeho — naše	našu (i)	naše
6. našom (em)	naší	našejch (ich)
7. naším	našou (í)	našejma (ima)

V lokale převládá tvar *našom, vašom*.

Tvary *našich, našim, našima* převládají na Novoměstsku.

Nominativ mn. rovná se zpravidla akkusativu a je pro všechny rody stejný.

1. ten — to	ta	ty
2. toho	tej (tý, ty)	tech (tejch)
3. tomu	tej (tý, ty)	tem (tejm)
4. toho — to	tu	ty
6. tom (tem)	tej (tý, ty)	tech (tejch)
7. tým (tejm, tym)	tou	tema (tejma).

V gen., dat. a lok. jedn. r. žen. je tvar *tý* (ty) obyčejný tam, kde *dobry* (Blížkov, Předín, Svratka, Sazomín).

Nominativ mn. rovná se zpravidla akkusativu a je pro všechny rody stejný: *ty* darebáci.

Tvary rozšířené s prostými všelijak se kombinují:

tech, tem, tema (Rokytno, Žďársko);

tech, tejm, tema (Vitochov, Ždánice, Věchnov);

tejch, tejm, tema (Olešnice);

tejch, tejm, tejma (Blížkov, Lhotka u Žďára).

„Tahlenonc ta písnička.“

1. kdo	co
2. koho	čeho, čí
3. komu	čemu
6. kom	čom, ničom
7. kým	čím.

Skloňování číslovek.

Jeden skloňuje se dle vzoru *ten*.

1. dvě — dva — dvě	tří — tři	štyři — čtyry
2. dvouch	třech	štyrech (štyr)
3. dvoum	třem	štyrem
4. dva — dvě	tří	štyry
6. dvouch	třech	štyrech (štyrch)
7. dvouma	třema	štyrma.

Sedum, vosum, — šístej, sídmej, vusmej, — půl paty, šestý, sedmý, vosmý, — dvě a třicet rokuj (Svratka).

1. všecek — všecko,	všecka	všecky (všechny zř. všecí)
2. všeckýho (všeho)	všeckej (y)	všeckejch (všech)
3. všeckýmu (všem),	všeckej (y)	všeckejm (všem)
4. všeckýho (všeho)	všecku	všecky (všechny)
6. všom (všeckým)	všeckej (y)	všeckejch (všech)
7. všeckým	všeckou	všeckejma (všema).

Časování.

3. osoba mn. má *ou*, kde 1. jedn. má *u*: *vedu — vedou, piju — pijou, hraju — hrajou.* — Přehlasovaných tvarů není.

Slovesa, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, mají 3. osobu mn. rovnou třetí osobě jedn.:

umím	chodím	vím	jíím
umíš	chodiš	viš	jiš
umí	chodí	ví	jí
umíme	chodíme	víme	jíme
umíte	chodíte	víte	jíte
umí	chodí	vi	jí.

Děti chodí do školy, učí se tam pilně a ví už a umí všelico.

Toliko v osadách od „Horáků“ pohraničných jest *ijou* často vedle *í*: chodijou, klečijou, umijou, vijou (Předín). Děti chodijou i chodí (Bobruvka). V Obyčtově 80letá stařena: zvony zvoní v. zvonijou.

Kde je 1. osoba jedu. *ám*, tam je 3. mn. *aj*: čítaj, povídaj, daj. Na Novoměstsku *i* (*í*) ještě trochu vyznívá.

V imperativě jsou 1. tvary obecné řeči vůbec: peč, uteč, pomoz; 2. *ť* mění se někdy v *c*: zaplac, neplete; 3. *j* se obyčejně odsouvá: nebi, zakry, umy (též: zakrej, umej); 4. kde má 2. jedn. *í*, tam má 2. mn. *íte*: sedni — sednite, di — dite.

Příčestí činné kmenů zavřených končí se nejčastěji na *yl -la -lo*: nesyl — nesla — neslo, vedyl — vedla — vedlo, řekyl — řekla — řeklo. Vedle toho jsou také tvary elidované: spad, nes, vez; zřídka neelidované: spadl, nesl, vezl (Slavkovice).

Příčestí trpné končí se v *ej -á -ý*: vedenej — vedená — vedený a má také zvláštní tvar výrokový v rodě středním: sklidíno, spravíno, zvrťíno, vylácíno, zaplacíno. Obecno je tu české passivum: budeš vaděnej, bitej.

Přechodníkův užívá se jen asi těchto: stoja, seđa, kleča, ježa. Je už Božího těla *řikajec*, ale: *děkujíc* pánu Bohu (Heralec). Také tvary: v stoje, v kleče a p. se vyskytují: kousek chleba třebaš v chodě pojí.

Přehled základních tvarů slovesních.

I. třída.

vest — vedyl — vedenej, plest — pletyl — pletenej, kvyst, květyl (květu), příst — přadyl — přadenej, klast — kladyl — kladenej, růst (rost) — rostyl — rostenej; nest — nesyl — nešenej, pást — pásyl — pasenej, tříst (tříst) — trís — třasenej — (třasu), lezt — lezyl; zíbšt — zebe (zabe) — zíblo (záblo);

pect — pekyl — pečenej (puct v Předíně), sect — sekyl — sečenej, tect — tekyl, vlect — vlekyl — vlečenej, řict — řekyl, řečenej, moct — mohyl — zmoženej — (mužu); začít — začal — začítej, přijít — přijal — přijatej, zapít — zapjal (zř. zapil) — zapjatej (zapnout — zapnul — zapnutej jen v Blízkově), utít — ufal — ufatej, žít — žal — žítej; mlet — mlel — mletej, mřít — mřel — umrlejš, vřít — vřel (obyč. vařit), podepřít — podepřel — podepřítej; kryt — kryl — krytej, bit — bil — bitej, šít — šil — šítej, kut — kul — kutej.

Infinitivy: vect, kract, plect, kvycet vyskytují se po řídku (v Předíně, Chlumci).

Sloveso *venít* má v pohraničních osadách v přítomném čase: venn — veneš — venou (Blízkov).

Přechodník *vařoucí* zastupuje tvar vroucí.

Sloveso *zabít* přestupuje do IV. třídy: zabím — zabiš — zabí, imper. zab — zabte.

Jít: du — deš — dou; di — dite, přijte i přídte, poď i poj (sem).

Rožít: rožal, rožel, rožil, rožnu, rožni, rožitej, rožihám.

II. třída.

minout — minul — minutej, tisknout — tisk (tisknul) — tiščenej (tisknutej).

III. třída.

umět — uměl — uměnej, trpět — trpěl — trpěnej.

Čtět (chtít): chcu — chcou, chtěl (zř. chcet — chcel).

Slovesa *hledět* a *vidět* přestupují některými tvary do třídy V.: Ten bude hlídat! No, hlídejte, že mám loket dobřej. Uvidáš, že tam zustanu.

IV. třída.

hodit — hodil, hoděnej, mlátit — mlátil — mlácenej.

V. třída.

dělat (děat) — dělal (děal i ďál) — dělanej, tesat — tešu — tesal — tesanej, hřít — hřeju — hřil (hřál) — hřítej (hřet) zahřel — zahřítej v Předíně), vokřít — vokřeju — vokřil (vokřál), přít — přil (přál), smít se — smil se (smál).

Slovesa V. 2. spravují se častěji vzorem tesatí než vzorem dělání: vořu, pářu, dřimu, dlabu, škrabu, drápu, dupu, kapu, kašlu, kulžu.

Slovesa klouzati, lízati, loupati přestupují do IV. třídy: klouzím — klouzíš — klouzí, chlapci se klouzí. Voloupit jabko. Oni to všecko z tej mise vylíží.

VI. třída.

kupovat — kupoval — kupovanej.

Dat.: dám — dáš — daj, dej — dejte, dal, danej.

Vědět: vím — víš — víme — víte, ví, věděl — vědenej, věz — vezte. Viď = není-li pravda? = vide (v Předíně).

Bejt: su — seš — je — sme — ste — sou, budu — po-
bydu — nabydu, byď; nejsu, nejseš, nejni.

Některé příslovce a spojky.

Zdedky (zde), v dole — dou — dol (= dolů), hor (na horu), ze zád, dom; teď — tejká tedej, neničkom, potome — potomek — potomejk; zasek, — zasejk, honymky, taktom, leží ležmo, bodejt. — Dávají husám česnek *ba* (= a) mak slepicám (Jersín), jenomejk, inu (= ano, Pavlov), ejnu = inu, arci, ba práv (= právě), jesli, nežlivá.

Komparativ příslovci končí se nejčastěji na *ejc*: dalsejc, kratějc, teplejc, chladnějc, zimějc, do Německýho je schodnějc, prv tu bylo peněžitějc (více peněz), vedle toho také na *ejá, ijác*: teplejá, chladnějá, veselejá, špatnějá, pozdějá, pěknějá, škaredějá, dalejá, teplejác. Rád má v komparativě: rejši, rejš.

Ženská práca.

Takovou hospodyň jako pantáta Zeman neměl tak hnedka nekdo v celej dědině. To byla pane jedna čistá ženská! Prát ji bylo jako varit, vorat jako děcka chovat. Povila jich pantátovi pět, ale ani to s ňou nevtříslo, chodila, dělala do poslední chvíle a jak to narozenej svatým křížem požeňala, už jen hlídala, jak z toho koutu vstát a po práci se schánět.

To by byl člověk myslel, že aby pantáta panímámu za takovou příčinnost byl na tejh rukou nosil.

Ale tohle bysme se, lidičky, vomejlili! Pantáta Zeman, to vám byl jeden nelidskej člověk, a čím byl starší, tím byl nelidskejší. Nic si panímámu nepovažoval. Jen hučel a hubačil celej boží den, ten cumel, tu fajfku jen v ty hubě držal a žmoulal,

jen co se pomodlil a najedyl ju vyndal. Dát panímámě na neco, to tak, spíš ju zcuchal a zepsil, až ju bylo haňba, ale na to čertovo koření, na ten tabák, to musely bejt dycky grejcary.

A panímáma chudák ani necekala, nic po lidech nevomlouvala, na muža by nebyla slovo řekla a trpěla jako Panna Marja, nepřírovnáváje hříšnou dušu k Rodičce Boží.

Jen jí bylo nejlitějác, že pantáta dycky před lidma říkal, že by scel bejt ženskou, že žensky nic nedělajou a že po nich nějni tu práci vidět, že se jenom roztahujou, ta ženská práca že je pro slepicu a ženskejm že von nikdá nevěří, že neco dělajou, šak že pro to jen žensky tak moc mluvijou, že na žádnou práci starost nemajou a chovajou a matlajou se s tejma faganama, aby nic inýho dělat nemusely.

Tyhle vejvody pantáta nejradějác vykládal, dyž se sešli mužsky na besedu a panímámu s tím trápil.

Panímáma byla moudrá, nescela, aby se s ňou pantáta snad blízal a koutkoval, anebo jen ukazoval a vynášel, co udělá, ale tohle jí bylo líto.

Jednou v nedělu vodpoledne bylo zasej u Zemanů pár sousedů na besedě. Panímáma měla náky dření v životě, nák nastydlá a teď se krčila u kamen. Ale ne na prázno, to to, zašívala nákej ten hábek na ty hažarti; to víme, co toho takovy fagani rozedřou.

Co pak je panímámě? ptal se jeden soused. „Scete stonat, nebo snad kvokat?“

„E co vás pantáto vede, to by mě tak scházelo, už máme toho božího požehnání dost“, panímáma se celá začervenala, tak ju bylo haňba

„E žensky porád stůnou, dyž se jim nesce dělat neb dostanou chuť na neco dobryho, hned je tu neduha, hned jim nekde neco nedolíhá“, pronesyl pantáta Zeman.

„Abys ty přes žensky neco neřekyl“, povzdychla panímáma.

„A nejni to prauda? Taková ženská nemoc je dycky vymejšlenost, žensky sou jako koze: dyž ju napadne, tenkrát scípá, a dyž vopraudu umře, teprvá aby člověk řekl, že jí přece neco bylo.“

Už ani sousedi pantátu neposlouchali v tyhle hloupy řeči a počali se panímámy ptát co jí schází a radili to vono, jeden

nakouřit, druhy namastit, třetí svařit kořalku s cugrem, štvrtej žvejkat kmín anebo černý kafé s rumem.

„E šak vono to přejde, to já si jen hovím, že je ta neděla, a dyby nepřešlo, tudle náš tata by byl myslím rád, dybych mu skřapla; namluvil by si jinou, já mu beztoho nic nedělám a jen ho vobžírám.“

„Ale, ale panímámo, to tak nemyslete, šak von pantáta ví, co na vás má, a to se říká jen tak vod plic, vod srca to nejde“, chlácholil kmostr.

„No mamó, nehubač, šak nejni zle pro slovo, ale to je jednou recht, že po ženskejch nejni prácu vidět, tudle člověk dyž vorá nebo vláčí nebo seče, to je jedna práca, je ju vidět a cejtít na tělu, ale to vaše vaření a umejvání po tem je houbec, to je jen takovy přicmrdování a žádná práca.“

„Tak víš ty, tato, co, tudle si беру sousedi za svědky, udělejme to takle: já pojedu zejtra vovorávat jabka a zrouna konce vohrnu motykou, a ty zustaň jen ten jeden den za hospodyňu v stavení, a huvidíme, kdo vic dokáže,“ řekla panínáma.

Sousedí se řebili a vyhhlali, ale hned se toho chytli, že je to jeden dobrej nápad a že to bude sázka. Pantáta Zeman se škaredil, ale musel svolit a teď se domlouvali, kdo co musí udělat.

„Tak slyšíš ty všetečná Evo, teď já ti povím na zejtra tvou prácu: ráno nakrmíš volky, vočešeš, vohřebelcuješ a pojeděš na pole, na zadní hony, vovoráš ty jabka; ale dej pozor, ať nepolámeš moc stromky, ty konce zrouna pak voprau, a houvratí můžeš cely vókopat, pak k večeru skoč na louku a tam pod bříhem huděláš steku — skrzevá dyby přišel dýšt, aby se voda pěkně rozlejšala vod rymičku“.

„No to je toho“, pleskla si do ruk panímáma. „Tak ste, sousedi, svědci, že to všecko dokážu; a teď budu já rozkazovat, co ty budeš dělat. Teďa ráno; no to já ti přece podojím a při tom už tu snídaňu uvařím, pak pojedu na pole, pastvica vodežene krávy, a Jobek požene huse na příhon, tak uklidíš, umeješ nádobí, uděláš housatom a kuřatom míchanicu, natrháš a nasekáš do husencky míchanice kopřivy a bodláčky. Pak dáš sviňám, pak vober jabka, ať se nevařijou s koncema, vymej je, postav a pak bude pomalu deset hodin. Tak honem zastel v chlivě, nežlivá pastvica přížene, ale přesekej slámu, pak zavolej Jobka s příhonu

a nakrm housata, a ať zase žene, pak mě pošleš svačnu, ale dobrou, jako ty mejváš, kus chleba s tvarohem a flašičku dobrý kořalky, jářku, dyž budu dělat mužskýho, tak ať to taky mám jako mužskej. Pak chystej na voběd. V sobotu sem nevrtěla, tak můžeš zvtět, pak vypař čepák, podmáslí dej do toho černýho velkýho kozáka, bude na voběd, no a k němu uvaříš drceny jabka, a kouskem putru se vomastijou. Můžeš je zalejt k drcení podmáslím. A dáš zasejc sviňám, ale jabka hodně roztluč a zronna zasyp šrotem a vosol, a ať jim to nedáš horcky. A já, až přijedu dom, tak si lehnu na lavicu, jako ty to děláš každej den, kouřit nebudu, ale po vobědě si schrupnu. A vodpoledne zasejc umeješ a ty michanice uděláš a sviňstvo a drůbež vobsloužíš a mě svačnu pošleš, no a večír ti už zasejc pomůžu.“

„To je řečích, celá letanija, tohlenc se budu jednou rukou na zádech škrábat a druhou to podělám“, smál se pantáta. „Ešče si třeba pospím a nekam na besedu dojdu.“

„Uvidíme“, smála se panimáma i sousedé.

Druhý den ráno jela panimáma do pola. Po cely dědině na ňu hlídali jako dyž ju neznajou, protože susedi tu její s pantátou sázku roznesli. Vona se jen smála, švihala bičem a pozdravovala. Práca jí šla jako dyž hraje, ani při tem nezaklela.

Ale pantátój bylo hůř. Pastvica vodehnala, Jobek vzal Marušku sebou, Nácek šel do školy, a Pepinu s Frantem měl pantáta doma. Pepině bylo štyry leta a Frantovi dvě. Dyž mama vodjela, začal Franta bučet, pantáta s ním musel hrát, dát ho na kolítku a Pepina muselo kolbat, pak zas bučelo Pepina, že prej má hlad. Pantáta mu dal krajic a bouchanec, bučelo ešče víc. Pantáta ho vyhodil, a vono bylo hned pryč, metlo nekam do dědiny. Teď měl pantáta všecko udělat. Sotvá zametl a uklidil sednicu, musel dělat míchanicu, spálil se, dyž cedil jabka; dyž trhal na zahradě kopřivy a bodláčí, popálil a popíchal si ruce, teď už rumplovali ušípanci, a musel jim chystat. Pak bonem zastýlat, posekal slámu, hučel, že ju mohly žensky aspoň s pjatra schodit, sotvá to udělal, byla tu pastvica. Poslal ju se svačnou. Dyž děvče přišlo, ptal se, co že dělá panimáma.

„Co by dělali, sedli si na mezu a svačínali, povidali, že dajou dobytkům vodpočnout.“

Pantáta se zamračil a řekl pastvici, že budou vrtět, ale vono žaba že prej ne, že musí za dětma na příhon vzít housata dom a nakrmit je, a pak že pude na trávu housatom na noc.

Pantáta nevěděl kuďy kam, vлил smetanu do másnice, pak si zpomněl, že ju nevyprařil, slil smetanu zpátky, trochu jí rozlil a honem volal ze dvora Bosáka, ať ju slíže. To se Bosák poměl!

S vrcením to šlo zle, pantátu hned bolely ruce, měl už roztopeno, protože se pro sviňstvo a pro drůbež vařily tři hušáky jablek, každej na putnu velkej; musel přidávat do peci, celej se spotil, a v tom přišly děcka, Jobek a Maruška a přivedly Pepínu celou zmáchanou, někde padlo do louže, bučelo, že bude řezany, pantáta musel ho převlíct a šel zasejc vrtět. Tu se zbudil Franta a říčel, chcel se chovat. Pantáta nevěděl, co s ním, tu radil Jobek: „Tati, to si musíte Frantu na záda do plachty huvázat, maminka to tak dělajou, dyž majou prácu.“

Pantáta to udělal a vrtěl s Frantem na zádech a s fajfkou v hubě dál. Jobek letěl ven, a brzo byl plnej dvůr dětí a koukali se, jak pantáta vypadá, jako na komediju.

Zvonilo poledne, dyž pantáta cedil podmásli, ale to byl kříž. Jabka k jídlu voloupal, ale nechal je rozvařit, jak pořád vod toho vrcení běhal, spěníla se mu smetana, a měl puťr jen v kroupkách a jako bláto.

Rozvařeny jabka vocedil a nalil na ně podmásliho, nedalo se to drtit a bylo to jako náká vomáčka.

Panímáma dojela, dala volky do chlíva a šla k vobědu. Sedla ke stolu a začala sakrovat, že nejní ešče voběd, jako to pantáta děal.

Pastvica se řebila a děti taky. Frantu vzala panímáma na klín, Pepína žalovalo, že ho tatínek šidili, že dostalo malej krajíc chleba.

To byl voběd! Žádněj nechcel jest, jabka daly děti Bosákoví, a podmásli bylo vod toho hloupyho vrcení skoro taky k ničemu, kroupky v ňom plavaly; a tak nadrobila panímáma chléba a najedli se toho.

„Teď sem si chcela lehnout, ale pudu radějác na prohlížku“, řekla panímáma a šla.

Přišla do chlíva, bylo zastláno, ale jak! Celá se zamazala. V kuchyni krámů, jako by se byla svarba strojila, a zatím se ani nenajedli. Podmásnica špinavá dole vod pantátovejch noh,

trdylko vod ruk, zrouna ju panímáma šla do rymička namočit. V síni nezaměteno, po šupně sláma, jak ju pantáta s pjatra dol táhl, na dvoře šmetí, huse neměly v kotlině zastláno, kuřata pískaly hladem, slepice pantáta pustil a nezvoldal.

Panímáma se smála a zavolala sousedi. Ty se hyhlali, až si břicha drželi.

Pak jela panímáma zasejc na pole, a pantáta měl poklízet, pastvica mu pomáhalo, ale naschválem málo. Dyž posílal svačnu panímámě, neměl nic hotovo, děti dostaly všecky řezu a říčely jedno vic než druhy. A dobytky panímáma ešče podojila a napojila.

Nemohyl si pantáta ani sednout ani vodpoledne. Než spravil sviňstvo, zas vobíral jabka, a dyž panímáma k večeru s pola přijela, tak musela vo dušu k práci, aby neměli lidi i zvířectvo hlad.

A sousedi přišli na bésedu a vysmáli se pantátoj; von musel přiznat, že majou žensky dost co dělat a že je ženská práca taky práca, třeba ju nebylo po nich vidět.

A pantáta poslal na udobřenou pro dobrou kořalku, a panímáma nasmažila kutchan vajec a dala putr, kerej zatím v lochu stuhl, k chlebn, a sousedi se poměli, jen se pantátoj smáli, že se při tom pořád škaredil.

Ale pantáta Zeman si vod ty doby panímámu lepčí považoval.

Povídačka ze žďárských hor. Napsala *Vlasta Pittnerová*.

II. Jemnice.

H r a n i c e: Police, Kdousov, Mladoňovice, Racovice, Budkov, Radkovice, Kynice, Krasonice, Horky, Želetava, N. Hříše, Jersice, Budiškovice, Třebětice, Ostojkovice, Baňovice, Pálovice.

V okolí Jemnice lid svou řeč nazývá „českou“, u N. Hříše „moravskou“.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se dlouží: *a*) po česku ve slovech: pára, lávka; *b*) ve slově pástvisko — pástviščata; *c*) v genitivě mn. slov: strana — strán, rana — rán, vrata — vrát, do kořán.

2. *a* se kráti ve slovech: krava (na Dačicku kráva), davno, nedavno.

3. Koncové *a* trvá celkem nepřehlasováno: kanca, u ševca, do koša, do hrnce, s koňa, sklenica, duša. Slyšeti však i tvary přehlasované, a to častěji než na Žďársku a Novoměstsku. V Krasonicích 50letá žena (r. 1883.) užívala již dosti hojně tvarů přehlasovaných: u ševce, do koše, zabili kance, l. máje, to je naše zahrada. — V Třeběticích mluví se vedle: u Němca, mládenca, kuža a p. též: do Chlumce, syn našeho hospodáře, půl čtvrtá tisíce, patálije.

e, é.

1. *e* má v okolí Jemnickém zvuk něm. *ä* a prodlužuje se druhdy po způsobu českém: léží, bjéží.

2. *é* (ie) mění se v polodlouhé *ý* (*i*): *a*) ve jménech: mýno, pýro, dýšt, krýv, chlib, mlíko a p.; *b*) v infinitivech kmenů zavřených: nýst (v. nest), plíct, výct (v. vect), vlíct, píct, síct, týct, jíst; *c*) ve skloňování jmen přídavných: dobrýho, dobrý; *d*) ve spojení *nyž* (= než).

3. *ě* tvrdne ve slabice *uě* jako na Žďársku a Novoměstsku: nekdo, neco, nekdy.

4. *ě* se mění v *í* v indikativě praes. slovesa hnáti: žínu — žineš atd; ale: požeň.

i, í.

1. Hlásk*a* *i* má zvláštní zvuk, znějící mezi *ě* a *i*, tu více k *ě* (jmenovitě v pohraničných osadách Třebelovicích a Raco-
vicích), tu více k *i* se kloníc. Po retnicích je před touto hláskou všude zcela zřetelně slyšeti *j*. Zvláštní tuto hlásku označujeme písmenem *ž*.

bi, *pi*, *vi*, *mi* = *bjž* (*bje*), *pjž* (*pje*), *vjž* (*vje*), *mjž* (*mje*)
bjž, slabjčkář, hrabjžšče, slíbjžt, drábjž, holubjž, — pjžo, slepjžca, spjž, — vjždličky, lavjžca, rukavjžca, do Budějovjžc, vjžtám vás, vjžklat, zbavjžt, postavjžl, bratrovjžl, houvjetka (= úvitka, silná tyč), — mjžsa, o sedmjžl, vezmjžl.

Nominativy mn. holubjžl, pávjžl, chlapjžl liší se tu výslovností zcela zřetelně od akkusativů holubjž, pávjž, chlapjž; podobně liší se: 10 hođin bjžlo, ale nebžlo. Kdo vysloví po česku „Dej mi“

(*i* střední), tomu odvěti, že prý „kovář má dejmý“, t. j. dýmy = měchy.

li, ři, ni = *lí, ří, ní* (*le, ře, ně*): líst, políca, stolička, slíva, pálit, pomýslit, — peřina, v kouří, namířil, — honit, lehní si.

di, ti, ji = *dí, tí, jí* (*dě, tě, je*): hodína, hodit, vodit, — v šupletí, vo pětí, — ale: vo šesti, kosti, hosti (*i* čisté), — jědlo, dojět.

zi, si, ci = *zî, sî, cî* (*zÿ, sÿ, cÿ*; v. níže *y*): zîma, vozît, na vozî, na vobrazî, dal kozî, — vosika, nosît, na kosî, — cîbula, v obcî, na pecî, po silnicî.

ži, ši, či — *žî, šî, čî* (= *žÿ, šÿ, čÿ*): žid, žito, — šidit, cîcvár, v košî, v nušî, — čítat, vláčít.

2. *i* zní jen polodlouze jako v obecné češtině. „Tři nítí“ a pět nítí“ znělo mně stejně dlouze. Studující z té krajiny rodilý tvrdil mi, že „ucho naše lokal kosti a instrumental kostí, ač znějí *skoro* stejně, přece z výslovnosti rozezná“. Možná, že při tom rozeznávání působí grammatické svědomí; mně nebylo lze postřehnouti nijakého rozdílu.

3. Tímto způsobem dluží se *i* v nominativě množném: vojáci, žebráci, tři.

4. V slabikách *lí, ří, zî, sí, žî, šî, čî* zůstává *i* nezměněno, jenom *ci* mění se někdy v *cij*: cîjtít, cín = cîjnek (cejnek).

5. České řvátí zní tu řivat: krava řive.

y, ý.

1. Hláska *y* zní temně, asi uprostřed mezi lašskopolským a českým *y*. Hlásku tuto označujeme písmenem *ý*: rÿbÿ, pÿskÿ. kravÿ býľÿ, vÿskočil. Právě tak zní též *î* v slabikách *zi, si, ci, ži, ši, či, li, ři* v příkladech výše vytčených.

2. *ý* mění se v *ÿj*, v Jemnici a odtud na jih (v Palovicích atd.) v *ej* přecházejíc, jako na sousedním Dačicku: strÿje, býjk, pÿjcha, tÿjden, býjvám, hÿjbám, umÿjvám, vÿjmluva, vÿjplata, dobrÿj, dobrÿjch, dobrÿjma.

Rÿpat = rÿti, rÿjpat (rejpat) = rÿpati.

o.

Hláska *o* mění se v *û* (*u*) v týchž asi slovech jako v sousedních podřechích: kuza, nuša, luj, vubec (obec) a p.

u, ú.

1. Koncové *u* trvá celkem nepřehlasováno: našu práci, žlicu, sklenicu, dušu, večeru. Zde onde však slyšeti i tvary přehlasované: svini (Kynice), práci (Třebetice). Pravidlem jsou nyní skoro všude akkusativy: *jž*, pro *nž*. Chci (Třebetice) — nechcu (Kynice).

2. *ú* mění se vesměs v *ou*: louka, za chalupou, budou, tlouct.

ou v instr. vzoru duša trvá nepřehlasováno: pšenice, sklenice; v instr. vzoru kost zpravidla se přehlasuje: kosti, za vsi; tak i: pod paží, za Telčí, pod májí (nom. mája).

Obec Slavikovice dělí se ve dvě části: první chalupy a druhé chalupy. I říká se: u prvních chaloup, u druhých chaloup; sice zní genitiv mn. chalup.

ej, ěj, yj.

1. *ej* původní i přehlasované jakož i *yj* mění se v *ýj*: výjce, dělýj — dělýjte — dělýjme, dýjchýj, vjíklýj, nýjsu — nýjni, mýj, zakrýj, včeryjší, nýjlepší.

2. *ěj* mění se v *žj*: moudřejší, hodnější, přemýšlěj, sáděj (= sázej), — našejch — našejma (= našejch, našejma na Dačicku).

Sraženiny.

Ach (= abych), dých (= dybych) — dýchme, jách (= já bych; ale: že bých, nikoli: žech), nákyj (= nějaký) — náká, dobrotyro.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

Skupina *sh* mění se jako v sousedních podřechích v *sch*: schořet, schodit, schodnout se.

d, d'; t, t'.

d mění se v *r* ve slovech: svarba, herbávi.

Koncové *t* neměkne ve slovech dle vzoru kost: nit, chut, spravedlnost, dost;

t a *d'* tvrdne ve slovech: zet, zed, zpověd, dyšt a v imperativě pust;

t mění se v *c* v imperativě: plac, vrac, chyc, mlac a ve slovese chcet;

ft v imperativě mění se buď v *ct* nebo *jt*: mlacte, vracete, chycete, plajte;

t — *s* mění se v *j* — *s*: vraj se, posvěj se;

dt mění se zpravidla v *jt*: neshojte, hlejte; ale: zavecte;

t nemění se v *k* ve slovech: tlustŕj, tlouct, tlačít;

dj, *tj* nemění se v *z* a *c*: hádět, vŕchádět, kátět, osvoboděňj, huděňj, zahoděňj, vyplatěňj, vŕmlátěňj.

v, f.

v se mění v *b* v předložce bedle;

v se nemění v *u* jako na Žďársku: kavka, děvče;

v se mění v *j* v místním jméně Slajkovice = Slavíkovice;

v se přisouvá ke každému náslovnému *o*: voko, voves, vobéd, vošídít;

f se mění u *v* ve slově trouvat.

k, h.

k se vysouvá: Humperk — Humpeříček (kopec s kapličkou u Krasonic);

h se střídá s *k* (*g*): hdo v. kdo, hdŕ v. kdŕ, hde v. kde;

h se vysouvá ve slovech: nedo, nedŕ, nede, nide;

h jest přídechem každému náslovnému *u*, *ou*: hu souseda, hudělal, hutekl, humím, hulevilo, hušî, hudít, hučít, houl, houhor, houvod, houtery, houvoz, Houjezd; výjimkou též: hosud.

Náslovné *u* jest bez přídechu vyjmouc: harmara, harest, Hanka. V Kynicích i náslovné *u*, *ou* jest bez přídechu kromě houl.

z, s, ŕ, č.

s měkne v *š* ve slovese mušet, *s* a *z* v imperativě: proš, nevož, nekaž a p.;

s mění se v *c* v přídavných na *skŕj*: moravckŕj, krejčovckŕj, panckŕj a v podstatném cvorník.

Koncové *s* mění se v *j* před sykavkou: paj se, zaj sme jeli, proj za nás.

Koncové *š* před sykavkou mění se všude v *j*: aj zasejc, uj snědl, aj se vrátí, nej zavře;

šč trvá nezměněno: měščan, ščestí, strnišče; jen ve slově děšč mění se v *št*: dyšt;

rc mění se v *jc*: kojce, svijce, matijce, babijce, na tejce (tejčka).

j.

j se vysouvá: pud.

j se mění u *v*: Houvězd (= Oujezd).

Přes myk: žlíca, másleníca.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor: *holub, dub*.

Jedn. 1. holub	dub	Množn. 1. holubjî	dubý
2. holuba	đuba	2. holubu	đubu
3. holubovjî	đubu	3. holubum	đubum
4. holuba	đub	4. holubý	đubý
5. holube	đube		
6. holubovjî	đubě	6. holubech (ách)	đubech (ách)
7. holubem	đubem	7. holubama	đubama.

2. Vzor *muš, nuž*.

Jedn. 1. muž	nuž	Množn. 1. mužî	nože
2. muža	noža	2. mužu	nožu
3. mužovjî	nožu	3. mužum	nožum
4. muža	nuž	4. muže	nože
5. mužî	noží		
6. mužovjî	noží	6. mužích	nožích
7. mužem	nožem	7. mužema	nožema.

Plášť má: plášča, plášču atd.

Vzor *obraz* skloňuje se dle vzoru *nuž*: na vozî, v lesî, pěkný vobraze, má dva pse.

Instrumental mn. kmenů měkkých končí se zpravidla na *ema* (řídčeji *ama*): hrncema, košema; tak i volema v. volama i volma, kotlema a p.

Akkusativ mn. je pravidelný: Jsou tam vojáci, ptáci odletěli — viděl vojáký, chýtal ptáký, raký.

Skloňování jmen rodu středního, nehledíc k některým zvláštěm hláskoslovným, nahoře vytčeným a ku tvarům obecné řeči vůbec vlastním, neliší se hrubě od jazyka spisovného.

Místo má v lokale: místěti.

Výjce (vejce): výjce, výjce, výjce atd., mn. výjce, vajec, výjím, výjích, výjcam.

Vokativ jedn. vzoru ryba rovná se někdy nominativu: tetka! kmotra! Francka! Tonka! v. Maryno! Nano! Terezo!

Vzor *duša*.

Jedn. 1. duša	Množn. duše
2. duše	duší
3. duši	dušám
4. dušu	duše
5. dušo	duše
6. duši	dušách (ich)
7. dušou	dušema (ama).

Instrumental mn. končí se zpravidla na *ema*: ružema, kužema, hrabjicema.

Jména na *sa* a *za* (kosa, koza) a na *la* (jehla, škola, truhla) skloňují se dle vzoru *duša*, kromě instrumentalu mn., který se tu zpravidla končí na *ama*.

Koncovka *árna* mění se v *áreň*: pekářeň, kovářeň, vovčíreň, a jména ta sklánějí se tolikéž dle vzoru *duša*.

Vzor *kost* má v instrumentale jedn. *í*: kostí, nití, za pecí; v lokale mn. bývá *ích*: v kostích, v pobožnostích, instr. mn.: kostima.

Vzor *mrkev* má gen.: mrkvje, dat. a lok.: mrkvjî, instr. mrkvou; množn.: mrkvje, mrkví, mrkvám, mrkvách, mrkvama.

Krv má gen.: krvě, dat. a lok.: krvjî, instr.: krvjí.

Vzor *kamen* skloňuje se dle vzoru *dub*.

Skloňování jmen přídavných.

(pro všechny tři rody)

Jedn. 1. dobrýj — dobrý	dobrá	Množn. 1. dobrý
2. dobrýho	dobrý	2. dobrýjch
3. dobrýmu	dobrý	3. dobrýjm
4. dobrýho — dobrý	dobrou	4. dobrý
6. dobrým	dobrý	6. dobrýjch
7. dobrým	dobrou	7. dobrýjma.

Nominativ mn. rovná se akkusativu a je pro všechny tři rody stejný: jemnický páni, znojemský měščani, dobrý lidi, hodný chlapci, vostejevský sousedi, byli hodný, nekerý sou chudý, přišli celý mokrý, páni byli pozvaný, lidi byli grobianský.

Přídavné přísvojovací končí se na *u -ova -ovo* a skloňuje se celkem dle dobrýj. Přídavná tato tvoří se také od vlastních jmen adjektivných: Sušickýj — Sušicku — ova — ovo, Holýj — Holu, Šťastnýj — Šťastnu.

Komparativ je celkem pravidelný: moudrýj — moudříjší — nýmoudříjší. Dobrýj má lepčí, hezkýj — hezkýjší.

Skloňování zájmen.

1. já	mý
2. mje	nás
3. mji, mje	nám
4. mje	nás
6. mje	nás
7. mnou	nama.

1. von, vono	vona	oný (pro všechny tři rody)
2. ho, něho	jí	jích
3. mu, němu	jí	jím
4. ho (jej), ho	ji	je
6. ňom	ní	ních
7. nim	ní, ňou	nima

V Třebeticích a některých jiných osadách na západ od Jemnice je akkusativ m. *ho* i *jej*, stř. *je*, v ostatních je toliko tvar *ho* pro rod mužský i střední.

Akusativ r. ž. má všude tvar přehlasovaný *ji*, pro *ni*.

Předložkový genitiv mívá skrácený tvar: uňho, bedľňho (vedle něho).

Jejichho má týž význam jako na Žďársku; mimo to znamená také tolik co Jejich, když oslovujete onikají: To je jejichho nuž = Váš.

Lokal jedn. r. m. a stř. je *ňom* tak jako: našom, vašom, čom, všom.

Zájméno *mu*j, *má*, *mý* skloňuje se celkem dle dobrýj: mýho bratra, mý sestře atd.

Jedn. 1. náš, naše	naša	Množn. 1. naše (pro všechny tři rody)
2. našeho	naší	2. našých
3. našemu	naší	3. naším

4. našeho, naše naši (našu)	4. naše
6. našom naši	6. našijch
7. naším naši	7. našijma

1. ten, to	ta	tý (pro všechny tři rody)
2. toho	tý	týjch (tejch, těch)
3. tomu	tý	týjm (tejm, těm)
4. toho, to	tu	tý
6. tom	tý	týjch (tejch, těch)
7. tým (tím)	tou	týjma (tejma).

V Kynicích a odtud na sever jest instr. tým, v Budiškovicih a odtud na jih už tím.

V genitivě, dativě a lokale jedn. r. ž. je tu všude tý proti žďárskému tej.

Tvary těm, těch vyskytují se po řídku vedle týjch, týjm (v Kynicích).

Skloňování číslovek.

Jeden, jedna, jedno skloňuje se zcela dle ten, ta, to. Ostatní číslovky mají tytéž tvary jako na Žďársku, leda že vedle tvaru dvouh slyšeti také dvou: ve dvou domech (Třebetice).

Všecek má všeho v. všeckýho, v lok. jedn. r. m. a stř. všom; v čísle mn. všechný (pro všechny tři rody), všech v. všechnýjch atd.

Časování.

1. Slovesa, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, mají v 3. osobě mn. *a) íjou*: chodíjou, učíjou se, víjou, jíjou (osady na východ od Jemnice), *b) íjou* vedle *í*: chodíjou, klečíjou — chodí, klečí. Když oslovující onikají, užívají českých tvarův obecných: vědí, rozumějí, slyšejí (Budiškovice), *c) í*: děti spjí, voný to nevěří a vadí se, voný mji uvaří neco (osady na západ od Jemnice).

S 3. os. mn. na *ají* neodsouvá se *í* jako na Žďársku: říkají, zpívají, dají.

2. Přechodníky jsou jen: stoja, chođa, seđa, kleča (v Kynicích a okolí). V okolí Jemnice užívá se některých přechodníků s předložkami: Na stoja se zatkla (zadusila se stojíc), na leža jed', s kleča usnul.

3. V přičestí činném v některých osadách převládají tvary neelidované: sedl, vedl, lehl, řekl (Kynice, Krasonice, Lomy; za řeči však i: nes, ved, řek), v jiných elidované: leh, ved, sed si, příběh, nastoup (Třebelovice, Racovice, Palovice).

Dačické tvary: lehu, uteklu a p. slyšeti jen po různu v Třebeticích a Manešovicích.

4. Přičestí trpné: odvedenýj — odvedená — odvedený, hutitýj — hutitá — hutitý, pokrýtýj — pokrýtá — pokrýtý, trpjenýj, hoděnýj, hraděnýj, osvoboděnýj, zaplatěnýj, vylátěnýj, — Už je zaplatino, vylátino, posečino, vyhodino — žito je posečený, vylátěný atd.

5. Infinitiv a některé důležitější tvary:

I. třída.

Číst, klast, kract, vect, kvject — kvjetu, myct (mésti), plict, rost — rostu — rost, rostla — rošť, roste, trást, vezť, nest, moct — muž, pĵict — peču, sict — seču — sek, týct, zapĵit — zapĵal — zapĵitýj, hutit — huťal i huťl — hyťitýj, žit — žal — požitýj, vzit — vzal — vzitýj — vezmĵ — vezmĵte, dřit, mlet, třit — trĵ — tři — třiťe, prostřit, vřit, mřit, zăbst, zabe — zăbľo, — krýt — krĵju, krĵj, lit — ľju — ľj — litýj. —

Sloveso hnĵiti je neznámo. Mĵsto hrĵzti uĵivá se tvaru hrĵzĵat — hrĵzĵu — hrĵzĵal. Mĵsto mor. roĵit řĵká se rozsvĵitit

II. třída.

Lehnout — lehnĵ, lehnĵte — leh.

III. třída.

Humĵet — humĵĵm, humĵĵjou — humĵel, chcĵt — chcĵu — chcĵi, chcĵte, chcĵl (chcĵt n. scĵt — scĵu — scĵl v Kynicĵch), spat — spĵĵm, spĵĵjou — spĵĵ — spĵte.

IV. třída.

Prosĵt — prosĵm, prosĵjou — proš, prošte — prosĵl — prosĵenýj, kazĵt — kaĵ, kaĵte, vozĵt — voĵ, voĵte.

V. třída.

Kătĵť — kătĵm — kătĵľ — kătĵěnýj, săďĵť — săďĵm — săďĵľ — săďĵěnýj, vĵchăďĵť — vĵchăďĵm — vĵchăďĵľ.

Důležit je v této třídě zvláště tvar imperativu: dělŷj — dělŷjme — dělŷjte, sádŷj, kátŷj, vychádŷj, přemŷjšŷj, tesŷj, hŷjbyŷj, orŷj, vŷjklŷj, cpŷj — cpŷjme — cpŷjte, dŷjchat — dŷjchŷj.

Hřet — hřeju — hřej — hřál, přát — přeju — přej — přál, smát se — smjeju se — smjej se — smál se.

Hnat — žínu — žínou — žeň — hnal — hnanŷj.

Místo okřáti říká se vokřáhnout: vokřáhnou — vokřáhnŷ, vokřáhl.

B ŷ j t.

Su (sem)	nŷjsu	bŷjđ
seš (sí)	nŷjseš	bŷjđme
je	nŷjni	bŷjđte
sme	nŷjsme	
ste	nŷjste	
sou	nŷjsou	

Některá příslovce.

Dom (Třebetice) — domu (Palovice), dol (= dole), vod zdula, dneskym (= dnes), nŷjčkomy, záhy, teprove, jo (= ano), lele — lelete n. lale — lalete (= mor. hle — hlete).

Komparativ příslovci jest: teplejc, studenŷjc, pěknŷjc atd., rejši (raději).

Kdo snědl holoubjátka?

Ševcovka upekla dvje holoubjátka, jedno pro sebe a jedno pro muža, pječně barvy zlatŷ, postavŷila je na pec a šla nekam ven. Švec zatím šil. Chvílkama zdvihl nos a čuchal do sebe hezkou vůňu, kerou byla celá sedníca nadchnutá. Konečně ho zarazila vůňa tak hodně, že mu mlsnota dŷl na stolŷjce posedět nedala. Sotva žena paty ze dveří vŷtahla, bŷl ze stolŷčkŷ zhuru u randlíku. Spŷš ale, nežli pro jedno sahl, pozoroval, nŷjni-li žena v síni, a to z tŷ přŷčŷnŷ, že se ženŷ moc bál. Venku bŷló tŷcho, a švec v čerstvostŷ holoubjátka vŷtáh a sněd. Mlsný jen dŷž oblŷznou, a hladový dŷž se najŷjou, je starodávnŷ příslovŷ. Švec bŷl ale mlsný i hladový: teda nebŷlo jednoho holoubjátka dost; proto se takŷ bez delšího rozmŷjšlenŷ do druhŷho pustŷl a beze všeho sněd. Potom sedl na třínožku a bedlivě šil. Žena přŷšla do sedníce, a že bŷlo právě poledne, uchŷstala na stul

talíře a dala objed. Všecko šlo dobře, jak přišlo, ale na pečeňu, nastala z čista jasna bouřka. „Kdo snědl holoubje?“ znělo první udeření. „Mje se neptýj, já ne; dýť sem ani nevěděl, že je pečeš!“ zněla zase vodpověď, a to šlo v jednom kusí dál, otázka za otázkou, vodpověď za vodpovědí. Švec se nepřiznal, až konečně řekl, že to žena sama snědla, co na ňom na ubohým níčko sce. „No dobře teda, necháme hádky prozatím; ale od této chvíle nebudem jeden ani druhýj mluvjít. Kerýj bý spíše promluvjil, na tom to zvustane, že holoubje snědl.“

Tak rozhodla ševcovka a podle jejího výjroku musilo se stát. Vod tý chvíle býlo v ševcovým domje jako v hrobje. Mrzelo je to dost. Ševcovka nemohla se vadit a klevetý výpravovat, ševcovjî se zase stýjskalo, že nemuže vodpovídat a zpívat, i radší bý její vádu býl poslouchal, než to mrtvý ticho snášel. Ale první slovo výřknout přece nescel jeden ani druhýj. Býl třetí den od tý doby, co naposled spolu mluvjili, dýž zastavjil u domku kočár, sloužící skočil dol a ptal se na cestu k mjestu. Už mjela ševcovka hubu otevřenou na vodpověď, ale najednou zase sedla a jen hukázala rukou na stranu, kadý mají jet, a švec hudělal to taký. Sloužící přjida nazpátek povídal pánovjî svému, že sou v chaloupce dva němý. V tom výbjehne ševcovka z chalupý, kerá si býla neco v ýmýslila, a leze k pánovjî do kočáru, dávajíc na srozuměnou, že mu cestu hukáže. Pán hudělal místo, kočí praskl do koní a už ujížděli. Tu křičí švec z vokna: „Ženo, ženuško, neodjízďj a odpust mjî, já snědl holoubjátka!“ Žena se dala do smíchu, až jí krýv do tváří stoupala. Níčko teprve pánovjî celýj kousek výpravovala. Pán se srdečně zasmál a dal ševcovce dukát, abý si koupjila jiný holoubjátka; z týjch nedostal ale mlsnýj pan manžel ani na zub.

Slavíkovice u Jemnice.

Napsal stud. *Jiří Puchnar.*

III. Dačice, Telč, Třešť.

Na jihu a na severu podřechí toto hraničí s územím německým, na východě s podřechím jemnickým a žďárským, na západě jde podél hranic českých, je přestupujíc.

Lid v oblasti tohoto podřechí nazývá sám sebe všude „Čechy“ a mluví „česky“.

Samohlásky.

1. **a** kmenové i koncové přehlasuje se všude tou měrou jako v obecné češtině: nom. jedn. čepice, práce, kaše, růže, neděle, akk. jedn. muže, zajíce, koně, gen. jedn. do koše, s nože, do kouře.

Ostatek *a*, *á* má touž povahu a podrobuje se týmž změnám jako na Žďársku: pomohat, dopomohej a j.

á zdobněných slov v *átko* zůstává nezměněno: kuřátko, prasátko, housátko, poupátko.

2. **e** má zvláštní, moucený zvuk, podobný něm. ä, jako ve východních Čechách: mäd, chläba, v lätě, sät, vädäš.

é mění se v polodlouhé *ý*, *í* v infinitivech kmenů zavřených a ve skloňování jmen přídavných: nýst, výst, píct, lizt, atd. dobrý pjivo, dobrýho, dobrýmu.

e se mění v *a* ve slově naštovice.

ě netvrdne v slabice *ně*: někdo, nějakej, někde, někdy, — stůně.

ě seslabuje se v *i* v indikativě slovesa hnáti: žinu. žineš — žinou.

é se po způsobu obecné češtiny někdy prodlužuje: bjéží, zéli.

ě tvrdne ve slovese vedít — veděl; v Třešti: věděť.

3. V Bilkově, Hřišici a v Pičíně slabiky *bi*, *pi*, *vi*, *mi* znějí *bje*, *pje*, *vje*, *mje*: bječ, pjevo, koupjel, vjedlička, hlavječka, prachavjece (houba dmýchavka). I slabiky *di*, *ti*, *ni*, *ji*, *li*, *ři* znějí, tu jako *dě*, *tě* atd. Krýv (krev) zní jako kryev, gen. krvje.

V ostatních osadách *i* po retnicích se jotuje: bjíč, pjivo, přecházejíc na českých hranicích ve střední *i* české.

4. **y** má zvuk čistý.

ý přechází v *ej*: bejk, strejc, bejvám, dobrej, dobrejch, dobrejm.

5. Říká se: Kráva kupe, kupla, jinak: kopat, kopám.

6. **u**, **ú** se přehlasuje tou měrou jako v obecné češtině: čepici, nůši, růži, v neděli, za pekárni, k panu mlynáři.

u se mění v *y* ve slově hlybokej, *ou* (*ý*) v *ej*: hlejbka.

ů se rozvádí v *ou*: za stodolou, louka, tak i *ě* ve slově dolou. —

7. O dvojhláskách *aj*, *ej*, *ij* platí, co pověděno o podřečí žďárském. *yj* se mění v *ej*: umej, zakrej.

8. Sraženin ach, dych a p. v podřechi tomto není.

Kvantita samohlásek ješt i v tomto podřechi celkem ješt moravská: jama, blato, lipa, hlina, puta atd., jen některými délkami blíží se češtině spisovné a obecné: skála, pivo, zéli, bjéží, léží, Bóže, můstek, schůdky; — púst — v postě (jinde na Moravě: v pústě), a je krátké ve slovech: fara, krava.

II. Souhlásky.

1. Skupina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: schoď ho, schořet, schon.

2. *l* se mění v *lu* v přičestí činném rodu mužského: řeklu — řekla, hejklu, vedlu, kleklu a ve slově sluzá.

r se mění v *ro* v předložce skroz.

3. Koncové *n* neměkne ve slovech: kamen, řemen, plamen atd., den. — *n* měkne v přídavném špiňavej (Třešt).

Jmenná koncovka *árna*, *írna* mění se v *áreň*, *íreň*: kováreň, pekáreň, ovčíreň; v Třešti: kovárna, cihelna atd.

ň mění se v *j* ve slovech: jemej, Jemec.

4. *d* se vsouvá ve slově petržedle.

Koncové *t* neměkne ve slovech dle vzoru kost, štvrt, nit, chut.

t tvrdne ve slově dešt a v imperativě pušt.

ďt mění se v *jt*: hlejte, pojejte.

ď a *t* nemění se v *z a c a*) v iterativech V. třídy: vycháďet — vychádím, sádět, utrátět — utrátím, kátět, vyplátět, b) v přičestí trpném: zasadíno, vymlátíno, zaplatíno, zaplatěnej v. zaplacenej.

t mění se v *c* ve slově scinka.

5. *v* se vysouvá ze slova chůjka, mění se v *b* ve slovech: pabouk, pabuza, pabuzník; nemění se jako na Žďársku po samohlásce v *u*: kavka, pravda atd.

v se přisouvá ke každému náslovnému *o*: voko, voves, voběd, vobdělávat.

p v okolí Třeště mění se v *b* ve slovese: budu (= puđu, půđu).

bn mění se v *m* ve slově rymík.

6. *k* v násloví náměstek a příslovci nemění se v *h*: kdo, někdo, kde, kdy.

h se přisouvá ke slovům: hnízkej a hlávka (= lávka). Náslovné samohlásky nemají přídechu *h*.

7. *z* se odsouvá se slova řetelnej.

s se měkčí ve slovech: šahat, mušet, myšlet, vejproš (odprošování nevěsty), v imperativěch: proš, nenoš, nevož, pušte a p.

s mění se v *c* v příponě *ský*: pancky, mužckej, pražcky.

s se sesouvá se slov: třečkovat, třelci — třelice (ve formuli zařikací), třevo a p.

s mění se v *j* před následující sykavkou: já váj zaháním Moravské tříška zní tu po česku: tříštka.

c měkne v *č* ve slově pličník.

8. Koncové *ž* a *š* před následující sykavkou mění se všude v *j*: aj se vrátím, uj ses umyl? nej sluníčko vyjde, dej si pro peníze?

šč mění se v *šť*: měšťan, štěstí.

čc mění se v *jc*: žebrajce, matijce, matijčin, v kytijce, kojce, babijčina, ke kaplijce, proti klijce.

9. *j* se vsouvá ve slově vařejka.

10. Zvláštní přesmyk jest ve slově krapadli (= kapradí).

III. Skloňování jmen podstatných.

1. V Dačicích zaměňují akk. mn. r. m. s nominativem a porůznu i jinde: kosti nosejí na ty krteci (Hřišice), pro všichni (Bilkov); ale celkem odlišují se správně oba pády: Jsou tam ptáci — chytal ptáky. Šli tam vojáci — viděl vojáky atd. (Vydří).

2. Lokal mn. rodu muž. a stř. vedle *ech* bývá často *ích*: v lesích, po horoncích peklich.

3. Instrumental mn. kmenů měkkých končí se na *ema*: mužema, nožema, hrcema, růžema; tak i: za Rakousema.

Podstatná na *l*, *la* kolísají mezi skloňováním tvrdým a měkkým: popel — popela — popeli, truhla — truhly — v. truhle, škola — do školy, na škole.

4. Podstatná rodu m. na *s* a *z* a rodu ž. na *sa* a *za* skloňují se dle tvrdých kmenů: vobrazy, lesy, vozy, na voze, v lese, kozy, lesy, o koze, o kose.

5. Genitiv a lokal dual. podstat. ruce a nohy jest rukouch, nohouch.

6. Porůznu přisouvá se ku genitivu mn. na *i* hláska *ch* dle obdoby jmen přídavných: flaších, kněžích, dětích; ale: kostí, mastí a p.

7. Místo má v lokale: na místěti; hnízdo: do hnízděte, na hnízděti, hnízdata atd. Tak *i*: lože — ložete, strniště — strništěte, brabeniště — brabeništěte a p.

Ženské kmeny na *ev* přestupují pod vzor *duše*: koroubě (korouhev),* větvě, korotvě, mrkvě (Třešť).

IV. Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1.	dobrej, dobrý	dobrá	Množn. 1.	dobry
2.	dobryho	dobrej (dobry)	2.	dobrejch
3.	dobrymu	dobrej (dobry)	3.	dobrejm
4.	dobryho, dobrý	dobrou	4.	dobry
6.	dobrym	dobrej (dobry)	6.	dobrejch
7.	dobrym	dobrou	7.	dobrejma.

V genitivě, dativě a lokale rodu ž. je tvar *dobrej* obvyčejnější; však *i* *dobry* slyšeti dosti často vedle něho: u Dobrý Vody (Vanov), v celý vsi (M. Pičín), peří s naší bílý husí v. tej starej babě (Hřišice, Vydří).

Nominativ mn. je pro všechny rody stejný: *dačický páni*, stali se z nich hodný lidí, někery pravili.

Přídavné jméno přisvojovací končí se na *ú -ova -ovo* a skloňuje se celkem dle *dobrej*. Jeho tvary v středním rodě mají také některá jiná přídavná: *žilovo koření* (= na žily), *cicvarovo semeno*.

V. Skloňování zájmen.

1. Skloňování zájmen osobních neliší se od jazyka spisovného.
2. *Můj* — *má* — *mý* skloňuje se celkem dle vzoru *dobrej*.
3. *Náš* — *naše* — *naše* vyjmouc tvary *našom* (lok. jedn.) a *našima* neliší se od jazyka spisovného.

4. *Von* skloňuje se celkem jako v češtině. Akk. jedn. stř. jest většinou *ho*, po předložkách *ně*: *Nechte nám ho*, *já si pro ně přijdu* (podmáslí). Lok. jedn. jest v *ňom*, jako v *čom*, v *ničom*, ve *všom*.

Jejich se skloňuje jako všude na západní Moravě: od *jejichho domu*, k *jejichmu stolu*.

*) Han. *koróba*, slov. *korovička*.

5. ten, to	ta	ty
toho	tej (tý)	těch (tejch)
tomu	tej (tý)	těm (tejm)
toho, to	tu	ty
tom	tej (tý)	těch (tejch)
tím	tou	těma.

Vedle tvaru *tej* slyšeti dosti často také *tý*: z *tý* strany i z *tý*, na *tý* louce, dej *tý* husi žrat.

Zřídka se vyskytují rozšířené tvary *tejch*, *tejm*.

Číslovka tři — tři má v genitivě třích: z třích klasů (Dačice). Řadové číslovky jsou: šístej, sidmej, vusmej.

VI. Časování.

1. V některých osadách 3. osoba mn. těch sloves, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, rovná se 3. osobě jedn.: děti se vobloží (Bilkov), voni mluví všelijak (Vydří), chlapci chodí, učí se, umí, hází, jí, ví, klečí (Hřišice).

V jiných osadách jsou koncovky *í* a *ejí* vedle sebe: bolí ho nohy — vidějí, držejí, pálejí i pálí (Volfířov), lovějí, koupějí — častějí: chodí, ví, jí (Vanov). Onikajíce užívají vždy tvaru *ejí*: Tu pěsničku take umějí? Vidějí? V Třešti koncovka *ejí* převládá vedle pravidelných tvarů: vědí, jedí.

2. Infinitivy: jet (ne ject!), výct, kvýct (květu), číst, plíct, příst (přídla), kract, trást, nýst, píct, zábst — zabe — záblo, žít (žnu), začít, zapít, utít, přijmout — přijmulo se to (= ujalo), rouznout — už je rouznuto (Třešť), zehřet, přát, smát se, jest.

3. Příčestí činné kmenů zavřených: řeklu sem, řeklus, řeklu, řekla atd., hejklu, padlu, vedlu, jedlu, lehlu, zapísklu, doslechl.

Vedle toho jsou všude tvary elidované: ukrad, nes, zbled, utrň, utek atd., které dobou novější nabývají vrchu.

4. Příčestí trpné: už je vymlátáno, vyplatáno, zavřito, zapito (= zapjato). — voves je vymlátěnej, žito je požito, strom je zkátěnej atd.

5. Myt — meju — mej, myl, kryt — kreju — krej — kryl, scít (chtítí) — sci — sceš — rodiči scí (N. Hřiše), chcejí (Volfířov). — Bejt — sem — seš — byď. — Zazpívnm si (= zazpíváme).

VII. Některá příslovce.

Nejčko — nejčkom — neničky, tydá (tehdá), záhy, žeť (ovšem, ano), vydy, vydy, Maryno! Teplejc, pěknějc, zkračejc, zdýlejc, radš (Vydří) — rejš (Volfřov). Bylo jí snáž (Hřišice):

Spojka jestli má tvar *esi*, spojka poněvadž, jinde na Moravě v řeči lidu málo známá, je tu obecná.

Tři bratři.

Byl jednou jeden otec a ten měl tři syny. Nejmladší z nich menoval se Pepek, a ten povídal, že pude na vandr.

Dlouho a dlouho prej se toulal po světě až konečně přišel k jednomu pastejřovi, kerej si ho zjednal, aby mu páslu vovec. Ten pastejř si sním neudělal žádnou službu. Dal mu do mošny sejra, kus chleba a namazal mu ho putrem, a Pepek vyhnal stádo vovec na pastvu do jednoho lesa. Tam si sedlu na pařez, vyndal chleba a sejra a jedlu. Za nedlouho prej usnul a spal přes celej rok. Potom se probudil, vzal bjič, sehnal stádo a hnal domu. Pastejř mu dál beránka, kerýmu dyž řekl: „Beránku, votřaj se!“ tu s něho padaly dukáty. Von ho chcel zkusit a na cestě řeklu: „Beránku, votřaj se!“ a hned s něho padaly dukáty.

Potom přišel do hospody na nocleh a řeklu hospodskéj, aby mu ho skovala, ale aby mu neříkala: „Beránku, votřaj se!“ Hospodská byla na to velice zvědavá a chcela ho zkusit, je-li to pravda. Řekla: „Beránku, votřaj se!“ a hned padaly s něho dukáty.

Potom šla a řekla mužovji, že mu dají jinýho beránka za něho.

Ráno, dyž vodcházal dala mu jinýho beránka, a Pepek s ním přišel domu. Táta se ho ptal, co si vysloužil a Pepek řeklu, že má beránka, kerýmu dyž řekne: „Beránku, votřaj se!“ tu hned padají s něho dukáty na zem.

Dyž ale beránek nechcel dukáty sypat, tu ho zbil hodně holí.

Potom povídal Kuba, že si pude něco lepšího vysloužit, a šel taky do světa a přišel zrovna taky k tomu pánovji, u kerýho byl Pepek, a ten mu dal taky pást vovec.

Jako Pepek, tak i von přespál celej rok, a pastejř mu dal zase ubrousek.

Na tomto ubrousku hned prej se objevily ty nejlepčí jídla, dyž řeklu: „Ubrousku, prostři se!“

Kuba potom přišel právě do tý hospody, a hospodská mu taky řekla: „Ubrousku, prostři se!“ a hned na ňom byly ty nejlepčí jídla.

Potom mu dala ráno jinej ubrousek. Potom taky ho nechcel ubrousek poslechnout a Kuba ho spálil.

Potom povídal nejmladčí, kerýmu říkali hloupej Honza, a ten povídal, že nejčkom pude von na vandr.

Honza taky přišel k tomu pastejřovi, a ten mu dal hůl, kerá, dyž řeklu: „Dundo, dundej!“ tu vona tloukla vo všecko pryč.

Honza taky přišel do tý hospody na nocleh, kde byli jeho bratří vokradeni a řeklu hospodskej, aby neříkala: „Dundo, dundej!“

Hospodská myslela, že to bude zase něco pro ni, a řekla: „Dundo, dundej!“ a hůl na ni skočila a tloukla ji. Hospodská křičela co mohla, až se Honza probudil a vokřiklu hůl. Potom hospodská musela mu dát beránka i ubrousek a Honza s ním pěkně špacíroval domu.

Doma viděl na třeše zloděje a řeklu: „Dundo, dundej!“ a dunda dundala vo všecko pryč.

Táta se ho ptal, co si přines, a Honza hloupej vodpověděl, že má beránka, kerej sype dukáty a ubrousek, kerýmu dyž řekne: „Prostři se!“ tu hned sou na ňom ty nejlepčí jídla.

Volfiřov u Dačice.

Napsal stud. *Petr Kocián*.

Skladba.

I. O jméně přídavném.

1. Jména přídavná bývají v řeči lidové častěji nežli v nynějším jazyce spisovném za genitiv, pády předložkové a j.: dřevěný handliř (obchodník s dřívím), plátěná bouda (v níž se plátno prodává), železný kvelb (kde železo prodávají), síňové dveři, jizební dveři (od sině, od jizby), pecné vidly (od peci), posvětová stolice (na posvěty = dračky), setová mašina (na setí), koření větrovo, křečovo, žaludkovo (od větrů atd., Dačice).

2. Předpony *po* a *při* často se skládají s přídavnými jmény na označení menšího stupně vlastnosti: holka pomalá, primálená, pomenší přáteli, poslabej člověk, je ponemocný, pošíroký, počervený, pobělavý, přistarší.

3. Předpona *pře* druhdy se odlučuje od svého přídavného: Pře můj milej Bože! Pře my mily Dlouhy!

4. Čechismy: To je kluk nedobrá, ty kluku klukovská a p. vyskytují se teprv až na Dačicku a Telecku.

II. O rodě jmen.

1. Podstatná jména téhož tvaru jsou různého rodu:

a) mužského: jabloň (Skreje), klec (Jihlavsko), kopyst (Dačice), nesnáz (Přerovsko), postel: každé má svůj postel, na smrtelnym posteli (záp. Mor., han.), pót (pout): o poutu, na tem póti (záp. Mor.), poušt (Meziříčí), povodeň (záp. Mor.), skrěš = skrýše (Zábřežsko), vocel, zerez (rez).

Rodu mužského jsou jmenovitě místní jména končící se na měkkou souhlásku: Pustiměř (do Pustiměra), Lulč (do Lulča), Želč (do Želča), Holomouc (do Holomouca) atd.

Na sev. Moravě, kde se *a* v genitivě přehlasuje, jest Volmóc n. Volmóc rodu ženského.

b) ženského: protokol byla německá (Zábřeh).

2. S různým rodem mění se též tvar substantiv:

a) z mužského v ženský: brambora (Budějovice), korába (kůra stromová, Drásov), křemela (Drahany), mája (strom májový), miča (N. Město), neduha (Dačice), pruha (Meziříčí), skrojka (N. Hřiše), stoha (N. Město), vichora (Zábřeh).

b) ze středního v mužský: tejl (N. Město, topor (han.), petržel (petrželí, Jihlavsko);

e) ze středního v ženský: bělma (Budějovice), numera (Zábřeh), veliká hoř (Lisice, ovoc (han.);

d) z ženského v mužský: klobás (Brň.), pověr (Tišňov), rejž (Žďár), vos (Drahany).

Poznámka: *Brach* má ženský tvar *bracha*: Mily brachy! (Tišňov).

Drozda na Jemnicku je rodu mužského dle vzoru *starosta*, v mn. č. *drozdi*.

3. Jako na Laších (Dial. I., str. 102), tak i na západní Moravě (Meziříčsko, Novoměstsko, Žďársko) nevdaná dívka mluví o sobě rodem středním; taktéž se mluví o ní a k ní: Bylo sem v mněstě. Šlo sem na trávu. Buď rádo, žes mne poslechlo. Vono jí vod té doby málo, co vonemocnělo (pravila matka o 20leté dceři). Ano i vlastní jméno ženské pojí se tu

se středním rodem jmenných tvarů slovesných a zájmen: Pepina žalovalo, že ho tatínek šidili, Maruška, že dostalo malej krajíc chleba (v. str. 263. a 264.).

III. O čísle jmen.

1. Číslo jednotné, znamenajíc samo sebou jednotku, nepřibírá k sobě na západní Moravě ani při slově hodina číslovky jeden; říká se tam: vo hodině, vo třech, vo pěti.

2. Pluralem polních prací označuje se doba, kdy se která z nich koná: v oračky, kopačky, v seta; na vých. Moravě: po jarních sefoch.

3. Pluralu se užívá o každé osobě nepřítomné, které se vyká: Náš tatínek šli na pole. Naši maměnka dó s trávě. Tetička řekli. Depak běli vaši strěček? Naši hospodář dneska byli v městě. Přěšli k nám strěček Hělovi, kmocháček Němcovi. To mně dali kmotřenka Varhovi atd.

Starší lidé „pánům“ skoro všude na Moravě onikají, jenom na Zábřežsku se vůbec vyká.

Vitám vás Nechôtovi (= Nochuto, Nechutko nebo oba i s dětmi). Zedníčkovi, počte k nám (= Zedníčku). Beli o nás Slámovi (= Sláma), starostovi (= starosta).

IV. O příslovcích.

Di tam čistě zhuru (pěkně). Tedy byl na pěknó při zdravym rozumě (docela) Na pěknó ho zabil. Na pěknó nic nemá (Zábřežsko). Kraďó (tajně). Toť už je moc lidí na světě (= nyní, Zábřeh). Debe se hotově stalo, že be ten dum přišel na prodé, kópil bech jé (Třebíč). Všeci tam byli chyba (kromě) sóseďa (Kunštát). Byli než dvá. Já sem běla take jednó hōřknōtá, hale než jednó. Našli než dva řibkē (han.). Bela nede v kótě (tuším). Byl tam? Nede byl. Bude pršet? Nede bude (možná že). Zábřežsko Dál už tam nechoď (po druhé, již). Už vás něco postrašilo? O, dál ne (nikoliv), já se strašidla nebojím dál (do konce). Je váš kostel pěkný? Je dál pěkně (dostí pěkný). Oči mně dál (sice) nebolely; jenom horkost sem dostal do nich. Já sem ho dále neviděla, ale slyšela sem. Ty to neunesěš! To dál ne (ano, unesu). Zábřežsko. Trvalo to pul hodine neskoro (= skoro). Bude mu nebrzo 60let (= brzo). Kózelníček má nať nebrz jako celerová (Zábřežsko).

V. O pádech prostých.

1. *Nominativ*. Věty bezpodmítné i v těchto nářečích jsou dosti časté (Dial. I., str. 187.): Stromy lámalo, stavení bořilo, les vyvrátilo, pole zkazilo (o bouřce, Zábřežsko). Ranilo ho (mrtvice).

2. *Akkusativ*. Co tu mrzneš zimu? Di dom a nemrzni zimy (Slavkovsko). Přeznalê se všecko (han.) To už je hrůzu let. Vojska bylo hrůzu kolem města. Běžel skok (Zábřeh). Kerô mrchô! (= kýho kozla, Zábřeh).

3. *Genitiv*. Čarôdenicê prôsêla tê slôžkê (Borotín). Ptalê sme ho gořalkê (han.) Zapomněl provazů (Sebranice). Zapomênôla tam nôžê (Borotín). Nechám se dítěte potřhat? (han.). Nechal nás búsêch stát (Tišňov). Potuhla sem kroka (Přerovsko). Psina ho přestala (N. Město). Byla sem toho bedlivá (Olešnice). Křêčêla co hrdla (výpustkou, Zábřežsko).

Zajímavý je celkový genitiv závislý na zájmeně *sám*: Je ho sama kuže a kost (= je samá kůže a kost). Je toho sám červ (o červivém ovoci), sám šôrp (o ovoci šurpivém), sama pecka. Je ho sama čertovina (Jevíčko). — Na Novoměstsku pojí se přidavné jméno *bílý* s genitivem celkovým, ve smyslu „plný čeho bílého“: Kabát je bilej prachu. Vůl byl bilej vši (Rokytno)

Záporný genitiv ještě na Hané a na Boskovsku je dosti pravidelný, na př.: Tech lêdi nêznám. Mêši nêžêřô tôhô vòbili. Nêmòhla kačên nahit. Nêmêl nihdy pòkòje (Borotín, ale také: Stárci tò nêšô). Nemáme kolně ani ničeho. Nemêla zòbka (Zábřežsko). Čím blíže pak k českým hranicím, tím více slovanská tato vazba mizí z řeči lidu: Nebyli sme dlužni ani grejcar (Třebetice u Jemnice). Ty lidi neznám (N. Hříše). Nesměli snop zapřít (Hříšice). Nemám zuby (Pičín, Volfířov u Dačic) atd. — Podobně i jiné genitivy z řeči tam mizejí: Poručil do škopíka studenou vodu nalít (Svratka u N. Města). Nasádel brambory, nařezal halouzky a p. (Budiškovice). Zapuč mi ten ubrus (Volfířov).

4. *Dativ*: Ten lán měl byt mnê (Brň.). Tomòto panáčkovi bela sem na primiciách. Bêl sem mô na svajbě, na pohřebê (han.) Si ty ñom (= jemu) strêcem? (Zábřeh.) Máte kravičkám podêláno? (Tišňov). Dítěti má devêt nedêl = jejimu dítěti jest (Zábřeh). 94 roků měla sem matce (N. Město). Tak sobê tade aspoň tem nohám vodpočnu (Zábřeh). Co mnê chceš? (N. Město). Panenkê

pečivo na způsob bochtám (Zábřeh). Pute kmucháčkum = ke kmocháčkům (Brü.).

Na Zábřežsku častý je prostý dativ osobní na otázku kam? Předložka *k* nepříčinuje se k němu nejčastěji před náslovným *k* a *g*, ale i před jinými souhláskami: Šil Kolhajom, Konečnýmô, kmotře, di kôpsovi (ke kupci), pudem garbiřom, šil Motěkovi.

5. *Lokal* bezpředložkový místních jmen začínajících se hláskou *v* je skoro všude pravidlem: Vedrovicích, Vémyslicích, Veškově, Vlachovicích, Vržanově, Vestoňovicích, Vrbkovým lesi. Na Zábřežsku vyskytuje se často i od jiných jmen: Volomócê, Vešehořó, včelnici, Bambericích, Bludově, Prostihově, Postřelmové mněště, Mladkově (jméno pole, Lětovlě, Dubicku, Dvořiskách (jméno pole). Vedle toho: v Rudě, ve Zvole, v Šumperku, v Kláštercu, v Leznici.

6. *Instrumenta*¹: Menoval se Andrys a dal se přepsat Jozefem. Přěšla k nám děvčetem. Přěšil k nim tovarěšem. Vzala si toho Borůvku vdovcem. Vzal si mně vdovou. Z toho nemožu bêt žěva, co vědělam babkó. Cégánem žil, cégánem ômřel. Chtěl to nechat vověrnu. Tyto a tĕm podobné pěkné vazby instrumentalu výrokového slyšeti všudě. — Křetínem jezdili do Prahy. Druhým rokem dâm voltář štafirovat (Telč). Nemohla sem chлады, horky zdržet. Šak ona není hlady. To je tým dílem = tím, z té příčiny (N. Město). Tĕm já to povídám = proto (Zábřeh). Su letama přelítý (= starý); podobně: obilí, ovoce je rudou přešlé. Ryž je těžká zrnem. Žěvĕm Bohem prosěl.

VI. Pády předložkové.

1. *Dle*: Psal ma dle bytu (= o byt). Šel tam dle němčiny = aby se naučil německy (N. Město).

2. *Do*: Je s ním do přízně.

3. *Od*: Dvâ vyhořeli vod hroma. Vázali to od kopy, t. j. dostali zaplaceno od kopy, ne na den. Dal mi vod psiny (t. lék). Kopala sem to vod křečů. Vod šestáka karet nevykládejte = laciněji než za šesták. Beli vod sebe vo dvojko = rozcházel se při prodeji o dva zlaté. Děti vod škole = které již ze školy vyšly (Zďár). Já su od pravdy = mluvím pravdu.

4. Předložka *u* s genitivem mn. jména osobního zastupuje ve větě podmět nebo vokativ mn. i jedn., značící buď obyvatel domů nebo hospodáře samého: Běvajó tō ô Nepôstilu?

(= Nepustilé, Nepustilovi, Nepustil). Je tu u Sošku? (= Bývá tu Soška?) Hde pak sů zde ho Daňku? Ho kováru nėsů doma. Ho chalópskěch (= výměnkař) nėsů doma, sů na poló. Tam dő ô Lanku (= soused Lang). Ho strěčka Jakôba bēlé vozēt seno (= strýček Jakub vozil seno). Hô Vlěku. poďte sem! (= Vlěku!), Vitám Vás, hô Poláku, hô Dvorskěch (= Poláku, Dvorský).

5. *z*: Máme strach ze smrti. Buď Pámbu pochválen ze všeho, z toho tepla. Představené má byt ze všeho práv.

6. Předložky *k* užívá se na západní Moravě odchodně od východní Moravy za jiné předložky: Hnůj *k* zeli, *k* řepě (= pod zeli, pod řepu). Ležela *k* smrti (= na smrt). Dělá *ke* zdravě (= za stravu; op. bez stravy). Nejdou *k* ouvodu (= na úvod).

7. *Proti*; Pudem proti Vám = Vám naproti (N. Město). Dež šil na *to* proti.

8. Předložka *pro* bývá na západní Moravě často místo předložky *na*: Mám *to* pro památku. Ty jabka sou pro jídlo dobry.

9. *Přes*: Pantáta šel přes truhlu a hledal pytlík (= do truhly). Panimáma šla přes komoru, je-li všecko umyto. Vadil se, huboval přes ten nepořádek. Zlobil se přes ten ječmen, že zmokl. Mluvil s ním přes *to* a *p.* (na Žďársku, jako v obecné češtině). — Přes chvíli = co chvíle.

10. *Na*: Sedlák na všechny pracuje. Kůň přijde na rasa. Je tvrdý na zimu (patiens frigoris). Suchý na trn. Zajíc na prach hubený. Lidi stonó na řad. Pejř je na řezavku (= od řezavky). Nedělá ješče na ruku (má ruku nemocnou). Byla sem jenom na líkách (= jiného nic jsem nepoživala). Mynář nebude z toho na škodě. Zůstaneme na škodě. — Běž náves, je návsi (han.; nominativu ves se neuzívá).

11. *o*: Řepa roste vo skok (= skokem). O pouli vzítí (= v pouli). Je vo domě, dělá vo domě (poklízí). Dělalí sme vo lesi, vo dříví, vo hnoji. Práca vo hnoji se pro panimámu nesluší, a zlášče dnes, kdy měla o chlebě dělat. Jen ty, panimámo, dělej vo svém = hleď si svého. Musí vo ní dělat = okolo ní, starati se o ni (N. Město, Žďár).

12. *v*: Ve tři stole seděli (= o tři stoly).

13. *pod*: Pole pod míru. Máme pod kravó tele běčka, hô kobělē hřibē (Jevíčko).

14. *po*: A ty po mě běž = za mnou (Dačice). Po Vás nepozná nemoci = na Vás neviděti, že jste, nebo byl nemocen.

15. Předložka *s* neposkytuje nic zvláštního. Dodávám tu k I. dílu Dialektologie: S chłapa ho nebylo = nebylo ho s to, aby konal to, co silný člověk (val.). Nech ťa šlak spere ai s baranem! Hrom do ťa uhoď s koněm! Takovými a podobnými kletbami proklíná se beran, kůň atd. *sám* = Nech šlak spere barana, hrom uhoď do koňa (Zlín).

16. *za*: Paď a ležel za mrtvého. Bylo nás za čtyry sta. Ztratil sem za něm pěkných pár rěnských, t. j. které jsem za ním měl, které mi byl dlužen.

Ve vazbě „co za“ pojí se předložka *za* na západní Moravě a na Zábřezsku s akkusativem jako v češtině: Co to bylo za koňa? Co je to za hračku? Co je to za rozprávku?

Předložky *před*, *nad*, *pod*, *za*, *mezi* pojí se na otázku *kde?* a *kdy?* s akkusativem množn. čísla: To bylo před ty císařský hody. Nad kvítkovský lúčky byl rybník. Pod zahradě só vinohradě. Cesta mezi Uhřice a Žarošice. Za naše zahradě je chodník. Před vánoce to bylo. Za stary leta bylo jináč. (Srovn. Dial. I. str. 190.) Za poledne, za ráno = o poledni, ráno (Sebrance).

Složené předložky *zpod*, *zpoza*, *pouad*, *popod* atd. zná jenom nářečí valašské a lašské. Už na Zlinsku jich není, tím méně na Hané a dále na západní Moravě. Tím zajímavější jest jediná taková složenina, kterou se mi podařilo postihnouti v Budiškovcích na Dačicku, zajímavá proto, že jest, pokud mi známo, jedinou svého druhu. Složeniny předložkové přestávají jen na těch složeninách, jichž první částí jest předložka *z* nebo *po*, a to nejen v nářečích moravských, nýbrž i v ostatních jazycích slovanských. Složeniny *zapod* uvádí Miklosich IV. 251. jediný příklad: zapôd boky ša vžaty, t. j. za to místo na těle, které jest pod boky.

Jiných složenin, zdá se, že vůbec ani není. Co jest na př. v zemí, leze ze země (ne: ze v země).

Ani složenina *nas* ve smyslu místním není možná. Kdo spadl se stromu, poleze znovu na strom, nikoli: nase strom. Ale možná je složenina taková ve smyslu časovém: Uděláme

to s neděle — necháme si práci, které jsme tento týden neudělali, *na—s—neděli*. A tento právě příklad slyšel jsem v Bušíkovicích.

VII. Sloveso.

1. „Dlouho nejdete“ praví se všude na Moravě tomu, kdo se opozdil, pozdě přichází.

2. Na otázku: „Kde jste byli?“ „Co jste dělali?“ odpovídá, se: Nosil jsem do mlýna, vozil jsem hnůj a p. iterativy.

3. Imperativ *poď* a *choď* (=jdi) pojí se s druhým imperativem asyndeticky: Poď ho (dítě) vezmi! (N. Město.) Choď je zapros! (Zábřeh.)

V živém vypravování imperativy *poď*, *pōjeď* a p. sloves pohybu zastupují indikativ času minulého: Zajíc vběhl do vody, my za ním, každý ho chytil za jedno ucho, a Janku*) poď na sucho živý. Dvacet měřic žita lup na vůz, odjeď dal.

4. Infinitivu se užívá jako na východní Moravě (Dial. I. str. 193.): A nepomáhal jste si? Pomáhat, taky sem dával všelico na to. Vadit hano, ale bit ne (= vadili se, ale nebili). Vydrovky nosili o domě, někam jít ne. Přinde to udělat sám (= bude mu to samému udělati), přinde dnes mlátit (= třeba mlátiti).

5. Sloveso pamatovat má zvláštní vazbu akkusativu s infinitivem: To já pamatujo dvakrát vyhazovat (Rousinov). Ten trám já pamatuju dávat = když se dával (Sejřek). Pamatuju v tom ešče chodit = že v tom chodili (Radostín). Jestli pak my pamatujeme za našeho mladého věku tuhle neřest (krtky) byt? (Hřišice).

6. Přechodníky: Viďa v oči = vůčihledě, do očí. Ani vlk, nechca pes = neřkulí (han.). Jak sem se zahřila a nic nedělaja (han.).

7. Koncional: Bych ho nebyl vytrh, byl by ho přejel (Zábřeh).

8. Čechismy: „Já jich měla třeba půl pytle“, „my jich měli třicet“ a p. slyšeti až na Dačicku a na Telecku.

Vzhledem ku tvoření slov podotknouti jest, že na Zábřežsku neznají zdobněných slov na *ek*, *ík*: mostek, vozík, nožík, nýbrž jen na *eček* a *íček*: mosteček, voziček, nožíček. Na Boskovsku (na př. ve Žďárné) ani těchto neužívají, říkajíce: malé nuž, malé červ a p.

*) Janek se říká zajíci.

Slovník abecední.

A.

Aha!: pah! warum nicht gar!

Aksamítka: šůrka z černého aksamitu, ozdoba klobouku.

Až: Až nejkrásnější to není, není to až tak krásné = příliš krásné.

B.

Babiř: Jejina matka babí = jest bábou porodní (val. slov.).

Báby, mračna hrady (záp. Mor.).

Babec: Měla babka štyry jabka, a měl babec jenom dvě = dědek.

Babka, 1. porodní bába, 2. železné úško, do něhož se háček zastrkuje, na př. u dveří, 3. kovadlinka na kutí srpů.

Babouk (babók), brouk (záp. Mor.).

Babučina (babočena) 1. pavouk, 2. pavučina (záp. Mor.).

Babóňat, lelkovati (Brň.).

Babrat se s něčím, mazati se: Ubabrář se celý od blata (vých. Mor)

Babřzgať sa v jídle = babrat sa, nechutně se přehrabovati = lypať sa, pýskať sa (val.).

Baček, tlustý člověk, „jako bača“ (han.).

Bačovisko, salaš (val. Klobouky).

Bačůvka, dřevěná nádoba z jednoho kusu; v ní se dělá sýr (brynza) na salaši.

Badať, tušiti, domnívati se: Už badám, jak to bude. O, já sem to badál (val.).

Bachula, hrč (záp. Mor.) = bakula.

Bajt, bajtek, ranec, raneček; též posměšně: Přišla s bajtem = uhnala si něco (laš.).

- Báka d la pl. n., pleskačky (záp. Mor.).
- Bakula, 1. nádor, suk, uzel, 2. silný, zavalitý člověk (Jevíčko).
- Bal, hlina při kořínkách stromku, jež přichystán na přesazování (Jevíčko).
- Balátko, oblázek (záp. Mor.).
- Balban, veliký hustý mrak (laš.)
- Balda, 1. veliká, tlustá hůl, 2. kus: Měl gavař chleba a na něm baldu tvarohu (laš.).
- Baldovica, silná hůl (Brno).
- Baliga, smyšlenka (val.).
- Balík, pes (záp. Mor.).
- Baloč: To só baloche, neděle balochů = plácaniny, neplácej (han.)
- Balvit, mluvit nesmyslně, blouznit (val.).
- Bambuláč (bamboláč), kdo má velkou bambulu = papulu, tvář vypasenou (Brň.).
- Bambúšit, vybíratí vnitřnosti: „Rozbambúšíš si střeva“, když kdo mnoho jí, zvláště ovoce (val.).
- Baňa, poliček (záp. Mor.); dělat baně, mydlové bubliny (laš.).
- Bančit, 1. dávatí baně, pohlavkovatí, 2. nabančit někoho = nabaňkat, podpichnouti (val.), 3. bafčítí, kouřítí.
- Bandúr, velké břicho.
- Bankál, banka: Ten utrácí, jako by měl bankál.
- Baňka na slepici, kukaně (záp. Mor.).
- Baňkat, naváděti: Nabaňkal mu, aby . . . (záp. Mor.; na vých. Mor. nabaňkal ho).
- Bantovat někoho, prohledávati mu kapsy, není-li u něho něco odcizeného.
- Bara, bařina (val.).
- Barák, vevěřčí hnízdo (záp. Mor.).
- Baranit něco na někom: Vybaranil na strýcu Kuchtovém kolik rynských = vyloudil (Jicko).
- Baránkovat se: Zasej se tam baránkuje = na obloze dělají se „baránky“ (mráčky).
- Barbora, dřevené korýtko pod kolo na hamování (Brň.); jinde sluje totéž sviňa n. pes.
- Barborka, uzel, který vznikne, když se řetěz přetrhne v některém článku a přetržené články se pak spojí kouskem dřeva.

Barevňa, budova, v níž se barví vlna a sukno (vých. Mor.).
Bařisko, bařina: Na téj cestě dycky bývalo jakési bařisko
(vých. Mor.).

Barósy, dlouhé vlasy (záp. Mor.).

Bartušek, ruční košík na vybírání zemáků, na trávu (han.).

Baryvka = barvička (Jevíčko).

Baslovať něco, v rukou motati, též paskudít (Jicko).

Basovník, basista (u Litovle).

Bát se: Nebojte se, šak on přijde. Nebojte se, ten to dobře ví.
Nebojte se, do večera bude přšet = jistě (vých. Mor.).

Baťa, baťula = hlupák (záp. Mor.).

Batlať = žvatlati (laš.).

Baťoh, baťůžek = ranec (val.).

Bátoša, bátoš = myslivecká brašna; bátošna = mošna ško-
lácká (záp. Mor.).

Bavit někoho, překážeti v práci: Nebav mne a jdi (vých. M.).

Baziliška, mlok (záp. M.).

Bažit: 1. Bažíš, jak pes na horké kroupy (chce se ti něčeho),
2. bažit sa: Ale sa mu na to bažilo! (chtělo se mu toho,
vých. Mor.)

Bažný, mlsný, žádostivý: Je bažný jak kocúr, néjsu toho bažný.

Bebľať, bláboliti (val.).

Bebľoň, kdo se zajiká (beble).

Bečák, kdo stále bečí, vríská.

Bečár, bečúr = škaredá bečka (vých. Mor.)

Bědajane k, ubožák (laš.).

Bednót: Ani nebedl = nehlesl, nešpetl (Slavkov).

Bek, bekot: Dáť se do beku (vých. Mor.).

Bekat: Srnec beká.

Belek, kbelík, dojačka (Žďár).

Běličistý, pěkně bílý: ovce (val.).

Běličky, drobné, bílé slívy (Jevíčko).

Belík, studánka, jejíž stěny dřevem jsou obloženy = gbelík
(záp. Mor.); na vých. Mor. sluje korábek.

Belina, bylina, zvláště léčivá zelina (záp. Mor.).

Bělka = belík (záp. Mor.).

Bělka, 1. houska (val.), 2. bílá pšenice (Jevíčko).

Beľkotit, mleti hubou (laš.).

Beľkošiť, mrkotati, zajikavě mluviti: Beľkoši jak koza před smrtum (laš.).

Beľkot = mrkot (laš.).

Beranit, tlouci někým: Tak s ním zaberanil = uhodil (záp. Mor.).

Beruše, šišky borové a jedlové (Zábřežsko).

Bezruč, bezruký (laš.).

Běžinka, kurentka písmo (Dačicko).

Běžitý, běžný. Běžité vydání. Běžité sem to popsál.

Bibza: Dostaneš bibzu = nic (již. M.).

Bílit stěnu č. (= mor. líčit) až na Dačicku; na Novoměstsku ještě líčit.

Birecká ovca, krátké vlny hladké = birka (val.).

Bit: Von enom na to bil, abě to bělo, o to usiloval (han.).

Biza, dýmka (val.).

Bizina, hubená ženská (han.).

Bjé, povel koňům = vije, vijo!

Bľagať někoho, snažně prositi: Bľagál ma, abych mu pľčil koňa (Jicko).

Bľamba: kobzóle sú rozvařené na bľambu (Jicko).

Bľambolatý, blambatý, blambílatý: Ta krava ma taky blambaty krk = laloch (laš.).

Bľančef = greinen; brečef = plären (vých. M.).

Bľatovisko krve, tratoliště (Jevičko).

Bľazgo = bľacko, veliké bľáto (val.).

Bľáznica = blázinec (Brno).

Bľedák, světlomodré sukno (val.).

Bľedý, velmi světlomodrý (val. slov.).

Bľěščit: To světlo edem bľěščí (blinká, špatně svítí). Bľeskáče, přezdívkou oči: Co na mňa ty bľeskáče pořáď vyvaluješ? (Jicko).

Bľěška, čamrda (han.).

Bľinčef: bľinčí mi v uchu (zní).

Bľinkot, blinkání, zvuk malého zvonku.

Bľískota, bľedý, hubený člověk po nemoci: Chodí jak bľískota (Jevičko).

Bľiščit něco, leštiti (Brn.).

Bľížiť = ubližovati: Šak mu žáden nebľíži (slov. val.).

Bľoncat: o tom, co visic sem tam se pohybuje (han.).

- Bľudno: Sanica je, ale je tam bľudno = může se snadno zblouditi pro závěje (laš.).
- Bľuncák, bľuncaľa, toulavý člověk, kdo „se bľuncá“.
- Bľuskať: Děvčice bľuskaľy po Machovi = pohlédaly po očku (val.).
- Bľusknúť, blisknouti očima, pohlédnouti (val.).
- Bľúzniť = plisniti: Tá nás přej bľúzniľa (val.).
- Bobinky = duběnky (Brn.).
- Bôblat = brblati (Jevičko).
- Bobolec, puchýř od opařeniny, bolák.
- Bobořit koho, lekati, strašiti (bobákem), již M., 2. bobořit sa = diviti se (val.).
- Bořit sa, zahľédati bokem: kráva, když hodľá trknouti, bořit se (slov. val.).
- Bodľavý, zbodľavý = trkavý: Ta krava je zbodľava (laš.).
- Bodle, bodľičky = jehľiči (Brň.).
- Bokvička, tykev (od Brna).
- Boľakovat, vľamtat = vyslovovati ľ a ľ nesprávně, „hľadit“ (han.).
- Boličko, květina slzičky.
- Bomběl, kolebač, plachta na bidle přivázaná, v níž se dítě „bombělá, bomká“ (Jevičko).
- Borák, boráček = ubožák: Boračku muj něbohy (laš.) = borásek, fem. boráska.
- Borčůch, malé břímě, nůška: Přiněsľa sem s poľa borčůch mľěču (Jicko).
- Boso, boskem, laš. adverb. k bosý; slov. bosky.
- Bóšat, v dětské řeči: spáti (Jevičko).
- Boumat, klátiti rukama n. nohama (záp. M.).
- Boura, barevná přize (Žďár).
- Bořit, prositi (pro Boha): Žebrák bořit kusek chľeba. Bořitček, kdo tak prosí: To je takovy bořitček, po každe by ene bořit (laš.) — 2. bořit sa (val.), bořovat se = dokľádati se Bohem.
- Brabčinky, drobné třešně, ptáčnice (Přerov).
- Brabisko, mraveniště (záp. M.).
- Brabouk, brablouk = brouk (záp. M.).
- Brada, špatná, pozadní koudel (Jevičko).
- Břáňat, intens. slovesa břinkat (slov. val.).

Brat: Prase bere na sebe = tuční. Veseřnici jeři nabrař sřubu (na zdavky) lař. — Brat se: No, měři bysme sa už brař = jři domř (val.).

Brbořec, hrbořec, masitř vřrosteř na těle (val.).

Brbontat, brřlat: Nebrbonci!

Brčatř někomu o něco = bruřivě domlouvati: Pořařř ně o to brři (val.).

Brdavř: Mám vřeteno vřtké = dobre, rovno se jřm vřtř; opak je vřeteno brdavé (lař.).

Brebeřka, brebeřuša, veř.

Brebeřky, mravenci (zřp. M.).

Břečřka = lézačřka, blézačřka, karlřtky na měřko rozvařeně (Jevřřko).

Břemeno: Narodřř se v jednom břemeně = jsou bliřenci (lař.).

Břesat, čerřtvě mluviti (zřp. M.); břesat se, nuřně řřiti: vybřesal se z nemoci, z dluřř vykřesal (Jevřřko).

Břeskat mlěko, ulřti ho tak, ře se zbyteř hospodynř na nic nehodř (zřp. M.).

Březistř, na hřbetě břř dobyteř: Byřa čěrnř, takř březistř teřřřřka (val.).

Březuřka 1. březovř voda (Jicko), 2. barvivo vajec.

Brchořř se: Tak sme se už brchořřřř = brchařř, sbřrali, chystali odejřti (vřch. M.).

Břřdavř: břřdavě mřslo = měřřkavě, řřdkě (lař.).

Břřřř se, strachy se blřzniti: Dyř uvidř pabřřka, zbřřřřil by se.

Břřřřa, břřřřice.

Břřřřkat = břřřř po tvářř: Vybřřřřkal mu po hubě, dostal břřřřkanec.

Brko = brk (val.).

Brřomtatř, nesrozumitelně mluviti (vřch. M.).

Brřř (vřřř), hbřřř, pilnř: Nenř hrubě brřř do prřce (Jicko).

Brmbat = bumbat (v děřskě řeři).

Brno: „Mřř řeknice jak brno“ = silně nařřrobeně (Jicko).

Brřřa vř: Nařa kotěřka brřřavř chyřila ptřřčřka strnařa (mř čěrně a čěrně chluř promřřhaně), val.

Brnět: Brnř jako chrouř na nřř = mluvř bez ustřnř (Řřřřř).

Brojřt: Synci brojřřřř = dovřdělř, byli rozpustřřř (lař.).

Brouhat se, brođiti se vodou, rosnu travou; zabřřřhaně = zaruřsanř (zřp. Mor.)

- Brožit, žebroniti: Vybrozil na něm. chřeba (laš.).
Brť, oddělení úle: jednáč má jednu brť, troják má tři brti (laš.).
Bručný = bujný (záp. M.).
Břuďák, špinavec (břud, špina) laš.
Brůdňa, místo, kde se dobytek brodí (Olom.).
Břunět: Chroust břuní (zvuk, jež působí letě). Břuní mi v uších.
Co pořád břuníš? = brbleš (Jevíčko).
Brusiny, co se s brusu ubrousí (ustálé v korýtku pod brusem, záp. M.).
Brousit: Brousí po dědině = toulá se. Zabrousil k nám.
Brzelka, barvivo na vejce (Zábřezsko).
Bubák, hrozivé mračno: Věstôpôjô bubakê (Loštice).
Bubinky (bobinke), duběnky (Brno).
Bučáky, bukové oklešky, polena (val.).
Buček: Už je na bučku = už má vyhráno (vých. M.).
Buchnout do vody, spadnouti.
Buk, střeček, ovad (Jicko).
Bújať si = bujným býti: Vypostávaní chlapi bújali si (val.).
Buďa: Buďa malým, sem sa nadělál (když jsem byl). Buďa pudmistrem, zle hospodáril. Buďa tebú, dál bych mu (kdy bych byl) vých. M.
Buláček (bô-), hliněná míska, kastroulek (Jevíčko).
Bumtavý: nemluvný. Vona je taková bômtavá (Loštice).
Buňa, větší fazol kropenatý (Jicko).
Burda, hřmotný člověk, křikloun.
Burek, vyřezaný kanec. — To je burek! člověk tlustý, vykrmený (laš.).
Burkať, bouřiti, zvláště ze sna (han.).
Burý, hnědý: vlna, sukno (val.).
Byt: Byli sme chytat ryby, byli sme na ryby, byli sme v lesi pro dříví.
Bytem, stále: Bytem v hospodě sedí.
Bývať s někým = scházeti se: Bývá s ním často (vých. M.).
Bzdury = vzdory: na bzdury dělať.
Bzduřak, kdo na vzdory dělá (laš.).
Bzinka, nedozralá třešně (záp. M.).
Bzunět: mucha, komár bzuní.
Bžunkat: Honza hani nebžonkl = nemukl (han.).

C.

Cabala, obecní vězení (Brň.)

Cabka = cabina, fena; také přezdívka klevetnicím (záp. Mor.)
= čupka.

Cabořit se (cabořět) na koho, utrhovati se. Caboři se na
mne = směče se (han.).

Cabrny, kozí chlupy; koza cabrňatá (Zábřežsko).

Cafór, cafórek. 1. utržený kus sukně. 2. Dítě za matkou stále
chodící (Jevíčko).

Cahel, kdo je ve hře, v práci, v jídle poslední (han.).

Cáhnút koho bičem, prutem švástnút, švihnutí (již. M.).

Cahoň = cahún, cahón, čahoun, vysoký chlap, lenoch (vých.
Morava).

Cahorty, cavíky, okolky: dělat cahorty (záp. M.).

Cáhovité maso, dřevo, houževnaté (záhe).

Cahy, zvuk, jímž se kozel odhání (záp. Morava.)

Cák, 1. kravský cecek (záp. M.) 2. kalužina na podlaze.

Caletka, výskočky másla na hrotici při stloukání: Děte mi
caletku (Holešov).

Čaloň, neohrabenec, bujný výrostek (vých. M.)

Čalúšit, bouchati do zádů. Dybych měla taku děvuchu, tak
bych to čalúšila do roboty (laš.).

Čamfrňoch, malé děcko ušišmané (Jevíčko).

Čamploch, cundra, ženská nepěkně spravená.

Čancoury, 1. střapce: Je otrhané, tak z něho čancóry visijó.
2. roztrhané šaty: Má na sobě jakýsi čancóry (západní
Morava).

Čapár = capart (Jevíčko).

Čapat 1. tlachati: Meč (mlč) a necapé. 2. namáhavě a pomalu
jít: Dítě je malý a musí se mnó capat světem (záp. M.).
Dítě capá, začíná mluvit; říká se mu „capák, capóšek“. —
Čapka, capák ucapaný, žvástal, mluvka.

Čaperatý, střapatý: Te mrcho caperatá! (záp. M.)

Čapit, capnout, lapiti, chytnouti: Hajny nas na polu capne (laš.).

Čapla, kdo capá, tlachá (záp. M.).

Čárek, koutek: V zimě bývaly v jednom cárku kury. (val.)

Casnovat sa: Jak on sa bude na mňa casnovat, kasati (val.).

Casnoch, kdo se casnuje, peřencuje, obchází lenivě (východní
Morava), lump, trhan.

Cecéče, -ete, mládě, jež cecá (Jevíčko).

Ceckat, ssáti: Tele cecká krávu.

Ceconit, ceconit se, plakati. Nececoň pořád (řiká se děcku).

Céčka, cedidlo, bílá šata na cezení ovčího mléka do bačůvky.
(val.).

Cechtovat něco, potěžkávati, odhadovati v ruce váhu něčeho:
Dyž chcu věděť, jak je něco těžké, to se (si) to vemu do
ruky a pocechtuju to (laš.).

Cejnek, bělmo na oku (záp. M.).

Cejprat, céprat, bryndati vodu (záp. M.).

Cejpravý, zdouhavý (záp. M.).

Cékat, bryndati, ulévati mléka z velkého hrnce několikrátě po
sobě; mliko rozcékané (Jevíčko).

Celník, jitrocel menší (záp. M.).

Celpat = cejprat, bryndati, plýtvati (č.).

Cének, cezánek na mléko (han.).

Cezák, č. cedník.

Cezánek, cedidlo na polévku, kávu a p

Cifrovat, 1. malovati, zdobiti stěnu: Vdova dům buduje,
pěkně ho cifruje, 2. vyšívati, 3. variovatí nápěv písně, jak
činí první hudec, 4. tančiti pěkně, ozdobně, s variacemi.
Cifra, cifrování, malba, vyšívka variace hudební i ta-
neční (slov.).

Ciknout: Tomu cikne = dědí, svědčí (Znoj.).

Cimrovat, bití: Ten ho cimruje! Šak ten ho vycimruje =
vycepuje. Je už dobře vycimrovaný (vých. M.).

Ciplík, pysk na džbáně (val.).

Cípovka (cépovka), trávnice, plachta na trávu (Brno).

Cit: ticho: Buď už cit, nebo: cit — citte!

Cmáňat, silně bafati z dýmky (vých. M.).

Čmer, zbytky přetopeného másla (laš.).

Cmochta, cmotlacha, nečistá, nedbalá kuchařka: Lecjak to
jídlo cmochtá, ta cmochta (záp. M.).

Cmochtat, 1. toulati se: Kadým (kudy) se cmochtáš? 2. leda-
jak uvařiti: Ucmochtala nám netyju (záp. M.).

Cmrchlat, brblat (záp. M.).

Cmrchtat se na někoho, sápati se: Tě cmrchto hocmrchtaně,
nemosiš se na mně hned tak cmrchtat (Jevíčko).

Cnosť: Prase má cnosť = je tlusté (záp. M.).

- Cnostný: Takovej cnostnej len (č.) = pěkný.
- Co: O všechkých vám povím, co sa neomýlím = aniž se omýlím (vých. M.).
- Coky! ale coky! = buď ticho:
- Colencovat se = bolencovat se, bez účelu choditi (han.).
- Coľky, háby, fanfrnochy. Zacoľkaná = ôšpoňkaná = zašubraná (han.).
- Córat, bryndati, zbytečně rozlévati: Kdo pak se mně zas v tem mlice córal? (Jevíčko).
- Coudný (códně), 1. čistý, pěkný: hrnek, šaty (Zábřežsko), 2. mravný, počestný (Jevíčko).
- Courák, sukně s přišíitou kordulou (záp. M.).
- Cpynky dostávat = cpynčít sa = péřiti se: Naše husi dostávají cpynky n. sa cpynčá (Jicko).
- Crčka: Voda teče crčkó (Brn.).
- Cúdiť louky = vyhrabovati (val.).
- Cudovat komu, hubovati, plísniiti (laš.).
- Cudy, křiky: Takovy cudy dělával (han.).
- Cucha, nešetřná hospodyně (Jevíčko).
- Cuchat, plýtvati něčím, nešetřiti, cuchat se, zlobiti se, sápati se: Co by ses na mne cuchál? záp. M.).
- Cuky, cukyte = vari (han.).
- Cukle, dřevěny, dřevěné pantofle (laš.).
- Cukem, do cuku, v cuku = honem.
- Cuľifinda, brynda, o kávě (laš.).
- Cumploch, ženská nedbalá v domácnosti i v obleku (záp. M.).
- Cuňár, špatná látka na šaty (Jevíčko).
- Cund, hadra, cár, cour (laš.).
- Cunda, nečistá ženská.
- Curdík = surdík, komůrka.
- Curduľa, ženská ucourauá (laš.).
- Cupat (côpat), cvičiti, dobře vychovávati: nevěcôpaně = nevycepovaný (han.).
- Cupnout: Cupni mně hrušku = shoď se stromu; hruška cupla = spadla se stromu (Zábřežsko).
- Cvachýňat = cvachatí (intens.): Bože, dybych já to byla věděla, nebyla bych až sem cvachýňala (vých. M.).
- Cváňat = trekati, běžeti (vých. M.): Cváňal za ním (Zlín).
- Cvrndat, bryndati = céprat (záp. M.).

Č.

- Čabák, palestra; čabať kyčkrle, čabákem odrážeti (val.).
Čabor, člověk nedostrojený, rozcuchaný, střapatý (laš.).
Čabrat se, loudavě jíti: ledvá sa dóm dočabře (vých. M.).
Čač: Toť je čač, toť sú čače (věci, kumšty) val.
Čačí baba = slepá baba (hra) val.
Čáčňat: Housata sú učáčňané, když se mnoho brodí ve vodě.
(Jicko).
Čačuľka; fiflenka (z dětského „čačaný“, pěkný: ženská, která se ráda strojí (laš.).
Čagan, hůl s ohnutým držadlem (vých. M.).
Čagať něco do sebe = džgat, epáti, hltavě jísti (val.).
Čagotat = gagotat, štěbetati: husy čagocú (val.).
Čahóny (-ê), dlouhé nohy: Ten tē čahónē natahōje! = dělá dlouhé kroky (Jevičko).
Čáchnout, udeřiti (han.).
Čaja, 1. čejka, 2. přezdívka ženské neposedné: Esli se též učajiš, ty čajo (laš.).
Čama, huba: Ten má čamô nevěpařenō. Dám tě po čamě.
(Jevičko).
Čamčet = tlaščet: voda v botě čamčí, raci čamčijō. (Zábřežsko).
Čampuľa, přezdívka dobytčeti i člověku, který nepěkně chodí (vých. M.).
Čamtat se: Čamce se, kdo se valí jako štyři (záp. M.).
Čapa, tlapa, noha; papř die Pratzé (záp. M.).
Čapaňa, nízký, rozčápený štěp (val.).
Čápat: Dítě už čápá, začíná choditi (Jevičko).
Čapčura, kdo by rád čápěl, čuměl, nečinně seděl (laš.).
Čapěnka = čapka, čapění, dřep: čapěnkum chodiť, po čapěnce čundrovat (laš.).
Čápi kamen, druh vápence (N. Město).
Čapiřitka 1. = čapčura, 2. Tá chaľupa je enom taková čapiřitka (Zlín).
Čapit sa, přikřčovati se k zemi: kura sa čapí, dyž ju chce chytit; rozčápený, stojící nohama od sebe roztáhlýma (val.).
Čapnout, lapnouti, chopiti.
Čapuľka, malá ženská, slepička a p. (laš.).

Čářit, utíkat (Přerovsko; na Zlinsku = šářit).

Čavera, ucouraná ženská (laš.).

Čečulky, konce prstů na nohou i rukou: Srazil čečulku (záp. M., na vých. M. = skopl řepu).

Čečůvka = čučka, čočka (vých. M.).

Čechák, český hrnec: „Čecháké sů inačí než prostějovsky lebo brodecky lebo litovelsky hrnce. Sů tak trochô do červena, ale ředavy a přê tem drсны jak hléněny trôbê, eslê vite“ (Prostějov).

Čecher, ostrý, ponejvíce lesem porostlý hřeben hory (val).

Čechlat se: koňé se čechlů krkama o šraňk (vých. M.).

Čepák = čapák, nádoba na smetanu (Žďár).

Čepaňa, střep: Mám hlavu jak čepaňu (když hlava bolí (vých. M.).

Čepeť do sklenice, zátka, čepky potahovat = mandle, oteklé žlasy (vých. M.): Spadly mu čepky.

Čepička, čarodějnice (Zábřežsko). 2. Srazil čepičku = čečulku (Jimramov).

Čeřeň: šindel složený do čeřeňa, jak střecha v šárech, aby neležel zcela jeden na druhém a mohl obťúchnút (obeschnouti) val.

Černigaľ, umounětec, ušmouranec (laš.).

Červená = krev: Ai červená při tom tékla. Uhodil ho, hned ho červená pořéla (vých. M.).

Česť, titul: Jaká česť mu náleží? Dál mu malú česť. Nevím, jakú česť Vám mám dat (jak Vás titulovati).

Četina, četini, chvoji; četinová bída (vých. M.).

Čí: Co je čího nech stát, a je svatý pokoj = cizí.

Číbit, břecheti (slov. cébit sa): Nečib, ôčibeně (han.).

Čída, stádo koní na pastvisku: kde je tá čída? (Kroměříž).

Čilý: Maso bylo esče čilé = nedopečené. 2. Já sem ho čilá = mám k němu cit, srdce (N. Město).

Čin: Přišel až po všem činu (post festum).

Činit, nadávati, hartusiti: Ten čini! (Jevíčko).

Čípek, zátka (záp. M.); čípky, krajky (slov.)

Čisnout, uhoditi, zvláště holí, bičem.

Číst: Ja četo, že bude pršet == mně se zdá. Četli smy, že je liška = domnívali jsme se. Vony četly, že je pozdě (Zábřežsko).

Čistec, náledí (záp. M.).

Čistý, hezký, pěkný: To je čistý kofátko. Děkuju čistě (Bohdikov).

Čítat = mysliti (Jimramov): Já sem ho zde čítal = domníval se, že je zde (Jevíčko). 2. Čítal se s někým, účtovatí: Idu sa s vama čítat (val).

Čkat = škytati, čkavka = škytavka (han.); ščukat, ščukavka (slov.).

Člověk = mužský; osoba = ženská: Tomu člověku, tej osobě pokoj dejte (formule zaříkací).

Člupek, jamka pod oknem, v níž bývá nádobka na stékající se vodu (záp. M.).

Čmadit se: kůř se čmadil do očí (vých. M.).

Čmahó = šmahem (Zábřežsko).

Čmerka, usazenina z roztopeného másla = cmúr.

Čmoch, čnoch = čich (záp. M.).

Čmochtit se, cpáti, tlačiti se do něčeho (záp. M.).

Čmýřit sa, hemžiti se: Tak sa to čmýří jak tá chrobač (val).

Čobnout koňa = šibnouti (han.).

Čogavec, cahoun (val.).

Čogať = čahať intens. čahýňat = lézti na strom (val).

Čouhat, 1. nepozorovaně, všetečně nahlížeti (záp. M.), 2. hloupě, na něco hleděti. Čóhá jak sysel z díry, jak žaba z prachu (han.).

Čouchnout (ó) = čichnouti: Maso čóchne, je načóchly (Jevíčko),

Črpák, nádobka na půl litru z jednoho kusu mosoru na pití žinčice.

Čubat prutem, šibati (Jevíčko).

Čučení, žraní v bříše (Jevíčko).

Čučet = dřapěti: A co ty tu tak čučíš? (vých. M.) Kočka čučí na meš = číhá (Brno).

Čučno = trudno, nudno: Dyž sa hodiny zastává to je tak čučno ve staveňú (val).

Čudovať, hubovati: Čudováł mu o to. Tata mamě hrubě čudovałi (val).

Čudý, snědý: člověk, kráva (podpálená) Novoměstsko.

Čuch = puch.

Čuchajda: Vařivali sušené karlátky na povidla, vodu s nich odleli a této říkali čuchajda. Lidé si kupovali čuchajdu a připravovali z ní „čuchajdovou máčku“ (Přerov).

Čuchák, slídl

Čuchan = frňák (Zábřežsko).

- Čuchat: Čucej! hledej (hlavně jídlo, v troubě, v komoře). Též o lásce: Čucej, kerou mám. Už se ščuchli, nemužou se sčuchnout, očuchajou se (záp. M.).
- Čuchnit, piplati, mrviti, kaziti (Novoměstsko).
- Čuchtat (ô) = capat, žvaniti (Jevíčko). Čuchtat se s něčím = šukati se (Kunštát).
- Čuřena, koza s malými bolteci ušními, skoro jakoby uší neměla (val.).
- Čuňák = hubička: Dala mně čoňáka. Koliks jí dál čuňáků (Brň.).
- Čumenda (Žďár) = čohačka (han.), číhaná.
- Čundat, tleskati rukama (záp. M. v řeči dětské).
- Čunět lelkovati: Co čoniš? (Jevíčko).
- Čuprný = čiperný. Dnes je venku čuprno = zima (záp. M.).
- Čut na Zábřežsku = slyšení jako v nářečí slov. a val.: Čuľ zvonit. Nic nového nečut. Nečuľ ruku = necítil.
- Čvachat, drobným krokem jíti: Dítě čvachá (Jevíčko).

D.

- Dabrovat, žebroniti: Děckê dabrôjê, abe sê mô z pachtê ôpôstilô (Loštice).
- Dacan, přihlouplý člověk = „boží dárek bez kvasu“ (han).
- Đačkať, dačkat, mačkati: tvaroh se mačká, šaty se dačkají všeko se to poďačká (han.).
- Dála, vzdálenost (záp. M., na vých. M. dálava).
- Đama, jáma; đamka, đupka = důlek, do něhož děti ve fazole hrají (záp. M.).
- Đamovat, dělati jámky: Pes đamuje = hrabe. Budem đamovat čmeláky = vykopávati z díry (záp. M.).
- Đamřit, dotěrně žádati (záp. Mor.).
- Dandula, klobása (Kobyli).
- Darmo: To už je darmo = nelze změnit.
- Dát se: Která pak nevěsta by se k nám dala = šla k nám (Žďár). Dál se na matku, vrhl se po matce.
- Dávka: Je davka = vybírají daň (laš.).
- Dávnúčno dávnno, velmi dávno (val.).
- Dědit: Dědí mu to = jde k duhu (záp. M.).
- Dejmovat: „Pane učitel, vona mně dejmuje“ = chce něco ode mne, říká: „Dej mně!“ (záp. M.).

Dékat, louditi, škamrati, říkati: „Dé!“ (dej) = dejmovat (záp. M.).

Dělit: „To se mi smrtě dělí“ = protiví do duše (han.).

Dělnišce, -- ete = místo v lese, kde tesaři kácejí a pracují (N. Hříše) — rubisko (vých. M.).

Deň: Ozeť byl čím deň (= dál) horší (val.).

Dení, oddělení úlu. Dle počtu dení je úl jednák, dvoják, troják, štvérák (val.) = brť (v. t.).

Depošit (deptať, intens.), cupati nohama: Děto nohama depoší (laš.).

Deprem, depro = teprv (laš.).

Derázek: roždí naplavené i jiné: Chodí na derázek (záp. M.).

Derázka: otep z posekaných větví (záp. M.).

Dešita, desítka v kartech (laš.).

Deščůvka, dešťová voda (vých. M.).

Deščuľka, deštička: Ma nohu (zlomenou) v deščuľkach (laš.).

Devita, devítka v kartech (laš. jako sedmina, osmina).

Dibiček. ždibec, kousíček (Ivančicko).

Dilna říká lid na vých. M. jenom dílně olejové, v níž se „olej táhne“ sice užívá něm. slova verštat.

Divák, zevlovač: Já už su enom takový divák a lazar; takový člověk už není na nic na světě (val.).

Dívčít (divčêt), býti na službě za dívku (děvečku) han.

Divosír = divoch (Jicko).

Divúr = divoch (slov. val.).

Dľab, vyhloubenina ve dřevě dlátem vydlabaná.

Dľaba se vydlubala do dřeva (slov.).

Dľachnit = dľachmat: Pes udľachnil kuře = udlávil, zadávil.

Dlet: Dľóho sem tam nedľeľa = neprodlévala, nemeškala (Zábřežsko).

Dloubat mľič = rýpati (Dačicko).

Dloužanácký, velice dlouhý.

Dlužť = deska z práchna na zadělání úle od zadu (Zábřežsko).

Dobíjat se: „Kde ste to vzali?“ dobíjal se na něm strýc = důtklivě vyzvídal (val.).

Dobrouchat, konejšiti: Udobročal ho.

Dobrutka = dobroděj (iron.), Früchtel (laš.).

Dobry: Jen to skové, muže tě bêt nehdê dobry (han.).

Dobyť, vytrvati: Ani sme nedobyli do konca. Dívka nedobyla do vánoc (Zlín).

Dočúpat se něčeho, dobadati, dohledati se, utržiti, dostati něco: Dočupál se kdesi nátky (vých. M).

Dohnat: Veliká bida mne k vám dohnala.

Dojka, 1. jedno podojení, 2 ta krava je dobra dojka (dojnice, laš.)

Dokáď: Budu toho mět dokáď = na dlouhý čas (Zlín).

Dokázat: Nedokázal zkúšky = neobstál při zkoušce (vých. M.). 2. Ten dokazuje = vyvádí. Nedokazuj: = nedováděj.

Dolčit: Tam škaredě dolčí = mluví po doľsku, říkajíce běl, dé a p. (Novoměstsko).

Dolinek, část břicha od pasu dolů: Bolí mne v dolinku.

Dołožit si: Ten si na to dołožel (han. = ustríhl, slov.) = „dal záležeti.“

Domatičkovat se, opiti se „na matěru“: Ten je domatičkované! (Jevičko).

Domětat někomu = domlouvati: „Šak nevím, co na něm máš!“ domětała jí matka. Domětała mu, že neheł na téj krávě spúšcat (val.).

Dondel, dondylek, uzílek, chumáček: d. vlasů (Jevičko).

Dopařit, polapiti: „Tô až tak negde dopařím, té já dám“ (han.).

Dopěkat: 1. Slunce dnes dopěká = peče, hřeje. 2. Velice naň dopěkała = dorážela (val.).

Dopisovat se o něco = úsilovně se domáhati (Kunštát), 2. Temu dopisuje = dopěká, šupí, je úzko (Jicko).

Dopraňaní súkna = appretura (val.).

Dorážet: Dvanástá doráží = dochází (Sloup).

Dorota, lehká ženština (han.).

Dorůst: Dorůstł na něho = poradil mu, přemohl ho. Po páru rokách se na ten poklad jináč dorůstło — lépe se připravivše dostali pokladu, jehož dřive marně dobývali (vých. M).

Dosluhovat: Klobouk (kabát a p.) už dosluhuje = je starý, dodělává.

Ďosna, zadnice (Jevičko).

Dosoudit se někoho = dovolati se: Nemuže se tam žádného dosoudit (Třebičsko).

Dostařec, náhradník (v úřadě, laš.)

Dostat, dostávat = dosáhnouti: Nedostanu tam. Dostaň tam.

Dostávat se = dobývati se: Zloději se dostávali do komory.

Dosytit se koho: Nemohla se ho dosytit (dítě moc jedlo).

Došulit se někam = zvolna dojít (Novoměstsko).

Dotěžovat si na někoho = stěžovati si: Hrubě si na ňu do-
těžováł; stěžovat si (nepřechodné) = naříkati (val.).

Doudlý pařez = vypráchnivělý (č.)

Douplík, nočník (Zábřežsko).

Dovčil, doposud: Nebudu tak dělat, jak sem dovčil děláł (slov.).

Đovírka, dírka (Jimramov).

Dožičit komu co, dopomoci k čemu: Dožičil mi službu (val.).

Dožírat, škádliti.

Dožívat se čeho: bažiti po čem (Novoměstsko)

Drabancovat něčím, hřmotně viklati: dveřmi, oknem, vikem
u truhly, aby se otevřelo (slov.).

Drabina, žebř (Frýdek).

Dracůvka, šňůrka upletená z teničkých drátků žlutých; ozdoba
slov. klobouku.

Dragar, trakař (Zábřežsko).

Draha: 1. stopa: zaječí, zlodějova. 2. Včil tom už vím drahu
(= radu). Nevěděl tom drahy. Počkejte, přijdeme tom na
drahu = na kloub (vých. M.).

Drahy travnatá cesta za dědinou, kudy se dobytek na pastvu
vyhání a v čas nepohody též popásá: na drahách. Jinde
tomu říkají: výhon (Budějovice, Klimkovice: vyhun), příhon
(Sloup), skotnica (Slezsko), skotňa (St. Hrozenkov, Frýdek),
výпустek (Vel. Meziříčí).

Drahný, ve smyslu velký, dlouhý na Zábřežsku: drahný leta.
Na východní Mor. jen: už je mu drahněj (= ulevilo ne-
mocnému).

Drahovat někoho = stopovati.

Dřák, železný nástroj podobný dlátu, dře se jím, t. j. olupuje
kůra se kmenů (laš.).

Dránět, hledati něco ukrytého na mlsání, zpouzeti (č.)

Drapák = stará metla (záp. M.).

Drápelí, roždí (záp. M.).

Drapnout: Drapne kameň = vezme do ruky. Drap ho za
límeč = chytil. Vydrápl mu to (vyrval) vých. M.

Drápořit se, drápati (vých. M.).

- Dražďzať = drančať, žgavrať = neodbytně škemrati, prositi:
Pořáď na mňa draždží (val.).
- Dražit zvěř, zloděje = drahovat, stopovati (vých. M.).
- Drbácnuť, vraziti: Vůz drbácnuť do pľota (val.).
- Drbka, známá dětská hra s pěti kamýnky, které též se tak zovou (han.).
- Drcana, žinčica s urdou (smetanou) val.
- Drenút, strčiti někoho trochu (na srozuměnou); dřcnút, strčiti hodně (slov. val.).
- Drdoľ, chochol; drdoľatý = chocholatý.
- Drdosit: Šak vás tam cosik posmýče; a bodaj to vami dobře podrdošilo (val.).
- Drhľačka: 1. Ženská, která drhne peří (= drapuřena). 2. drhnutí peří: Chodívali k nám na drhľačku (val.).
- Drchat, nadrchat peřinu — natřepati; nadrchaný = chorý. (Vých. M.)
- Drchmat, dřímat. 2. drchmat se = česati se. Dokuď se budeš drechmat? (Vých. M.)
- Drchuľa, přezdívká ženské, která má vlasy a šaty rozdrchané. neupravené (Jicko).
- Dříf: Nic z toho nehodřel = nevydělal na tom (Jevičko).
- Dřívka, sirky (Jemnice, Budějovice).
- Drkotačka, drkotání, třesení (na celém těle): Dostal drkotačku (laš.).
- Drkotnica, ženská, jež má dobrou vyřídilku, stále mluví a klevetí.
- Drľý = čerstvý, svižný (val.).
- Drmoľiť, 1. spěšně, drobným krokem jíti (val.), 2. spěšně mluvíti. 3. Děťo drmoli duďel = drhne, cumle cumel (laš.).
- Drnčet: Vůz drnčí. 2. Baba všeco vydrnčela = pověděla.
- Drndat: Drndá, drndá, a kde nic, to zbla = Chodí stále, jako by měl plnou hlavu starostí, a kde nic tu nic (Jevičko).
- Drobazg, drobotina: Ledva ten drobazg (děti) uživí (vých. M.).
- Drobkat, drobným krokem jíti (Jevičko).
- Drobnavý, trochu drobný: Naše kobzale su drobnave (laš.).
- Drochytko, odrobinka, drobek chleba (záp. M.).
- Droužit, kamaráditi: Já s tebo nedróżim (han.).
- Dřšć: Má děti jak dřšća. Je teho ovoca jak dřšća letos všade, tak haľuze ovisajú (val.).

Drůba, mládě drůbeží: Po smrti Bazašovéj teprú sa ukázalo, jaké je Ozef drůba (val.).

Drva = dříví; dřeva = břevna (vých. M.).

Drvářňa, dřevník.

Drveno, poleno (val.).

Drvisko = drvo (rubisko = dělniče (Zábřežsko).

Drýja (drēja) = švanda (han.).

Dubenatý = sedlatý, popelatý (černý a bílý): zabilá ba-
bulku pěkně dubenatú (slov.).

Đučka, důlek na bradě, od neštovic; poďučkaný a poďubaný
(Jevíčko).

Dudek (ô): tlusté, zavalité děcko (Jevíčko) 2. Sedí na dodko,
dřepí.

Dudlat (ô) 1. chléb v ústech žmoliti. Dítě dōdle, když ve
spánku ústy pohybuje, jakoby cucalo. 2. = dundat (ô),
pítí uprsou matčiných. Matka dávajíc prs dítěti, pravi:
„Dōndé.“ Dōndánek = prs. Dundálek (vl. jméno).

Duh: Neide mu to v duh, nebylo mu to v duh = po chuti
(valaš.).

Duchna, svrchnice, peřina na přikrytí

Đuk: Je jako đuk = tlustý a zdravý (Kunštát).

Đuka (đōka), vyhloubenina, důlek (han.).

Dún na rámě soukenickém = jedno pole od sloupce ke sloupci;
na rámě je 10–12 dúnů (val).

Dundel, plný váček (Jimramov).

Dunět: Zmrzlá zem duní všady, dyž do ní uhodí.

Đurbaťsa = brchat se, sbíratí se: Už sem sa z tej nemoci
vyđurbál, už sem sa zđurbál (val.).

Durdit: To děto ene dycky by durdiťo = chce prsa (laš.).

Durdivec, zlobivec (Brno).

Dúřitsa = durdití se; nadúřený (val. slov.), durit se (Novo-
městsko).

Dúpný strom = dutý, vypráchnivělý (val.); dūpený kožuch,
z ovčí kůže, v dubinkách vydělávaný (Jicko; jinde:
dubený).

Duša: Býť s tichú dušú = ani nemukal.

Dvojka. dva zlaté Jevíčko).

Dvorný - zdvořilý (laš.).

D y c h o l i t, trochu dýchati: Baran byl jak zdechlý, ale přece ešče dycholil (slov.).

D ý m: Hněď byl v dýmě = ten tam.

D y n o v a t: Co tu dynuješ? = stojíš nečinně (Žďár).

D ý s = dej's, gib her: Dýs mně to! Dýs to sem (od Bzence).

D ž g a n o v i t ý: převařený knedlik je džganovité, (džganec) (Slavkov).

— e k přípona znamená zbytky, odpadky: odřezek, odštípek, odkrojek, odstřížek, opěrek, omydlek (zbytek mydla), opalek, ohryzek, odhodek.

F.

F a t k o v a t: každý fatkovál práci jak mohl = odbýval (slov.).

F a ň u r a = facka.

F é f a r a, píšťala (han.).

F é f k a = fajfka, dýmka (Zábřežsko).

F é f r a, parádnice (han.).

F i f i d l o, marnivá ženská.

F i k a t, kopati nohama (Jevíčko).

F í k a t: 1. trhati. 2. stříkati: Fíká mně v uše. Rozfíkl si kabát.

Fíče blátem. Zafíkaný = zastříkaný od blata (val.).

F l a g a n: 1. velký kus něčeho. 2. nízká čepice (Jevíčko).

F l e k a ě, plácačka na mouchy (han.).

F o f a r, fukar, valach na čistění obilí (Zábřeh).

F o r o v a t někoho, vyháněti ze dveří (od „foras“?) Vyforovali ho = vystrčili za dvéře (Zlín).

F ů s k a (ou), pšenice s dlouhými osinami (Jevíčko).

F r c l e n a, ženská, která vše začne a nic nedodělá, pořád má rozděláno: „frc sem, frc tam, a nikde nic“ (záp. M.).

F r f e ň, šušeň (v nose) vých. M.

F r f n i t, špinití: Všecko pofrfnil, frfniti se; 1. piplati se, 2. zlobiti se: Co se na mne frfníš?

F r g á ě, přaslének; frgál se dáva na vřeteno, aby frgało (laš.).

F r g e l, zakrnělý plod (záp. M.).

F r k y (pl. m.), dlouhé vlasy v tyle (han.).

F r n ě t: kámen hozený, pták rychle letící „frní“.

F r n g a ě, frčet (han.).

F r ň u g a ě: Stará dívka enem frňugá = zlostně povrkuje (val.).

F r ó l k a, ozdobný obojek na krk jehňatům (val.).

Fryd, hromada kamení drobného s pole na mezi odklizeného (Brněnsko).

Frysek, plechová trubice, v níž jest navlečen knot v lampičce (Jevíčko).

Fúja, fújavica, vánice napadalým už sněhem, třeba za jasného nebe (val.).

Fujat, vanouti: Fujá = es zieht (Zábřezsko).

Fujigať, silně fučeti: Aťe tam fujigá (Melusina) val.

Fuk: To je mně fuk = lhostejno. Nemá ani fuka = krejcaru (Jevíčko). Fuky, vtip, chytrost: S tym se daj pokuj, ten ma fuky (laš.).

Furiják = furiant.

G.

Gabnúť, sáhnouti: Edem naň gábnůl, a už býl oheň na střeše (val.).

Gágor, husí krk, chřtán: Prolévál jím gágor za darmo.

Gajdy, dudy, 2. záda: Poď na gajdy, vzała děfo na gajdy (laš.).

Gajsať, gajsnůt = mikati, miknouti, posmeknouti do vrchu, trhnutí, škubnouti něčím, sebou, ošívati se, zatřepetati sebou. Kdo leze na vysoký strom, ten gajsá, gajsne, pogajsne se, a zase si odpočívá. Gajsať, gajsnůt ramenama = do vrchu jimi škubati, čili hlavu mezi ramena stáhnouti. Pogajsaný na jetú = jetím otřesený, zvláště, jsou-li v cestě hodná „trásiska“ (je-li cesta vytlučena). Podgajsaná letnica = podkasaná, podpásaná. Ugajsaná chůza = houpavá, klátivá. Když se kdo stahuje řemenem, pogajsne se, aby se mohl lépe stáhnouti (laš. val.)

Gál, černý a hrubý hrách (Jicko).

Gáľat, do důlka (gáľka) házet, 2. cúhat, džgat do sebe (jídlo), paťúhat (val).

Gality (ê), veliké gatě (Jevíčko).

Galvaň, levice (Brn.).

Galůnky, ozdobná lemůvka ženských střeviců (val.).

Gaña, slina kančí (Brň.).

Ganduš, dlouhý kabát, dětský kabátek (Jevíčko).

Ganě, fačka (Jevíčko).

Ganit, slintat, hoganěné = uslintaný (Brn.).

Garažija, šedavý kabát (Prostějov).

- Gatařa, kdo chodí v plátěnkách = plátěných gaticích (val.).
Gaúr, vydoupnělá díra ve stromě (val.).
Gávěr, bařina, močál (val.).
Gebloň, zarputilec, svéhlavec (Jevíčko).
Gecan, chřástal; zpívaje jako by přisedal „gecal“.
Gecnout (ô), čapnouti: Ten seboť gecl, náhle sedl (Jevíčko).
Gégať = gágať, gagotať (o husím křiku) val.
Gegnůť, gegovať, onom. výraz pro zvuk vyražený z hrdla, když se někomu z nenadání uhodí do zád, když někdo s výšky skočí atd.: Uhodil ho, tak v něm geglo (val.).
Gemula, bezzubá kráva (laš.).
Giglať, viklati (laš.).
Glag n. glaga, syřiště (coagulum), gľagať, syřiti, gľagání (val.).
Glán, usazenina ve vodě: Ta voda je zagľaněná. Voda jak glán = kalná (laš. val.).
Gláňa n. glám, ruka (s opovržením): Nestrké tam tó gláňô = ručisko (han.).
Gľaniť, kaliti vodu (val. laš.).
Gľasovať i gľasovať sa, skotačiti, rejđiti, váleti se: Pořad budete po tých peřinách gľasovať? (val.).
Gľcat, strkati (han.).
Gľěj, kľih.
Gľeňa, nadávka (Jevíčko).
Gľentat = gryndat, slintati (Jevíčko).
Gľg, onom. výraz pro zvuk způsobený tekutinou v přestávkách z láhve vytékající. Odtud gľgat, gľgotat, 1. o zvuku, jež působí voda do hrdla láhve neb do úzkého otvoru vůbec v přestávkách vtékající (slov. val.), 2. řihati do sebe, gľgavé kuň (Jevíčko).
Gľgoň, gľgavy hřibě, jemuž při pití v hrdle „gľgá“ (vada koně)
Gľlintat se, viklati se: Zub se mi gľince (Žďánice).
Gľondat se = gľajdat se, klátivě choditi (han.). Obilí pogľon- dané = povalené, pomrvené (Zlín).
Gľněť n. gľonět: Hdes tak dlóho gľněľ = čučel, meřkal. Hde gľoněš? = trěiš (Jevíčko).
Gľoňa, žgľoňa, nevýprava, řukavec (Jevíčko).
Gľundať sa, hřbíti se: E, už sa tá stařenka také gľundze.
Zgľundaný = stlačený, shrbený (val.).
Gľurať, kaliti vodu (laš.).

Gment: Do gmentu všecko mně zniilo = mentem všecko (Přerov).

Gňábiť, tlačiti: Přigňábiť pahnoztem tabák ve fajce (val.).

Gómat, hádati, domýšleti, dovtípiti se: Hned sem gómál, co to bude (Holešov).

Gombéřat n kombéřat = kolébatí (val. slov.).

Graca, zakulacená motyka zahradní

Gracón (-oun), stříbrné a zlaté porty na ženské kordulce (han.).

Gracky (pl. t.), dlouhé vlasy v tyle (slov.).

Gramľa, gramľoň, gramľavý: nešika, gramľavá ruka (schromlá), gramľavé prsty (vých. M.).

Grapa, stráž (val.).

Grbál, schnoucí strom (Brno).

Grejdit, rejčiti (val.).

Grgať, grgnút, řihati: Grgá se ně tým zelím (val.); odtud „grgáň“ = chrapoun, přezdívka sedlákům.

Grmela = křivák, kudla (Zábřežsko).

Grmol, kdo má temný hlas (Jevíčko).

Grobeřák = hrubián (laš.).

Grošák = kudla za groš (záp. M.).

Gróžka = kroužek, prstének bez oka (han.).

Gřungat = křunkat, silně, chraplavě kašlati, že by se zadusil laš.‘.

Gryc, 1. Gryci říkají na Hané chlapcům, kteří chodí „za krále“.

2. přezdívka: Ty staré grycu!

Gryčný = drýčný, obratný, šikovný (val.).

Grža = kotřina, houževnaté maso (val.).

Guřda = nehraba (Jicko).

Gumnúť, gumať, strčiti: Gumnúť do něho (val.).

Gyzd = hyzd (srovn. ohyzný), nečistota, neřád, gyzdavá réž (nečistá), gyzduľa (přezdívka): Má v domě gyzdu dost ta gyzduľa (laš.).

H.

Habaděj: Řepě máme habaděj, mnoho (Jevíčko). Tam je všeho habaděj (Žďár).

Habánče, rozpustilé děcko (Klobouky Brň.).

Hábit, starý kabát.

Had, červenobilá, kulatá tkanička vlněná, ozdoba slov. klobouku = húsenka.

- Hadí hlava (val.), hadí matka (záp. M.), hadí šidlo (Kunštát)
= šidlo vodní (hmyz).
- Hadlávka, konopná ohlávka na koně (záp. M.).
- Hadraba, otrapa, trhan, Haderlump (laš.).
- Hafel pěsniček, špalíček. Kupované písničky sešivaly se v hafel,
s jedné strany svaté, s druhé světské (Kojetín).
- Hajdalák, hajdala, 1. lajdák. 2. panák (pimprle).
- Hajfiť = haňfářiť = fraňhářiť, vyměňovati něco za něco,
handlit (val.).
- Hajnica, vícha, kterou se na poli zahajuje, označuje záповěď:
Zanes, dať do ščudleku (jeteliny) hajnicu (laš.).
- Hajsák, vůl (Loštice).
- Haľač, kdo má veliké „háľe“ (oči), člověk s vypoulenýma
očima (laš.).
- Halandryja, trochu lehkomyšlná, obratná ženština s dobrou
vyřídilkou (záp. M.).
- Halaskovat, zaháľeti, postávat (Jevičko).
- Haľaštovať (haľas), zvýšeným hlasem mluvit (val.).
- Halatý, polonahý (Novoměstsko).
- Halda, bromada; v haldách je hlina (Jevičko).
- Halókat, povykovati (Jevičko).
- Haľúzokovaný, co má v sobě vetkávané n. vyšívané halouzky:
obrus (slov.).
- Halva, březový pařez, z něhož se dýmky vyřezují (Jevičko).
- Hamatný leľik, silný cop (val.).
- Hamižovať se, 1. sužovati se (han.). 2. nesnaditi, houževnatě
se smlouvati: Budete sa pro grajcar hamižovať (val.).
- Halža, houžev (záp. M.).
- Hamár, 1. hubený kůň (Jevičko). 2. hluk, povyk: Neděľaj
hamárů (slov.).
- Hamonit, lakotiti; hamonění, lakota; hamonica, lakotná žena
(Žďár).
- Hamonit se s něčím, namáhati se (Kunštát).
- Hampasit sa = hampľasit sa, lopotiti se: Neňeľ sa na koho
hampasovať (val.).
- Hampejz, kuželna (Žďár).
- Hampéz, pole na neúrodné stráni; hampésat se, dřít se na
takovém poli, lopotiti se (Jevičko).

- Hamrazit se, potloukati se; hamrazení, potulování, potloukání (val.).
- Hapitek: vzať někoho do hapitku = přísně ho vzítí, přísně s ním naložiti. 2. běžet do hapitku = honem. 3. zber se do hapitku = přičiň se, ponáhli se (laš.).
- Hapitkovat, poskakovati (laš.).
- Harabúzi = haraburdi = harampáti.
- Haraska, červená pentle harasová.
- Harasný, vl. červený jako haras = pěkný, parádný: Není to hrubě harašné (pěkné, dobré) val.
- Harc: položit něco na harc = na nejisté místo (Kunštát).
- Hargotať = hargotiť: Zima ním hargoce = mele, zima mnú hargotiľa (val.).
- Hartať, spáti (v řeči dětské): Hartni si (val.).
- Haruznit sa, hádati se, různice tropiti (vl. jméno Haruza) val.
- Hasáčert: Je jich tam jak hasáčertů = velmi mnoho (Zábřeh).
- Hasákovat, žito žíti; ostatní obilí se seče (záp. M.).
- Hať, -ě, f, 1. košár pro ovce (val.), 2. vrbí na břehu řeky, fašina (han.).
- Haťapa, nemotora (han.).
- Hatit se: Pole se hatí, oře-li se za mokra (Jevičko), = hatle se, hatlanica (Brno).
- Hatotať (v dětské řeči), jezdití „hatotó“ (val.).
- Havalec: Spadl havalec břehu, kus (Brno).
- Havotať, štěkati (havák = pes): Och, to je fena, dyť tak na mňa havotaľa (val.).
- Havrľant, křikloun (malé děcko, val.).
- Házet: hází do kře, vyzvídá (Jevičko).
- Hažart, děcko: Hospodyně šijou nějaké ty hábky na ty hažarty (Žďár).
- Hébadlo (hýbadlo) = hvasnice (záp. Mor.).
- Hebľa = vindra: Nedáľ mi ani hebľe (vých. Mor.).
- Hečať: 1. zevlovati: Lidé hečaľi na svaďbu. 2. Zpívati ve žně na poli: žnice hečaľ. 3. Tá červená šatka, to tak hečí = padne hned do očí, „křičí“ (val.).
- Hečmat, násilně cpáti (záp. Mor.).
- Heď, interjekce (= hleď), vyjadřuje něčí radost, když někdo něco ukazuje a p., nebo škodolibost, když v někom chceme vzbuditi závist (han.).

Hecho (echo): Udělal hecho = rozhlásil (Kunštát).

Hejcat, pohejcat, hejcování, laškovati (Žďár.).

Hejda: Je v hejdě = v podezření (Zábřežsko).

Hejdovať (hédovať, hajdy), rejčiti (han.).

Hejno husí, na Dačicku a Telecku, jinde stádo.

Hemzat se: Niti se hemzale = kroutily (N. Hříše).

Hen -- sem -- tam: Hosté mluvili chvílu hen sem -- tam
= ledaco vedlejšího, než se dostali k věci (val.).

Hen ten = onen, toť ten = tento: Toť tá zahrada je lepší
než hen tá. Přízvuk má náměstka s povýšeným hlasem
(vých. Mor.).

Henčuvka n. henčovka = kolebač, houpačka (Žďársko).

Henkat, houpati se, klátiti se (záp. Mor.).

Hepit = hepět = hyvět, civěti, lenošně seděti (Kunštát).

Hevar, hevero (Zlín).

Hezky: Jak pak se hezke menoval? = honem, když si někdo
nemůže vzpomeněti (záp. Mor.).

Hlas, nota písně: Nemžu přit na ten hlas (záp. M.).

Hláska, hlídka: Měl sem hlásku v noci (srovn. „hlásný“ (han.).

Hlásno = čujno: Dnes je hlásno = zima (Zlín).

Hlázkať, hladiti někoho, kosen (laš.): Jednum (rukou) hlázka,
druhulm bije. Daj mi sem, ja ti tam pohlázknú tu kosu
= pohladím, pobrousím.

Hleděť 1. opatrovati: Co sa teho nahlédím, a dycky jednaká
nepodara. Nebude ňa měť kdo dohleděť (opatrovati do
smrti). 2. Já ti nehledím na zlé = nesmýšlím s tebou
zle (val.).

Hlobiť, tlouci: „Ten hlobí! Afe hlobí!“ o silném tabáku šňupavém,
po němž se musí silně kýchat (val.).

Hluchý hlas, dumpfer Ton (laš.).

Hlúb n. hlb = košťál (vých. M.).

Hlup: zahrada je v hlupu = ve stínu; zeď hlupí zahradu =
stíní (V. Meziříčí).

Hmlica, mžení (laš.).

Hmour n. mhour, suché jehličí na stelivo (záp. M.).

Hněst: Boty ňa hnětú. Velice ho to hněte (mrzí) vých. M.

Hníkať sa 1. s někým, škádliti, dohadovati se houževnatě:
V jednom kusi hníkajú (kočkují) val. 2. Dávati se do pláče,
(fňukati (han.).

Hnízdit se, přeléhati s místa na místo, v posteli nepokojně sebou vrtěti: No, brzo-li se uhnízdíš?

Hnojnice: 1 hnojová voda (záp. Mor.). 2. deska s hnojného vozu (vých. M.; hnojové vodě tu říkají hnojůvka).

Hňopat do sebe (slov. hňapat) = nemírně jisti (Kunštát).

Hobárka, hovor (Záhoří).

Hoblěna, ženská špatného chování (val.).

Hódy, kytka rozmarýnu v hody (Zábřežsko).

Hodina: Vo hodině stal (Dačicko; jinde „o jedné“).

Hodit sa: No, nehubujte, dyť sa to hodí ešte udělat = může se udělati (val.). To se mu nehodí dělat, nesluší.

Hodlivý = hodicí se, tauglich: Není hodlivý (na vojnu). Těľa hodlive na odstavení (laš.).

Hodný 1. hezký: Ta je hodná. V tom kostele je hodně. Tady se Vám hodně půjde. Udělal to hodně = dobře (Zábřežsko). 2. Byla hodná, chodila hodná, a s kým? = těhotná nevdaná (han.). 3. Už jich máme hodných = hodně mnoho.

Holajzník = plezmero, trhan s holými ňadry (Novoměstsko).

Holánek, holé nahé dítě, ptáče (Jevíčko).

Holdin, holdaři, holdáni, potulní žebráci (Dačicko).

Holdovat, choditi po žebratě (Kunštát).

Hoľgýňat: Vůz hoľgýňá v juhaňách (vyhloubeninách), jedno kolo jde dolů, druhé nahoru, když je v jedné koleji jáma: Budu já sa na tom vozisku hoľgýňat?! (val.)

Holinka zelený zárodek peckového ovoce (záp. Mor.).

Hoľopicha, velká neohrabaná ženská (val.).

Holoubkovat se (ö), milkovati se (Jevíčko).

Hoľšťánek, nákrčník z drobných koralků, navlečených na žíně a přestrčených červenou nebo zelenou skaničkou (val.).

Holý: Na holé ruky sem živa. Byly mrazy na holo.

Hompat se = houpati se; hompačka = houpačka (z. M.).

Honilka, kráva, která se pořád honí (běhá) a nezůstává stelná (Dačicko).

Honosnatý, honosivý, sebevědomý (val.).

Hópat: v takovém hópatě = slotě (záp. Mor.).

Hora, hory = les: Dělá v horách (vých. M.).

Hořák = Horák: Hořáci pokúpá kde jakého tahúna = koně (Jicko).

Horcovať, řítiti se: Zeď zhorcovala Kamení horcovala doľi (val).

Horopácem = horempádem (Kunštát)

Hósky (housky) = housenky (záp. M.)

Hostinovat: Hostinovať = měl hostinu, dával hostinu (han.).

Hotově: Debeste hotově nejakó škodo měle = na krásně (záp. Mor.).

Hotovo: Chodí na hotovo do Brna, na jisto, nosí do jistých domů mléko.

Houvjetka, silná tyč, kterou se zatahuje řetěz, jímž se ve voze svazují klady a p (Jemnice.)

Hovija (hověť si): Dyž si Tehne v nedělu odpoledňa na pec, to je celá jeho hovija (val).

Hraň šindela = hranice (val. laš.).

Hranáč, hrubián (záp. Mor)

Hranit = hraničiti: Mě hranime s Věšovicama (han.).

Hřápnút, hřmotně si sednouti (val.).

Hrát: Pudem hrát = na hratvô (a besedu). Přěndi k nám hrát.

Bêla sem hrát ô Chêtilu (han.). Dožhrál sem sa na ogara, tak se mnum hrálo = zlostí jsem se trásl (Jicko).

Hrběna, hrbatá ženská (han.).

Hřbet: Položil to za hřbet = nevykonal toho (Kunštát).

Hrbúc, hrbudúc, mezislovce zvukem naznačující pád něčeho se schodů.

Hrbolatý, nerovný, s malými vyvýšeninami, „hrbolci“: Hrbo-latá cesta.

Hrboucet, šramotiti.

Hrdliť, rdousiti: Zahrdliľa diľa (val.).

Hřebčák, voják od hřebců.

Hrgľovat, hrkotati: Větr dveřama hrgľuje (slov.).

Hříbat, hrýzti: Koza hřebe strom (han.).

Hříčný, uhřícený: Ale tys běžela! Seš celá hříčná.

Hřích: To zas bôdô řiche v dědině = peklo (Zábřežsko).

2. Ja směj sa, směj, ty starý hříchu = hříšniku (slov.).

3. To (= ta chalupa) je už staré hříšisko = sbor (Zlín).

Hříšný: Ta střecha je hříšná = daremná, chatrná (Jicko).

Hřít. Tohoto slovesa v některých krajinách neuzívají. Na Zábřežsku říkají: Sluňčko je horcky, na Dražansku kamna hřijó, slónečko tepli, netepli.

Hrkaľa = hrčuľa, křikloun (laš.).

Hrkávka n. hrklávka, die Schelle (vých. M.).

Hrnčířovat = hřmotně ujížděti (jako hrnčíři s hrnci) Žďársko.

Hrnčířovo pole: Ten vynese celý grunt na hrnčířovo pole = propije je. Nepožehnané peníze v nic vyjdou. Ev. Mat. 27. 7 (val.).

Hrncovať se, nemotorně jíti: Hde se s těm hrncuješ? (han.).

Hrochat, hrouchat (slov. róchat), praskati bičem.

Hromadnice, hromada kamení na poli posbíraného (Zábřezsko).

Hrtús = hrtáň n. chrtán: odtud hrtúsit sa n. chrtúsit sa = hrdľovat se, namáhati se (val.).

Hrubo: Mistoma je ešče hrubo ledu = mnoho (laš.).

Hruďa syra, kus syra právě ocezeného (val.).

Hruďařka n. hruďník, plátenko, v němž se hruďa syra cedí (val.).

Hrský (han.), herský (val.) = hezký.

Hrůzka, 1. vícha, v. hájnice (han.). 2. méta při hře v míč (han.).

Hrůznůť: Dnes tam vůz hrůzne = zapadá do země. Zahrůznůť sem sa až po kotíky do bláta (Jicko).

Hryzt: Pes hryze (= kouše). Pes mě uhryz. Muchê hryžó, blechê ščipajó (Zábřezsko).

Hryzák = rožek, špička na troubeli od dýmky (val.).

Hubákovat se, dávat si huby (hubičky) = hubičkovati se; koně sa hubákujú (Brod).

Hubánek, hubička (záp. M.).

Hubatej, hovorný, řečný (Jimramov).

Hučky: Otrčíš hučky (= koty) a co budeš měť z celého dřěná? = umřeš (val.).

Hučet, bručeti, důtklivě mluvíti: Nahučel mi plné uši. Nehuč pořáď!

Hučnica, silnice (laš. a v Předmostí u Přerova).

Hújať na něco s někým = vyměňiti si: Hujajme na fajky, co přidáš?

Hujátko, dítě v kolébce (Jevíčko).

Huľaľa = huřar, bzinky (Kojetín).

Huľava, drobounký déšť, padající mlha (val.).

Huľuška, kolébka (v dětské řeči, val.).

Humpľovať, kaziti, dráti: kabát zhumpľovaný (val.).

Hupčít = hopkat, poskakovati (val.).

- Hurkať (vzhůru), ku vstání pobízeti (han.).
Husar = husák (N. Hříše).
Húsenka, červenobílá tkanička vlněná, ozdoba slov. klobouku = had.
Husidříst = plkoš, kdo nic nezatají, všecko „vyplkoce“ (Jicko).
Husík, husí chlívek (val.).
Husiř = husák (laš.).
Huslař = houslista; huslařit = housti (han.).
Huškať, štvátí, podněcovati: Nebylo ho třeba hrubě huškať (val.).
Hušpapa, kdo má hubu vypasenou (Záp. Mor.).
Hútát: Ponocný hútá = troubí (od zvuku „hút, hút“.)
Húžvačit se, sich fretten: Húžvačili sme se jak tak (slov.).
Hvíždžeť má dvojí tvar pro 3. os. pl. s různým významem:
Chlápci hvíždžú, saně hvíždžíja (val.).
Hyb: Něbyfi sme v poľu ani hyb = ani na krok (laš.).
Hybaj: „Rozína badaľa, co je, a hybajven a poď ho přes vodu“.
Imperativy sloves hýbati (se) a jiti nahrazují minulý čas, když se má zvláštní rychlost děje naznačiti (val.).
Hybno: Poď hēbno = honem (han.).
Hydla (hedla), nevěstka (Záp. Mor.).
Hyhať: Hyháš jak kůň (laš.).
Hychlit se = chechtati se (Žďár).
Hyláňat = hylásňat = křičeti na plnou hubu (val.).
Hyp, skok: V jednom hypě = skokem.
Hýpnout, náhle udeřiti.
Hyta, chůvka.
Hyža, špinavá ženská (Novoměstsko).

Ch.

- Chabastít = chábit (laš.).
Chabaščina, veliká čepice (Jevičko).
Chabavý, pochybný, nepodařený (Jevičko).
Chábit, lapiti, ukrásti, šiditi: Ten sa už neco lidu nachábil (val. laš.).
Chabľaja: Obľeču si nejakú chabľaju a pľjdu = starou kazajku, nějakou veteš (Přerov).
Chach (mezislovce): Chach, každá kulka netrefí bláhuće (bláhovče) val.
Chachabáši = sedláci (předívku, Brněnsko).

Chacharyna, vojtěška (Brň.).

Chachravý, vyžilý, stářím sešlý (val.).

Chalbat (záp. Mor.) = chaľgat (han.) = chaňkat (slov. val.),
chlácholiti, pokojiti: Di mně to dítě hochalbat, nemužo je
hochalbat. Chalbat se u někoho, lichotiti se: Ten se ho
něho teď chalbá, habe neco dostal.

Chámí, roždí (Velká).

Chamtat, hltavě jísti.

Chaňkať se s někým, mazliti se: Mama ti tak folguje (dává
vůli) a chaňká sa s tebú (val.).

Charpatí, drobné roští ježaté: Ty otěpky, to je samo charpatí
(laš.).

Charý, ošumělý, škaredý (Orlová laš.).

Chásňa, -ate, dítě, dokud je ještě v peřince (val.).

Chať = chatrě (Dřevohostice).

Chalan, chlapisko lenošné (val.).

Cheblota, špatné, nepodařené obilí, zboží: Někupuj toho, je
to cheblota (laš.).

Chemeľiť se, ošivati se: Co se tak dycky chemeliš? (laš.)

Chemľať sa praví se o dobytku, když se otírá bokem o strom
(val.).

Chladečnica (val) = chladečník (laš.), besídka v zahradě.

Chľachot, cachinus (vých. M.)

Chľachotať se, chľachtať se = řehotať se, silně se smáti:
Co sa pořád chľachocoš, ty řehořu řehořovský (ž. řehuľovská)?

Champor, stará, rozmoklá houba (laš.).

Chľapěna, záletnice (val.).

Chľastiť sa, lichotiti se někomu (val.).

Chľébůvka, chlebová robota, od které dávala vrchnost půl
pecínka chleba na den (slov.).

Chľemtat n. chľamtat, hltavě jísti, žrátí; chl. se smáti se: Co
se chľemceš? (Jevíčko).

Chľéstanec, vyšplíchnutá voda (záp. Mor.)

Chľéstat, šplíchatí vodou (záp. Mor.).

Chľípiť se: Rana se chľipi (otvírá), rana se rozchľipila (laš.).

Chľupáč, člověk úskočný a vychytralý (Žďár).

Chľupatý jazyk, mlsný (Žďár).

Chľúšče = plúšče, lijáky (val.).

- Chmeř: Je šedivý na chmeř (han.).
Chmetat se: Utíká jen se chmetá (Kunštát).
Chňápat se: Kdo se to tam chňápe, jde v těžkých botách
(Jevíčko).
Chňastnout, uhoditi (han.).
Chodón (záp. Mor.) = chudoň (slov.), chudý (vyzábly) člověk.
Chořoj, usušené větve lipové nebo jiné. V zimě se dávají ovcím
ohlodati z listí, potom se spálí (Jicko) = letina (slov. val.).
Chomtat, lakotně něčeho mnoho brátí: Jak ta kráva trávu
chomce! (Kunštát).
Chop: Řekl sem z chopu = nerozmysliv (han.).
Chornout. Ten člověk náramně chorne = tratí se, hubení (han.).
Choř, chořby, chořbaj, chořaž = byř, ačkoli (laš.).
Choulný (ó), přítulný, krotký: chólny zvíře (Jevíčko).
Chovat: dobytek, drůbež, včely (ne: držet!) = Chová si páru
koní a páru volů. My medu nemáme, my včel nechováme.
Chrámař, kulhatí (o dobytku); chramačka = kulhávka (val.).
Chrámat: Ta kráva chrámá, chromce, s chutí žere (Jevíčko).
Chramosta, bezohledný, hrubý člověk (záp. Mor.).
Chrampat, nemotorně jíti (Jevíčko).
Chrapnút, třesknouti, praštiti: Chrapnul sebum (laš.).
Chrást, zelené větve dubové, habrové, nažaté dobytku (záp. M.).
Chrastnút: Chrastnul ho. Chrastnul sebum na zem = chrapuňt
(laš.).
Chrbést, onom. napodobení zvuku lité vody: Chrbést na něho,
a už byl celé mokré (Kunštát).
Chrobák, červ (Záhoří).
Chrpútař, silně kašlati s chrapotem: Desi nachlád, tož včil
chrpúce (val.).
Chrt = krtek (hor.). 2. lakomec: To je ch., ten chrtí (Jevíčko).
Chrumtat, chrápati (Jevíčko).
Chtět: Ten se hlnších chlapů nebojí, nechce-li tebe = neřkuli
(Jevíčko). Šak sme se spolu chtěli celých šest let = měli
jsme spolu známost, lásku (Žďár).
Chudnút, hubeněti.
Chujava = fujava, metelice (Zlín).
Chujavina, zápach, zvláště stuchlina, puch chlévní (laš.).
Choudoun (chodón), hubený člověk (Brno).
Chútečka: Pivo nemělo chútečky = pražádné chuti (Zlín).

- Chutná chuť = veliká: Jedli chutnum chuťum (laš.).
Chumta (ô), chumtavý, kdo se chumtá, plete, matonoha.
Chumtat (ô), másti: Mám to všecko schômtany. Pořád se to
chomtá a nic nehodělá (Jevičko).
Chvâdavy, kdo chvâdne = chřadne (laš.).
Chvátat č. = mor. ponáhlet (až na Dačicku).
Chvistat: V botech mi chvišče = šplouchá od mokra (val.).
Chvostaľ, jméno hrušky ke stopce značně sůžené (slov.).
Chycený: maso je chycené = nasmrádlé, pivo = nâkyslé,
zemáky = namrzlé, chléb = od plesniviny a p. Je chycený
na plíca.
Chychnit se = chychotat se, smáti se potutelně. Všeci se ji
chlâstale (hlasitě smáli) a névic se chychnil kovář (Záp.
Mor.).
Chyľkem, schýleně, sehnutě: utěkať chyľkem = úprkem, vor-
wärtsgebeugt (laš.).
Chýr, schlubná pověšť: Nebude tam také tolěj peněz, jak chýry
dělajú (val.).
Chystat trávu, trhati na poli (han.).
Chyťat sa: Už sa ho též tá čertová pýcha chyťá. Toho sa
nic nechytne = toho nic nedojme (val).

J.

- Jadat se = jediti se, vztekati se (Novoměstsko).
Jahlí č. = mor. prosná kaša (až na Dačicku).
Jahuľka = jehnička: jehně — jehnička (jahuľka) jako: tele
— telička (laš.).
Jachymova masť, diaculum (Třešť).
Jak: Dnes ani nebýľ jak jarmak = byl slabý jarmark, dnes
ani není jak neděľa a p. (Zlín).
Jakerak: Ietos je ovoca jakkerak — hojně (val.).
Jakýž: Jakáž tu pani! Čerti vzali, jakýž tu pán! Praví se
o tom, kdo si hraje na pána (Jicko).
Jalovčák, mladý býk pro jalovice, mladé kravky (han.).
Jalový potok, „co neteče na mlýn; na mlýn teče struha“ (Brn.).
Jaľubňák, hrnec z černé hlíny z Jaľubí u Velehradu (slov.).
Jameľo, jmelí, „skřítky“ na jedlich, na topolech (Jicko).
Jáneček, obrázek sv. Jana Nep. na „hagnustce“ na krk (záp.
Mor.).

- Jánka, vínek ze skleněných perel, jež nosí na hlavě „královna“ (slov.)
- Járka, korýtko, po němž ze studánky voda odtéká (Brno).
- Jarčisko, pole, s něhož byla sklizena jarka (laš.).
- Járek, potouček tekoucí ze studánky nebo z roztáleného sněhu nebo po dešti (vých. Mor.).
- Jaršit se, aufbrausen: Tak se na mne rozjaršil = zlostně obořil, rozvzteklil (laš.).
- Jasnavo, jasno zde onde z mraků prokmitající (laš.).
- Jaščírka, ještěrka (Pomoraví slov.).
- Jaščúr, der Erdmolch, Salamander (laš.).
- Jazykáč, všetečný, drzý mluvka (Novoměstsko).
- Jed, zlošť: Mňel jeda, má na něho jeda (Záp. Mor.).
- Jedinák, vůl nepárny (slov.).
- Jedlý člověk, který mnoho sní, jídlo, chutné, kterého se mnoho sní (Jevíčko).
- Jednobytně sedí = pořád (Novoměstsko).
- Jednoručka, jednoruký.
- Jechtna, klevetnice (Jevíčko).
- Jektat zubama č. = mor. drkotat (až na Dačicku).
- Jemná zima, pronikavá.
- Jeřice = jarka (č.).
- Jěždula = běhuľa = chlapěna (han.).
- Ježik, zdrobn. jež.: Zabijali sme bravka; byl to enem taky ježik (laš.).
- Jicl, přezdívká dětem = knot (Zábřežsko).
- Jídlivý: A to sa sbíhá taková tá voda ídlivá z toho sněhu, to sa přežere všady (val.).
- Iľovatý, popelatý (černý a bílý): babuľka iľovatá = dubenatá, sedlatá (slov.).
- Jiný: Zapľat a budeš jak iný pán. Má košulu jak iný dratař (vých. M.).
- Jinovatět, jinovátkou se pokrývati: Stromy už inovatíja.
- Jiskra: Poznál po iskrách, že baran nebude dluho na oči hľedět = lesk očí (slov.).
- Jiskřit sa, jitřiti se: Iskrí sa to, slzí to. Roziskříš si to! když rány nenechává na pokoji (val.).
- Jistník, jedlík (laš.).
- Jiščera, ještěrka (han.).

Ít: Idú ně s ním ohlášky. Musíš ít jednu řečú se mnú = vypovídati jako já při výslechu (val.). Šlo mu šestí decke (záp. M.). Plat šel do Bobrovy = odváděl se (Novoměstsko).
Tu ide cesta do lesa.

Jitřina = jitřní (Novoměstsko).

Jojčať, bédovati „ach, joj, joj“. Ceľú noc jojčál, jak by ho na nože brál (val.).

Juhový větríček, vlažný (val.).

Juhaňa, jáma od kol v cestě vydrćaná (val.).

K.

Kabeľatět se, krabatěti se: Koža se na těle kabeľatěla.

Kácet: Zkáceli to = zrušili. Svaďba se káci.

Kača, tlusté střevo vepřové = kateřina.

Káčer: káčery dělat, házeti ploským kamenem tak, aby se o hladinu vodní odrážel; každý takový odraz slove káčer (Jevičko) = babka.

Kačín: Už je po kačíněj svaďbě = už je po tom (vých. Mor.).

Kadit milíř, uhlí = páliť (Zábřežsko).

Kadľub: 1. džber, nádoba z vydoupnělého špalku shotovená; 2. husí trup bez křidel a krku: Předala sem tři kadľuby po 1 zl. 20 kr. 3. Brustkorb: Udeřil se na kadľub (laš.).

Kachtat, kejhati, gagotat (o husách) záp. Mor.

Kajhan, hus (přezdívkou) Žďár.

Kaľaba, opletačka, nepřijemnosť: Ty bys ůa do pěkněj kaľaby přívéd (val.).

Kalabusovat, klábositi (Jevičko); vl. jméno Kalabus.

Kaľapače, pl. m., kaménky, v něž si děti hrají (Kyjovsko).

Kálec, zákalec, brousek na chlebě (Jevičko).

Kalemba, tlachal (záp. Mor.).

Kaľenica: Vyvéď ho na kaľenicu = ztropil si z něho blázna.

Kaľiba, malheur (slov. val.).

Kaľik, člověk i zvíře na úmor, sotva že se vláčí (laš.).

Kaľý = zakalený (laš.).

Kamene lámaní: Sľoj, léta v kameni, kameň sľojnatý: Dyž on nemá sľoja, tedyk (proto) sa špatně láme. Pohanka, drobné kamenčí měkké. Klín, střední vrstva dobrého kamene. Hrušky, větší kamenčí měkké. Břilky, tenké

desky kamenné. Hrč, suk ve skále. Stěna, když se odláme drobný kámen. Těražg, drobné, ostré kamenčí při tlučení na skálu pozodrážené (val.).

Kamýk, kamýček, kamének (laš.).

Kandrasovat (sa), kandrasit, namáhati se, dřiti se: Kandra-sija na děti. Bídňě sa kandrasuje. Já budu na tebe kandrasovat, a ty si toho nevážíš! (val.).

Kanduš, dlouhý šat (Jimramov).

Kaně, pl. f., husté slíny (záp. Mor.).

Kaničky, krajky (Blatnice, slov.).

Kanit se, slintati (hor.).

Kanoť, banůtka, krapka (Jevíčko).

Kantír = kanceníř, podstavec pod sudy ve sklepě (Jevíčko)

Kapať, odkapať, odejítí: Kapte, baby, ode dveří. Dyby už rači odkapál v pekly. No, pokap už dóm! Mohl bys už dóm kapať (val). — Ovce kape, padá (Jevíčko).

Kaplún, kapoun (Jicko).

Kápra, krůpěj: To padají kápry, to na něj vystupují kápry (č.).

Karabina, velký bič pastýřský (Třebíč) = tatar (vých. M.).

Karhat, chorovati (vých. Mor.).

Karmaš, hostinka po křtu neb úvodě; ženy, jež se jí účastní, slovou karmašnice (laš.).

Kartit komu co, haněti (Jevíčko).

Karty: Jeden hráč karty dává, druhý snímá (abheben); oko pět ok = point („o jedno oko Hanák kobylu prohrál“), Ausspieler = je na mítce, mítá, vymítá, má mítku (Příbor) n. vyhazuje, menší karta větší se zabije. Chaba = talon (Příbor), rác = atout, racovat (atoutovat).

Kasát, lenoch, pobuda: To je takové kasát. Chodí kasátem (nemá co dělat (han.).

Katličky, pl. f., visací zámek (Brň.).

Kázat ve smyslu poručeti na záp. Mor. neužívají, říká se tu: Povídál, řekl mi, abych to a to udělal.

Kazovat, nařizovati (val.).

Kecať, práskati bičem, hloupě mluvíti (laš.).

Kédát, natahovat kedy (= gajdy), velmi plakati (záp. Mor.).

Kéklat se, něčím, viklati, kývati (Kunštát).

Keľ, kefec, keľčák, keľán, Hauzahn.

Keľ, klíč rostlinný.

Kep eň, g. eňa, ošumělý klobouk (val.).

Kepiř sa = cébiř sa, brečeti (val.).

Kepský, špatný; mám se kepsky (záp. Mor.).

Keř č. = mor. chrást, hřib (val.), kopec (Zábřežsko) až na Dačicku.

Křabať, klepati, mlátiti: Dybysme to ešče dnes mohli dokřabnutí. 2. promlouvati (Jicko). Ten toho za deň nakřabe = naklábosí (Brň.).

Křacmuda, neohrabanec (záp. M.).

Křadibuchta = vařibuchta, nemotora (laš.).

Křaměť = křoměť = křuměť, seděti shrben, dřepěti (val.).

Křamočit se: Nakřamočil se na to = nadělal, nahamplasil (Drahany).

Křapačky, falcované trámce na dvoukřídlových vratech u stodoly n. kůlny, jež při zavření na sebe přilehnouce zaklapnou (Prostějov).

Křápec, klopota, kříž, soužení: To mám s tebou křápec (Třešť)

Křapeť, g. pťu, křapýtek, křát, špalek (laš. Zábřežsko).

Křapkat: Ženským huby křapkají jak nová potírka (val.).

Křapóšet, kloniti hlavu. Květina zklápošelá = suchem zvadlá (Kunštát).

Křasnovat, přemlacet, zůstávají-li na zrnech ječmenných ostiny, musí se křasnovat (Jevíčko).

Křast, 1. peníze = abführen. 2. pochovávat: My se křademe tu = máme svůj hřbitov. My se křademe do Žďáru (Novom. Žďársko). Křast obilí = séci (Žďár).

Křát, špalek (vých. M.).

Křáť, kořu, štípati dřevo na stojáče po letech. Křáný, „co sa dobře koře“, křané drva, rovno štípané (val.).

Křatař, včelař, který má včely v křátech, starodávných úlech (laš.).

Křátit se, kývati se: Křátí se mně zub (slov.).

Křatka, křatečka, klecka na matku včelni (laš.).

Křatý obrázek, na kterém vyobrazena světská osoba, nesvatá věc; opak: svatý obrázek (Jicko).

Křazan, bezbožný kluk Zábřeh).

Křechtati se, chechtati se (Jevíčko).

Křepatá kráva, koza, která má rohy zpátky (Hříše).

Křicat, křesati (val.).

Křič, křčovina, vykřčováný, na pole upravený les (Ždánice).

- Klechtačka, řídké bláto, v němž se klechtá, brodí (laš.).
Kleťka, kleťka, kleťka velkonoční (laš.).
Klemzák, křivák, kudla (záp. M.).
Klepat se: Bída se tady klepala toze veliká (Brň.).
Klešť, kleští, chvojí posekané na stelivo (záp. M.).
Klestit, přesekávati chvojí na drobno, by se hodilo na stelivo (záp. Mor.).
Klet, — kleju, 1. klnouti; 2. tlíti: Cosi tu kleje; 3. klíčiti: žito juž kleje (Zábřeh).
Kliščák n. klíščál, roháč, brouk (záp. M.).
Klízat, klóhat, klouzati (záp. M.); klóhačka.
Klůčka, dřevěný hmoždír na tlučení maku (han.).
Klohnit, 1. vařit (potupně), píti (potupně, Kunštát).
Klochta, kleveta (Jimramov), srovn. pol. klechda.
Klocek = klacek (val.).
Klokočovať, klokočem vříti: Na kotlě už voda klokočuje (laš.).
Klokočový, klokočem vroucí: Naleje se klokočové vody (val.).
Klosó = klusem: Běží klosó (Brň.).
Klubák, zobák (Doubravník).
Klubaňka (klóbaňka), slaměnka s kolmými stěnami a rovným dnem (han.).
Klučka, křivá dýmka (val.).
Klučnica, široká motyka.
Kludif do někoho, na někoho, hanu kydati na někoho (Jicko).
Klumkať, klímati (val.).
Klumočnica (tlumočnice), klepna (han.).
Klupět, ovisati: listy oklupěné (když vadnou, val.).
Klut se: Tráva se kluje ze země (jako house z vejce). Kde sa haľena kľuľa, vrazilo sa ľata (slov.).
Klopejtnout, č. = mor. zapackovat (Novoměstsko).
Kluznat, zakľuznat koně, zauzdit (han.), slov. kľznat, odtud: kľznák, uzda.
Kňok, kyj (han.).
Kobeľtnica, klevetnice, (Jicko).
Kobeľtovať 1. něčím, strkati, drcati: Někobeľtuj tak s tun koľébkum. 2. pomlouvati, klevetiti (Jicko).
Koberec, plachta, v níž nosí cikánky děti na zádech.
Koberáč (kobero = břicho), břicháč; fem. koberuľa (laš.).
Kobirek, šotek skřítek, hospodářik (Prostějov).

- Kocar, hůl (Jevíčko).
Kočárky, kolotoč.
Kocat, tlachati (Kunštát).
Kocoň, tlachal (Kunštát).
Kocavej, tlachavý (Novoměstsko). Odtud název některých hospod „kocanda“, vlastně místnost, kde se kocá.
Kocmrda, úlisník, přikocmrduje mu = lichotí se k němu (záp. Mor.).
Kocůřit = vynášeti kocúry (tchoře) t j. bráti a odnáseti z hospodářství, potajmu krásti (o domácím zloději): Ta by všecko zkocušila (laš.).
Kocoury pl. m. 1. = tchoř, věc (zvláště obilí) domácím zlodějem ukradená a prodávaná (laš.), 2. pěšinka: jít kocourama (Jihlavsko).
Kočičák, 1. talíř, na němž se dává kočkám (han.), 2. míšek na tabák z kočičí kůže.
Kočimama, milovnice koček.
Kočka, kotev loďní (val).
Kodač, kdo mluví páté přes deváté (záp. Mor.).
Kohuťák, štyra slepičí (Kunštát).
Kojácnůt, svaliti se: Ostrévka (naložená) kojácla (val).
Kokeš, kohout (Žďár)
Kokodovy hody, úvod s dítětem (val).
Koľáčný člověk, s nímž se snadno srovnati (val).
Kokrhěl, m. drdol, čepec: „Umřela židovka v kokrhéli“ (píseň).
Koľaja, kolej: Tak to zas ostoľo na starých koľajách = při starém (Zlín).
Koľárčik, tovaryš koľářský (laš.).
Koľe: Rád bych s vama koľe téj věci promluvil (vých. M.).
Koľebuša = koľembač, vintuška, houpačka dětem při práci na poli z plachty udělaná (laš.).
Koľensky lezla = po kolenou.
Kolíbka: dělat kolíbkě, pokosy (ovsa) shrabovati v hromádky, co by mohl vzíti do náruči (Jevíčko).
Kólinek, kousíček (v řeči dětské): Dé mi kólinek! (Záp. Mor.)
Kolisarka, povídla (val).
Kolitý, koledavý, povídavý (han.).
Kofný, štěpný: Dřevo je kofné = dobře se štípe (val.).

Koło: Má hubu dycky na celé koło = mluví plným hlasem.

Být na celé koło hladný. Je vdaná na půl koła (o svobodné matce). Jdi mi na kolo = k šípku (Žďár).

Kolombač = kolembač, houpačka (Brň.).

Koľovratnica n. korovratnica = kolovrat (slov. val.).

Koľozub, zub, který roste mimo řadu.

Koľozubá baba = bezzubá (= holozubá?)

Kómat (zkoumatí?), pozorovati: Kómal, ešle je v kostele (han.).

Komoľá kráva, koza, s jedním rohem n. bezrohá (val.).

Kompit, nešika: Ty kompíte (Žďársko).

Komziť, dráti: Pořád ty gatě komziš (val.).

Kondel, kondylek = chundel, chumáč (vlasů). Jevičko.

Konečně: Nemožu ho konečně n. konečným koncem vypravit ze staveňá = nijak, o živý svět (Jicko).

Kono pě jsou hlavačky a ploskačky = hlavaté a poskoné (val.)

Koňy: Ten dělá kony! = paskudy (Novoměstsko).

Konečný: Nechtěl do konečného konca (Zlín).

Konouška n. konejška, houpačka, visutá kolébka z plachty (záp. Mor.).

Kopec, keř: růžově kopec, šípkově, chlupěnkově kopec pl. kopčí (Litovel), kopší, kopšovi (Zábřežsko).

Kopeček n. kupeček, malá štetka (Brň.).

Koplhón, velká, silná motyka do skály, na pařezi (Jevičko), slov. kylhof.

Kopňák, vůz na odvážení kop s pole.

Kopáč, nástroj o dvou železných zubech na kopání hnoje.

Koprnět, dychtivě čekati (Zábřežsko).

Kopnit se: Z krávy se kopnilo, kouřilo, pářilo (Novoměstsko).

Kôpte dryv, hlupák: Co pak si měšliš, že sô kôpte dryv?

Původně asi = horák, kteří takto vyvolávali dříví na prodej, na něž hanáci s vrchu hleděli (Prostějov).

Koráb, kůra: Šla nasbírat korábů, hubený jak koráb, starý na koráb (Jevičko).

Korec, budka špačkům na stromě nachystaná (Jicko).

Kořen: Dal 60 zl. za seno hned na kořeni = na louce, ne-posečené.

Kořenčák, co rostlo z kořene, od kořene: stromek, kyj, čagan (vých. Mor.).

Kornatět, práchnivěti: Zrno je zkornatělé na práchno. Za sucha obilí (semeno) v zemi zkornatí (val.).

Koróbička, korouhev (Jevíčko), Zl. korovička.

Koruna, kůra stromová. Di ty stará koruno = alte Schachtel (laš.).

Korusat se (ô) s kým, býti v nepřízni, na štíru (Jevíčko).

Kosák (vých. Mor.) = srp (záp. Mor.).

Kosimo, adv. kosmo (laš.).

Kosinka, peroutka, křídlo husí (han.).

Kosírek, volavčí péro, ozdoba slov. klobouku.

Kostelní: Vykřičel to na něho na kostelní cestě = na cestě do kostela, jda do kostela (laš.).

Kostka, kotník: voda až po kostky (záp. M.).

Kostrbál, jedlová tyč s rozsochami na sušení sena n. jeteliny (Jicko).

Košatka, = ošatka (záp. M.).

Koščál han. a záp. M. = hlúb (slov., val., laš.).

Košče (Třebíčsko a dále na západ) = pometlo (Znojensko, Boskovsko) = metla (vých. M.).

Koščeňáčky, dětské pojmenování měkkých oblázků, vybraných z potoka na hru v „drbky“ (Prostějov).

Kotačka, plod lopuchy = vlk (Brno).

Koťátka, kočičky na květnou neděli (Brň.).

Kotce, pl. m., příhrádky na holuby (Novoměstsko).

Kotit se, dlouho se vypravovati od někud: Skoro-li sa vykotiš z domu? (Jicko)

Kotlina, kotliště.

Kotreat se, namáhavě jiti (Kunštát).

Kotrč, rozsocha (Zábřežsko).

Kotrdlenec = kotrmelec; překotrmil se Novoměstsko¹.

Kotoulit, kutáleti: Skotúliť sa = svalil se pomalu a beze škody (vých. M.).

Kotoľa, mosazné kolečko, jež se navléká na řemeny koňům na ozdobu.

Kotrč třešní, chumáč (Brno).

Kotva, brusle, želízka: Jezdí na kotvě (od Přerova).

Kotvice, = šišky na dubě (záp. M.).

Kouchnout, kouchat, loktem strčiti, trkatí: Krávy se kouchají (Novoměstsko).

- Kousat: Kóše na knedle z vysoka = nechutnají mu. Kósní se do prsta, do pyska = vtip se, že tebe kárají (Kunštát).
Koutko, prázdný prostor mezi kopyty kravskými (Novoměstsko).
Koutkovat, prohlížet koutky, kapsy: Zas mně kótkuješ? (záp. M.).
Koutný koš, ve kterém se nosí do kouta.
Kozák, krajáč na mléko (Žďár).
Kozel, stoh obilí n. slámy (laš.).
Kozlík. 1. stolice řezací (Kunštát); 2. prisma štěrku na silnici (Pomoraví slov.).
Krabatý, runzlig: Má hubu krabatú (vých. M.).
Krabý, pl. m. die Runzeln.
Kradmy = kradmo (slov.).
Krajiny, kraj lesa (záp. M.).
Krajník, der Flügelmann (slov.).
Křámnút, křámat, ukousnouti: Pes mne ukřáml v nohu (slov.).
Krapulec, střechýl, křeneček = rampouch (záp. M.).
Křáp: lidské křápy, tlachy, klevety (Žďár).
Krapa 1. kapka; 2. okap (Třebíč).
Krásně di si = pro mne a za mne (Třešť). To je na krásně = zřejmo, patrně (Novoměstsko).
Krásná je prý jenom P. Maria; ženské jsou jenom hezké, pěkné (Žďár).
Krást = chrást zelný (Brno).
Krátkavý: Že bylo sucho, je rež taka kratkava (laš.).
Kravák, vůz, do něhož se zapřihají krávy; rozdílné „kravák“ (pastýř krav, val.).
Krb, krbec: Kavkám a vrbecům stavějí na stromy krby (budky), z nichž mláďata vybírají a jedí (Žďársko).
Krbál, vykrájená řepa, hubený, suchý člověk (Jevíčko).
Krbálovat řepu, nožem vykrajovat.
Krbáň, hrnec (val.).
Krbík, dřevěná nádobka na brousek při sečení (vých. M.).
Křč, -a, 1. zákrsek stromový: Maš tam jake stromy? Ba su tam éne same křče (laš.); 2. pařez (Zábřezsko); 3. křč, -a = křeč (vých. M.).
Křčica = krtice (záp. M.).
Křčová motyka (záp. M.) = kučovnica (vých. M.), silnější obyčejné, na kopání „křčů“ (pařezů).

- Křehoutka: Byl zmrzlý na křehoutku (Telč).
Křemela, křemen, oblázek (záp. M.).
Křenec, 1. rampouch (záp. M.); 2. kus ledu řekou plovoucí (vých. M.).
Krepina, širší „húsenka“ (v. t.), ozdoba slov. klobouku.
Krhýňat, silně kašlati, až v krku hrčí (val.).
Krchá ruka, levá.
Krchlička, krchléčka, hrnec s jedním uchem; op. dvůšník (han.).
Krchón = kreňák, kdo dělá krehou (levou) rukou (záp. Mor.).
Krechtat, kašlati (Jevíčko).
Křičet se, vaditi se: Velice se spolu křičíja (Zlín).
Křik: S křikem a hřichem to udělal.
Křikaľa, křikloun (laš.).
Krmík, chlívěk pro prase; krmeč = krmené prase (han.).
V Rožnově naopak.
Křípit sa, dohadovati se, spírati se (uh.).
Křísnout, udeřiti: křísl se (záp. Mor.)
Křížmo: Na kuželky bere se kule na štórc, na válec, křížmo n. šiků (Jevíčko).
Křížný šátek, čtverečný, který se dá na kříž složit; křížné cesty = křížovatky.
Krkohlavý, kdo má hlavu v záda sraženu (Přerov).
Krkocha, z toho zdrobnělé krkoška: Ta deska je samá krkocha (suk) laš.
Krkoška 1. suk ve dřevě, 2. tenká osekaná větev s jehličnatého stromu, 3. krátký, ohnutý troubel do dýmky z takové krkošky urobený (val.).
Krkůňat sa, objímati se (val.).
Křma, píce (val.).
Krnovatět, trnouti: Nohy mi zkrnovatěly (uh.).
Krnús, zakrnělec (laš.).
Krokovňák i krovovňák, nebozíz, jímž se vrtají krovky (slov.).
Kropenina, řídký med, mohlo by se jím kropit: Včely měly jen taku kropeninu (laš.).
Kropitý déšť, nenáhlý ale sporý (Kunštát).
Kropkovatět: Zemáky se budú kazit, kropkovatíja — dostávají kropky (Zlín).
Kroutit (ó) prádlo, ždímati, slov. krúcat (han.) Kroutit řečí, vytáčeti se z něčeho.

- Krpačit sa, nuzovati se: Já už sa enom tak krpačím (val).
Krpát, loudavě pracovati (Brň.).
Krpět, šikmem státi. Je-li pole, zahrada na svahu, říká se, že
krpí (Brň.).
Krték (záp. Mor.) = krtica (vých. Mor.).
Krtinec, krtičinec, krtí hromádka (záp. Mor.).
Kruč: slaný jako kruch.
Křupa, sprosták (Kunštát).
Krupec m. = krůpěj (záp. Mor.).
Křupět: Tráva, až uschne, zkrupí, stane se křupkou, (křup-
kavou), křehkou (laš.).
Křupka, chrupavka v mase.
Křupkavý, křupký, resch.: Kůrka z chleba dobře vypečeného
je křupkavá, rohlík je křupkavý.
Křůšňa 1. nůše, 2. líná ženská (záp. Mor.).
Krutitý, zavilý, pokroucený: Dřevo je krutité (laš.).
Kružeľky = kuželky (laš.).
Krvútečka: Krvútečky by sa v ní nebýl dořezál (val).
Kryjemko: Po kryjemku n. po ukryjmu, tajně (laš.).
Krzadlo — vrzadlo, něco rozvrzaného: Ten nuž je také
krzadlo už (laš.).
Krzukadlo, co krzuká (vrzuká), stará věc rozvrzaná, rozvi-
klaná (laš.).
Kšóknút, kšókat, odháněti slepice zvukem kšo! kšó!
Kuckat, kašlati; zakuckál se, už sem se nakuckál.
Kuča = kuřa, chatrč (val).
Kudla, fena (záp. M.).
Kudláček, vlk na lopouně (Brň.).
Kudlit se, o kouři a metelici: Venku se to dnes kudlí = sníh
v metelici se honí (slov.).
Kukán = kukaňa, koš na kvočnu (Brno).
Kůl, rovný kořen: Bor má kul do zemi a jedla taky (han.).
Kula: Sešli se do kule = dohromady, všeci do kule (Záhoří).
Kulajka, široký kroužek v podobě prstenu (val).
Kůľat, štípati dřevo paprskovitě do středu (na šindel); štípat
= podle blány (po letech). Šindel štípaný je blaňák (špatný),
kůľaný je dobrý. Kůľačka, sekera, kterou se koulá, má
přihnuté toporo. Kůľné dřevo, které se dobře kůľá (záp. M.).

Kulatka (ô) = kuláč, mrvenka, pomrvená při mláčení sláma (Jevičko).

Kulina: Když se souš vyvaří, zbude z vosku kulina (záp. M.).

Kuřmo, železný válec, jímž rozpáleným se „kuřmovaly“ ženské obojky pod krk (han.).

Kůň, silná haluz (Jevičko), val. konár. Ten kuň taky hodně kvetl.

Kuna: To je kôna, ten všecko věcmôchá (Jevičko).

Kučava = kolčava (Doubravník).

Kundrfál, žertovný kousek, šprým: Tak kundrfály dělať, na to by ho užil (val.).

Kurec = kuřinec, slepičí trus, jen ve rčení: kurec je po tom a p. (val.).

Kupeček, štětka (Brň.).

Kupčik, pomocník kupecký (laš.).

Kúpeľky, pl. f., vanka na koupání nemluvnat (Jicko).

Kurčoch, Zwitterhahn (laš.).

Kus: Přišel kus na večer do dom = už hodně na večer (laš.).

Kutačka, vlk na lopounu (Brň.).

Kuták, týč, kterou se kuce v peci uhlí (Zlín).

Kutoň = chabraľa, kdo se s prací kuce, chabře, šuká, opozdívá (Jicko).

Kvačať, šplouchati: Už mi v botach kvača (laš.).

Kváčať, kvácnúť, býti na spadnutí (na hromadu kolmo, ne šikmo): Búda jarmareční kvácne, když všecky čtyři strany padnou do prostředka, a kvačí, když je k takovému pádu náchylná (val.).

Kvak (val.), kvaka (slov.), kvaček (laš.), tuřin (brassica napus).

Kvákat, vykvákati, vylouditi, vyžebromiti (Jevičko).

Kvasničář, kdo prodává kvasnice.

Kvašené oharky, č. kyselé okurky, kvašené n. bečkové zeli.

Květník, květnák, č. květináč.

Kvičerek (záp. a sev. M.), čas k večeru, do kvičerka, na kvičerek, též do kvečerou (Hříše).

Kvízdať sa, viklati se: Stůľ sa kvízdá, nestojí-li dobře na nohách (Jicko).

Kvíto = kvítko (Dačicko).

Kyč! kyč! zvuk, jímž se odhání koza; žertovně dětem: kyč, koza, od noža (val.).

Kyčaly, posměšně: hnáty, nohy: Ten ma dľuhe kyčaly (laš.).

Kýchnút se: Díťátkovi sa kýchlo (slov.).

Kyj: Nejsme pod kyjem, robime si volno = pod dozorem (laš.).

Kymeľ g kymľa, krátký klacek (val.).

Kyst, kyšu = kysnouti: Zamísila sem na chľéb, a nechce ně
cosi kyst. Di už kyst = kysať, spat (N. Hrozenkov).

Kytka, květina: Natrhej kytek v zahrádce (Dačice, Zábřeh).

Kyvľat, kyvľotat se, viklati se (Zlín).

L.

L'abať, ľabovaf, hýřiti (hulať): Včérá celý deň ľabovaf = po
hospodách hýřil (val. laš.).

Laboda, pobuda (záp. Mor.).

L'adźbať sa: Ledvá sa po izbě ľadźbaf = vláčil (val.).

Lachna = machna (Třebíč).

Łajský, nevázaný, hrubý (val.).

L'ák, rozlitá tekutina na podlaze. To je ľák roba = k ničemu (val.).

Lakotě, pl. f., laskominy: Dostal lakotě na maso (Novoměstsko).

Łamozit: Pole se zvrhalo (oralo) a łamozilo, kde se daľo =
pluhem lámalo, leda bylo oralo (slov.).

Lamprda, toulavý lenoch (Kunštát).

Lancóch, pobuda, lenoch; lancóchovat, býti pobudou (Jevičko).

Landa, ženská nečistotná (Jevičko).

Lapiďupa, kdo lapí (dřepí) na đupě (zadnici) Zlín.

Łapimucha, kdo lapá mouchy, místo aby konal práci důležitější.

L'ápký, nízké pilířky z vepřovic při zdi, na nichž jsou položeny
lavice (han.).

Látánec, rána latou, holí; vylátat někomu.

Łatnúť: Něbudě ticho, až ho kopiduľ (hrobník) łopatum łatně
= uhodí (laš.).

Latovisko, kaluž krve (Novoměstsko).

Łávica (ľáhvica), dřevěná nádoba zvicí škopika se dvěma dír-
kama, v niž se žencům voda nosí (han.). Navoral ľavic,
velkých kusů (Žďár).

Lazebník (Zábřezsko), jinde dochtor.

Łazikať, iter. slovesa ľaziť (u Přerova).

Łazořan, ľazník, kdo má domek na ľazu (horské mýtině) slov.

Łebavět: barva źebavá vyrudne (slov.).

Łebavina, úhlele, na niž je zde onde nějaký chrást slov.).

Léč (= lýč), houžev (Brň.).

- L'éhat, praes. léžu (val.).
Lehké, -ého, plíce (slov.).
L'é m, houžev: Př je spáta březovými lémy (val.).
Lemech, lenoch u židle (Telč).
Lemůvka, pantle na lemování (val.).
Lepač, lepačka, placačka na mouchy (val.).
Lepernica: Ta je vám po mužských jako lepernica (Žďár).
Lepna, silénka lepivá (Kunštát).
L'epnica, krabice z březové kůry na vějice (val.).
Lepotať = řapotat, tlachati (val.).
Létharka, na létharkó, létharskê jet, na koních, na př. mládenci o svatbě (Jevíčko).
L'etina, větve s listnatých stromů v létě nasekané a za zimní pící ovcím a kozám usušené (val.).
L'etocha, kdo léce, se toulá (laš.).
Letopéř, netopýr (záp. M.).
Letůšek, dobytče toho roku ulíhlé (Žďár).
Levčiti, ulehčovati: Levčel jim nemoc (han.).
L'ézť: Zemáky už lezú (ze země). Tak ně zuby na vrch lezú (když kdo mluví o něčem kyselém, val.).
L'ežačky, ležmo jako: seďačky, stojačky.
Ležák, slimák (Brň.).
L'ibórek, kdo ve žně prostírá na poli obříska (Kojetsko).
L'ičnatý, hladký, úhledný.
L'ičný, svěčný, slušný, krásný (vých. M.).
Lidenec, odrůda hrachu; zrno má šedé, hořké, kvete červeným, nalézá se v bílém braše a vybírá se pro hořkost (Tišnov.).
L'idský: Už bys aspoň pro haňbu lidskou toho moh nechat, dyž už sa Boha nebójíš (val.).
L'ichy, pl. f, díly lesa, jimiž se „vobsedlí“ každoročně podělují (Brň.).
Lichní holub, lichý, sám bez páru (záp. Mor.).
L'ichý snop, ořech, zbývající nad kopy, nůž nad tucet atd. (Zlín).
L'ichota: By tě lichota vzala (laš.).
L'ína, láno (val.).
Línek, rak s novým pancířem „líní se“ (Brno).
Lísa = bránka, dvířka sbitá z latí (N. Město).
L'ist: Můj vinohrad má teprú třetí list (třetí rok, co byl založen); na 5., 6. listě už hodně rodí (5., 6. roku od založení) slov.

- Líša, plamen vyšlehující, liška plamének (vých. M.).
Lítka = č. lítkup (vých. Mor.).
Lítostivý, wehleidig.
Lízačka, brečka povidlová (vých. M.).
Liznút, udeřiti: Tak tě liznu! L'izni ho!
Lížica, Vorleglöffel, lížička, Esslöffel (vých. M.).
Lóhat, povykovati (Jevičko).
Lohnit, píti (potupně) Kunštát.
Lóhot: 1. náledí; 2. okyď na stromech (Zábřežsko).
Łoch: 1. ležisko zaječí, 2. sklípek na brambory (han., záp. M.),
3. doušek, hlt: Víc nesmíš vypít než dva lochy (Kunštát).
Lochat, píti velikými doušky (Kunštát).
Łomit, křičeti: Pořád se s ňů łomí. Ten łomí! Tam býł veliký
łom (křik), vých. M.
Łomozg: 1. oblomky, oblámané odpadky, 2. prst (laš.).
Łomozovat se, namáhati se: Nałomozováł sa dost (val.).
Łona, vlna větru, vody, die Welle (han.).
Łonit, łonovatět se, vlniti se: Voda se łoní, łonovatí (han.).
Łonit, lokati, mnoho píti (Brň.).
Łoubek (łóbek), kadlub na mouku (han.).
Łopař, -řa, lopata (val.).
Łovisko, prohlubeň v rybníku, do níž se ryby při lovení stekou
(Novoměstsko).
Łoudit na někom něco, žebronit (záp. Mor.).
Łovka, záminka: Łovku si hľadaf na koho = záminku, aby
mohl někoho týrati (val.).
Łoža, die Lagerstätte (laš.).
Łožít, klásti: Po oboch stranách chalupy ložíly sa na zimu
hraně dřev (val.).
Łub, kolo ze štěpiny, do něhož se vplétá síto neb řešeto.
L'úbaný, slezský tanec.
Łubovica, míra na obilí (han.).
Łucerňa č. = mor. řaterňa (Dačicko).
Łudno: Je ta hospoda stranu v lesě, afe v řetě byva tam řudno
= byva tam mnoho „řuda“, řlučno (laš.).
Łucha, brynda (laš.).
Łuň, han. = łoni.
Łunt (ó) chleba, masa = kus (Jevičko); łunty = háby, staré
řaty (slov.).

- Łupat sa v jídle, rýpati, s nechutí se přehrabávati a jen nej-
lepší sousta vybírati (val.); łúpat zemáky vařené ze šupky.
Łupiny, pl. f., 1. šupky ze zemáků oloupené (val.), 2. šupiny
rybí, 3. ve vlasích.
Łupíř: Vylúpiři mu = vybili (val.).
Łuskovina, laskominy (Zábřežsko).
Łúšňat = slídití, hledati. Nałúšňám nečeho kozi (val.).
Łútobiř sa, łitostiti: Co by sas tak łútobiła! (val.).
Łuřovica, voda z louže (vých. M.).
Łyčenka (lečenka) = lyčak, lykový provaz (Zábřežsko).
Łyknút, łyk, hlt udělati, polknouti: To muři łyknuf (laš.).
Łyzif sa, smáti se pitomě (val.).
Łyzna, modřina (val.).

M

- Mácnout, udeřiti: Mácnu tě motykó (záp. M.). Mácn ho, už
ležel.
Mačkanec, místo na šatě pomačkané: Mám tú sukňu samý
mačkanec.
Maděra, přihlouplý člověk (záp. Mor.).
Mádlo, kamenný nebo dřevěný sloupek na kraji silnice, aby
vůz se silnice nesjel; mádla pl., zábradlí u mostu (Zábřežsko).
Maholný nápoj, libé chuti (Kunštát).
Máchat, práti prádlo (Zábřežsko a laš.).
Mája, máj, májový strom, postavený v máji a o posvícení
(záp. Mor.).
Májka = han. ruska, při průvodech zřízená stromořadí z břez-
ových větviček (záp. M.).
Makovat (o-, po-), makem posypávati.
Málo: Mně už bylo na mále = nahánělo mi (Brň.).
Maľování, vyšívání (Podluží) = cifrování (v. t.).
Maľovánky, brambory mající po sobě červené skvrny, geflechte
Rosenerdäpfel (laš.).
Malterna, moruše (Brň.).
Mandyviřa, děvče čiperné, dotěrné (laš.).
Maňorec, zakrslý člověk (záp. Mor.).
Marčák, 1. zajíc v březnu ulíhlý, 2. ječmen v březnu zasetý (val.).
Maľináč, malinový keř, coll. maľináči (val.).
Marcha = mrcha (laš.).

Markotný: Sô jakésê márkotně, mám pokažený žaludek a p. (han.).

Markotno, nemilo, lito: Ani kusečka mu něpodaři, něměl hladu, ale přece mu to bylo markotno (laš.). Mně je markotně, smutno, nedobře (Záhoří).

Marný: Světlo svítí marně = slabě, špatně (Novoměstsko).

Márovňa, komora, kde bývají máry (vých. M.).

Martinek, poslední n. nejmenší kuře, kotě, vůbec mládě (Kunštát); jinde mu říkají poškrabek.

Masarčík, tovaryš masařský, řeznický (laš.).

Masno, adj. za subst. maso: Pojedeł masna = najedl se masitého jídla (laš.).

Masopustník, masopustní host: Já mam tež masopustniky (laš.).

Mastičková matička, brouk majka (Kunštát).

Mastičko, peroutka na pomašťování pečiva (vých. M.).

Maškrtný, vybíravý, mlsný. Maškrtá, mlsný člověk, mlsné dobytče. — Na Brněnsku: choulostivý, „háklivý“.

Mašlička, drbka, podnapilost.

Máz, podlouhlá rána, jizva, skvrna.

Mázderko, péřečko, kloček: Zde onde padlo nekeré mázderko snihu (vých. M.).

Mazidlo = mazadlo, die Schmiere (laš.).

Medař, čmelák (Drahany).

Mégnůt, praštití, udeřiti (val.).

Měchař, kdo šlape měchy u varhan (laš.).

Měchatá žaba = rapnatá, ropucha (záp. Mor.).

Mekat o hlase kozím: Koza meká, mekoce.

Meřihuba, Mauldrescher (laš.).

Méno: Přinesli mi toho jen pro méno, aby se neřeklo.

Mermo: Chtěl tam mermo ít (Přerov) = mermomocí.

Měsíc ide do plna, z plna, je na plném měsíci, na schodě měsíce (vých. M.); prázdný měsíc, poslední dnové měsíce (Novoměstsko).

Meslo, 1. díl plotu, který připadal jednotlivému usedlému hraditi s jara na obecním pastvisku, díl cesty, kterou má kdo vyhazovati; 2. podíl rozděleného mezi usedlé obecního pastvíska; pl. mesla = plot, šraňky (han.).

Mést: Snih mete, zametlo snihem, dva dni metlo sněhem.

Město znamená, zvláště na Hané, nejbližší město trhové: Hde dete? Do města (= do Kroměříže, do Olomouce, do Přerova). Hde ste byli? V městě.

Mhouř (mhůř), jehličí (záp. M.).

Mignůt, migať = mihnouti se: Letěl, ene se miglo. Miga jak had (laš.).

Migot, míhaní světla, třpyt oslňující (Přerov).

Migotať se, mihotati se, třpytiti se. Hvězdy se migocú (vých. M.).

Míjať, vyhýbati: Mijaj furmanovi na půl koľa, a ožralcovi na ceľe. Míjaj, míjaj, počta jede (laš.), = vymiň, vymiň, počta jede (slov.).

Mikat, kývati (Jimramov).

Mikmamo, sem, tam, zickzack (Borotín): hrsti, snopy leží po bouři na poli mikmamo.

Mířejší: Dybys mu ešče mířejší chtěl dať, šak od ta nevezme. Dybys mu radíř ešče mířejší, šak ta neposlechne (Jicko).

Milunký! = milá brachu (Zábřežsko).

Míra = měrice (Brň.).

Mísiť = mášť, žvaniti: Nemis, neňať hlupiny (val.).

Misník, police (záp. M.).

Místo: Už je chlap na místo, kdo se už může oženiti a sám hospodařiti (val.). Z místa (t. poplatek), Lagerzins; na trhu Standgeld. Člověk neví, v jaké místa dojde = jak skončí.

Mitvem, na přič: Zběhal pole křížem mitvem, kreuz und quer (Vel. Meziříčí).

Mitvi (mitvy?; střídavě: Klást něco mitvi = jedno tak, druhé na opak (hor.) = val. mítvavo.

Míždžít, mačkati něco, až z toho teče (mizga, val.).

Mládik, holoubě; mladík, chasník (Jevíčko).

Mładiť sa: Kráva sa omładiľa = otelila (val.).

Mlaščet: dyšć mlašći (Jevíčko).

Młátit, bití, tlouci: Vymłátíř mu. Młátíř hlavú o zeď.

Mlatolit, na mlat ušlapati: pole zmlatolené (Jevíčko).

Młázgat, intens. slovesa młátit (val.).

Młéčna, studně, do níž se v létě mléko v hrncích dává, by bylo čerstvé (val.).

Mígať, míti chuť, laskominy na jídlo, které druhý jí: Míga ti? = máš na to chuť? K tomu se dodává: No, abys neshodíř teľate, rači ti kúsek dám. — Míga mu; daj mu v čerty

kúsek, ať neshodí teřate! Z toho patrno, že se „mřgat“ původně řikalo o teleti = ceckati krávu (mlz — mleživo) (Jicko).

Mlíčen, plátenko na cezení mléka (Zábřezsko).

Mlknút, mrtvěti, trnouti: Dyž ty ruky držím chvílu hore, tož ně tak mlknú, mrtvájú (val.).

Mlóvat se (= vmlouvat se), nabízeti se (Kunštát).

Mlsný košík, sotor, podlouhlý košík rákosový, v němž se nosí „mlsy“ (han.).

Mlšpnda, mlšoň (han.).

Mlusknúť = mlasknouti: Obtúliť ho, tak to mlusklo (vých. M.).

Mluv: Ztratil mluv = pozbyl řeči, odmlčel se.

Mlýny: Pudem na mléne = do mlýna (Zábřezsko).

Močalina = močál (laš.).

Močihuba, ožralec (vých. M.).

Mochlat = machlat, másti, mačkati, zmochlaný = zpřeházený (Jevičko).

Mokřať, vlhnouti: Stěny mokřájú (val.).

Mokrazeň, mokrošť v koutech jizby (val.).

Mofazgnút, praštiti koho čím (val.).

Moňa, moněnka, cumel (Brn.).

Moněk: Srnec má moněk = dlouhé chlupy visící s pyje (val.).

Morán, hřbitov (v okolí Vel. Meziříčí).

Moravec = Moravka = Moravan, Moravanka.

Mosor, kus dřeva celistvý; mosúrek, vydlabaný kmen, kadlub (val.).

Moškvan, zlomyslný člověk (záp. M.).

Moudě, pl. moudata, kořen cibulovitý (záp. M.), môdě, varlata (han.).

Mouchonky, srstky (N. Město).

Moulit (ó), jísti plnou hubou (han.).

Mozgál, přezdívká člověku neohrabanému, nehybnému, hrubému (Jicko).

Možný = zámožný (záp. M.).

Mračno, veliký slaměný klobouk, jaký mívají ženci (Brň.).

Mrakva = mrákava, mračno (laš.).

Mrava, slušnosť: Ukrojil si kúsek chřeba pro mravu; poněvadž toho slušnosť žádá (val.).

Mrcať, toulati se, schwänzeln: Mrca ceľy děň po dědině (laš.).

Mrčet, 1. bručet: Cosi pomrčel pro sebe; 2. těžce oddechovati:
Najedl se až mrčí (jako jež). Naplatíme se, tak mrčíme
(jako těžkou prací unavení. Zlín).

Mřežky (pl. f.), krajky (val.).

Mříhľad, nenasytný člověk; také příjmení (laš.).

Mříždět se, rozbřeskovati se: Čekali, až se bude mříždět
(Zábřežsko).

Mrk, okamžení: Vrátím se v mrku (Zábřežsko).

Mrkota = bručala, mrčala: To je starý mrkota.

Mrkotat, z temna mluvití, bručeti: Potře ruku, pomrkoce a
neřekne nic (Zlín).

Mrnčet, nesrozumitelně mluvití, mručeti (vých. Mor.).

Mrščíinka, větvička, ratolest (Prostějov).

Mršafa, otrapa, lump.

Mrtváť, mrtvěti, dřevěneti, trnouti: Tříště na stůl, až mu ruka
mrtvá (val.).

Mrtvina, spodní, mrtvá půda: Voda zebrała vyhnójenú zem
až po mrtvinu (vých. M.).

Mrva: Ta to ví na mrvu všecko = do podrobná (Novoměstsko);
přezdívkou = člověk nehybný (Jicko).

Mrvit se u práce, šukati.

Mrvka, troška: mrvka chleba = drobet (záp. M.).

Mrvoch, rozpustilá zábava masopustní. Dívky nasnášely do
světnice, kde mívaly přídky, slámy, do slámy se vázaly a
všeliké, i neslušné žerty tropily (laš.); odtud o nepoctivé
panně „zmrvila se“.

Mrvit se, šoukati se (Jimramov).

Mrzutný = mrzutý (laš.).

Mudy: Natahuje mudy = moldánky, šklebí se, pláče.

Muchat se: Kůň se muchá, ohání z much (han.).

Múr, hrabánky jehličí (val.).

Myknúť, uhoditi: Tak ťa myknu! Dáľ do myku = utekl. Myk
sebu tam! Kde keré pěkné jabko bylo, myk s ním do zá-
ňadří (val.).

Mykotat, rychle se pohybovati: Hůlka tak mu v rukách
mykotala a fukotala (vých. M.).

Myksit, dráti: Už zas ty gatě myksíš? Pořád abych ti na
nich s jehlú seděľa. (val.).

Mykýc! Chyťa stůl, mykýc ním = praštil jím (val.).

Mynarčík, tovaryš mlynářský (laš.).

Myseř = mysleti: Já sem myseřa; mysivec = myslivec (val.).

Mzet: Mzí tam coši (tlí), trámy omzely (otlely), zamzel mu kabát (Zábřeh).

Mžurka, vlčí mhla; mžurky, mžitky: V očích sa mu dělały mžurky (val.).

N.

Nabachat, nabobtnati (Lomnice).

Nabančit někomu, natlouci (val.).

Nabazgrať, namazati, načmárati: Nabazgrať to až haňba (laš.).

Nabírat: Blato se nabírá na obuv.

Nabrat: Nabral nohy = utekl (Roštín).

Nabrzglý, 1. zvláštní příchut mléka, jež není již sladké, ani ještě kyselé, 2. o člověku mrzutém (val.).

Nabyť: Což tu nabudu! = co mi tu platno býti (val.).

Nabzdiškoľa, kdo se ve škole ničemu nenaučil, leda plnou nabzděl (laš.).

Nacvokovat se, najísti se.

Načiz, sesilněné nač: Načiz by to bylo? (val.).

Naďabať sa na neco, nahoditi se k čemu (val.): Naďabaři sa desi na blízku.

Nadání, podezření: Tož ty máš nadání na mne? (vých. M.).

Nadbývat: Teho kabáta ti nebude nadbývat! = bude ti v něm zima (val.).

Nadělat si, nabrati si: Nadělé si polívke, zelí atd. (han.).

Nadeptať, našlapati, natlačiti: Dy poččaš (vypůjčíš), vracaj nadeptane (laš.).

Na deskách = na trhu: Ten kanafas sem kópila na deskách t. j. v krámě na náměstí (Prostějov).

Nadhazovať, 1. Nadhoď vůz! = chytiti vůz za nápravu a pošinouiti na pravé místo, 2. něco někomu za řeči z daleka připomínati, dávati na srozuměnou: Nadhazovaľa mu, že by moh tú krávu kúpiť (vých. M.).

Nadlábnout, maní někoho při něčem přistihnouti. (Kunštát).

Nadmouchlý = našmouchlý, nadutý; kráva, koza (Jevičko).

Nadnášet vůz (han.) = nadhazovať.

Nadpaditý, chytrý: včel sú lidé moc nadpaditi (vých. M.).

Nadplátiť, nastaviti: nadplátěný rukáv, trám (val.).

Nadobře, docela: Pokazil to nadobře (vých. M.).

Nadřdat s někým, zle nakládati, o osobě, která je v domě popelkou (val.).

Nadrnděný: Ta je nadrnděná = aufgedonnert, aufgeputzt.

Nádvorník, kdo chodí na všechno do cizího, parazit: Má moc nádvorníků, přijde na nic (Srbce).

Nafrčený: Ty si nafrčená, jak stary Brno = do široka nastrojena (Přerov).

Ňagnůt, padnouti a se udeřiti. Přiňagnůt někoho, připadnouti, přistihnouti (Jicko).

Naháňat, pobízeti, nutiti. Naháňal mne na to, abych to koupil (vých. Mor.).

Naháňka: Měli naháňku = pilno (Novoměstsko).

Náhře: Ja náhře, on býl z Hovězí = ja tak! (opravuje se) val.

Náhřina, náhlý člověk: Daj se s nim pokuj, to je nahřina (laš.).

Náhřit: Náhlil sem na ně, habe mně to jenom hoďal (Jevíčko).

Nahňácat sa, tuze se najisti, napratí = Nahňácál sa zemáků (val.).

Nahnětený, 1. napraný, plný: Měl břuch nahnětený, 2. mrzutý (vých. Mor.).

Náhrť = nárt u boty (záp. Mor.).

Náhrtek = náritek, uzel trávy (záp. Mor.).

Nachytať, nachyťala sem si deščůvky (do nádob).

Najaviť někomu, nahnati strachu. Ale mu najaviťo = napěkaťo (val.).

Najedeničko: „To bylo najedeničko!“ pochvaluje si, kdo se po chuti najedl (Žďár).

Nájeza, najedení: Něni toho na nájezu (val.).

Nájma, najem, pacht (laš.): Dať grunt do najmy. Poře bylo v najmě.

Nakaňůřený, vzteklý jako kaňůr, (intens. kanec) val.

Nakřud, sklizeň žňová (Jicko).

Nakřápat roždí, nalámat: Nakřápa si haľuzí, poď dóm = šel domů (vých. Mor.).

Nakuť, navnaditi, navěsti: Člověka takového si nakujú, a ten je po tom horší než oni (val.).

Nakvákát: 1. Tá toho za deň nakváče = namluví, 2. Nakvákál bych naň = ohrál bych ho (vých. Mor.).

Nakýřený, podnapilý (Brň.).

Nalivaja, nimra (han.).

- Naložit motyku, sekyru = nový kus železa k jejímu ostří
přiletovati, když je sedrané (vých. M.)
- Našupit = našupat: Našupili mu, co do něho nalezlo =
nabili (val).
- Namamoněný, opilý (Hranice).
- Namět se: Tam sme se naměli hladu, bídy, zimy, dobře, zle atd.
- Namětat: Temu namětało = šupělo, napěkało, nahánělo (Jicko).
- Namínat se, namáhati se (Kunštát).
- Namocet se: 1. namohl se = napjal sily (Novoměstsko). 2.
vysílil se.
- Namožděný = namožený, utrmácený do nemoci (Novoměstsko).
- Namrzat, domrzeti, hněvati: Chodi ľudi namrzat (laš.).
- Nanatrásat se, do syta se natancovati: Už se nanatrásala (laš.).
- Nandótek, postumus (han.).
- Napajeděný, najedovaný, dopálený na někoho (val.).
- Nařat: Aľe mu nařało, byl v úzkých (val.).
- Naparovat se, vši silou, z plna hrdla křičeti.
- Napatnástěný, silně opilý (val.).
- Napažit: Sám to napažil = nastrojil, narařčil (Zábřežsko).
- Napínat: Napíná oči, namáhavě do něčeho hledí, anstrengen.
- Napравovat, falšovati: napravované víno (vých. Mor.).
- Napřepáč, napřič (Kunštát).
- Napřít, nastrčiti, nadstaviti. Hnal se na něho, a on napřel
mu (n. proti němu) ruku = ruku pozdviženu a loktem
vypoulenou proti němu držel (laš.).
- Napšněný, mrzutý: Chodí jakýsi napšněný (Jicko).
- Napúčať sa, nadýmati se (val.).
- Napučenělý: 1. nabobtnalý, 2. nadurděný (vých. Mor.).
- Napustiti, napouštěti barvu, grundieren (slov.).
- Nařéknout (i): zem je nařéklá, napojena vodou, deštěm; na-
řékl, zmokl do niti (Jevíčko).
- Naroc = na ruce, náruční kůň (han.).
- Náruka, náruční strana: kuň chodi pod narukum (laš.).
- Narumpat někomu, vybiti (Jevíčko).
- Násadka, tlusté, krátké bičíště biče pastýřského, někdy pěkně
vyřezávané a vykládané.
- Nasľákať: Já na vás nasľakat nebudu. Sľačať na někoho =
čekati od někoho daru nějakého nebo čehokoli prospěšného;
nasľakať je slabší, ale trvalejší (následovat koho) val.

Nasmetit, smetí nadělati: Leda v jizbě nasmetila.

Naspané = naslopaný, opilý (han.).

Nástěj = nejjistěj, nejspíše (val.).

Nástroj: kdo ví, pod jakým nástrojem to je = jak je to nastrojeno (záp. Mor.).

Náškvára, připálenina (Novoměstsko).

Našlapat: Býl nacpaný jak měch, jak dyby ho našlapál (nasedlý) vých. Mor.

Nášlappek: Jeli sníh nebo bláto, přinášejí do jizby na botách nášlapky (záp. Mor.).

Nátaha, natážka, těžká práce (Brň.).

Nafatý, podnapilý (val.).

Nátažný: nátažná práce, při níž je mnoho natážky, anstrengend (vých. Mor.)

Natípať, nacpávati (laš.).

Natkat, nacpati, voll stopfen: Husa má už plné vole natkané.

Natknút na něco, nabodnutí (vých. Mor.).

Nátoň, místo pod kůlnou n. na dvoře, kde se drva štípou, také pařez, na němž se drva štípou. Na záp. Moravě říká se tak jen špalku, místo slove nátonisko.

Natrčít, nastrčit: Natrčil mi ruku (vých. Mor.).

Ňavara slov. návára), nešika, nimra (Jevíčko).

Návesník, rybník na vsi Novoměstsko).

Navírat: kdo má strach, tomu navírá = nahání (Kunštát).

Návis, vyvýšenina na polní cestě vodou prohloubené (han.).

Navít se, namáhati se: Navíme se s tím (Novoměstsko).

Návlečky, pl. m, kousky nití, které se do jehly navlékají (laš.).

Navrapít, vrapů (faldů), nadělati: Šorec pěkně navrapený (slov.).

Návratí, stříška nad vraty (slov.).

Nažokat se, nažunkat se, nalokati se (slov.).

Neberná: Matka strčila chlapci jednu nebernou = pohlavek (Žďár).

Nebozíz: Vrátný zat číl fúsa do nebozíza na pravo ai na levo (slov.).

Nebylý člověk, nevyvinutý, tupohlavý, nebelec = nebelé chlap = budiž k ničemu (záp. Mor.).

Nečača, nimra (han.).

Nečas: To je člověk k nečasu = budiž k ničemu (han.).

Nedbať: On by nedbál sa oženíť, dyby ho kerá chtěla = rád by se oženil (val.).

- Nedobrný, na vých. Moravě vůbec = zlý, přísný, nechutný:
nedobrný člověk, nedobrný ogara, nedobrný zemák, nedobrné
pivo. Zjavil sa ten nedobrný = čert.
- Nedojípka: z nedojípky, z nenadání (záp. Mor.).
- Nedolůžný, na smyslech neb tělesně nevyvinutý (val.) — ne-
dolůžné (záp. M.) = nedůživý; nedolůžný dítě = nepodařené.
- Nedotkaněc, komu nelze kobera (břicha) dotkati, docpati =
nenasyta (laš.).
- Nedovůla: Só spolo v nedovuli = ve zlé vůli (záp. Mor.).
- Nechat se: Musím se nechat doma = zůstatí.
- Nechat: Dyž nechceš, nech tak! = lass bleiben.
- Nechval: Sem rád, nechval to tak dopadlo = jen když. Ne-
chval je to ve stodole! Nechval tam sedí! (dítě ve škole,
třeba se neučí). Záp. Mor.
- Nejarý, nesvůj, churavý: Dež je člověk takové nejaré (záp. M.).
- Nekluda, nesrsta, hrubián (Jevíčko).
- Neřabačný: Ten košík je taky neřabačný bez toho ucha =
nešíkovný (laš.).
- Nemoct, nemocným býti: Nemože na nohy (vých. Mor.).
- Nemodlák, nemodlenec: Bel jeden sedlák nemodlák (záp. Mor.).
- Nenadatý, komu nelze nikdy dosti dáti, kdo nemá nikdy dost
(záp. Mor.).
- Nenadátá, z nenadáté = z nenadání (vých. M.).
- Nenadoha: z nenadohy = z nenadání (val.).
- Nenadohý, nenadálý (val.)
- Nenapitný chlap, jako nenasytný (val.).
- Neobrata, neobratný člověk.
- Neobroubeně: Mluví neobroubeně = neomaleně (vých. M.).
- Neokonaný, 1. práce, které nelze okonati, zdolati; 2. člověk
= neukonaný, jemuž nelze vyhověti (vých. Mor.).
- Neokopa = neohraba, nešíka (val.).
- Neomasta = nechuta = nechutný, protivný člověk (val.).
- Nepáčit si, nepamatovati si: Nepáčím si toho (Kunštát).
- Nepatrný: Je to tam nepatrný, nebezpečné, tam je cesta
nepatrná, nebezpečná (Záhoří).
- Neplátežný, kdo nerad platí (Kunštát).
- Nepliný: Prší-li po sv. Duše, je obilí nepliné = málo sype
(záp. M.).
- Nepoddaný: Te nepudané kluko! = neposlušný (záp. M.).

- Nepojeda, kdo si nepřeje jídla, skrbník (Žďár).
Neporadný člověk, jemuž není rady, se kterého nikdo není.
Je to cosi neporadné = nesnadné (Zlín).
Neporučný, 1. co není po ruce, při ruce, nepohodlné (laš.),
2. nezručný, neobratný (Loštice), han. neporóčné, na př.
schody = nepohodlné.
Nepozora, člověk nepozorný.
Nepřejičnost, nepřejnost, závistivost.
Nepřiměří: „Má bólu nepřimněří na krce“, říká, kdo se
zmiňuje o nějaké bolačce na cizím těle, aby ji sám ne-
dostal (záp. M.); slov. „nepřimíraja“.
Neréda, nešika (han.).
NerozvaHa, nerozvážlivost, nerozvážení: To je u něho dycky,
u teho chlāpa, taka něrozvaHa (laš.).
Neřuma (neřóma), nesrsta (han.).
Nesetky, pl. f., borůvky (Brň.).
Neskládaný, stálý přívlastek nadávek: Ty mrcho nesklá-
daná! (Jicko).
Neskrytý: hněv, radost = veliká, již nelze skryti. Hněvá se
neskrytě, velice (Třešť).
Nesná slépka, která hodně nese (srovn. dojná kráva), nesný
strom, který nese: Vykácel moc stromů ešče nesných
Nesprāta, kdo se s nikým nesprāhne, nesrovnā (val.).
Nesprātný, nesnášelivý (val.).
Nesprāvný, nesprava, kdo se nehledí s lidmi spraviti, vypo-
řādati, na př. dlužník (Jicko).
Nespůsobný, nāramný, přílišný: Ten je až nespůsobně tlustý
(vých. M.).
Nesrsta, svārlivý člověk.
Nesvorčlivý, -ivec, nesnášelivý (han.).
Nešoušný, nečistotný, neúhledný (Novoměstsko).
Nešpita, člověk nečistotný, adj. nešpítný (val.).
Nevāžný, veliký: člověk, pecen (Nov. M.).
Nevležlo, ostýchavý člověk, nešika, neuMa. (vých. M.).
NevycvaĀa, nevyčvāalanec, surovec (han.).
NezdāĀi: OhĀĀĀ se, nezdāĀi za nĀm nekdo jĀde (slov.).
Nezdoba, pestvo, paskuda, čtverāctvo: DĀti pāchāĀi nezdobu
(záp. Mor.).

Neznahaňba, kdo nezná hanby, nestydatý (vých. Mor.).

Neznámec, člověk neznámý, cizinec (laš.).

Nezvětý, divoký: L'éce jak nezvětá (Zlín)

Nice = nic: Něstaraj se nice, uvaříš krupice (laš.).

Nicpotak, Thunichtgut (laš.).

Nic to = o to nic, das macht nichts: Nic to, enom dyž dostál své peníze. No nic to, šak tě to zas přestane bofet. E, to nic (vých. M).

Nikerý = nižádný (val.).

Niva, pole vůbec: Naši só na nivě záp. Mor.).

Nohy: Už je v nohy = utekl. Jdi v nohy = jdi pryč (slov.).

Nošačka, velká putna se šlemi, nosí se na zádech (val.).

Nošadla, pl. n, dvě tyče od džberu (Brň.).

Ňourala, kdo všude ňourá = slídí.

Nucená řepa = nákyslá (N. Hříše)

Novotný, nově vynalezený: novotný klobúk (modní), novotné zemáky (val.).

Nyno, perníkové děčko (Žďár).

O.

Obálek, zdrobnělé oblák, oblé poleno, oklešek (laš.).

Obaleno, jako by obalil = plno, mnoho: Kdo nakouří dobytek rojevníkem, bude mít na trhu kupeů obaleno (záp. M.).

Obdoleť, zdolati, okonati: Nemožu to obdoleť = nestačím sám na všecko (laš.).

Oběcet: Moc na děti oběci, vynakládá, věnuje. Hať na to desitkô voběcim, vynaložím (Jevíčko). Slov. oběcat.

Oběrkovat, paběrkovati ovoce, po trhání zde onde na stro-mech zbylé (Strážnice), jinde: oštrlízovat.

Oběrky, paběrky ovocné (Strážnice), jinde: oštrlíz.

Obeznavat, slídití, hledatí stopy zvěře nebo škodlivých zvířat: Je novy snih, hajny idě obeznavat (laš.).

Obhradit, vypravití, poříditi: Debe mně to tam nekdo obhradil (Zábřezsko).

Obchod, vobchod (záp. M.), ochod (han.), kravské přirození.

Obchodit šaty, obnositi; šaty obchoděné.

Obchudlý, abgemagert (laš.).

Objeda, kdo mnoho sní (han.).

Obidvé roby, ale: obě roby (val.).

Obitek, oklešek, Prügel: Bylo by třeba na něho vzít obitek. Ať nedostaneš obitkem (laš. Jicko).

Oblak: Doj krávu pod voblaky = na dvoře (Dačicko).

Oblá k, dřevo neštípané, pořezaný na kusy strom; ščípa, oblák na poly rozštípaný; poлено, kus dřeva vůbec (Kyjovsko).

Obľavknút koho = obalamutit: Obľavkl oba (vých. M.).

Obľéf: Věřte, tak ňa suzy obľely, dyž sem slyšela, že to prodál (val.).

Oblézt: Dobetek vobleze (Zábřežsko; slov. oľýňá).

Obľisknúť se: Enom se v izbě obľiskl a ten tam. V zemi se cosi obľisklo (vých. M.).

Obľizľo, Schmeichler, Kriecher (laš.).

Obľizľhuba, pochlebník (laš. .

Obňičkem šif měchy, stehem na vrch, když se dva kraje složí (val.).

Obnožky (vubnužky), podklásky, klásky později dozrávající (záp. M.).

Oboječník, utraktivista, „rozpráví moravske he německe“ (Doubravník).

Obok toho, přes to, na vzdory tomu (laš.).

Obrátka: Na obrátku tu byl (hned). Včil je deň na obrátku (krátký).

Obrázka, -y, f, očka nadělaná na vrchu na biči, řetízek na biči napletený, aby se bič zkrátil (laš.).

Obrovnávka, dolní část stěny, zvenku barvou natřená, obyčejně modrou. Dům se líčí a dole obrovnává (vých. M.).

Obrúbif dědinu, praví se o žebrákovi, který celou dědinu dům od domu zobchodí. Celú krajinu obrúbif = dokola obešel (vých. M.).

Obrubky, třísky, jež při obrubování pařezu odletují: Přiněšla sem plny měch obrubkuv (laš.).

Obseděť, „vydržeti na místě sedíc“: Ale neobsedí vám na místě ani na obrátku (na chvilku, vých. M.).

Obseva (laš.) = výseva: Ma na 10 měřic obsevy.

Obskľadiť, pluhem do kola objetí, brázdu do skladu zorati (laš.).

Obsmrďač, člověk dotěrně úslužný (vých. M.).

Obstárek, starý pacholek (Zlín).

Obsúdit, vyhrátí při na někom: Obsúdif ho o to poľe (vých. M.).

- Obšči braný (obšči brať), ohlodaný s ozubeným okrajím: zelé obšči brané od húsenek, salát od kur (vých. M.).
- Obšču hrát, obeschnouti povrchu: Chleb nakrojený na vzduchu obšču hrá (vých. M.).
- Obširný člověk, rozšafný; obširná hospodyň (Nov. M.).
- Obtěža = obtíž: na obtěžu (laš.).
- Obtinek, odrubek: Rubali sme pniky, a jeden obtinek mi vřetěl do oka (laš.).
- Obtůchnůť, obeschnouti: Až to (seno) obtůchne po jedné straně, budem obracať (val.).
- Obučit, abrichten: Kupil hřiba, až ho trochu obučil, to ho předať (laš.).
- Obuřit se, zbořit se: Zeď se obuřila (laš.).
- Obyť se: Já se bez toho obudu, obejdu. Já o tom obudu, přestanu na tom, stačí mi to (laš.).
- Ocas: On (muž) je u ní (ženy) za ocas = za nic (Nov. M.).
- Ocásat, oškubati, otrhati.
- Ocásek: Nemá v chlivě hani vocáska = ani kouska dobytčete (Jevičko).
- Oceřit, celou jistou dobu nepřetržitě někde pobytí: No ráda bych věděla, oceřiz-i (= oceřiz-li) doma? Ten Ozef ešče neoceřil, on půjde ešče jedníc do toho Vídná (val.).
- Ocasnář, špulec, špuľaň = pulec (val.).
- Ocásnout se na někoho, osopiti se (Žďár).
- Očápený: Už měl ruky očápené enom ho chytit (slov.).
- Očný, pěkný na pohled, úhledný (val.).
- Očubrat = oščubrat, okousat, ohryzat (Jevičko).
- Odenek, pařez: dřevo od odenka (han.).
- Odevzdat se na něco, odhodlati se: Už su na to odevzdaný (val.).
- Odchładek, ochlazení vzduchu z jara, když před tím už bylo teplo (val.).
- Odiračka, drani peří (han.).
- Odkázat na někoho, vzkázati někomu něco nemilého třetí osobou: Šak sem naň odkázala, ať sa mi na oči neukazuje (val.).
- Odklad: Na vodklady to není = nesmí se tím odkládati (záp. M.).
- Odklínovat něco, klín z něčeho vyraziti.

Odkor: „Vem to na odkor! Vem to do ščepu!“ Dřevař štípe peň do ščepu, když nasadí sekeru na prostředek, aby se peň rozštípil na štípy; na odkor nasadí sekeru od kraje a odsekne odkor (odkur) = odkorek, krajinu (laš.).

Odkorovať = štípati na odkor (laš.).

Odkorový = z odkoru, z odkorku: To je šindeľ odkorovy (laš.).

Odkorý chléb, odkoralý (han.).

Odľebnúť, odleviti (o nemocném): Jak sa napiť zeľin, hneď mu odľehlo (val.).

Odfipať, odlepiti, ledabylo odbyti, nepořádně opláceti: Byl mi paru rynských dlužen, ale už to tak tak odřipať. Dy mi to už tež hleď odřipať kerak! (laš.).

Odlúpit = odloupnout (vých. M.).

Odmachnout: Odmachnu si = odpočinu, co si odmachuješ = odpočíváš? Odmachlo = ulevilo (o zimě) han.

Odmítat, odebíratí snopy formanovi ve stodole s fůry a házeti do přístodolku. Do panské stodoly komandují se dělníci „na odmítku“ (vých. Mor.).

Odmočit se: Dyby dotůď ve vodě stály (zemáky), odmočily by se (Zlín).

Odpadat: Matka cítila, jak jí dcera od srdce odpadá (Žďár).

Odpaľundovat, rozmrhati: Ten už všecko odpaľundováľ (slov.).

Odpěk: Nedaľa mu odpěku = oddechu, pokoje (val.).

Odpoledníšek, odpoledne: Počkej s tým až na odpoledníšek (od Bzence).

Odpoly živý: Su strachy odpoly živý = polomrtev (val.).

Odpravit z práce dělníka, propustiti (vých. Mor.).

Odpútit: ptáci se odpútili, opustili hnízdo, jsouce znepokojováni. Zima se odpútila a odešla (vých. Mor.).

Odrasz, každá chlupatá housenka (vých. Mor.).

Odrazit vydání od příjmů = odčítati (slov. val.). Nemohl sem od něho odrazit = splésti se ho (han.).

Odrhoun (vudrhón), kdo jiné odírá, šidí (záp. M.).

Odrtlý (vudrtlé) = smělý (záp. M.).

Od rána = dopoledne: Děti choďa edem od rana do školy (laš.).

Odrví, dřevo na zdi ve dveřích, jemuž jinde říkají futro (od Strážnice).

Odsľunek, osobní jméno (Přerov).

Odstavče, -ete, odstavené tele.

- Odškloudnout se, státi se nevěrným: Ví, že se mu holka neodškloudne (záp. Mor.).
- Odtahovať, odkládati: Pořád odtahuje a neplatí (val.).
- Odtich (záp. Mor.), odticha (laš.) = odpěk, odpočinek, pokoj: Lidi mu nedají vodtichu. Odtichy němam.
- Odtrnút: až bolest (zubů a j.) trochu odtrne = ustane (Zlín).
- Odvazknút: Hříby (suché) odvazkly = z vazkly, zvlhly (Zlín).
- Od večera = odpoledne (Jicko, laš.).
- Odvézt se na někom = postihnouti si, pomstiti se (val.).
- Odzíbnút: Odzíb sem na nohy (val. slov.).
- Odzvyčajiť si co = odvyknouti (laš.).
- Odžírať sa na někoho, odmlouvati, osopovati se (Jicko).
- Ogébit se, ogebovat se na někoho, osopovati se. Děcko se ogebuje = brečí (val. slov.).
- Ogrmeľ, suchá haluz na stromě; grmeľ, Stummel; grmeľa (také vlastní jméno), kdo má ruku zmrzačenu (val.).
- Ogrňovať vůz, když se veze dlouhé dřevo, nadnáseti vůz, aby se otočil (Dřevohostice).
- Ogýňať sa, okouněti: No, co sa ogýňaš? doľýpál (dorážel) naň Jastrábik (val.).
- Ohánět se, přičiňovati se: To je se, pane, co ohánět.
- Ohlásit sa, ozvati se (val. slov.).
- Ohľédať se koho, ostýchati se: Přeča sa ho trochu ohľédal. Nic sa neohľédaj! = neboj se (val. slov.).
- Ohlivý, ohebný (od Bzence).
- Ohľodek, zbytek ohlodaný, ohryzek: Ostały z toho enom takové ohľodky (slov.).
- Ohľušit hudební nástroj dechový, überblasen; ohlušená píšťala, která se přílišným foukáním pokazila, nepíská (laš.).
- Ohnáľ: 1. roční výhonek na stromě; 2. výrostek = ohnaš (val.).
- Ohnišč, -a m. (jako Hradišč, -a) = ohniště (od Bzence).
- Ohřit se: Ani se u nás neohřeje = ani chvilky u nás nepobude. Ani se doma neohřil = málo doma pobyl.
- Ohřivý: Slůnko není ohřivé = opařité, parné (Zlín).
- Ohoukat, vycválat, vycepovat, ohoukaný, nehoukaný.
- Ohýralý (vohéralé) = váhavý (záp. Mor.).
- Ochalbat, zkrotiti (Jevičko).
- Ochľuščit, spadnouti s masa, zhubeněti: Naše krávy tak ochľuščily, co im dáváme ty ohrabky (Jicko).

- Ochromnout: Vochrom na oko = oslepl (Záhřebsko).
Ojánit stavění, ozdobiti lipovým haluzím a věnci z polního kvítí na letnice (val.). Srovn. jánka.
Okafa, okál, člověk velikých očí (laš.).
Okalek, malá, kalná voda jarní v řece (val.).
Okalit: vokalená řezanka = opařená (N. Hříše).
Okanica, přezdívka ženské s velikýma očima (m. okál), od Bzence.
Okapať, okapovat: Ta chaľupa pomaľu okapuje = pustne, rozpadává se (laš.).
Okěško (han.), okýško (slov.) = okénko.
Okładina, okładinka: okładinky na noži jsou kostěné n. dřevěné polovičky, jimižto skřenek jest obkládán (laš.).
Okľapět: Listí okľapí na uříznuté větvi = schlipí se. Natahľá ruka okľapěľa = ochabla (val.).
Oklišček (han.) = oklešek (slov. val.), oklestek.
Oklízka (vuklízka, voklózka), náledí (záp. Mor.).
Okna dvojitá jsou „venkové“ a „izbové“ (Jicko).
Oko: Má u něho špatné oko, není u něho v lásce.
Okoprnět = skoprněti: To by člověk okoprněľ (laš.).
Okosito, šikmo: Koľiba má střechu na okosito (val.).
Okov, studně s váhou (uh.).
Okrajky (vukrajke), oledí na řece (záp. Mor.).
Okrajovat řepu (slov.), okrózet (han.).
Okřastat se, osmělití před koupáním, t. j. potřítí se vodou, aby trochu schľádl, než skočí do vody (Třešť).
Okravať = okrajovat: řepu, zelí (laš.).
Okříkať, okřikovati, napomínati vadící se, křičící a p. (val.).
Okřít: Slovesa toho v některých krajinách neužívají, říkají za ně: vozdravět (Zábřežsko), nemůžse se pozdravit (Dačicko), už je mu lepší (Jemnicko).
Okrsek = zákrsok: Měľi řepu edem také okrsky (laš.).
Okružka n. kružěľka = slupka z jabľka.
Oloupit (volópit) jabko (Zábřežsko) = okružľat (slov.).
Omáľit: On dyž uderí, tož neomáľi = ne málo (Jicko). Nide neomáľi = nikdy se neuskromní (val.). Von neomali, neukrojí si malý kousek chleba a p., nepřestane na mále (Jevičko).
Omasta = otruby (ze žita) n. oděry (ze pšenice), jež se přidávají dobytku do nápoje.

- Omětka, omětačka, šuchtačka, práce po domě: Mam ja te omětky hrubě moc (laš.).
- Omládek na rostlině, ein junger Trieb, Ableger.
- Omlet: Děti jabka vomeló = otrhají (záp. Mor.).
- Omlganý, ožvichaný, slzký (chléb, koláč), Zlín.
- Omluvisko, pomluva, reptání: žiči (přeje) ti to, ale ni bez omluviska. Dať to, ale ni bez omluviska (laš.).
- Omnožit sa, o zvířatech: Kráva sa omnožila = otelila (val.).
- Omrzač, m. náledí (Zábřeh).
- Omrzlina, když prší a déšť na zem dopadlý mrzne (val.).
- Omuchavět: Vůl omuchavěl = nasedalo na něho plno much (slov.).
- Omžení: Nide nemá omžení = stání (val.).
- Onegdajší = onehdejší, onegdajšek: od onegdajška (slov. val.).
- Onezdravět, onemocněti (Žďár).
- Opačitý Jura, kdo dělá něco naopak (Jicko).
- Opadůvka, ovoce opadalé dříve času (Jicko).
- Opakovat, napomínati: Aby ho pořád opakoval jak malé děcko. „Nezapomeň své řeči“, opakoval ho Bazaľa (val.).
- Opáľať, schwingen: Pořád to opáľá = okolkuje, mluví o tom (val. slov.).
- Opaľek, oharek, obhořelé dřevo, zbytek svíčky (vých. M.).
- Opáľka jest 1. jednokoňka (malá, pro jednoho koně); 2. párovica; 3. sypačka (se které se v maštali do hrantu sype).
- Opásť sa, sklamati se: Ale sa na tom opásli (val.).
- Opatľovať, opatlati, ledajak opravití: Trochu sme ten plot opatľovali (laš.).
- Opěka, péče, ošetřování: Dítä potrebovalo opěky (val.).
- Opendiľ, ošiditi: Opendiľ ho šeredně (laš.).
- Openda, kdo se okolo druhého proti jeho vůli ustavičně oplétá, zahaleč, který jen přihlédá, jak druhý pracuje, a přece se do toho plete (záp. M.).
- Opendovat, zahálčivě obcházeti (záp. M.).
- Opeslant (vopeslant), který pořád nalézá, aby něco dostal (záp. M.).
- Opěšávať, ustávati, ochabovati: Rozina opěšávala hľeďa v oči = scházela (val.).
- Opěšelý: Kuřata majó křídla opěšelé = svěšené (od nemoci, han.).

- Opěšky, šupky prosné (Litovel).
Opišky, otěrky z krup, když se „opichují“ (han.).
Opetlisko (vöp.), nepořádná ženština (záp. M.).
Opřancija, lehká ženština, jež se okolo mužských opřancuje, oplétá (val.).
Opřes sa někomu: Nemoh sa jím opřes = spleti se jich (val.).
Opřeta, opřetání: Nestojí to za opřetu (vých. M.).
Opřoták, kužilek při plotu kuželný postavený, jinde sedlák n. baba (N. Město).
Opona, Das Zwerchfell (Slezsko).
Opotášit (srovn. portáš), obelstít, ošidit (laš.).
Opratní kůň, náruční (slov.).
Oráčina, pole, které se orává (val.).
Oračka: V ostatky vybírají „voráči“ (chasníci) od děvčat voráčku. Voračka též = chasa tato i s muzikanty (Jevíčko).
Ořvanec, uřvanec, uřvaný, kdo stále řve (od Bzence).
Osečky, kousky soli kamenné: Chcetě mřeté soli řebo osečků (laš.).
Oschápnout se, osopiti se (záp. M.).
Osídli = sídlo: Měli tam svoje osídli (od Přerova).
Osívat koho, přetřípáti, pomlouvati (val.).
Oskobit sa: Byla skúpá, oskobila sa co najvěc (val.).
Oskominka: Dál mi chřeba enom oskominku = odrobinku (slov.).
Oskomizáť sa: 1. dělati okolky, orace: Ja budeš sa s tým oskomizáť! (val.) 2. nadpovídati, že by něco rád chtěl, že po něčem baží (oskominy): Ten se natočil a naoskomizáť (laš.).
Oslizka (vos.), náledí (Zábřežsko).
Oslizký, kluský (val.).
Osmeknúť kočku, hada — stáhnouti z kůže (val slov.).
Osmětek, „prášek“ ve mlýně: Ve mlýně chovaju ho za osmětka (laš.).
Osoba: Ten stavá osobu = hrdý, domýšlivý (Jicko).
Osobný, obratný, pěkný (záp. M.): vosobné chasník.
Osožný: Já sem moh z toho býť osožný = mohl jsem míti z toho užitek, osoh (val.).
Osrúbený: Břeh v příkopě býť osrúbený, aby nezíždál = prkny obitý (slov.).
Ostarek, zakrnělý člověk (val.).

- Ostavit: Kráva ostavuje, ostavila = dává méně mléka než před tím (vých Mor.).
- Ostrév (vostrév — ostrve, žebř o jednom bidle.
- Ostydlý, nestydatý (Nov. M.).
- Osývka: Nechtěl být lidským hubám na osývku, aby ho osívali, pomlouvali (val.).
- Ošala, potrhlý člověk (han.).
- Oščinoha, scanda (slov.).
- Oščouraný: voščórané chlib = okoralý (Slavkov).
- Ošihel, švihel, prut (od Přerova).
- Ošipovat sa, ošívati se, rukou se otírati z lmyzu nějakého (val.).
- Ošklivina (ořklivina), ošklivá věc, ohyzda.
- Oškrda: 1. ošklivec (Nov. M.), 2. motyka na křesání kamene ve mlýně (Hranice).
- Oškrknút, oškrvnút: Celý rukáv mi oškrkl = popálil se, ožehl (val.).
- Oškrtaný: oškrtaná škrtačka, ošoustané, odrané koště (laš.).
- Oškvarek, škvarek.
- Ošmrnúť, dobře oškrábnouti, oříznouti, ošiditi: Vem tu žerď a ošmrni to trochu z koruny (z kůry). No, ten tě ošmrnuť (laš.).
- Ošpatnět: Po nemoci ošpatněl = špatně vypadá (slov. val.).
- Otěr, profit: Měl z toho dobrý otěr (Zlín). Nebylo otěrku z něčeho z boka (vedlejší příjem).
- Otrapný: Bylo otrapné to jejich živobyčí = strastné (Zlín).
- Otrčit koty, umřítí (potupně).
- Otvírat mrtvého. sekzieren. Jaro se otvírá = počíná.
- Ouvar, ouvarek, bahnitá louka mezi poli osamělá (záp. Mor.).
- Ovést koho = omést, ošulit, ošidit (slov. val.).
- Ozábat ožabe mě, zábsti, zebe (laš.) = ozíbat, ozíbe (Zlín).
- Ozděřiny, otruby ovesné n. ječmenné (laš.).
- Ózek, tráček u travnice (Dřevohostice).
- Označit sa: Označil sa, že nemůže = osvědčoval (val.).
- Oztolej: Och, to je za výdělek, na mu milú; oztolej že člověk nepostává = tak tak (val., jinde: o toléj, o tolik).
- Ožah (vožah), hůlka u hrabí (záp. Mor.).
- Oždaračka, hůl, kterou se „oždaruje“, sráží ovoce se stromu (Zlín).
- Ožvachľat sa, opiti (val.).

P.

- Pabľovať sa, potulovať sa (val.).
Pabuda = pobuda.
Pácať, silně bafati (val.).
Pacoľ, -a, ľapa, škaredá noha: Ma nohy take pacofe (laš.).
P'achať: Nohavice páčaly na lýtkoch = byly napjaty (val.).
Páčit: 1. Páčel sem tech stromů na 20 = odhadoval (záp. Mor.), 2. páčit si koho = pamatovati si koho (han.). Páci se mi neco o tom; už si to nepáčím (nepamatuji), kdo pak si to muže pořáď páčit! Dal sem vám to vonegdá, pačte si = vzpomeňte si. 3. páčit se (o koních): Páčijó se mu koně = zastavili se, vzpínají se a nechtí dále (han.).
Padáľka, spadlé ovoce nezralé (val.).
Pád: Leží pádem (val. ležmem) o nemocném, který s lože nevstává. Pádem se to stálo = právě před chvilkou. Pádem to udělám = hned. Pádem na kraji = na samém kraji. Pádem je potok = zrovna, hned. Tým pádem = způsobem. Pádem jako páv = docela (záp. Mor.).
Padlí, sladká ruda na listech, Mehlthau.
Padoľ, důl v jizbě na kobzole (brambory) přikrytý dlážkovou deskou (laš.).
Padula (ô), kluk s velkou hlavou (Jevičko).
Pah, rýha v šindele, do níž se vedlejší šindel zastrkuje (laš.).
Pahýl (pahél), neúrodné pole (Slavkov).
Páchat: 1. Páše o tom = pracuje, 2. Páše o to = hřmotí (N. Město).
Pachoľe, zouvák (vých. Mor.).
Pachosta, silný chlap (N. Město).
Pachuľa klín (val.).
Pajda, kulhavý člověk (han.).
Pajduš, kdo má kolena k sobě (Jevičko).
Pajdat se, kulhati, šmatlati se (han.).
Pajzať, škaredě krájeti (han.).
Pajzák, starý, tupý nůž (vých. Mor.).
Pajz 1. utíkat v jednom pajzi = v ustavičném běhu = pajzovať, 2. všecko pajzem = mentem (val.).
Pakostit, kaziti: Všecko zpakostí. Voda to dopakostí (vých. Mor.).
Pakovat = pachtovat (Litovel).

- Pál, přípař: Oheň v čelistích peci při pečení chleba.
Palačka, řezaná tříška; doščipek = sekaná tříška (N. Město).
Pařagrám, flamendr, nezbeda (val).
Pařach, rákos; pařaši, rákosí, pařaška, rákoska (vých. Mor.).
Pařázgař, int. pařáňat, láteřiti (val).
Pařensko = pálenka, kořalka (Javorník uh.).
Pařicovař se, potulovati se, nepobýti doma: Ty by ses pořáď jenom pařicovař. Hde se pořáď pařicuješ? (Od Přerova).
Pařihuba, polévka chudačka (val).
Pařitiř, prechati kvapem: Ten tam odtáď pařil (od Přerova). Pařil za ňó (chodí za nevěston).
Pařouk č. = mor. trávnik (Jemnicko).
Pařáček, štěnice stromová (od Ždánic).
Pařětař, pamatovati: Na starého sa dobře nepaměťal (val).
Pařdrab = pandrava (Kunštát).
Pařohlavec, pulec (han.).
Pařtok, úzká sekera s dlouhým toporem k porážení stromů (vých. Mor.).
Pařpení: Hořelo na druhém konci a pařpení lětařo až k nám na dvůr = zhořelá sláma a p. (vých. Mor.).
Pařřuch n. pařřoch, plevel: Ta řěz je sám pařřuch (laš.).
Pařřčinář (papořčinář) = pavouk (záp. Mor.).
Pařřča: 1. ptařčí tlapka; 2. ruka až poza dlaň: Třřfila na hrču, roztrřřla si pařřču (val).
Pařřří, uschlé chvoří (záp. Mor.).
Pařřřit, plnou hubou jřiti: Ten řlověk tak pařřři, to je pařřřnik! (laš.).
Pařřřatý, kdo má popuřu, vypasenou hubu.
Pařřřada, dováděni: Nechě pařřřady = přřstaň dováděti (od Přerova).
Pařřřitř (val. pařřřitř), dováděti: Už ste napařřřili, vypařřřili? = nadováděli (od Přerova).
Pařřřat, pazour ptařčí (Zábřezsko).
Pařřřavý, řoukavý, zdřouhavý (práce a p.) N. Město.
Pařřřotiř, břebentiti; odtud pařřřot = řid lařř.).
Pařřřobek, řtverák, řelma: To je dobřř pařřřobek (laš.).
Pařřřobek (pařřřobek), něco pařřřbaného (od Přerova).
Pařřřa, pařřřka, ozdoba hlavy nevěřtiny (St. Hroz.).

- Parušit, šukati: Všelico paruí a nic nedělá (han.). To on zparušil, něco ze své hlavy nčiniti, sestrojiti (Jevičko).
- Pasikó všecko: mentem (Kunštát).
- Paskřivec, slota (přezdívká), kdo rád všecko dělá na vzdory.
- Pastevec — pastvica (sev. a záp. Mor.) = kravař — kravařka (vých. Mor.); v Třešti: paska.
- Pasné krávy, které se dobře pasou (val.).
- Pastěř, dvě skyvy chleba proti sobě s pecna skrojené (Jevičko).
- Pastouška (záp. Mor.) = pastýřna (vých. Mor.).
- Paša = pastva: Krávy mají dobrou pašu. Byři sme na hodech, to byla paša! (vých. Mor.).
- Paščekovat, mlíti hubou (laš.).
- Patěna: 1. stará kráva (Kunštát); 2. hrubé děvčisko neobratné.
- Patentárka, klevetnice: To je p., šak ona enom patenty (klevety) přenášá! (val.).
- Patchat: zapatchal, klopýtl (N. Město).
- Pátrovat, vrávorati (han.).
- Patrýbať = cúhať, hltavě jisti: Daľa sem im takové misisko zemňáků, a všecko to spatrýbaři veřte (val.).
- Pauzovat, pauzem fůru přitahovati: Zlomil sem pauz, pauzuja kopu žita (slov.).
- Pávko, páví péro (slov.).
- Paznoht (han.) = pahnozt (val. slov.), nehet.
- Pecák, kamnovec.
- Pecina, hlína z peci (Kunštát).
- Pečeňák, pečený zemák (slov.).
- Pečinka, pečený brambor (Jevičko).
- Pečetit, na jisto něco tvrditi: Pečetil, že ho viděl.
- Pěchárka, pěší robota, opak: jetá (val.).
- Pecka č. = mor. kostka (Dačicko).
- Pejchat: Pejchá tabákem = dýmá. Pejchá mu z krku = řihá se (záp. Mor.). Hory pýchajú (slov.).
- Pekárna n. pekáreň = pec (záp. Mor.).
- Peklice, visutý zámek (Zábřežsko).
- Peklo pl.: Di v pekly (slov. val.).
- Pěkno: Na pěkno byla ztracená = docela (Zábřežsko).
- Pelášit, utíkati: Peláši, jakoby ho vlci hnali (Žďár a val.).
- Pelešť, kraje kamenného koryta (Nárameč).
- Pelísať se: Obili se pelísá, vlní (han.).

- Peluch (peloch) = pelech (Vyškovsko).
Pelovat, běžeti: Peluj pro vodu (N. Město).
Peltna, járek mezi dvěma řádky zemáků (Brň.).
Penízky, šupiny rybí: Had má penízky jako ryba (Žďár).
Penky (f.) n. stonky, dřevěné příčky lavice (han.).
Peňka, tenký plíšek pozlátkový: „kočičí zlato“.
Pentle: 1. klebitórkê (u zástěry); 2. brčavy (sprosté), han.
Pentlík mívala nevěsta a družičky na hlavě (han.).
Peří se: 1. drhne, odírá (val. han.), 2. dere, drápe (slov.), 3. šklube (laš.). Stopkám z peří říká se také: stenky, stonky, špenky.
Perhuba = tlučhuba (Zábřeh).
Pérko, kytka z kvítí živého i „vitého“ (slov.).
Pernica: 1. schránka na péra, držátka a p. (Kunštát); 2. veliká mísa na zadělávání (Ivančice); 3. nádoba na mléko (Bystre).
Pes, psík třínohý podstavec pod bačůvku (val.). To psi vedá (euf. = čerti, uh.).
Pesky chodiť = po čtyřech (val.).
Pestvit, pestvovat, prováděti pestvo, dováděti: Ten chlapec pořáď pestvuje (od Bzence).
Pěšinka č. = mor. chodník (záp. Mor.).
Pchat: Had pchá žihadlem (Zábřežsko).
Pích, 1. dřevo, jímž se míchá v kotle povídlí; 2. halapartna (N. Město) = pícha (vých. M.); = pika (přiklonilo se ke slovu pích, píchati).
Pijačka, nápoj dobytku (val.).
Pijáky, borůvky (Bukovinka).
Pijaný, podnapilý (laš.).
Píkať sa, rózvažovati, dotazovati se: Píkaři sme sa, či to byla dívka (val.).
Pikeneč (pl. pikence) kamenný kvádr (Bořitov).
Pikora: 1. železo na píce; 2. vytáhlý, tenký člověk: Nole! se stavi jak pikora (laš.).
Pimplich, das Ende des Blinddarmes bei Wiederkäuern (Slezsko).
Pípat, pípaní, 1. o pískotu ptáčat v hnízdě: Ani nepípaři = nedutali (val.); 2. vískati (vši, Nov. Město).
Pípký, drobné mušky (záp. M.).
Pikuľa, drobný peníz, vindra: Utratil všecko, nemá ani pikule (laš.).

- Pinožit se jak skřeček, sich auf die Hinterbeine stellen (han.).
Piročka, kolek na jednom konci zašpičatělý, položí se na zem a čabne se po něm čabačkou (palestrou) = semel, velké kyčkrle (val.).
Pirovátko, držátko na péra (Kunštát).
Pirťa: 1. stezka, kudy ovce chodí; 2. právo honiti ovce přes cizí pole na svoje (val.).
Piskor, brk (záp. M.).
Piščák, čtyra husí (záp. Mor.).
Piščec: Tlustý jak piščec (Dačicko).
Piškvor = škvor (od Přerova).
Plácek, platitel (laš.).
Pláchat, vanouti: Jak se otevřú dveři, pláchá oknem. Pláchá tu na nohu = es zieht hier, ist Luftzug (od Bzence).
Oheň pláchá = plápolá (Jicko). Opláchl haňbu = byl zahanben (Zlín).
Plakati nemilo jiným: bečet, bučet, bejkovat, říčet (Žďár).
Plampat, plauschen; plampaľa = mluvka (Jicko).
Plánětník čtne plánětu (Břeclava).
Plantat, mnoho a hloupě mluvíti: Ten toho naplánce. Ja di, neplánci!
Plaskačka, lopata, jižto se něco upleskuje, na př. hnůj na voze (laš.).
Pláskat = plácát (vých. M.).
Plášný = plachý: Zajíc je plášny (laš.).
Platný: Léč byl platný = pomohl. Nebylo mi to nic platné (o léku, Zlín).
Plavoch n. plavoš, plavý zemák: Mamy na předaj plavochoy (laš.).
Plazan, jazyk (který se vyplazuje), potupně (Zábřežsko).
Plechý, pěkný, dobrý: Nic plechýho. Ani tomu pleše nerozumím. Tam nemají ani pleše krásy (záp. M.).
Plejný, sporý, vydatný: To zboží (obilí) je plejné (Jicko).
Pleseň = plíseň, plesnivina (laš.).
Plesky házet = káčery dělat (v. t.).
Plesník, der Fischmeister (v mor. listinách).
Plesnivý, šedý: sukno, vlasy.
Plěščka, polovice rozštípené haluze, deštice (han.).
Pletina, přepletý = přesekaný les, podrost vysekaný na otěpky (Bučovice).

- Plevedlo = plevel (Jicko).
Plevný: Plevny husi, nekrmené, lehké prý jako pleva; jen o husách (Jersín).
Přch, škuř, kudly: Sviňa má ešče starý přch na sobě (Zlín).
Plíce: Vodešil s plócama = nic nepořídil (Brň.).
Plina, prapor (Klobouky, Brň.).
Pliný, sporý: obilí, pliná jabloň, hruška, která hojně rodí (záp. M.).
Pliska (přeska), 1 bílá značka; 2. skatindla v tarokách (han.).
Pliskýrka, pryskyřica (Jicko).
Plnidlo, díra v mlíři (záp. M.).
Plná noha, Plattfuss, plnonohý, plattfüssig (Zlín).
Plno: Měsíc ide do plna, z plna, přibývá, ubývá ho (Zlín).
Płodihřích, nezbeda, nekáranec (laš.).
Plouchota, slotá, deštivé počasí (Brň.).
Plot: Je z takovoho plota = rodu (Kunštát).
Plouhavice (ó) = pluhý, deštivé počasí (Jevíčko) = plouhota.
Plsat, šplhati (Kunštát).
Pluják, plivátko (val.).
Pluskať: 1. kapatí něčím hustým: Zedník pľuská maltú (val.).
2. pukati, trhati se: Puchyře (=pryskýře) se popľuskały (laš.).
Pľuskávka, druh hrušek (val.).
Pľuščať, drobně a stále přseti, intens. pľuskotať (val.).
Pľuznivý, kluzký, nekalý, škaredý: Mľuví pľuznivě řeči (laš.).
Pobabiny, pohrabky lnové, co zbyly na poli, když se len posbíral, též pomrvený len z hromádek na poli, nebo při mláčení (laš.).
Pobíječka, sekerka o krátkém topoře, kterou se pobíjejí sudy (Jevíčko).
Pobírať sa, míti se k odchodu: Abychme sa už pobíraľi (val.).
Pobízet v některých krajinách (na př. na Drahansku) neznaří, říkají: nutit.
Poboda, pokušitel (záp. M.).
Pobouzet, pokoušeti (záp. M.).
Pocera, posměch (Vizovice).
Pocítit: Žena byla pocitila, a muž o tom nevěděľ (euf., záp. M.).
Pocmurovat, potajmu nahlížeti: Roby aj s tým zoľem (drobotinou, dětmi) do oken pocmurovały (od Brodu). Srovn. cmúr (nečistota z vytopeného másla), cmurkat (po očku pohlížeti).

- Pocovní kůň = kůň v pocô, sedlový; opak: náruční (han.).
Pocrpnout: Pocrpni tu kravu = podoj (laš.).
Počítí s dat: Což tom počnem = poradíme, uděláme (Zlín).
Počastovaná = počastování: Někamy nic pro vas na počastovanu (laš.).
Počeří: Ten to ma dycky na počeřu = po ruce, po hotově.
Ty si se tu vyvalil na počeřu! (laš.).
Počínat si, pyšnití se: Počíná si, že má novou sukni (N. Město).
Počinek: Na trzích se první kupec vždy hledí udržeti, raději se mu spustí, aby se jen něco utržilo „na dobrý počinek“.
Počítati se, hašteřiti, hádati se: Co se tak počéťalé, přěšla pro ně žena (Jevíčko).
Póčka (půjčka), příspěvek na svatební hostinu (Záhoří).
Podařit: 1. Dyž Pánbůh podaří = požeňná (Zábřežsko); 2. podařit sa = přihoditi se: Za sto roků dovíco sa podaří (val.).
Podber, podbírání, vyřezávání medových plástů (slov.).
Podháňat na někoho, pošťivati: O svaďbě obtůľala (líbala) Rozínu, a včil na ňu podháňá (val.).
Poď ho, hajdy: Tož tá, poď ho k pudmistrovi. Poď ho! hupkem leťel na poľe (val.).
Podělat = pokêdat: koláče sô poděľany trnkama, pokêdany tvarohem (Jev.íčko).
Podhonky, klásky obilní později druhých dorůstající a dozrávající = otávka, podklasky (slov.).
Podhončlivé (podhončivé) obilí, které má mnoho podhonků (slov.).
Podkládek: Slepícím nechává se na hnízdě jedno nebo dvě vejce „na podkládek“.
Podlačkat šaty, pomačkat, zmochlat (Jevíčko).
Podložiny, podklad, ližiny, kantnýře: Damy pod bečku podložiny (laš.).
Podlupky, listí řepné, jež se podlupuje kravám (Brň.).
Podnarazit se, podnapiti se (laš.).
Podnést: Zezulka podnese jiného ptáka.
Podpaľka: Třeba něco na podpaľku, zum Unterzünden (laš.).
Podráhnout = podražiti: Kaše podráhla (Zábřežsko).
Podprava včel, podpravovat včely, podřezávati a p. na vesno (slov.).
Podrgaľa, kdo se drgá, třese, má třesení, na př. opilec (laš.).

- Podrůstky, osení, které roste na zoraném poli z vytroušeného zrní.
- Podrůzgať, pohmožditi: Ukazováł podrůzganú nohu (val.).
- Podvařina, podložka (dřevo) pod klády, aby od země nezahnívaly (val.).
- Podžebemní (žibro) ječmen, který padá pod žibro při fukarování (han.).
- Pofňurý, ponurý, potměšilý (val.).
- Pohodit, pohazovat dobytku tažnému, mimo hlavní krmení dobytek trochu pokrmiti.
- Pohlavek: Dal, prodal to za pohlavek = velmi lacino.
- Pohnětat se: Co se budeš pohnětat po lavách, lehni si do lůžka. Pohnětat se okolo uhlů. (Zlín).
- Pohobárat si, pohovořiti si (Záhoří).
- Pohon, shon, poplach: To sem měl pohon! (val.).
- Pohotově: Vyškeřák (sedmihlásek) sa málo kdy přižere a těžko zvyká v kleci, starý pohotově = zvláště (val.).
- Pohrabovačky, veliké hrábě na hrabání vytroušených na poli klásků.
- Pohrádka: 1. prkno u stěny pod stropem od trámu ke trámu přibité, jež slouží za polici; 2. palanda, postel pod stropem ve chlévě na zdi přípevněná; 3. postel vůbec (val.).
- Pohřebať, pohrabati (hřebať = hrabati): kury pohřebały ceľu zahradu (laš.).
- Pohrúziť, potopiti, ponořiti, do škody přivésti: Ten by ňa rád pohrúziľ (val.).
- Pohusat n. pohusět, poštvati: Pohusel ho na mně (Prostějov).
- Pohybovati v imper. nepřechodné: Pohybuj, Janošku, pohybuj za vozy, voze řa odjedú, kdo ře ti založí (Velká). Srovn. hybaj! rušaj! (laš.).
- Pochłapiti se, ukázati se, seč je: No ty sas pochłapil! (dokázal kus práce). Chtěl se pochłapiti. Ječmeň se pochłapil = podařil znamenitě (vých. Mor.).
- Pochňura = poňura, ponurý člověk (záp. Mor.).
- Pochoditý kopec, schůdný, mírného svahu. Dělá sa to pochodito = povůlně, ubývá toho (val.).
- Pochop vzit, ztratiti rovnováhu.
- Pochylý: Je pochelé na křéza, nemůžese narovnat, má ohnutou páteř (záp. Mor.).

Pokládat: „Slyšet ho, jak dyby pokládá“, praví se o tom, kdo příliš hlasitě mluví (Jicko).

Pokusa, pokušitel, Necker (laš.).

Pokúska, pokus: Dělaři pokúsku (Zlín).

Pořacinět: Dobytek pořaciňěl, je lacinější (Zlín).

Pořapek: Žije enem z těch pořapkuv, z toho, co kde polapí, ukrade (laš.).

Pořaz, štědrovečerní koláč s kořením dobytku (val.).

Pořazník, štědrovečerní host; pořazeň, štědrovečerní návštěva.

Pořehnút: Až dobře pořehlo = až bylo jídlo stráveno, jako dřevo na ohni (Zlín).

Pořénko: Zima je o pořénko větší; třeba pořénko do kamen přiložiti (Zlín).

Polévany hrnec, glasiert.

Pořevit: Zima pořevířa. Pořevte si a oddechněte (Zlín).

Polikovat na ptáky (Vyškovsko).

Pořňák, holub, který létá do polí.

Poloučit se, podařiti se: Nepochcelo se jim to (Zábřežsko).

Pořozité pole, s nepatrným svaheň (val.).

Pořský větr n. pořák = severni (val.).

Pořt, půlka slanin z celého vepře (vých. M.).

Pořulaňi, půřřlánu (han.)

Poměra = míra: Kolik má tá rořa poměry? (Jicko).

Pometalica, kráva, která pometala (od Kyjova); jinde pometalka.

Pomykařov: „Už je to kajsi v Pomykařově, přiřlo to kajsi do Pomykařova“, pořekadlo, když se něco ztratí, čeho nelze najíti (laš.).

Ponadař se: Kdo by se toho byl ponadař? (laš.).

Poňat něco, pochopiti, capiren (slov.).

Ponazhůžvat, pomálu, houževnatě nahospodařiti. Má pěkných pár groři ponazhůžvaných (val.).

Popácat, popadnouti: Jak spopácám ty vidřy, vypopácám tě z domu ven až na ulic (slov. val.).

Popář, přiřiniti pile: No, musíř pořář. chceř-li to do večera pořěřař (Jicko).

Popřet, pletený karabáč: Neřkodiř by na ně hodný pořřet (od Hradiřtě).

Popřetař sa, pořáčetí se (val.).

- Poponášet: Žena za mně poponáší, obilí za rozsévačem (Jevíčko).
- Poprava, šukání při domě: Pořád mám té popravu plné ruky (N. Město).
- Popříkať někomu, napříky dělati, proti vůli býti, odporovati (laš.).
- Poprôhová n. popravová putna, při níž jsou šandy, za které se nosí na zádech (Jevíčko).
- Porúz: Mach byl dycky na porúzi, pohotově (val.).
- Porykovať, trochu ryčeti, řvátí: Kráva v noci porykovala (laš.).
- Popsuta = popsutina = popsutinec, člověk popsutý, zkažený (laš.).
- Pořádem = pořád (han.).
- Porvať se, sebrati se, vzchopiti se: Ptáci se porvali a uletěli (laš.).
- Poržit, pozřiti, pohltnouti: zporžit, zporžel, zporži (Zábřežsko).
- Porouhat se: 1. po někom, opakovati posměšně něčí řeč; i sedmihlásek se poróhá po jiných ptácích; 2. někomu, posmívati se (záp. Mor.).
- Posevný: Z bílého ščudlěka (jetele) semeno je posevné = sporé na sevo, málem mnoho poseje (laš.).
- Poshovět: Poshovte chvílku, hned se vrátím = posečkejte.
- Poskočit: Obilí poskočilo. = podražilo
- Poskočn ý: Hned byl poskočnej = hned byl na poskoce, ochoten učiniti, co po něm chtěli, úslužný (N. Město).
- Poslámka, plachta na postel (Jevíčko).
- Posled, pozadek, pozadní obilí (laš.).
- Posleď, později (Zlín).
- Posledky, zbytky (Brň.).
- Posloužit někomu 1. jíti za kmotra; 2. zaopatřiti nemocného (N. Město).
- Posmělovat někoho, smělosti dodávati, pobízeti (slov.).
- Posvěcovat: Chvílkama slůnko posvěcovalo (Zlín).
- Posvět, světídko, dračka (Zábřežsko)
- Posvítka, svícení chrámu (val.).
- Pošábly, splašený (han.).
- Pošálenec, potřěstělec (slov.).
- Pošar, pašer (Zábřežsko).
- Pošast, pošastaný (slov. „měchem pobouchaný“), větroplach, blázen.

P o š e t i t — poščetovat, pošťivati: Poščetují ho na mne. Budeme-li sa v tom přičít, poščetíme na sebe úřad (slov. val.).

P o š e r h o v a ť, jako šerha (ras), hrubě sobě vésti (laš.).

P o š i š m a t: Pošišmała si šaty = pokrčila (slov.).

P o š k a r e d i t s e, pošpiniti se, vynadati si (Jevičko).

P o š k l e b s i z něčeho dělat = posměch (Zábřežsko).

P o š k r a b e k, bochýnek chleba, placka z posledního, poškrabaného těsta, nejmladší, pozdní dítě.

P o š p a t n ě t, špatněji vypadati: Kmotr velice pošpatněl po té nemoci.

P o š t a r č í k, pomocník při poště, posel poštovský (laš.).

P o š v á ľ a ť = pošvaľkovat: Já bych vam ty knížky všecky pošvaľal (laš.).

P o t a z, řada, pořádek: Včel je na mně potaz (Prostějov).

P o t k n ú t s e v řeči, podřeknouti se (slov. val.).

P o t m ě l o u t n ý = potměšilý (han.).

P o t o č e n ý: Baran má rohy potočené (Zlín).

P o t o č i ť s a: Dávno toho každý čekal, že sa to s úu tak potočí = dopadne (val.).

P o t r h o v a t s e: Potrhoval se = měl se k odchodu (záp. Mor.).

P o t u ľ n ý (tuliti se): Dy se kravy ze chřeva vyhaňaju, druhý raz su potuľnější = podajnější, krotší (laš.).

P o t u r č i t s e (potôrčēt), rozvzteklit: Potôrčel se, je potôrčené (han.). Na vých. Mor. říkají v tom smysle ztrnčený. Zapomenuvše na „Turky“ přichýlili to slovo k trnkám (švestkám). Tak říká se tam též „v trnky rok“ = už velice dávno, nikdy, snad m. původního „v Turky“, = co tu byli naposledy Turci.

P o t v á ř i t s i, sich einbilden: Ten si neco potváří! Enom si nepotvářej! (Slavkov).

P o u c h n o u t: „Vino póchne“, když se hodně pohnojí, mívá mnoho výhonků, ale málo zakládá hroznů (Brů.).

P o u k, měchýř prasecí, když se vytáhne a nafoukne, jmenuje se pók, připravený na tabák slove pučeřina (hor.). Devčenci poček, chlapec, který stále s děvčaty obcuje; chlapčí poček, děvče, které chodí mezi hochy (Kunštát).

P o u k a t bičem, práskati (Zábřežsko).

P o v č i l, posud = až povčil sme ešče všeci byli zdraví.

- Pověrek, dřevěná nádoba na vodu s dvěma uchama, nosí se na holi uchama prostrčené (Zábřežsko).
- Povestek, pole u cesty (N. Město).
- Povětrák, větrák, povetrník = větrný mlýn.
- Povidačka, anekdota.
- Povicher, Sturmwind: Strhnuť se povicher (laš.).
- Povija, vichřice (Brň.). 2. bouře zimní, sních smetající.
- Povířit se: Kačeny se povířily na hlísty, tož pořáď sem lezú, pobláznily, zmlsaly (Brod).
- Povodí = povodeň: To povodí naděľalo škody! (laš.).
- Povrtovat: Hospodský povrtováľ proti pudmístrovi = popichoľ, pošťival (slov.).
- Povůľný: Po vánocích zima byľa povůľnější a nemrzľo tak = mírnější (Zlín).
- Povyk = zvyk (slov. val., Jevíčko).
- Povolný = pohodný, ras (Jemnice).
- Pozďálečĩ, místo opodál něčeho stranou: On ho z pozďalečĩ špěhováľ (vých. Mor.).
- Pozemky, kroupy: Pozemky tu všeccko potľukľy (laš.).
- Pozněňý (slov. pozňaný) kabát, sukno, popálený, „oškvřklý“.
- Pozorovat: Pozorováľi sme po něm, dávali pozor (na podezřelého z krádeže. Zlín).
- Pozovky: Za týden po svatbě jsou pozovky, t. j. mladí manželé pozvou nejbľížší příbuzné na malou hostinu (Jevíčko).
- Požčávka, půjčka: Jaká požčávka, taková oplátka (slov. val.).
- Požčky n. pojčky, půjčka: Mamy peníze na požčkách — rozpůčeny (laš.).
- Požčēt (požičit), půjčiti: „Zdravi požčēľē“; „zdravi ōžēľē“. Vĩckrát ti to nebōdō požčēľē = nepůjčĩm (han.).
- Požgarovat n. poždarovat: 1. štáratĩ do ohně; 2. popichovatĩ řečĩ někoho.
- Požĩnky (požēnkē), žito a pšenice bujná, dřĩve než vymetá, požĩná se. Požatá takto část obilĩ jsou požĩnky (han.).
- Pracný: To pole je pracný, těžko se obdēľává (Kunštát).
- Pracovat, za toto sloveso řĩká se většĩnou dēľat.
- Prachamaka nic = zcela nic (Zlín).
- Přalka = přadlena (val.).
- Prase rachá, rochá, hýká, kvĩčí.

- Prasenčí ovoc, jelita, jitrnice a p.; prasenčí svátek n. masopust, zabijačka (Žďár).
- Praskáčí, suché klestí, z něhož ještě jehličí neopršelo; to je pak roždí (záp. Mor.).
- Praskačky, kožené kalhoty (Jevíčko).
- Přaslénky, třebaec (val.).
- Praščet: Jož to prašči ho nich, dohospodařují (Jevíčko).
- Práška, metelice (Budějovice).
- Pratať, pořádati, uklizeti: Musím to v téj izbě trochu popratať (val.).
- Práv: Nésu z toho práv, verantwortlich. Je z těch peněz práva (spravuje ty peníze - záp. Mor.).
- Pravit si, mysliti si: Dycky sem si pravil, že si při tom švercování neco zaženu (= vydělám). Pravil sem si, budeji trochu toho ovůcka, přeca ty dluhy jaksi poplátím (val. slov.). Jak se mu praví? = jaké mu jméno? (Zábřežsko).
- Prdelka, muž práci ženskou konající (N. Město).
- Přebíhat se: Kráva se běhala, potom se přebíhala (podruhé běhala).
- Přebřídít někomu něco, proti někomu něco zaviniti, obraziti někoho v něčem: Dyby mu něco přebřídil, to by mu mohl vyčnuť (laš.).
- Předěj, komp. přísl. napřed: Hodiny idú předěj (slov. val.).
- Předrábat, přestupovati s nohy na nohu, na př. když je zima (slov. val.).
- Předvčerajský (slov. val.), předvčerešský (han.) = predevčírem.
- Přehebelkovať se, protlouci se: Přehebelkováť sem sa s kri-váky celým Prajskem. — Hebelkovať sa s něčím, lenošivě nějakou práci konati (val.).
- Přejest, snísti, pojísti: Měli sme vdolků, že sme jich nemohli přejest.
- Překotřcat se: Ochořel, ale svú prácu přece zastál a do večera se překotřcál jak tak (Zlín).
- Překvetlý: Býl všecek tú inovatku překvetlý (Zlín).
- Přelamovat, přebíratí na houslích (val.).
- Přelamovat se, přehýbatí se tělem: Přelamováť sa, tak v něm kosti praščely (slov. val.).
- Přelka = přadlena (laš.).
- Přeměščit se, městské šaty za selské vyměnití.

Přemyskat se, přemyskovat se komu, posměšně řeč něčí opakovati; přemyskovač, posměváček, sedmihlášek (N. Město).

Pren! pren! volá ovčák na ovce, když je přizene do dědiny, aby se do svých chlévů odloučily (val.).

Přepáš: na přepáš = na druhé (neviděné) straně kopce (N. Město).
Přepeřit, přehraditi.

Přepítá: Dostal na přepitu = zpropitné (laš.).

Přeprdací pytel, nošený v polovici přes rameno; člověk = ramenáč (N. Město).

Přerazit: Slůnko zimu trochu přerazilo (Zlín).

Přerubla: Pohrabáč má přeruble na cestě, zvodnice, járek napříč cestou, aby voda mohla odtékat (laš.).

Přesivka, pšenice, která se může seti střídavě na podzim a s jara (od Litovle).

Préseck, šroubek u houslí (val.).

Přeslyšet: Žádný to nemohl přeslyšet n. přeposlouchat, übers Herz bringen.

Přespolit: Ani jednou mu nepřespolil = ani stébla mu nepoložil v cestu (Jimramov).

Přestříhnout: Bůh mu přestříh věk (N. Město).

Přeštekovat: Jeden druhého chtěl přeštekovat = předčiti (slov. val.); přeštychovat (han.).

Přesvědčen: Toho su sám přesvědčen, vim to dobře (Zlín).

Přetrh: Pršeło bez přetru (Záhoří).

Previt, bahno: Tam bylo previtu! (Třešť).

Převrátit: Jeho náture nebylo možná převrátit, změnit (Zlín).

Prchačka, rychlá jízda, Galopp: Do prchačky ten kůň není (laš.).

Prchlík, planá (drobná) makůvka, z níž mák sám prší (han.).

Přicmudnút, připáliti se: Trochu ně to přicmudlo (val.).

Přihnút si: Rád si přihne (t. ze sklenice) = rád se napije.

Přichlopit, přiraziti: Dobře věko přichlop! (Zlín).

Přijít: Nepřišlo mi věřte tam pohlednúť = nevzpomněl jsem si

Příjma = příjem: Vydavky velike a příjma žadna (laš.).

Příkopa, punt, Hosenschlitz (Jevíčko).

Příkrok, přístup: Neměla k němu příkroku (val.).

Přílázek, místo, kde se přelézá přes plot, prkénko prostrčené plotem a s obou stran koly podepřené (slov. val.).

Přijmí, přémí (han.) = příjmení.

Přilucát se jen v říkadle: Než sa Luca přilucá, potáček sa napucá (val. slov.).

Přímítka, přípřež (Zábřezsko).

Přimnožek, přibylé dítě, mládě. Co sa vám přimnožilo? = přirostlo (val.).

Přínos: Bazaľa sa uťapil (uchytil se) na to, že Ozeť dostane od taty hodný přínos, co přinese přizněný (val.).

Připouštět si: Proč si to připóščíš, sich zu Herzen nehmen (Brň.).

Připřež m. Travnice uváže si přípřež (travnou plachtu); když má přípřež plný, vysype ho k mezi. Hromádka té trávy slove též přípřež (= nářitek). 3—4 přípřeže svážou do hōzlō (nůše), udělá si ještě podřitek, aby se jí hozel lépe nesl, podloží jej podřítkem (Jevičko).

Připráváť: Tedy ste ke mně pěkně připraváľi = pěkně mluvili (val.).

Přisá, adv. (přisahám): Ten tom přisá dá! Dnes přisá nebude pršet (slov. val.).

Přisinek, přístěnek před síní hlavní (han.).

Přiskočit: Koňom, žitu a p. přiskočí = přibude ceny; opak uskočí (Zlín)

Přiskřinek, přítruhlík, přihrádka v truhle (laš.).

Přiskřínůť = přiskřipnouti (laš.).

Přismeknúť se: Svátky se brzo přismeknú = hned tu budou. Tudíž sa to přismekne (Zlín).

Přístěh: na přístěh jít, když někdo někam jde, jíti za ním, aby ho přistihl „in flagranti“ (Sebranice).

Přisušilka, kráva, která přisušila, méně mléka dává, přestala dojiti, nejsouc stelná (laš.).

Přisvíčat = přisvědčovati: Strýc přisvíčáľ Ozeťovi (val.).

Příškvary, navlhlý, kouřem prošlý tabák, v dýmce zbylý (val.).

Přít někomu: Zapřé mně = obejmi mne (v dětské řeči) (Kunštát).

Přítaráňat: Súseda přítaráňala k ní, přibelhala se; posměšně o chůzi starých lidí (val.).

Přítolōpit se (slov. přitaľupit), přidružení se k někomu z nenadání (Jevičko).

Přitrnút: V noci bývaly mraziky, ale malé, enom bylo přitrnuté = málo zmrzlé (Zlín).

Přítruhlík, příhrádka v šatní truhle při levé stěně s víkem na vrchu.

Přívary (pl. m.), připálenina v hrnci.

Přízeň, příbuzenství: Sme z přízně, on je z naší přízně = náš příbuzný, z příbuzenstva: Sešla se tam celá naša přízeň.

Přízvisko, příjmení (vých. Mor.).

Prkno č. = mor. deska (až na Dačicku).

Probednout — probedno — probedneš, iter. probedat, probuditi se (záp. Mor.).

Probostvo n. probostev! interj. = pro Boha; sice slova „božstvo“ se neužívá (Přerov).

Prohlubeň, díra v ledě prosekaná (vých. Mor.).

Projatý 1. bujný, rozpustilý (Přerov), 2. prostořeký, drzý (Kojetín).

Prokajdat peníze, promarniti (Brň.).

Proluka, denní úsvit: Už je proluka = už se rozednívá (N. Město).

Proloupit: Proloupli sme oči = prohledli ze spánku (N. Město).

Proměnění, oženíti a provdati (verheirathen): Jož mám proměněny děti = poženěny a povdávány (Prostějov).

Promést: Prometla sem hostinu, promeškala (Prostějov).

Promiška: U nás se stala veliká promiška = proměna (úmrtím a p., Zlín).

Promyselný, moudrý, rozšatný; praví se o hospodáři n. hospodyni, kteří hospodářství dobře spravují (Jícko).

Pronaložený 1. drahý: práce; 2. obtížný: cesta (N. Město).

Prosíti se: Jož se nám ten oves prosel (třeba přeměnění semeno, Jevíčko).

Prospalé právo = prošlé (Brň.).

Prošášet se, pyšně si vyšlapovati (Slavkov).

Protrh, protržení, něco protrženého: Je tam na polu od vody taky protrh (laš.).

Prožera: Ten prožera všecko by rád prožrál, aby dětom nic neostalo (slov.).

Prskat, pršcu, pršeti, padati: Z koša to pršče, poď, vysypem to (laš.).

Pršavka (slov. peršáň), hruška nebo jabko od rudy opálené (Jevíčko).

Prščit se: Prščí se to, odpryskuje, na př. polévání od hrnce.

- Pruha = pruh (Vel. Meziříčí).
Průlina, kotlina v lese (N. Město).
Pružina, pružný prut: Vemo-le to proženo, meslím, že vás proženo (Brň.).
Prva, první číslo; op. zada (Kunštát).
Prost: na prosti = napřed (han.).
Prvotefka, prvníčka, kráva po prvním teleti.
Pšacko, psiče, mladý pes (laš.).
Psinky, drobné švestkovité ovoce chuti nahořklé (Jicko).
Psírňa, psi bouda: Je tu zima jak v psírni (Zlín).
Psostvo = pestvo, rozpustilost: Je v něm samý psostvo (Kunštát).
Psovka (psuvka), něco nepodařeného: Je to (žito) ene taka psuvka (laš.).
Pškat, pšknút, kýchati (vých. M.).
Pšoukat: Honza ani nepšokal = nedutal (záp. M.).
Ptaj, ptaní, žebrání: Vrátil se dom s ptaju (slov.).
Pučěnka, puclatá ženská (han.).
Pučit, verb. caus. k slov. puknút: Pučíme pučálku. Spadl s peci holúbek, rozpučil si žalúdek. Vypučil na něho odpusťte řit.
Pučivka: Mám penize na pučivce = půjčeny (Jevíčko), slov. na požčaji.
Púchavina, pouchlá, zpouchlá role (laš.).
Púchlý, nakyslý, kyprý: Prv chléb nebyl tak púchlý jak včil. Se slanícú šišky sú púchľejší.
Puchmo = dušno (Kunštát).
Puk: Udělál tři puky z fajky (bafy, val. slov.).
Pukaľ, bábovka (laš.).
Pukavica: Ty šišky sú jak pukavica = pěkně nakyslé (Jicko).
Pukavka (laš.), róchačka (slov.), bouchavka; děti si ji dělají z bláta (laš.).
Pukeš, cvalek, zavalité děcko.
Puknút: Daj mi puknút = udělati několik puků z dýmky (Zlín).
Puřena, hloupá osoba, hlupák (laš.).
Půlpán, chlap, který se dělá pánem (Kunštát).
Půlroční sv. Jan = křtitel (Prostějov).
Pustina, pusté pole (laš.).

Pustit, přenechati (= überlassen): Pustil nám tisíc šindelů.

Pusťte mi toho koňa, t. j. za ty peníze, které jste sám za něho dal. Pustil mi dva loktě plátna = přenechal koupeného bez provise. — Včela mi pustila žídlo = upichla mne (vých. M.).

Pustovat: Děti pustujó = jsou pusty, dovádějí (záp. Mor.).

Putina 1. klička na kabátě, očko na věšení; 2. die Ranke.

Putfactvo, darébné toulání, toulka (laš.).

Putlica, petlice, skoba (val.).

Putyra, nádoba obručem stažená, dvojuchá na slévání žinčice (val.).

Pýchovat prádlo, v kotle vyvářeti (han.).

Pykat: Tóže ho lědi pěkaji, litují, že (učitel od nich) odešel (Vyškov).

Pýř = pýr.

Pýření, drobné, mladé osení (Prostějov).

Pysk, huba: Dostaneš po pysku (laš.).

Pyskál, kdo má veliké pysky.

Pýskať sa (pýšču) v jídle, vybíravě se přehrabovati (val.).

Pyskovat, plísniť, peskovati: Pyskovať sam sebe z hluposti svojej (laš.).

Pyskúň, kdo má velký pysk (hubu), nevymáchanou hubu, hubáč: Pyskuň pyskuje celý deň (laš.).

Pýščury (pěščôrě), veliké pysky (Jevičko).

Pytlůvka, spropitné mlynarčikovi od mletí (laš.).

R.

Rabiják, rabijácký člověk, zuřivec, surovec (vých. M.).

Rabuša, vrub: piť na rabošó v hospodě = na dluh (han.).

Rabuše, pl. f. = céchy, provázky, oprátky, kusy lesa na vysekání rozměřené a prodané (Zábřezsko).

Ráčit. Jednoduchého slovesa toho lid užívá jen mluvě s knězem, ale často složenin: No, že se uráčil (z těžka odhodlal), vyráčil se (nerad se vypravil), sen se mu vyráčil = vyjevil, splnil.

Řád: Na řád všeci tam bele = větším dílem, většinou (od Třebíče). Stáli tam řad řadem = řad vedle řadu. Hrnuli se řad řadem (slov.).

Ragan, nezvedené už větší děcko (val.).

Rachola, křikloun (laš.).

Rachať, rachotiti, řinčeti: Řetaž racha (laš.).

Rákoš, beseda: it do rákoša (Stráni u Brodu).

Rampúch 1. díra pro vzduch do sklepa (vých. M.). 2. díra ve zdi pod oknem (laš.). 3. zmrzlý led na okapě (č.) na záp. Mor. (na vých. M. střechy).

Rana: Přišel mu do rany (in den Wurf). Dělal rany = zuřil. V raně ho zpozoroval = na jednou. V raně se všecko nespřaví. V tý raně tu byl = právě teď. — Místo „na jednou“ říká se na Moravě obyčejně „na ranu“ (slov. val.) n. „za ranu“ (han.).

Rané, -ého (laš.) = raní (dle znamení, slov. val.) = ranní mše nedělní: Lidé šli z raní, z raného.

Ranostajek, f. ranostajka, ráno vstávající (val. laš.).

Rantoš (N. Město) = kapalica (Třebíč) = cmúr (val. slov.), varmužka, usazenina z másla, když se vyvaňuje.

Ranuška, ranný zemák.

Rapálí, neschůdná, kamenitá cesta (Jicko).

Rapatá grapa, kostrbatá stráň (val.).

Rapaťáky, škaredé ruce (han.).

Rapěnka, drobná, bílá řepa (Brň.).

Rapnout, n. rafnout, drapnouti.

Rapotat: Straka rapoce.

Rapouchy m) = trudovačky; všecky karlátky zrapouchovatěly (záp. M.).

Řása, záře (hor.).

Ráz dříví, hranice (záp. M.).

Rázka n. rázek, hromádka: rázka peněz (Líšeň)

Razsocháčí, smrkové chrastí (Jihlavsko).

Razůvka, křesací hubka, která „od razu“, na jedno zakřesání chytne (laš.).

Rážet: hrušky, ořechy (záp. M.).

Ražitý, rozražitý, ramenatý, silný (Jevíčko).

Řbilka, pl. n., hřebílko, kartáč na koně (Jimramov).

Rebentit (slov. val.), rebendiť (Jicko), hlučně mluvíti.

Řebit se, smáti se (Žďár).

Řeci: On si řeci ani jakživ podle chuti nepokúří = jakořka, prý (val.). — Časté je toto řeci (= já řku) v nářečí

- lašském, některé osoby ho užívají skoro v každé větě:
A hdě's to řeci ptať sem se ho vzať?
- Řečný, hovorný, od řeči (slov. val.).
Réda, serpentina cesty (Zábřežsko).
Redigať sa, stěhovati se, syn. tragať sa (val.).
Řehořka, rohožka (N. Město).
Rechna, prasnice, svině (záp. M.).
Řehtat se: Obilí tedé (teď) se řehce, bujně roste po dešti (záp. M.).
Řehtit se, řehtati se, smáti: Pořád se řehťi (laš.).
Řejček, zítřek (záp. M.).
Rempeliť, silně bušiti (o kováři, Jicko).
Repeška, červený mravenec (Tišňov).
Repetilka, huba, která dobře repetí, rychle mluví: Tá má repetilku! (Zlín).
Repítat se n. ropotat se, repotit se, repíce se to, třepati se, kmitati, lesknouti se: Repítal se jako slunce, hvězda se repoce. (záp. M.).
Řeřlivý, řeřavý (Zábřežsko).
Resle, kostky, hrát v resle (Jicko).
Rešuta: Na krejcaru je s jedné strany hlava, s druhé rešuta = orel (Louky u Zlína).
Řezačka, bitka, pračka.
Rezál, řezál, rezálové péro = péro z ocasu bílého kohouta, ozdoba slov. klobouku: Ten má rezále.
Řezavisko n. zerzavisko, červené bahno na louce (N. Město).
Řezí (coll.) = řeziny (laš.).
Řezigať, řezati něco nešikovně (val.).
Réz, rézový dříví, jinde vondeňkový dříví, vod réžo (prvního špalku od spodu), nejlepší (od Sloupa).
Řezlavý, řežavý (Zábřežsko).
Řicadlo, řicátko = zrcadlo (záp. M.).
Řičet: Dítě řičelo = křičelo, plakalo (han.).
Řičice: vovesná, hóhrabečnice, hrachuvka, stoklaska, kókolnice, pulkókolnice, prachuvka (Jevíčko).
Řidina 1. řídká věc: látka, zeď. 2. ř. lesní, kde je řídko, seč.
Říkačka, co se říká: říkadlo, deklamovánka.
Řít, coll. řítí, spodek snopů (opak: klási); řítůvka, krátká sláma.
Říz: jedním řízem něco odbyti, jedním razem, najednou (Jevíčko).

Rmut, rum, Schutt (Zlín).

Řnút: Řnuť s ním o zem. Přerínali dřevo, přeřezovali (laš.).

Roňák = robař, záletník (val.).

Róčkā (ručka), držadlo (ucho) u putny: Není mō to róčkō = milé (Jevíčko).

Rob, kopyto (Brň.).

Roháč, široké vidlice na válci, na stavění do kamen velkých dvojuchých hrnců. Hrnec se nabere za obě ucha na rohy (val.).

Rohlēna, ženská, která se ráda porouhá, posmívá (Jevíčko).

Róchat se, pukati: zem je od sucha poróchaná. Střechy mrázem tak róchały = práskaly (vých. M.).

Rok: Kdy tobě roky dochodíja? = kdy máš narozeniny. Šak roky už máš = jsi dospělý. Ešče nemá roků. Došly mu roky = umřel. Dyž se rok s rokem sešěl = za rok (slov. val.).

Rořica = roličko (laš.).

Roslíky = srostlíky, dva spojené hrnce; nosí se v nich žencům na pole (záp. M.).

Rošec: Slaný jak rošec = kruch (han.).

Rošit, udeřiti (val.).

Roublik (róblík), rampouch ledový, střechýl (od Třebíče).

Rous. vlas (Jimramov).

Rovná (t. cesta): Mach šěl rovnú do hospody.

Rovno: Napřed dávala 18 zl., potom do rovna, t. j. 20 zl. Když prodavač žádá na př. 54 zl. a kupitel podává 46, po delším smlouvání řekne posléze ten neb onen: Víte co udělajme to na rovno, t. j. na 50 zl. (Zlín).

Rozbarouchat: Máme to rozbaróchany, nepořádek v jizbě (han.).

Rozběhnout se: Rozběhni se mi pro hyntě = běž, zaskoč pro niti (záp. M.).

Rozbyt se: Děbe se člověk na světě rozběl, přece mosi odejít (han.).

Rozcasnaný, rozcuchaný (o posteli, val.).

Rozčabraný, rozcuchaný, rozstřapatěný (laš.).

Rozděščit se: Tak sa nám tam rozděščilo = dalo se na děšť (val.).

Rozedřít, rozedřeny dveře, všecko bělo v domě rozedřeny, do kořán otevřeno (Jevíčko).

- Rozehnatý: Má to tak rozehnaté (praví se o ráně oteklé) (Jicko).
- Rozezdat se, dáti se rozvésti (o manželech).
- Rozežhraný, rozežhranec, rozpustilý, bujný.
- Rozgábit, do kořán otevřiti: Dveři rozgábané = rozdávené, rozčérené (Zlín).
- Rozchlupaný, střapatý, neučesaný: Chodí rozchlupaná (Přerov).
- Rozjařit se: Až se rozjaří, až nastane jaro (han.).
- Rozjeřábit se na někoho, rozzlobiti (Jevíčko).
- Rozjeřabatit se, rozčepeřit se (záp. Mor.).
- Rozjet se: Rozjelo se to n. rozvezlo se to: Namlouvali se, ale na svatbu nedošlo, rozbilo se to (laš.).
- Rozježacelý, rozčepýřený (Jevíčko).
- Rozkazač, obecní posel, že vyřizuje rozkazy od představenstva (val.).
- Rozkosmaný, rozcuchaný (Jimramov).
- Rozkřípec, klatka (záp. Morava).
- Rozkudřený, rozcuchaný, neučesaný (slov.).
- Rozmajetný, rozmanitý (Litovel).
- Rozmrazit: Voda v pumpě byla zamrzlá. rozmrazil sem ji, a teče zas (Brň.).
- Roznášečka (darů mezi kmotrstvo).
- Roznemocnit člověka, nemocným učiniti (záp. Mor.).
- Rozpaděrkovat, na kousky rozdělit, rozdrobiti (Přerov).
- Rozpajeděný, najedovaný, rozdrážděný (val.).
- Rozpaprčený, naježený, rozhněvaný, t. j., jako by měl ruce napřaženy a prsty na nich roztaženy (slov.).
- Rozpaslý, rozpustilý (Zábřežsko).
- Rozpažit, velmi roztrhnouti: Rozpažil sem si hašenu (val.).
- Rozpluha, orat na rozpluhu = na sklad: role se počne orati uprostřed, pak se oře s obou stran ke krajům a uprostřed je potom vyvýšenina (záp. Morava)
- Rozploutí, tání (záp. Morava).
- Rozprávný člověk, který rád rozpráví (záp. Morava).
- Rozprýskaný, rozpukaný (val.).
- Rozpur (= rozpor, rozporek (laš.).
- Rozražitý kůň, silný, široký v prsou a v kříži (Jevíčko).
- Rozsadit: Jatelina krávu rozsadila = rozpučila (zdula se). To by člověka rozsadilo = pukl by zlostí (vých. Morava).

- Rozstrojovat: Tatínek rozstrojuj^o kráve = vypřáhá (západní Morava).
- Rozšarpať, roztrhati: Pes se na něho šarpal a byl by ho rozšarpal. Chodí celý rozšarpaný, otrhaný. Rozšarpaný kabát (roztrhaný) (laš.).
- Rozšarpanec, trhan, otrapa (laš.).
- Rozštabárat: křence (kry) rozštabáraly splávek, rozbouraly.
- Roztáč, tanec (Skreje).
- Rozto: Och, běda rozto (= rozběda) val.
- Roztočit: Krev se v nás roztočila, rozproudila (Zlín).
- Roztókát se, rozmýšletí se (záp. Morava).
- Roztopáš, prostopášnost: Teď ta chasa jen nezdooby a roztopáše tropí (záp. Morava).
- Roztrh: Dělá do roztrhu, že by se od práce roztrhal.
- Roztrousit: Roztrúsil pověst mezi lidem, že je pod jašovcem poklad (slov.).
- Roztrtat se, rozhněvati se: Co si se hned tak roztrtal? Chodí celý roztrtany (laš.).
- Roztržkat, roztrhovati, rozdělití. Šverci sa po dvoch, po třoch roztržkali. — Když pase jeden ovčák několika hospodářům ovce, přizene je z pastvy před každý statek, odkud které má a tržká je, volaje: trž! trž! Ovce pak samy od stáda se oddělí a pospíchají domů (val.).
- Rozverný, rozvera, rozpustilý, veselý (záp. Mor.).
- Rozvezlý, prostořeký (val.).
- Rozviglat = rozviklati: Di mezi druhé chlapce se rozviglat, bude ti lepší šmakovat (slov.).
- Rozvilý (rozvělě), rozpustilý (han.).
- Rozvilec, rozpustilec (han.).
- Rozvody: Chlapci mají rozvude = vůli (Tišnov).
- Rozvolda, silná, zavalitá ženská (han.).
- Rozvýřený, rozpustilý (han.).
- Rožénky, dřevěné vidly senné (val.).
- Rožná kráva, která má rohy vzhůru (N. Hříše).
- Rúbať zeľé, sbíratí zelné klúby (košťály) i s hlávkami: Už ste rúbali zeľé? Ja toť! Dybychme ho tam nechať, museľi bychme ešče húsenkám prikupovať (val.).
- Rubec, ostružek z perniku: Děti! budete mít rubce (N. Město).
- Rúče; Enem rúče si sedť, sotva, jakmie (val.).

- Ruchla, rckle (Tišňov).
Rujný n. řujný, bujný, geil (val.).
Rumpál střešeň, mnoho střešeň na halouzce (Kunštát).
Rumpancec, udeření, narumpat někomu, vybiti (Jevíčko).
Rumpatý, křupavý: Ocedila kobzoře, ale su ešče rumpate (laš.).
Runtem chodiť, sem tam bez účelu (Jicko), 2. honem; runto-
vat na koho, náhliti (Jevíčko).
Rupotat, hrušky „rupotají“ padající, když se stromem za-
třepe. Prší, tak rupace (Zlín).
Růska, vich (Brň.).
Rušit se, hýbati se: Jak zavolať, už se nesměl žádný ani
rušit (Zlín).
Různý hoľub, nespárený. Býl sem tam s různýma koňma, jež
byly každý z jiného páru (Jicko).
Rýček (ě), kožené stínitko u čepice, Schild (Jevíčko).
Řvat: Stodola plameněm řvaľa (srovn. bčela = bučela), Zlín.
Ryčať, téci stálým proudem tenkým: Prší, tak ryčí. Se střech
ryčí. Rýkať, téci s přestávkami: Slze jí po lících rýkajú.
Rýkne a prohůlí sa trochu, a za chvíľku zas rýkne (val.).
Ryčet ob. místo téci: Voda ryčí; 2. Býk ryčí (Zábřežsko).
Ryřka, hohoutek, pípa (od slovesa ryčet) Příbor.
Rypat = rýti; rejpat = rýpati (Jemnice).
Ryzka, ryzí kůň.
Ryzoň, zrzoun.
Rýžatý, eckig, kantig: kameň, uheľ rýžatý, který má ostré
rýže (hrany) laš.

S.

- Sád, mezník, hranečník (záp. Mor.).
Sadat, svrběti: Sadá mne na krku, sadá od kopřiv (han.).
Sadiľa, domýšlivec, nadutec (laš.).
Sadivo, co se sází: zemáky, řepa.
Sádka: 1. = sázka, rozestřené na mlatě obilí, jež se má mlá-
titi; 2. podnět k mrzutosti, k hádce (Jevíčko).
Sádovec, mezník (záp. Mor.).
Sadový mak, setý (proti planému) záp. Mor.
Sakač, pijavý papír (Nedvědice).
Salačka, chvojí uschlé, zčervenalé (Jevíčko); jinde prask.
Sálať = lúčať, házeti, schleudern (laš.).

Salaš znamená také ovce na bačovisku: Hle, tam ženú veliký salaš ovec! (Francova Lhota val.).

Sálit = sálati: Kamna sáljío (Brň.).

Samobilej šátek, zcela bílý (N. Město).

Samour = somár (Zábřežsko).

Samopas: Něchať ho na samopas, dělati co chtěl (laš.).

Samotižky, saně, jež člověk tahá (záp. Mor.), slov. pěší saně.

Samšík (-šék), sotor, podlouhlý koš rákosový záp. Mor.).

Samutenký = samotinký (laš.).

Sáňky, dolní skrář.

Šapěť, šapoliť, chrčeti, chřestiti (= sípěti?) laš.

Sazený: kráva starší má mlíko „sazený“, mladá, zvláště brzy po teleti „prudký“ (Kunštát).

Sažit, sálati: Kamna sažjío, slonce saží, rozpálené čelo saží.
V očích jí začalo sažet = jiskřiti (záp. Mor.).

Sečkovica, řezací stolice na sečku val.).

Sedat: Zemáky sedajú = je jich hodně pod kopcem. Žito sedá
= je hodně pokládek. Dyž jarka sedne, bývá jí hodně (vých. Mor.).

Sedlatý: kůň, prohnutý (Brň.), holub, s lyskou na čele (val.).

Sedmikyjová, přezdívká nejsprostší kořalce (laš.).

Sejač, rozsévač (slov.).

Sekavky, pl. f., „co se něma na ítrnice seká“ (slov.).

Sergaťa n. sraligaťa, bázlivec

Sěsat, nahlédati: Já sės tam = sěsl jsem (Jevičko).

Setná řepa, strničná (Jevičko).

Shrknout se na někoho, shluknouti.

Schlouba, vychloubavosť.

Schľop, vikýř s dveřmi, zvláště na chlěvech (val. slov.).

Schomořený n. schomeřený, schoulený: Ležěl tam pod mezú schomeřený (slov.).

Schoř: To je schoř, ten všadě vleze (Jevičko).

Schov, uschování: On to bude měť do schovu (val.).

Schůzka: Bylo nás tak schůzka tech dobrodinců, sešli jsme se tak (Zábřežsko).

Schvář: To pivo není na schvář n. schvářní, extra, příliš dobré (Zlín).

Schovánky (pl. m.): Nanynka byla z mlsných a na schovánky od lepšího si ji panimáma brzy zvykla (Žďár).

- Schytrovat něco, chytře navléci, narařičiti (Zlín).
Sichotný, dušný, zádušlivý: Babička sichotná (Jevíčko).
Sit: Sije = mrholí, pokrání (Kunštát).
Šikatať, chvětí se zimou (laš.).
Síla: Ječmeň je ešče při síle, není ještě docela zralý. Zemáky
sú ešče hodně při síle, nedovařené a p. (Zlín).
Símat (snímati): Maso símané, vepřové maso, s něhož horní
vrstva tuku sňata (Zlín).
Sisat (sésat), nahlížeti (han.).
Sítká (sétka), sítko, cezák (Zábřezsko).
Sjednat si dělníky (záp. Mor.) = najat si (vých. Mor.).
Skákavé mušky n. houpačky, dřepčík zelný, zool. (Prostějov).
Sklad, seno koním za žebřík založené (Jevíčko).
Składanka pentlíček = růžička z pentlíček (val.).
Sklapoušený (-póš) klobouk, klapatý, schlíplý (záp. Mor.).
Sklapnout: Sklapni — rozklapni ten palazór = zavři —
otevři (Brň.).
Sklestít, zbití, zničiti: A ve se neosmělíte takovýho člověka
sklestít? Též: sklestít vojsko (záp. Mor.).
Sklípek, skrojek chleba (han.).
Sklučatěný, skrčený (záp. Mor.).
Skočitý chléb, pěkně nakyslý, vysoký pecen (N. Město).
Skolhan, kolohnát: Takově skolhan, a hrá se ješče s malěma
(Jevíčko).
Skořistovat: Žádnému sem jak živ nic neskořistoval = ne-
vzal, neukradl (Zlín).
Skorostajka, která skoro vstává (Uh. Brod).
Skositý, do špice zúžený (val.).
Skrabětělý, runzelig: Má hubu skrabatělú (slov.).
Skrajek s řepy, skrojek s chleba.
Skrast: To mne skradlo! = ošidilo, do škody přivedlo (N. Město).
Skřak, zákrsek (laš.).
Skřečkovať se, stavěti se jako křeček, zlobiti se (Přerov).
Skřéhnít se: Nebudu sa s ním skřéhnít, s křikem se hádati (val.).
Skřencovité dřevo = skřenec, houževnaté, neštípné (Jevíčko).
Skřenčelý: řepa, ředkev = šatnatá, dřevo = neštípné (Zlín).
Skřenčovatět: Brambory skřenčovatěly, od vody, deště
stvrđly (záp. Mor.).

- Sluno, slunce: proti slono (Pavlinov u Vel. Meziříčí).
Slycha: Už je rok, a po něm slychy vidy (Kunštát).
Slza: Nemáme ani slzy másla = nic (Tišňov).
Smažinka kuzlenčí, smažené kozle (Žďár).
Směsika, směska (Zábřežsko).
Smraďa = smraďák, smraďák, smraďoch.
Smrdirobot, lenoch (Jicko).
Smrtit, chodit se smrtholkou na smrtnou neděli: Děvčata jož posmrtila (Brň.).
Smrtná svajba, hostina po pohřebě svobodného nebo svobodné (Prostějov).
Smutný: Smutná nevím, kam se podět. Jak tam pudu smutná dívka?
Smyk: 1. nehyba, „ene smyči (táhne) jak smoľa“; 2. pobuda, tulák (laš.).
Smýkat: Ptáci na hnízdo smýčú n. vlačá = dělají si hnízdo (Jicko). Smýká se na mne = anfahren (Zlín).
Sňad, žízeň, jen ve rčení: Býl tam hlady a sňady (Zlín).
Sňatek, obilí na stojato: Prodali sňatky a pole pronajali (Kojetín).
Snést: Sněsl voči na dědinô, pohlédł (Vyškov).
Snídaňa = snídaní (Žďár).
Snihovica, voda sněhová (Zlín).
Sobek = sobec (laš.).
Sobený strom, štěpovaný (Jihlavsko).
Sobit: Ten vinohrad sem já sám sobil = založil (slov.).
Sobit si, za své prohlašovati, za své požadovati: On si to sobil se vším činem (val.).
Sobný, arrogant (val.).
Sočit: Posočovali nás, ponoukali, popouzeli (N. Město).
Soľnička, slánka.
Somkat, -mlu: Býk somle (o mumlavém hlase, jež vydává roz-zlobený býk i člověk) Zlín.
Somtať sa, sápati se: Netřeba sa somtať na člověka pro nic a za nic (val.).
Somtit n. somtať, těžce oddechovati (Kojetsko).
Sopľáň, usmrkanec (slov. val.).
Sopľiduda, kdo posmrkuje a neutírá si nosa (val.).
Sota. udeření, ictus. od slov. sotit = uderiti (val.). Též stě. (Jag. Arch. 1888 str. 118.).

Sotonit (int. slov. sotit? srovn. stč. sotny). Usotonil se, unavil se (Roketnice).

Soud: Bel s něm na sódech = měl s ním proces (han.).

Soudit: Žádné mně nesódil = nepomlouval. Posoudili se = pohádali se. Soudili se spolem = vadili se (záp. Mor.).

Soukat, tkáti.

Soumný králík, skotný (Vel. Meziříčí).

Spačovitý kůň, který se vzpírá táhnouti (Jicko).

Spadynka, nedozralé ovoce se stromu spadlé (záp. Mor.).

Spálenka, spálenina na jídle: Jak se vaří při plámenu, to ostavaju na vrchu spařenky (na př. na bramborech černé, opálené skvrny) laš.

Spánek = spaň, nádor na trnech (záp. Mor.).

Spaní: Modlit se na spaní = večer (záp. Mor.).

Spara: Byla tam na mostku taková spara (díra), co moh do ní nohu strčit (Jicko).

Spárat: Kočky spárajú a zbúňajú, kde je co zežrat (slov.).

Sparno: parno.

Spatrýhat, shltati, snísti: Co ten ogar spatrýhá! (val.).

Sperechtit, zkaziti (han.).

Spěrek, omydek, zbylý kousíček mýdla.

Spěšek, spěch: Běžel spěškem = honem (slov.).

Spéznót (han.) = spajznút (val.), ukrásti, spezák, zloděj (záp. M.).

Spichnout se, seškorpiti se: Spichly sme se s tětikum (laš.).

Spiknout se: Dyž se oheň spikne = vyjde (N. Město).

Spiksa: Ved proti nám spiksu = brojil proti nám (Jicko). —
To je jedna spiksa = spiklá banda (Bzenec).

Spinka, pouto na krávu při pasení (N. Město).

Spisko, místo, kde kdo právě spí, ležisko mimo postel: Zastál sem ho ešče na spisku (val. slov.).

Spláta, splátka (Zlín).

Spodit, všude vlésti, spouzeti, též: spodit hřích, mrzutost v domě (Jevíčko).

Společnata, dvojčata (han.).

Spolitý chléb, černý (val.), = chorý (laš.).

Spopeřit sa: Ký ďách ta tam vynes? Ať sa nespopeřitš! = nesletiš, nespadneš (Jicko).

Spořit: Tráva spořit = je jí hodně. „Spořit?“ Tážou se těch, kteří něco sklízejí. Musím si ešče neco přispořit = trávy přitrhati (han.).

Spouzet, hledati něco nedovoleně, hřmotně něco prohledávati:
Co tam spóziš? (han.).

Spožehovat, snísti: Všecko spožehuje (N. Město).

Sprasnica, svině oprasená, prasátka chovající.

Spravedlivé víno = samo v sobě, echt.

Spravedlivě, věru, vskutku: Spravedlivě sem s tyma koni
nemoh ani hnůt (Jicko).

Spravít krávu = pokliditi. Spravuje voly, nemůže do školy
(záp. M.). 2. Spravil si pětítuku zeli = naložil (slov. val.).

3. Spravoval sem pohřeb = vyjednával na faře (slov.
val.) 4. Spravit se = vypořádat se: Tož co od toho? Ja,
nechte toho, šak sa spravime! (slov. val.).

Srážka, prohloublý járek napříč silnice, kudy voda odtéká;
u něho „válek“ n. „základ“ (povýšenina, břížek): Odpo-
činul si na základě (han.).

Spražník, sprženec, společník: Ti sprážnici tam měli v jeho
stodoře obilí (laš.).

Spřeha: Pojedu do města spřehó, t. j. pojedeme dva s jedním
vozem, každý dá jednoho koně a každý si něco naloží (han.).

Spřih, spor: Máme ze sosedem takové spřih (han.).

Spríkat se, zříkati se, vzpírati se, protiviti se: Nespříkaj se!
Nespříkám se, že ti to neudělám (Zlín).

Sprouděný dítě, opařené mezi nožkama (záp. M.).

Spůdnělé seno, obilí, stuchlé (Zlín).

Spoušť, příkopka napříč cestou, Mulde (záp. M.).

Spouštka: Bože na nebi, tohle je spouštka = Boží dopu-
štění (Žďár).

Spražňovat louku, s jara uhrabovati (Telč).

Sprysk, voda na cestě nebo na poli rozlitá, v toku stupňovitě
zmrzlá (val.).

Spůsobit: Spůsobil si koníka, sjednal, koupil (záp. M.).

Spůsobný, úhledný, pěkný: kabát, klobouk (val.).

Spustek, splávek u struhy na mlýn (Vel. Meziříčí).

Spuščenec, rozpustilec (N. Město).

Srazit: Srazil ho s toho, Jmd. von etwas abrathen, abbringen.

Srážet tvaroh (záp. M.; na vých. M. tůžit).

Srážet se: Vone se srážijó = stydí (Zábřezsko).

Srážka na silnici, příkopka napříč, aby voda odtékala (Boskovsko).

Srážka na tvaroh, lis (záp. M.).

Srditý, herzhaff (val.).

Sřečit se: Záleský se o tom sřečil s rychtářem, byl v řeči, mluvil o tom (Žďár).

Sřehňatý, naježený: Srst na krávě, na koni byla sřehňatá (laš.).

Sřučí nohy: Ve dně v noci byl na sřučích nohách = k útěku připraven (val.).

Srsteň, srstková halouzka; srstiny = srstky (záp. M.).

Srub, sýpka, hůra (Opavsko).

Srúbek, sklípek na mléko (val.).

Sřa = -koliv: Sřagdo, sřaco, sřagde, sřagdy, stajaký (N. Hrozenkov).

Stačit: Tá bórka stačila daleko, šla (Zábřežsko).

Stahařa, Klachel (laš.).

Stáj, půda na seno (Jimramov).

Staruřa, stará, stařenka (jméno kravské, laš.).

Starobyť a novobyť, starobyľ (Zábřežsko).

Starý n. janek, při vazbě obilí na poli poslední pokládka; které díve zůstane, dostane starého muže. Proto se posmívají: Nese Janka, dostala staryho (Prostějov).

Stát za sebe: Ten si stojí za sebe = je zámožný (Jicko); na Zlinsku: Ten je za sebe.

Stativa, pl. n, úzký, malý stav tkalcovský (vých. M.).

Statkovať, pyšnití se, vypínatí se: Něstatkuj se tak! Něsmíme se na to statkovať = zakládati si. Statkovať sobě = auf sich halten: No, dy tež sobě přece trochu statkujtě! (laš.).

Stejnít se s někým = stejným býti: Věšovčí se s nama nesténijó, nemají stejného s námi nářečí (han.). Naša řeč se stění s těšetickó.

Steka, stružka vykopaná na louce n. na poli, aby voda odtékala (Žďár).

Steřnica, stelná kráva.

Stěnovica, stesaná kladka na stavbu dřevěné stěny se hodící (val.).

Stěr, něco rozetřeného: stěr tabáku.

Stežka n. stežník (záp. M.) = chodník (vých. M.).

Stínat ruce, zalamovati (záp. M.).

Stļaňový hnůj, z lesního listí (laš.).

Stlat se: Jož se stele taky k nám = chystá se (záp. M.).

Stļušćá: Zařváť jak noha stļušćá = velmi silně (val.).

- Sto: Ten kluk stojí sto peněz = mnoho (Vyškov).
- Stojačka: 1. obilí růstlo na stojačce = na stojato (slov., val.).
2. kytka, již mají mládenci o svatbě (laš.).
- Stoják, vysoký les, který dlouho stojí (Brň.).
- Stojan, dřevo (stojatá trouba) kterým odtéká voda z rybníka (Kunštát).
- Stojka, postavač, lenoch (slov.).
- Stojmem, stojmo, stojačky (laš.).
- Stonat, stonu = sténati.
- Stonavý, churavý (Zábřežsko).
- Stončit se: hósata se stončijó, dostávají stonky, peří jim vyrůstá (han.).
- Stoupat: Dyby jenom stǒpali po jeho slovech = kdyby ho poslechli (Zábřežsko.).
- Stramať se koho, báti se (laš.).
- Strana: Byli tam z druhé strany: helveti (mluví-li katolík, a naopak). Stranama = v okolních dědinách (Brň.).
- Strapec, malý chlapec (Jevičko).
- Strásnit se: Bode se pořád strásnit jak kohót (záp. M.).
- Strěný (han.) = ščrěný (slov.), třelý, do něčeho smělý.
- Střebovať, spotřebovati: To všecko střebojuje se v domě (laš.).
- Strejštitý, vrchovatý: míra, nádoba (Telč).
- Střet: do střetu íť komu = naproti (val.).
- Střelák, zub třenovní (han.).
- Střenko, násadka, krátké ozdobné bičisko (záp. Morava).
- Strhnout: Ponáhlej sa, ať to do večera strhneš = doděláš (slov., val.).
- Střihnout: Dneskaj střihlo místy jak sa patří = sprchlo (Jicko).
- Střísľý, hubený: kráva (záp. Mor.).
- Střištít se: Řeka se střištít = chytá led (záp. Morava) = stříní se (val.).
- Stříž (ovcí) = stříhání (slov., val.).
- Střížit: Voda stříží = střištít (Brň.).
- Strk: To je jakýsi strk = na nic člověk (Přerov).
- Strmišćena, strnisková jetelina (han.).
- Strnadit, dávatí něco na vysoké nepřístupné místo: kde pak ses vystrnadil? dybys tak spad! (Kunštát).
- Strněná žaba = ropucha (záp. Mor.).

Stroboul, strbouleček, starý zákrsek, sešlý stromek (záp. M.).
Strojena, ženská, která se ráda fintí (val.).

Strzub, žebřík u jeslí neb u koryta, za který se dobytku píce
dává (laš.).

Strop ě. (Dačicko).

Strojit trávu, trhati: Trávu strojíme do koše (Dačice).

Strouhátko (ô) na perník, strôhadlo na zeli (Jevíčko).

Stroumat se, ostýchati se: Nic se nestróněte! (han.).

Stroponit něco, int. slov. stropiti (záp. Mor.).

Strožêna = ostružina (Vyškov).

Strž, „jak se včil říká: stav“ (slov.) t. na řece.

Stůha obilí = stoh (záp. Mor.).

Stukať, sténati v nemoci (laš.).

Stvora: hleďte si stvoru! když někdo malý a slabý hodně
láteří a se v před dere (Jicko).

Stýskat se: Stýskalo se mi tam chodit, nechtělo; na vých.
Mor. stíhalo se mi.

Styk, vaz: zlomiti si styk (laš.).

Sudík = surdik, komůrka, nízká světnička.

Súch (sôch), suchý strom (han.).

Sucháč, sucháň, suchoun, suchý, hubený člověk (slov.).

Suchomeř, přezdívka hubenému Jicko)

Sulčivý, člověk zlé huby (Jimramov).

Sumtať: Žere, tak sômce, kráva plnou hubou (Jevíčko).

Sumtit, těžce oddechovati (Jevíčko).

Suntit: Péro pokažené na harmonice suntí = křapí (z. M.).

Sunuť = sanuť, saň (han.).

Súpurlivý = súporný, urputný (val.).

Súrať: Aře už mi súraťo! (laš.) = nahánělo.

Surovizeň 1. sychravý čas. 2. syrové dříví (val.).

Súš, voština.

Suška, sušica, 1. suchý strom, 2. žena, která nemá děti (laš.).

Sušina, suchá půda; op. mokřina (laš.).

Sušný, sušící: Na vesno vzduch už je sušnější (slov.).

Suvka (ô) na peři, spodní cícha (Jevíčko).

Sužovat: Už ňa s tým nesužuj = netrap, dej pokoj (val. slov.).

Svačina, hostina, kterou vystrojí „úvodnica“ kmotrům po úvodě:

Krumlé dělajú temu mašému svačinu (Jicko).

Svačínat = svačiti (Žďár).

- Svaďat, tlachati: hlópy svaďání (záp. Mor.).
Svadbiť se, svatbu slaviti, o rodičích ženichových n. nevěstinych: V úterý sa u Bazalů svaďbili (val.).
Svalit: Svalil jeleňa = zastřelil.
Svátek: Dé se (si) svátek = dej mi pokoj (záp. Mor.).
Svatojáanky, malé studánky, jejichž zřídlo trvá od jara do sv. Jana, potom vyschne (slov.).
Svávoľa, svévolný člověk (slov.).
Svěcená voda: Nepomože ti odtůď ani svěcená voda = nic.
Svět: Měly s ním ony tři světy = velkou potíž (val.).
Světiť sa s něčím: Nebudu sa s tebu světiť = dopalovať, ošťárat (Jicko).
Světlo, příkopa u silnice (Boskovsko). — Děvče jak světlo hezky (Zábřeh).
Světovať, na světě býti, žiti, světa užívati: Je nemocna, ona už něbudě dľhu světovať (laš.).
Světýlko, svatojanská muška (záp. Mor.).
Svině, pařez, na němž se dříví štípe (Jevičko).
Svinstvo, coll. = svinský dobytek (záp. Mor.).
Sviselní okno, ve svislích.
Svižďola, běhula, toulavá ženská (han.).
Svobodnica, svobodná ženská (Žďár).
Svor = 1. vor (záp. Mor.); 2. svornost: Jsou do svoru (Brň.).
Svůj: Já sem svůj = samostatný hospodář (laš.).
Synča — aťa, dítě, syneček: Já sem temu synčaťu hrubě prať (laš.).
Sypka, cicha (Žďár). Jinde je sypek peři v peřině; sypovina = látka na spodní cichu.
Sýpnout: Ani nesýp = nedechl (Zábřežsko).
Syroviť, býti syrovým, rozpustilým, páchatí nezbedu: Ona syroviľa (laš.).
Syrovizěň, syrové dříví: Doněšla na hřbetě take syrovizně (laš.).

Š.

- Šabalka, vězení (han.).
Šábřit, šukati (Třešť).
Šagá = šak já; tak i: šagu = šakju, tagu = tak ju a p. (val.).
Šáchor, rohožka z rákosí na pokrývání vozů (val.).
Šáchorka, láhev rákosím n. štípaným proutím opletená (val.).

Šachuľa, kdo na obou ramenou nosí, obojetník, Zwischenträger, Klatschmaul (laš.).

Šajtovný, šikovný: Tě se šajtovně k temô! (han.).

Šalouch: Dělá šalóche = je pyšný. Dělá se z něho šalóche = blázny, „šoufky“. Te šalócho! = blázinku! (kdo se dal obalamoutit) (záp. Mor.).

Šamořit: 1. padělkovati, šukati (záp. M.). 2. temně zníti: A co to tam šamoří v té naší zahrádce? Gajduje tam gajdušek seďa na kadlátce (Suš. 614.) 3. míhati se = šemořit se (slov. val.). 4. baviti se, hráti si: Dítě se šamoří samo nadvoře (Jevičko).

Šamšík, podlouhlý, slaměný košík = sotor (Jevičko).

Šapcovat, prohlédávati kapsy (Třešť).

Šarapóch, zadní příčka na saních, na které se stává (Jevičko); slov. šarapatky.

Šarmitať, rozháněti se něčím (= šermovati) laš.

Šástať někoho s řečum, jizlivě popichovati (Jicko).

Šastit sa: Sem sa na tých voľkách šastil = oškl, ošdil (Jicko).

Šáší: 1. palaší, rákosí (slov.). 2. roždí: Chodí na šáší do lesa, nese šáší z lesa (Jevičko).

Šašina, tráva ostřice.

Šatnatá řepa, uvnitř dutá.

Šatřit se koho, štítiti se, vyhýbati se komu: Každý se mě šatřil, aby mi němusel nic dať (laš.).

Ščagel, klacek (Brň.) = ščakél (Kunštát).

Ščavík, ščadlík, ščovík (Kunštát).

Ščekuľa, štekavá ženská, hubačka (laš.).

Ščep = jabloň (záp. Mor.)

Ščepetka, špetka (Brň.), ščepitka (Dačice).

Ščepka, špetka (Tišnov).

Ščepohlavá husa, s černou hlavou (Jersín).

Ščepovat komu co, vyžvatlati: Už mu to všecko vyščepoval (Kunštát).

Ščerbatý na Třebicku a dále na západ neznají, užívají za ně zubatý a p.

Ščerchat, ščerchnout, rasseln: Ščerchál kličama. Peníze mo ščerchale. Ščerchla křídlo (záp. Mor.). = hrkat (vých. M.).

Ščerchula, žena, která všecko „vyščerchá“, vyslepičí (Kunštát).

Ščerkotka, hračka dětská: dutá, dřevěná koule na topůrku, v ní trochu hrachu nebo kaménky (záp. Mor.).

- Ščetka, kůl, „jehla“. Má-li se stavěti budova, kde není pevného základu, vrážejí se ščetky do země a na ně se teprv staví základ (Loštice).
- Ščička, trapeček na val. vestě.
- Ščihlit se (ščihlět), štířiti se: Pořád se temo ščihli (han.).
- Ščimrať, syn. žuchlať, glimať: Ceľy děň ščimře = pojídá krajíček za krajíčkem (laš.).
- Ščíplavina, štíplavá chuť: Seno nevysušené dostane ščíplavinu (laš.).
- Ščírka, ještěrka (Přerov).
- Ščív, coll. ščíví, ščovník (vých. M.).
- Ščudlat, 1 špihlat, škaredě n. bez potřeby řezati: Děti rády ščudlají (N. Město). 2. (iter. ščudlikat), klepati na kliku, aby otevřeli, když je zamčeno (han.).
- Ščuhlit se, smáti se; ščuhlena (ščöhlena), děvče smíšek (Prostějov).
- Ščuhrat, vysychati, trouchnivěti: Posečte tú otavu, šak už to neporoste, bude to ščuhrat leda. Vyščuhraný chléb = okoralý, vyschlý (Zlín).
- Ščukat, škytati: „No počkej, šak ti bude drščka ščukat“, když někdo jda do pole nebo přes pole, nechce s sebou vzítí jídla (Jicko).
- Ščůla, járek po dešti (Třebíč).
- Ščuľcovať sa, uskrovňovati se: E, nebudu já sa ščuľcovať, tak sa s tým ščuľuju (val.).
- Ščulingat, skákati o jedné noze (Brň.).
- Ščouplý, štíhlý, hubený: Tě pšeňce bódó ščóply = chudého zrna (han.).
- Ščôřánek, skrojek chleba (u Prostějova).
- Ščurnej, bujný: Na štědrý den dáva se kohoutovi česneku, aby byl „ščurnej“.
- Šebinkê (šibanky, šibenice), část trakaře nad kolečkem na zad zahnutá (Prostějov).
- Šefrán = šafrán.
- Šemořit, šimrati: V noci mne cosi šemořilo za koleno (slov.).
- Šepeľit, šeptati (laš.).
- Šepľat, -plu, šišlati.
- Šeredit se s někým, hádati, křičeti, hašteřiti se (Jevíčko).
- Šetľina, šetľinka, suchý, hubený člověk: Taková šetľinka (laš.).

Ševcůvka, ševcová (záp. M.).

Šidařa, kdo šidí (slov.).

Šija, vchod do sklepu. V šiji bývají hrnce s mlékem.

Šílený: kuň = divoký (N. Město).

Šípat 1. špiniti: Zašípała si sukničku. Ty si šípál, já sem prała (val. laš.). Odtud: ušípané = prase (vlastně ušpiněné dobytče). 2. (šěpat) vískati, hledati vši (Zábřežsko).

Šiplit se, štířiti se, usmivati se. -- Šíplenka, ženská, která se šíplí (Kunřát).

Šírat se, šeriti se: Než se šíralo, bele sme jož na cestě (záp. M.).

Šířeba (šê-), šířka velkého rozměru (Jevičko). -- Šířava, jm. místní. srovn. dálava, veliká vzdálenost.

Šiškoň, kdo má tuze naduté, „šiškaté“ skráně, jako by za nimi šišky (knedlíky) měl (Přerov).

Šišvor, slepená v tvrdý chumáč vlna (val.).

Šit: Cosi se na vás šije = chystá. Už se všelico proti němu šilo.

Šizavý, šidlavý: nádoba, která vypadá, jako by více pojala, než skutečně pojme (Slavkov).

Škamrat, louditi, žebroniti (Jevičko) -- slov. reptati, domlouvati někomu: vyškamráł mu.

Šklebna, žena, která se ošklebuje.

Šknuřit se, upejpati se: Tohle je nevěsta! Ta ví, co chce a nešknuří se (Žďár).

Škobřa, ohnutý nůž s dvěma držadly na odírání opareného vepře ze štětín.

Škobrc! a už letěl.

Škodovat, míti škodu: Škoduju 5 zl. (Zlín).

Škrabák, kusý, useknutý, starý srp na trávu (han.).

Škrabat. Slováci „škrabú“ jenom zemáky, jabka „krúžľú“ (krúžľat), Hanáci „škrabajó“ i jabka. Škrabek (han.) kružělka (slov.), oškrabaná slupka s jablek.

Škračit, škvařit (vých. M.).

Škraka, rozškračené (rozpuštěné) slaniny se škvarky (s oškvarkami, val.).

Škralupina, škraloup (Přerov).

Škrambal = škarbal, stará obuv (Jevičko).

Škrambala, kdo při chůzi nohy vláčí.

Škraň, tvář, líce: Ten má červený škraně. Polóbil ho na škraně (han.).

- Škrančet, plačtivě prositi, ošklebovati se: Co pořád škrančíš?
(vých. M.).
- Škrát, sněhový škraloup (val.).
- Škrčet: látka trhaná škrčí.
- Škrk, škrík označuje zvuk, jež působí látka trhaná. Škrk ven
= ten tam (slov. (val.)).
- Škrékat, škréknút, křičeti 1. o slepici skřečící; 2. o člověku:
Škrékl na něho. Neškrékaj na mňa (slov. val.).
- Škrhelec, ornice smíšená s „kaménčím“: Ve škrhelci sa rodá
sypké kobzôle (Jicko).
- Škríp, kosinka, husí křídlo (val.).
- Škrně, -ete, škrniátko, malé, nevyspělé dobytce, zvláště prase,
sele (záp. M.).
- Škrnět: Děfo ji tam škrnělo = plakalo (laš.).
- Škrobať, škrabati zemáky syrové; oškrobiny = oškrabanéslupky.
- Škronět, šklebiti se, natahovati moldánky, „škróna“ (Jevičko).
- Škrontat: malý ve velkých botách škrontá (Brno).
- Škrpať, obuvi silně o zem tříti. Odtud: škrpaný (tanec) =
valčík: Zahrajtě nam škrpaného (Jicko, laš.).
- Škrpaža, kdo nohy vleče, smýká (Jicko, laš.).
- Škrtúsit, intens. škrtit (slov.).
- Škrubka, organtin (Brň.).
- Škruntý, velké, roztrhané boty (Jevičko).
- Škrut, kra ledová (han.).
- Škrutať se, tříti při chůzi obuvi o zem z lenosti: Co pak te
se tak škrôtáš? (han.).
- Škruť, drobounké kůstky ve vařeném mase (val.). Nemám ani
škrutiny šlanin.
- Škutatý list, chlupatý (škuť, kudly) val.
- Škvět: Sádlo škví, když se skvaří (Jevičko) = pšká.
- Škvrkat se, sevrkati se (N. Město).
- Škvrnět, winseln, wimmern: To děcko pořád škvrní; odtud:
škvrně.
- Škvrzat: zmrzlý sníh škvrzá pod nohama (Jevičko).
- Škymrat = škemrat, žebroniti (N. Město).
- Škyra, puklina, štěrbina (záp. Mor.).
- Šlahún, dlouhý omlád z kmene vyrostlý (Jicko).
- Šlak n. člak: 1. šlepěj (záp. M.). 2. Šlaky, okrajky sukenné:
šlakovy bačkory (Vel. Meziříčí).

- Šlakovat koho, stopovati (záp. Mor.).
Šlápota = šlepěj (Žďár).
Špažit, ušpažit bičem, šlehnouti (slov. val.).
Špeta, břidlice (laš.).
Štechtit se, dařiti se (o drůbeži): L'etos se nám drůbež málo šlechtí (Zlín).
Šlohař, dílovedoucí v „dílňě“ (venkovské olejňě), dokud bývaly (Prostějov).
Šlichta u dobytka, když druh druhu při trkání chlupy sedře a kůži prodře (han.).
Šlinec, šlehanec od biče (N. Město).
Šlůček, nálevka z rohu, již se nadívají jelita (Jevíčko).
Šloupnout, šlápnouti (Jimramov).
Šlová putna, Hängebutte (laš.).
Šmatlat, pařkati; vyšmatlaný bot.
Šmatrcha, n. šmatera, kdo stále klopýtá, do všeho vrazí (záp. Morava).
Šmidka chleba, skyvka (slov.). Srovnati jest sloveso „ušmignút“ = ukrojiti.
Šmiheř, -hla, bič (laš.).
Šmikaná, hra na schovávanou (Brno).
Šmikó, šikmem (han.).
Šmikuranda, špatná ženština (Jimramov).
Šmižný, svižný, ohebný: prut (Jicko).
Šmuk = aksamitka (v. t.).
Šmúr, špína na šatech (laš.).
Šmurač, kdo „šmúrá“, špatně píše, kreslí a p. (laš.).
Šmúrat, šmurygať, špíniti (val.).
Šmytec, smyčec (N. Město).
Šňůrka: Ten z toho má také šňůrkô, výdělek, profit (Jevíčko).
= pantle (Věřovice, Jicko).
Šomtat se, loudavě jíti; šomta, kdo se šomtá (Kunštát).
Šoplstat se: 1. brouzdati se (N. Město). 2. Volné rukávy košulí, tak sa jim šoplstały kole ruk = volně se otíraly (val.).
Šotřeat někým, chopiti jej za prsa a k sobě a od sebe jím strkati (val.).
Šotřňát, hrabati se, ubíratí se: Šotřňáť dál na horní konec dědiny (val.).

- Šoukat fazole do důlka, šprtát (záp. Mor).
- Šoulek, prst z rukavice (han.).
- Šouplý (ô) = ščóplý, útlý, malý: noha, obratný: šóply děvče (Jevíčko).
- Špajdať, šmatlati, šantati nohama (laš.).
- Špajdavec, šmatlanec (laš.); špajduľa (o ženské).
- Špara, skulina, prostor mezi dvěma staveními, zcela těsně k sobě nepřiléhajícími (val.).
- Šparák, drát na cidění dýmky.
- Špatit, hyzditi: Ten obrázek kostel špatí.
- Špejlek č, špělek han., špilek slov., val.
- Špeňár, největší hřebík do desek.
- Špeněk, švih vyrostlý z kořene, zvláště švestkového (Zlín).
- Špeta 1 spojené konce prstů, 2. co se mezi spojené konce prstů vejde: Zašlo mi za pahnozty, nemožu ani špety udělat. Přidajte ešče ze špetku! (slov. val.)
- Špičák, silná motyka na štěrk a lámání kamene (N. Město), jinde zvaná kylhof n. krompáč.
- Špičky, sirky (Zábřežsko).
- Špihólet chléb, nerovně krájeti (Brň., jinde: špihlat).
- Špichél 1. trn špidlatý (Zábřežsko). 2. hůl s příčkami, na níž se udí maso v komíně (Jevíčko).
- Špinit, pomlouvati.
- Špiran, dubinka (han.).
- Špižek, dřevěná nádoba na sýr, dole širší než při vrchu = faska (Jevíčko).
- Špižirně, skříně na potraviny (Jevíčko).
- Špechtať, pleskati, plkotati; šplechtat se = chlemtat se, smáti se při mluvení (Jevíčko).
- Šplhanec: Pľuh neurál nic hľiny, ostál šplhanec (Zlín).
- Šplóchtat se ve vodě, blátě, šplíchatí, brodití se (Jevíčko).
- Špračka, hračka (han.).
- Šprňat sebú: házeti sebou: Rak sebú tak ve vodě šprňál (Zlín).
- Šprtať jabka, škrabati nožem, jako dělávaji bezzubí (han.).
- Šprtala n. šprtavec, kdo šprtá nohama, šmatlavec (laš.).
- Špruchel = šprušel, příčka žebřová (Jicko).
- Špluchtanina (ô) = šplóhta, polévka ledajaká (Jevíčko).
- Šprýňat = šprňat: Ryba šprýňala, mrskala sebou (val.).

- Špunit se: 1. venku se špuní, je mlhavo, poprchává. 2. Špuní se = natahuje kedy (moldánky), pláče (záp. Mor.).
- Špuněk, ob. pl. špuňky (han.) = šubry (slov.), šišvorce od bláta sešpod ženských šatů.
- Špuňkať, ušpuňkať sukni.
- Šreja: Držel v ruce kameň trochu šrejů = šikmem. Ve svišlách je k vrchu šreja (Zlín).
- Šršňák = sršeň (Drahany).
- Šrůtka, dlouhý kus masa uzeného po délce rozpůlený, tak že oba díly jen na tenším konci souvisí. aby se mohla šrůtka pověsiti (slov., val.).
- Štabárat, štabarcovat, působiti hřmot, zvláště přehazováním hřmotičích věcí, na př. na komoře. Co tam pořád štabará? (Zlín.)
- Štabarc. hřmot (Zlín).
- Štákel, klacek (Jimramov).
- Štebel (něm. stabel) = šprušel (něm. sprosse) na žebři (laš.).
- Šteník = štyňko, má 10 pásem, pásmo 40 nití, 30 pásem je předynko, 60 šteníků je štika (Jevíčko).
- Štippek: Nemáme štipka chleba (Jevíčko).
- Štok, dlouhý, úzký stůl na kozlíku ve vesnických hospodách.
- Štragať sa n. štrachať sa, s nějakým břemenem po neschůdné cestě namáhavě jíti (slov. val.).
- Štramľať sa, namáhavě se vléci (o churavém a p.) val.
- Štrňkať, žďarat, štourati: Štrňkali do toho (záp. Mor.).
- Štula, podkop na roli, aby voda odtékala (záp. Mor.).
- Štulísat, dopadati na nohu, kulhati, klátivě choditi (Kunštát).
- Štvrť (han.) = píd.
- Šudoľit, vrzoľit: Tak to enom šudoľilo, jak dyž muzikant žmoľi šmigeć kolofóuyjú (Zlín).
- Šúchať, tříti: ošúchaný kabát = obnošený (laš.).
- Šuchtačka = šukačka, loudavá n. nepatrná práce po domě, úklid a p. (val).
- Šukať, fazole do důlka postrkovati = šprtati (Jevíčko).
- Šulařka, pokladnička s dírkou na vybírání příspěvků peněžných (Brň.).
- Šulístka, zakrnělý plod (záp. Mor.).
- Šumelilo se = chumelilo (Zábřeh).
- Šumplica (šömplëca), metelice (han.).

- Šumtaná práce = šoukavá, loudavá (Jevíčko).
Šupat, hodně jísti: Našupál sa (val.). Šupaňa, žrádlo praseti
ze šupek pohančených a zemáků.
Šupina z ořecha, z vejce = skořepina (Zábřežsko).
Šupkat, šoupavě choditi. V tech papučách se faň šupká (Zlín).
Šuplstat se po zemi, šoustavě se posouvati (Kunštát).
Šurp, lupinky kůže ve vlasích; na o voci ruda, šurpivé jabko, šurpán.
Šury: Chodil šury mury = sem tam (Jicko).
Šurý, šilhavý (laš.).
Šustinky z ořechů = skořepiny (od Šumberka).
Šustka, živé, lehké děvče (han).
Šustky, pl. f., kroupy ledové (záp. Mor.).
Šuša, nepořádná ženská (záp. Mor.).
Šušať, šuškatí, šeptati (laš.).
Šušňák, kdo loudavě práci koná (val.).
Šušnit sa s něčím, piplati se (val.).
Šutky, dudy; napitý jak šutky (val.).
Šútořica, vánice tvrdým sněhem drobným (val.).
Šúvarina, plevel ve vymláceném obilí; nečisté obilí je sama
šúvarina (Březová uh.).
Švačka, švadlena (laš.).
Švajdat: Než on se přišvajdá! rozšvajdaný, švajdavě chodit:
šmatlavě, kolébavě (Jevíčko) -- slov. val. gľajdat se.
Šválat: Tak se to šváľa v hubě jak šiška = dělá švaľky
(žvance) laš.
Švaľek, svalená částka nerozdělané mouky v omáče n. ve
chlebě (val.).
Švaľka = švadlena (laš.).
Švancara, palice (od Velehradu).
Švandračka německá, nesrozumitelný jazyk cizí.
Švandřit, švandrkovat, mluvití cizím jazykem neznámým
nebo vůbec rychle, nesrozumitelně.
Švejhat, šmatlat: sešvejhané boty (N. Město).
Šverc, pašer.
Švih, ocas hovězího dobytka (Jevíčko).
Šviholit, šveholiti, štěbetati, hovořiti (záp. Mor.).
Švihovec, březový prut na děti.
Švihýcnúť, int. slov. švihnúť, uhoditi: Švihýcl měchem o zem (val.).
Švrně -ěte, malé dítě (Holešov), jinde škvrně.

T.

Tahák, tahadlo u pumpy (Jevíčko).

Tahnút: Už ně tahne na padesátý (slov. val.); olej, burčák
= lisovati.

Tahoun, smyčka u boty, za kterou se bota na nohu natahuje
(Jevíčko) = natahač (Zlín).

Tajak = tak jak (val.).

Tajový čas, Tauwetter (laš.).

Tak, bez toho: Šak po něm tak nic není (val.).

Ťakvíť sa, obliskovat se: Zpoza hory slúnko už sa ťakvíť ve
mhfe. Mach sa enem trochu ťakvíť mezi stromy = značil
v nejasných obrysech (val.).

Tařiga, dvoukolový vozík (val.).

Ťampať se, ťapati, šmatlati se po mokré, na př. po mokré
roli: Ten ťampařa, kde se tam zas ťampa (slov.).

Ťaňatať se, -cu se, potácti se (laš.).

Tantery, pl. f., Spielmarken (Třešť).

Taran, beran na zarážení kolů (laš.).

Taras: 1. chvoji: Šle na taras do lesa (Zábřežsko); 2. Zeď ve
studni, podezdívka zahrady, pole na stráni (Jevíčko).

Tarazgat = taráňat, pokřikovati (val.).

Tarča: Natahuje tarču = má hubu na pekáč, pláče (Zlín).

Tarčit se: Proč se tarčíš? = durdiš? (Zlín).

Tartas, hluk (záp. Mor.).

Ťaťuchy, pl. m., klechtanice, nedobře připravované jídlo: Take
ťaťuchy ja nerad (laš.).

Tažitý kameň, podlouhlý.

Tejcit, dychtiti, toužiti: Tejčí do domova (N. Město).

Tejdenek = týden: Před tejdenkem, v tejdenku (Jemnice).

Těka (týka, tyka), tyč chmelová (han.).

Těľatnik: Kráva má cosi v těľatniku, Gebärmutter (laš.).

Tělesnosť, euf. ženská hanba, jako „přirození“ mužské (laš.).

Těľúch, telátko (přezdívkou), hlupáček (laš.).

Temno mluvit, šeptem.

Ténka (týnka), tyčka (záp. Mor.).

Tenko, málo: Po tenku jich tam bylo. Máme peněz po tenku.

Tenký hlas, vysoký (op. tlustý).

Tepló: Rybník se loví na tři tepla = každý třetí rok (Telč).

Teplý, bohatý: To je teplý strýc, má nekerý tisíc.

Těr, rybí semeno (ryby se třou).

Těřazg, drobné, ostré kamenčí (val.).

Terazky = teraz, nyní (laš.).

Terš, f. —e, tíže (záp. Mor.).

Těžko: Varaj (vari), bo mam těžko (t. j. nésti, vesti), těžko nesu, vezu (laš.).

Tichopad, tichošlápek (laš.).

Tichý: Byl sem s tichú dušú = ani sem nedutal (Zlín).

Tiňa = tín, stín: Chodi jak tiňa (laš.).

Tíniť: Jak je ke štvrtěj hodině, tož tam už tíni, je stín, slunce nesvíti (slov., val.).

Tížít se: Bože, netíží sa mu ešče na staré kořena = práce mu není obtížná (Jicko).

Tkanice, krajky (Slezsko).

Tľapor, roztlápaný, široký kravinec n. krombožinec (laš.).

Tľaskomina, ľaskominy (Telč).

Tľipať: Vápno tľipe, t. j. když se hasí dělá: tľap, tľap, tľap! (laš.).

Točenica: 1. točení, 2. Ringelspiel = točák (val.).

Točenice u dveří, panty, na nichž se otáčejí dvěře (Cidružice).

Ťohnat se (záp. Mor.) = těhnit sa, (slov. val.) tlačiti se.

Toli = tolik (han.).

Topít máslo, vyvařovati, rozpouštěti (vých. Mor.).

Toporo, držadlo u lžice (Jemnice), u Želetavy: pořišče.

Toto: Lidé by se chystali set, a toto nechce přšet. Dyž toto pořád přší! (Zlín).

Tótry, troud, práchno: Dřevo suché jak tótry (Jevíčko).

Ťpať, cpáti: Ťpať po plnej hubě (laš.).

Tragat někoho někam, strkati (han.).

Trak: V traku nějakým musela bét = v nebezpečenstvjó (Zábřežsko).

Trásna, třepení, charpie (laš.).

Trást se: Ta pověšť se pořád trásla mezi lidem = kolovala, udržovala se (Zlín).

Tratit: Nádoba tratí = teče, je puklá (Kunštát).

Trávit: Tam se dobře tráví = jí (Žďár).

Travľena, trávnice, travařka, Grasmagd (han.).

Trdľoň, člověk hloupý „jak trdľo“ (slov.).

- Treperenda, povídavá žena (záp. Mor.).
Trhař, kdo žene voly na trh (Dačice).
Trhovisko, tržiště (Zlín).
Try (trý): Ani steblo na try nepřeloží (Telč).
Tříný, zbytky od krmení koní na cestě (val.).
Tříska, dračka (záp. Mor.).
Tříšlo n. stříšlo, ozdůbka ze žlutých drátečků na pentlíku nevěstině (han.).
Tříšť, led s vodou (záp. Mor.).
Trkačka = kráva (potupně). Má ve chlivě než jednô trkačkô (Prostějov).
Trkat: Trkało ho dobré bydło.
Trklý, podnapilý (val.).
Trmat se, trmáceti se: Nebylo třeba toho dařekého trmání (val.).
Trnec, mladý trnový (švestkový) stromek (slov., val.).
Trnovec, trnový prut.
Troch n. trůk, drak (Zábřežsko).
Trořit se, drobiti, rozpadávati se (laš.).
Trombasa: Te trombaso = troubo (Brň.).
Troponit, tropiti: Otec to netroponil, t. nekouřil (Dačice).
Troudník (o) 1. trubec včeli, 2. škatulka na sirky (za stara na troudu) Jevičko.
Trpce: Já su doma trpce = mně je trpko (N. Město).
Trpět: Já jenom vo to trpím, aby . . . = usiluju (Kunštát).
Trtat, trckat, trckem běžet, trippeln (val.).
Trtoň, blázinek, střeštětec (Jicko).
Trtožit sa s kým, tahati, trhati (val.).
Trubkovat pole, drenážovati (Zlín).
Truc s gen.: On je truc toho a toho = právě takový jako ten a ten (slov., val.).
Trudit: Pořád mu trudí je nevrlý, nespokojen. Což ti trudí? (han.)
Tradka, trudovatá zába, ropucha (N. Město).
Truchlenka, osoba upejpavá, nemluvná (Slavkov).
Trut, trubec včeli (vých. Mor., Slezsko).
Trvácnost = trvajicnost (od Bzenec).
Třířit, smlouvati: kúpiła netržený hrnc (val.).

Tržkať ovce, rozdělovati. Když pase jeden ovčák několika hospodářům ovce, přizene ovce před statek, z kterého některé jsou, volá: trž, trž, trž, trž! Ovce z toho statku samy od stáda se oddělí a domů pospíchají (val.).

Tudlíkat: Tudlíká na tudlíkačku, píská, hraje (posměšně) Zlín.

Tuchnúť: Ve sklepe tuchne = cítit stuchlinu (slov., val.).

Tuľačif sa int. slov. túľaf sa (val.).

Tulaj, násadka k dlátu (Lukovany).

Tuľaja, Tölpel (laš.).

Tuľčatý: kyj, kůl, sochor, co je zakončeno do tupa jako tulec (laš.).

Tunka, lněné semeno (Třebíč).

Ťupek, kousek, drobet: Nemám ťupka pole; ťupinek, drobinek (Jevíčko).

Turčina, vonička (kytka) z mařího listu, čibru a šalfije. (Brod).

Turnit se, dychtíti: Býl všecek sturněný, dychtiv, co by už tam byl (Zlín).

Ťuýk = ťuhýk, sejček (val.).

-Tuze han. a záp. Mor. = velice (vých. Mor.).

Tvrđina: Ja nejsem taka tvrđina, tak tvrđý, necitný člověk (laš.).

Tvrđý: Dnes je tam tvrđý mráz. Byla už tvrđá tma, dyž sem šel s pole. Býl tam do tvrđý tmy. — Tvrđá daň = přímá (Třešť). Je tvrđý na učení. Tvrđé obilí = žito a pšenice.

Tvrzení, kšandy u trakaře (han.).

Tyčka záp. Mor. = žrd n. žerď (vých. Mor.).

Tylec na sekyře, motyce atd, část při topoře opačná k ostří, již se zatlouká.

Typle, trámy na strop (Jevíčko).

Tyřit, běžeti: Ale musíš hodně tyřit. Nono, to ja tam při-tyřim = doběhnu (laš.).

U.

Ubezdušit (hobezdošet), zabít (záp. M.).

Ubezoumit (ubezhōmit), ukonejšiti, uchlácholiti (Kunštát — Jevíčko).

- Ubohý: chvála, pýcha, t. j. toho, kdo se nemá čím chlubití, pyšnití (Jicko)
- Ubožít: Lecíkdo krejcar si uboží = vyprosi, vyptá (laš.).
- Ubytá: Je to na ubytú = ještě to „ujde“ (geht an!). Bylo s ním ešče na ubytú = „k vydržení“ (auszuhalten) val.
- Úcta: Hospodář nalil a podával úctu = zavdával. Úcta po funuse = počastování (Žďár).
- Ucupánek (hocopánek), malé dítě, které se učí chodit a mnoho se unaví = ucupá (záp M.).
- Učáchaný, ubroděný, ucouraný (laš.).
- Učík, ujec, vepřový žaludek (han).
- Účinnivý člověk, úslužný (Kunštát).
- Učkat někoho, čekati, až odejde: Učkal je = jak odešli, vlezl do stavení a kradl.
- Učnica, Lehrmädel (Přerov).
- Udatný (ódatně), hrdý (Zábřeh)
- Údělek (hódělek) 1. habitus, vzrůst: Ten má pěkné hódělek.
2. učarováno: Máme hódělek = krávé uděláno (záp. M.).
3. lajdák (Zábřežsko).
- Údoj, vydojení, mléko na jedno podojení vydojené: ranní, večerní údoj. Kráva dá tak s más na údoj = na jedno podojení (val).
- Udřet sa na někoho, osopiti se (val).
- Ugrabaný, grabatý = nešikovný, neobratný (laš.).
- Uhampésat se, utahati, unaviti se (Kunštát).
- Uhanbit se: Já sem sa uhaňbila temu = zato zastyděla (Pomoraví slov.).
- Uhel, socha, sloup v parkaně (Jevíčko).
- Uhlazkaný, uhlažený (laš.).
- Uhlisko, místo, kde hořel oheň, na př. na poli (Zlín).
- Uhnout něco, ukliditi: Uhnuli dřevo (Zábřežsko).
- Uhodit se: „Budě přšet?“ „Kdo vi, jak se ešče uhodi,“ t. j. bude-li, či nebude, jaká bude „pohoda“.
- Úhorovat, úhořit pole, nechati úhorem.
- Úhrabečník (hőhrabečník), hőhrabečně koš (Jevíčko).
- Uhřasnút se, uleknouti se.
- Uhrazit sa, uleknouti se (val).
- Uhrdlit se, uškrtiti: Ptak strčil hlavu do putliny a uhrdlil se (laš.).

Uhýlit se (ôhélet), ztratiti se, na zmar přijiti: Ôhélél se na vojně. Kačena se nám ôhéléla (han.).

Ucházet: Cesty mu ucházelo = ubývalo (N. Město).

Úchmatek = uchýtká: Dělán to enom tak na úchmatek, t: j. tehdy, když zbude chvilka od jiné práce (val).

Uchmúlit sa, uchmuľovať sa, usmáti se potutelně: Švagera sa enem uchmuľováł (val).

Uchmúľený čas, zachmouľený, pošmourný (laš.).

Uja (huja), veliký ujec = vepřový žaludek (Nov. Město).

Ujat: Kdo jednou grunt ujme, ať si pak splácí a druhé po dělí (Žďár.).

Ujatý: Role sú všeky ujaté = zaplněné, pýřem, neplechou zarostlé (Jicko).

Ukazovat se: Žito se pěkně ukazovalo = na žito byla pěkná ukážka, naděje dobré žně (Zlín).

Úklidný: divka ůklědná, která dobře a ráda uklízí (Zábřežsko).

Úkoľ. Hrnčíři na výročním trhu neprodané zboží rozdělí „na úkoľy“, na díly. V každém úkoľe je zboží různého druhu a rozdílné velikosti, a úkoľy se prodávají po stejné ceně. — Děvčice, které do půlnoci u muziky sedí. zůstanou „na úkoľy“ po půlnoci, až se vzácnější tanečnice vytančí (slov. val).

Ukosinový, kosinovatý, na kosinu sestřihnutý: Ma fortuch ukosinovy = cviklový (laš.).

Ukrňalec, veliký klacek (N. Město).

Ukrčít se: Ukrčili se ředakde za chrást, skryli. Netřeba se ti ukrčovat = „táhnouti zpět“ (!) Zlín.

Ukrůpnout kus cukru, hrnce = ukousnouti, uraziti.

Uľakomit se: Uľakomił sem se na to = upřel jsem se na to, že to musím mítí a koupil to, třeba to za ty peníze ani nestálo. Uľakomiła se na pentlíčky = dala se zaslepiti a ukradla je (val).

Ulehnout: Už to ulehlo, utichlo.

Úľeja, úľicha, silný liják: Úľeja jakási přišla, o tož chalupy sbíralo a doľů jich nėslo (val).

Úľek (hólek), uľeknutí (záp. M.).

Uľíhnout se: Tele se uľíhlo, house se vylíhlo.

Uľizovat: Rozína dycky o to uľizovala, zasazovala se o to (val).

Úľoha: To byľy ouľohy od Boha = uložení (N. Město).

Úlomný, nemajetný, ubohý: Un něni tak ulomny, že by vam němoh dať (laš.).

Úminek, předsevzetí, úmysl

Umíněný, svěhlavý.

Úm्लाď, tráva pýřovitá nebo z obilí vytroušeného vyrostlé osení na zvrženině (Jicko).

Umrle: Na to sem umrle zapomněl = jako na smrt, načisto (Jevíčko).

Umžiganěc, kdo mžíká, mžourá očima (laš.).

Unáhľina, unáhľeni, unáhľenosť: Pověděľa sem to z unahľiny (laš.).

Únes: Ta husa je s ounes, je jí co nésti, těžká (N. Město).

Úpad (hópad): 1. náledí, kluzko, že by upadl (záp. M.). 2. špatné počasí (Brň.).

Upaďůvka = padavka, ovoce nezralé spadlé (han.).

Upojať si = uvzať si, předsevzítí: Upojaľi si, že zitra pujdu (laš.).

Úpoľy (strslov. apoľy), v boky, za boky: Chyťil ho úpoľy a praščil ním o zem (slov. val.).

Upracovat se: Dyž se člověk upracuje, musí si odpočinouti.

Upřít si, umíniti si: Upřel si, že půjde do světa (vých. Mor.).

Úrana, uranění, poranění, poškození: To něbudě bez urany (laš.).

Uřeknúť se s někým, umluviti se (laš.).

Úrezník, tlustší vlna na vyšívání límce u obojku (St. Hrozenkov).

Urúbanina, Hauwunde (laš.).

Urvaľý, hrubý, kdo se rád rve: Ostaľo tam trochu tech bijáků a urvaľů (val.).

Uskočit: Moc mu uskočilo, ubylo očekávaného výtěžku, zisku.

Usmýkaný, aufbrausend, kdo se hned na jiného usmýkne, hned se obrazí (slov.).

Usotonit, do smrti utrápiti, utýrati (Jevíčko).

Uspávka, ukolebávka, čím koho uspávají, na př. dítě písničkou: To byľa pro mně uspávka (Přerov).

Uspíraný, kdo se rád spirá, pře (val.).

Uspíšit se, přenáhľit se: Uspíšil se (N. Město).

Ustrčit: Ustrčil to na něho = svedl (laš.).

Ustřkať na něco, ukazovati, vytýkati něco: Družba ženichů ustřkál na to, že nevěsta nemá zubů (val.).

Ustrnožit, ukládati něco (na př. dříví) na lehko (laš.).

Ustukaný, kdo rád stuká, stone, nařiká: Stukała ustukaný.

Ona je taká ustukaná = uřňukaná (laš.).

Ústupek, řimsa, granec u kamen: Kamna s dvojatým ústupkem (val.).

Uščeknout haluz (záp. Mor.). = uščignút (vých. Mor.).

Ušpajdaný, vyšmatlaný (laš.).

Ušpřhnút, uklouznouti: Nohy se mu ušpřhly, a špřuch tam, hned býł po krk ve vodě (Zlín).

Uščuraný (hōščōraně) chléb, obeschlý, okoralý (Jevičko).

Ušvažit, ušvácnút, ukrojiti veliký kus: Ale sis ušvažil skybu (val.).

Útah (hótah): To je s něm hótah, je ho co utáhnouti (záp. M.).

Utápit sa na něco, vzhlédnouti se čemu: „To si vzál plezmero robu“. „Ja on sa na ty peníze utápil“ (val.).

Utěček = utěčka, útěk: A tož my do utěčku (sme se dali) laš.

Utěňút sa (utěhnút, utihnouti se), uchýliti se, nalézti útulek: Mám sa aspoň de utěnúť. Neňěl sa de utěnúť (val.).

Útratno, s útratou; neútratno, bez útraty: „Veseło a neútratno“, když se zadarmo lze veseliti (laš.).

Utřiďupa, dotěrný patolizal (laš.).

Utúľaný, kdo se rád toulá (val.).

Utupnúť, kousek něčeho uraziti (Jicko).

Úturľivý, nesmělý, tichý (val.).

Uvalito: Něma te roboty uvalito, navalené, mnoho (laš.).

Úvar, úvarek, mokřina na poli, prodech (záp. Mor.).

Uvěřý šindel, prohnutý, skřivený (Kunštát).

Uvika, co se dává na uvíjení nití do klubka, na př. kousek papíru (Třebíč).

Úvitek (hóvitek) něčeho, otýpečka a p. (záp. Mor.).

Uvožgřený: Děti mají uvožgřenú hubu, když si slzy rozmažou po špinavé tváři (val.).

Úvratě n. úvrata, pl. f. = souvrať.

Úvršek (ővršek), kopeček, vršek (Loštice).

Uzenka = uzené maso (záp. Mor.).

Uzibnúť, zmrznouti: Zemáky uzibly. Uziblo mi ucho (slov. val.).

Uzvářaný, uhřátý, rozpařený: Doběhl dóm všecek uzvářaný (slov. v.).

Uzvorýňaný, ubečený, uplakaný (val.).

Užimat se, unaviti se: Tó prácó se pořádně užime (záp. M.).

V.

Vadit na někoho, někoho kárati, někomu láti: Všeci na ňu vadijó. Já na něho vadívám (Zábřežsko).

Váha: dělá, jde svó váhó = pohodlné (záp. Mor.).

Vakše (pl. m.), klouby (val).

Vál n. válek plátna = stůčka (laš.).

Vál a vaľačka, správa na válení prádla na stole. Na vál (válec) se prádlo namotá a vaľačkou (deskou s rukovětí) se přetahuje (Zlín).

Vaľaščica, sekyrka, obušek (uh.).

Vaľgáč, zavalitý, stloustlý, neohrabaný: pes, jehně i člověk (val).

Valibuk, silák.

Valigura, tlustý, neohrabaný člověk (val).

Vaľiř: Koně vaľá zuby = pozbývají zubů (Jicko). Vaľ se = hybaj.

Vampala, sochor, kterým se navaluje kládí, tulpas (Jevíčko).

Vandrák, vandrovní (N. Město).

Vař = vařivo (Jevíčko).

Varať (vari): 1. Varaj mi s cesty (vyhni). Varajtě přeč. Vyvarať furmanovi. 2. Varajtě ten stolek = odstavte, oddělejte (laš.).

Vargatý (syn. sporý, sobný), silný tělem, zavalitý (Jicko).

Varhovať, hlídati: Domaciho zloděja něuvarhuješ (laš.).

Vařibuchta (laš.) = vařbuchta.

Varmuľa, nimra, hlupák (laš.).

Vastrž: 1. průtok (han.); 2. = výcuch (v. t.).

Vatráľ, ovčácká hůľ (val).

Vatřě pantliček, svazek (N. Město).

Vazák, uvazek, má kůň na krku a přivazuje se zaň (Jevíčko).

Vázanek = vázané (laš.).

Vázanka, šňůrka (val).

Vázka, vázání obilí: Dali sme se do vázky (slov.).

Vážinka = babulka, husa (záp. Mor.).

Vážnice, studně s váhou (záp. Mor.).

Vbácat, vházeti: Všecko vbácala na ľůzko (vých. Mor.).

Včely robu 1. priky (= na teplo, nejlepší); 2. pozdel (= na studeno); 3. z okošiny (šikmo) laš.

Včíně = štěně (záp. Mor.).

Vděčný býti někomu, posloužití komu něčím, ochotným býti: Nechce byť vděčným druhém (val.).

- Vděčoň, člověk, který se příliš vděčí, úlisník, podlézavec (val.).
Vdlačmat se, vtláčiti se: Vdlačmál sa za stůl (vých. M.).
Večmat n. hečmat se do něčeho: tlačiti, cpáti se (záp. Mor.).
Věděť, znáti: Nevěděl své nohy (byl opilý) Jevičko.
Vědmo: Už měli o tom vědmo = vědomost (val.).
Vědro vodě = okov (Loštice).
Věk: Stromy nechcou věk vydržet = 30 let (Dačicko). Věk. jí (stodole) život skrátil = „zub času“. Věk svého života to neudělám = jak živ.
Velebný otec = farář, velebný pán = kaplan (Zábřežsko).
Velníky, veliké oči: Ten vevaloje velníke (Brno).
Vemnat: Kráva vemná, dostává vemeno (Jevičko).
Venčí: Na venčí = ven, na venčó = venku (Zábřežsko).
Venční = venkovský, přespolní: venčni lědi (han.).
Věřte = věru: Je to věřte divné na tom světě (slov. val.).
Věrně: Enom co věrně odešěl = právě, sotva (val.).
Vérovat (výr?), břechet (záp. Mor.) = chodit po věrách, lelkovati. Nevéruj a dělé! (Jevičko) = nelelkuj.
Věrovat se, dušovati se: Zavěřuj se! (záp. Mor.).
Ves č. (Jemnicko, Dačicko, Telecko) = mor. dědina.
Veselnický, svatební: Sedí za veselnickým stołem (laš.).
Vesno, jaro: na vesno, do vesna, od vesna (vých. Mor.).
Vést: Co tě vede! = co se ti nezdá! Ale kde, panimámo, co vás vede, tak nemyslím (Žďár).
Vetek: na vetku, v poslední čtvrť měsíce (laš.).
Vetit se: Už se tak všelijak vetíme, „sich fretten“. Tak tak že se vyvetíme = vystačíme (N. Město).
Věťřica, Wirbelwind: Dyž padne dolů hubou, věťřica přestane (N. Město).
Věťřit se, plašiti se: Dobytek se věťří (záp. Mor.).
Vetuľa (rom.), neoprčená koza: Ostaľa mi vetuľú (val.).
Vevaľit: Všecko mu vevaľiľa: matka nejmladšímu všecko dala na úkor ostatních (Zlín).
Veznaskrz promoknul, durch und durch (laš.).
Vchod: Přišel nam vchod naprotivo (laš.).
Vidět: A vidíte šla tam! A vidíte nepřišel!
Vidľy hnojně, vidlice pl. železné na dlouhém topůrku dřevěném o dvou zubech; jeden zub se zastrčí do ucha hrnce, druhý se zapře o hrnec a tak se hrnec vsází do kamen. Vidličky na jídlo.

- Vích n. vícha, hájička, výstraha od škody na poli.
Vikýř n. vejklíř = vích (záp. Mor.).
Vín o, hrozen vinný (Žďár).
Vinohrad, réva vinná (N. Město).
Vinovatý = vinen (val.).
Vinutí, tkanivo: plátno, kanafas: Má plné truhly vinutí (Žďár).
Vír n. zvíř, víra, vyvírající voda, zřídlo (záp. Mor.).
Víra: Dař mu to na viru = na úvěr. Matě tam ešče viru? (laš.).
Virgáš, glotzen: Co tam virgáš? (han.).
Víro, zhlaň, prohlubeň v potoku (záp. Mor.).
Virvál, virvas, křik, šramot (Jevíčko).
Visačky (pl. fem): Nastrážíš smyčku na visačky = visící na ohnutém stromku (Zlín).
Visák, pantle visící z lelíka děvčat valašských.
Vité kvítí, dělané, krámské (han.).
Vitra, houžev, silný březový prut napařený a skroucený (záp. M.).
Vitřit, blouzniti, zběsilým býti (han.)
Vitrovica, pružina: Vemu-li na tě vitrovicu! (záp. Mor.).
Vízgat = hvízdati (Brno).
Vkročit: Vkročil mu do řeči
Vláčný: člověk = váhavý, chléb = vazký (N. Město).
Vláda: Už nemá vládu škodit (Zábřezsko).
Vlaka: De své vlakó, volně, mírným krokem (han.).
Vlasatá, holohlavá, bez šátku (Žďár).
Vlášení, žíně (Brň.).
Vlčít se, divočiti se, vztekati se (han.).
Vlčňáci n. vlčí prasata, lěstopádovy a prosěncovy, nevědržijó dlóho, só moc háklěvy (Prostějov).
Vlčura, kožich vlčí koží podšitý (han.).
Vlezný, dotěrný (han.).
Vlk: 1. stolice řezací (záp. Mor.). 2. Krebschaden an Obstbäumen: Tu jabloň vlk žere (laš.)
Vlomití se, einbrechen: Prajzi sa vlomiři do Moravy (slov.).
V Rusku r. 1812 byla veliká zima a tam odtúď se vlomila k nám. Mráz se mu vlomil do huslí, že popukaly.
Vňutr = vnitřák, brávek, býček, který má v nitru přirostlé maso, tajnou vadu (laš.).
Vobřeznice, stolice řezací; na ní „kobyła“ a v kobyly hlava (Zábřezsko).

- Vobůrky = borůvky. Vrbůvky jim podobné rostou na mezích a mají po jednom zrnečku (záp. Mor.).
- Voda, euf. moč.
- Vodrhát peří = dráti (záp. Mor.).
- Voharek č. Třebíč a dále západ = mor. hlaveň.
- Vohava, šprýmař (záp. Mor.).
- Vohavit, dělati šprým, hlouposti (záp. Mor.).
- Voheralý při práci, šukavý (záp. Mor.).
- Vocholebovat se, dělati se hodným (N. Město).
- Vochométat se, obcházeti, otáčeti se kolo něčeho (Jevíčko).
- Vochomůrky = muchomůrky (Dačicko).
- Voklinda, opilec (záp. Mor.).
- Voř: Ať je voř lebo nevoř = volky nevolky (slov.).
- Voldávat, ohledávati slepicím (záp. Mor.).
- Volotrk, hlupák (záp. Mor.).
- Voloušek, voleček (Dačicko).
- Vomážit: Ten nevomalí = nevezme za vděk málem (z. M.).
- Vomrlet, lenošiti (Kunštát).
- Vonička: 1. kytká z kvítí vonného, 2. z kvítí dělaného (ozdoba klobouku), 3. „Chodí Jurka po dědině, má voničku pávovou“ = paví péro (Kelč) 4. Jakékoliv péro za ozdobu klobouku (laš.). Srovn. péro = kytice kvítí.
- Vopendovat, obíhati lenošivě (Kunštát).
- Vosák = vosa (Drahany).
- Vostávat, Zábřežsko a záp. Mor. = bývat (vých. Mor.).
- Voschápnout se, osopiti se (Kunštát)
- Vostina, ostí ječmenné (záp. Mor.).
- Vošatka č. (Vel. Meziříčí, Novoměstsko) = okřín (slov. val. laš.) = sláměnka (slov.), vokřín (Bystřicko), ošívka (Blatnica slov.).
- Voščiny = souš (laš.).
- Vošlých, pažitka záp. Mor..
- Votahy: na dlouhé votahy, rozvláčně (záp. Mor.)
- Vpřznůt, vklznouti, vetřít se (val.).
- Vrabák, chrobák (Litovel).
- Vračat n. vrančat, dotěrně prositi: o dětech, žebrácích a p. (slov.)
- Vrana, vrchní díra ve vinném sudě (slov.).
- Vrázit hubů (jako dveřmi), hubu otvírati, zbytečně mluvíti (Zlín).

- Vráž, úzký pruh, po udeření prutem, podlitý krví (val.).
Vřéskať, osopovati se (val.).
Vrh 1. hod do kuželek: Na dva vrhy srazil devět. Vrhem = lichem (val.). 2. tři: Ořechy, vejce a p. počítají se po „vrhách“, 20 vrhů je kopa (Bučovice).
Vrhnout se: Jan se vrhl do Vacuřového rodu = má vlastnosti podobu atd. toho rodu. Vyvrhl se z rodu.
Vrch = kopec (Zábřezsko). Bel na vrcho do dvóch = vzhůru (záp. M.). Janovice sú vrch kameňá = v J. je nejlepší kamení (Jicko). — Za vrchstoľem sedět, na předním místě (laš.).
Vrchovatý: Ten člověk je hned vrchovatý = hned ho urazí, hned se rozhněvá; též = pyšný (laš.).
Vrchovec, vrchní, vysoká ratolesť na stromě: Na dubě roste vrchovec.
Vrchovisko, zřídlo (záp. M.).
Vrchtito, vrchovatě: Práce je až na vrchtito (Zlín).
Vřídlo, zřídlo (Drahany).
Vřetenka (vřitenka), slepýš (laš.).
Vrkačka = hrklávka: o velkonoci chlapi vrkají (záp. M.).
Vrřiny p. fem, podložky pod kládí složené na hromadu (val.).
Vroubl n. roubl (han.), knutel (slov.), kolík, jímž se povříšlo na snopě zatahuje.
Vroupat, broukati: Nevropé (han.).
Vrstvovat, ukládati obilí do vrstvy (laš.).
Vršek: Šátek bez vrška, který má uprostřed dírkou (záp. M.).
Vrřitý hrnec jablek = vrchovatý (Žďár); slov. vrchtitý.
Vrřanka, mouka na ručním mlýnku navrtěná, i kaše z ní (laš.).
Vrřinoha, lichotník, dvořil (laš.).
Vrřký: Vrřké břeteno, kterým se rovno vrří; opak je „brdavý“ (laš.).
Vrřošit intens. slov. vrřati: Vrřoší mu to v hlavě (laš.).
Vrřubeľ, na řetěze v posledním „ohnivku“ (článek) připevněný klínek železný, jímž se kráva do kroužky připne (vých. M.).
Vrřugať n. vrřugať intens. slov. vrřati (val.).
Vrřypnout, strčiti: Hde zas te šande vrřepa? (záp. M.).
Vrřaľka, saranče vrřavá (laš.).
Vřščrbený nůž, zubatý, šřšřbinatý (val.).
Vřšelijaký: Bude to vřšelijaké, enom ne dobré.

Všeľky, cizopásný hmyz na ptácich, zvláště na slepicích.

Všeňák = všene, mladá veš (laš.).

Vtěloupit se někam, úskočně se dostat (Kunštát).

Vůľa: Ešli bude vaša vůľa = bude-li vám libo. Nedaři mu vůľu = nedovolili mu. Hostynské děvčátka, malú vůľu máte (svobodu). Náprstek gořalky mám na vůľu dost (dost a dost).

Výbarky (věbarkê) dělat, vytáčky, Ausflüchte (Jevičko).

Vybarovat si, vymýšleti: Už si zas vybaruje (Zábřežsko).

Vobobčit se: Koza, ovca se vybobčila v síni.

Výboky pl. m. v řece = vymletá místa v břehu (slov.).

Vybřakovat, vybrati: Zemňáky vybřakované na sázení; brak = druh, brak = Ausschuss (val.).

Vybřesat se z nemoci = vykřesat, okřít (Jevičko).

Výcuch 1. otvor do sklepa, jímž se sypou brambory (záp. M.).
2. kanál močový ze chléva (han.), též: vécocht.

Vyčaganit komu co, vyložiti nedovtipnému (val.).

Vyčágat, vybiti (han.).

Vyčastovat dceru, dáti jí výbavu (Vel. Meziříčí).

Výdherný 1. velmi nádherný; 2. vyhlášený (val.).

Vydoja mléko, mléko čerstvě vydojené; slovo „vydoja“ (vl. přechodník) je nesklonné: Daj mi vydoja mléka (Jicko).

Vydrapovat: Aby z něho slovo vydrapoval (o nemluvovi).

Vydrahovat zloděja: po stopě (dráze) najíti, vyslíditi (slov.).

Vydrdat, najíti, vyštarati: No, kaj si tež to vydrdal? = kdes to nabral? (laš.).

Vydrndit se (drnda), vyfintit se: Do krěmy se vydrndila, doma ležek něumyla (laš.).

Výdumek, výfuk, vyfouklá skořápka vaječná (záp. M.).

Vydýmat: Větr nam tu vydyma, vyfukuje, provívá (laš.).

Vyhádat se: Dyž se vyháдали, krásně se bavili (Zábřežsko).

Vyhledět: Vyhleděla si oči = švadlena šitím oslepla (slov.).
Chlapec měl bolavy vočě, ale jož se z teho trochô věhleděl (Litovel).

Vyhořdaný, vyhořdanec, ausgemergelt (laš.).

Výhonka, poslední hlína (brázda), která se vyoře mezi záhony: okráčka je hlína mezi dvěma brázdami, která se při orače okročí (Jicko).

- V ý h o s t, vysvědčení od ohlášek ženichovi neb nevěstě dané, Verkündschein (val).
- V y h o u d a t, nalézati chyby na něčem, vybíratí si: Pořád vyhódé, jez, co ti dám (záp. M.).
- V y h o u l i t s e, vyčásit se.
- V ý h o r (ě), podeschlé osení (Jevíčko).
- V y h o ř e l i s k o, spáleniště Zábřežsko).
- V y h ř e š i t někomu, vyhubovati (vých. M.).
- V y h r ů ž a n é boty, ve vodě vymočené a uschlé (val).
- V y j a b k o v a t s e, jabko z kloubu vyraziti: To je horši, dyž se vyjabkuje. Moja roba (žena) měla nohu vyjabkovanu (laš.).
- V y j a r c h a t, využitkovati, spotřebovati: Ta krava byla tlusta, ale že s ňum jezdiš, to ju v tem voziku ceľu vyjarchal (laš.).
- V ý j e z d a, kdo si na každého vyjede, otevře hubu (záp. Mor.).
- V y j í d á k, kdo jiné vyjidá (záp. Mor.).
- V y j i m á k, kdo jiné utiskuje, na mzdě jim utrhuje (val).
- V y k a z i t, Ten úvratník mi snih po každúc vykazi. Tú ovsihu musím vykazit dyby jak. Myši mi kus žita vykaziły. Zub sa mi vykazit (val.).
- V y k o c h a t s e z nemoci, vyžiti (Brno).
- V y k o r á b i t s a: Včilěj sem sa vykorábiła, vydala z peněz (Pomoraví slov.).
- V y k o u ř i t s e, vytratiti se, zmizeti nepozorovánu.
- V y k ř á k a t s e: Přece se z toho vykřákal = vyžil z nemoci (han.).
- V ý k r u ť a, kdo si pyšně vyšlapuje, „se vykručuje“, maje na sobě nový oděv (han).
- V y k š i t komu, vykudlit, vytáhati za vlasy (laš.).
- V y l e ž e t: Snih vyležěl rža.
- V y l i z e k (liznúť), facka (laš.).
- V y l o ž i t koně, z vozu vypráhnouti: Ja vyložim koně a cufnu s vozem (laš.).
- V y ň u ľ a t, Žejdlík borovičky vyňuľal. Onom. výraz pro zvuk způsobený vzduchovými bublinami při pití z láhve (val.).
- V y m a n d ř i t něco na někom = vymámit, herausschwindeln (val.).
- V y m k n o u t i s e, vytratiti se tajně (Jevíčko).
- V y m n o u t: Kráva vymne, dostává vemeno, je stelná.
- V y m š i t, mechem vycpati (val. laš.).
- V ý m y š l o n. výmysloch, kdo si mnoho vymýšlí (laš.).
- V y n á ľ o h a = výloha: Měli sme s tým vynáľohy (val.).

- V y n a m á h a t s e: „Dyť se všecek vynamáháš s tou řečou“, napomínala matka syna, aby tolik nemluvil, že chrapí (Dačicko).
- V y n d a t, s v u n d a t, o d v o u n d a t č. = mor. vydělat, sdělat, oddělat (Jemnicko, Dačicko, Telecko).
- V ý n o s, s p ř e h r š l í o v o c e (Zábřežsko).
- V y o h á ň a t, v y b í t i: Vyoháňal mu opukálem (slov.).
- V ý p a d a: Mně na to vejpada nejní = nejsem toho žádostiv (Jemnice).
- V y p a d a t: Všecek dobytek jim vypadal = vyhynul.
- V y p c h a t, v y p i c h n o u t, v y p á r a t i: Vypchajte mi ten trn z paty.
- V y p a r u c h n í t: Šak nelza nic vyparuchniť = vydělati něco málo namáhavě; intens. slov. párat (val.).
- V y p o h l a v č í t = vypohlavkovat (vých. Mor.).
- V y p l i s k n ů t v a j c e, v y p l i s k l é v a j c e, v e j c e d ř í v e č a s u o d s l e p i c e s n e s e n é, k t e r é n e m á s k o ř e p i n y, n ý b ř ž j e n t l u s t o u b l á n u n a b í l k u (Jicko).
- V y p o ř í z o v a t, p o ř í z e m v y s t r o u h a t i (slov.).
- V y p r á h n o u t: Věpráhlě mně prstě v té vodě (Loštice).
- V ý p r a v a: S něm je hale véprava, to je véprava, t. j. dlouho trvá, než se vypraví (záp. Mor.).
- V y p r á v a t — v y p r á v a t: Vypravál sa na jarmak; — vyprával, že býł na jarmaku (val.).
- V y p r k o t a t = vyplkotat, vybřeptati (val.).
- V y p š k a n ý: Mám ešče starú cibulu, ale už je vypškaná n. vyšuškaná = splasklá, vyschlá. — „Pškat“ se užívá o zvuku, jež vydává praskajícími bublinami vzduchovými kyšící hmota (Přerov).
- V ý ř í d a: 1. vyřízení; 2. kdo vyřizuje: dobrý výřida (laš.).
- V ý r o s t: dospělost: do výrostu děti.
- V y r o v n á v a t s e: Ječmeně se vyrovnávaly (vzrůstem) a dávaly se do květu (slov.).
- V y r y p o v a t, u t i k a t i r y c h l ý m, s v i ž n ý m k r o k e m (val.).
- V ý s a d a: 1. vysazení vinohradu: Víno z výsady = na čtvrtém listě (v. t.) slov. 2. To je nějakej vejsada = pyšný člověk (Dačice).
- V y s a d í t k o n ě, v y p ř á h n o u t i (Dačice).
- V y s e d n ů t s i n a n ě k o h o, v y j e t i: Vysednul si na mňa, že co sem to vyved. Vysed na chlapy, že kerý mu to udělál (val.).

- Vysýsat, vyhlížeti: Veséšal ze dveří (han.).
Výsýsa, kdo vysýsá (han.).
Výskoček, výrostek (han.).
Vysláviť někomu, dostati se na kobytku, napáliti někoho (Jicko).
Výslech: Hajný šel přede dnem na výslech n. na výslechy
n. na kurotvy, t. j. šel vyslechnout, kde se samec ozývá a tím
prozradí, kde se koroptve zdržují (laš.).
Vyslotit se: Až se vyslotí = slota přestane.
Vysmahnout na slunci = vypráhnouti (N. Město).
Výšklebek, posměch: Sousedky na vejšklebky ty koláče ležet
nechaly (Žďár).
Vyšňupat: Věšňôpô každýho schořa = vyslídím (han.).
Vyšodka, besidka (kde se vysedává) laš.
Vysomtat sa na koho, vypeskovati koho (val).
Vystřížiti: Mraz vystřížil rež, vtáhl led ze země do stebia (laš.).
Vysvátkovat se, nabyti se někde ve svátky: Už se doma
vysvátkoval (slov.).
Vyščerbaný zub = vyžraný (Slavkov).
Vyščuhraný: Byla od téj trampoty všeecka vyščuhraná =
vyschlá (val.).
Vyšikovat: Šak on to vyšikuje (syn. vekličkuje): šikovně
vyvede (záp. Mor.).
Vyškériť sa, vysmáti se: Všeckým sa vyškeriľ (val.).
Vyškopiť barana, vyklestiti (val.).
Vyškřaniť sa: Nůž sa vykřaniľ: vylomil z okladiny (Jicko).
Výšlovka, příprež na pomoc, když nemůže vyjeti do kopce
(Dačicko).
Vytáčať súkno z barvy = vytáčeti sukno na válec nad kotlem
s košenilovou barvou zavěšený (val.).
Výtažna, vynášení mrtvoly z domu o pohřebě (Líseň).
Vytát: Snad ňakej ženich do jara vytaje! (Jimramov).
Vytajit se: Šak už vidim, že sa nevytajim, tajným nezůstanu,
tajemství nezachovám (val.).
Výterňa, výterné žito = výtěrky z vozu při svázení obilí
(záp. Mor.).
Výtěry, zrno neb ulámané klasy, které se na poli vytrousí.
Výtka, vícha na poli, hájička (záp. Mor.)
Vytočit: Mosěl to nejak vytočit, aby nás neobrazil, omluviti
a p. (slov.).

- Výtopek: Dostal výtopek, Ausputz (záp. Mor.).
Vytorovat, vystopovati: Vytorovaři zloděja na sypce (laš.).
Výtrasky, podávky, vidly, jimiž se potřásá sláma (Jemnice).
Vytrčít na někoho říť = vypučit.
Vytrhávat se: Panímáma vytrhávat se ze šatů (Žďár).
Výtruba, žvastal, novinkář (záp. Mor.).
Vytvrdnout: Obiřa nebyly eště vytvrdlé ve stěbě (slov.).
Vytyčít se, náhle se objeviti: Kde pak ses tady vytyčil. Třiletý děvčátko vytyčilo se mu před očima. Na jedné se to vytyčilo (záp. Mor.).
Vytrávnělý: pivo = vyvětralé, řepa = šatnavá (záp. Mor.).
Vyvážit, vypáčiti: zloděj vyvážil okno a vlezl do komory (slov.).
Vyvinout si nohu, vytknouti (záp. Mor.).
Vyvratkový, z vyvráceného stromu: To byl peň vyvratkovy (laš.).
Vyvrsknout se: Vyvrskla sem se mu = vydrala (han.).
Výzrada, vyzrazení laš.).
Vyzvaňat: Kade vyzvaňáš toľko = kde se touláš (laš.).
Vyžit = Nemohl z toho vyžit = strávit to (Zlín).
Vyžuchlat, vypleskat = Vyžuchlala jí to.
Vzít se: Chlapeček se mu tam vzal = vysytl; srovn. Kde ses tu vzal? (Zábřežsko). Dyž sem šel do stodoly, vzal se přede mnó veliké černé pes (od Přerova).
Vzít si. Enom si to vezmi! On už dohospodařil = jen si pomysli! Tož si ho vezměte, blázna = podívejte se, jaký to blázen a p.
Vzíték: Včeličky nemají žádný vzítky, nemají kde co vzíti, není květu (záp. Mor.).

Z.

- Zabahnút! Máš, nač sa ti zabáhne (slov. val.).
Zábava, překážka, co někoho někde zabaví (val.).
Zababůlaný, zamotaný: v kožuchu (val.).
Záběžný, kdo rád obíhá, obskakuje jiného, aby mu posloužil, úslužný (val.).
Zabibrať = zababrati: zabibrať se (laš.).
Zabírat: Nota téj písne zabírala víc do tľusta (o nižší tonině) slov.
Zabítek = zabíjení: Dyby byl zabitky pokľuzał = kdyby si byl hleděl zabíjení (o řezníku) laš.

Zábižná (záběžná) děvucha, která všecko hbitě a s chutí dělá (Slezsko).

Zabřinčet: Kameně vyřetěl, okno zabřinčelo a sesypalo se.

Zabřuščet: Zabřušším si trochu v kamnech = zatopím (slov.).

Zabřuděný: To už je v tom plátně zabřuděně = vmazané, vpité (laš.).

Zabudnúť na něco, zapomněti (uh.).

Zabývat: Zabejvá to za mne syn = zastává (záp. Mor.).

Zábyvka, zabavení se (han.).

Zacabuřat se, osopiti se: Ešče se na mně zacabůral (záp. Mor.).

Začalápat se, zatoulati se (Prostějov).

Záče-ete, zárodek: kuřátko, housátko ve vejci, zárodek v léskovém ořechu a p. (N. Město).

Zadechnúť si, trochu si poodpočinouti (val.).

Zadírat = zadírá snihem = mete (Jičko).

Zadina, pozadek, zadní obilí (han.).

Zádovec, pohřeb dítěte, jehož mrtvolu v truhle družky na zádech nesou (Ždánice).

Zadrít si: Ten si zadřel! = Málo pochytil. Na chudáku si málo zadře (Jevíčko).

Zahnat si: Dycky sem si pravil, že si při tom švercování neco zaženu (vydělám). Zaháňá si, jak může (vých. Mor.).

Zahodit se: Rozína by sa s ním nezahodila. t. j. známostí, manželstvím s člověkem nehodným (val.).

Zahradit: S tím moc nezahradíš = mnoho si s tím nepomůžeš. S tím lenochem nemožu nic zahradit (vých. Mor.).

Zahubença-ate, dítě od matky zahubené (val.).

Záchlad, zchlazení (záp. Mor.).

Zachódit: Kde zachódiš? = kam jdeš? (Jicko).

Zachopit někoho doma, zastati (Kyjovsko).

Záchtivec, kdo by rád, co má druhý.

Zachýlit okno, dvěře, přivřítí (Jicko).

Zajíc, kámen z pod ornice vyoraný (Jevíčko).

Zajít: Toho to zajde, a druhého zas ono (nemůže vykonati něco pro jiné zaměstnání). Šaty byly přesnivinou zašlé.

Zajoch, starý zajíc (Brń.).

Zakalitý chléb, který má zákalec (brousek) (laš.).

Zakázat si: Zakázal si u krejčířa nový kabát = objednal (vých. Mor.).

- Z á k l a d:** Koňům se „založí“ seno za žebřík, mají základ (han.).
Z á k l a d n á, oč se dva byli založili, na př. 5 zl. (záp. Mor.).
Z á k l a d n í sláma, která „se zakládá“ (dává za žebř) dobytku v zimě. Zhoď slámě na základ, založ kravám (Litovel).
Z a k l u č i t ý: Do Medřiča ide cesta moc záklučito = má mnoho oklik (Jicko).
- Z á k o v k a** s křiváka = kutí (slov.).
Z a k r á d a t se: Zakrádál se na nás. Děšč se zakrádál, ale minul.
Z a k ř í v a t, poléhati, kránkeln: Pořád zakřívá (Jevičko).
Z a k ř ó p a n é, umazaný (hor.).
Z a k r o s n a t: Zakrosná to moc místa = zabere. Skrosná se to tam všecko = směstná (Kunštát).
- Z a k u k l i t,** šátek pod bradu křížem pak v zadu zavázati (Jevičko).
Z a k ú p e n ý, zmluvený kupcem u prodavače (val.).
Z á l e č n í k, záletník, tanečník při muzice (Prostějov).
Z a l e k n ů t sa, lekem na chvílku být omámen (val.).
Z a l e p i t zajíca, zapleščit, zabiti (val.).
Z á l i b k a = zalíbení: Měl nad tým zálibku (Nov. Město).
Z a l o m i t se do práce, zabrati se s chuti (Jevičko).
Z á l o m k a: Udělali si zálošku, kerý se spáci, že zaplatí 100 zl. druhému = podmínku, sázku (vých. M.).
Z a l o ž i t koho: Založím ta = dopůjčím peněz, kolik ti chybí (vých. M.).
- Z a m a n u l ý** člověk, umíněný (Slavkov).
Z á m e ť — záměta, m., závěj: Tam ležel zameť sněhu. Byly velké záměti (laš.). — Jinde zameť, -eti f.
- Z a m i m l a n ý** = zašišmaný, zamatlaný (Brň.).
Z a m í r a t oči, zamhuřovati, zavírat: Oči se mi zamírajú.
Z á m i s, blato, které se najednou „zamísilo“, rozdělalo na cihly (Jicko).
- Z á m o r a,** zmořený člověk: Chodí jak zámora. Ty zámoro! = zdechlino. Modrý jak zámora.
- Z a m o ř i ť,** umořiti: Zas ju zamořil ten vřid (vřed) laš.
Z a m r a š č e n ý, ubřečený, uplakaný (laš.).
Z a m r a z i t: Malé chlapce i mladé psiky zamrazují: prostrčí je třikráte hlavou kolovou, tím je „zamrazený“, nechytne se ho střelená ani fatá. Ostal jak zamražený.
Z a m r k n ů t, zatmět: Mosel se dobře ponáhlát, aby nezamrkł (vých. M.).

- Zamružit oči, zamhouriti (uh.).
Zamykáč, nůž zamykací, kudla (záp. M.).
Zanecuděný, zanečištěný (N. Město).
Zaneplešený: žito zaneplešené, neplechou (plevelem) zarostlé.
Zápač, zápačí, strana od slunce obrácená, stinná, severní:
Vokna só na zápač; pole na sever obrácené, nebo kam
slunce málo dosvětluje (Jevičko).
Zapamatlivý, zapoměnlivý: hlava zap. (Zábřeh)
Zapadající žena, těhotná (N. Město).
Zápalec, člověk zlobivý (záp. M.).
Zápašek n. -ka, zapálené ovoce peckové, počínající zrátí:
Střešně byly tepru zápašky, tepru se zapařovaly, a už ich
otrhaři (Zlín).
Zápěstky, štycle (val.).
Zápłatka, zaplacení daní, dluhův a p.: Obiře, to je tak na
zapłatku (laš.).
Zapřecit mařika, vraziti mu nůž za pleco místo do malé ko-
mory = nedokonale zabiti (val.).
Zápořé: U Bazařů měři zápořé s chystáním na svadbu =
práci, co dělati (val.).
Zapřavit toporo do sekery a p. (val.).
Zapřodaný, od prodavače kupci zamluvený (val.).
Zarářbat, nakládati, zacházeti: Dosi bude s ním horši zarářbat
než on se mnú (val.).
Zaradit: Jak si kdo mohl zaradit, tak si zaradit = pomoci.
Kdo ešče neco měl, zaradit druhém (Zlín).
Zařinař se, zařezávati se: Vůz se zařiná do blata (laš.).
Zárosty, pl. m.: V prkně z prostředka kmene ode dřeně řezan-
ém bývají léta na plocho, jež se pak, na př. při podlaže,
odštěpují (val.).
Zarostlý, vousatý: Je zarostlý. Zarostál do zezava = měl
zrzavé vousy.
Zarondit: Tu směnku zarondil na úřadě = nechal z neopa-
trnosti tam, nevzal ji s sebou.
Zarousané okno = zarosené (N. Město)
Záruba, ohrada pole (laš.).
Zárybník — v Zárybníku, tak i: Zabrána — v Zabraně
(Měřín); jinde: Zárybničí, Zabraní.

- Zaskočit: Zaskočilo ně pod mostek, když vlitne kousek jídla do průdušnice (val.).
- Zásměť, f., snět v obilí (záp. M.).
- Záspja, mn. záspje (záspjě), závěje sněhové (záp. M.).
- Zastání: Otec má zastání od syna, syn ho zastává v práci (N. Město).
- Zastarat koho, se = starostí nadělati: Jeden (z dětí) mne tak zastará, druhý mne tak zastará. Já se zastarám a celý zavražím = Mám starosti, že nevím kudy kam (laš.).
- Zastat = vystáti, vytrpěti (záp. M.).
- Zastrkadlo, držátko na péra ocelová (val.).
- Zastrkovadlo, závora u dveří (Brň.).
- Zaščerčēt, zaštěrkatī: Uderila sem se do dveří, tak mně zuby zaščerčely (slov.).
- Záščip: Má na něho záščipy = s kopce (N. Město).
- Záškvary, pl. f., paskudy, nezbednosti: Pachoľci vyvaďali na přístkách zaškvary, a čím věc zaškvařili, tym milejši byli (laš.).
- Záškleba, červánky večerní: Na západě je záškleba, budou větry (Telč).
- Zašustit: Krév ju zašustila = zaliła (val.).
- Žáf: Ledva žaje, dýchá (laš.).
- Zátaha: To bylo zátahy, opletaček (Přerov).
- Zatarastit něco nekam, založitī, že potom nesnadno naléztī (záp. Mor.); na Brň. zatarazdit.
- Zatasený: Ma zuby n. škraně zatasene = zafaté, zatisnuté (laš.).
- Zátesek n. zátinek, vrub na kole vytesaný (slov.).
- Zatknout se, zadusiti se (Jemnice).
- Zátopy, doba denní, kdy se v jizbách topí (val.).
- Zátoka, louka, okolo které voda se otáčí (N. Město).
- Zařpať, iter. zatípať = zacpati (laš.).
- Zatrápiti, utrápiti, usužovati: Měla sem taky boľ, myslela sem, že mne to zatrapī (laš.).
- Zatrhovat (v řeči), koktatī (N. Město).
- Zatřisnit: Žaludek se zatřisní = zanečistī (záp. Mor.).
- Zatrmat: Až semkaj mňa zatrmali = zatrmáceli (slov.).
- Zatřnit zahradu, trním ohraditi.
- Zatrúsit, nevědomky kousek hořlaviny upustiti do hořlavé látky.

Zátvora: 1. dřevěná pař na tchoře; 2. posouvací trámec, jimž se v noci uvnitř zapíraly dvěře.

Závaľa, mračno po západě slunce (laš.).

Zavázat na voklisko, na dvě vokliska = na smyčku; opak: na zádrmo (zádrhmo) = na suk (záp. Mor.).

Zavdaný, trknutý, podnapilý (N. Město).

Závírka: Řečovali spolu na závírce, když nevěsta ženicha ke dveřům vyprovodí (vých. Mor.).

Závitek, dřevěná krokev, již se kvádry na lihy připevňují (Jicko).

Závista, závistivec, závistivý člověk (od Bzence); na záp. Mor. závista.

Zavírat na kolo, na tři kola, hamovat vůz (záp. Mor.).

Závlačka n. závlačka, dřevěná závora ve dveřích, otvírá se železnou „klučkou“ (val.)

Závlačka, zavlažení: Pošli pro pivo na závlačku (laš.).

Zavřadnut, trochu provadnouti: seno, utržený list (val.).

Zavalený, zavalitý = tělnatý.

Zavařovat, přeložený kraj přiřívati po ruby (val.).

Zavdaný: Byl trochu zavdaný = podnapilý.

Zavřítý dvůr, jež zavřítí lze; zavřítý, který je zavřen (val.).

Zazobaný, zámožný: Ti jsou zazobani!

Zazolit, ušpiniti: košufu (laš.).

Zažet, zapáliti: stodolu (Záhoří).

Zbáhnout: Zbáhnlo se mu, zachtělo.

Zbařáchat koho, naplašiti, poblázniti (val.).

Zbřo: jemnějšího zbřo = druhu (N. Město).

Zbřo = zbřo: Kaj jaku zbřu posbíre (laš.).

Zbařkat něco, svěsti, smysliti (Jevíčko).

Zbliknout, zahlédnouti: Jenom sem ho zblik (Zábřeh).

Zbřina (zbřinka): Něni ani zbřiny (zbřinky) vody (laš.).

Zborek, steblo (Zábřežsko).

Zbouzet, dováděti (záp. Mor.).

Zbrchat se, zbrchořit se, sebrati se, zotaviti se: Už se trochu zbrchál: po nemoci, po ohni a p. Při pěkné pohodě možná že nekerá réž se zbrchoří (slov.).

Zbříditi se, vzteknoti, zblázniti se (záp. Mor.).

Zbřudit se, seškareděti: Jak sem byla mláda, to sem byla švarna; a včilej sem je stara, to sem se zbřudila (laš.).

Zbůřiti se: Zbůřily se mi hlísty.

- Zbýčít se: 1. vošek, jak se dluho něvyřeže, potom zbyči, t. j. dostane býčí podobu, hlavně velikou hlavu (laš.); 2. o krávkách, když neostanou stelné a zdivočejí (val).
- Zbytečný, nádherný, zbytky, přepych milující: To byli zbyteční lude (laš.).
- Zbytkem: Chváří sa zbytkem = příliš. Vališ jim zbytkem jest, příliš mnoho, že toho nesnědí (Jicko).
- Zbytovat (ê), zjednati, opatřiti si, rozbytovat, rozdati, rozmarniti (Jevičko).
- Zbývať sa, přiti se: Ale co sa budeš zbývať: Přecěj to vim lepší než ty (val).
- Zbývaľa, kdo se rád zbývá (Jicko).
- Zdáľša, z další vzdálenosti (val).
- Zďasit, zďasený = zděsiti (uh.).
- Zdědit: Na tem moc nezdědí = nezíská (Loštice).
- Zdechľa -afa, malé a slabé neb hubené dobytče: Kupuje takove zdechľa. Kusek masa z takeho zdechľafa (laš.).
- Zdechľák, lenoch (val).
- Zdechľovať, lenošiti: Včil enem zdechľuje (val).
- Zdechnout: Člověk zdechne, včela umře (uh.). Potláčáľ si maličkem tabák, aby mu ve fajce nezdechľo = nevyhaslo (val.). Oheň zdechl pasákům na poli (Jevičko).
- Zděľmo, napozděl (laš.).
- Zděrec, jemnější záboj konopný, jidal se, chutnal jako potlučený mák (han.).
- Zděrygať, zděrovať, ubihati hupkem (val).
- Zdírat maso, häuteln (Zlín).
- Zdohodnót = uhodnouti (Brň.).
- Zdolit něco = zdolati, zmoci: Toho já nezdoľim (Jicko).
- Zdrapák: Dáľ do zdrapáků = do kyt, v nohy, utekl (val.).
- Zdrasnit: Von jenom ho zdrasnil, abê ke mnê nechodil: přemluvil, odradil (Loštice).
- Zdrávnout, ozdravovati: Ode dneška bodeš zdrávnót (Brň.).
- Zdýmit, ukrásti (val.).
- Zdymnúť, utéci: Já bych z takové služby zdymnuľ (Jicko).
- Zedničina, zednická práce: Děľá zedničinu.
- Zéf, odtok z rybníka (Litovel).
- Zegžiť se, zdivočeti: Kočky se mu zegžily (laš.).

- Zel'nica, zelná voda; tak: bařinovica (voda z bařiny), lužovica (z luže), hruškovica (z vařených hrušek), děščovica a p.
- Zerzat, rezavěti: Nůž zazerzal (záp. Mor.).
- Zestrnožit, slátati: Zestrnožil ze stareho novy kabat. Přece to jaksi strnožíme = seženeme (peníze) laš.
- Zešálit sa: Ovca sa nám zešálila = dostala motolicu; sešálená ovca = vrták (val.).
- Zeščípľavět: Seno nevysušené doma zeščípľaví = stane se ščípľavým, ščípľavinou (laš.).
- Zeškohřňat: Zeškohřňal na mlýnku žito, ledajak semlel (Zlín).
- Zetknút: Celú noc sem oka nezetkla = nezamhouřila (val.).
- Zevla, kdo zevluje (záp. Mor.).
- Zezihlava: Nadała mně do zezihlav; val. (?)
- Zežera = dožera, mrzutost: To je hromská zežera s týma děcky (Jicko).
- Zežit, vystáti: Nemožu ho ani zežit Přerov).
- Zežochovať vlnu, vecpati do žochu (val).
- Zgále = okále, oči (potupně) han.
- Zgrblík, zakrnělý človíček (Brů.). Srovn. slov. zgrbnút, zgabnút = zdechnouti.
- Zgrbľoš = zdechľoš, churavec (potupně) laš.
- Zgrnatět, zgrnatělé dřevo, zatuchlé, nahnilé (Jevíčko).
- Zgrýňat (zglýňat n. zblýňat), zpouzeti: Co pořáď kdesi zgrýňáš? (Jicko).
- Zgrýňala, tulák: „Zgrýňalo!“ vítá se kluk, když se vrací z toulky (Jicko).
- Zgrysnout: Haž bodeš mět práznyho nácka, šak te to zgryснеš! = sníš (záp. Mor.).
- Zgýbat, lakotiti nemírně (val.).
- Zgypy: Chodi enem na zgypy = toulá se po besedách (laš.).
- Zgypat = chodit na zgypy. Uzgypaný, kdo chodí na zgypy.
- Zháňat: vole, lišej, boule a p. se zháňá = léčením odstraňuje (vých. Mor.).
- Zháuka, prikopka na přič cesty, již se svádí voda (Jicko).
- Zhebnút n. zgebnút, zhynouti, umřiti: Ozef zhebnút. Pořáď zhebá = umírá neumíraje (opovrřlivě) val.
- Zhečmat, někam něco všelijak vtěsnati, vtlačiti (záp. Mor.).
- Zheknút někoho z čeho, odraditi (vých. Mor.).
- Zhlavec, poduška.

Zhňusit něco, zmačkat, zcuchati.

Zhobárat, hovořiti (Záhoří).

Zhonky, pl. m., co se sežene věječkou s čistého obilí; utřené klásky a p.

Zhořeklé máslo, ranzig (Telč).

Zhnanět, zteřeti: Plátno zhranělo.

Zhrdlít: To je chápavec, chce všecko sám zhrdlít = podělati (laš.).

Zhřivanica, kořalka vařená s cukrem a skořicí (val.).

Zhrúbška, Corpulenz, tloušťka: Prasa do zhrubšky porostlo (laš.).

Zhůnka, toulka (Jicko).

Zhůra = Ten nemože nic dat, bo nemá teho na zhuru = nazbyt (laš.).

Zchybit = pochybiti. Zchybil sem, zchybil! (laš.).

Zhuvěřelý, zborťený = dřevo (Jevičko).

Ziglať, naziglať, natřiti, namazati, (ve smyslu hrubším) Jicko.

Zingra, jiskra, která vzejde uhozením něčím tvrdým o kámen, na př. když kůň zavadí podkovou (Zingnut = uderiti něčím tvrdým) vých. Mor.

Zinkat, bít něčím tvrdým (záp. Mor.).

Zípat, zeti: pes, vůl, drůbež zípe v horko (vých. Mor.).

Zivnút = zgrbnút: Dybys býl rači zivnút = umřel (opovrživě) Jicko.

Zíždat = Břeh zíždá = sjíždí, urývá se (Zlín).

Zjadrnět: 1. nepřech. = jadrným se státi: obilí, dobytek a p. 2. přech. jadrným učiniti: kůň už slábl, a trochu ovsu ho zjadrnělo (Zlín).

Zjava = Nekeři na zjavu to pravili = zjevně (val.).

Zjíždět: kde pořád zjíždíš? zháníš, se touláš (záp. Mor.).

Zkomzit, zkaziti = De co zkomzil (val.).

Zkřibovatět, rozpustiti odnože; když moc prší, obilí zkřibovatí (val.).

Zkřivat, zmřzati, státi na zimě: Co tó bôdete zkřivat, poďte radš do seknice! (Jevičko).

Zkrnubět, ztyřeti, ztroudněti: dřevo, zrno, v zemi za sucha zkrnubí (laš.).

Zlitý = Šcep byl zlitý jabkama = měl mnoho jablek. Až zlito jí bylo = hruška měla mnoho ovoce (záp. Mor.).

Zloceř, zlá, nezdárná dcera (Orlová, laš.). Srovn. zlosyn.

Zlombidlo, kolohnát.

Zlostit se = zlobiti se (laš.).

Zlomec, zlomený strom (záp. Mor.).

Zlomit: Aby nebylo ani po mém (prodavačově, který chce 30 kr.) ani po vašem (kupujícím, který dává 20 kr.), zlomíme to: dejte 25 kr. (Zlín).

Zluskovatět, ztrudovatěti: Kadlátka zluskovatí (Zábřežsko).

Zlý, děravý: hrnec, kabát, bota a p. (vých. Mor.).

Zmáhat: Nemože zmáhat platu, daní a p. (vých. Mor.). Zmáhá mne to = přemáhá.

Zmálit se: Voda v říce se zmáčila = jest jí méně.

Zmárniť někoho, se světa sprovoditi (val.).

Zmaškrtit se: Jídlo se zmaškrtí, zprotiví (Jimramov.).

Zmateřelé obilí, ztrouchnivělé (Čas. Mus. Ol. 1890 str. 162).
Srovn. Uvedl to na matěru = zkazil to.

Zmatickovaný: opilý „na matěru“.

Zmehnůt sa, zmizeti v mihu, objeviti se a mžikem zmizeti (val.).

Zmést: jak by zmétl = zrovna takový: Starý je lakomý, a mladý jak by zmétl (vých. Mor.).

Zmetek, panchart.

Zmigať-nout, prchatí (han.).

Zmina = zmínka: vo zajících nebylo ani zmina (záp. Mor.).

Zmírať = umíratí: Dyby zmírala, tož tam nepůjdu (val.).

Zmískovatět: Jabka zmískovatěly, sflekovatěla, začala na některých místech hñiti (Ždánice).

Zmistovatět: Dež sem hōviděla hada, celá sem zmistovatěla (záp. Mor.).

Zmizvat: Budem jest, až to zmizvá = zmizi, bude po tom (Třebíč).

Zmotat se: Nemůžeme se na nic zmotat = zmoci. Už se zmotat na krávu.

Zmrak: Hneď na zmraku z rána padal sníh (slov. val.).

Zmrkánka: Na zmrkánce, na večěrku, k večeru (Zlín).

Zmusit někoho, donutiti: „Musíš tam jít!“ „To bych se na to podíval, kdo mne zmusí.“

Zmuškovatět: Hrach zmuškovatěť = dali se do něho mušky (flousi) val.

- Z m ý v a ť, utíkati: Ten zmývá! Zajíc zmývá.
Z n á ě e n ý: Přiběhl všecek značeně, uřícený, sotva dechu po-
padaje (Jevíčko).
Z n a ě k y = znak: Dolů značky ležat (na břichu), hore značky
(na hřbetě) slov.
Z ň a v o t a, petrolej (potupně, že se hned vzňá) záp. Mor.
Z n á t k o: Vo znátko lepší = o poznání, trošku; ani znatynko
= nic (Zábřeh).
Z n e n a d o b y, nenadále (val.).
Z n é s t se: Hvězda (padající) se pěkně zněsla jak nějaký ptáček.
Krahulec se znášá (o letě rovném).
Z n i z n. zmiz: Do znizu = do zniku, do čista: Dyby ně jeho,
tovaryša, byl by ho obrał do znizu (laš.).
Z n o j i m = Znojmo (Brň.).
Z o b a n = zobák (Zábřežsko).
Z o b ě n ý, co se dává drůbeži zobati, pozadní obilí: Měli sme
rež taku zoběnu = bídnou, samý pozadek (laš.).
Z o l i ť sa, matlati se, špiniti se; zořit sa sněhem = brodit
se (val.).
Z o m ě t a t někoho, vybiti někomu (Žďár).
Z o n y, zonce. Pomrvená sláma se přemlátí, aby nezůstaly zony
= zrnka v kláskách (Jevíčko).
Z o r e: užívá se vždy v množn. čísle; jedn. bylo by zora: Staň,
Aničko, hore, už sú bíelé zore (uh.).
Z o r i ť: zori, zoriło = rozbřeďuje, rozbřeskuje se (uh.).
Z p a p r ě e n ý, potrhlý (val.).
Z p a r u š i t něco, zhotoviti, udělati (Jevíčko).
Z p ě z n ō ť (slov. zpiznút), ukrásti, „uzmout“ (Jevíčko).
Z p í r a ě a, kdo se rád zpírá: To je kus zpírály!
Z p i c a t, zkazit, „zfušovat“: Krčciř mně zpical kabát (han.).
Z p í t i t se, zpáčiti se (Třešť).
Z p l a n t a t, zmásti, pokaziti.
Z p o u c h l é (ň) dřevo, nakažené vlhkem (Jevíčko).
Z p ř í k a t se 1. přiti se. On by se pořáď zpříkál, 2. zříkati se
čeho, protiviti se čemu: Nezpříkám se, že tam nepůjdu. Já
se ničeho nezpříkám (vých. Mor.).
Z p s u t, zkaziti (vých. Mor.).
Z p u c h n a t ě t: Po tom deščíku zem trochu zpuchnatí = zkypří
(laš.).

Zmýšlat o někom: Kdo hrál, zmýšlal o druhého = hledě ho obehřát, ošidit. Zmýšlají o tebe = ukládají ti (slov. val.).

Způříť se, zpíratí se, protiviti se (laš.).

Zpustěný: Ta rola je zpustěna hnojem, t. j. dlouho se jí nedostávalo hnoje, proto zpustla (laš.).

Zrázělý, rozpustilý, nekázaný: Ty zrázele zrázělý (val.).

Zřéct se, smluviti se, „slovo si dáti“: Zřekli se, že půjdou spolu do světa.

Zření, žraní v bříše (Třebíč).

Zrůčka, bičístě (Jicko).

Zubatá = smř; zubaté žito = šterbinaté, zubaté slunečko je v zimě, kdy svítí, ale nehřeje.

Zumbidlo = slombidlo, veliký chlap (Brno).

Zumpidlo, třeštidlo, divoch (záp. M.).

Zunět, zníti.

Zvadřit: Co v dědině zvadří, všecko donese (= uslyší). Zas cosi navadřils na mne (= namluvils) Zlín.

Zvandřit: Hoduě toho zvandřil = zkusil na vandře (Zábřezsko).

Zvěděť sa: Šak sa zviš, až ma nebude (Jicko).

Zvelba, paráda: S velikó zvelbó (han.).

Zvelibat se, zotaviti se z nemoci, z neštěstí, ze škody (Jevičko)

Zvěřeci t. hvězda = večernice: Jak zasviti zvěreci, zvěř věcházi na pastvô (Prostějov).

Zvěsítý = zvislý (laš.).

Zvít: Zvěl mak = vzal nohy na ramena (záp. M.).

Zvítřit se: Koně se zvitřelē = splášily. Zvitřel by se = zbláznil (han.).

Zvíždělý, divoký. Je za tým celý zviždělé velmi toho dychtiv. Ty zvižděncu! = divochu (Přerov).

Zvlačisko, příkré, hrboleté pole (val.).

Zvlaščovat se sněćim, děliti na podily a každému zvláště dávati.

Zvoneček, dítě matky stále se držící (Jevičko).

Zvomytat n. zvomejkat: Toho čert zvomytal = to mu čert napiskal, nedal mu dobře dělat (N. Město).

Zvošivat, za uši, za vlasy vytáhat (záp. M.).

Zvrúbit: Všecky hospody zvrúbí, zevrubně projde, ani jedné nevynechá (val.).

Zvrzglé mléko, nákyslé (val.).

Zvymnout: S tím zvymneš! = na tom zbiješ (pořídíš, zbohatneš a p.) Přerov.

Zvýřený, zdivočilý (výr): Je jak zvýřený (val.).

Ž.

Žabant n. žabnál, přezdívka hochům = slota (vých. M.).

Žabí ležky (lžice), škeble říční (laš.), jinde žabí lůzko.

Žákat, louditi, žebroniti (záp. M.).

Žákonit = žádat (záp. M.).

Žandat = mamřit, žebroniti (Třebíč).

Žaplat, dotěrně, neodbytně prositi (val.).

Žbeř = džber (Přerov).

Žblach, žblachy, pomyje, nápoj (opovržlivě = brynda) Jicko.

Žblonit, žvaněti, bláboliti (Jevíčko).

Zblúchat, žbluchotat, dělati: žbluch! žbluch! od mokra: Tak mi v botoch žblúchá (slov.).

Žbluňa, hlupák.

Žďár, hůl drábova (Jevíčko).

Žďercat, drcati (záp. M.).

Ždíbek, drobet (záp. M.).

Ždrcat, drcati (han.).

Ždúrnůt, ždurýcnůt, strčiti do někoho (val.).

Žebráčna, předsň v kostele.

Žebrák 1. zbylý kousek nedožatého obilí na poli, zbylý kousek nedoličené stěny a jiné práce. 2. Slaměný panák v hadry oblečený, který se nese o dožínce s pole do domu hospodářova (Brod).

Žebrany: Vyhoraš sem a mám leda trochu toho žebранеho chleba. Chodi žebranym chlebem = po žebrotě (laš.).

Žebřík: Za žebřík dávat = žvýkati bago.

Ženkla, šparák při noži na dýmku (záp. M.).

Žgamrat = škamrat, louditi, žebroniti (Jevíčko).

Zgavrat, dotěrně prositi, škemrati (val.).

Žíbrat, ožíbrat, hrýzti.

Žibrovat se, ubíratí se (posměšně), jako žibro na fukaře, s boku na bok (han.).

Žicnout, udeřiti: Žicnu tě (zap. M.).

Žid, Ženské líčice stěnu, mají na to pozor, aby nenadělaly „žědu“ = mázů (han.).

Židný, žádoucí, vzácný: Dyby mně pětku dať, jak mi je židny krejcar, já bych toho nějed. Zhniěmu je každý krok židny = těžký (laš.).

Žiglat: Zas žigles na tých husfech? (o nemilém hudci) Jicko.

Žinky (pl. f.), šňůrky pod krkem u košile (St. Hrozenkov).

Žirník: vořeček je dobry žirník a telička je dobra žirnica (laš.).

Žirný dobytek, který dobře žere.

Žitné, ell. t. pečivo: Přines kousek žitného.

Živný člověk, jenž dovede svého živobyті uhájiti; řemeslo, které dobře obživí.

Živý: To není lež, to je živá pravda. Ta peřina byla sám živý lunt (na dobro sedrána).

Živúcat sa, s důrazem se dokladati „živého Boha“ (Jicko).

Žížek, člověk nenasyta, lakomec (laš.).

Žížmo, vzduch dýcháním a výpary lidskými zkažený: Tam je žížmo u tech Čuňků (14 osob v malé jizbě) val.

Žížnivět = žížlivět, řeřavým býti: Uhlí se rozžíznivělo; žížnivé uhlí (Zlín).

Žízvoček (žizmoček): Matě pěkne zeří, su tu šikovne žízvořečky = chomáčky, hlávečky (laš.).

Žlatec, svlačec (zap. M.).

Žlútek: Čekaři sme, až by do pána vrchního vřezl žlútek a byl dobré náděje (Zlín).

Žmat — žmu — požmaný = žmachlat, krčiti (Zlín)

Žmikat = mžikat (han.).

Žmoulat, žvýkati, v hubě něco opálati (N. Město).

Žňavý, řeřavý: uhlí (zap. M.).

Žnivý oběd = dožatá (laš.).

Žouřit se, vadit se: Požóřili se (zap. M.).

Žrna pl, žernov; na žrnech se šrotuje (Jicko).

Žrutný dobytek = žirný (zap. M.), píce žrutná = sporá.

Žudlit: Požudli tú sklénku kopřivama a dobře vypláchni. Než já to požudím! praví bezzubý (Zlín).

Žúchat: Tak to žúčalo! (když se šlo po vlhké louce) Zlín.

Žuchlanec, žvachlanec, žvýkanec.

Žuchlena = žuchla, tlachal.

Žvaňa, kdo žvaní (záp. M.).

Žvančit, žvýkati: Krava mi šatku požvančila (laš.).

Žvanec hroznů, trapez (záp. M.).

Žvaňucha = žvampľaľa, třepihuba, mluvka (Jicko).

Žvápat, tlachati (záp. M.).

Žvápoň, tlachal (záp. M.).

Žíľa, přezdívka člověku neústupnému, svárlivému (val.).

Žímat = ždímat (záp. M.).

Žingľa, veliká, silná jehla, kterou se navlékají šňůrky (Zlín).

Slovník věcný.

II. díl.

XXV. Stavení.

Stavení znamená budovu vůbec, zvláště pak chalupu. „Podte do stavení“ (do jizby), je ve stavení. Na Laších užívají polskoneмеckého slova buduněk. Ústava jest: a) výstavná budova, b) skupina budov téhož hospodáře: Tam je ústavy! — Staveništi říká se: miesto (uh.), sedlisko (slov. han.). Požár na V. Klobucku znamená stavení a dvůr: „Můj požár stojí za 1000 zl.“ — Bytnosť jest byt, bývaní: Má u nich bytnosť až do smrti.“

1. Způsob stavby a stavivo.

Chalupy v horách budují se většinou ze dřeva, „róbenica“ (záp. Mor.). Když se chalupa buduje, položí se na zemi do čtyř úhlů čtyři kameny, „poduhelníky“, na nich sbije se „srub“ z osmi, devíti dřev řádně otesaných, na srub připevní se „podkroevnice“ (silné trámy), do nich ve dlaby vpustí se krovy a svisle, střecha se pobije šindelem. Nejstarší dřevěnice stavěly se z „brlin“ (trámců z kůry neotesaných), pozdější „z dýlí“ (trámcův otesaných). Na Frenštatsku spodní trám srubu slove „průtės“, horní „płatva“. „Podvažovat chalupu“ znamená dolní zhnílé trámy vybrati a nahraditi novými. Skuliny mezi dřevy se „vymšič“ (vycpou mechem).

V kraji nejstarší chalupy byly „tlučénky“ (slov. dol.) n. „sypanice“ (záp. Mor.). Na základ z kamene vyzděný přičinily se mezi kůly desky tak vzdálené od sebe, jak široká měla být zeď; mezi ty desky sypala se hlína a utloukala se v pevnou hmotu, pak se desky posouvaly do délky i do výšky, až zdi dokola náležitých rozměrů nabyly. Na Hané za stara stavívali z „válků“. Hlína se smísila s mrvou, z toho se uválely války, ty pak se kladly v zeď na kamenný spodek. Později teprve nastaly „zděnice“ (val.), kamennice n. murovanice (laš.), z „cihel“ nepálených, kteréž mají rozmanitá jména: vepřovica, kot, kotovica (dol.), sploščka (Brněnsko), pucina (Zábřeh), bandúr (Jicko), trupla (záp. Mor.). Omítka je buď na ostro (s hrubým pískem, „nehlazená“), nebo na hladko.

2. Střecha (dach, laš.).

Vazba (laš. vaďba) je kostra střechy mimo „krytí“ (doch, šindel). Podél na zdi s obou stran spočívají silné trámy, řečené „podkrokevnice“, posednice n. pozednice (záp. M.), plátvy (laš.); podkrokevnice spojeny jsou příčnými trámy, takový trám slove svázka (slov.), vazák, přívazek. V podkrokevnicích zapuštěny jsou krovky (krokva laš., krotev záp. M.) odlabanými čepy. Na vrchu spojeny jsou krovky příčnými trámci „hambálky“, na Valaších též pěkně po domácku „podstupnice“ jmenovanými. Na krovech přibity jsou „laty“ (val. krokévky). — Paža jste místo, kde se scházejí dvě střechy téhož stavení. Šindel na krytí takové paže sesekne se s jedné strany „koso“ (šíkmo) a sluje k osák. Jinde do paže vkládají plechové koryto. — Obzajt val. sluje každý úhel střechy. — Šfemenó (laš.) jest silný trám, upevněný napříč v úhlech krovů nad hambálky na podporu kalenice. —

Nádmětky (sg. nádmětek) jsou trámce k dolním koncům krovů nastavené, na něž se nová řata přibije a tak střecha prodlouží. Na Laších říkají nádmětek prostore mezi zdmi a střechou nad náspou, pobité deskami: „Našel sem ty vajca nad nádmětkem“. — Kalenica jest hřeben střechy; došky na ni se kali (laš. deptaju) v hlíně, aby jí vítr nezdvihal; na Zábřežsku sluje řebeň (= hřebeň). Kalenica došková se „ponáší“ (han.), n. „ukládá“ (slov.) pazděřím a hlinou. — Svisle (pl. tantum) jsou dřevěný štít, jimž se hůra uzavírá; na záp. Moravě

tomu říkají příbedří. — Šindelem se střecha pobíjí, dochem pošívá. — Řada došků na latě přivázaných sluje šár (šář, Zábřežsko). Došky spodního, nejmenšího šáru, zastřihané slovou zástřežky (han.), zástřešniky (N. Město), záklasniky (záp. M.), hlavaté (slov.); došky v rozích, zastřižované na způsob schodků, slovou zárožniky. — Vikýř ve střeše sluje schľop, schľopec (slov. laš.), výlet (val.), věcuch (Ivaňčice). — Kozub jest kulatý výstrček střechy nad svislemi (val.).

3. Podlaha, strop, hůra.

Podlaha, t. j. půda v jizbě, po níž se chodí, bývala původně ubita z hlíny; odtud sluje většinou zem, laš. Iepenica. Prkenná podlaha sluje deščená zem (Vyškovsko), dlážka, deliny (laš. „maju tam vydeřované“). „Mostiť izbu“ (val.) = dávatí podlahu do světnice; mostina = deska v podlaze. — Strop má toto české jméno na záp. Moravě, jinde mu říkají: tľa n. tľo (slov.), podľaha (dol. han.), p o v a ľ (val. laš.). — Příčným trámům ve stropě u Hranic říkají hontiny. V jizbách větších trámy příční podepřeny jsou ještě trámem podélním, jemuž říkají rošt, hřada (val.), respa (laš.). Místo desek za stara na příční trámy kladli tlusté tyče, brliny n. dřenice trhanice, stropnice (záp. Mor.). — Za české „na půdě“ říká se nejvíce „na hůře“; na podlaze (záp. Mor.), na vrchu (laš.), na povale (val.), na stropě (Kunštát), na ponebí (Jihlavsko a Znojensko). — Dvěře nad schody na půdu, jež se vzhůru otvírají, slovou skľop, skľopec.

4. Z á p r a ž í.

Zápraží (Třebíčsko, Jihlavsko, náspa — na naspě (slov. val.), nasp — na naspě (Zábřežsko), náspa — na naspěch (Kyjovsko, Brněnsko), naspě -- na naspách (Jemnicko), záprseň (Novoměstsko), předsínek (val.), pohrádka (laš.), nálepek (uh.).

5 P ř í s t a v k y.

Hanácké chalupy mívaly přede dveřmi ž u d r. Byla to krytá síň dosti prostranná, již se vcházelo ke dveřům domovním. V jedné boční stěně byl obloukovitý otvor poskytující pohledu na ves, pod ním na podezdívce lavečka. V žudře besedovali domácí i sousedé. Jinde říkají žudr (žudro, žundr, žumdr) obyčejnému

výklenku přede dveřmi, kterýž také sluje výstupek, kaplička, žebráčka (slov.). Někde před chalupou bývají schody ke dveřům, nad nimi je dřevěná pavláška, i žundr zvaná (u Sloupu). — V horách na západní Moravě mají přede dveřmi dřevěný barák proti sněhu; na Valaších tomu říkají podstánek n. podstánci. Podsínek jest krytá chodba podél dřevěné chalupy (val. — laš. potinka = podsínka). Přísínek jest přístavek u síňových dveří na dvůr. — „Stál ve vidanku“ = ve dveřích, ve výstupku.

6. Jizba, síň.

Světnici na východní Moravě říkají izba; menší pak (přístěnek) sluje izbětka n. svědnica, na západní Moravě seknic, seknic, sednica. Náizbí (na náizbů) jest prostor prostřed izby (jako „návsí“). Síň sluje na St. Hrozenkové pitvor.

7. Kamna, pec.

V koutě ode dveří k síni stojí kamna, za nimi pec. Tak většinou na Moravě. Laši kamnům říkají pec (masc.), peci pec pekarsky. Jinde peci říkají pekárka (od Přerova k Jičínu), pekarčak (Klimkovice), pekáreň (záp. Mor.). Výklenek nad pecí, dvírkami uzavřený slove pecina n. surdík (han.). U peci jest prohlubeň, aby se do peci pohodlněji dostalo = peklo, peklice (Zábřežsko), pelíska (záp. M.). — Kamna se též jmenují kachle (Příborsko). Vrch kamen, za stara kulatý, slove na záp. Mor. k o p k a: „Postavil talíř na kopku“ (= na kamna.) — Prázdný kousek podezdívky, na níž kamna stojí, slove pícka, podpečí (val), nálepek (Jicko), pelíska (han.), člopek (Brněnsko). — Prostor mezi kamny (kopkou) a stěnou slove zákamní (val.), zápečí (laš.), sklépek (slov.), pekélko (uh.), petýlek (han.) n. petýlko, mezúch (val.), hózky (záp. Mor.). — Otvor do kamen a do peci ze síně slove čelústě n. čelusta (pl. fem., vých. Mor.), čelusno n. čelesno (záp. Mor.). — Nad čelesnem jest díra, již vychází kouř do komína = s o p o u c h, sipouch, copúch, capúch, cipúch.*) — Kotlík v kamnech zasazený slove kamnovec, pecák (laš.), koteľ, měděnc, měďák.

8. Nábytek.

Nábytku říkají nádrabí, nádrabelí (han.), domácí načini (laš.) — zgarby, zgarbí (zvláště starému nábytku). Nejdůležitějším nábytkem jest postel.

*) Rampouch jest otvor do sklepa.

L o ž e sluje: pohrádka, pohradina, ložnica, lože, lůžko, postel a má dvě čela (podl. ohřebľa), v hlavách a v nohách a dvě postrannice. — Peřina na přikrývání jest *duchna* (slov. han.), hrobá peřina (záp. Mor.), peřina (val. laš.), vrchnica (han.); peřina pod hlavu je *zhľavec* slov. val.), *zhľavek* (laš.), *poduška* (podl.), *polšťař*, peřina, malá peřina. — *Stopčena*, *stopčák* je *zhľavec* z pouhých stopek; *šusták* = měch vycpaný listem, mechem, slamou a p., *kravařům* pod hlavu. — *Povlek* jsou cíchy na peřiny. Spodní cícha slove *sovka* (uh.), *sobek* (Jicko), *sypek* (Jihlavsko). *Postlňanka* jest ložní plachta.

L a v y jsou lavice postavené podél kamen a podél stěn s obou stran stola. Za stara zatloukli do země po dvou kolíkách nebo postavili z vepřovic u zdi piliřky, „lápky“ nazvané, položili na ně silnou desku a byla lavice. *Židle* slove *židlica*, *lenoch*, *lenoška*, *lenůšek*, *legátka*, *legátko*, *stolička*, *stołek* (laš.). — *Stoliče* pod nohy Valaši říkají *stołec*, *podnožka*, *Laši ryčľa*. — *Trojboká armáka*, postavená v koutě za stolem pod křížem, v níž se schovávají peníze, spisy a knihy nazývá se *kútnica*, *zákoutníček* (Jihlava). Šaty se zavěšují na *hrabici* (Zábřežsko), *rohatině* (laš.). *Řimsa* (záp. Mor.) jest *polička* v jizbě na stěně, za níž nastrkány jsou lepší mísy a taliře. *Zrcadlu* na záp. M. říkají *řicadlo*, na Zábřežsku *zhlizadlo*.

V síni postavena *police* (súsek, uh.), v jejíž horní polovici srovnáno jest nádobí, někde také malovaná truhla na šatstvo sváteční, kteráž jinde schována jest na komoře nebo na hůře.

XXVI. Dvůr a hospodářské budovy na něm.

Dvůr, místo obyčejně ohrazené, bývá nejčastěji za domem mezi stavením a zahradou. Na Laších prázdnému prostoru před stavením říkají *plac* a *dvoru* v zadu *zadník*, *zadníček* („dveři na plac a na zadník“). Přikrytá *kolna* n. *návratí*, jižto se do dvora vjíždí (podjíždí) slove na Laších *podjezd* (podjízd). Na dvoře stojí *kolňa* (kůlna*). Na Jemnicku *kůlně* s *patrem* říkají *kolník*, bez *patra* *delník* n. *deník*. *Chlévy* bývají na dvoře napříč ke stavení přistaveny: *maštal* pro koně, *kravařňa* n. *chlév* pro hovězí dobytek. O sobě stavají „*chlévce*, *chlívky*, *krmíky*“ pro ušipaně. — *Cárek* (val.) je příhrada ve chlévě pro tele. *Stání*, místo v *maštali*, na němž koně stojí; bývá vyloženo brlinami, pod ním

*) *Kolňa* se stropem slove *bedněná* (han.).

prohlubeň pro moč. Maštal na Hané rozdělena jest na dvě (dvě maštale, každá na čtyři koně), uprostřed je řízeň (řezárna, řízňa, řízňák) n. příkladník, t. j. přehrazené místo v maštali, kde se řeže sečka a pacholek spává; matak (han.), mišník (Zábřežsko) na míšení sečky a ovsu. Ovčinci na Vsacku říkají cá bik; pastovník (laš.) je ohrazené místo u chalupy pro svině. Kurníku na západní Moravě říkají koplín (kuplník), dřevěnému holubníku na Novoměstsku koc Listník je kryté místo u chalupy, kde se lesní list na stelivo chová.

XXVII. Stodola.

Budova, do níž se sklizeň sváží, sluje stodola, mlatevňa, mlat. Na Moravě stodoly jsou buď zdýlní nebo příční. Stodola zdýlní (nejčastěji na Podluží a sousedním Slovensku) má vrata z předu a ze zadu ve svislích; na nízkých zídkách spočívá široká střecha. Má dvě paže (přístodůlky, perny), nebo čtyři štvrtě (v každém boku po dvou).

Stodola příční (obyčejná) má: *α*) dva přístodůlky (sg. přístodůlek, slov. val. laš.), přístodůlka (sg. přístodůlko, Zábřežsko), *β*) dvě stodoly (dol., pomor. Kyjovsko, Kloboucko, han.), *γ*) dva párníky (Brněnsko, Třebíčsko) n. párně (sg. páreň, Telecko), *δ*) dvě štvrtky (Brněnsko. Jicko), *ε*) dva sušeky (laš.), *ζ*) dvě humenice (Opavsko). Místo, na němž se mlátí, sluje *α*) mlat, *β*) mlatisko (Strážnice), *γ*) humno (val. laš.). Přístodůlky od mlátu ohrazují *α*) stranice (slov.), *β*) oplota (han. záp. M.), voplotně (sg. voploteň, Brněnsko), oplotky, (sg. oplotek, záp. M.), *γ*) sruby neboli srúbení (slov.), *δ*) humenice n. humeniska (laš.). V obojím srúbení uprostřed upevněn je trám, „puntový sloup“, jenž podpírá *α*) patra (laš., záp. M. ěatra), *β*) lešení (val. uh.). Vrata jsou dvoje, přední a zadní, otáčejí se v dolním prahu na čepch, zdírkou železnou obitých, běhůny zvaných; horní prah jmenuje se heľmo (nadvrátí), v něm otáčí se čep dřevěný. K větším stodolám přistavena jest po boku jednoho přístodůlku pľevňa (plevník, podpažník, špaléta, přístodůlek) na plevy a ohrabky. Zboží (obilí) ukládá se do přístodůlků v brstvu a na patra. Náčini mlaticí: 1. hrabě *α*) řídké (= posádní), *β*) husté; 2. říčice a to *α*) ohrabečnica (na osívání ohrabků, laš. ohrabčanka, ohrabčok), *β*) hrachová, *γ*) stoklasná, *δ*) kúkoľná, *ε*) prachová (laš. pľetak, hustá říčica). — Říčica skládá se

z „lubu“ a „plátenka“ (pleteného dna). Dvě části lubu spojuje lykový „vrkoč“, plátenko s lubem. „zešívka“ lyková. — 3. ohra-
bečný koš, 4. vějačka (široká, hluboká lopata), 5. smrděnka
(smítěnka), již se obilí „zháňá“ (od zbylých po viti plev čistí),
6. Cep skládá se z hůlky a z cepu, na obou na konci je kožený
ohlavek, kteréžto ohlavky spojeny jsou svorcem. Ohlavky přivá-
zány jsou švihy (tenkými řemeny) v zábradky n. zářezy (vruby).
Na Valaších a Laších ohlavku, kterýž tam je z dubového dřeva,
říkají kapica.

Na mlatě obilí nejprve se klasnuje; snopy se postaví
vzhůru klásím a bije se do nich hůlkami od cepů nebo zvlášt-
ními hůlkami březovými, „oklepůvkami“. Někde klasnují takto
jenom obilí, které „nepúščí“, jinde pšenici, ječmeň a oves na
stojaté, žito (réž) na ležaté. Výkon tento v jiných krajinách
má jiná jména; říká se též: ošlahovat, šibat, vokolkovat. Potom
se snopy rozloží kolem po mlatě a stranují se, obrátí a
stranují zase. Snopy takto ostranované slovou stránky, strano-
viny. Jinde říkají: oklepovat — oklípy, oklepávat — oklepiny,
otírat — otěrky. Někde žito, když se pozoklepuje, „mrská se“
ještě „mrskačkami“ (hůlkami). Posléze snopy se rozvážou a
rozhrabou, a tak se prostře (nastele, rozestele, rozdělá, natáhne)
na sázku (sađu, sádku, prostírku, posad laš.) a mlátí se (roz-
mlacuje, přemlacuje) od posáda na levo, pak se vytrípá.
Dlouhá sláma sváže se v otépy (oklípy, oklepiny), pomrvená
se ještě „přemlátí“, aby neostaly „kožuchy“ (zrno v plevách)
a sváže pak v mhaténky (mňaténky, mětyňky, matenky,
mrvénky, otépy, zavianky (laš.), drobníčky). — Obrásky (po-
vřísla) jsou dvouzblůvá n. trojzblůvá (dvoustebelní, třístebelní). —
Ohrabky (rozdrtené klásky a p.) osejí se na ohrabečnici a
vyspou do koše ohrabečního. Obilí „posádníma hrabama“ shrne
se na hromadu buď v pravém koutě, zadním neb uprostřed mlatu
Hromadě té říká se většinou posád (laš. vašek). Někde mají
uprostřed mlatu nebo v koutě prkennou „bódku“ n. „zhrůák“.
Na Podluží házejí obilí do „komůrky“, kryté to uličky v jedné
„stodole“ (přístodůlku). Když je posád dosti veliký, nastane
vítka (na větších statecích sbírka). Obilí se vějačkou proti
větru háže, pak smrděnkou (smuděnkou) zháňá (t. j. všeliká
neplecha s něho smítá), potom „se odejme“ zadek (pozadek,
zadní), a předeč (přední) „se cídí“ na říčicích po pořádku,

jak svrchu vytčeny byly, počnouc od koukolnice. Co přes říčice přepadne slove „podříčičné“ (chudé zrní, semýško všeliké; to je drůberí); na říčici zůstávají „zhonky“ (klásky a j.), dostávají se též drůberí).

Nyní se již větším dílem mlátí strojem, a obilí vymláčené se vyvívá (fukaruje, žibruje) na zvláštním stroji, kterýž slove fukar, fukač, opalač, valach, byk (laš.), burdak (laš.). Na Opavsku se „drutuje“ na „drutě“.

XXVIII. Zahrada, ploty.

Zahrada (n. zehrada), tím jménem vůbec známá, jmenuje se též humno (slov. dol.) a sad (han. záp. M. laš.). Ovocný sad na poli slove ščepnica. Pole slivami (švestkami) posázené na Laších slove slivník. Je-li zahrádka před domem, ulička ke dveřům domovním mezi oběma ploty sluje dolník n. fortňa. Na Hané bývaly zahrady obyčejně ohrazeny plotem z vrbového proutí. Do každého kolu v plotě na vrchu zatloukli dva kolíky, jeden v pravo, druhý v levo nahnutý (∨); mezi ty kolíky nakladli a připletli trní tak, že se plot na hoře podobal trnovému věnci, jemuž říkali trzub. Přes takový plot s trzubem nebylo snadno přelézti do zahrady.

Jinde bývá plot šprlový (= šprfení); skládá-li se ze šprlů (latek), hontový z hontů (větších lat, při vrchu proutím spletených, slov.), stržňový z dubových draček, ze „stržně“ (val.), dřínkový z jedlových dřínek (plochých polenec), mezi kůly zpošika položených (val.), krkoškový z hůlek (val.), týnkový z týnek (latek, záp. M.). — Srub (dol.) je desková ohrada dvoru = parkan. — Meslo (val. han.) n. hrazba (záp. M.) je „šraňk“ okolo luk nebo trávníků (sloupce, na nich přibité laty, po jedné nebo po dvou) — Cedron n. lící (dol.) je „živý plot“. Socha je sloup v plotě, val. a han. též somíneč. Přílazeč jest lavečka přes plot prostrčená, kolíky podepřená, kudy se přelézá. — Hlók (han.), místo v zahradě, kde se voda stéká. Chładečník (laš.), chładenčica (val.), besídka v zahradě. — Humenec je společný oběma sousedům průchod a průbon mezi jejich zahradami oplotěnými.

XXIX. Vinohrad.

Aby nebylo k vinohradu od cesty přímého přístupu, jest jeho kraj posázen brambory, zelím a p. Takový záhonek jmenuje

se sádek. Brázda (chodníček) mezi svým a „ludským“ (cizím) vinohradem sluje růna; bok růny sluje odrůnek. Fréd (frejd) je meze u vinohradu. Řady rév slovou grefty. Hlavička jest podzemní peň, z něhož pruty vinné révy vyrůstají. Zelený takový prut, z hlavičky vypuklý jmenuje se cún, až zdřevění, jest rývém. Úponky na rývě slovou rúčky n. ocásky. Vrší jsou vršky vinné révy (stínat vrší). Prchlák jest hrozen, s něhož květ oprchává a jen někde některé zrno zasedne.

Vinohrad se z jara napřed kope, potom okopává, posléze kopčí. První kopače říkají postnica (posnica), protože se koná v půst. Po druhé kopače (okopávce) vinohrad se „vysmítá“, t. j. „výpřivky“ (větvičky za listky vypučelé) se zulamují. Smítka znamená α) smítání, β) vysmítané výpřivky; směťáč je dělník, který práci tu koná. Vinohrad se podvazuje, t. j. révy se uvazují ke kolkům. Po vinobraní se „kolí smýká“, t. j. vytahuje z vinohradu. Když víno dozrává, vinohrady se „zatýčí“, jsou zatýčeny: hotař (hlídač) uváže na vysokou tyč jablka a zeliny na znamení, že se do vinohradů nesmí.

Druhy rév, jež se v moravských vinohradech nejčastěji pěstují, jsou asi tyto: budinka (bílá, drobná zrnka), cinifádl, časladór = časladóra = třasladór = čáslavský rýv (žluté hrozny), greneš (černý, muškatele podobný), heblín (popelavý jako podběl, lupení krabaté, málo rozstříhované), hrašina (Riessling), husí čapa = kočičí ocas = podbělák = šedík, šedíček (má list podbělavý, víno kyselkavé, je nesný, „když uslyší bednářa, změkne honem“), klenica černá (velké hrozny, modravé, višňové barvy, „neráda vyzrá“), kozí cecek (obřídný, má velká, podlouhlá zrna), lampart červený, lipka (někde = rézlink, jinde = lampart), medoun (kaštanové barvy, sladký, málo nese), muškateř, pádeřský, petrželák (žluté, rozstříhované listy, drobné jak petrožel, víc hrozny vidět než lupení), pihorňa (nese hrubé hrozny vinaté, později zaměká) = pivorňa, reguřka = rekuřka (bílá i černá, drobné hrozny, málo vyzraje, nosí dost), ryzlink = řezlík, rohál, ryvořka zelená, salvon, skořina (černá, skoro dozrává), šerina (řídkavá, velká zrna), šryk (hrubý peň, sází se okolo domův a stodol, má velké, bílé hrozny) = grúb, tokaj, topol (veliký peň, listy má bělavé, velmi rozstříhované, veliké dlouhé hrozny,

valovočec (černo zelený, řídkavý), valvoš, vavřínský, co na Vavřince zrá), zanechor (má žluté hrozny; „Nechory“ jméno vinohradu v Prusánkách), zelviš (něm. Krachgutedel).

Menší a větší dobrotu hroznů stanoví toto pořekadlo: „Budinky do putynky, muškatele do kabele, grúby do huby.“

Tresti jsou mláto vinné, na němž se červené víno nechává několik dní, aby nabylo černé barvy.

Vodnar n. grúf (něm. Treberwein): mláto se dá do sudu, nalije se vody, a když „řízne“ (kyše), pije se. — Ryšavé víno = něm. Schiller. Víno vláškovatí, zvláškovatělo: houstne, jako masné po něm plove; čistí se metlou.

XXX. Len, konopě, zeli.

1. Len se trhá na jány (jána, kolik jedna ženská najednou zastoupne). Vytrhaný len se rosí nebo močí. Potom se drhne (odrhuje, vodorhluje) z hlávek (pálek) na drhlenách (drhlen, drhleň, drhle pl.) a suší v pazderně. Třetí den přijdou tlukači a tlukou len, a třelky ho trou na trdicích (mědlicích, mňadlicích) a potírají na potírkách. Zpotíraný len se ochlôje na ochlě, na vochli vyčeše (hachluje na hachli) a pačísá na pačisce (česáku). Na ochlovniskô (han.) se sedí. Ve Slezsku a na Valších hachli říkají ščeť. Výčesky slovou pačisky, vochličky. Třelka vždy dvě hrsti (koťátka) lnu váže v žemličku; 20 žemliček je šuta (Telč), jinde 30 žemliček kloub.

Na Zlinsku hrst lnu nebo konopí sluje žemenka; 10–12 žemenek u věnec spletených je kocúr; na Hané 30 ženiček je kloub. Na Žďársku lněnému kloubu říkají obláč.

Kolovrátku na předení říká se také: kolovratnica (kolorvatnica, Zlín), gajc (Zábřežsko), přeslica (u Znojma; přeslici tam říkají kužel).

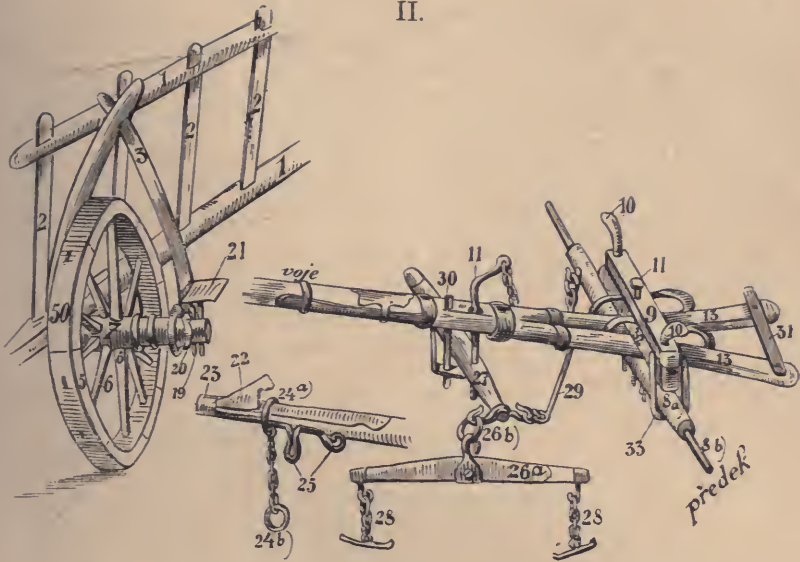
Přaslének — přaslínek, tradlínek (Čejč) je kroužek, který přadlena nastrkuje na vřeteno, aby se lépe v ruce točilo.

Třepálka (val.) je hůl, kterou se koudel přetřepává, když se má „navířat“ n. „nadívat“.

Potáček je napředené vřeteno.

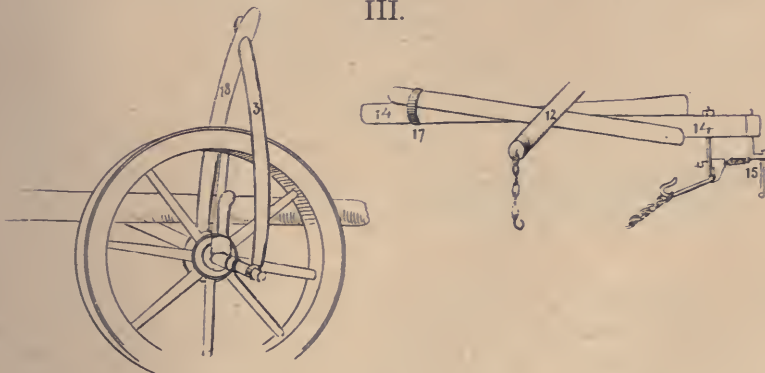
Baba říkají na Zábřežsku pozadnímu, vytrousenému lnu; bere se na „smrt“ (vystrojení „smrti“ na smrtnou neděli).

II.

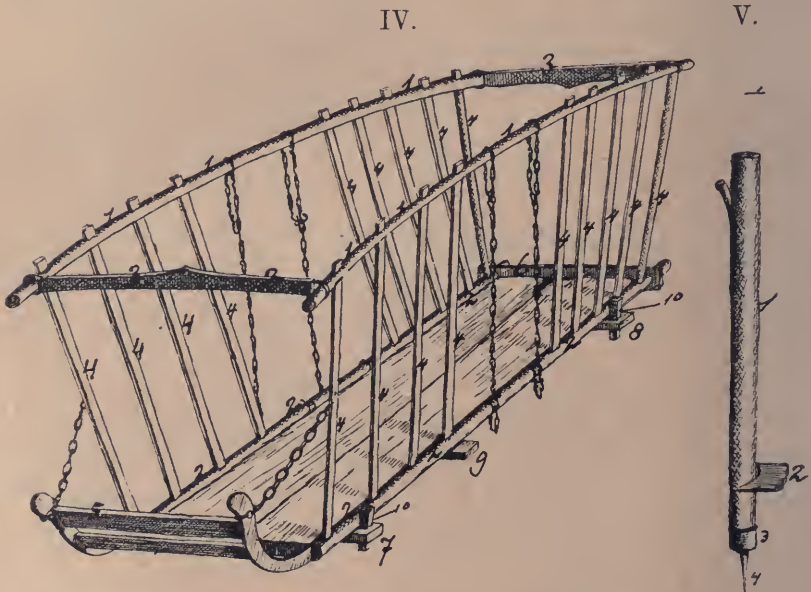
1^a) (I. II.) vrchní rýfa, gryfa (Brněnsko), gréřina (Zlín), žrd (Kyjov), 1^b) (I. II.) spodní rýfa atd - 2. (I. II.) meč, mečík,

III.

šinka (Slezsko). — 3. (I. II. III.) lušňa, lišeň (záp. M.). — 4. (I.) rozpěrák, rozpon (Zlín), glam (val.). — 5. (I. II.) hůkot; loukotě v kolo spojené slovou obklad n. oklad. — 6. (I. II.) špica. — 7. (I. II.) hlava. — 8^a) (II) násad, podstavek (Třebíč). — 8^b) (II) osa, os (slov.), oš (laš.), náprava. Konec nápravy z „hlavy“ trěcí na Zábřezsku slove sražek: „Chětal se sražkama v ōvözô“.

V sražku je zastrčen hřeb „zákolník“ zvaný; je-li široký, se střeškou, slove „záblatník“ n. záblatnica (laš.). — 9. (II.) obrtel, voplín (Třebíč). Zadek vozu nemá „obrtla“; snice jsou mezi násadem (laš. spodní podložkou) a podušnicou (laš. vrchní podložkou). — 10 (II) klaničky, palečky (Třebíč). — 11. (II.) svorník, svořeň (gen. svořeňa), srdeň f. (záp. M.), váhovec. — 12. (III.) podkladek, pachole (Zlín) = příční deštěce přibitá na spodních gréfních, aby se spodek vozu neprohýbal. Na větším voze jsou dvě pacholata. — 13. (II.) ramena, snice (Zlín). Zadní snice slovou rozsochy (Zlín) n. žídlo (val.), nazvané tak od rozpoltě-

ného jazyka hadího, jemuž se říká „žídlo“ = žihadlo. — 14. (III.) rozvora. Konec rozvory vzađu vyčínávající slove ocas, ocásek, otrč. Před tímto koncem zastrčen jest v rozvoře svořeň, řečený „závozník“. — 15. (III.) šlajfa, šrub (Zlín). — 16^a) (I.) klátky. — 16^b) (I.) pracky. — 17. (III.) svěrák, svěračka (Zlín), renk (Brň.). — 18. (III.) klanica. — 3. + 18. rozsoší (han.). — 19. (I. II.) lónek, záosek (Zlín), zákolník (han.). — 20. (II.) oko, žabka, podluška (val.), aby kolo nevypadlo, kdyby se lušňa zlomila. — 21. (II.) záblatník, víšek (Brněnsko). — 22. formánek, káčerek horní (Zlín). — 23. (II.) zděřka, zdirka. —

24^a) (II.) kruh, 24^b) (II.) držák, zdržák, zdržjak (St. Hrozenkov), nášik (laš.). — 25. (II.) zděř, káčerek dolní (Zlín). — 26^a) (II.) brdce, brdco (val.), brdečko (Zlín), rozporka (záp. M.). 26^b) (II.) prelík. — 27. (II.) váhovisko, vážišče (záp. M.). 26. + 27. váha, — 28. (II.) roubliček, vrúblík (Zlín). — 29. (II.) táhlo, tahounek. 30 (II.) svorníček. — 31. (I. II.) podýžďa, podyčť (Třebíč), podlíštka (Brněnsko), podýma (St. Hrozenkov).*) — 32 (II.) poduščica, stolička. — 33. (II.) pás, tradlina (Zlín), trolinky (laš.) = železné pásy. — 34. (I.) žabka. — 35. (I.) oko.

Fasuňk n. fasuněk. (IV.)

1. vrchní gréřina atd. 2. spodní gréřina atd. 3. rozpon. 4. meč, šínka. 5. deregľa (Zlín), kozlík, keřník n. keřňa (val.), přiřradek (proutěný, Břeclava), kočírka (Vsetín), šejtrok (záp. M.). 6. cigánka (Zlín), barbora. 7. obrtel. 8. násad, stolička. 9. pachole. 10. křanička.

Na předku i na zadku „podvázání“ (řetěz) přitahuje gréřiny k snicám nebo k rozvoře.

Na Valaších „gréřy“ (= fasuněk) skládají se ze čtyř vřlín (1. 2.), jež jsou spojeny rozpináky (3. Ve vřlínách jsou dešťky (4.), pruty (železné) a řetaze.

„Spustit boky“ u vozu, t. j. řetízky boční uprostřed fasuňku, aby se mohlo více naložiti. Vyduťté boky na voze obilím naloženém slovou beřchy (Jicko).

Naložená řůra (senem a p.) „přiláčí“ se silným dřevem na zděl přes řůru položeným. Dřevu tomu říká se pauz, púz, póz, póza, pavuz, pavuza, pabuza, pabza. V zadu přitahuje se pauz provazem od gréřiny ke gréřině napjatým, kterémužto provazu se říká: pauzník, póżník atd, táhlo, poutahlo (slov.); v předu napjata jest napřič „řana“ (provaz) nebo řetaz.

Haluzí, desky a p. na voze naložené přitahuje se závitkem (úvitkem), t. j. silnou řerdí (vzpruřinou).

Když se vozí hnuř, nastrčí se do obrťla (v předu) a do poduščice (v zadu) místo křaniček křanice (mnohem vyšší), o ně se opírají desky bočnice, na spodku leží deska spodnica. Oběma bočnicím říká se hnojnice. Vozí-li se hlína, štěrk a p., zastrčí se v předu i v zadu mezi bočnice „čeřo“ (deska příční).

*) Na uh. Slovensku podojma = přička pod ojem.

Vezou-li se osoby ve voze žebřinovém, je k němu s boku přivázáno bidlo „longa, longoš“ řečené, aby se po něm pohodlněji mohlo vylézt na vůz.

Žebřiny jsou delší a nižší uež fasuňk a mají venkocem i v prostředku meče (laš. ščebľe). Vozí se v nich obilí.

Malým žebřinám na Brněnsku říkají rechtiny.

Žebřinovému vozu říká se také kopňák, protože se na něm svážeji kopy obilní.

Voznica (vozní plachta) rozepne se přes „oblouky“, jež jsou zastrčeny v železných „žabkách“ nebo-li „haspách“, na vrchních gréfinách přibitých.

Lušňa (V.)

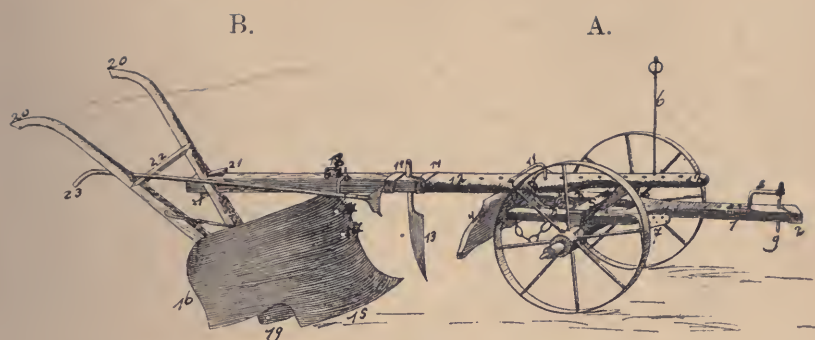
1. Lušnisko (část dřevěná o sobě), lušňa celek nebo 3+4,
2. Záblatník. 3. Zdiřka. 4. Čep.

Na uherském pomezí (Starý Hrozenkov) lušni říkají levča.

Čep mají toliko dvě zadní lušně; přední mají dole „oko“ (železný kruh), jímž se navlekou na osu (v. 3. II.). Při těchto lušňách třeba záoska (v. 19. II.), kdežto při zadních jeho místo zastupuje „čep“. Zadní lušni říká se na Valaších „záľušek“. Přední lušňu na Frenštatsku nazývají „podsošinou“, oko „obľapkem“. Zadní lušňa připevněna jest k fasuňku „bičikem“. Je to tenká, pružná tyč, zadrhnutá na vrchní gréfině řetězem, dole k lušni přitáhnutá „šparníkem“ (železným kroužkem). Na ose jsou dvě díry. Přední lušňa navleče se okem mezi ně; do díry za lušnou strčí se „žabka“, aby se lušňa ke kolu netlačila, do díry před lušňu strčí se záosek n. záblatník, aby se lušňa s osy nevysmekla. Zadní lušňa strčí se čepem do přední díry, v zadní jest žabka.

Brzdou na voze bývalo kus dřeva, s předu s koncem na horu zvýšeným, s dlabem uprostřed, do něhož se vpustilo kolo, když bylo třeba „hemovat“. Uvázána byla hůžvou (provazem, řetězem) na rozvoře. Říkalo se jí: pes (Brněnsko), fena (han.), kocour (záp. Mor.), sviňa (vých. Mor.), škrheľ (Rožnov). Řetězu, kterým se kolo zaváže místo brzdy, říká se: zaháňka (N. Město), svěra nebo ľancůch (Zlín).

2. Pluh.

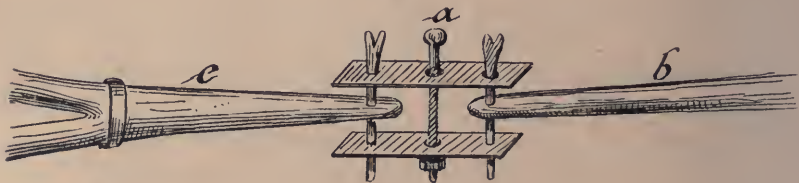

A) Plužné kolečka, kořca (val. laš.), vuzek (laš.) 1) klůčik, kľučovisko (laš.), vodič (dol.), drabica (Brněnsko) — ojko plužních koleček, s předu opásáno zdiřkou 2), železným páskem, aby nepukalo. V zadu rozestupuje se ojko ve dvě ramena, „snice“ n. „sničky“ 3), 3', jež na přič spojuje podyždka, podýma (St. Hrozenkov) 4). K ose (nápravce) připevněno jest ojko příčným dřevem, jež jest přepásáno železnými pasy (tradlinkami) Příční toto dřevo 5) nazývá se: násadek (Zlín), náhlavek (val.), zhlavík (han.), slavík (záp. Mor.), poduška (laš.). V násadku upevněn železný prut s dvěma oky na vrchu, jimiž se provlékají opraty, slove pohůnek, pohonič 6), oka se jmenují bryle. Na starém pluhu býval dřevěný „dědek“. V pravo na ojku v zadu přibita jest železná deska s dírkami, řečená nahaňák (Zlín), nahaňáč (dol.), nahánka (han.) 7), do dírek se zastrkuje železná klika; zarážka (laš.), zapinadlo (slov.), čímž se dává pluhu směr od záhona nebo do záhona. Váhovisko pro koně připíná se ke kľučíku s předu: strčí se do tlamky 8), děrami v tľamce, ve váhovisku a kľučíku prostrčí se dlouhý železný hřeb 9). Tľamka (Zlín) slove jinde: kľamka (St. Hrozenkov), pašček (laš.), stolička (dol.); hřebu 9) říká se: svořeň (slov. val.), svorník (laš.), srdeň (záp. Mor.), lónek (han.). Pluh připíná se ke kolečkám takto: zřidel navleče se do železného kruhu 10), jenž slove: hůžev (St. Hrozenkov), hůžva (val. slov.), hůžba (dol.), haľža (laš.) a zatkne železným hákem 11), jemuž se říká: kokotek (val. slov.), kohoutek (Jicko), přetěkl (han.), potykač (záp. Mor.), potykeľ a pomykač (laš.), poverák (St. Hrozenkov). Čím dále ku předu na zřideli kokotek se zatkne, tím hlouběji pluh oře.

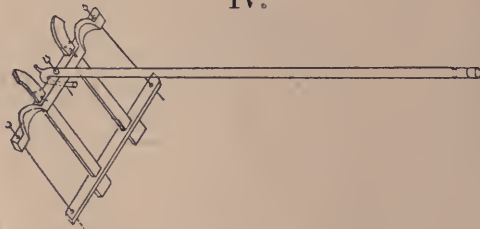
B) Pluh upevněn jest na hřídeli 12), jemuž jinak říkají: plůžisko (laš.), hradzjel (St. Hrozenkov). Uprostřed v hřídeli zaraženo jest krojidlo 13) jinak nazývané: krajadlo (záp. Mor.), číslo (Jicko), krůj (laš.). V díře hřídelní upevněno jest krojidlo klínem, jemuž říkají „pašklín“, s obou stran krojidla hřidel přepásán jest zdičkami 14) 14). Rocháč (ruchadlo) 15), jehož zadní část slove křídlem 16), připevněn jest šrouby 17) na slupici 18), nahore ve zřídeli, na spodku ve splaze zadlabané. Slupice slove jinak: srubica (val.), snubica (laš.), stupica (St. Hrozenkov), slubica (záp. Mor.). Část splazu pod rocháčem viditelná 19) slove patka. Rukověti pluhu 20) slovou: kľače, gľače (slov. val.), kľače (han.), nohy, ručky (laš.), priemky (St. Hrozenkov). Levá kľač slove val. „dřabovka“, v ní jest hřidel zadlabán a klíny, tak řečenými podklačníky 21) zaražen; pravé kľači říká se přínoska. Obě kľače spojeny jsou příčkou (laš.) 22), kteréž se jinak říká: prut (slov.), rozpinák (val), spinka (dol.), spružlák (St. Hrozenkov).

Na oškrabování bláta s rocháče jest otká 23), botka (záp. Mor.), jejíž dřevěná rukojeť slove otčisko n. otisko.

III.

IV.

Zapřáhnou-li se koně do pluhu, připne se váhovisko k oji plůžných koleček, jak nahore pověděno. Pro voly je zvláštní správa Váhu tu zastupují „křpadla“, val. skřipadla (III). Jest to dvě deštiček spojených „kořkem“ a) uprostřed zastrčeným.

Na konci „kolku“ jsou „zábradky, jimiž přiléhá k dešticím. S předu i v zadu v dešticích jsou dírky proti sobě. V zadu zastrčí se do nich „svořeném“ ojko plužných koleček c), s předu „kluka“ b). Kluka má na konci tlamu, t. j. konec její jest pod spod ohnutý (vlastní klika), do ní se vstrčí jařma a zastrčí uprostřed dlouhým svořením, krky volů zastrčí se na koncích jařem „jehlicemi“ (IV.).

Koně jsou zapřaženy: sedlový „na poca“, náruční „na ruca“; třetí jest „opratní“.

Nejede-li se na pole s vozem, veze se pluh na „vlákoch“ (vláky pl. m.). Ve Slezsku vlákům říkají smyky. „Zavlákovat pluh“ = dáti na vláky.

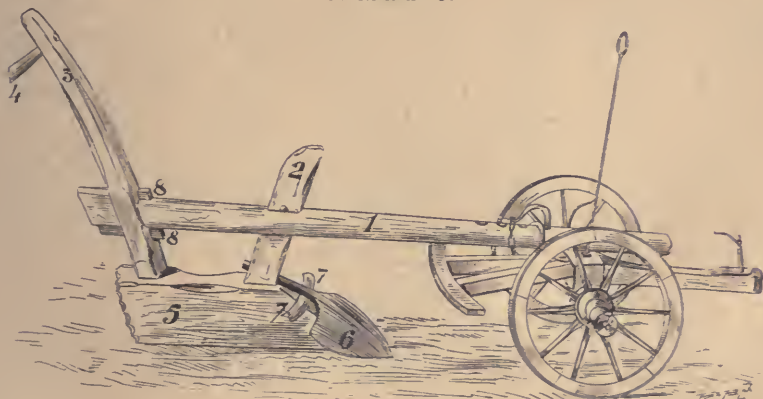
Na východní Moravě starý pluh byl všecek ze dřeva, jenom radlice a krojidlo byly železné. Klače i se splazem byly samorostlé, z jednoho kusu. Pluhu takovému říkali „hřadák“, na rozdíl od „dřabáku“, jehož klače byly ve splazu zadlabané.

Ruchadlu říká se na vých. Mor. rocháč, na Brněnsku ruchan.

Radličák n. veřták na Zábřežsku jest pluh o dvou radlicích. Plevák (= pleják) ve Slezsku jest pluh na pletí řepy.

Rušáky n. rušlány (Cultivator), nástroj, na němž jsou řadami železné „patky“, jimiž se poškrabuje povrch půdy.

3. Radlo.

1. hřidel, 2. slubica n. přední sloupek, 3. socha n. zadní sloupek, 4. ručka n. rukovítka, 5. radlo, 6. náradník, 7. rozhony.

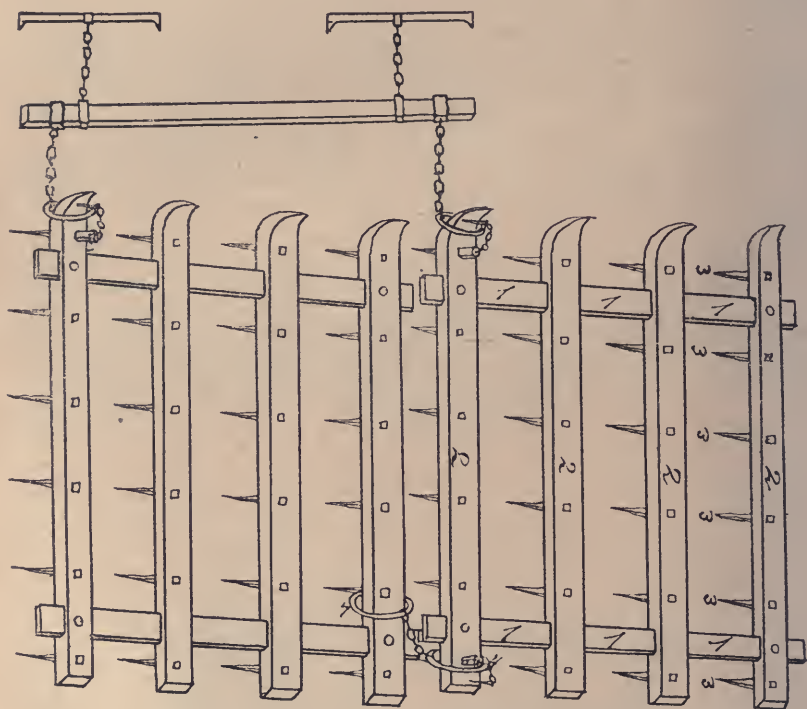
8. klíny, jimiž se hřídel níž nebo výše stavi. — Radlem na záp. Mor. se přeorává, brambory vyorávají a p.

Českému „kolečku“ říká se: kolečka n. kořca (u Hranic), táčky n. táčka (pl.: na táčkoch) val. slov., kotouč (záp. Mor.), korbica (u Pernštýna).

Trakař se jmenuje: tragač (val. slov.), dragar (Zábřežsko), tragař (val.).

Taliga je valašský vozík o dvou kolech, na němž rozvázejí žebře, lopaty a p. po světě.

4. Brány.

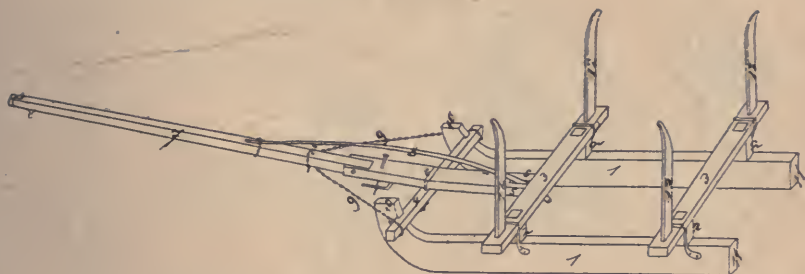

1. Desky (Zlín), meče n. mečíky (han.), průvlačky (záp. M.).

2. Podbranky, paprsky (dol.), svlaky (záp. Mor.), počtem 3—6, v nich branné zuby (3).

Vláčí se třemi branami, jež jsou spojeny třepelami (4), t. j. železnými oblouky (Jicko).

5. Saně.

1. dvě sanice, v nich (2) čtyři pístiky = čepy = hnátky (val.). Pístiky jsou zadlabány ve dvou násadách (3), na nich spočívajících. S předu na nosích sanic jest příčka (4) strmohlavec n. stemohlavec (Zlín) řečená. Uprostřed předního násadu zavrtány jsou snice (5), ke strmohlavci na vrchu „zdičkou“ (6), t. j. železným pásem připevněné. Ve snice zastrčeno jest oje (7). Mezi snice pod přední násad prostrčí se spružina (8), t. j. habrová tyč a uváže k oji, aby se oje drželo vzhůru. Od strmohlavce k oji přivázány jsou dvě lany (9), dříve houžvy nebo provazy, nyní řetězy.

Konec sanice, spředu ohnutý (10) slove nos = křivka, křivica (val.) = klač; zadním koncům (11) říká se šarapatky: „Stoupni si na šarapatky“. Někde bývá přes ně příčka = patky: „Chyť sa na patky“.

Saně se brzdí „svlakem“, t. j. chvojím vzadu přivázaným (val.), nebo silným řetězem, pod saně podvázaným, jemuž „kocour“ říkají.

Pro osoby postaví se na saně mezi čtyři klanice (12) košina n. korba = kárník (Slezsko), karéta (Jicko).

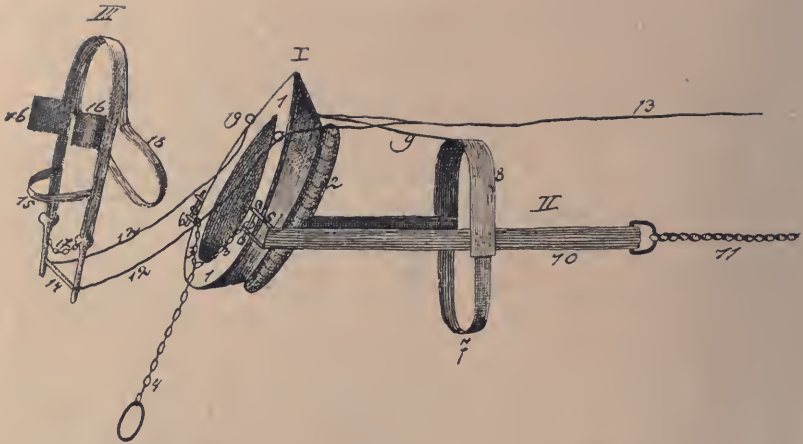
Pěší saně, jež táhne člověk, slovou pašáky, samotížky.

Klaky = klačary (laš.) jsou krátké saňky.

6. Stroj na koně.

I. Chomout. II. Řemení. III. Ohlav n. ohlávka.

1. Klač (han.), klačěče (Zlín, dřevěné okrají). — 2. podklad (plátěný, s krají koženými), navleče se o sobě koňovi na krk, aby ho chomout netlačil = poduška. — 3. podprsník (řetízek nebo řemen). — 4. držák n. nášik. — 5. hašpa, kruh. — 6. závlačka. — 7. podpinka. — 8. svrsec, zvršina (Zlín).

— 9. nádebří (Zlín), spinka, pohřbetník se šlahounem, který se za chomout zapíná. — 10. pobočník, pobočák. — 11. prostranek, ostranek. — 12. stihle, sťahle (slov.) — 13. oprata. — 14. udidlo, caňk, zubno (Zlín). — 15. náhubek. — 16. náočnik, záklopa. — 17. řetázek. — 18. štrupľa, podpínka pod bradu (Zlín). — 19. kroužka, gróžka (han.). —

7. Hrabica.

1. kosisko, 2. rúčka, 3. kosa, 4. patka, 5. motyčka, 6. zákovka, 7. šlpec (sloupec), zhlavík, (záp. M.) 7. + 8. bránka, 9. rožence, prsty (záp. Mor.), 10. putiny (dráty, jimiž jsou rožence přivázány k bránce), struny (záp. M.).

Motyčka jest železné kutí na konci sloupce, má podobu motyky, týlec jest vbit v konec sloupce a motyčka zšíří dvou prstů visí pod pravým úhlem dolů.

Patka jest konec kosa pod pravým úhlem sehnutý, podobný motyčce.

Zákovka jest železný kroužek (zdiřka), jenž spojuje kosu s hrabicí takto: zákovka navleče se svrchu na kosisko a podvleče za motyčku, jež se octne při kosisku s levé (vnitřní) strany. S pravé (vnější) strany kosiska zastrčí se kosa patkou tolikéž do zákovky a k ní přirazí se ještě klín, aby vše dobře drželo. Kosa zastrčena jest souběžně s roženci pod pravým úhlem k sloupci.

Vedle hrabice vyskytuje se novější dobou kopač, t. j. plátno natažené na oblúku.

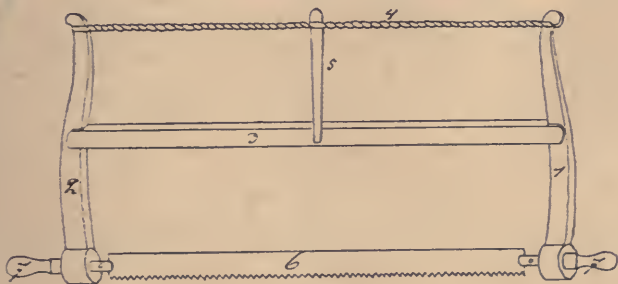
Na západní Moravě hrabici říkají „úhrabica“, jí se „hasákuje“ (kosí).

Na kutí kosy jest „kůň“, stolička o třech nohách, v níž v předu zaražena jest „babka“, „babčica“, „nákovka“ (kovadlinka), na ní se kosa klepe zvláštním kladívkem, řečeným „klepáč“.

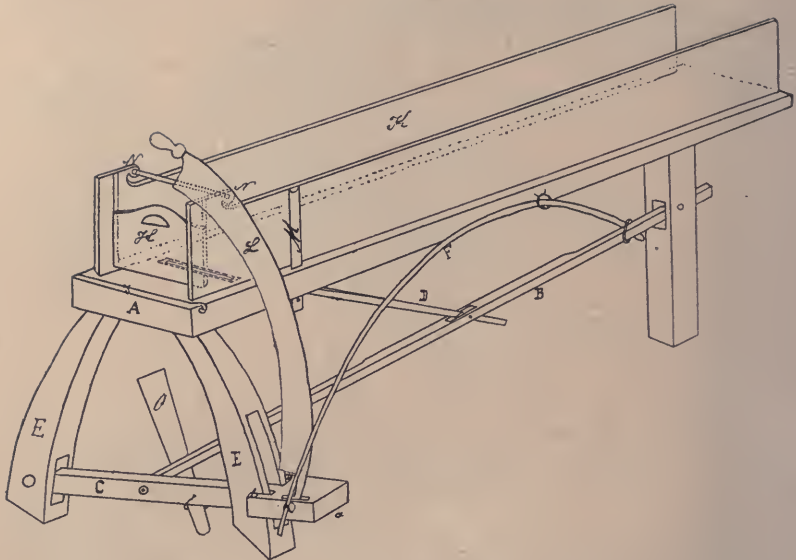
Na broušení kosy jest „brúsek“, řečený též: kamének, kamýšek, bramor, osla, osélka (val. laš.). Brousek má sekáč v dřevěné nádobce s vodou za pás zastrčené, kteréžto se říká: krbík (Zlín), krblík (laš.), krbek (Třebíč), kíbík (val.), kržek (uh.).

S. Pilka.

1. 2. šráky, 3. příčka, 4. šňůra, 5. šlahúnek, 6. pilka, 7. rúčka.

9. Stolice řezací.

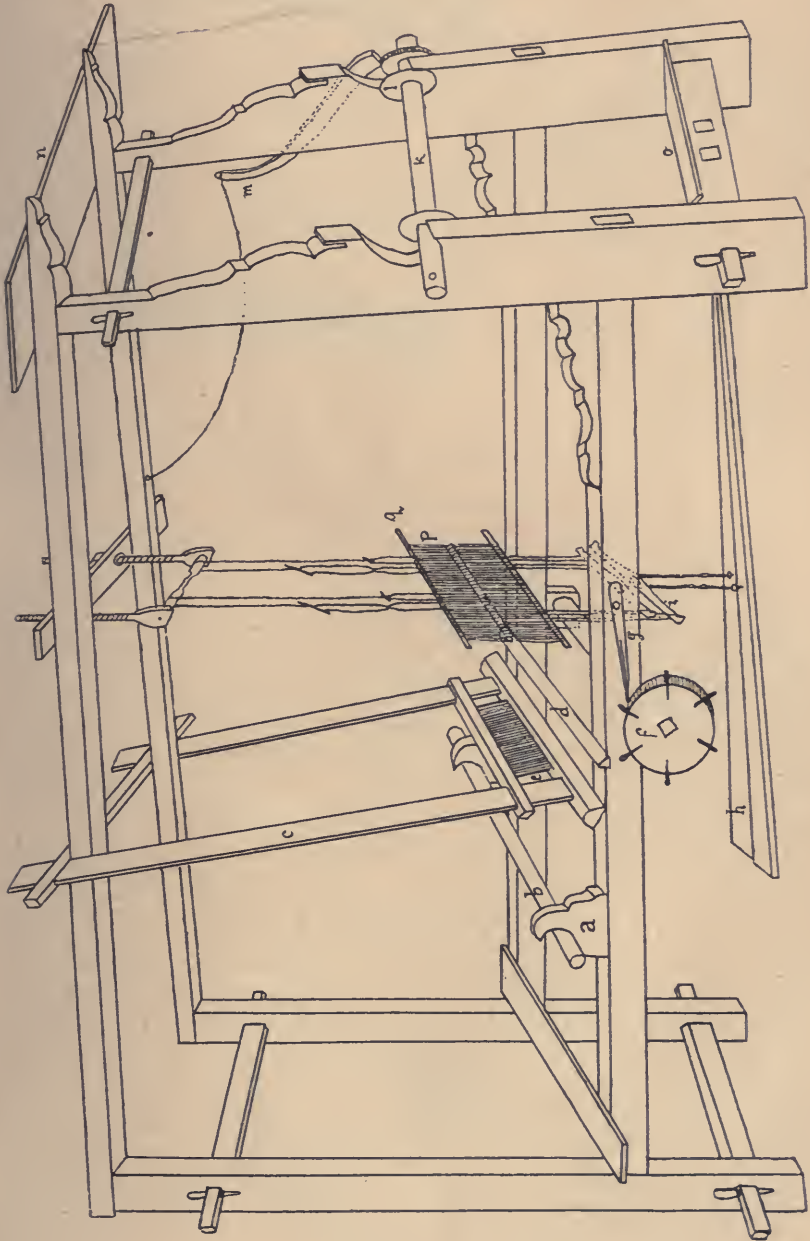

Prostor K) ohraničený spodní fošnou (silnou deskou) a dvěma bočními deskami, do něhož se klade sláma na řezání sečky, sluje koryto. Přední část koryta po příčku M) nazývá se hlava, její zakroucené konce N N), slovou uši. S předu hlavy v járkách, v obou bočních deskách vydlabaných zastrčena jest pohyblivá deštice H), příkladka zvaná. Pod ní dostává se pod kosíř L) slámy, kolik právě třeba a zároveň chráněna jí ruka, by se nedostala pod kosíř. Konec spodní fošny obit jest železkem J), po němž kosíř chodí. Předním (křivým) nohám E E) říká se křiviny. V čepě levé křiviny a v širokém dlabě pravé pohybuje se vzhůru dolů strmo hlavec C) kterýž zhlavím a) ven trčí a zároveň pravou křivinu dvěma ušima b, b) objímá. Šlape-li se na podnožku O), pohybuje se strmo hlavec s kosířem i se zřídelem B) vzhůru dolů. Tím uvozuje se v pohyb také podavačka D), ve zřídeli upevněná, která lopatkou na konci se spolu v dlab ve fošni vrážejíc, slámu ku předu pod kosíř postrkuje. Spružina F) (hrabová tyč), na háku ve fošni zavěšená, zdvihá celou spodní pohyblivou část vzhůru.

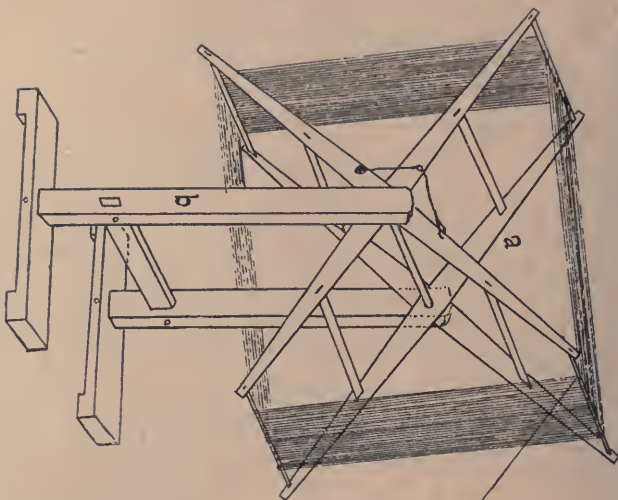
XXXII. Tkalcovský stav.

a) káčery, b) stavidlo (prsník), c) bidlo, d) svorka, e) paprstek, f) vratidlo, g) žaba (psík), h) podnožky, i) brdečka,

k) návoj, l) taliře, m) barbora, n) paľata, p) pružec, p) brdo,
q) šince.

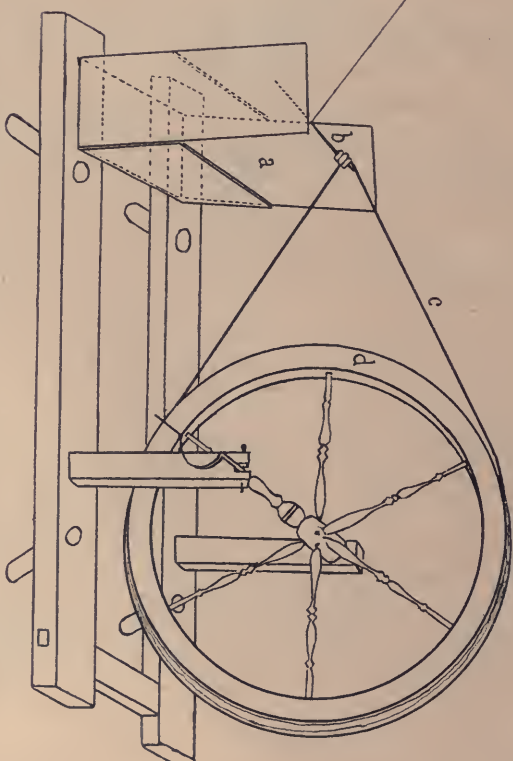

Svijáky.

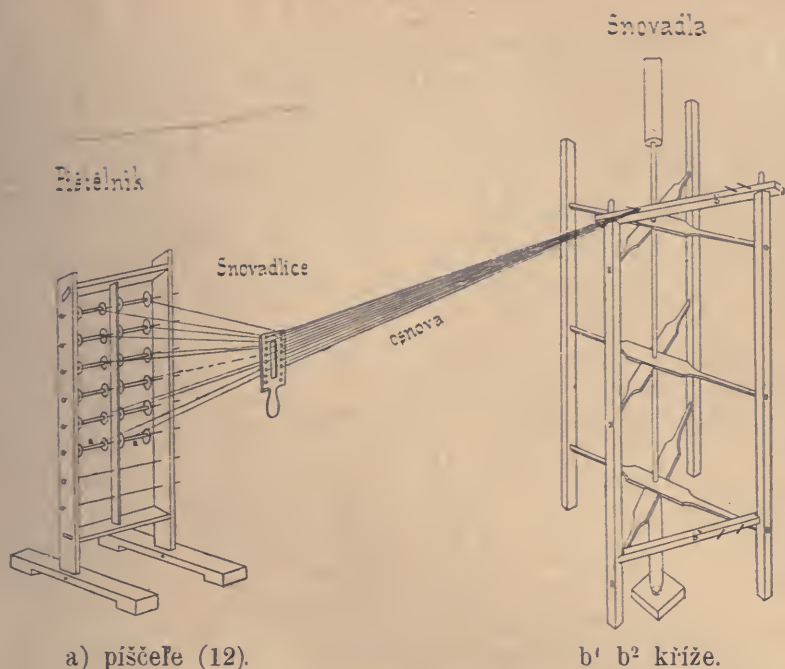

a) svijáky, b) stojan.

Kružec.

a) přitrhák (na cívky), b) vřeteno, c) struna, d) kolo.

XXXIII. Rodina.

Rodina znamená obyčejně vzdálenější příbuzenstvo: strýce, tety, bratrance, švakry, kmotry atd.: „Sú spolu z rodiny“, „zme trochu do rodiny“. Téhož významu je přízeň, přátelina (laš.) a svojina, s tím však rozdílem, že „rodina“ má více význam abstraktní, „přízeň“ a „přátelina“ konkrétní: „Všecka přízeň se sešla“. „Až se sejde na pohřeb přátelina“. „Zme svoji“ = jsme příbuzní. — Přítel jest druh, kamarád, přítel příbuzný. — „Naši sú nemocní“, „našich není doma“, rodičové = hospodář nebo hospodyň, „kde sú vaši?“

„Jož má plod“ = dítě (Tišňov). V Konici je dítě „malinký“, rubě „větší, 2—3leté“. Na Zábřežsku jest robě dítě vůbec. Chasňa (-ate), chásňa, chasník na Valaších jest dítě obojího pohlaví. Na Zlinsku chasník znamená hoch 14—20letého, jinde čeledína. Chasa jest svobodný mladý lid obojího pohlaví: „Hospodáři choďa na ranní, chasa na hrubú“; zvláště lid služební, v panském dvoře. — Na Karlovicích dítěti říkají také děrbek. Blížnata (val.), blížnata (laš.), společnata (han.) jsou dvojčata. Jedinák = jediný syn. Pastorka a pastorkyňu

znají jenom na Valaších; jinde jim říkají nevlastní syn, nevlastní dcera. — Chovanec, chovanica jsou děti chudších příbuzných neb i cizí sirotky, jež bezdětní hospodáři za vlastní vychovávají a potom své živnosti jako dětem vlastním postupují. Jména svého takoví chovanci nemění. — Ormankář*) jest v Bojkovicích a místy na Hané žák ze školy vyšlý. Ohnaš na Zlinsku znamená jako chasník hochu 14—20letého, jen že ve smyslu hrubším; na Val. Kloboucku takovým říkají kamas, jinde na Valaších lokmes.

Hoši známi jsou jenom na záp. Moravě, jinde jim říkají chlápce, na Laších synci: „Či su to synci“, „kaj iděte, synci“. Jinde užívá se toho slova v tom smysle jen v čísle jednotném: „Či je to synek?“ zvláště tvarem zdrobněným: „Či si, synečku?“ — Ogar na Valaších, Hranicku, Jicku, Záhoří Lipenském a ve Frenštátě, ogara (pl. ogaré), ogarec, ogařisko na Zlinsku, Vyšovsku a Val. Kloboucku znamená chlapce vůbec: „Ogaré, počme tam“, „kde zas běhá ten náš ogara?“ Jinde je to slovo buď zcela neznámo, nebo jest nadávkou, jako na př. v Příboře. — Čeledín na Místecku jest chlapec od 14 let, na Hradištsku chasník svobodný; „naša čeled“ = naše chasa.

Pacholek na Podluží je čestný název svobodného chasníka: „Jaký si to pacholek, keď sa ho bójíš?“ Jinde slovo to znamená čeledína od tažného dobytka, ať domácího syna, ať služebného.

Šohaj, šuhaj je hezký, pěkně rostlý chlapík.

Chlap na vých. Moravě nemá do sebe nižádné příhany; každý dospělý mužský jest chlapem. „Naši chlapi sú v lesi“, praví hospodyň o svém muži, dospělých synech a dospělém pacholku. Na Laších jest chlop tolik co manžel: „Muj chlop je na polu“, „chlop mi umřul“, „to je její chlop“; chlopek = mužiček. Chlap ve Slezsku jest nadávkou.

Cérka na Zlinsku a na Valaších jest děvče vůbec, i dospělejší: „Cérky, počme na trávu“, „naše cérky pasú“. Jinde říkají děvča (-ate), děvče (han. záp. Mor.), děvčica. Děvucha (děbucha val.) jest odrostlejší děvče. Dívka je služebná, děvčeka je slovem lichotným: „Či si, děvčeko?“ (= děvčátko**).

*) Z lat. hora manca, poněvadž mu hodiny do školního vzdělání chybují nahrazovati bylo opakovací hodinou nedělní.

**) Cera na Přerovsku je po výtce dcera z gruntu: „Což, tá to može dělať, dyž je cera“. „A to proto, že je cera, tancovala do večera“. (Píseň z Lísňě).

Roba (slov. val. han.) je každá dospělá ženská, svobodná i vdaná: „Naše roby sú na poři“, praví hospodář o své ženě, dospělých dcerách a o dívce služebné. Mnohem širšího významu je slovo to na Laších. Kdežto se ho na východní Moravě jen o třetí osobě užívá, oslovuje se jím na Laších také osoba druhá: „Robo, zazpivej písničku“, pravila v Ostravici souseda sousedě. Jinde na Moravě by ji buď oslovila křestným jménem, nebo by jí řekla „sestro“. Mimo to značí roba na Laších manželku, jako chlop manželza: „Poslechni roby, hybaj z robu“ pravila v Petřoldě hospodská opilému muži, pro něhož si přišla žena do hospody. „To je jeho roba“, „už mam druhu robu“. „Velebny pane, Vy stě tu nebyli, dyž moja roba umřela“ (Opavsko). Na západní Moravě je slovo roba docela neznámo.

Také baba na Laších znamená vdanou ženskou vůbec a manželku zvláště beze vší příhany: „My baby rady si zavdamy“. „Byly zme tam edem samy baby“. „Moja baba idě“. „Ma doma svoju babu“.

Svobodný muž na Podluží slove s l o b o d ň á k, ženatý muž á k.

O sobě manželé říkají (mimo Lachy): můj, moja; můj starý, moja stará*) a oslovují se: taťku — matko, tato — mamó (slov., val.), pantáto — panimámó (Žďár), hospodařu — hospodyňo (laš.),

Rodičům děti říkají: tato — mamó (Pomoraví, Zábřežsko, záp. Slezsko), táto — mámo — mami (záp. M.), tatičku — maměnko (zl. slov. val.), tatičku — mamičko (dol., Podluží), tatínku — mamičko (záp. Mor.), tatičku — mamufko (Laši mor.), tatičku — matičko (han., Opavsko). „Otcove mi umřeli“, laš. (= rodiče). Tyto názvy jsou všude ustáleny. Na Slovensku na př. jen maličké děti rodičům říkají tato — mamó, řeklo-li by tak odrostlejší dítě, pokládalo by se to za mazlení. Kde říkají tatiček, tam tatínek zní „po pansku“. Na Jemnicku přistěhovalý soused, jemuz děti po dřívějším zvyku říkali „tatínku“ místo tamějšího „táto“, podržel jméno „tatínek“ za posměšnou přezdívku.

Dědu a bábě se říká: staříček — stařenka (Zlinsko, Vsacko, laš.), stařeček a stařenka (dol., Pomoraví, han., záp. Mor.), stareček — starenka (uh.), starý tata — stará mama (Laužot), dědáček — babička (Kloboucko val., Brodsko), dědáček — báběnka (Zálesí, Brumov), dědíček — babička (porůznu), dědóšek —

*) „Naši staří“ jsou předkové: „Naši staří vykládávali“.

babička (Brněnsko), dědóšek — bábicka (Třebíčsko, Žďársko), dědoušek — bába (Jemnicko), dída — bába (Bohdíkov), dědek — babka (u Litovle a Zábřežsko*). — Dědovi na záp. Moravě říkají také dóda (Výmyslice) n. douda. Na Valaších děda znamená „staříčkova otce“ (praděda). V Blatnici i jinde, kde děda jmenují dědákem a bábicku baběnkou, jest stařeček pradědem, stařenka prabábou. Na Strážnicku strynka znamená prabábu.

Slova vnuk a vnučka znějí většinou „vňuk, vňučka“.

Bratře a sestro znamenají také tolik, co kamaráde, kamarádko: „Poďme tam, bratrové“ oslovují se kamarádi, v sing. obyčejně „kamaráde, bratře!“ „Sestro miřá“ oslovují se přítelkyně.

Vlášník (vlastenec) a vlašnica jsou druzí bratrance (han. záp. Mor.), na Zálesí jim říkají bratránata, na Jihlavsku sestřínata, na Žďársku střínata. — Pobratránčca na Rožnovsku je syn otcova nebo matčina bratrance.

Strýc a tetka, obyč. strýček a tetička znamená většinou bratra a sestru otcovu i matčinu. „Strýčku a tetičko“ říkají děti každému hospodáři a hospodyně v dědině. Valaši říkají strýček a stryná. Laši stryk a tětka. Jinde je strýček otcův bratr, jeho žena slove stryná (Pomoraví, Podl. uh.), matčin bratr slove ujec (uječek), jeho žena ujčina (ujčina, ujčenska); tetička jest otcova nebo matčina sestra. Také na sev. Moravě hōjec, hōjček znamená matčina bratra. — Tetěč na Valaších znamená manželka tetčina. — Strněnka na Pomoraví jest otcova švakrová, strnička na Val. tetička bratranceva.

Tchán, tchyně mezi lidem mor. není nikde známo; na Zlinsku, na Hané i j. říká se jim „tatičku, maměnko“, na Podluží „svadební tata, svadební mama“ nebo „svat (svatík) a svatka“, oba slovy „svaté“, svatové; toto také známo na Val., na St. Hrozenkově „sváko“ = tchán. V písni z Velké (Bart. II. č. 454.) „Tam ňa, Bože, tam ňa, de bych byla sama, de by ně cvegruša nerozkazovala“, cvegruša znamená tchyni. Na záp. Moravě (Meziříčsko, Třebíčsko) tchán a tchyně slovy „pantatik“ a „panimatka“. — Na Zlinsku svatíci jsou rodiče ženichovi a nevěstini navzájem. Totéž znamená svat — svatka (pl. svatové) na uh.

* Tam i vnučata na svého děda a svou bábicku volají „dědku“ a „babko!“ Jinde by se to pokládalo za trestuhodné klukovství. — Babka znamená jinde na Moravě porodní bábu.

pomezí a na Valašsku. — „Stará svatka“ na vých. Moravě znamená obratnou ženu, obyč. z příbuzenstva, jež na svatbě zastupuje matku nevěstinu a všecko svatební veselí pořádá; jí po boku stojí „starý svata“. Na záp. Moravě jí říkají „stará svarbí“. Na Jihlavsku „svarbí“ znamená kmotru.

Vedle k motr a k motra říká se „kmucháček a kmotřenka“; na Rožnovsku „křesný otec, křesná matička“ nebo „křesní tata, křesní mama“. Tak i na Laších, nebo „křesný, křesná“. „křesniček, křesnička“, v Lanžotě „krsný, krsná“ (kmotr a kmotra je tam „na bírmůvce“). Na jižním Opavsku užívají slova „poteček“ (z něm. Pathe). — Na Karlovicích a na Jicku „křesný“ (křesmiček), „křesná“ (křesnička), „křesné děti“ jsou děti ná křest nesené.

Rovňák (laš.), vrstevník — vrstevnica jsou lidé stejného věku, d rusa (drusík) stejného jména křestního: „Druso, drusíku“ oslovuje na př. Pavel — Pavla.

Milý a milá slují na Slov., Val. a Laších „gařán, gařánka“, na Podl, uh. pomezí „frajer (frajir), frajerka (frajírka). Jinde říkají: „Chodí za pannó, má pannó“, „za nevěstó“.

Svobodná matka slove: závitka (slov. (val.), poněvadž nesměla nositi lelika (copu) spuštěného jako dívky svobodné, nýbrž otočený okolo hlavy jako ženy vdané, dopuščaľka n. dopustilka (laš.), zmrhalka — zmrhalica (han. dol. záp. Mor.), prespánka (uh.).

Hospodáři a hospodyně val. laš. uh. říká se gazda — gazděna. Na Žďársku je mladý pantáta syn hospodář, mladá panimáma jeho žena; starý pantáta, stará panimáma jsou rodiče výměnkaři.

Chason služebnou na větším gruntě slov. a val. jest kravař n. kravařka (na záp. Mor. pastvec — pastvica), dívka. pohůnek (pohonič), pacholek. Na Frýdecku má sedlák pohoniče, prostředníka, pacholka, sviňáře, — postyrku a kuchyňskou dívku. Na Podluží děveče říkají „naša služebná“, pacholku „naš čefedín“.

Jména na východní a jižní Moravě má skoro každý tři: křestní, rodinné a rodové. Křestního jména doptávají se otázkou „jak je ti (vám)? (Josef, Anča), rodinného (přízviska) u dětí: „Či si?“ a u dospělých: „Jak tě (vás) voľajú?“ a rodového: „Jak sa píšete?“ Přízviskem rozeznávají se rodiny téhož rodu

od sebe; toto přízvisko tak zobecní, že jméno rodové se zapo-
míná. „Na nás (t. j. na moji rodinu) sa nedoptáte, leda na Ti-
sováky (t. rodinu Tisořákovu), to vám každý ogarec ukáže,
kde bývajú Tisořáci. Ale na färe a ve škole, alebo dyž co
prijde z kanceläřa, to ňa pišu „Pavlát“ (Rožnov). „Voľajú sa
Smekových, ale pišu jich Benešových“ (Lanžot). Na Horní Bečvě
jsou „přízviska“: Jan z podvrchu, Ondra z pozavrška, Jura
zpod Okrúhľanky a p. Děti na otázku „či si?“ odpovídají: „Jo-
zefa Maceřkového, po Janu Kantorovém, Jury pozavrřkového;
křestní jméno jest tam, jakož i leckde jinde jménem hlavním.
— Na západní Moravě Anna Trnkova provdávši se za Jozefa
Dvořáka se potom „dvořákuje“ (jmenuje se Dvořáková).

O vzájemném oslovování byla již částečně zmínka. Na
Valaších nedospělí dospělým říkají „strýčku (strýče), tetičko
(tetko); dospělí stejného věku sobě „křesný, křesná“, dospělí
nedospělým „synku, děvča“, dětem „chasničku, ogárku, děvčátko“.
Na Hané chasa hospodářům říkala „stréče, tetko“, potom
„stréčko, tetičko“ (dříve se tak říkalo toliko příbuzným), nyní
začínají „pantáto, paňmámo“. Na Rožnovsku služebná děvečka
hospodyní oslovuje „maměnko“, hospodáře „tatičku“. „Co ste
vy, maměnko, udělali, poslali ste za mnou tatička;“ praví dě-
večka hospodyní (Kulda, II. 286). Ve Frenštátě zámožnější
měšťany oslovují „pane Michno, pani Michnova“, sice „pane
stryče, paňtětko“, na Štramberce „pani mamko“.

XXXIV. Oděv.

1. Názvy všeobecné.

Šativo (laš.), přioděv (val.) = šatstvo, obláčka šatů =
jedno oblečení (han.), obšata: „Nemám na zimu obšaty“. „Obšata
nejaká se musí koupit.“ — Šata = šat, oděv, šátek (val.),
šatina = ein Kleidungsstück (val.). Kabát „na potľúkavo“ = na
obyčejné chodění, na potloukání, Strapizierrock. — Vyslečený,
bez obleku, bez obleče jest, kdo je bez kabátu nebo vůbec bez
šatu svrchního; laš. bez obleča = bez kabátu a s hlavou nepo-
krytou. — Háby, coll. hábí je staré šatstvo.

Na Laších kabát a vesta se odívá, gaľaty (kalhoty) a
boty obúvajú, košuľa se obléká.

„Já sa oděju“ = dám si šátek na hlavu, „ododěju sa“ = sdě-
lám šátek s hlavy (Jicko).

2. Košile ženská.

Košile ženská skládala se většinou ze tří částí, kteréž byly: 1. od pasu do polovic lýtek, zvaná: a) rubáč (val. slov., Jicko), b) opasek (han.), c) spodnica (Slezsko), d) spodník (uh.), e) sukna (Přerovsko), f) košula (dol. Malenovsko, Napajedelsko, Kroměřížsko, Zábřežsko);

2. část od pasu nahoru do pŕl prsů, zvaná: a) opléčko nebo opléčí (val. slov. dol. han.), b) oplétačka (Záhoří lip.), c) podsádka n. podnáramek (Přiborsko), d) stonek = stánek (Místecko);

3. svrchní část zvaná: a) rukávce (mor.), b) košula (Slezsko).

Opléčko bylo většinou k části spodní přišito, a nazývalo se pak obé rubáčem, košulou nebo spodnicou, kdežto zase tato spodní část proti opléčku slula podolkem. Podolek tento (rubáč, košula, spodnica) byl z hrubého plátna konopného nebo pačesného, sešitý na způsob nynější košile, a přiléhal těsně k tělu. Opléčko bylo z plátna tenkého, v zadu přišity byly na něm provázky, kteréž se v předu dírkami protáhly a zavázaly a tak celé opléčko vzhůru držely. Provázky tyto sluly: prorámky, trhácky, šandy, od nichž pak se košile tato také nazývala: prorámčica, trháčková neb i opléčnica (od opléčka).*)

Opasek hanácký měl podobu sukně, a opléčko bylo od něho odděleno; bylo vzadu pěkně vyšívané, z předu pevnou pentlí zašňorované, přiléhajíc těsně k tělu jako šněrovačka.

Rukávce, volná svrchní část košile, byly z tenkého plátna lněného. Záda rukávců slují stánek, prsní část přednica, rukávy všity jsou v náramky. Límeč rukávců valašských byl úzký a slul obojek, jinde byl límeč řasnatý, 4—10 loket dlouhý, z tenkého plátna, všelijak vyšívaný, a slul grézl, pľacák (han.), obršľák (slov.). Rukávy byly na všední den úzké, bez okras, na neděli „nažachořené“ (nadrchané), u rukou s „kadrľaty“ (krajkami).

Na Frýdecku rukávce slovou „chrvotek“ (= chrvátek).

Košile mužská mívala rozporek v zadu. Slováci nosí košili v předu i v zadu z gatí ven; tato část košile jmenuje se rýľek.

*) Na Jicko provázky „při šorcech“ sluly „ramenniky“, „při leknicoch“ „nábetky“.

3. Sukně.

Sukně za stara bývaly bílé, na všední den z hrubšího, na neděli z tenšího plátna, a sluly: letnica, leknic a, kasanka (val.), fěrtoch (han.): obnošený dal se do barvy a slul šorec; z tenšího plátna, vyleštěný jmenoval se skleňák, liščák, bliščák, šusták, fěrtuch (laš.).

Na Jicku jsou několikery sukně: kromaška (červená, na veliké svátky), leknic a (černá, bez života, dole s modrou obrubou), meziřánka (zelená, život zlatou portou lemovaný), šorec (obyčejná, novověká sukně).

Jiná jména: vlněnka (val., ta slula vlastně sukně), šurimaňa (červená, vlněná s černými pruhy, val.), bumbaska (z „bombasu“, vlněné látky, laš.), kartúnka (kartounová), barvenica (záp. Mor.) = tlačenka n. tlačenic a (laš.) = šarka = tiščenka (sukně plátěná, na modro barvená), štrofka (laš.), režnica (režná sukně, Žďár) = kytle, kytlice, škrobenic a (škrobená sukně, laš.), caska (záp. Mor.), šurec (všední sukně, Sloup), šlapaňa (val.), strupaňa (val.), podvlička = spodňák = burdák (spodní sukně, laš.). Cahél je rozporek u sukně (Telč).

4. Zástěra.

Zástěra je na všední den; sváteční zástěra se jmenuje fěrtoch n. fěrtúšek (slov. dol. val.), fěrtóšek (han.). Jiná jména jsou: kasanka (Hranice, laš.), kasánka (Jicko), přednic a (val., laš.), předníček (místy na Hané, zápasnic a, zápasnička (Slezsko), pasinka (Dačice).

Flák (Jicko) je zástěra mužská a všední ženská.

Pachuľa, zástěrka zdvižená, v níž se něco nese (val.). Křídlo = klín: Dítě si sedlo matce na křídlo (záp. Mor.).

5. Kabátek.

L'ajbík, valašský kabátek ženský, kožešinou podšitý se „kšosty“ (šosy), l'ajdík, soukenný modrý kabátek (han.), kozina, l'ajdík flanelový na obyčejno (han.), marýnka. všední kabátek plátěný nebo z bílého sukna (val.) = grytan (Příbor) = valaška (han.), župánek, l'ajdík soukenný (han.), kacabaja, kabátek ženský novějšího původu, batan, kazajka ženská

s nabíranými, vycpanými rameny (han.), kusáry, kacabajka bez rukávů, „edem na pole“ (Jicko), kabich, ženský kabátek (Zábřežsko).

6. Č e p e c.

Hanačky vdané nosívaly a zde onde posud nosí o domě čepce bez šátka. — Garguľa byl hanácký čepce svatební; skládal se z vlastní garguľe, t. j. úzkého loubku, jenž byl v zadu uzavřen pláteným dénkem, nádherně vyšíváním, a ze šatky, t. j. dlouhého tenkého plátna, do něhož se garguľa zavázala a jehož cípy v zadu visely až pod kolena. „Už mne začepíli, v garguľu mne přistrojíli“ (svatební píseň). Na Hranicku říkají garguľa čepci, jež nosí vdané ženy pod šátkem. Ve Slezsku čepci vdaných žen říkají kaptur, kapturek, karkuľa.

Na Podluží svobodné dívky nosí na svátek čepce zvláštního tvaru, rožky zvané. Lepenková forma dolů sehnutá, na vrchu přitisknutá tak, že se v zadu končí ve dva rožky, 20 cm. dlouhá a 25 cm. vysoká, obšita jest červenou, květovanou látkou (ornátovou). Na vrchu v zadu rožky ozdobeny jsou růží z pentlí bílých, růžových a modrých spletenou, „netopýřem“ zvanou, jejíž pentle dolů splývají; vlasy v tyle zakryty jsou pentlovou „růžou“. Ženy nosí místo rožků čepce, rožkům podobný, ale mnohem větší, v zadu ve dva rohy s pošika stesnutý.

Dudek je starodávný čepce valašský, různobarevný, s pentlí.

Ustroj hlavy nevěstiny a družiček ve Velké u Strážnice slove hľadění. Části jeho jsou: 1. predkánka (pantle); 2. kánka (s perličkami); 3. záušnice (kulaté kytky hedbávné); 4. věnec (kytka na vrchu); 5. pantle (v zadu). Jiné názvy v popise „Moravské svatby“ str. 18 a ve sbírce „Lid a národ“ na různých místech.

7. Š á t e k.

Šátek na hlavu slove: šátek, šatka, šatečka (val.), ručník (uh.), původně šátek „do ruky“, jakož si jej ženské brávají do kostela, k muzice a na besedy: „Vem si šátek do ruky“, zapoměla sem „šátek do ruky“*, zástěra (Jicko); obrus, šátek ženský na krk (Přerovsko).

Šátek se rozmanitým způsobem na hlavě zavazuje, a každý tento způsob má své jméno. Šátek zavázaný křížem přes bradu

*) Ručníku na utírání tam (i jinde) říkají utěrák.

v tyle nahoru cípem slove babuša: Měla šátek na babušu zavázaný, odtud; zababušit se. Šátek pod bradu uvázaný je na babulku (Brň.). Když šátek do tyla zavázaný nad ušima s obou stran do předu polokruhem trčí, zavázán jest na náušnice.

V Kloboucích brněnských šátek pod bradu zavázaný slove kukla, v Kobyli kukuč, v Čejkovicích žudřík.

Dolky uvazují si šátky na skybky, na švajky (= náušnice), na dénko (do týla), na ocas (dlouhý cíp splývá po zádech, z předu jsou „ušničky“), na polku n. na veselanku (oba konce z týla přes ramena do předu otočené).

Šátek „po hanácku“ uvázaný je zaříščený.

Turáň je veliký „turecký“ (červený) šátek (slov.), cafalet, šátek kapesní (Hodslavice), polůvka n. půlka, šátek do kříže rozstřížený, na krk.

Rúška je valašská bílá plena na hlavu, 2 lokte dlouhá, 1/4 lokte široká. Konce její jsou krásně vyšívané. Rúška se zavazuje vzadu na volný uzel.

8. Oděvadlo.

Oděvadlem za stara bývala bílá plachta, kterouž Slovenky a Valašky nosívali smotanou pod paží, jdouce do kostela. Plachtě této říkalo se: obrus (slov.), obrúsek (val.), plina (záp. Mor.), lochtuša n. loktuša (Slezsko i záp. Mor.). Později nastaly vlněné šátky: oděváky (val.), vřňáky, vřňanky (laš.), háby (Jicko), hyty (Opavsko).

Odivačka, hanuška, chůvka je plachta, ve které se dítě nosí.

Zakryvačka jest na Podluží překrásně vyšívaná plena, již „krsná“ (kmotra) na křtu dítě zakrývá.

Úvodnica, slavnostní plachta z celého plátna, ve třech složeného, tři lokte dlouhá, uprostřed vyšívaná. Úvodnicu dávala kmotřenka nevěstě, kteráž si v ní nesla na zdavky knížky modlitební. Když se pak uváděla s dítětem, nesla je v úvodnici jako v „chůvce“.

9. Vlasy ženských.

Pletenci vlasů, dolů visícímu neb okolo hlavy otočenému říká se řelík (slov., val., han.), relik n. rulík (Brň.), mrdús

(Lanzhot), ocásek (Břeclava, Jicko, laš.), chvóst (St. Hrozenkov), vrkoč (Polom ve Slezsku), cop (záp. Mor.). Přípletěk jest stužka vpletená v konec „ocásku“ (laš.). Malým děvčátkům splétají vlasy „do koša“ neboli „na zahrádku“, t. j. spletou vlasy po třech praménkách od ucha k uchu nad čelem. Přičesnuté vlasy z pod šátku vyhlédající slovou lištvice. „Chodníčku“ uprostřed hlavy říká se většinou pútec.

10. Kalhoty.

Úzké soukenné kalhoty slovenské a valašské slovou nohavice. Valašské šity jsou buď „na talíř“ (sešité jenom po jedné straně) nebo „na vidličky“ (sešité ve dva obyčejné švy). Laši nohavicím říkají galety, gaľaty. Gatě jsou kalhoty městské nebo plátěné všední; nohavice jejich jmenuje se gatica.

Pisáky (val.) jsou cajkové gatě. Plátěným nohavicím širokým, jež Slovinci na všední den nosí, buď v botách nebo přes boty do polovic lýtek, říká se: plátenice, luty, drle, drľavice, plky, trasľavice.

Kožené kalhoty hanácké slují koženky, červenice, baně.

Podvlikačkám říká se: spodní gatě, spodňáky (laš.), podzuvky (aš.).

Pudlo n. sedění je zadní část nohavic.

Nohavice upevňovaly se okolo pasu úzkým řemenem, je-muž místy rapeč říkají, na svátek byl široký pás.

11. Vesta.

Vesta mužská i ženská sluje: kordůla, kordůlka (slov., val.), frydka (han.), brunclek, bruslek (val., laš., Zábřezsko).

12. Župica. Halena. Kožich.

Župica je svrchní šat (kabát) valašský na svátek, dlouhá pod kolena, ze sukna modrého (na Zlinsku) nebo zeleného. V bocích klíny jsou „na fald“ přehnuty, tak že od těla odstávají, obojek je stojatý, uprostřed zašpičatělý (V. „Lid a národ“ I. str. 33).

Halena valašská je téhož stříhu jako župica; je z bílé huně a nosí se na všední den. Hanácké haleny byly z houně

jemnější, v úpoly rovné (bez faldu) a šly až po paty. Slovenské haleny (haliny) jsou kratší a širší, na zádech visí široký obojek jemuž také říkají: cimbál, hazucha, schlopec, šlanina, darmovis, ťypač. Takové cimbálové haliny bývaly a částečně jsou posud také na celé západní Moravě. Na Frýdecku haleně říkají huňka. „Hornáci“ (Velká atd.) nosí kabáty z bílé huně, zvláštního stříhu; černé výložky na rukávech slovou tam „hajtáše“. — Klopy jsou ohnutá a obrácená část kabátu na prsou (Jicko). — Šosu na východní Moravě říkají klín, na západní šoch.

Grytka (laš.) je špenzr z modrého sukna = rukávník (Záhoří lip.) = ganduš (Zábřezsko).

L'ajtrek (val.) = krátká kabaňa s kapsami.

Plant (Zábřezsko) = kabát. V Brušperku kabátu říkají župan.

Burýš (val.) je hnědý kabát.

Kožuch se rozeznává: rasovňák (bez okrasy), duběňák (hnědý, okolo krku premovaný modrou kožesinou), buchtičkový (bílý, s černou berančinou u krku a u rukou), ocasatý (končí se v předu i v zadu ocasem, bez rozporku, obléká se přes hlavu. Místy na Sívovsku kožichu říkají kepeň.

Šuba je mužský i ženský kožíšek sváteční, modrým suknem obšitý, liščinou premovaný. Za stara bývaly i nádherné šuby se zlatým třepením.

Mentlik je ženský kožíšek černým suknem obšitý a vyšívaný.

13. Klobouk a čepice.

Širáček, veliký a široký klobouk (val.) = širáček (Brodsko) = širáček. Širůch na Podluží je malý klobouček se střechou schlípenou, guláč tamže je sváteční klobouk, širůcha něco vyšší, bez střechy, na způsob hrotku, jakž mu i sousedé říkají. Pístka, valašský nízký klobouk s úzkou střechou, horýl, vysoký starodávný klobouk valašský. Také gevert, gevertec Valaši klobouku za stara říkali.

Klobouk má dénko a střechu, nebo svršek a putinu (Zábřezsko).

Čepice bývaly za stara soukenné neb aksamitové, kožesinou obšité, dle kteréžto kožesiny měly svá jména: sobolovica

n. sobolina, vidrovica (slov.) = viderka (laš.) = bedří čepica (Brň.), tchořovica, kunica, baranica. Helma říkají chlupaté čepici (N. Město).

Ščitovica, baranica s trojúhelníkem ze zlaté porty v čele (han.). Mrazovica, vysoká baranica (Brň.). Aksamítka byla vidrovica, zvaná tak dle aksamitového „dénka“. Na Vyzovsku nosili různé aksamítky dle zámožnosti: bohatí nosili je vykrojeny v předu, chudobní v zadu, poloviční na boku.

Němčica, miclena (han.), červenobilá, vlněná čepice pletená s dlouhým třapcem; nosili ji v zimě pod kloboukem.

Kaškét (Slezsko), kaškýt (han.) jest obyčejná čepice se štítem, u Loštic jí říkají helma. Lepa, lépka, lépečka = čepička (val.).

14. Obuv.

Na všední den Slováci nosili boty úkladáky, boty „na úklad“ šité, t. j. na vrch švem, jenž spojuje podešev s nártem; na svátek čižmy, na způsob uherský šité. Ozdobou čižem byly krajačky (krajavice, krajovičky, sekavice), vysoké podkovky, jimiž bylo lze i na tvrdé dlažbě vykrojití důlek, když se šuhaj na podpatku otočil. Při tanci se krajačkami luskalo.

Boty s tvrdými vyleštěnými holínkami slovou lýtkovice; mužské boty s měkkými holínkami jsou „nabírané“, ženské „navrápené“ (slov.).

Smořák „je bot, co má šev v zadu“ (val.).

Obtáčky n. otáčky je sláma, jíž se v zimě noha otočí, než se obuže.

Střevíc, střív (val), střevík (laš.). Střevíce „zámiškové“ jsou střevíce jirchové s přeskami, nahoře červeně lemované (han.). Valašky nosí střívě s „lypačem“, jazykem, jímž se rozporek zakryje. Odořík slove kramflík na střevíci: „Dyž se un něhlasi, ja se ho něprošim, takovych synečku v odořiku nošim“ (laš.).

Papuč, papuča skládá se z několika částí, jež jsou: 1. kopytce (houněná punčocha), 2. čepka kožená (přišije se s předu na nárt, jako když se boty „kaplují“), 3. ohřebélko kožené (opatek), hazuška (cvikl na kotníku), 4. podešva Takovým papučím říkají na Příborsku hařenice, protože jsou

z téže houně jako hařena. Labuně jsou staré, škaredé papuče (val.). Na Zábřežsku a na západní Moravě papučím říkají báče Kocúry jsou domácí papuče z okrajků (val.).

Krpec n. krpeř (val.) mn. č. krpě — krpí — krpom — krpoch — krpami, n. krpce, skládá se ze dvou částí.

Napřed se obuje na nohu kopýtce (houněná punčocha); na kopýtce přišnoruje se „návlaky“ (řeménky) kožený krpec, z jednoho kusu kůže vykrojený. Na Zábřežsku říkají krpse ženským botkám.

Jančary (Zlín), Pančary (laš.), bagany (Zábřežsko) jsou polobotky ženské.

Šustky jsou střevičky z červené skopoviny, zelenou aksamítkou lemované (val.).

Škarbały, škrábe (y) říká se staré obuvi ženské.

Cukle (laš.), klátěcky (Brodsko), bandóre (y) a hluky (záp. Mor.) jsou dřevěny.

Onuci Valaši říkají šatěnka.

Podzuváky slovou galoše (val.).

Pančochy (han. pančuchê) jsou buď „vázané“* (pletené) nebo stávkové (tканé). Ubírané pančochy = uběračky = vrapované pančochy = natahačky jsou dlouhé valašské pančochy ze sukna ušité, hustě „nabírané“ neboli „vrapované“ (faldované). — Vylěčky (vělěčky) slovou hanácké plátěné pančochy bez chodidel (k červenicím). Ženská pančocha beze stopy sluje harušňa.

Ovláky jsou vlněné podvazky (val.).

15. Knoflíky.

Bombík n. gombík, kulatý knoflík při župici. Křapák, veliký knoflík cínový u vesty (Brněnsko). Kotuľa (= zapinák, spinka), veliký, ploškatý knoflík z kosti nebo z perleti zvicí ryňšćáku, zapínat košili na prsou (val.), Pakožka, trojhraný pleskatý knoflíček na val. župici. Tatarěček, kostěný knoflíček u košile. Bleška (han.), frgál, frkačka, frčka (laš.) = čamrda. Haklík (háček) zapíná se do babčice.

* Na východní Moravě říká se pančochy vázat (ne: plésti).

16. Rozdíly ve stroji a kroji: a) „pacholků“, (svobodných) a „mužáků“ (ženáčů).

Slováci svobodní nosí košile vyšívané, ženáci nevyšívané; zvláštní ozdobou těchto jest široký pás kožený. Svobodní mají na korduli kamrholové kyty červené, ženatí jen trapečky při šňůrkách. Na Brodsku mají na širáku žluté šňůrky až do vrchu, ženatí jen jednu šňůrku na prst. Svobodní nosí čizmy s dlouhými hedbávnými třapci, ženatí prosté boty.

Na Horňácích (Velká) svobodní nosí na klobouku červený „šmuk“ (pantlu), ženatí zelený.

Na Kroměřížsku svobodní nosili na košili pod krkem červenou pantli (v půst modrou) a na klobouku červené, široké pantle s kraje „dýnka“ na kraj střechy přišíte; oženivše se nosili klobouk opentlený do due do roka

Na Krumlovsku oženiv se mladík jeden roh na klobouku zahrnul a přišil („na jednu facku“).

b) dívek (děvčat) a žen.

Svobodné nosily lelik spuštěný, vdané okolo hlavy otočený (obalena, babinec). Na Laších děvčata chodí s holou hlavou. Znakem ženy je čepec (gargula), jež ženy nosí pod šátkem, o domě také bez šátku. Na Kyjovsku nosí gargulu i svobodné, ale tak, aby ji zpod šátku nebylo viděti, kdežto vdané ji mají spředu perličkami vyšívanou a viděti jím z ní i cípky nad ušima.

Na Kroměřížsku nosily ženy do roka po svatbě „obalenu“, t. j. červené kožené srdce lelikem obtočené a bílý šátek složený, jen přes čelo do tyla zavázaný, „jako když hlava bolí“.

Skoro všude nosívaly svobodné šátek zavázaný pod bradu, vdané „na záušnice“ do tyla.

Kožichy nosívaly jen vdané.

17. Smutek.

Smuteční barvou byla za stara bílá. V advent a půst šuhají slovenští kosírky (péra na klobouku) odkládají. V Mořkově (u Jičína) má „kabátek“ (živůtek, kordůlka) spředu šnorování červené, v čas smutku zelené nebo modré.

Na Kroměřížsku, dostal-li chlapec „břed“ nebo jinou zlou nemoc, matka ho „zaslíbila“. Takový nesměl pak nositi nic

červeného. Pod krkem u košile a na klobouku nosil pantle modré a koženky žluté místo červených.

Dětské šaty slují: popasinek (dětský živůtek po pás), kanduch, kandúšek (val.), župan (Slezsko).

XXXV. Jídlo.

Baba (babka, babička, babůvka), buchta z lepší mouky zadělaná mlékem;

bacóch, snědý placek, nechutuý vdolek (Brň.);

báchoř, pečivo z bílé mouky zadělané teplým mlékem a vejci (záp. Mor.);

báleš (béleš, biliš) = č. dolek;

bandur, štrycle pečená na štědrý den (Zábřežsko) n. o sv. Mikuláši (M. Ostrava);

beneš = báleš;

bělka 1. žemlička (vých. M.), 2. pleténka doma pečená (han.);

bílá polívka, mléčná (Žďár);

biz = mlezivo (v. t.);

bochníček, buchta na velikonoční svátky (Dačice);

boží milosti, smažené těsto podoby židovských macků, smaží se v ostatky;

bochének, žemlička (Rožnov);

brambory na Novoměstsku se jedí: 1. na šupavo (= na loupáčku), 2. kutané (rozdrobené a omaštěné);

brány, pečivo svatební z bílé mouky: kolo a dva těstové pruty na zdýl, dva na příč (Podluží);

braové maso (laš.) = vepřové, buď „sviže“ n. ľudzene (uzené);

bryja: „svěži“ ovoce (jabka, hrušky) se pokrájí a uvaří, do toho se vleje mouka zaklechtaná v mlíce (laš.). Ve Slezsku dělají bryju z chebzinek (= hular, han.);

buchty vařené, v hrnci dušené, mlékem napuštěné (han.);

bublanina: potlukou se vařené brambory, do nich se dá škvarků, zasype trochou mouky a zadělá vodou nebo mlékem (záp. Mor.).

Caġar, placek ze snědé mouky (Hranice);

calta, skládanka (Dačice);

caletka val. (celetka, laš.) buchotka;

couračka, záklechtaná polévka (Žďár).

Černá polívka, zasmažená (záp. M.);

česnekačka (han.) = česnekovica (val.), česneková polévka (na snídani);

čír = zátěrky (val.), kousky, noky;

čočovica, zasmažená polévka čečovická (Zlín);

čuchajda, káva (žertovné) val.

Demikát (uh.) = domikát (val.), syrná polévka;

dordan, přesný koláč (Jevíčko);

drkotina, rosol, sulc (slov.);

droby 1. z drůbeže: křídla, nohy, krk, hlava atd., 2. jatra, ledviny, plíce a p. z větších zvířat, 3. jitrnica a jelito (val.);

drobená polévka, polévka se strouhánkem (záp. M.) = drobkovica (Zlín);

drobky, strouhánek hrubší (Zlín);

drtinky (val.) = stěrky, strouhánek;

dušičky, doma pečené žemle, bochýnky (Žďár);

dýchánek, pečivo velikonoční: uvaří se krupice, do ní se natluče půl kopy vajec, přidá slaniny uzeného i telecího masa, koření a pak se to upeče (Brň.) = svítek;

džgance (trhance), kousky pod polévku (val.)

Frgál, placka (Zábřeh).

Gerla, řídká polévka (val.) = grolia;

grúľovica, polévka z „grúľu“: na vinné mláto naleje se vody a nechá se kysat; z toho „grúľu“ pak se zasmaží polévka (slov.);

grumbačka, rozvařené trnky syrové (Brodsko).

Haľečka (hálek) = haľužka, šiška, knedlík (Slezsko);

haľužka, šiška, knedlík (Laši mor.); haľužky na kvasnicách = narušané šišky = kyslé šišky; třené haľužky = noky (Příbor);

hanácká svaďba: zeli a hrách, každé o sobě se vaří a jí se lžící toho a lžící onoho, nebo se to smíchá (val.);

harampole (harabole, papole) = chamuľa (v. t.) Litovel;

hlavička = dýchánek (v. t.) Třebíč = pávovička (Kunštát);

hlúbovník, vdolek potřítý posekanými zelnými hlouby (košťály), na másle usmaženými (val.);

hnetka: 1. přesná placka; 2. kaše prosná zasypaná moukou (han.); 3. kaše z brambor a mouky (záp. Mor.) = nytyk, netyja;

- homuška (laš.) = homolka (mor. tvarůžek);
honěná kaša (N. Jičín), honěnka (Slezsko) = kaše láman-
ková (z lámaného ječmene);
hřibovica, hubová polévka;
hrstková polívka, v níž se vaří kaše, krup, čočky,
„každého hrstku“ (han.);
hruškovník (hrušníák), vdolek potřený vařenými hruškami
sušenými (val. slov.);
hubanka (Slezsko) = hřibovica;
hular, zasmažené chebzinky;
husička (hos'čka), štrycle, z výrazkové mouky žitné, nadí-
vaná tvarohem n. povidlím; peče se při chlebě žebrákům (Znojmo).
Chamuľa, ovocná kaše: křížaly jabkové a hruškové se ve
mléce uvaří a zasmaží (slov. val.); 2. ovocná polévka (Slezsko);
chléb se zlaté lopaty, od pekaře kupovaný;
chřebůrka, chlebová polévka: horká voda osolená, v ní
kousek másla, pak se nadrobí chleba (Příbor);
chování: „Třa (třeba) přismyčič (přiněsti) chovani z města“
= strava (laš.);
chorýš, chorý (snědý) chléb (val.);
chudačka (chudaňa), hubená polévka. Na Hané zavaří se
ve vodě kaše, potom se zalije mlékem, jinde zavaří se kaše
v pouhé vodě;
chudé rytíře, skybky chleba nebo buchtý ve vejcích
oválené a na másle usmažené (val.).
Jabčánka, jablková polévka (val.);
jabčenica, kaše z rozvařených jablek (val.);
jabka drceny, bramborová kaše (Žďár);
jačmenky, kroupy z ječmene; „krupy“ jsou z pohanky
(Slezsko);
jalovcová polévka, „dyž není masného, tož se uvaří
„jalovcová“ = jalová (slov.);
janek, skrojek chleba (val.).
jezivo (coll.), jídlo, Nahrungsmittel (vých. Mor.).
Jídelní lístek žňový: 1. z Klenovic na Hané a) sní-
daní: chléb s tvarůžkem n. kvašeným oharkem (v zimě: zelí
o 8. hod.); b) oběd: polévka hrachová (čučková, kroupová, luk-
šová, zemáková), buchtý (vdolečky, beneše); c) svačina: tvarůžky

s chlebem; d) večeře: polévka lukšová, krupica (drobová máčka) a vdolky; — kromě žní: kýška (podmásli) a koláč (tvaroh s máslem), v zimě zabijačka; prasat se zabije několik. — 2. Z Citova na Hané a) snídaní na poli: chléb se syrem n. tvarůžky (v zimě: polévka česneková, kmínová a j.); b) oběd (den jak den): zeli s chlebem, polévka, pečená kaša, vdolky; c) svačina: tvarůžky s chlebem; d) večeře: zeli, lukšová polévka, krupica, vdolky; — kromě žní oběd (mimo polévku): v pondělí: hnetka, v úterý: maso, ve středu: míšanina (kroupy s hrachem), ve čtvrtek: maso, v pátek: koláče (masné šišky, tašky). — 3. Z Mořkova u N. Jičina, oběd: zeli s chlebem, bílá máčka kyselá, prosná kaša na mléce, pohančená kaša, krupica, lukše, hažužky s trnkami (povidlím), osúchy nadrobené v mléce syrovém. To všecko musí na oběd býti, sice pomlouvají: „Tam nebylo krupice, ani osúcha nedali, tam nepobízali“ a p. — 4. Z Polanky na Valaších: Do práce jdou o sedmi (na Hané a jinde na úsvitě!), posnídají u hospodáře: gořalku, kyselicu s chlebem, kašu (šišky masné, vdolky), o 10. hod. svačina: bryzda s chlebem (někde i gořalka), o 12 hod. oběd: polévka zasmažená, zeli s chlebem, vdolky (zemáky s bryzdou), o 4. hod. svačina: co ostane od oběda, o 8—9 hod. večeře: chléb nebo zemáky s chlebem. — Mimo žně hlavním jídlem na Valaších je snídaní. Tu se vaří zemáky se zelím, krupice ječmenná nebo pohančená (na žernově natřená), nebo „šupaňa“ s mlékem nebo maščenkou. Někdy bývají otěrky (struhánek) v mléce zavařeně. O polední se nevaří, nýbrž „svačí“, co zbylo od rána.

Hanákoví nejlepším pochutnáním jest „černy (uzené) maso a bílý šěšké“. Jídla se jedí horká: „s ohňa do hóbě“. V hornatých krajinách slezských nejčastějším jídlem jsou „kobzole se zelím“: „Co k snídaňu?“, Kobzole a zeli. — „Co k obědu?“ Zeli a kobzole. — „Co k večeři?“ Kobzole ze zelím. „Kobzole a zele to je jídlo vesele“.

jížka (hižka), pražená mouka, zápražka (záp. Mor.);

jodán, bramborová kaše (Jevíčko).

Kabáček = pagáček (v. t.), Březová;

kadlubek, vykrojený v krající chleba důlek, do něhož se dává kravařům máslo se syrem na pole;

kanafasky: mouka se zadělá kýškou, vymíchá vařkou, přidají se tři vajíčka, v hrnci se to dá do peci, potom se po kusích lžičkou na mísu naklade, omastí a posype (han.);

- kapánky, těsto kapané do vroucí polévky;
kapouni, vařená řepa (Žďár);
kaša: prosná (jáhelná, žlutá), pohančená, bílá (krupicová
n. rýžová), moučná (z mouky a vajec), rezná (kroupková);
kašovica, polévka z kaše buď v mléce nebo ve vodě
vařené a zasmažené;
kluska, šiška, knedlík (Frenštát);
kmiňanka = kmínovica, kmínová polévka (na snídání);
knedle, nudle (val.);
kníkalka = vejskalka, šlízek; jsa dlouhý často v krku
uvízne a „kníkne“, výskne (záp. Mor.);
knofla, šiška (Podluží);
koblíh, koblížek: 1. smažený (v ostatky); 2. podlouhlý ma-
kovník (Litovel); 3. = nové leto (na nový rok pečený koláč), Jicko;
kocmánda, bramborová kaše (uh.);
kocmoch, moučná kaše (Brň.);
kočičí svaďba, zelí a zemáky (val.);
kočičí tanec, kousky se zelím (Třešť), jinde: hrách
s kroupami;
koláč na vých. Moravě bývá jenom na svatbě, sice říká
se koláčům „vdolky“;
koláček: 1. = vdolek (Podluží); 2. koláčky s kadtáčkama
= švestkové knedlíky (Brň.); 3. = halužky, noky (val.);
kontrabáš, brambory s pohančenou kaší míchané, pečené
a slaninou maštěné (val.);
kousky, veliké noky, buď do polévky nebo maštěné (vých.
Mor.); 2. kousky z chleba: výražkový chléb se pokrají, mlékem
spaří a posype makem (Brň.);
krajance, nudle (Podluží);
krampampula = chamula (val.);
kraple, Butterteig;
křehanec (křehák), pagáček, v němž je hodně másla, by
byl křehký;
křehotiny = boží milosti (záp. Mor.);
kreple = koblihy (Opava);
křesňák, nekysaný pagáč (val.);
křížák, pečivo na způsob preclíka (slov.);
kroupy se doma ve stupě „opichovaly“ „pichem“: „Moc
opichovačů, málo kroup“ (han.), nebo „tloukly se tloukem“ (Slezsko);

krstice: rozválené těsto se pokrájí na čtverce, uvaří a omastí a popluská trnkama (povidlím);

kruchánek, ječná veka slaná (záp. Mor.; srovn. „slaný jak kruch“);

krumplovica, bramborová polévka (slov.);

křupance = křehotiny (záp. Mor.);

krupica, krupičná kaše vařená, na Hané také na plechu pečená;

kule, knedlík (Zábřežsko);

kulivále (kulivary i kule), švestkové knedlíky (slov.);

kyselica, polévka ze zelnice (zelné vody), zahrkané smetanou a vejci (vých. Mor.);

kyselo, polévka z kvasu (Zábřežsko).

Łámanec, tenký a křehký pagáček, jenž se jí s mlékem nebo sladkou omáčkou (val.);

łámanka, ječmen opíchaný na hrubé, łámané kroupy; na Valaších mele se na žernově. Łámanka se vaří nebo peče na způsob kaše;

łámankovica, łámanková polévka;

łepucha (łepocha), chamula ze „suší“ (sušeného ovoce: švestek, křížal, hrušek), laš;

Łijanec = livanec, litý vdolek (jižn. Mor.);

Łokeš 1. koláč z chlebové mouky (val. uh.), 2. placek bramborový na způsob ameletty posypaný makem (Podluží);

Łukše (Łokše), nudle;

Łucha, řídká polévka (val.).

Máčka, omáčka;

magaróny 1. zavíjané šišky, nadívané trnkama, 2. tašky nadívané tvarohem nebo krupicí;

makota, zelenina;

makovník (laš. makůvka), podlouhlý koláček nadívaný makem; pečivo vánoční;

małtaša, hrachový pokrm štědrovečerní (val.);

marvan, buchta z pohančené mouky (Slezsko);

masnota (masné) coll.: máslo, sádlo, slanina;

maškrta, pamlsek (val.);

maščenka, máčka ze sladkého mléka moukou zahrkaného; máčejí se v ní podlesniky (val.); .

měchura, koláč na čtvero zahnutý, peče se na „šmigrust“ (Jicko);

mišanina (kočičí sód, kočičí svajba), kroupy s hrachem (han.) = miškulanc (slov.);

mládě 1. svatební pečivo čtyřhrané, nadívané makem, 2. velkonoční bochýnek, 3. výslužka děvečce = bochník chleba (záp. M.);

mřezivo = mřezvo (han.), radovánek (sev. Mor.), biz (záp. M.), vrzanec (laš.) jest buchta zadělaná prvním, hustým mlékem, vydojeným krávé po otelení, kterémužto mléku říkají též mřezivo, mředivo (laš.), zdojky (záp. M.);

morný (pl. fem.), prosná kaše s krupicí posypaná perníkem (záp. M.);

mrváň (mrvánek), pečivo na způsob věnce, též smažené (val. laš.);

múcka, namletá pohanka v mléku vařená (Jicko);

múčanka, jídlo z mouky (val);

múčnica, moučná kaše (val.);

mouka mletá žernovem jest žernica. — Když se mele pšenice na „českém“ mlýně: „krupica“ jde pytle pod žiberko a „mouka pozrnová“ do truhly. Krupica se nasype znovu na koš, pak je z ní nejlepší mouka „krupicová“. Potom se „štráfají“ otruby, z nich se vymele „štráfka“, konečně se ještě otruby (= oděry) melou na „oděrovou mouku“. Krupicová je na buchty, pozrnová na hrubší buchty a lepší šišky, štráfka na šišky obyčejné, oděrová na hrubé vdolky a na zasmažky. Výrazka jest nejlepší mouka žitná: chléb z výrazky;

muřiny, šišky s povidlím (val.);

murny, brambory s moukou vařené (záp. M.).

Náčinek, skrojek chleba (záp. M.);

nádiní, buchta na pekáči pečená, v ní hodně vajec a másla. Pečivo slavnostní, na Jicku „sa posilá edem do počuhu“;

nadívání, buchta z krupice (han.);

nádívka, pečivo velikonoční (han.) = hlavička (v. t.);

nadívajna (nadívka), čím se moučná jídla nadívají: povidlí, tvaroh, mák atd (záp. M.);

netuhy, škubánky (Žďársko);

netyja: z kaše na řídko uvařené a moukou zasypané udělají se kule, nadějí povidlím, omastí a posypou tvarohem (vých. Mor.);

nové řeto, vánočka (Jicko).

Obcházká (obcházanica), zbytek nádivky jelitové; na Jicku jí říkají „něvlezlo“, gen. -a, t. j., co nevlezlo do jelit.

objedza (obježa), lahůdka (val.);

obživa, Lebensunterhalt: Půjdu do světa, dybych tam nejakú obživu našel (vých. Mor.);

ocet, omáčka z drobův a krve vepřové v octě syrovátkovém vařená (slov.);

odchlebáč, koláč z chlebového těsta (Brň.);

odkorák, chléb od kůrky odpadlý (Brň.);

ochrňál (chochrňák), veliký vdolek (val.);

omládek, kvásek na bílé pečivo;

opěkanec, placka před pálem pečená (val.);

osůch, koláč z chlebového těsta (uh.), nemazaný placek (Jicko);

ovar, ovařené v kotle droby vepřové;

ovarová polévka má jména: ovarovica, obarovica, jalitnica (Slezsko), jelitná n. jitrnicová polévka (záp. M.), trdelnica (han.), trdelná polivka (Brň.), bouřka (Zábřežsko), bouřková polévka (záp. M.).

Pagáč, pagáček, přesné pečivo, placka. Z mouky pšeničné, zamísené máslem a vejci, pekou se křehké a chutné pagáčky na pouť (vých. M.);

palibrada, zelí po sladku (val., žertovně);

pampuch, roztlučené vařené brambory, s moukou smíchané, na rendlíku smažené (laš.);

panenka (panoška), podlouhlý bochýnek (štricle) chleba (i másla) záp. M.;

paníček, skrojek chleba (val.);

parkaši, zelná polévka (N. Město);

paskudy, pamlsky (Opava);

patenty, livance bramborové (slov.);

peciválky, bramborové koláčky (Žďár);

pekáč, placka (záp. M.);

pěry 1. veliké kyslé šišky, nadívané povidlím (han.),
2. tašky s povidlím (val.);

pěšáky = šlízky, šúlky (Čejč);

pirohy = pěry (Podluží);

přacek, veliký vdolek (koláč), „co sa ich pět nají z jedného“ (Jicko);

přacách = placek (Slezsko);

přeco (plecovník), pecen chleba, do něhož zapečena šunka (přeco): V pondělí velikonoční dostane každý svůj plecovník. Na Jicku jest plecovník klobása zapečená v těstě pšeničném; peče se v ostatky;

přeténka, pletená houska;

přiganka, bramborová kaše (Podluží);

pobaraněc (brusňák), livanec přes celý plech, se švestkami na vrchu nakladenými (laš.);

podělávka, všecko, čím se koláče „podělávají“ na povrchu: povidlí, tvaroh a p. (Brň.);

podřesník: syrové zemáky postrouhané smíchají se s vařenými, rozmačkanými a s kyselým mlékem (n. s kyselou smetanou); těsto se rozmaže po tenku na zelné listy, upeče se a pomastí. Jedí se buď samy nebo s maščenkou (val.);

podpůška (podpoušťka), šťáva z pečeně vypečená (val.);

po hlutka, skládanka (štricle) povidlím potřená (Slezsko);

pochlápance, kúscky (noky) „pochlápáné“ (polité) povidlím (slov.);

pochůtka, nejlepší kousek schová se od stola „na pochůtku“.

pokrápka, masnota na koláče, „pokrápat vdolky“ (slov.);

polivka „se střebe“ nebo „chlipe“ (laš.), slov. „chlipe“;

pomačený vdolek, makem posypaný (Slezsko);

poplamyk, chlebový koláč, pomazaný máslem, peče se při chlebě u plamene na kraji peci (Slezsko);

poříděnka, řídká polévka (val.);

posnídanek, druhé snídání (záp. Mor.) česky: posnídanka.

pospůlka (pospořka), co se vaří pospolu = hrách a kroupy; — o řeči: Mischmasch (Kauderwelsch) (laš.);

posypaník, vdolek posypaný perníkem (Hranice);

poškrabek (val. poškrobek), koláček z poškrabaného těsta upečený;

potěradlo, vše, čím se koláče potírají: povidlí, tvaroh atd. (val.);

požíva, proviant: „Nesu si poživu na celý týdeň“ (vý-
chodní Mor.);

pracharanda, postrouhauá mrkev usušená, již posypávají
moučná jídla, také: perník (záp. Mor.);

praskáč, vdolek s brynzou nebo tvarohem (val.);

praskokrky, tuhé noky (Podluží);

praženka, prosná kaše s moukou upražená (Hranice);

pražma, pražené a mleté klásky přede žněmi v čas nouze:
„Čeká na to jak na pražmu“ (záp. Mor.);

předobědek, druhé snídaní = posnídanek (laš.);

předpláník (= předplameník), = poplamyk (Příbor);

přesňák: brambory rozválejí se s pšeničnou moukou,
upekou a zamotají jako omeletta (slov.);

prkésy, podlouhlé koláče tvarohem potřené (val.);

pučálka, hrách ve vodě namočený, až pučí, pak upražený;
jídala se na slavnost „Mařeny“ v neděli smrtnou;

pukanec, pečené buchtičky spařené mlékem, pomazané
medem a posypané makem; jídlo štědrovečerní (slov.);

pupák = pukanec (uh.).

Radovánek = mlezivo (v. t.) (Zábřežsko);

řezance, pěry nenadívané (Bzenec);

režňák, koláč z chlebové mouky (han.);

roháčky (prstečky), pečivo na způsob prstů rozkro-
jené (han.);

rohličky, doma pečené z máslového těsta;

rocháň, veliký koláč z oděrové mouky, povidlím nebo
hruškami pomazaný (val.);

rozběhlec, chléb nízký, rozkysalý (Brň.);

rozpek, koláč z chlebového těsta (záp. Mor.).

Samodílná (= sklená) polévka bramborová, nezasma-
žená (Žďár);

sekanina, sekané řízky, karbenádle (slov.);

skládanka, Stritzel (vých. Mor.);

sklinková polévka, bramborová s kroupkami bez zá-
smažky (Žďár);

sklípek na chlebě (= slípka, vypuklina bez kůrky);

slanáček, chlebový koláč solí posypaný (Brň.);

slepé ryby, omeletty (val.);

smaženec, koblih (Litovel);
smaženka, koblih (Podluží);
smažinka, vaječina (Slezsko);
stěrky (stírka), strouhánek v mléce zavařený (vých.

Mor.);

stěrkovica, polévka se stěrkami (vých. Mor.);

střapačka = zelňačka = kyselica (od plovoucích v ní „střapců“ zelí) val.

strava, luštěniny, lámanka, kaša prosná a pohančená (vých. Mor.);

střebačka, řídká polévka (Slezsko);

stříkanky, druh koblihů (záp. Mor.);

strouhanice, buchta ze strouhaných zemáků (Zábřezsko);

suky: těsto se zadělá jak na tašky, rozválí, pomastí, posype krupicí, smotá, zaváže na suky a uvaří jako šiška; z jednoho závitku jsou dva, tři suky (han.);

sušené křížaly = 1. pečinky, 2. pečky (laš.), 3. krajanky (vých. Mor.); — suchá hloža, sušené ovoce vůbec (Brod) = suš (laš.);

svěcenník, velikonoční buchta (Slezsko);

svíčka z bravka, svíčková pečeně (Slezsko);

svíjanka, zakládaný koláč na „šmigrust“ (Jicko);

svítek = dýchánek (v. t.) Zlín;

sypání, vše, čím se moučné jídlo posypává (záp. Mor.);

syrnica (domikát), polévka ze staré brynze v pěst. „Uvaří se voda, hodí se do ní užica brynze, a už je“ (val.);

Ščedračka, štědrovečerní polévka: uvaří se napřed hrách nebo čočka, k tomu se přidá hřibů, suchých švestek, hrušek a zemáků, a to vše vaří se znovu (val.);

ščedrák, velikánský koláč štědrovečerní (val.);

ščepány = makovník, štrícélka makem nadívaná (pečivo vánoční), Brň.;

ščípaľka (krajanka), sušená křížala (val.);

šiška, knedlík; jedí se buď s polévkou, zvláště hřibovou nebo s máčkou (koprovou, oharkovou, hřibovou, křenovou, neb omaštěné;

šišky kyslé (kysané, púchlé), z bílé mouky, máčeji se v mléce, v němž se kus másla roztopí (vých. Mor.);

šišky křesné (přesné): těsto na dlouhé válečky rozválené se na kousky rozkrájí a uvaří. „Šišky“ uvařené se omastí, perníkem a cukrem posypou (záp. Mor.);

šišky zápařkové: mouka se zadělá vroucí vodou, šišky z toho těsta uvařené se roztrhají, pomastí a posypou makem nebo tvarohem (han).

Na Valaších šišky říkají „škubancům“ (nokám), na Podluží koblihám nenadívaným, na záp. Mor. koblihám vůbec;

škraka, roztopená slanina s mlékem; mastí se jí zemáky a pohančená kaša (val.);

škrobanka (škrabanka), polévka struhánková (Slezsko);

škubance (šklubánky), noky moučné nebo z mouky a brambor;

škvařenina (škvařenka, škraka, škvarčica, škračenica, vaječina;

šlízek, ušoulaný kousek těsta; jedí se pomaštěné a posypané. V některých osadách slovenských „šlízky se zelím“ začaly se jísti na škaredou středu a jedly se po celý půst: na syrové zeli kvašené nasypaly se šlíze a promíchaly.

Na Podluží šlíze jsou zvláštní pečivo: z rezné mouky, zadělané podmáslem, udělá se pečivo na způsob veliké podkovy, upeče se v peci, upečené poleje se vřelou vodou, voda se sleje a šlíze nechají se vypráhnouti, potom se podkovy polámou, pomastí a posypou. — Kysané šlíze říkají tam kyslým šiškám;

špluchtance, kapánky do polévky;

šrůtka, kus uzeného masa: zabili jsme prase na šrůtky = na maso; opak: na slaniny;

šulánky = šlíze (Brň.);

švařena (švalkovic), polévka drobková (slov.);

švihula, jalová polévka zasmažená (val.);

Tlůčinky: Když voda vře valem, trochu se jí odleje a voda v hrnci se zasype dobrou pšeničnou moukou a utlačí se. Potom se v tom těstě udělají tři dírky, a když voda těmi dírkami na vrch vyvívá, míchá se to, až stuhne. Jí se to na kusy roztrhané, buď omaštěné, nebo popluskané horkým povídlem (Hranice);

topénka = topinka;

třasťák (val.), třasavisko (laš.), rosol;

trdeňník: těsto se roztáhne v dlouhý provaz, který se otočí o trdlo a upeče (val.);

třepky, drobné šišky (noky) v polévce (val.);

trhance, škubance z prosné kaše (han.) jinde = noky;

trnčák, koláč potřený povidlím;

trpálky = škubánky (záp. Mor.);

trpálky pražené: pražená mouka se zadělá vielou vodou; kousky z toho těsta uvařené jedí se pomaštěné a posypané (záp. Mor.); trpálky také znamenají totéž, co něm. Sterz;

trocilka (trucilka), štricle: chleba, másla;

tvarožňák, koláč potřený tvarohem;

tvarůžky (tak řečené olomoucké) dělají se na Hané v každém domě do zásoby na žně hned z jara, kdy bývají na snídání, někdy i na svačinu. Na dobrých tvarůžkách hospodyně nemálo si zakládá.

Učík a učiná, vepřový žaludek a veliké střevo nadívané; jinde: strýc ujec a tetka kateřina, n. dědek a babka.

Vářence = zátěrky, kousky, noky (val.);

vář = strava (v. t.) Kunštát;

varhule, švestkové knedlíky (záp. Mor.);

vařivo, zeleniny, Gemüse (laš.);

varmuža 1. masnota ze zasmažky, mléka a másla, vleje se do důlka v kaši, a kousky kaše v ní se namáčeji (val.), 2. polévka, v níž se chléb rozvaří a máslem zamíchá (Opava), 3. krupice s vejci v mléku zasypaná a na roztopené slanině usmažená (Zlín), 4. = chamula, v. t. (Příbor);

varpach (vorback), chlebový koláč (Litovel, Zábřeh);

vdolky, veliké koláče, vdolečky, koláčky;

výskalka, dlouhý knedlíček (záp. Mor.);

voďanka (vodinka); polévka česneková = česnekovica (laš.)

vopelka, bramborová placka makem posypaná (Třešť), 2. chlebový koláč (Dačice);

vrčanka, kaše z navrtěné na žerné mouky (laš.);

vrzanec, buхта z mleziva (Slezsko);

výchopen — g. -půa, chlebový koláč (han. Jicko);

výpuk, žlutavá hrě na chlebě, „slěpka“ (val.);

výškrabek, koláč ze zbytků těsta chlebového (Brň.).

Zabijačky, t. jelit, jitrnic, ovarovice n. máčky drobové posílají všude přátelům a známým, což ti zase oplácejí, tomu se říká: šperký, gúry (Rožnov), karmína (uh.), ovar (M. Ostrava), podhrdek (= podbradek) (Slezsko), výslužka (Frydlant), hostina (Jicko), pečenka (Uh. Hradiště), tlůstá večeřa (Litovel), masopust (Opavsko, ač se zabijí k vánocům). Polévce, v níž se vařil ovar říkají obarovica, trdelnica (han.), jelitnica (Opava). godľa (Frydlant);

zahroucenec, chléb silno vyválený málo vykysaný (Brň.);

záhryzka, zákusek, konfekt: jabka na záhryzku (laš.);

záhuščka (na zasmažení zeli) z mouky, zelnice a vajčka (val.);

zahybák, koláč z rezné mouky s přehnutými okolky a nadívaný (Brň.);

zákalec, brousek na chlebě;

záklechta (dol.) = záhuščka (v. t.);

zákravka, nakrájená zelenina do polévky (laš.);

zámis: nejprvé se zamísí v díži voda s nátěstou; pak je kvas;

záparka = varmuža 1. (val.);

zápařka = 1. zasmažka (laš.), 2. smažená krupice (han.);

zapěkanec = hlavička (v. t.);

zápražka = zasmažka (Slezsko);

zasmaženica, zasmažená polévka;

zasmažka = č. jíška;

zátěrka 1. mléčná polévka, do níž se zatře trochu mouky, 2. máčka na zeli (= záhuščka): zatříř zelé (Frenštát), 3. = stěrky (val.);

zátřepka, zavařená mouka do polévky: Jakú múku máš na zátřepku? Čím zatřepeš polévku? (val.);

zaviják, koláč složený na způsob zavřené knihy (han.);

zděřčák, veka ze zděrové (oděrové) mouky (laš.);

zdojky = mlezivo (záp. Mor.);

zdrtky (drmlůky) drobečky, drobky, kousky v polévce (záp. Mor.);

zelňák (zelník) zelný koláč;

zelňačka, polévka ze zelnice (zelné vody) laš. = kyselica;

zemákovica, zemáková polévka.

Žbřuľa, chatrná polévka (val.);

ždánice, bramborová kaše (Brň.);
žebrákovica, polévka z chleba;
zemla, vánočka (Žďár);
žgance (Podluží) = netyja (v. t.);
živná polévka, zasmažená máslem (val.);
živnost, strava, pokrm: Nese za synem živnost do Med-
říča. Musí živnost kupovat. Nevystačíme ze živností do no-
vého (Jicko);
živobyti, strava (victus).

Kořalka (gořalka) má jména přerozmanitá, namnoze satyrická, z nichž vyznívá osvědčená pravda: „Video meliora proboque, deteriora sequor“: čutra, švitoryja, bramboria, kočva-ryja, žmíchanica (vl. rozbubřelý sníh), švihula, vrzuľa (laš.), hałas (vl. hřmot), trklica (od slov. trkati), židovské n. volské sluze (záp. Mor.), móra (můra), grňa, čmrňa, gergelica, brblavá, šmajda, patáljia, šmatlavá, trápeni, chochořena, gebuľa, strkuľa.

XXXVI. Nemoci.

1. Nemoci lidské.

Béba, rýma;
bída, těžká nemoc: Na tu bidu umřel (laš.);
bóla na krku, boule, vržení (záp. M.); bole pl. (val. bóla pl. fem.) = dolores ad partus: Na rodičku idú bóla;
boľačka. bolavé místo, rána. zvláště na prstech od ude-
ření, pichnutí, uřezání;
boľení, kolika;
boľný otok, erysipelas;
bolešť, bolístka, bolačka, odbíračka: Hoďala se mó
bolešť z dobré vule (Jevičko). Bolešť u dolinka, bolesti
žaludeční, křeče;
bůľ, bolení, bolešť: Mám veliký bůľ v hlavě. Do prsí buľ
dostaľ (uh. laš).

Čemer dostane, když náhle schládne zahřátý, nebo když
s chutí chytne na jídlo. „Krev se sráží v hrče, chládne a bude
po člověku“ (vých. M.);

čepky spadlé, zapálené mandle. „Zdvihají se“, silně
z dola nahoru potírají naslíněnými palci;

červenka, úplavice.

Dépa, rýma;
dobrá vůľa, neštovice bez patrné příčiny na prstě vzniklá,
velmi bolestná;

drkotina, chvění, třesení údův (laš.).

Francouze, syphilis.

Házat krev, vrhati: Háže krev (vých. M.);

hemža v krku, v prsou, šimrání, nutkání ke kašli;

hlavénka, hlavníčka, typhus;

hlísty ščíja, hlístá se uscała, žáha, pálení;

hlůchaňa, hluchá nemoc, typhus (uh.);

hlůza, opuchlina (val.), dětská nemoc. Když dítě umře na
neznámou nemoc, praví se, že je „hlůza zařéla“;

hodoňka, zimnice (Pomor. uh.);

hostec, suché lámání, rheumatismus;

housenky, hlísty (záp. M.);

húser, rheumatická bolest v křížích;

hrča, boule. Hrča se mi vyvalila na ruce;

hrmulec, boule (záp. M.);

hrôbá nemoc = padoucí (han.);

hryzení, bolení břicha;

hubavica, puchýř, jenž naskočí od kopřivy, štípnutí
blešího a p.; hubavice pl. Nesselauerschlag (vých. M.);

hubka, diphtheritis (laš.).

Chrčávka, záškrt (val.);

chrásty, prašivina (záp. M.).

Jačmyk, ječmenné zrno na oku (laš.).

Karhať, churavěti: Souchctinář dlouho karhá (vých. M.);

kašeľ ovčí, Keuchhusten (val.);

kołtún (kołdún, ve Slezsku i vytkodlak), splichtění a
splstění vlasů (plica polonica), křeče, hysterie (val. laš.);

koze pl. (koza), neštovice, osýpky (podl.);

kozí řitka = kuří ř., bradavice;

křč m., křeč (vých. M.);

krlice pl., scrophulosis;

kroh (kruh), „dyž není chuti na jídlo; z toho se zdvihne
zlátenice“ (sev. M.);

kryčky, podrost. Dítě, jež má kryčky, jest v úpoly
oteklé (záp. M.);

kuřata, velké osýpky (laš.);

kuří řiti, bradavice na rukou (vých. M.);

kuří slep, Mondblindheit (laš.);

kútky, vypařené pysky v koutkách.

Lakoty, nemoc dětská. Dítě mnoho jí a nejde mu to k duhu (záp. M.);

leši n., lišej (han.);

lizna, modřina po ráně;

ložňačka, typhus (val.).

Matkovy křeče: „Sevre žaludek, zkrouť oči, zůstane i mrtvý“ (záp. M.);

moudy (mődé), Leistenbruch (han.);

moření (v břiše) = hryzení;

možgrávka, rýma (val.);

mozgry, Masern (laš.);

mrtvá košť, nádor na kosti ruční = namná košť, námnice, navná k., nalní k., nadní košť.

Nadrehmaný (nadrchaný), nesvůj, jak bývá člověk před nemocí (val.);

napínati: Napínalo mne, dostal jsem nápinky = chtělo se mi zvracet;

nápinky = bóle (val.);

natáhlý: To chásňa je natáhlé jakumsi nevoľum (chorobou), Jičín:

nátka, nemoc složitá jako úroky, vřed, koltún, je sedmdesátera sedmera: chodivá (chodí po těle, sleze celé tělo a nemůže se nikde složit), lámavá, trhavá, pichavá, žlutá, černá, zhnílá, krevní, žilní a j. Bílá nátka, rozedrané nohy, živé maso. Nátka se mu složila do nohy;

nátlač f., mozol (val.);

nedoľuha, neduh, choroba, impotence (val.);

nedoľužný, nemocný, impotentní;

nehojed, nehojící se bolačka, dobrá vůle (záp. Mor.);

nešťastí (nešťestí), padoucí nemoc (uh.);

neštovica, dobrá vůle;

nevoľa, nemoc (laš.);

núza, těžká nemoc, „dyž už pracuje k smrti“ (dol.).

Obraziti, udeřiti v bolačku: Obrazil jsem se v bolavý prst. „Obráželo mne na žaludku“ (bolelo);

obraženina, rána od udeření;
odběračka, bolačka, jež se „odbírá“, hnisá;
ohava, padoucí nemoc (uh.);
oheňpara, ohnípara, osypanina ve tváři a na hlavě u dítek;
ochvat dostane, když s chutí a hltavě se nají nebo napije, „ochvátí se“. Nemoc podobná čemeru. Na uh. pomezí ochvat říkají rýmě;

onemocnět užívá se na Valaších jen o člověku; o dobytku říká se: ochořel;

opuchlina, opuchlá část těla;

ospice n. ošpice: 1. osýpky, neštovice (laš.). „Ospice se naháží; 2. ošpica = vířdek: vyhodila se mi ošpica na jazyku;

osypanina, der Ausschlag, když se po větší části těla osypalo; vržanica, když se na jednom místě něco vyhodilo;

otlačisko, bolačka na noze od otlačení. Také chlupatá housenka, o které se lid domnívá, že když na ni stoupne, dostane otlačisko; 2. vraní (kuří) oko (laš.).

Padoucina, padoucí nemoc (záp. Mor.);

pálení, záha;

perša, peršavina, veliká píha;

pliskýř, puchýř zákožni;

pobřenina = podstřel (Jevičko);

podjedy (pajeď, kurděje. Kdo má podjedy, jáсна mu opuchnou, zuby se hýbou a krvácejí;

podstřel, postřelení od čarodějnice. Když někdo z něčeho nic ochromne, má podstřel;

poďubany od neštovic;

pouštět krev, říká se na Moravě, ne: žilou pouštět;

povundaný je, kdo má průtrž (záp. Mor.);

požloutenice, žloutenice (záp. Mor.);

přilehlina, „spečené útroby v člověku“ (záp. Mor.);

příměty, vrídky, jež naskákají, když se okolo rány poškrabe;

psina, zimnice;

pupky, pupence = hubavice (záp. Mor.).

Sbírání, odběračka, vržení;

sinica, siný pruh od udeření, štípnutí a p. (vých. Mor.);

skřítek: 1. splstěné vlasy; 2. = kořtún;

sľaz, jizva od rány (slov.);

složiti: Složilo ho = těžce onemocněl, je složený; nemoc se mu do stehna složila. Co se jí to na prsa složilo za neduhu?

soplivica (han.), soplávka (val.), rýma;

souchoty (suchá nemoc, souchotiny, úbytě) jsou nemoc, „dyž je člověk chytlý na pľíca a dlúho karhá (stůně). Souchoty jsou dvojí: obyčejné a koňské. Nemocný koňskými souchotinami sklíčený má ustavičný hlad, mnoho jí, ale nejde mu to k duhu. U dětí těmto souchotám říkají ľakoty;

spadyno má v krku = spadly mu čepky (záp. Mor.);

staroba, Altersschwäche;

stříle, hučení v uších a zuby bolí (záp. Mor.);

struhavka, bolení břicha, běhavka (laš. val.);

suchan, suchár, vřed (bolák) na tváři (dol. uh.);

suchý vlk, skřítek ve vlasích (laš.);

svala, hrě na těle i na stromě (val.);

svalina, hrč, vržení (han.);

ščípání v zubech, v uších;

škoda, průtrž: Má hróbő škódó (han.);

škrkavky, hlísty (val.);

škrťák, záškrť (val.);

šurp (šorp), prašivina (záp. Mor.).

Tesknice, pl., Heimweh: Umřel od tesknic (val.);

tíhoba, záduch.

Ubříženina, Leibschaden (laš.);

úděs, psotník (záp. Mor.);

ujmy: Nemá-li člověk délku stejnou se šířkou rozprostřených rukou, má ujmy. Člověk je nevládný, všecko bolí. Dostane je ze zlosti nebo z hltavého jídla. Ujmy jsou: a) hlavní, hlava se rozstupuje, lebka bolí, chytá se závrať; b) žaludkové, není chuti na jídlo, celé tělo se třese, člověk je ospalý; c) ujmy v celém těle (záp. Mor.);

úraz dostane od přemožení: zima zemele, v křížích bolí, má v sobě ublíženo;

úroky, uhranutí, přehlídka;

úsat = houser (val.).

Vľčí mħla = kuří slep;

vopar, ohnipara (záp. Mor.);

vraní oko = č. kuří oko;

vraž, pruh od rány prutem, krví podlitý;

vřed (břed), nemoc velmi složitá. Valaška měla „lámaní v kostách, ščípání v hlavě, dření v nohách a v rukách, moření v břiše, klání v boku, bolení u srdca, lúpaní v křížoch“; to všecko dohromady jmenuje se vředisko. Bředů je třikrát devět: zjavný (padoucí nemoc), tajný (nemocný leží bez sebe), sačený (táhne člověka), tracený (přebíhá tělem), lámaný (trhání), modrý, krúcený, zajedený, zapilý, zaspáný, zalekaný, zahněvaný (z jídla — z hněvu pošlý), úmorný n. morný a j. „Zaťal ho vřed“ = chytily ho křeče. Zaťal ho vřed na zjavo (= padoucí nemoc). Zatajil ho vřed. Privedol ho na vredey — polekal ho do vředu (uh.); vrzení, velká, hnisající boule na krku; výměť, boule: Složila se jí výměť do klouba (záp. Mor.). Záděr, kůže na prstě u nehtu odpryskující; též: záľup, zájeď; zakládáť: Krk zakládá = otéká (slov.); zápal, zapálení, kterékoli útroby (sev. Mor.); záušnice = myši: dětem vyvrhne se boule, provalí se, a zas druhá (záp. Mor.); zavařený krk, oteklý (laš.); zbúřená matka, nemoc ženská, jeví se ujímáním v životě, velkými bolestmi (val. uh.); zdýmle, hubavice, pupence (laš.); zima, příznak každé těžší nemoci: zima mne drobí, mele, třese; zimnica, zimnice; zlátenka, zlátenica = žloutenka; zlý větr ho přešeľ, ranil (slabá mrtvice); změty, Hitzblattern (laš.); žabinec v žaludku, šlem; žírka, běhavka, strúhavka; živý vlas, „roste do očí; dyž ho vytrhne, tak sebú bude mrskat na ruce“ (val.); žloutenice, žloutenka; žmání v břiše, hryzení; žmot, splštěné vlasy.

2. Nemoci dobytčí.

Čík nebo ječmenné zrno, modré puchýře na horním pysku prasecím, musí se vyřezati;
dychavičnost, záduch koňský;
trflačka, ovčí rýma;

húsenky n. červíky, jisté vyraženiny na jazyku hovězího dobytka;

ježovina, strupy na nose ovčím;

křecačka, ovčí nemoc, „dyž ovce křecí“, kulhají (val.);

lebavina, ovčí nemoc, jako prašívka, vlna schází, ovce lebaví;

motýl, motylíca, motolice, ovčí nemoc, má prý v hlavě pandrava;

mušec, bolačka na noze hovězího dobytka, „takový pagáč od mokra a prachu“;

myší, žabka na jazyku koňském; rozškrabe se a natře solí;

nehty, vyraženina na jazyku (= húsenky). Dobytče prý je dostane, dá-li se mu pítí voda, kterou se někdo umýval.

neštovicu mívá ovce na „vačku“ (vymenci);

ochvat, když dobytek něco s chutí pojí, ochvátí se;

papříce, pl. vyhozené pupeny červené na jatrech, v báchoře, nebo na střevách hovězího dobytka = přijice, Perlsucht;

ratica, Klauenkrankheit (rat = Klaue);

škubávka, ovčí nemoc = prašívka. „Moc ovec sa zanebezdí do prašívky“ (val.);

šlichtu má kráva, když jí kráva jiná kůži rohem odře;

trosky = uhry, choroba prasat;

zežabené dobytče n. zihličené má podobnou nemoc, jako jest čmer u člověka, krev se sráží v hrče;

zpečené knihy, nemoc přeživavců;

žabírky, Blutwarzen in der Nachgeburt bei Kühen.

žírka, hryzení, moření;

žuva, nádor, boule na kravském vemeně, často po otelení.

XXXVII. Ptáci.

Accipiter nisus, krahulec, ptačí krahulec;

acredula caudata, palašník (Brů.), mynářík;

alauda arvensis, skřivánek, škřivánek křivánek, škovráněk, škovráněk (Slezsko), škobruněk (Frýdek), škorvánek (St. Hrozenkov), škrobánek (val. laš.), škrobánek (Frenštát), škovráněk (Březová), škvrlánek (Strání);

alauda cristata, chocholouš (záp. M.), trpělka (vých. Mor.), trpinka (Podluží), bábička (Budějovice);

alauda arborea, kotvrľa (vých. M.), kotvrha (Luhačovice), kůdelka (uh.), škobrľa (Slezsko), sejko (St. Hrozenkov);
alcedo ispida, rybářik, ledňáček, ledník, rákosník (Jimramov), vodní kos (vých. M.);

anthus, linduška, liluška, kyvis, kyviska, kamenník (Sloup);
ardea stellaris, volavka, bukač, buňkáč;
asturnisus, vostřížek, krahulák (Zábřežsko);
asturpalumbarius, jestřáb, holubí krahulec (Kelč);
athene noctua, sejček, kulich, kulíšek, kařus (laš.), kalousek (Netín), galech (Zábřežsko), tuhýk (slov. val.), čuvík (uh., Příbor), stonák (val.), hejsek (Kunštát).

Bombycilla garrula, zimostráz (slov.), zimostrádka, zimula, zimulka (val. laš.), lesní chocholouš (Brň.);

buteo vulgaris, káňa, kaňa, gáňa, kaně, -ěte (Zábřeh).

Caprimulgus europaeus, noční vlaštovka;

certhia familiaris, lezáček;

ciconia alba, čáp, bohďál, bohďan — bóďan (Zábřeh), bogďál (slov.), bocán (val., bocan (Jicko, laš.), bocán (uh.);

cinclus aquaticus, vodní kos, vodní raška (Slezsko), lednáček, černý rákosník (Jimramov), kakařuška (Opavsko);

coccothraustes vulgaris, dřask, dřesk (val.), střešník, Iesek (Kelč);

columba oenas, gaurník (uh.);*

columba turtur, hrdlička, cukruška (N. Hrozenkov);

cornix, vrana (všude);

corvus corax, krkavec, krkan (uh.), krkán (Podluží);

corvus monedula, kavka, kavák (na Hané), kaván (val.);

coturnix dactylisonans, křepelka, podpoliška, pipuliša (han.);

crex pratensis, chřástel, křístel (han.), křášč — skřášč — kecala — kekař (laš.), kekař (val.), gécal (Litovel), gecan (Jevíčko), gecgál (Srbce), gejcál (záp. M.), kecek (Kelč), kěcek (Slezsko)**), sekác (Brň.);

cuculus canorus, kukačka, kukučka, kukalka, kukulka, kukulenska, zezulka, zegzulka (laš);

cyanecula suecica, modrá raška (Kelč):

*) „Gaur“ — díra v buku, v níž doupnák hnízdí. povoláváje: „Mój buk! můj buk!“

**) Zpíváje jako by přisedal, čapal. „gecal“

cypselus apus, rohlík, juřík (Zlín), vidlák, nůžky (Zábřeh), viždžák (Brň.), klepač (Příbor).

Dendrocopus medius, strakopoun, strakopúd (Zlín).

Emberiza citrinella, strnadel, strnádká (Podluží), strnadlo (Strážnice);

emberiza miliaria, loučník (Kelč), petrželník (Podluží).

Falco subbuteo, ostříž, stríž.

falco tinnunculus, poštolka, fikulka, myšák;

ficedula hypoleuca, sedmihlásek, sedmohlasník (Příbor), devítihlásek (Třebíč), sedmorečnick (Slezsko), devaterník (Budějovice), zpěvák (Zábřeh), výščeřák (Zlín), přeškeřák (val.), pošklebač (Jicko), podrizňák — podrizňok*), melihuba (val.), zahradníček (záp. Mor.), kolovrátek — kolovrotek (Frýdek);

ficedula, búdníček (Zlín);

fringilla linaria, čečetka, čečatka, čičavka (Vyškov), babšíčka (Zábřeh), psípatka (ib.);

fringilla cannabina, konopka, konopník (Brumov, Opava), juřica (Zlín);

fringilla coelebs, pěnkava, pinkava;

fringilla carduelis, stehlík, rozeznává se: a) zahradní (nejlepší zpěvák, má v ocase 6 „kapek“, proto sluje také „šestérákem“, ostatní jsou všecko „štveráci“, majíce po čtyřech kapkách), b) lesňák (nejmenší, bělavý), c) lindák (snědý do černa) Zlín, — malovaný stehlík (N. Lhotky, uh.);

fringilla montifringilla, ikavec;

fringilla serinus, semenáček, vrzák, švrhol;

fringilla spinus, číž, tíž (laš.), je dvojí: a) obyčejný, b) olšák (má černé kapky pod zobáčkem) (Zlín).

Gallinula chloropus, vodní slípka;

garrulus glandarius, soja, sojka, soják (val., Zábřeh). Sojka prý má 9 hlasů: pláče jako dítě, brání jak jehně atd. (val.).

Hirundo rustica, vlaštůvka, vlaštovka, laštůvka, lastovička (uh.), jastovečka (Cáhnov);

hirundo urbica, juřík, jirík, jirička.

Charadrius minor, grylka, grylek, kulík, kuliš, kameňák, písečník.

Jynx torquilla, krutihlavec, vrtohlávek, výhlav (Zlín), vlohav (val.).

*) Vyščeřovat se, podrizňat se = posmívat se.

Lanius collurio, strakoš, vlaský vrabec, španělský vrabec;

larus ridibundus, rybářka, rybníkář (Měřín);

loxia chloris, zvonek;

loxia curvirostra, křívka, je trojí: a) zelená, b) červená, c) sivá s šedými kapečkami = šprtka (Zlín);

luscinia, slavík, plavý stehlík (uh.);

luscinia rubecula, čermák (záp. Mor.), mucháček, raška (vých. Mor.), červená raška (Kelč), červenka, červenochvostek (Jicko), chvost (Opava), komíníček (Dačice), pecuška (uh.).

Merops apiaster, vřha, viřha (laš.);

motacilla alba, pliska (Zlín), plska (Brň.), plistva (laš.), břiska (uh.), bliskva (Strážnice), mynáčka (Krumlov), třaslák (Třebíč);

motacilla sulfurea, konopásek, žlutá pliska, žlutochvost (val.), kozelec (Zábřeh);

muscipapa grisola, muchavec (Zábřeh), muchárek, třepotka (val.).

Oriolus galbula, žluna, žluva, žlova, matěj, vřha (Kelč, Zlín), kličák (volá: kupte kliču!).

Palumbes oenas, hřivnát, hužuzník (St. Hrozenkov);

parus caeruleus, babuška (Zlín);

parus caudatus, mynářka, koníček (Zlín), kožušníček (val.);

parus cristatus, kozlík, kozílek;

parus maior, konorza, konurza, konurz, konělza (Jimramov);

parus palustris, černohlávek (Zlín);

passer domesticus, vrabec, vrabeř (Brezová uh., Opava), vrobeř (Místek-Frydek), braběc (Zlín), brabec (záp. Mor.);

passer montanus, polňák, skřeček, skřeček, ščrček (Zlín), špulec (Kelč), semenník („chodí na semenec“, Sloup);

perdix cinerea, kurotev, kurotva, kuropatva (Slezsko). — „Vidlák“ je kohoutek kurotví, když mu narostly už brky, že je překládá (Letovice);

pernis apivorus (?), kršák, „má širší, končitější křídla než kaňa, hvíždže hore pod oblaky jak chlap“ (Brumov);

pica caudata, straka (všude);

picus martius, datel (slov.), jatel (Zlín, val.), jetel (Kelč), žlova černá (Krumlov), dřevolazník (laš.);

picus viridis, žluna (vých. Mor.), žlova zelená (Krumlov);
pratincola rubetra, vlčí hudek (Příbor).

Regulus cristatus, křížlíček (Zlín), zlatohlásek (Zábřeh);
ruticilla tithys, třasořík, třasořitka, třasíchvost (Zlín),
chvistek (laš.), fojtík — foltík — chojtík (val.), hviždžák (Sloup),
kominářík (Krumlov);

ruticilla phoenicurus, lések, kominář (Zlín), žlutochvost (uh.).

Salicaria turdoides, palašník (Podluží);

saxicola oenanthe, skalník;

serinus hortulanus, polní kanárek, králíček;

sitta europaea, brhel, lezavka (Jimramov);

sitta caesia, plháček (Sloup), vrbař (Brň.), zákorník (Zlín);

strix bubo, výr, puva (Slezsko);

sturnus vulgaris, špaček, špak — špok — špac (laš.),
spaček (uh.);

sylvia atricapilla, černohlávek, lebkáček (Telč), turecká
pěhza (laš.);

sylvia hortensis, pěnica, pěgza — pězga — pěhza (laš.),
livička (St. Hrozenkov), hadica (Val. Klobouky), hadopě-
nica (uh.).

Troglodytes parvulus, strížlíček, stríž (val.), paleček
(záp. Mor.), oříšek (Sloup), kokorišek (uh.), pletníček (Zlín), pod-
plotníček (Strážnice), podplotňáček (Ivančice), hrázíček (Brumov),
nátonník (St. Hrozenkov), čížíček (Mor. Ostrava);

turdus merula, kos, kosek (laš.), kosovec (val.), kosík
(Bitov), černý drozd (Březová uh.);

turdus musicus, drozd, drozda, pl. drozdi (Bitov), plavý
drozd (Březová uh.), smeciščar, „protože na zimu odletí“ (St.
Hrozenkov);

turdus saxatilis, skalní vrabec, garažija (Štramberk);

turdus viscivorus, brávník (Krumlov), drábník (Rado-
stín), prskavec (val.), paštůvka (Zlín);

turdus pilaris, kvíčala, kvíčeľa.

Upupa epops, dudek, dužuč (Radostín), mutek (uh.).

Vanellus cristatus, čajka, čejka, kolajka (N. Hřiše), koliha (Dačice), piviska (Jaroměřice), stará dívka (Třebíč).

Na co a do čeho se ptáci chytají, o tom v. „Lid a národ“ I. str. 21.

Peří.

Nevyvinuté ještě výrostky nového peří, „co teprů vyrůstají z kože“, slovou stonky; také když se drůbež z peří oškube, zbývají ještě stonky. Perůtka je buď celé křídlo husí na pometávání, nebo kytice prostředních per husích na pomašťování pečiva. Husímu brku se také říká: frk (han.), pisk (záp. Mor.), piskoř (han.). Kosa (han.) jsou krajní péra křídlová, cdtud kosinka = perůtka. Drobounká, spodní péra husí slovou prach, pápeří, kvab — coll. kvábí (laš.): peřiny z kvaša.

Zbýlý tvrdý proutek z péra odraného slove: kostrnka (val.), ostrnka (han.), ostěnka (laš.), stonka — ostonka (Kyjov), papěrka — piperka — pimpěrka (Brň. Krumlovsko), tintěra (Tišnov), spýn — coll. spyní (Slezsko), špeněk (dol.), spýnek (Jicko), stopka (Zlín), šešěrka (Mlatcova).

Stopkami těmito vycpávají se zhlavce (podušky), které pak mají odtud rozmanitá jména: stopčena, spencica, ostenčica n. šešerkovica.

XXXVIII. Ryby.

Ryby lid umí všude náležitě jmenovati; jména jejich shodují se celkem s českými; proto tu poznamenáme jen některé, více méně patrné odchylky:

Abramis vimba, podúzdva, chudá anča (dol.);

acerina vulgaris, ostřeš (Podluží), škrach, švec, ševcovina (slov., val.);

alburnus lucidus, blejskavka (Žďár), oklajka — úklajka (Podluží);

aspro Zingel, košek (Podluží).

Clupea harengus, sšelec (Slezsko);

cobitis barbatula, břen;

cobitis taenia, čík (Podluží), šříž (Zlín);

cottus gobio, hlaváč.

Esox lucius, šcuka — šcuhlatka (Podluží), ščöhle, -ete (Litovel).

Gobius fluviatilis, hrouzek, rezek, břenek.
Leucaspius delineatus, slunečnica (Žďár);
leuciscus erythrophthalmus pleskáč n. pletník
(Podluží);
lota vulgaris, mík;
lucioperca sandra, cendát, centát, sandát, sanítka
(Podluží), očeca (Náklo).
Perca fluviatilis, pérek (Slezsko);
petromyzon fluviatilis, špolec (han.);
phoxinus levis, střebeľ, šceble — ete (laš.).
Silurus glanis, somic (Podluží);
squalinus leuciscus, jelec, jazek (Podluží).
Jikrám rybím říká se těr, „ryby se trou“.

Síti na lovení ryb.

Čeřeň, síť o půl oblouku; rybák, drže čeřeň v ruce, brodí se s ním ve vodě (Strážnice).

Mřeže (pl.), velká, obdélná síť; dole visí koule olověná, na vrchu dřevěná (Strážnice) = vatka (Hustopeč) = pletky (Bradleny).

Tápal má dva oblouky křížem na holi (Strážnice).

Pážka visí na „kúrách“ (dřevech), dole jsou zavěšeny „zákovky“ (železa) Podluží.

Měch, dlouhá síť na způsob měchu, nechá se ve vodě (Strážnice) = nevod (Podluží).

Ohnoutka, o půl oblouku, na vybírání ryb při lovení.

Kyšper, kulatá síť; uschovávají se v ní ryby nachytané (Podluží).

Kazub, koš z vazových kůr, na způsob putny (Podluží).

Posádka, koš z proutí vrbového (Podluží).

XXXIX. Rostliny.

Abies excelsa: smrk, smrek (val., laš.), švrk—svrčina—švrčini (laš.), mřek (Tršice);

acer campestre: klen, klenec, klenica;

achillea millefol.: myší ocásek, žebříček, myší chvostek, myšinec, krvavník;

aconitum napellus: koničky, mordovník;

- acorus calamus*: puškvorec, proškvorec, bruškvorec, šišvorec, tatarák, tatarčok (laš.);
actaea spicata: černina, vranec, baraní rožky;
adiantum capillus Veneris: něcík, netík, láska;
adonis vernalis: ohníček, hlaváček;
aegopodium podagraria: bršlica, bršol (laš), karhátek;
aethusa cynapium: svinská veš, tetluchu, blekot;
agrimonia eupatorium: útrobník, řepíček;
agrostemma githago: kúkol, kúkolka;
ajuga chamaepitys: žlutý traňk, černohlávka, zezulka;
ajuga reptans: kukučky; *aj. pyramidalis*: kostelěčkê (Prostějov);
alchemilla vulg.: husí šlapka, husí čapka, husí nožka, přivrátník;
alisma: lopatka; *a. plantago*: panská drůžička;
allium schoenopr.: pažítka (val.), vošlejš (záp. Mor.), kundruska (val.), fryzloch (sev. Mor.);
alnus glutinosa: olša černá, jeřša (uh.), řejša (ib.);
alsine: kuřačka, kuřenáč, kuří střevo, ptačinec.
amaranthus: laskavec, šibáčky, děšenec;
anagallis: námožníček;
andromeda: bahnitka;
anhusa arv.: prlina;
anemone nem.: žabí kvítka, kozí dříst (laš.), konopka (dle podoby listů);
anemone ranunc.: konopnica;
anthesis arv.: rmen, rmenek, rmení, rmání (uh.), ormán (uh.), hřmění (val.);
anthesis cotula: smradlavý křes;
antirrhinum maius: ptáčky, papula; — *ant. orontium*: hleďnamne;
anthoxanthum odor.: seničko;
anthyllis vulneraria: úročka, úročnica;
aquilegia vulg.: randlíčky, herlíčky (laš.), koníček;
arctium lappa, lopún;
aristolochia clem.: vlčí jabko;
artemisia vulg.: černobýl, zelina sv. Jána;
artemisia abrotanum: Boží dřevce;

- arum maculatum*: dědák, bláznivec, židova brada, Arónova brada, ščiplavec;
asarum europaeum: kopytník;
asperula odorata: májovník, voňavka, drůbňava;
aspidium filix: kapradí, papraď, paprádko, paprádko, papratina, paprůdzje (uh.), peračina (val. uh.), peračka, čertovo žebro, páví peří, čertovo peří;
asplesium trichomanes: sníček, podivení (han.);
aster chinensis: pyšné růže, pižmo, pleskáč;
astragalus: vlčí hrach;
atriplex: lebeda, zduvač;
atropa belladonna: tulek, lolek, lulák, lulčí, psinky, rozpuka;
avena fatua, ovsíha.
Barbarea vulg.: kozí vymeno;
bellis perennis: iskerka, čačenka, čečetka, čečetko, šešetko, sirotka, kráska, sedmichrástka, sedmikrásek, jarní bída, buši kvítek (Opava);
berberis vulg.: Krista Pána plač;
beta: kvak, kvaka, cvikla;
betonica off.: bukvice, babí břuch;
bidens tripartitus: žebrák, zloděj, střilky (pomáhá od „střílů“);
brassica nap.: zaječí řepka, opava;
briza media: třaslačka, křepélky, kuřátka, Panny Marie vlásky;
bryonia alba: přístup (laš.), posád, posed, psí víno;
buxus sempervirens: krušpánek, pušpán.
Calamintha acinos: ulehelka, kocourník, pamětník, psí mateří důška;
calendula off.: pazúrky, pahnoztky, slúnečko, krusíček, pampalík, nohcík (nehtík, uh.), stuličky (laš.);
callitriche: žabí vlas, řezavisko;
calluna vulg.: modrý rozchod, březiní;
caltha palustris: žarůž, žarůžík, žaruží, žaružina, záhružka, volí oko, volské oči, volove oči (laš.), vajčák (dol.), babka, babík (uh.), babí plesk (záp. M.), balvoko (Zábřeh), blisk, bliskavé kvítí (uh.), maslenka, másleničky;
campanula: klobouček (dle podoby květů);

- capsella bursa pastoris*: lopatka, penízek, chudá Běta, suchá Běta;
cardamine: řežucha, žabí květ;
carduus: pcháč, pchář, chablák; coll. pcháčí, pcháfé;
carex acuta: osec, jazýčky, matúšek;
carex pulicaris: špinavka;
carlina acaulis: zaječí řepa, repica (uh.), pupava, opava (Zábřeh);
carlina vulg.: hostcová zelina, řepka;
carpinus bet.: habr, hrab;
centaurea cyanus: charpa, charba, charva, chabryk (laš.), modrák, světlák, sinokvět (uh.);
chelidonium maius: celigon, celigana, krvavník, mlíč, hadí mlíč, blohový mlíč, nebeský dar;
chenopodium bonus Henricus: bílý kořeň, masný kořeň, psoser, merlík, psí ucho (dle podoby listů);
chrysanthemum leuc.: růžica, rmenec, svatojánské kvítka, svatýjáne, hořčičná, hulán, veliká iskerka;
chrysanthemum parthenium: řimbaba;
chrysosplenium: mokrýš, žlutníček;
cichorium intibus: čaganka;
circaea: opuka;
cirsium arvense: oset, ostí, ščrbák, čubek;
claviceps purpurea: svatojánské žito;
clematis: labuř, rabutí;
clinopodium: čistica, nátkovica;
colchium autumnale: ocún, naháč, nahář, naháčky, sirotky, koník, — semeno: baranica, baraní vajca;
colum: mlíčeň, ceditlo;
conium maculatum: sviňská veš, svini veška, svimboška;
convallaria maialis: konvalija, gombalia (uh.), koříšek, kokoříč;
convolvulus: slak, slatec, šlatec, žlatec, sladec, sladěc (laš.), povoj (laš.), bičík (laš.), opletník, — květ: klobúčky;
cornus campestris: dřínek, ilmek;
cornus sanguinea: svib;
coronilla varia: krúpky, čičorečka;

- corydalis*: smetaník;
cupressus: chojka, chvojka;
cydonia: kutna;
cynoglossum off.: psí jazýček, myšinec;
cytissus capitatus: úročník; *c. nigritans*: černá jatelina.
Dactylis glomerata: říznačka;
daphne Mezereum: divčí dřevo, vlčí lyko, podvečírka
(protože prý jen večer voní), stračí ocas (dle podoby listů);
datura stramonium: vlčí jabko, svinské jabko, králové zelé;
delphinium: stračí nožka, stračička, stracenuška, sračka,
ptáčky, zajíčky, randlíčky, paprčá nožka (uh.), botečky, pantofličky,
ostružka, boží nohavičky, svalník;
dentaria: babí zub;
dianthus: hřebíček, hvozdík, rychlíček, garafia, slzičky,
slzičky Panny Marie, Pám: ičkovo srdečko;
digitalis: náprstek, tota;
dipsacus silvestris: kršačka, kotačka, kotovka;
drabaverna, hladověnka, nouze, bída je prý předchůdcem,
neúrodného roku, objeví-li se hojně z jara);
dracocephalum: včelník;
drosera rotundifolia: sluneční rosa.
Echinops spharocephalus: hostcova zelina;
echium vulg.: liščí ocas, vlčí ocas, psí ocas, koňský ocas,
žebrák, panská láska;
erisetum arvense: přaslička, přaska, přaslenka, střas-
slina, střaslavica n. třaslavica (han.), kocicaľ (laš.), cepilek;
erigeron acre: turánek;
eriphorum angustifolium: pápeří, pámbičkovy vlásky,
húsenka, štrbáček;
ervum lens: čačka;
eryngium campestre: chuť, zrádce, větrník, královo zelí;
erythraea cent.: hlístník, zeměžluč;
eufasia off.: hledíček, humuličky;
eupatorium cannabinum: konopáče;
euphorbia cyparissias: prýšče, mléč, žabí mléč, žabí
mléko, hadí mléko, kaní mléko, svatojánské zvonečky (Zábřeh);
euph. helioscopia: Panny Marie kolo;

evonymus: kvadrátky, panáčkovy čepičky, krušinka, skrušinka, mutka (laš.).

Filago: plesnivec, mynářík;

fragaria elatior: smyca (han.);

fragmites communis: palach, palaši;

fraxinus: jaseň (laš.), jesén;

fuchsia: voskovka (Prostějov);

fumaria off.: polní routa, zemědým.

Galanthus nivalis: višolky (laš.);

galium aparine: lepký rozmarýn, kabačka; — *g. cruciatum*: májová rosa; *g. silvaticum*: štrapaňa (uh.); *g. vernum*: blud (sev. Mor.);

genista germanica, *jehlica černá*, *g. tinctoria*: *jehlica žlutá*;

gentiana: prlič, trlič, prostřelenec;

geranium pratense: štrapačka; *g. robertianum*: urbánek smradlavý;

geum urbanum: brantovník;

glechoma hederacea: opoňka, vopenec, popenec, budra, zádušník, kundratek (laš.);

gnaphalium dioicum: kocián, beránky, pazúrky, papříčky, myší úška, prašívka.

Haquetia epipactis: babí plesky;

hedera helix: breštran (uh.), zimzeřen (laš.);

helianthus annuus: slunečnica, slunečnik (laš.), měsíc (han.);

helleborus: čemerka, černý kořen, kýchanka, sv. Ducha koření;

hepatica triloba: jaterník;

heracleum, andělíčka, bršlica;

hesperis matronalis: noční fiala;

hieracium boreale: listnačka; *h. pilosella*: myší úško, křes, zaspivřed;

holosteum umbellatum: myší ščípka;

hyoscyamus niger: blín, blém;

hypericum perforatum: prostřelenec, milovník, zděšenec, zvonečky.

Jasione montana: topárka, chudina, chamúz;

impatiens noli me tangere: křehká zelina, lekavec, hubonoha;

imperatoria Ostruthium: vředový kořeň;

innula britannica: ploštěnka; in. conyza: blešník, zlatý traňk; in. hirta: uspivřed;

iris germanica: leluja, lalija, haleluja, šabla, fialový kořeň, kokotí peří (od podoby květů); *iris pseudacorus*: mečík (laš.);

iuncus: síti, šáší, sašina;

iuniperus sabina: netáta, možucha, chvojka.

Lactuca virosa: mléč;

lamium: mrtvá kopřiva, cumláň;

lappa: lopún, lopoň (sev. Mor.); plody: vlky;

lapsana communis: všudybyl;

lathyrus tuberosus: ořeší; hlízy: zemské ořechy;

lathraea squamaria: babí zub, smetaník, neboj se;

lemna minor: řisa, vodní plešina, žabi tráva;

leonurus cardiaca: hojička, srdečník;

lepidium campestre: suchý nehet;

ligustrum vulg.: zimoléz, zobáčky, psi trní;

lilium martagon: smetaník (Prostějov);

linaria vulg.: spůšč, čistec, čistík, len Panny Marie;

linum tennifolium: lenovičky, slovién (uh.);

lolium temulentum: myšek, matonoha, mňatonoha, opilec (uh.);

lotus corniculatus: pazúrky, stručina, ledenec;

luzula campestris: zajičky, beránci, dudky;

lychnis inflata: žbánky, pukače;

lychnis flos cuculi: kohútky, střeček;

lychnis viscaria: lepivka, masný kohútek; *l. chalcidonica*: plamenčica, horúci (n. dívčí) láska;

lycium barbarum: červený trn;

lycopodium clavatum: jelení skok, dastihlav, netáta (uh.), rváč;

lycopus europ.: vlčí noha, konrádka, karbinec, stříly, střílenka;

lysimachia nummularia: úložníček, škořačka;

lythrium salicaria: vrbica, hořká tráva.

Malva Alcea: slezové růže; *m. rotundifolia*: patáčky, patáči, tvarůžky, tvarožníček, syrečky, pagáčky, syráči, seřeček, paternuze (laš.);

matricaria chamomilla: rmenek;

melampyrum: černidlo;

melissa off.: rjovník, medunica, meduň, madrmačka, dúbavník, matečnik;

melittis melissopkylum: bezvrška;

mentha aquatica: balšánek, balšínek; *m. piperita*: větrová zelina, matková bělena; *m. pulegium*: koní mňatka, koní mňaf (ňaf), koní mláto, pořajka, poléka (han.); *m. arvensis* nátkovica;

menyanthes trifoliata: trojan, bobřek, vachta, limonka, trymfulija (laš.);

mercurialis perennis: dřevěňák;

myosotis palustris: rybí očka, žabí kvítí, žabí oči, žabí klepeto, žabinky, žabí korálky, panenky, kašička, kačení mydlo, hastrmanní šaty; *m. silvatica*: ovčí vymeno.

Narcissus: arcizle (laš.);

nymphaea alba: vodní růža, opúch (podl.).

Ocimum basilicum: bazačka, bazalička;

oenothera biennis: Petrova hůl;

onobrychis sativa: chacharyna, svihovka;

ononis spinosa: jehličí, babí hněv, řepík;

orchis: kukačka, kukalka, zezulka, kukučí obrteř (uh.), včeličky — kořen: panenky Marie ruka;

origanum vulgare: dobrá myseř;

orobus vernus: ořeší, kohůtky, kohutí ocas, vraní oko;

oxalis acetosella: zajačí zelé, zvěřčia kapusta (uh.).

Papaver rhoeas: slepý mak, vlčí mak, mačec, kohútek, kokrhéli, kokohrtí, ohníček, pleskanec (že jím děti pleskají o čelo), pukavec, pauáček, panenky, tulipány;

paris quadrifolia: psí jahoda, dřevěník,

parnassia palustris: devaterník, samolístek, suřanka;

passiflora: mučirka;

pastinaca: pastrňák, dřenka;

pelargonia: šípkový muškát;

petroselinum: petrželi, petržal, petrožal, petruželi, petruška, petružleň;

- phaseolus multiflorus*: turák (laš.);
philadelphus coronarius: španělsky trn, kvitko sedmero bratří;
phragmites communis: palach, palaší, šachor, šacharina, šasí;
physalis Alkekengi: židovská střešňa, psí višňa, židoviny, mořské višně, liščí jabko;
pinus larix: brím, břem (laš.), dřín;
pinus silvestris: borovica (podl), bor. sosňa (laš.);
plantago maior: volské ucho, volovo ucho, volí ucho, babí list (laš.); babí uši (laš.), ranocel, celník, celníček, hojka (uh.); *p. lanceolata*: psí jazýček;
polygonum aviculare: truskavec, ucestska, sporýš, praščák, křupavka, přetržník, vlčoun, *p. convolutum*: opletka;
p. hydropiger: pepřík, pepřec, pálečník; *p. persicaria*: červevec;
polypodium vulg.: sladič, vosladec;
populus pyramidalis: linda, paramita Brň.); *p. alba*: oliva; *p. nigra*: topol;
potentilla anserina: stříbrňák, čačky, putříčka; *p. recta*: sedmilist, pětiprstka; *p. tormentilla*: průtržník, pumpava (laš.); *p. verna*: smetaniček, račica (uh.);
poterium sanguisorba: zelenohlávek;
primula veris: Petrovo kvítí, kuří stopky (laš.), *p. off.*: kropáčky, kadrka; *p. auricola*. bukvice;
prunella: hlavěnka, hřavuška, černohlávek, svalník;
prunus padus: střemšín, střenka, střemšalka, trestkutka (laš.);
pulmonaria off.: podrazec, kukačka;
pulsatilla vulg.: sesí, sosí;
pyrus: brák, brakyňa, břečinek.
Ranunculus: žarůž, žarůžek, zaružina (laš.), žaróch, (han.), močárník (uh.), močarinka, maslenka, rupník (laš.);
rhamnus frangula: bluva — bluvančí (laš.);
rhinanthus: hrklavica, hrklávka, hrklač, penízky, luščínek;
rumex acetosa: ščava, ščáb, ščáv, ščob (laš.), ščív, ščivy, ščavník, ščavel, ščuvík, ščadlík, ščiber (laš.), křupík (podl.), kyselec, kobylaščí (val.), kobyliščí (zl.);

rumex aquat.: koňský ščáv, koňský ščiv, koňský ščiber, sladký list.

Sagina procumbens: úrazník;

salix rozeznává se: zlatolič a křehula (zl.), *salix capraea*: kocan, kocanka, koťatnica, bahniř (laš.), jiva, makyta (podobná jivě) = babica; *salix fragilis*, křehula; *s. purpurea*: rokyta — rokytí;

salvia pratensis: babské rúcho, babí rúch, bukvice, vlčí chvost, rapaňa;

sambucus nigra: chebz — chebzí, bzí, chabzdě (uh.); *s. racemosa*: babulky, babulinky, móďátka;

sanguisorba off.: toten, krvavník, korovrátek;

saponaria off.: kočičí mydlo;

satureia: šubra, čubr, ščubřík, ščubrek, čubrek;

scabiosa pratensis: plůcník, topárka;

scirpus: síti, ostrava;

scrophularia nodosa: hřuzovník, ochvatná zelina, bílý kořen;

sedum acre: tučný muž, tlčimuž, tócmôž, tlučimuž, cvalníček, rozchod, rozchodník, spuřeček, stomocí;

sempervivum tectorum: netřesk, hromotřesk, hromostřech, nekřest, rojník;

senecio; přímět, úložník, rozsypalka, tvrdníček, zlato-traňk;

silene inflata: bublina, střilovo koření (od „střilů“);

solanum dulcamara: psí víno;

sorbus aucuparia: jahřabina;

spiranthes autumnalis: krútěnka;

stachys lantana, myší odění;

stellaria media: psotník, kozí střevo;

stipa pennata: vousy sv. Ivana, čertovo peří;

succisa pratensis: čertovo křídlo, čertí kus;

symphytum off.: kostival, koščival, černý kořeň, kobyli mláto; *s. tuberosum*: medrnica, medunica;

syringa vulg.: chebzík, hráza, křenka (Měříň).

Tagetes patula: pyšnica (Zlín), karafiát (han.);

tanacetum vulgare: vratyčka, vratyč, vrátka; *t. balsamita*: voňavé lésky (= lístky, sev. Mor.), Maří list;

taraxacum off.: pampeliška, pompališka, pléška, majičko (laš.), majíček, mlíčeň, mlíč, husí kap, rypačka, — pupava, laternička (= odkvetlá pampeliška), *t. autumnale*: máchel;

thlaspi arvense: penízky;

thymus serpyllum: mateříčka;

tormentilla reptans: pětiprstka, sluneční rosička;

tragopogon pratense: kozi brada, slunečník, smetaník;

trifolium montanum: horský jateř;

triticum repens: pýř, pleh;

tussilago farfara: běl, podběl, májik, babuša, podbělica, lopusica, ludzi kvet (uh.); *t. petasites*: devěsil, devasilie (uh.), devesilé (val.), devaterník;

turritis glabra: žangr;

thymus serpyllum: mateří dúška, mateříčka, mateří dróžka (han.), matěřanka (laš.);

typha latifolia: šáší, šašina, šáchor, režnica.

Ulmus campestris: břest, drapač (val.); — *u. pendula*: vaz;

urtica dioica: prlavica, prlačka, prlina, palačka (laš.), paskřiva (laš.); — *u. urens*: žihlana, žihlavka, žížlavica, žehlava (uh.);

Valeriana: dřevěňák, odolen, kozelec;

veratrum lobelianum: čemeřica, kýchavica;

verbascum: divizna, divina, děvina, kruželica (laš.); oběračka (val.), červík;

verbena: vrbica, železník, *v. off.*: sporýš, vraní chléb;

veronica off.: verunka, pólinka, potrhlec, utrhlec (laš.), úložník, řečník (záp. Mor.), přítržný kořen: *v. beccabunga*: potočník;

viburnum lantana: ptáčí chléb, bankyta;

vinca minor: barvínek, zimozelen;

vincetoxicum: tolita;

viscum album: jameľa, jameľi, melí;

viola tricolor arv.: sirotky, bětka; *v. canina*: psi fialka, podléščka (uh.), podléška (val.).

Botanické názvosloví.

Bahnatka, kočičky jívové (uh.);

barušky, kočičky jívové, řasy březové; barôše, plod jehličnatého stromu: barôše zavínuty a otevřeny (Prostějov);

bombík, plod bramborový;
brosk n. brozg (coll.), pupence na květ na stromech na podzim;

byl, g. byli, lodyha: na vysokej byli (uh.);

coun, counek (cón), mladý výhonek, omlád na rostlině (záp. Mor.);

čačka, kytká květin (laš.);

dřevo, lesní strom: Vtáce po dřevách lítali (záp. Mor.);

haluze má toliko strom jehličnatý; listnatý strom má konáry (val.), koně (sg. kůň) han.

hlávka, tobolka na lnu (Třebíč);

chrást, keř; zelný chrást: Když se vyřeže hlávka, zbude chrást. Letos je zeli enom chrásty (vých. Mor.);

ker, keř (uh.);

klas má žito (pšenice), réž (žito) a ječmeň;

klomeň, silná haluz, větev s ovocem ulomená; klomínky, ratolístky (záp. Mor.);

kmínek (dim. kmen), halouzka (záp. Mor.);

kocánky, jehně y vrbové;

konár, tlustá haluz, coll. konáří (val.), na Prostějov.: kůň;

kopec, trs rostlinný, keř; coll. kopčí: Skoval se do kopčí (Zábřežsko);

kotlačka (šimbol, žgolek), oloupaný klas kukuřičový;

křib, keř (val.);

kvítí, květiny polní a luční;

kysť, klas prosný (Zl.), ovesný (Jevíčko);

kytka, kvítko, květina (Zábřežsko);

lusky má hrách, „dyž už je tam zrno, dokud je to tenky, bez zrna, říká se temu dlaščky“ (Zábřežsko);

ňat mají zemáky;

oves „dává se do slúpků, už je v slúpkoch, nesmí se žínat“ (sloupek = stéblo). Lísty na sloupku slovou peruté (oves je perutnatý); horní lísty slovou pošvy (oves ostál v pošvách = nevymetal se). Řasy jsou klasy ovesné;

palička, hlávka jetelinová, květná stopka s pukem, na př. narcizu;

pálka 1. hlavička lněná (i špendlíková, slov.), 2. mako-vice (han.);

panoha, hlavní haluz stromová, ze pně vyrůstající; panoha se rozrůstá v konáry, konár v haluze, haluz ve větvy, větva v ratolesti (val.);

peň, pařez (slov.);

řasa: lésky mají řasu (amentum);

snět, peň bez haluzí (slov.);

snoha = panoha (uh.);

staveček, kolénko ve steblo: Bršlica je podobná andělice, enom stavečky nemá červené;

stromky na jabkách, ňať bramborová: „Na Žďársku rostou jabka na stromech, a stromky na jabkách“ (VI. Pittnerová);

struk, coll. strúči, lusk hrachový (slov. val.), na Žďársku: struka;

ščagel, silný, dřevnatý stonek, větev (záp. M.);

vlat, fem., klas ovesný = řasa;

vonička, každá květina zahrádková, třebas i nevoní (slov. val.);

zborek, steblo, lodyha (Zábřežsko).

XL. Houby.

Jména hromadná jsou: houby, hříby, kozáky. Rozšíření těchto jmen není stejné; v téže krajině v jedné osadě říkají na př. hříby, v sousední houby a p.

1. Houby (húby, huby): Kroměříž, Frydlant, Fryčovice (u Brušperka), Třebíčsko, Dačice, Lipov, Velká (u Strážnice), Prostějov, Jičín, Hustopeče (u Hranic), Domanín (u Bzence), Mystřín (u Kyjova), Karlovice (val.).

2. Hříby: Zlín, Vsetín, Brněnsko.

3. Kozáky: Ústí, Hovězí (val.), H. Studýnka (Zábřežsko). „Co na pastviskoch roste, sú huby; to na Hanákoch všecho íja“, praví Valach.

Jedovaté houbě vůbec Valaši říkají gamba.

Ze země vyrůstá stopka (hlúbek, snět, nožka), na stopce leží klobúk (čepička, hlavička).

Agaricus campestris: pecarka, pečírka, pekárka, honcula;

agaricus deliciosus: rezek, rezka, rysec, rycek, ryzik, hryzek, hryzik, panský ouško (hóško);

- agaricus edulis*: palučnice, smedľovka;
agaricus flavovirens: zelinka;
agaricus lactifluus: mléč, surovítka (val.), syrůvka, serůvka (Brň.), suruovka (Březová), syropka (Dačice), kravička (Zlín), kravarka, kravirka (laš.);
agaricus melleus: václavky;
agaricus congregatus: hromadnice (Březová), hromaždilky (Brumov), baranica (Zlín);
agaricus muscarius: muchomůrka, muchorůvka, vocho-můrka (záp. M.), mucharka — mušarka — muširka (laš.);
agaricus ostreatus: hliva (Strážnice);
agaricus prunulus: lipůvka;
agaricus russula: hoľúbek, hoľubica (laš.);
agaricus torminosus: horyľ (val. laš.), goryč (Lubná u Kroměříže), psi huba (Frydlant), žabina (Jevíčko), žabinec (Zlín).

Boletus cyanescens: modrák (Brň.), modráček (Třebíč), sinák (val.), sináľ (Zlín), šinaľ (laš.), panšćák (val.), húšćák (val.), poteč (Jičín), — potíček, počeček (Slezsko);

boletus edulis: hřib, hřibek, doubravník — doubravníček (záp. M.). Dle jakosti, barvy a stromů, pod kterými roste, má rozličná jména: máselník — smetaník — smetaňák (vrchem bílý, spodem žlutý), kameňák (má hlavičku černou, okolek pod hlavičkou červený; dyž ho ukrojí, je černý, — jsou též hořké kameňáky), tvrdák, bućák — bukovňák, dućák — poddoubník, lipovák — podlipník, hrabeľňák, podľešćák;

boletus regius, kraľůvka (val.);

boletus rufus: kozák osikový, osićák — osićnák, janek, hanák (Zlín), němeček (Zábřezsko);

boletus sanguineus: holandr (val.);

boletus scaber: kozák březový (Zlín), kozár — kozárek (záp. Mor.), březák (val.), ľeškovňák (val.), plávka (N. Lhotky), komináľ (Zábřezsko).

Cantharellus cibarius: kuřata — kuřátka — kuřítka — kuřičky, kuřáky (Brumov), kuráčky (N. Lhotky), lišky (Dačice);

clavaria (různé druhy): prstičky, prstňáčky, pazourky, kozí brada, kozí rožky, kozí střichy, jelinky, jelení uši, baraní vajco, velké kuře, diviš, kotře, bradávky, kovále, tanečnice, planá baranica.

Některým cizím slovům dána koncovka domácí: legraci, vagaci, vizitaci, proceství, sesla — seslica; naopak zase vytvořeno několik slov z kmenů domácích německou příponou u ů k: pašuňk — pasinek, sklizuňk, budouňk.

I názvy nových měř a vah a jiných věcí z doby nejnovější lid si všelijak pozměnil: Hektolitru říkají he k t o r, metru m e t r á k, litr přeměněn na Valaších v l u t r (dle lid — luď, plit — plut atd.), kilo se u lidu skloňuje: půl kila, dvě kila, pět kil. Transversalku lid si přetvořil ve vrzálk u, lokalku v l o k a j k u.

Leckteré slovo cizí přikloňuje se tak zvanou prostonárodní etymologií k některému domácímu slovu, zvukem jemu podobnému, a nabývá takto buď docela, buď částečně podoby domácí: kołomastryka (gumi elasticum). Tak spojuje se též exekucí, exekutor se známým už slovem sekutný, sekyrovat a nazývá se: sekucí, sek u t o r. Vojenský „rasttag“ zní po našem u r o z t o k, i spojuje se se slovem tím pojem odpočinku, při kterém vojákům dovoleno se roztéci, rozběhnouti kam libo. Tak stala se též z rezervy r o z e r v a. Polské „herbatě“ (thé), kterouž miškáři na Valachy z Polska přinesli, říkají na Vsetině h r b a t á. Této prostonárodní etymologii podrobují se také leckterá slova jazyka spisovného, lidu neznámá, neb i slova domácí, časem z oběhu vyšlá. Tataři prý byli národ kuč o v n í (kočovný): „kučovali lesy, a jak jich spálili, šli dál“. Český vřes stal se březíním (březa), půlhák na Valaších proměněn v pluhák (pluhy = sloty, pluhavý = špatný). Hranostojí na Podluží říkají r a n o s t a j (ranostajka = dělná ženská). Hřada, znamenajíc původně trám, žerď vůbec, ustrnulo později na významě bidla v kurníku, na němž slepice sedávají. V tom významě užívají slova toho posud Slováci a Valaši (slépký sedíja na hřadě, idú na hřadu), kdežto jinde se říká: Slepice dó na řady, sedíjó řadem. Továrně na Přerovsku říkají t ó f a r ů a, jako by se v každé vyráběl tufar.

Nejvíce cizích slov z moravských kmenů převzali Laši, dosvědčující i tím svou příbuznost s Poláky: garbiř, šlosař, bļejchař, gartnar, hebama, gryz a j. Značnější počet německých slov než jinde jest na Zábřežsku: štible — štiblete (přístěnek), šót sláme (otep), frasna (huba), rabajzle (Raupeneisen, na obírání housenek), tukr (Taucher, potáпка), vorbak (chlebovník, koláč

z chlebového těsta), voršov (wurfschaufel), nachtóp. I krávy, jimž lid moravský tolik krásných jmen vytvořil, jmenuji tam namnoze jmény německými: brajna (hnědá), štryma (strakatá), vajskep (bělohavá).

K leckterému slovu cizímu víže se i kousek dějin. Tak říkají v Budči chalupě, v níž kdysi Francouzi měli vojenské vězení (prison) posud „prezóna“.

Nejvíce cizích slov převzato z němčiny, několik z latiny a od Slovákův a Valachův tři čtyři také z maďarštiny.

Seznamem následujícím cizí slova v řeči lidu moravského užívaná nejsou nikterak vyčerpána; zaznamenávám tu hlavně taková, jež po stránce hláskoslovné, významové, nebo jinak jsou zajímavá. Dost se jich také najde v obojím slovníku.

A g n ú s t k o = cankrle (N. Hříše), Agnus Dei, nosí se na krku;
a g z a m e n a = hexament, examenty, examen: brat na agzamenta;

a k o r á t, právě. Akorát nic nedostaneš. „Dej mi kousek!“
„Akorát“ = nedám; — a k o r á t n í = pünktlich;

a l d a m á š (maď.), litka, litkup;

a n t r a p i r o v a t (val.), trápiti;

a r b o k á t (val.), advokát;

a r c i s k y, narcisky (Ivančice);

a r g y n a, georgina (laš.);

a r m a r y j f, do armaryje, armara (Jicko).

B a c h r m b o ť t y (val.), Backenbart;

b a n o v a t čeho (z maď.), želeťi;

b a Ź Ź a Ź (laš.), baldachýn;

b Ź a j b a z (laš.) = plevajs (slov.); Bleiweiss;

b Ź o r t, b Ź o t (laš.), Sparherd, plotna;

b o Ź k o (laš.), míč, Ballen;

b r a n t á Ź (val.), Brettnagel, slov. peřák;

b r a š t a n (laš.), železný kůl na dělání dř, do nichž se koly zasazují (Brechstange);

b r u s t Ź á k (Jicko), bruncflek (val.), vesta (Brustfleck);

b u n y (Jicko), fazole;

b u r k o v a n á silnica, dlážděná (Slezsko);

b u r m i s t r, puřmistr, puřmistr, Bürgermeister;

Cajch, marka na pivo, nebo dal-li kdo co do barvy a p.;
cajk, tkanina; cajkvice, kalhoty cajkové;
cajpurky (Hranice) = salcipurky, hrušky solnohradské,
jinde „cibuliny“ zvané;
cefna (Tišnov), konev;
cvěrna, konopná nit (Podluží).

Dehorgyna (záp. Mor.), georgyna;
doležaněc, pošta (St. Hrozenkov);
dokument: Ona to pečeti, že je to dokument pravda
(věrná pravda).

Erdek baba (z maď.) čertova.

Familija 1. rodina domácí, 2. vzdorovitost: Myslím, že
z teba tú famíliju vyženu (Rožnov);

faň, přídavné nesklonné a příslovce: To je faň člověk
(hodný, spořádaný), ty máš faň obilí, to je faň, faň ti to svědčí
(pěkně);

fajni, fajnový, jemný, tenký;

faňácký, výborný: faňácký chlapík, faňácké pivo;

faska, podlouhlá bečice na sýr, sůl a p., vrchem otevřená;

fedrovať sa, přefedrovať sa sťačím, přeživití se ledačím
(Rožnov): sich durchfretten;

feksirovať koho, vaditi se s kým, týrati (Rožnov);

feľáb (verlaub, urlaub), vojenská dovolená;

feľbáb (val.), Feldwebel;

ferfechta, perspektiv (Frýdek);

fěrtoch, fěrtušek, zástěra nedělní;

fifejda (jižní Opavsko), dráhy, Viehweide;

fimfas, veliká opálka, Füllfass (Jimramov);

fľaša, láhev;

fľaúze dělať, vzdorovati (Rožnov);

foľvalter, Verwalter (laš.);

forota, zásoba píce v panském dvoře; pak hojnosť vůbec:
Máme toho forotu. Valí do foroty (jí za čtyři);

forotit se, zaforotit se, zásobiti se;

forotný: Jak je kdo forotný (zámožný), veselka trvá tři
dni (val.);

forovat koho ven (foras), hnáti, vypraviti (val.);

frejd, frýd, samorostlý plot (Klobouky brň.);

front: Tady je ořechů front = hojně (Kroměřížsko; jinde říkají „hundrt“);

— fryšký, hbitý, fryško, honem (slov. val.);

fundament: Ten má dobrý fundament = rozum (Zlín);

futyrovat si koho, vážit si: Nic si mne nefutyruje (vých. Mor.).

Gách, náhlý (N. Hříše);

gaj: řezníci chodí do gaje = Gau (?) Zábřežsko;

galán, galánka (val.), milý, milá; chodí na galandu, za galánků (val.); Slováci říkají: frajer — frajerka n. frajír — frajírka;

gáz, petroleum;

gebek mn. gebky, zavazadla, Gepäck (Frenštát);

gónek, ulička (Jevíčko);

gzy nec, římsa (val.).

Háklivý, povážlivý, záhadný, neuhodlivý;

hářa, kůlna u kováře, Halle (Podluží);

hampuška, koflík kostelní, ampula (laš.);

harmuryga (val.), harmonyka;

hemovat, zdržovati vůz, aby s kopce příliš prudko nejel;

hamovat, mírniti koho, chlácholiti, zdržovati od něčeho zlého;

hendrovat, ničiti (Jevíčko);

herský (slov. val.), hrské (han.), dosti veliký: To je herský chlapík, dál mu herský kúsek. České hezký je „hodný“;

hertál, věno, Erbtheil (Brů.);

honora, okázalost: Dělá to z honory (Zlín);

hotař, polní hlídač (vých. Mor.).

Jagar, myslivec; jagárůa, myslivna (Podluží).

Kalfas, Kalkfass;

karaktér, přezdívka: Ty karaktere! (laš.);

karboňa, skříň na hašení vápna (val.);

kerchov (slov. val.), krchov, hřbitov;

klěnkovať se (han.), sich kränken;

knuteř (slov. val), kolek, jímž se povřísla na snopě v uzel stahují; han. róbl, dol. vrúbl.; laš. knebeř. Divno zajisté, že na označenou nástroje rolnického tak potřebného a tak prostického cizího slova se užívá!

kométa, komedie (slov.);

k r m h o l e c, krompolec, grmolec, dřevo, na němž se věší
zabité prase (Krummholz);

k r m i j á ě, kriminál (Rožnov);

k š o s t, šos u lajbika ženského (Rožnov);

k r o m p á ě, Krompfen; na vých. Mor. kylhof;

k u ě m e l (val.), košenil;

k u l i p á n, Kegelbahn (han.);

k u m p á š k a, společnost (Podluží);

k u n d r b u c í, kontribucí (Jicko);

k u r a n c o v a t, týrati (Zlín);

k v a ě t, násilí; kvaťem, na kvať;

k v a ě t o v a t koho, nutiti násilím;

k v e ě b, kupecký krám, klenutá komora.

L á c a l e, lácary, opratě, Leitseil;

ě a d a, skříň (Jicko);

Ě a j s n a, tyčka (Rožnov); .

Ě a n c i p a r i j a (laš.), Landparthie;

ě a š o v a t po poli, po zahradách, shledávati, kde by se co
hodilo vzíti (val.);

l a t e r ň a, č. lucerna;

l e b e r í, rebelie (Jicko);

l e n i á ř, lineál (Brušperk);

l e r f á n, modřín, Lerchenbaum (Dačice);

l o k á ě, louže, Lacke (Dačice).

M a t e r i a, stavivo: Staví na tvrdú materiu;

m ě ř ě t, změřit, měrkovat, pozorovati (vých. M.);

m i l i š t r a n t, ministrant (Podluží);

m i z e r n ě t, hubeněti;

m i z e r n ý, hubený: Je mizerný, špatně vypadá, na př. po
nemoci;

m o r d o v a t, vraždit, trápiti: Už sas ňa dost namordováł =
natrápil, naobtěžoval. Už su všecek zmordovaný = unavený
(val.); mordovať sa s čím = namáhati se, usilovati oč: Namor-
dovali zme sa s tým senem, lež zme ho dostali dómu (val.);

m o r d o v i s k o 1. námaha: Co to dało gdysi mordoviska,
tolkých zdí nastávať, a věř to všecko bůřú (val.), 2. špatné
pole, jež vyžaduje mnoho práce a užitku nenese (Zlín);

m o r e s (sg. masc.): Naučím ťa moresu;

moresný, zdvořilý; nemoresný, nezpůsobný;
morisovať, kázati (val.);
mur, zeď, mury zděné stavení (laš.);
murovač, stavěti (laš.);
mušec (Zábřežsko), mošus (květina).

Nega (Neige) piva i zbytek strážného zboží (Opavsko);
nerky, ledviny. Nieren (laš.).

Obrajt, finanční strážník, Bereiter (vých. M.);
obščiliř (han.), oštrlejz (slov. val.), vostrliz (Brň.), oštr-
lejzovat, znamená paběrky ovocné, jež dovoleno jest posběrovati
chudým, zvláště dětem, i na cizím (z něm. Obstlese). Na Stráž-
nicku mají pro to pěkné slovo domácí: oběrky, oběrkovat;
okolary, bryle (laš.);
okorace (laš.), jinde orace, okolky: Nedělaj orací;
opera, přezdívka: Ty opero, operovitá! = troubo (laš.)
orkaf (Warkauf), strážné zboží;
ormánka (hora manca), opakovací hodina nedělní; orman-
kář, žák chodící na opakovací hodinu (han.).

Pagament, pergamen (val.);
pajt: Šel na pajt = něco ukrást (Jevičko);
pakovat se, kliditi se: Pakuješ! (Tu se vypouští ná-
městka zvratná jako ve rčení: „Stěhuješ!“, „Hybaj!“,
paléta, billet. Palétu dostane, kdo zaplatil mýto;
panichart, parchant;
pást po kom jest asi něm. aufpassen;
pelc (Jicko) jinde plech, spodní obruba na sukni,
Beleg.;

petrolin, petroleum;
picmochr, Büchsenmacher;
peníze (záp. Mor.), pense; laš. penzija;
pirametr, barometr;
placný, prostranný; propřacnit, prostrannějším učiniti,
na př. stodolu (Zlín);
plaga: Pořad jakasi plaga chodí po lidech (laš.), Plage;
plichtaška, Briefftasche (laš.);
plosa, větší lyska: Kůň má plosu, je plosatý (Jicko).
Kráva má babuľu, je babuľatá;
plotvan, Bratpfanne (slov.);

porcuřián, poreulán (Přerov);
pocángŕe, tahouny u bot (laš.), jinde: natahače;
pravúra: Neděľaj takovéj pravúry! = nebuď tak
zlý (Zlín);

prč a, pryčna v žaláři;

princka, princezna (val. slov.);

pucovat, holiti tvář;

putr, putra, máslo stlučené; máslo roztopené: chléb
s putrem, šišky s máslem.

ráf, laš. ráfa, železná obruč na kole;

rafika, trafka (Podluží);

rachŕa na šaty, Kleiderrechen (Jicko);

rachovač, počítati (laš.);

rachuněk, počet (laš.);

rátat, počítati (Zlín);

redigovat: Kde ten stůľ rediguješ? = stavíš. Redigováł
ho na hůru (vedl, klidil) val.;

ropóše, housenky na zelí (Zábřezsko) Raupen.

Sekuř, succursus, pomoc;

senosplet, senespletr, Senesblätter;

substyk, substitut (laš.);

subtyřný, útlý (Zlín);

šalvostr, Scheidewasser;

šanovat, šetřiti, schonen;

šaširovať sa, bráti se kam (val.);

šatola (Brň.), statua.

šenkfás (laš.), jinde: šentyš, Schenktisch;

škŕáv, člověk nespravedlivě týrany: Je tam za škŕáva
(vých. Mor.);

šmačný, chutný (val.), šmakovat;

šnycar, stolařský nůž (val.);

šporhél, šporhélť, šporovňa, Sparherd;

špúra, stopa, paměť (val.);

štatit n. štaťit, zdobiti (val.);

šteľovat se n. šťoľovať se, chystati se: Co sa naň obrajti
našťoľovaľi (val.);

šťudyrovať se s kým, vaditi se: Ja sem se s mu robu
(ženou) zešťudyrovaľ (laš.);

švaňčar, švýčar v panském dvoře (laš.);
švonec, cancor: Má sukňu sám švonec. Co z tech švonceů
udělám? Schwanz (Zlín).

Trachta, hostina;
trefný, divný, podivín (Zlín);
tribuřař, kaditelnice (laš.);
tringelt se říká vůbec, ale ve mlýně je propitné. Je-li
totiž malá voda, mlynář kromě mýta ještě poplatku žádá z měřice,
a tomu se říká „propitné“.

Vinšovat, sloveso dříve vůbec rozšířené uhnulo novější
dobou domácímú přátí a udržuje se jenom ve starých formulích:
„Vinšuju Vám šťastné a veselé svátky“.

virgas (vl. acc. pl. virga- ae) gen. virgasu, bití (val.).

Zigar, hodiny, Zeiger (laš.).

Ukázka „šviháčiny“ n. „řeči švihařské“
(miškářské).

V okolí Uh. Brodu a Val. Klobouk jest velmi mnoho
miškářů (nunvářů), kteří se z jara rozcházejí po všem mocnár-
ství rakouskouherském, po Německu, Rusku a j., na zimu pak
vracejí se s výdělkem domů. Dlouhým pobytem ve světě naučí
se dokonale jazyku země jimi pravidelně navštěvované. Když
se sejdou na zimu domů, v hospodě zasedávají za jeden stůl
„Němci“, za druhý „Maďaři“, „Rusi“, „Poláci“, „Litvini“ a roz-
mlouvají spolu těmito jazyky.

Ve světě naši miškáři, neboli, jak sami sebe nazývají
„světoví lidé“, n. „švihaři“ mluví moravčinou prošpikovanou
zvláštními slovy a nazývají tuto svou řeč „řeči švihařskou“ n.
„šviháčinou“.

Zvláštní šviháčinou světový člověk „čagani“ n. „kyjáči“
mluví proto, aby ani „Našinec“ (Slovan) „nepažil“ (nerozuměl),
kdy toho netřeba; pažil-li by, nebylo by vždycky „buk“ (dobře).

Odcházejíce do světa, oblekou se v huňku (košili), se-
gyňu (hlavu) pokryjou řapákem n. hucáněm (kloboukem),
okřesky (nohy) vsunou do vidliček (nohavic) a obujou
vobuvačky (boty), jež jim z pevné kůže ušil ohava n. mrkoř
n. koža (švec); přes rameno si pověsí bojkovicu (kabeli).

Národové, ku kterým na výdělek docházejí, jsou: Našinec (Slovan), Zlatník n. Hlaváč (Němec), Paplák (Maďar). Švihat (miškovat) jim dává některý hecer — hecerka (pán, paní), Janek (kněz), brbta n. krupica (učitel), popelka (mlynář), sochor (sedlák) — katolík n. paták (evandělík).

Zvířata, která „švihají“, jsou: kvičák (kanec), ušaña n. disña (svině), nohál n. nohatý (hřebec), rožek (býk), vlnáč (beran). Velice by je dopálil, kdo by jim dal švihat pazúra (psa) nebo mřsoña (kocoura).

Když přijde švihař do brodu n. do vároša (města), zajde do šalandy (hospody), sedne za lipovec (stůl), a šalandář (hospodský), v menších městech obyčejně kotrháč (řezník) nebo koteř, harma (žid) přinese mu: brodský* n. zázvor (chléb) a kotrhu (maso). Švihař si krájí švihúnem (nožem) a tne, zvihá, mrví (jí) a z huťanky (sklenice) drýňá (popíjí) kopané n. kopánku (víno), žinčicu (pivo) neb i švachu, frču (kořalku). Po jídle zapálí si cumeř (doutník). K snidání v městě mívá zeřnicu (kávu).

Šalandařovi solí (platí) šupkama (penězi), které právě v té zemi vydělal, jako jsou: hák (krejcar), sýkora (desetník), remoš (zlatý), tvrdý (tolar), čech (groš pruský), morák (marka).

V dřevní (dědině) hrne (jde) do házby chalupy k sochorovi (sedlákovi). Mají-li tam nějakou rohaňu (krávu), kterou hudec (pastýř) nebo jankys (pacholek) nebo hořa (děvečka) nebo některý ďarmek (dítě) sochorův napásli a doma zeřeným (senem) nakrmili, krbaňa (hospodyň) čili grňa (žena sochorova) prodá nebo dá mu běřeny (mléka), májového (másla, juru (tvarůžek) nebo juřika (sušenou homolku), nebo mu uvaří řehučkú (slepici) nebo křadivo (vejce). Není-li toho v házbě, trkne (dá) mu aspoň hrčí (zemákú) a řoskovic** (zelí). Po jídle švihař nacpe si do čmuchaňe n. do křuky (dýmky) paproša (tabáku) a čmucha (kouří).

Večer hrne na saľaš (jde na nocleh) n. tříská hřebík (ptá noclehu). Ustelou mu na zemi křivou n. búchanú (slámu)

*) Protože se v Brodě kupuje.

**) Řoskovic, poněvadž se sází doma na poli „řosky“ řečeném.

nebo hřebíkuje (noclehuje), drychme (spí) na buchlovi-
cích (na peci) na nějaké géganici (peřině), nadíté peřím
z gégavé (husi). — Někdy si z takového salaša odnese ně-
kterou kozu n. koťuhu (veš).

V neděli náš „světový člověk“ chodí do cintora (do
kostela).

Lidé, s nimiž se „švihař“ nerad stýká, jsou: katanák n.
hrabovec (vcják), oštarák n. řepuška n. strnaď (četník),
hačúr (strážník), kteří ho lekají svou varašskou n. mrkev-
níkem (bodákem). Nemá-li švihař dobrého svědomí, dává do
vysokých n. tluče do podkovic (utíká), aby ho oštarák
nehabl (nesebral) a neodvedl do kukaně (vězení), nebo
mu nenazořl (nenabil).

Obsah.

	Strana
Podřečí přechodná:	
Malenovice, Napajedla, Kvasice	1
Nářečí hanácké:	
Hanácké samohlásky	4
I. Holešov, Kroměříž, Přerov, Záhohí	9
Různořečí holešovské, žeranovské, bystrické	35
Různořečí přerovské	36
Různořečí na Kroměřížsku	37
II. Přerov, Kojetín	40
Různořečí na Kojetsku	62
III. Olomouc, Šternberk, Prostějov, Vyskov	64
a) Různořečí olomoucko-prostějovské	64
Rozdíly	70
b) Různořečí bystricko-šternberské	71
c) Různořečí týnecko-nezamyslické	91
d) Různořečí vyškovské	99
IV. Drahany	100
V. Letovice	103
VI. Litovel, Konice, Jevíčko	107
VII. Zábřeh	120
VIII. Slavkov, Bnčovice, Ždánice	145
Rozdíly	155
IX. Blansko, Brno, Židlochovice, Klobouky, Rousínov	158
X. Tišnov	179
XI. Ivančice, Krumlov, Znojmo, Meziříčí, Třebíč, Mor. Budějovice	199
XII. Kunštát	227
Nářečí české:	243
I. Žďár, N. Město, Bystrice	243
II. Jemnice	265
III. Dačice, Telč, Třešť	276

	Strana
Skladba :	283
I. O jméně přídavném	283
II. O rodě jmen	284
III. O čísle jmen	285
IV. O příslovcích	285
V. O pádech prostých	286
VI. O pádech předložkových	287
VII. O slovese	290
 Slovník abecední	 291
 Slovník věcný, II. díl	 432
XXV. Stavení	432
1. Způsob stavby a stavivo	432
2. Střecha	433
3. Podlaha, strop, hůra; 4. zápraží; 5. přístavky	434
6. Jizba, síň; 7. kamna, pec; 8. nábytek	435
XXVI. Dvůr a hospodářská stavení na něm	436
XXVII. Stodola	437
XXVIII. Zahrada, ploty	439
XXIX. Vinohrad	439
XXX. Len, konopě, zelí	441
XXXI. Hospodářské nářadí a náčiní	442
1. Vůz	442
2. Pluh	447
3. Radlo	449
4. Brány	450
5. Saně	451
6. Stroj na koně	451
7. Hrabíca	452
8. Pilka	453
9. Stolice řezačí	454
XXXII. Tkalcovský stav	454
XXXIII. Rodina	457
XXXIV. Oděv	462
1. Názvy všeobecné	462
2. Košile ženská	463
3. Sukně; 4. zástěra; 5. kabátek	464
6. Čepec; 7. šátek	465
8. Oděvadlo; 9. vlasy ženských	466
10. Kalhoty; 11. vesta; 12. župíca, halena, kožích	467
13. Klobouk a čepice	468
14. Obuv	469
15. Knoflíky	470

16	Rozdíly ve stroji a kroji a) svobodných a ženáčů; b) dívek a žen	471
17.	Smutek	471
XXXV.	Jídlo	472
XXXVI.	Nemoci	486
XXXVII.	Ptáci	492
XXXVIII.	Ryby	497
XXXIX.	Rostliny	498
XL.	Houby	510
	Cizí slova	512
	Ukázka řeči švihácké	519

PG
4753
B3
dil 2

Bartoš, František
Dialektologie moravská

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
